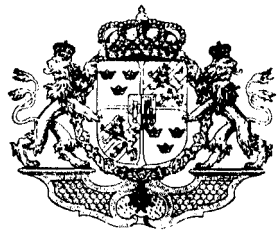
STATISTISKA MEDDELANDEN
Ser. F. Band XVI.

SOCIALA MEDDELANDEN

UTGIVNA AV

K. SOCIALSTYRELSEN

ÅRG. 1919

HÄFTEN 7—12

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNER

INLEDNING

TILL

Sociala meddelanden / utgifna af K. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik. – Stockholm, 1912-1967. Ingår 1912-1953 i: Statistiska meddelanden. Ser. F, Sociala meddelanden. – Fr. o. m. 1913 utgiven av Socialstyrelsen.

Kumulerade sakregister för 1903-1922, 1923-1932, 1933-1942 och 1943-1947.
1915-1944 även med innehållsförteckning på franska, 1945-1957 med sammanfattningar på franska och engelska, 1958 med sammanfattningar på engelska och 1959-1962 vissa nummer med sammanfattningar på engelska.
1959-1962: "Tidskriften Sociala meddelanden utges med åtta artikelnummer (Allmänna häftet) och tolv separata häften med statistiskt informationsmaterial (Statistisk information)".

Föregångare:

Meddelanden från K. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik. – Stockholm : 1903-1911.

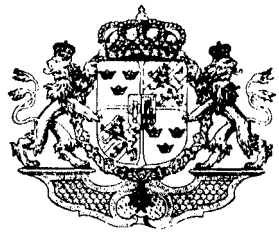
Efterföljare:

Socialnytt : sociala meddelanden / Socialstyrelsen. – Stockholm : Socialstyrelsen, 1968-1990.

Sociala meddelanden. 1919: 7-12.
Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2009.

urn:nbn:scb:se-socmed-19192

STATISTISKA MEDDELANDEN
Ser. F. Band XVI.

SOCIALA MEDDELANDEN

UTGIVNA AV

K. SOCIALSTYRELSEN

ÅRG. 1919

HÄFTEN 7—12

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNER

INNEHÅLL

Häft. 7—8.

Arbetsmarknaden under juni och juli månader 1919 613
Vissa statliga och kommunala åtgärder under kristiden
Statens arbetslöshetskommission 615
Arbetstillgången under andra kvartalet 1919 *enligt uppgifter från industriidkare m. fl.* 616
Arbetslösheten inom arbetarorganisationerna den 1 april, 1 maj och 1 juni 1919 . . 622
Avgången ur statstjänst åren 1913—1918 (forts.) 627
Den kollektiva avtalsformen inom jordbruket 638
Socialdepartementet 646
Arbetsvillkorens reglering genom fredsfördraget i Versailles den 28 juni 1919 . 648
Tyska regeringens förslag till internationell arbetsrätt i fredsfördraget 658
Den internationella arbetskonferensen i Washington. 663
Lag om arbetstidens begränsning 673
Lagstiftningen angående arbetstidens begränsning i vissa europeiska länder . . 678
Norge. Lag om ändring av och tillägg till lag den 18 september 1915 angående arbetarskydd vid industriellt arbete den 11 juli 1919 . . . 679
Polen. Förordning om 8 timmars arbetsdag den 23 november 1918 683
Schweiz. Förbundslag den 27 juni 1919 angående arbetstiden i fabriker 683
Tyskland. Förordning angående reglering av arbetstiden för yrkesarbetare den 23 november 1918 687
Tysk-Österrike. Lag angående införande av åtta timmars arbetsdag i fabriksmässigt bedriven rörelse den 19 december 1918 688
Fransk lag om kollektivavtal 689
Tysk förordning rörande kollektivavtal, arbetar- och funktionärsnämnder samt skiljedom i arbetstvister 694
Svenska arbetsgivareföreningens lönestatistiska årsbok 1917 701
Kooperativa förbundets verksamhet under år 1918 707
Olycksfall inom sjömansyrket år 1918 . . 711
Olycksfall vid lastning och lossning av fartyg år 1918 719
Yrkesinspektionens verksamhet under april —juni år 1919 723
Rapporter från yrkesinspektörerna angående svårare olycksfall i arbete (forts.) . . . 726
Författningar rörande sociala frågor . . . 729
Kortare meddelanden:
Det nordiska interparlamentariska förbundet och det nordiska socialpolitiska samarbetet . . . 731
Den internationella arbetarrörelsen och fredstraktatens arbetarskyddsprogram 731
De nordiska ländernas ombud vid den internationella arbetskonferensen i Washington . . 731
Socialattachéer vid vissa svenska beskickningar 732
Norska socialattachéer 732
De sociala ärendenas beredning i Danmark . . 732
Utsträckt giltighetstid för den norska lagen om obligatorisk skiljedom vid intressekonflikter 733
Förbud mot nattarbete i bagerier i Frankrike . 733
Förbud mot nattarbete i bagerier i Spanien . . 733
Arbetsmarknaden i England under maj och juni 1919 733
Arbetsmarknaden i Tyskland under maj och juni 1919 734
Utvandringen från Sverige under andra kvartalet 1919 734
Arbetsförmedlingen av sjömän under andra kvartalet 1919 736
Kooperationen i Tyskland under krigsåren . . . 736
Levnadskostnadernas stegring i England . . . 73
Sveriges offentliga arbetsförmedling. Juni och juli månader 1919 740
Livsmedelspriser och levnadskostnader under andra kvartalet 1919 756
Livsmedelspriser m. m. 756
Sammanfattning av livsmedelsprisernas förändringar under kristiden 763
Priser å vissa beklädnadsartiklar 765
Levnadskostnadernas allmänna förskjutningar under kristiden 767
Livsmedelskostnadernas förändringar å vissa orter i riket 770
Livsmedelspriser i Sverige.
Sammandrag för 1908—juli 1919 . . . 772
Livsmedelspriser å olika orter i riket.
Andra kvartalet 1919 774
Kreaturspriser i Sverige.
Sammandrag för 1908—juli 1919 . . . 784
Kreaturspriser samt tillförsel och konsumtion å vissa orter i riket.
Andra kvartalet 1919 786
Fiskpriser i Stockholm.
Juni 1918—juni 1919 788
Fiskpriser i Göteborg.
Juni 1918—juni 1919 789
Tillgången av livsförnödenheter å olika orter i riket under juni och juli månader 1919 790
Meddelanden från socialattachéerna: England:
1. Industrinämnder 792
2. Statlig reglering av arbetslöner 797
3. Bostadsfrågans läge 802
4. Kolkommissionens betänkande 806

Arbetsmarknaden under augusti och september 1919 809
Vissa statliga och kommunala åtgärder under kristiden.
Statens arbetslöshetskommission 811
Avgången ur statstjänst 1913—1918 (forts.) 812
Tilloppet till statstjänst under de senaste åren 837
Arbetslönernas stegring under kristiden . 871
De offentliga arbetsförmedlingsanstalternas inkomster och utgifter år 1918 898
Fylleriförseelserna och deras orsaker under tredje kvartalet 1919 901
Socialstyrelsens utlåtande angående förslag till hyresstegringsskatt för bostadsändamål 920
Förslag till statsåtgärder för främjande av ekonomiska byggnadsmetoder 928
Hyresnämndernas verksamhet under år 1918 933
Socialstyrelsens redogörelse för beräkningen av levnadskostnadsökningen samt yttrande över behovet av förändrade beräkningsmetoder 958
Lag om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete 964
Lag om arbetstiden å svenska fartyg . . 967
Lag om fri rättegång 975
Sociala frågor vid 1919 års riksdagar . . 979
Kvinnors och minderårigas användande inom industrien i Sverige år 1917 988
Industrien i Sverige år 1917 993
Rapporter från yrkesinspektörerna angående svårare olycksfall i arbete (forts.) . . . 999
Författningar rörande sociala frågor . . . 1002
Kortare meddelanden:
Norsk lag om tjänstemän i allmän tjänst . . . 1003
En dansk tjänstemannalag 1003
Kommunala kollektivavtal i Stockholm, Göteborg och Malmö 1005
Arbetslöshetsförsäkringskommitté i Norge . . . 1006
Arbetsmarknaden i England under juli- och augusti 1919 1006
Arbetsmarknaden i Tyskland under juli och augusti 1919 1007
Skydd för svenska yrkesutövare mot utländsk konkurrens 1007
Arbetsförmedlingen av sjömän under tredje kvartalet 1919 1008
Arbetsrådet 1009
Lagstadgad reglering av arbetstiden å norska fartyg 1009
Sveriges offentliga arbetsförmedling. Augusti och september månader 1919 . . 1010
Livsmedelspriser och levnadskostnader under tredje kvartalet 1919 1026
Text:
Livsmedelspriser m. m. 1026
Sammanfattning av livsmedelsprisernas förändringar under kristiden 1033
Priser å vissa beklädnadsartiklar 1036
Levnadskostnadernas allmänna förskjutningar under kristiden 1037
Tabeller:
Livsmedelskostnadernas förändringar å vissa orter i riket 1042
Livsmedelspriser i Sverige.
Sammandrag för 1908—september 1919 . . . 1044
Livsmedelspriser å olika orter i riket.
Tredje kvartalet 1919 1046
Kreaturspriser i Sverige.
Sammandrag för 1908—september 1919 . . . 1056
Kreaturspriser samt tillförsel och konsumtion å vissa orter i riket.
Tredje kvartalet 1919 1058
Fiskpriser i Stockholm.
September 1918—september 1919 1060
Fiskpriser i Göteborg.
September 1918—september 1919 1061
Tillgången av livsförnödenheter å olika orter i riket under augusti och september månader 1919 1062
Arbetsrådets beslut 1064

Arbetsmarknaden under juni och juli månader 1919.

Enligt till arbetsförmedlingsanstalterna ingångna rapporter har arbetsmarknaden under juni och juli 1919, vilka månader i sagda hänseende sinsemellan ej företedde någon väsentlig olikhet, sedan föregående månad i stort sett förbättrats, och kan det allmänna läget betecknas såsom tämligen gynnsamt, ehuru någon större livaktighet ej gjorde sig gällande. Sistnämnda förhållande torde dock delvis hava sin grund i de arbetssökandes redan förut iakttagna minskade benägenhet att anlita arbetsförmedlingsanstalterna för erhållande av anställning. I stället hänvända de sig ofta direkt till arbetsgivarna, vilka, då de på sådant sätt få sitt behov av arbetskraft fyllt, ej heller anlita arbetsförmedlingsanstalterna i samma utsträckning som förut. Att det rationella utnyttjandet av arbetsreserven härigenom försvåras, torde emellertid vara otvivelaktigt. — I varje fall synes arbetslösheten under ifrågavarande tvenne månader ej hava haft anmärkningsvärt stor omfattning; där den förefunnits, har den huvudsakligen drabbat grovarbetarna. Å andra sidan har efterfrågan å kvalificerade yrkesarbetare å många orter ej kunnat tillgodoses.

Å jordbrukets arbetsmarknad var omsättningen tämligen ringa; dock ökades efterfrågan å arbetskraft något under juli månad, då även lediga platser för höstflyttningen började anmälas. I allmänhet rådde ingen brist på arbetsfolk, och särskilt arbetssökande daglönare kunde ej alltid placeras. — Bristen å tjänarinnor var alltjämt synnerligen kännbar. Efter skolterminens slut kunde dock på sina ställen en viss lättnad förmärkas på grund av tillströmning av unga flickor, som då sökte sin första anställning.

Vad industrien beträffar, torde först kunna framhållas, att den jordbruket närstående torvindustrien under denna säsong arbetat under väsentligt sämre konjunkturer än under fjolåret, särskilt i de småländska torvdistrikten, där många arbetare ej kunnat erhålla sökt anställning. Inom den gottländska torvindustrien har dock tillgången på arbete bättre motsvarat efterfrågan. Textilindustrien synes nu hava till fullo återhämtat sig efter krigstidens svårartade depression med dess omfattande arbetslöshet; i Norrköping yppades under juli månad till och med brist å kvinnliga textilarbetare. Jämväl skoindustrien, som under vårmånaderna råkat i ett betryckt läge, arbetade nu under stigande konjunkturer. Inom boktryckeribranschen rådde under juli månad allmän arbetsnedläggelse.

Byggnadsverksamheten erbjöd i allmänhet god arbetstillgång vid reparations- och andra tillfälliga arbeten, men då större byggnadsarbeten knappast igångsattes, voro utsikterna för framtiden föga ljusa.

Inom transportverksamheten förefunnos rikliga arbetstillfällen för sjöfolk samt hamn- och stuveriarbetare i de större västkusthamnarna, särskilt i Göteborg och Malmö, varemot arbetstillgången i de flesta Östersjö- och Norrlandshamnar med hänsyn till årstiden var ganska knapp.

Antalet ansökningar om arbete *på 100 lediga platser* vid de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna utgjorde under juni 100 och under juli 101. Motsvarande siffror för föregående år framgå av efterföljande sammanställning.

		Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
Jord- och skogsbruk	1913	97	84	88	66	72	71	77	87	75	77	96	92
	1914	62	77	71	59	71	68	82	95	96	94	116	130
	1915	100	92	90	80	85	81	95	105	87	75	84	84
	1916	73	68	74	58	55	57	50	70	58	67	66	66
	1917	57	59	64	58	50	46	35	49	47	69	73	79
	1918	70	87	91	77	74	80	88	106	95	85	99	116
	1919	*122*	*95*	*90*	*69*	*67*	*64*	*74*	—	—	—	—	—
Övriga näringsgrenar	1913	170	151	119	108	106	122	116	101	94	108	141	122
	1914	147	144	119	101	98	112	103	156	130	145	217	189
	1915	225	209	165	150	126	147	144	130	119	127	165	119
	1916	160	145	121	101	93	100	96	99	89	102	126	107
	1917	128	150	140	132	110	111	132	119	107	117	133	112
	1918	160	196	184	168	153	175	168	145	124	119	133	143
	1919	*192*	*181*	*157*	*126*	*109*	*110*	*109*	—	—	—	—	—
Samtliga näringsgrenar	1902—1912	182	150	119	104	106	119	118	101	93	104	141	134
	1913	153	133	110	97	99	112	107	96	89	98	129	117
	1914	125	127	107	91	93	104	99	133	121	128	192	182
	1915	202	181	147	125	118	135	134	122	110	110	141	113
	1916	138	124	109	90	85	92	82	88	79	87	106	97
	1917	110	124	118	108	93	94	88	83	81	100	115	105
	1918	137	167	158	143	136	156	147	131	115	109	125	139
	1919	*179*	*162*	*141*	*111*	*99*	*100*	*101*	—	—	—	—	—

Enligt vad tablån utvisar, företedde den relativa tillgången å arbetskraft inom jordbruket någon stegring under juli. Beträffande gruppen övriga näringsgrenar och näringslivet i dess helhet har förändringen under de tre sista månader, för vilka statistik föreligger, varit oväsentlig, men äro dessa förmedlingssiffror avsevärt lägre, än motsvarande siffror för såväl de föregående månaderna som för samma månader föregående år. På grund av den minskade frekvensen vid arbetsförmedlingsanstalterna torde dock förbättringen å arbetsmarknaden under 1919 icke hava varit så avsevärd, som de sedan årets början starkt sjunkande relationstalen synas giva vid handen.

Växlingarna på arbetsmarknaden under de senaste åren framgå även av nedanstående tablå, avseende antalet *arbetslösa inom fackföreningarna* i procent av hela det redovisade medlemsantalet:

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
1911	—	—	12·0	10·4	6·7	3·5	3·2	2·9	3·1	2·8	4·8	4·4
1912	8·5	11·1	8·4	6·5	5·2	3·7	3·8	2·8	2·7	2·9	3·6	5·7
1913	8·4	8·9	7·1	5·7	4·0	2·6	2·7	2·5	2·8	2·2	2·6	4·4
1914	7·5	10·4	7·5	6·5	5·1	3·2	3·1	3·0	3·1	7·7	8·1	10·3
1915	15·0	14·8	12·0	11·2	8·5	6·7	6·3	4·0	3·6	3·5	3·8	4·5
1916	7·7	8·0	6·7	5·2	4·7	3·3	2·7	2·7	2·2	2·2	2·3	2·2
1917	5·4	5·9	5·5	7·0	4·4	2·8	3·1	3·3	2·8	2·4	2·8	2·4
1918	5·8	6·0	5·0	4·9	5·0	4·0	4·6	4·2	3·5	3·7	3·2	3·4
1919	*7·3*	*7·5*	*7·6*	*8·1*	*7·3*	*6·1*	[1]*4·7*	[1]*4·0*	[1]*3·2*	—	—	—

Den sista tidpunkt, för vilken statistik härom föreligger, är, efter vad av tablån framgår, den 1 september 1919.

[1] Preliminär uppgift.

Vissa statliga och kommunala åtgärder under kristiden.

Statens arbetslöshetskommission.

Understödsverksamheten för arbetslösa. Under juni och juli månader 1919 har understöd till arbetslösa enligt kungl. kungörelserna den 19 maj 1916 och 16 augusti 1918 utbetalats å följande orter med nedan angivna belopp:

Juni 1919

	Summa, kr.	Därav in natura, kr.		Summa, kr.	Därav in natura, kr.
Stockholm	11 403	—	Örgryte s:n	1 246	90
Södertälje	320	—	Borås	1 878	—
Uppsala	571	—	Alingsås	789	—
Oxelösund	36	36	Fritsla s:n	1 791	—
Norrköping	29 340	—	Kinnarumma s:n	78	—
Linköping	41	41	Torpa s:n	73	—
Mjölby	154	—	Tranemo s:n	69	—
Jönköping	67	—	Vänga s:n	17	17
Västervik	2 519	—	Karlstad	214	—
Karlskrona	4 941	204	Örebro	5 127	5 127
Kristianstad	448	—	Gävle	179	—
Hälsingborg	2 036	—	Arbrå s:n	1 051	825
Landskrona	302	—	Valbo s:n	258	—
Lund	900	—	Luleå	12	—
Trälleborg	48	—	Jukkasjärvi s:n	97	—
Ystad	886	—	Summa juni 1919	68 462	6 340
Burlövs s:n	638	—	» maj 1919	175 359	18 923
Halmstad	586	—	» juni 1918	276 477	1 731
Uddevalla	397	—			

Juli 1919

	Summa, kr.	Därav in natura, kr.		Summa, kr.	Därav in natura, kr.
Stockholm	8 679	—	Uddevalla	77	—
Södertälje	93	—	Örgryte s:n	906	—
Uppsala	187	—	Borås	408	—
Norrköping	5 313	—	Alingsås	903	—
Jönköping	163	—	Karlstad	59	—
Västervik	2 914	—	Örebro	3 717	3 717
Karlskrona	1 515	—	Arbrå s:n	279	178
Kristianstad	400	—	Valbo s:n	121	—
Hälsingborg	11 358	—	Summa juli 1919	38 749	3 895
Landskrona	207	—	» juni 1919	68 462	6 340
Ystad	1 450	—	» juli 1918	278 953	1 719

Arbetslöshetskommissionens omorganisation. Vid tillsättandet av statens arbetslöshetskommission den 10 augusti 1914 förordnades fru Emilia Broomé, redaktören, numera statens fattigvårdsinspektör R. G. H. von Koch, landsorganisationens ordförande, numera talmannen i riksdagens andra kammare H. Lindqvist, f. d. generaldirektören F. V. H. Pegelow, civilingenjören C. A. Ramström och direktören Josef Sachs att vara ledamöter i berörda kommission ävensom byråchefen i socialstyrelsen Gunnar Huss att vara ledamot och sekreterare i densamma, varjämte Kungl. Maj:t föreskrev, att chefen för civildepartementet eller, då han vore förhindrad, chefen för finansdepartementet, skulle vara kommissionens ordförande.[1] Genom nådigt brev den 11 april 1919 har Kungl. Maj:t, med ändring av vad sålunda föreskrivits i fråga om uppdragen att vara ordförande samt sekreterare i arbetslöshetskommissionen, förordnat f. d. generaldirektören Pegelow att vara ordförande och byråchefen Huss att vara vice ordförande i kommissionen. Samtidigt förordnades till ledamöter i densamma, förutom de redan förut därtill utsedda, förste aktuarien i socialstyrelsen Otto Järte samt stadsfullmäktigen i Stockholm Wiktor Karlsson, varjämte åt förste aktuarien Järte uppdrogs att vara kommissionens sekreterare.

Tillika föreskrevs beträffande arbetets ordnande inom kommissionen, *att* i allmänhet endast ärenden av synnerlig betydelse skola slutligt handläggas och avgöras i plenum, *att* ärenden, som icke prövas böra handläggas i plenum, men dock böra föranleda beslut av kommissionen, skola slutligt handläggas och avgöras av ett arbetsutskott, samt *att* arbetsutskottet skall utgöras av f. d. generaldirektören Pegelow, byråchefen Huss, fru Broomé, förste aktuarien Järte och stadsfullmäktigen Karlsson.

Arbetstillgången under andra kvartalet 1919

enligt uppgifter från industriidkare m. fl.

Följande översikt över arbetstillgång m. m. inom olika yrken och näringar under andra kvartalet av år 1919 är liksom föregående redogörelser av samma slag till huvudsaklig del grundad på uppgifter, som å särskilda frågeformulär insamlats från arbetsgivare inom olika näringsgrenar. Frågeformulären hava fortfarande till största delen infordrats genom socialstyrelsens ombud i orterna, vilka för närvarande uppgå till ett antal av 40, varav 20 äro föreståndare för resp. arbetsförmedlingskontor, tillhörande Sveriges offentliga arbetsförmedling. Direkt av socialstyrelsen hava emellertid dylika uppgifter insamlats från arbetsgivare i Stockholm med närmaste omnejd ävensom från sådana arbetsgivare i landsorten, som i regel sysselsätta minst 200 arbetare.

[1] Soc. Medd., årg. 1914, sid. 703.

För ifrågavarande kvartal hava besvarade formulär återkommit från 2 340 arbetsgivare med 273 001 arbetare, varav *2 209* arbetsgivare med *257 716* arbetare inom industri och hantverk samt transportarbete. Då — med ett fåtal undantag — samtliga arbetsgivare, som sysselsätta minst 200 arbetare, insänt besvarade formulär, torde uppgifterna få anses såsom representativa för åtminstone den svenska storindustrien.

En bearbetning av de inkomna svaren har givit vid handen, att arbetstillgången under andra kvartalet 1919, i jämförelse med samma kvartal föregående år, ansågs såsom *bättre* av 438 arbetsgivare med 50 905 arbetare (20 %), som *oförändrad* av 969 arbetsgivare med 100 943 arbetare (39 %) samt såsom *sämre* av 802 arbetsgivare med 105 868 arbetare (41 %).

Följande sammanställning möjliggör ett bedömande av *arbetstillgången inom industri och hantverk under andra kvartalet 1919:*

	Antal redovisade arbetare (medeltal)	Arbetare (i %) anställda hos arbetsgivare, vilka angivit arbetstillgången såsom: A. mycket god, B. god eller medelgod, C. mindre än medelgod.											
		1:a kvartalet			2:a kvartalet			3:e kvartalet			4:e kvartalet		
		A.	B.	C.	A.	B.	C.	A.	B.	C.	A.	B.	C.
1911	178 648	9	78	13	10	77	13	11	74	15	10	79	11
1912	197 904	13	75	12	18	77	5	21	74	5	19	75	6
1913	252 047	20	74	6	21	76	3	20	75	5	17	78	5
1914	253 115	16	76	8	18	76	6	7	61	32	13	64	23
1915	264 540	20	65	15	20	68	12	29	63	8	29	64	7
1916	281 793	33	61	6	38	57	5	39	55	6	39	56	5
1917	273 888	33	53	14	29	53	18	26	54	20	17	62	21
1918	258 230	10	62	28	12	65	23	14	64	22	9	60	31
1919	255 645	5	47	48	9	54	37	—	—	—	—	—	—

Med ledning av tabellen å sid. 618—619, som utgör en sammanfattning av uppgifter från arbetsgivare inom industri och hantverk, har utarbetats efterföljande *allmänna översikt över arbetstillgången inom vissa större näringsgrupper:*

	Arbetare (i %) anställda hos arbetsgivare, vilka angivit arbetstillgången såsom: A. mycket god, B. god eller medelgod, C. mindre än medelgod								
	2:dra kvart. 1918			1:sta kvart. 1919			2:dra kvart. 1919		
	A.	B.	C.	A.	B.	C.	A.	B.	C.
Malmbrytning och metallindustri	13	70	17	5	42	53	5	44	51
Jord- och stenindustri	16	69	15	9	50	41	8	57	35
Trävaruindustri	14	73	13	1	68	31	11	74	15
Pappers- och grafisk industri	14	80	6	12	49	39	9	57	34
Livsmedelsindustri	1	70	29	4	70	26	6	81	13
Textil- och beklädnadsindustri	12	42	46	3	45	52	18	67	15
Läder-, hår- och gummivaruindustri	8	52	40	2	25	73	8	40	52
Kemisk-teknisk industri	5	22	73	1	24	75	3	22	75

Vad *malmbrytningen och metallindustrien* beträffar, betecknades arbetstillgången vid flertalet gruvor fortfarande såsom god. Malmförädlingsverken företedde däremot en fortgående konjunkturförsämring; av det redovisade antalet företag hade fem sjundedelar haft mindre än medelgod arbetstillgång. På en del håll måste arbetsstyrkan reduceras, vilket även varit förhållandet vid de mekaniska verkstäderna samt inom järn-, stål- och metallindustrien i övrigt. Att ställningen inom dessa trenne grupper alltjämt varit otillfreds-

Näringsgrenar	Hela antalet		Tillgång å arbete: Mycket god		God		Medelgod		Mindre god	
	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.
Malmbrytning och metallindustri:										
Malmgruvor	48	10 191	1	61	20	4 395	11	2 680	12	1 819
Malmförädlingsverk	69	22 693	—	—	10	1 079	10	2 082	27	12 829
Järn- och stålmanufaktur	91	8 041	2	40	27	1 816	17	1 835	28	2 873
Mekaniska verkstäder	227	31 442	9	714	60	9 783	36	4 963	88	11 886
Skeppsvarv	28	11 282	4	3 899	13	3 356	5	1 963	6	2 064
Elektromekanisk industri	30	9 211	2	370	6	2 747	9	3 769	6	1 919
Annan metallindustri	46	4 701	—	—	11	1 648	13	874	19	1 965
Jord- och stenindustri:										
Kolgruvor	11	3 223	4	1 092	5	1 746	2	385	—	—
Torvindustri	27	1 882	2	375	19	1 185	5	298	1	24
Stenhuggerier	46	3 825	2	116	9	513	9	569	10	604
Kakel-, porslins- och lerkärlsindustri	14	2 282	—	—	6	555	2	116	5	1 597
Tegelbruk	95	5 509	3	233	36	1 731	36	1 776	13	1 566
Glasbruk	25	2 854	2	246	6	440	9	1 517	5	488
Annan jord- och stenindustri	33	4 115	—	—	5	251	15	2 334	9	1 255
Trävaruindustri:										
Sågverk	206	23 932	16	3 188	112	14 032	65	5 675	9	795
Snickerifabriker och annan träförädling	172	9 159	9	497	41	2 218	52	2 420	44	2 926
Pappers- och grafisk industri:										
Trämassefabriker	66	11 516	4	886	39	6 980	11	1 373	7	1 304
Pappersbruk	37	7 704	1	60	7	1 248	3	914	10	2 720
Bokbinderier	29	2 035	4	212	11	1 060	8	629	5	91
Boktryckerier och litografiska anstalter	108	6 789	20	1 480	56	2 811	21	798	10	1 542
Livsmedelsindustri:										
Kvarnindustri	20	972	—	—	6	375	12	422	1	53
Bagerier	41	1 960	5	316	24	1 352	11	285	1	7
Sockerindustri	22	2 443	—	—	5	662	12	953	5	828
Choklad- och konfektfabriker	17	1 959	1	145	7	1 457	5	228	3	126
Bryggerier och brännerier	61	3 205	4	112	37	2 359	16	569	3	163
Tobaksfabriker	4	1 363	1	241	3	1 122	—	—	—	—
Annan livsmedelsindustri	39	1 407	1	25	12	442	11	510	12	333
Textil- och beklädnadsindustri:										
Bomullsindustri	37	10 040	6	1 256	23	6 606	4	1 325	4	853
Jute- och linneindustri	9	2 037	1	329	2	334	1	71	4	1 098
Ylleindustri	49	5 696	1	96	14	2 758	14	1 817	13	890
Trikåfabriker	17	2 075	3	1 196	11	834	1	17	1	24
Annan textilindustri	27	1 437	4	351	10	579	9	338	2	130
Skrädderi- och sömnadsyrket	66	5 170	18	1 747	40	2 947	6	445	2	31
Annan beklädnadsindustri	25	1 437	4	92	9	599	9	399	2	335
Läder-, hår- o. gummivaruindustri:										
Garverier och läderfabriker	21	1 104	—	—	5	249	3	93	9	518
Skofabriker	44	3 094	12	195	6	452	2	64	6	348
Gummivarufabriker	7	1 742	1	244	3	944	1	51	2	503
Annan läder-, hår- och gummivaruind.	31	1 283	3	132	15	780	6	237	1	2
Kemisk-teknisk industri:										
Ljus-, tvål-, olje- och färgfabriker	28	829	3	90	12	389	7	193	5	143
Tändsticksfabriker	14	6 872	—	—	—	—	1	319	11	6 014
Annan kemisk-teknisk industri	33	2 851	1	209	11	1 197	5	268	6	781
Byggnadsverksamhet	79	5 334	2	515	18	1 225	18	1 594	30	1 738
Handel och varulager	45	1 825	2	66	17	688	18	765	4	99
Land- och sjötransport	29	5 020	1	140	13	2 306	6	406	4	1 247
Kraft-, belysnings- och vattenverk	36	4 175	2	1 762	17	1 637	12	446	5	330
Summa 2:dra kv. 1919	**2 209**	**257 716**	**161**	**22 728**	**819**	**91 887**	**529**	**48 285**	**450**	**66 861**
» 1:sta » »	2 272	253 574	99	13 879	559	63 583	530	55 466	615	76 871
» 4:de » 1918	2 155	247 624	176	21 220	767	93 894	502	54 984	484	52 350
» 3:dje » »	2 273	262 071	301	37 307	872	109 368	529	56 866	372	41 916
» 2:dra » »	2 233	254 075	274	30 560	902	110 197	492	55 643	355	41 778

Dålig		Arbetstillgången i jämförelse med samma kvartal föregående år						Tillgång å arbetskraft					
		Bättre		Oförändrad		Sämre		Brist		Normal tillgång		Överflöd	
A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.
4	1 236	2	45	24	3 141	22	7 005	3	84	33	5 935	12	4 172
22	6 703	—	—	18	934	56	21 759	1	1 251	39	13 099	29	8 343
17	1 477	11	559	21	1 567	59	5 915	5	303	71	5 294	15	2 444
34	4 096	18	3 431	60	8 177	149	19 834	18	2 389	184	25 650	25	3 408
—	—	1	720	19	8 338	8	2 224	6	4 211	20	5 423	2	1 648
7	406	2	467	8	2 418	20	6 326	3	631	22	8 102	5	478
3	214	4	550	15	1 755	27	2 396	7	822	35	3 523	4	356
—	—	—	—	10	2 877	1	346	7	2 661	3	523	1	39
—	—	4	509	22	1 349	1	24	—	—	17	953	10	929
16	2 023	13	980	24	2 384	9	461	6	685	33	2 463	7	677
1	14	1	86	6	480	7	1 766	1	799	11	1 410	2	73
7	203	15	705	51	3 204	29	1 600	3	124	74	4 693	18	692
3	163	4	477	8	670	13	1 707	1	206	21	2 490	3	158
4	275	4	731	13	1 427	16	1 957	1	17	25	2 991	7	1 107
4	242	49	7 427	137	14 227	20	2 278	12	1 119	169	20 913	25	1 900
26	1 098	16	1 612	59	2 540	97	5 007	14	758	135	6 632	23	1 769
5	973	6	2 010	49	7 849	11	1 657	11	2 005	46	7 795	9	1 716
16	2 762	3	273	6	1 292	28	6 139	—	—	23	5 195	14	2 509
1	43	2	48	17	1 428	10	559	10	595	15	1 258	4	182
1	158	13	1 057	79	3 654	16	2 078	46	3 162	61	8 585	1	42
1	122	4	203	12	595	4	174	—	—	17	765	3	207
—	—	26	1 026	13	850	2	84	3	93	35	1 734	3	133
—	—	3	310	17	2 054	2	79	1	37	18	1 946	3	460
1	3	7	1 216	7	684	3	59	1	46	14	1 758	2	155
1	2	33	2 117	25	928	3	160	5	546	53	2 543	3	116
—	—	2	276	2	1 087	—	—	—	—	3	376	1	987
3	97	12	637	14	408	13	362	3	72	29	1 042	7	293
—	—	30	8 272	5	1 357	2	411	17	4 974	19	4 613	1	453
1	205	—	—	6	1 363	3	674	2	460	7	1 577	—	—
7	635	14	2 519	15	1 916	20	1 261	6	718	38	4 711	5	272
1	4	11	1 811	4	217	2	47	10	1 497	7	578	—	—
2	39	11	538	13	815	3	84	5	339	22	1 098	—	—
—	—	23	1 987	34	1 920	9	1 263	34	3 564	31	1 520	1	86
1	12	6	286	13	891	6	260	8	255	16	1 170	1	12
4	244	1	7	6	246	14	851	—	—	14	678	7	426
18	2 035	11	224	7	333	26	2 537	15	214	23	2 010	6	870
—	—	5	1 679	—	—	2	63	1	244	6	1 498	—	—
6	132	5	392	18	596	8	295	10	408	16	734	5	141
1	14	14	418	8	293	6	118	—	—	22	666	6	163
2	589	1	319	10	5 718	3	835	—	—	14	6 872	—	—
10	396	4	478	12	1 019	17	1 854	—	—	24	2 221	9	630
11	262	21	2 091	29	1 578	29	1 665	6	619	57	3 477	16	1 238
4	207	10	407	22	637	13	781	2	316	37	1 245	6	264
5	921	13	1 600	7	2 099	9	1 321	1	140	22	3 813	6	1 567
—	—	3	455	29	3 628	4	92	1	1 394	22	1 234	13	1 547
250	**27 955**	**438**	**50 905**	**969**	**100 943**	**802**	**105 868**	**286**	**37 758**	**1 603**	**177 306**	**320**	**42 657**
469	43 775	246	28 892	952	92 474	1 074	132 708	125	13 967	1 510	167 652	637	71 955
226	24 676	248	28 483	1 143	114 434	769	104 707	295	50 071	1 637	173 460	223	24 093
199	16 614	301	32 219	1 292	142 186	680	87 666	469	78 815	1 597	165 125	207	23 131
210	15 902	280	28 900	1 241	126 188	712	98 987	340	55 237	1 639	172 188	254	26 650

ställande framgår därav, att halva det i rapporteringen deltagande antalet arbetsgivare angivit arbetstillgången såsom mindre god eller dålig. Det område, där konjunkturerna varit gynnsammast, var skeppsbyggeriet, där arbetstillfällena vid några av de största varven varit mycket goda. Undantag utgjorde flottans varv, vilka samtliga betecknat arbetstillgången såsom mindre god. Inom den elektromekaniska industrien har ställningen i allmänhet varit medelgod.

Inom *jord- och stenindustrien* hade kolgruvorna oförändrat goda konjunkturer. För torvindustrien, vars säsong inföll under kvartalet, förbättrades läget avsevärt, men har likväl överflöd på arbetskraft varit rådande på många håll. Vid stenhuggerierna påverkades arbetstillgången av föreskriften om upphörandet av statens nödhjälpsarbeten, sedan de arbetslösa stenhuggarna beretts annan sysselsättning. Något gynnsammare än förra kvartalet var läget vid kakel-, porslins- och lerkärlsfabrikerna ävensom vid glasbruken, sedan exporten på England åter öppnats, samt inom tegelindustrien, som dock genom den ringa byggnadsverksamheten haft mindre avsättning på murtegel än föregående år.

Läget inom *trävaruindustrien* företedde en tydlig förbättring i jämförelse med föregående kvartal, vilket delvis torde kunna tillskrivas säsongförhållandena vid sågverken. Vid snickerifabrikerna, vilkas avsättning betydligt minskades under förra kvartalet, voro förhållandena i vissa delar av landet, såsom i Värmland, tillfredsställande, medan på andra håll, i synnerhet i Småland, arbetstillgången varit begränsad.

Inom gruppen *pappers- och grafisk industri* inträdde ingen nämnvärd förändring i förhållande till föregående kvartal. Vid trämassefabrikerna har arbetstillgången i allmänhet varit god, vid pappersbruken dålig. Avsättningsmöjligheterna hava inom dessa industrier varit mycket begränsade, varför driften vid ett flertal företag alltjämt varit inskränkt eller helt legat nere. I dylika fall hava arbetarna, i synnerhet vid trämassefabrikerna, beretts annan sysselsättning med reparations- eller nybyggnadsarbeten, medan mer än en tredjedel av de redovisade pappersbruken måst begränsa arbetsstyrkan. Bokbinderierna och tryckerierna hava fortfarande erbjudit rikliga arbetstillfällen, och behovet av arbetskraft har på många håll ej kunnat fyllas.

Inom *livsmedelsindustrien* framträdde en märkbar förbättring vid bagerierna och bryggerierna, vilka till en tredjedel av det redovisade antalet företag haft bättre än medelgod arbetstillgång.

Textil- och beklädnadsindustrien var den grupp, som företedde de gynnsammaste konjunkturerna, vilket huvudsakligen berodde på den starkt ökade verksamheten vid bomullsfabrikerna samt inom skrädderi- och sömnadsyrket. Av det för dessa yrkesgrenar redovisade antalet arbetare voro 78 resp. 72 % anställda vid företag, som angivit arbetstillgången såsom bättre än medelgod. På grund av detta hastiga uppsving uppstod brist på arbetskraft, i synnerhet som arbetarstammen vid en mängd företag starkt decimerats under kristidens betryck. Ylleindustrien kunde däremot endast i mindre omfattning återupptaga driften, då knappheten på råvaror fortfarande

gjorde sig gällande. Samma var förhållandet med jute- och linneindustrien, medan trikåfabrikerna hade gott om arbete men otillräcklig tillgång på arbetskraft.

Inom *läder-, hår- och gummivaruindustrien* var arbetstillgången mindre god vid garverierna och läderfabrikerna, god vid gummivarufabrikerna ävensom vid borstbinderierna och pälsvarufabrikerna. Skofabrikerna nedlade enligt beslut av svenska skofabrikantföreningen till största delen verksamheten under maj och juni månader för att förebygga överproduktion. Däremot hava handskomakarna haft fullt upp med arbete.

Inom den *kemisk-tekniska industrien* var läget likartat med föregående kvartal med lågkonjunktur inom tändsticksfabrikationen.

Byggnadsverksamheten, som under de senaste kvartalen varit i sjunkande, ökades åter något. Dock måste läget alltjämt betecknas som mycket otillfredsställande.

Inom gruppen *land- och sjötransport* betecknades arbetstillgången såväl för stuveriarbetarna som vid de mindre rederierna såsom god i hamnarna på väst- och sydkusten, mindre god i Stockholm och Norrköping samt dålig i de norrländska hamnarna.

Inom *jord- och skogsbruket* förefanns i allmänhet god, i vissa delar av landet, särskilt vid det skånska jordbruket, till och med mycket god tillgång på arbete.

Då läget på arbetsmarknaden givetvis inverkar på och återspeglas i den offentliga arbetsförmedlingens verksamhet, meddelas här nedan ur de månatliga redogörelserna för nämnda verksamhet till ytterligare jämförelse en sammanställning, utvisande tillgång och efterfrågan på arbetskraft.

På 100 *lediga platser* kommo följande antal *ansökningar om arbete:*

	2:a kvartalet 1919			1:a kvartalet 1919			2:a kvartalet 1918		
	juni	maj	april	mars	febr.	jan.	juni	maj	april
Jordbruk	63	70	69	87	99	127	85	75	76
Skogsbruk	74	42	85	138	74	101	57	72	89
Övriga näringsgrenar	110	109	126	157	181	192	175	153	168
Samtliga »	100	99	111	141	162	179	156	136	143

En totalbild av läget på arbetsmarknaden inom industrien lämnas a sid. 617. Enligt densamma voro av samtliga redovisade 257 716 arbetare 9 % anställda hos arbetsgivare, vilka angivit arbetstillgången såsom mycket god, medan 37 % tillhörde företag med mindre än medelgod arbetstillgång. Dessa siffror, som giva en något gynnsammare bild av läget än föregående kvartal, torde, i den mån de icke kunna förklaras ur den i allmänhet under andra kvartalet inträdande konjunkturförbättringen, möjligen få anses häntyda på, att fredskrisens hämmande verkningar på det ekonomiska livet i någon mån börjat övervinnas.

Arbetslösheten inom arbetarorganisationerna.

Den 1 april, 1 maj och 1 juni 1919.

I arbetslöshetsrapporteringen för andra kvartalet av år 1919 hava liksom föregående kvartal deltagit 31 fackförbund. Antalet medlemmar i de rapporterande fackföreningarna den 1 april, 1 maj och 1 juni 1919 utgjorde resp. 131 194, 116 898 och 118 964. Av dessa voro vid samma tidpunkter *arbetslösa* resp. 8·1, 7·5 och 6·1 %. Motsvarande siffror för samtliga månader alltifrån början av år 1913 framgå av nedanstående tablå:

	1913		1914		1915		1916		1917		1918		1919	
	Antal medlemmar	Arbetslösa, %	Antal medlemmar	Arbetslösa, %	Antal medlemmar	Arbetslösa, %	Antal medlemmar	Arbetslösa, %	Antal medlemmar	Arbetslösa, %	Antal medlemmar	Arbetslösa, %	Antal medlemmar	Arbetslösa, %
Januari .	54 840	8·4	60 585	7·5	59 195	15·0	65 614	7·7	75 000	5·4	99 434	5·8	116919	7·3
Februari .	52 774	8·9	61 468	10·4	56 788	14·8	64 855	8·0	77 101	5·9	101978	6·0	110375	7·5
Mars . . .	50 392	7·1	58 854	7·5	57 476	12·0	64 218	6·7	79 174	5·5	100530	5·0	107150	7·6
April . .	51 081	5·7	64 410	6·5	63 895	11·2	70 502	5·2	84 486	6·1	109763	4·9	131194	8·1
Maj . . .	52 735	4·0	63 146	5·1	60 074	8·5	69 542	4·7	85 320	4·4	106940	5·0	116898	7·5
Juni . . .	53 186	2·6	60 494	3·2	58 980	6·7	59 775	3·3	83 424	2·8	108423	4·0	118964	6·1
Juli . . .	52 380	2·7	62 823	3·1	66 184	6·3	67 026	2·7	92 678	3·1	110928	4·6	—	—
Augusti .	53 906	2·5	58 912	3·0	59 870	4·0	66 801	2·7	90 919	3·3	109593	4·2	—	—
September	53 954	2·3	58 257	8·1	61 072	3·6	65 480	2·2	90 834	2·8	102094	3·5	—	—
Oktober .	57 872	2·2	61 883	7·7	68 050	3·5	72 335	2·2	97 714	2·4	107451	3·7	—	—
November	62 073	2·6	61 023	8·1	64 996	3·8	72 843	2·3	93 841	2·8	105580	3·2	—	—
December .	59 922	4·4	59 084	10·3	66 947	4·5	71 169	2·2	91 844	2·4	102508	3·4	—	—

Av de mera betydande fackförbunden företedde under april månad murareförbundet fortfarande den största arbetslösheten. Dock hava procentsiffrorna successivt sjunkit sedan februari månad och utgjorde vid de här redovisade månadsskiftena resp. 38·3, 22·7 och 13·6 %. Det relativt högsta antalet arbetslösa under maj uppvisade skrädderiarbetarna, för vilka procentsiffrorna voro resp. 28·6, 26·1 och 13·9. Bland sko- och läderindustriarbetarna steg arbetslösheten avsevärt, från 1 % den 1 maj till 35·2 % den 1 juni, vilket var den högsta siffran för detta månadsskifte. Relativt stor arbetslöshet förekom även bland transportarbetarna, vilkas medlemmar ifrågavarande månader till resp. 31·5, 24·6 och 13·1 % voro utan arbete.

Resultaten av rapporteringen om antalet arbetslösa inom de särskilda organisationerna föreligga i efterföljande tabeller, som utgöra en sammanfattning av de bearbetade frågeformulärens uppgifter. Tabellen å sid. 623 är ett sammandrag av huvudtabellerna.

Arbetslösheten inom arbetarorganisationerna den 1 april, 1 maj och 1 juni 1919.

Fackförbund	April			Maj			Juni		
	Antal redovisade medlemmar [1]	Därav arbetslösa		Antal redovisade medlemmar [1]	Därav arbetslösa		Antal redovisade medlemmar [1]	Därav arbetslösa	
		Antal	%		Antal	%		Antal	%
Sv. bageri- och konditoriindustriarbetareförb.	2 763	278	10·1	2 829	230	8·1	2 876	91	3·8
» bleck- och plåtslagareförbundet	1 409	222	15·8	1 375	176	12·8	1 288	77	6·0
» bokbindare »	1 779	21	1·2	1 730	58	3·4	2 454	27	1·1
» bryggeriarbetare »	1 849	98	5·3	1 787	98	5·5	1 781	59	3·3
De förenade förbunden	2 075	198	9·5	2 000	148	7·4	1 880	155	8·2
Sv. gjutare förbundet	3 657	190	5·2	3 418	332	9·7	3 525	158	4·5
» grov- och fabriksarbetare »	17 903	2 432	13·6	14 722	2 050	13·9	14 221	1 525	10·7
» gruvarbetare »	1 614	15	0·9	1 587	49	3·1	1 446	19	1·3
» handelsarbetare »	5 888	97	1·6	5 768	122	2·1	5 988	104	1·7
» handskarbetare »	202	120	59·4	201	163	81·1	186	46	24·7
» hattarbetare »	277	2	0·7	69	1	1·4	—	—	—
» kommunalarbetare »	6 323	120	1·9	4 648	82	1·8	4 479	40	0·9
Intern. litografiska »	798	1	0·1	805	1	0·1	823	—	—
Sv. metallindustriarbetare »	44 887	1 734	3·9	42 834	1 640	3·9	42 907	1 580	3·7
Därav:									
Järnbruksarbetare	9 681	159	1·6	8 173	101	1·2	8 407	65	0·8
Mek. verkstadsarbetare	35 206	1 575	4·5	34 661	1 589	4·6	34 500	1 515	4·4
Sv. murare förbundet	1 903	728	38·3	1 548	352	22·7	1 729	235	13·6
» måleriarbetare »	1 266	300	23·7	1 063	128	12·0	1 004	28	2·8
Skand. sadelmakare- och tapetserare »	1 266	114	9·0	1 156	93	8·0	1 224	84	6·9
Sv. sko- och läderindustriarbetare »	3 163	299	9·5	98	1	1·0	3 531	1 241	35·2
» skrädderiarbetare »	4 499	1 287	28·6	3 555	929	26·1	2 955	410	13·9
» stenindustriarbetare »	1 011	45	4·5	990	44	4·4	822	20	2·4
» sågverksindustriarbetare »	5 575	222	4·0	5 750	513	8·9	5 200	296	5·7
Intern. tobaksarbetare »	3 020	12	0·4	4 279	50	1·2	4 120	23	0·6
Sv. transportarbetare »	647	204	31·5	720	177	24·6	565	74	13·1
» träarbetare »	9 870	844	8·6	9 878	668	6·8	8 546	461	5·4
» tunnbinderiarbetare »	105	19	18·1	100	11	11·0	4	—	—
» väg- och vattenbyggnadsarbetare »	856	142	16·6	28	2	7·1	645	30	4·7
» elektriska arbetare »	2 288	325	14·2	1 477	259	17·5	1 341	183	13·6
» slakteri- och charkuteriarbetare »	212	47	22·2	444	67	15·1	162	15	9·3
» stuckatör »	41	1	2·4	27	—	—	9	3	33·3
» textilarbetare »	3 178	496	15·6	1 630	314	19·3	3 148	315	10·0
» typograf »	870	7	0·8	382	4	1·0	610	5	0·8
Summa	131194	10 620	8·1	116 898	8 812	7·5	118 904	7 304	6·1

[1] Till följd av det skydd, som dessa uppgifter åtnjuta enligt 2 § 4 mom. tryckfrihetsförordningen, kan här icke meddelas, i vad mån dessa siffror avse hela antalet medlemmar inom ett fackförbund. På grundval av ovanstående siffror kunna alltså inga slutsatser dragas beträffande fackförbundens verkliga medlemsantal eller rörande förändringar i detta hänseende.

Antalet arbetslösa inom arbetarorganisationerna den 1 april 1919.

Fackförbund	Redovisade avdelningar[1]	Antal redovisade medlemmar				Arbetslösa					Arbetslösa till följd av		Arbetslediga på grund av					Arbetslöshetsdagar under mars 1919			
		Män				Män												Antal redovisade			
		Helt betalande	Halvt betalande	Kvinnor	Tillsammans	Helt betalande	Halvt betalande	Kvinnor	Tillsammans		arbetsbrist	tillfällig orsak	sjukdom	arbetskonflikt	värnplikt	annan orsak	Tillsammans	avdeln.	medlemmar	arbetslösa	Antal arbetslöshetsdagar
									Antal	%											
Sv. bageri- o. konditoriind.-arb.-förb.	27	1 806	451	506	2 763	211	15	52	278	10·1	265	13	34	—	22	4	60	22	2 629	258	6 427
» bleck- och plåtslagareförbundet .	45	1 330	79	—	1 409	220	2	—	222	15·8	221	1	73	—	7	3	83	25	1 169	216	5 210
» bokbindare »	19	426	69	1 284	1 779	7	—	14	21	1·2	21	—	48	3	—	3	54	4	987	20	390
» bryggeriarbetare »	21	1 116	41	692	1 849	63	2	33	98	5·3	90	8	67	—	1	1	69	8	831	94	2 411
De förenade förbunden	30	1 651	154	270	2 075	149	13	36	198	9·5	174	24	64	18	6	21	109	12	1 081	155	2 919
Sv. gjutare förbundet	96	3 208	441	8	3 657	167	23	—	190	5·2	189	1	234	35	26	8	303	37	1 624	166	3 060
» grov- och fabriksarbetare »	186	15 738	730	1 435	17 903	2 182	95	155	2 432	13·6	1944	488	748	41	109	114	1 012	88	9 717	2 106	43 811
» gruvarbetare »	20	1 525	71	18	1 614	15	—	—	15	0·9	15	—	51	110	6	—	167	6	728	12	289
» handelsarbetare »	66	3 843	327	1 718	5 888	89	1	7	97	1·6	97	—	94	—	8	—	102	27	3 264	97	2 585
» handskarbetare »	1	100	102	—	202	64	56	—	120	59·4	—	120	1	—	—	—	1	1	202	120	3 351
» hattarbetare »	2	66	7	204	277	2	—	—	2	0·7	2	—	3	—	1	—	4	2	277	2	54
» kommunalarbetare »	70	5 989	174	160	6 323	113	1	6	120	1·9	118	2	247	120	10	17	394	16	1 346	76	1 770
Intern. litografiska »	15	716	78	4	798	1	—	—	1	0·1	1	—	21	—	8	—	29	1	51	1	25
Sv. metallindustriarbetare »	66	—	—	—	44 887	—	—	—	1 734	3·9	—	—	—	—	—	—	—	29	8 782	190	3 513
Därav: Järnbruksarbetare . .	27	—	—	—	9 681	—	—	—	159	1·6	—	—	—	—	—	—	—	14	3 912	52	1 001
Mek. verkstadsarbetare	39	—	—	—	35 206	—	—	—	1 575	4·5	—	—	—	—	—	—	—	15	4 870	138	2 512
Sv. murare förbundet	34	1 759	144	—	1 903	686	42	—	728	38·3	726	2	15	1	—	2	18	22	960	411	10 056
» måleriarbetare »	36	1 187	79	—	1 266	284	16	—	300	23·7	274	26	24	—	6	2	32	21	851	244	5 993
Skand. sadelm. o. tapetserare »	38	1 062	105	99	1 266	111	1	2	114	9·0	112	2	39	—	13	1	53	21	1 090	112	2 735
Sv. sko- och läderindustriarb. »	18	1 841	396	926	3 163	255	23	21	299	9·5	92	207	69	2	20	1	92	11	2 365	299	3 342
» skrädderiarbetare »	59	1 430	372	2 697	4 499	253	123	911	1 287	28·6	1284	3	102	—	12	12	126	25	2 710	1 111	26 199
» stenindustriarbetare »	27	953	57	1	1 011	45	—	—	45	4·5	30	15	48	34	5	4	91	8	461	70	1 312
» sågverksindustriarbetare »	60	5 152	420	3	5 575	210	12	—	222	4·0	211	11	168	—	37	12	217	16	206	147	2 369
Intern. tobaksarbetare »	9	406	46	2 568	3 020	—	—	12	12	0·4	12	—	677	—	2	—	679	1	139	10	198
Sv. transportarbetare »	10	616	31	—	647	201	3	—	204	31·5	144	60	19	—	—	1	20	4	360	167	2 674
» träarbetare »	125	8 620	1 204	46	9 870	768	74	2	844	8·6	766	78	384	109	50	16	559	69	6 360	782	17 591
» tunnbinderiarbetare »	4	103	2	—	105	19	—	—	19	18·1	19	—	6	—	—	—	6	1	29	19	444
» väg- o. vattenbyggnadsarb. »	16	839	17	—	856	141	1	—	142	16·6	142	—	32	—	1	—	33	10	662	107	2 273
» elektriska arbetare »	45	2 175	113	—	2 288	294	31	—	325	14·2	325	—	34	3	20	7	64	23	1 749	265	6 856
» slakteri- o. charkuteriarb. »	8	180	2	30	212	35	—	12	47	22·2	47	—	4	—	2	1	7	6	197	47	1 445
» stuckatör »	2	41	—	—	41	1	—	—	1	2·4	1	—	—	—	—	—	—	1	14	1	24
» textilarbetare »	19	1 338	109	1 731	3 178	192	4	300	496	15·6	425	71	99	—	4	109	212	6	614	152	3 416
» typograf »	22	634	198	38	870	6	1	—	7	0·8	7	—	28	—	11	3	42	3	273	5	60
Summa	1196	[2]—	[2]—	[2]—	131 194	[2]—	[2]—	[2]—	10 620	8·1	[2]—	[2]—	[2]—	[2]—	[2]—	[2]—	[2]—	526	51 728	7 462	162802

[1] Jfr noten å sid. 623. — [2] På den grund, att hithörande uppgifter icke kunnat erhållas från samtliga organisationer, hava slutsummor icke nedräknats.

Antalet arbetslösa inom arbetarorganisationerna den 1 maj 1919.

Fackförbund	Redovisade avdelningar[1]	Antal redovisade medlemmar				Arbetslösa					Arbetslösa till följd av		Arbetslediga på grund av					Arbetslöshetsdagar under april 1919			
		Män				Män												Antal redovisade			Antal arbetslöshetsdagar
		Helt betalande	Halvt betalande	Kvinnor	Tillsammans	Helt betalande	Halvt betalande	Kvinnor	Tillsammans Antal	Tillsammans %	arbetsbrist	tillfällig orsak	sjukdom	arbetskonflikt	värnplikt	annan orsak	Tillsammans	avdeln.	medlemmar	arbetslösa	
Sv. bageri- o. konditoriind.-arb.-förb.	28	1 947	474	408	2 829	194	11	25	230	8·1	230	—	26	—	21	—	47	21	2 548	212	5 175
» bleck- och plåtslagareförbundet	44	1 316	59	—	1 375	175	1	—	176	12·8	172	4	89	—	7	3	99	22	1 108	165	4 057
» bokbindare »	18	422	64	1 244	1 730	7	—	51	58	3·4	16	42	35	—	1	—	36	6	1 401	58	482
» bryggeriarbetare »	21	1 312	39	436	1 787	13	2	83	98	5·5	74	24	74	—	2	—	76	9	919	95	2 403
De förenade förbunden	30	1 669	93	238	2 000	106	9	33	148	7·4	128	20	59	49	6	—	114	12	966	131	3 062
Sv. gjutare förbundet	95	2 979	431	8	3 418	296	36	—	332	9·7	216	116	233	147	28	21	429	37	1 659	269	2 175
» grov- och fabriksarbetare »	158	13 084	604	1 034	14 722	1 709	149	192	2 050	13·9	1404	646	507	50	79	312	948	72	7 058	1 718	26 875
» gruvarbetare »	19	1 493	78	16	1 587	40	9	—	49	3·1	48	1	56	151	7	—	214	6	723	15	356
» handelsarbetare »	68	3 899	242	1 627	5 768	122	—	—	122	2·1	122	—	89	—	13	—	102	30	3 101	122	2 720
» handskarbetare »	1	98	1	102	201	72	—	91	163	81·1	—	163	3	—	—	—	3	1	201	163	2 549
» hattarbetare »	2	67	2	—	69	1	—	—	1	1·4	1	—	—	—	—	—	—	1	14	1	25
» kommunalarbetare »	57	4 334	160	154	4 648	76	—	6	82	1·8	80	2	223	1	9	8	241	11	1 062	63	1 413
Intern. litografiska »	15	734	71	—	805	1	—	—	1	0·1	1	—	31	—	5	—	36	1	52	1	26
Sv. metallindustriarbetare »	65	—	—	—	42 834	—	—	—	1 690	3·9	—	—	—	—	—	—	—	25	8 538	180	3 623
Därav: Järnbruksarbetare . .	27	—	—	—	8 173	—	—	—	101	1·2	—	—	—	—	—	—	—	9	2 714	31	285
Mek. verkstadsarbetare	38	—	—	—	34 661	—	—	—	1 589	4·6	—	—	—	—	—	—	—	16	5 824	149	3 338
Sv. murare förbundet	29	1 420	128	—	1 548	315	37	—	352	22·7	352	—	18	2	—	—	20	18	722	196	4 519
» måleriarbetare »	27	1 003	61	—	1 063	123	5	—	128	12·0	113	15	17	3	3	—	23	15	765	117	2 762
Skand. sadelm. o. tapetserare »	38	1 014	87	55	1 156	91	2	—	93	8·0	93	—	47	—	19	—	66	19	919	92	1 469
Sv. sko- och läderindustriarb. »	2	98	—	—	98	1	—	—	1	1·0	1	—	—	—	—	—	—	1	48	1	18
» skrädderiarbetare »	48	1 365	107	2 083	3 555	201	5	723	929	26·1	925	4	104	562	15	—	681	18	2 151	603	14 879
» stenindustriarbetare »	26	929	60	1	990	44	—	—	44	4·4	34	10	43	1	3	4	51	6	302	40	792
» sågverksindustriarbetare »	60	5 402	348	—	5 750	486	27	—	513	8·9	312	201	330	89	51	44	514	21	2 146	259	4 819
Intern. tobaksarbetare »	11	680	66	3 533	4 279	—	9	41	50	1·2	50	—	802	—	6	—	808	2	247	50	340
Sv. transportarbetare »	10	691	29	—	720	174	3	—	177	24·6	140	37	21	—	—	—	21	5	454	140	3 217
» träarbetare »	113	8 677	1 163	38	9 878	615	53	—	668	6·8	634	34	429	309	55	65	858	63	6 514	644	19 352
» tunnbinderiarbetare »	3	100	—	—	100	11	—	—	11	11·0	11	—	4	—	—	—	4	1	26	11	264
» väg- o. vattenbyggnadsarb. »	2	28	—	—	28	2	—	—	2	7·1	2	—	2	—	—	—	2	1	20	2	50
» elektriska arbetare »	36	1 404	73	—	1 477	250	9	—	259	17·5	259	—	26	—	7	6	39	21	1 039	215	5 555
» slakteri- o. charkuteriarb. »	14	377	13	54	444	58	—	9	67	15·1	67	—	9	—	4	1	14	10	394	62	1 070
» stuckatör »	1	27	—	—	27	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
» textilarbetare »	13	750	39	841	1 630	140	6	168	314	19·3	242	72	68	—	3	7	78	4	595	68	1 157
» typograf »	7	295	70	17	382	3	1	—	4	1·0	3	1	13	—	5	2	20	2	258	2	60
Summa	1061	[2] —	[2] —	[2] —	116898	[2] —	[2] —	[2] —	8 812	7·5	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	461	45 950	5 695	115264

[1] Jfr noten å sid. 623. — [2] På den grund, att hithörande uppgifter icke kunnat erhållas från samtliga organisationer, hava slutsummor icke nedräknats.

Antalet arbetslösa inom arbetarorganisationerna den 1 juni 1919.

Fackförbund	Redovisade avdelningar [1]	Antal redovisade medlemmar				Arbetslösa					Arbetslösa till följd av		Arbetslediga på grund av					Arbetslöshetsdagar under maj 1919			
		Män				Män												Antal redovisade			Antal arbetslöshetsdagar
		Helt betalande	Halvt betalande	Kvinnor	Tillsammans	Helt betalande	Halvt betalande	Kvinnor	Tillsammans Antal	Tillsammans %	arbetsbrist	tillfällig orsak	sjukdom	arbetskonflikt	värnplikt	annan orsak	Tillsammans	avdeln.	medlemmar	arbetslösa	
Sv. bageri- o. konditoriind.-arb.-förb.	20	1 451	495	430	2 376	89	—	2	91	3·8	91	—	37	43	19	5	104	12	1 892	81	2 132
» bleck- och plåtslagareförbundet	42	1 231	57	—	1 288	76	1	—	77	6·0	70	7	56	17	9	2	84	19	1 000	74	1 757
» bokbindare »	12	762	75	1 617	2 454	6	—	21	27	1·1	20	7	139	—	8	—	147	4	1 747	27	384
» bryggeriarbetare »	19	1 284	40	457	1 781	6	—	53	59	3·3	59	—	65	—	4	—	69	6	557	58	1 514
De förenade förbunden	31	1 575	97	208	1 880	100	3	52	155	8·2	155	—	51	—	23	2	76	8	705	105	2 136
Sv. gjutare förbundet	92	3 101	416	8	3 525	142	13	3	158	4·5	158	—	190	156	39	16	401	29	1 351	116	2 404
» grov- och fabriksarbetare »	151	12 645	557	1 019	14 221	1 184	117	224	1 525	10·7	1103	422	441	68	119	50	678	63	7 377	1 388	21 293
» gruvarbetare »	16	1 285	146	15	1 446	18	1	—	19	1·3	18	1	53	39	8	1	101	5	680	15	316
» handelsarbetare »	71	4 154	274	1 560	5 988	83	11	10	104	1·7	104	—	77	2	24	—	103	24	4 880	103	2 390
» handskarbetare »	1	85	101	—	186	41	5	—	46	24·7	—	46	4	—	—	—	4	1	186	46	1 426
» hattarbetare »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
» kommunalarbetare »	57	4 250	142	87	4 479	39	—	1	40	0·9	37	3	117	15	12	3	147	8	388	29	318
Intern. litografiska »	15	738	85	—	823	—	—	—	—	—	—	—	25	1	13	—	39	—	—	—	—
Sv. metallindustriarbetare »	63	—	—	—	42 907	—	—	—	1 580	3·7	—	—	—	—	—	—	—	22	12 615	513	10 946
Därav: Järnbruksarbetare . .	27	—	—	—	3 407	—	—	—	65	0·8	—	—	—	—	—	—	—	9	2 427	34	697
Mek. verkstadsarbetare	36	—	—	—	34 500	—	—	—	1 515	4·4	—	—	—	—	—	—	—	13	40 188	479	10 249
Sv. murare förbundet	31	1 578	151	—	1 729	210	25	—	235	13·6	235	—	36	1	2	—	39	10	607	100	2 683
» måleriarbetare »	23	961	43	—	1 004	26	2	—	28	2·8	27	1	16	3	5	—	24	8	192	22	395
Skand. sadelm. o. tapetserare »	36	1 028	141	55	1 224	83	1	—	84	6·9	84	—	37	16	17	1	71	17	1 009	72	1 850
Sv. sko- och läderindustriarb. »	18	2 211	329	991	3 531	670	15	556	1 241	35·2	1129	112	32	—	31	382	445	8	2 139	1 220	11 570
» skrädderiarbetare »	34	1 010	115	1 830	2 955	22	4	384	410	13·9	410	—	107	312	11	—	430	5	1 143	382	10 295
» stenindustriarbetare »	22	781	40	1	822	19	1	—	20	2·4	12	8	42	10	1	1	54	7	402	18	241
» sågverksindustriarbetare »	60	4 407	792	1	5 200	265	31	—	296	5·7	258	38	243	20	62	18	343	15	1 560	178	3 743
Intern. tobaksarbetare »	10	625	66	3 429	4 120	4	1	18	23	0·6	23	—	645	—	7	—	652	1	145	21	217
Sv. transportarbetare »	9	559	6	—	565	74	—	—	74	13·1	74	—	28	1	—	14	43	3	161	31	384
» träarbetare »	102	7 596	913	37	8 546	422	36	3	461	5·4	418	43	283	323	86	8	700	53	5 981	424	7 653
» tunnbinderiarbetare »	1	4	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
» väg- o. vattenbyggnadsarb. »	13	640	5	—	645	30	—	—	30	4·7	30	—	16	—	1	—	17	6	316	30	600
» elektriska arbetare »	34	1 276	65	—	1 341	178	5	—	183	13·6	183	—	17	—	30	7	54	13	786	126	3 158
» slakteri- o. charkuteriarb. »	4	138	20	4	162	9	1	5	15	9·3	10	5	1	—	2	—	3	2	115	8	157
» stuckatör »	1	9	—	—	9	3	—	—	3	33·3	3	—	—	—	—	—	—	1	9	3	48
» textilarbetare »	18	1 426	102	1 615	3 143	177	7	131	315	10·0	244	71	111	—	11	192	314	5	659	121	2 811
» typograf »	9	443	141	26	610	3	2	—	5	0·8	3	2	18	—	11	3	32	3	436	4	97
Summa	1015	[2] —	[2] —	[2] —	118 964	[2] —	[2] —	[2] —	7 304	6·1	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	358	49 038	5 315	92 918

[1] Jfr noten å sid. 623. — [2] På den grund, att hithörande uppgifter icke kunnat erhållas från samtliga organisationer, hava slutsummor icke nedräknats.

Avgången ur statstjänst åren 1913—1918.[1]

II. Specialundersökningen.

A. Uppgiftslämnarnas inkomst- och levnadsställning.

Specialundersökningens omfattning. Materialet för denna undersökning utgöres, såsom i inledningen omnämnts, av individuella uppgifter från 739 från statstjänsten avgångna befattningshavare, varav 271 voro militära och 450 civila tjänstemän samt 18 kvinnliga befattningshavare. Beträffande det relativt stora antalet militära uppgiftslämnare är att märka, att undersökningen utsträckts att omfatta även officerare och underofficerare å reservstat. Ifrågavarande befattningshavare hava, såsom fortfarande kvarstående i ordinarie statstjänst, icke medräknats i den allmänna undersökningen rörande omfattningen av avgången från statstjänst under åren 1913—1918. Med hänsyn därtill att övergången från aktiv tjänst till reservstat i regel dock faktiskt innebär ett ombyte av levnadsbana, har det för undersökningens syfte synts vara av vikt, att även från här ifrågavarande tjänstemannagrupp inhämta uppgifter angående de ekonomiska förhållanden eller andra faktorer, som för dem varit av avgörande betydelse.

I anslutning till vad i inledningen redan anförts, må beträffande undersökningens omfattning ytterligare erinras därom, att i fråga om de personalgrupper, som falla under beteckningen tjänstemän av högre grad, uppgifter inhämtats från såväl ordinarie som extra befattningshavare, medan däremot i fråga om tjänstemän av lägre grad samt kvinnlig personal undersökningen begränsats till sådana befattningshavare, som innehaft ordinarie statstjänst. Denna begränsning har i första hand blivit nödvändig med hänsyn till omöjligheten att från ämbetsverken erhålla någorlunda fullständiga adressuppgifter beträffande avgångna extra befattningshavare, tillhörande de senare kategorierna, men torde även i övrigt kunna anses fullt motiverad med hänsyn därtill, att ett ombyte av levnadsbana för ifrågavarande befattningshavare i allmänhet icke kan anses vara av samma avgörande betydelse som för flertalet högre tjänstemän, vilka merendels redan före inträde i statens tjänst genom studier och utbildning speciellt förberett sig för denna levnadsbana och därför i regel icke kunna förutsättas lämna densamma utan mera vägande skäl.

Av hela antalet avgångna befattningshavare inom de kategorier, som varit avsedda att ingå i undersökningen, utgöra uppgiftslämnarna inalles c:a 45 %.

Inom olika grupper av de avgångna befattningshavarna utgjorde relativa antalet uppgiftslämnare:

[1] Fortsättning från föregående häfte s. 514 ff.

Militära befattningshavare: officerare	45 %	med examen från teknisk högskola	47 %
underofficerare	57 %	» » » lägre teknisk skola eller navigationsskola	31 %
Civila manliga befattningshavare:		» student- eller realskoleexamen	30 %
med juridisk examen	49 %	Övriga	29 %
» annan akademisk examen	46 %	Kvinnliga befattningshavare	11 %
» examen från skogshögskolan	75 %		

De avgångna befattningshavarnas nya verksamhetsområden. De i undersökningen ingående befattningshavarnas fördelning på olika verksamhetsområden och levnadsbanor efter avgången från statstjänst belyses av *tab. 7.* Upplysningar i förevarande avseende hava avgivits av 700 uppgiftslämnare, medan 39 antingen lämnat ifrågavarande spörsmål obesvarat eller ock uppgivit sig efter avgången från statstjänst icke hava erhållit annan sysselsättning.

Industrien och handeln är, såsom av tabellen framgår, det område, som till sig dragit det största antalet av de avgångna befattningshavarna, inalles 265 personer eller 36 % av samtliga uppgiftslämnare. I fråga om utbildning och examina äro härvid samtliga i tabellen upptagna kategorier representerade.

Tab. 7. De avgångna befattningshavarnas fördelning efter verksamhetsområden.

Verksamhetsområden efter avgången från statstjänsten	Militära befattningshavare		Manliga civila befattningshavare							Kvinnliga befattningshavare	Summa
	Officerare	Underofficerare	Juridisk exam.	Annan akademisk exam.	Exam. från skogshögskolan	Exam. fr. teknisk högskola	Ex. fr. lägre tekn. el. navigationsskola	Student- eller realskoleexam.	Övriga		
Industri eller handel	68	32	3	11	21	42	35	17	34	2	**265**
Bank- eller försäkringsrörelse	19	12	11	6	—	3	—	15	7	—	**73**
Enskilda järnvägar	3	—	—	—	—	10	6	1	4	—	**24**
Andra transportföretag	7	1	—	—	—	—	4	4	2	—	**18**
Lantbruk	27	11	—	—	—	—	—	1	10	1	**50**
Kommunal tjänst m. m.	2	16	17	10	18	10	1	6	11	1	**92**
Kristidsinstitutioner	6	6	—	—	1	—	—	3	—	—	**16**
Annan allmän tjänst	5	1	2	6	2	1	2	—	1	1	**21**
Privata undervisningsanstalter	2	—	—	5	—	—	—	—	—	3	**10**
Enskilda organisationer m. m.	13	2	3	5	4	—	2	5	1	3	**38**
Fria yrken	5	1	21	7	3	6	—	13	2	2	**60**
Studier	16	—	1	8	1	1	—	4	2	—	**33**
Ej angiven sysselsättning	12	4	5	—	—	2	1	3	7	5	**39**
Summa	**185**	**86**	**63**	**58**	**50**	**75**	**51**	**72**	**81**	**18**	**739**

Anmärkningsvärt är dock det ringa antalet jurister, som ägnat sig åt hithörande verksamhet.

En fördelning av ifrågavarande befattningshavare efter den ställning, de inom vederbörande industri- eller affärsföretag kommit att innehava, visar följande resultat:

Innehavare av egen affärsrörelse	27
Verkställande direktörer	25
Disponenter, förvaltare, fabriksföreståndare, överingenjörer	20
Skogschefer, skogsförvaltare	16
Biträdande (vice) direktörer, direktörs-, disponent-, överingenjörs- eller chefsassistenter	19
Ingenjörer, kemister, ritare, verkmästare	68
Fastighets- och skogsinspektörer, förråds- och materialförvaltare, lagerchefer	11
Kontorspersonal (ekonomidirektörer, prokurister, kontors-, försäljnings-, reklam-, patent- och avdelningschefer, sekreterare, kamrerare, kassörer, bokförare, revisorer, statistiker, korrespondenter, stenografer eller andra kontorister)	65
Föreståndare för marketenteri, folkkök eller social avdelning	5
Handelsresande	4
Arbetare	5
Summa	265

De avgångna befattningshavarnas fördelning på olika näringsgrupper framgår av följande översikt:

Malmbrytning och metallindustri	93	Kemisk-teknisk industri	10
Jord- och stenindustri	7	Byggnadsverksamhet	26
Trävaru- och trämassaindustri	33	Kraft- och belysningsverk	6
Grafisk industri	4	Handel och varulager	51
Livsmedelsindustri	7	Icke uppgiven näringsgren	25
Beklädnadsindustri	3	Summa	265

Den näringsgrupp, som i sin tjänst tagit största antalet av de redovisade befattningshavarna är, efter vad härav framgår, metallindustrien, i främsta rummet de mekaniska och elektriska branscherna. Enbart kullagerindustrien har till sig dragit ett tiotal av uppgiftslämnarna och elektromekaniska industrien ett tjugutal. Inom flygmaskinsindustrien hava också åtskilliga ledande platser rekryterats av förutvarande statstjänstemän.

Anställning vid *banker eller försäkringsanstalter* har enligt de erhållna uppgifterna vunnits av 73 befattningshavare (9·9 % av samtliga), vid *enskilda järnvägar* av 24 (3·2 %) och vid *rederirörelse eller andra transportföretag* av 18 uppgiftslämnare (2·4 %).

Åt *lantbruk* hava ägnat sig 50 av de avgångna befattningshavarna, eller 6·8 % av hela antalet. Såsom av tabellen framgår, är det till större delen förutvarande militärer, som valt denna levnadsbana.

Till *kommunal tjänst* — däri inbegripet anställning vid landstingen underställda institutioner — hava övergått 92 befattningshavare, 12·4 % av samtliga. De talrikaste hithörande kategorierna utgöras av jurister, som vunnit befordran vid magistrater eller andra kommunala institutioner, jägmästare

som erhållit anställning vid skogsvårdsstyrelserna, samt underofficerare, som antagits till polis- eller sysslomannabefattningar. Däremot äro officerarna relativt fåtaligt representerade.

Till en särskild grupp hava sammanförts de befattningshavare, som övergått till anställning vid *kristidskommissionerna* eller dem underställda lokala organ. I en del fall — där fråga varit om platser vid de kommunala nämnderna — skulle dessa befattningshavare eljest egentligen varit att hänföra till närmast föregående grupp. Vad åter beträffar de funktionärer, som anställts vid själva statskommissionerna, skulle dessa strängt taget ej ingått i förevarande undersökning, då de endast utbytt den ena statstjänsten mot en annan. Med hänsyn till den särställning kommissionernas tjänstemän intagit gent emot övriga statstjänstemän med avseende å löner, dyrtidstillägg o. d., har dock ansetts riktigast att icke göra någon åtskillnad mellan ifrågavarande funktionärer vid de centrala och lokala kristidsorganen. Tillsamman uppgå dessa befattningshavare till 16 (2·2 % av samtliga), däribland 12 militärer.

Såsom avgångna till *annan allmän tjänst* hava redovisats 21 befattningshavare eller 2·8 % av hela antalet. Till denna grupp hava hänförts uppgiftslämnare, som vunnit anställning vid stiftelser och institutioner för vetenskapliga eller välgörande ändamål samt andra av staten understödda eller auktoriserade inrättningar (t. ex. sjömanshus och brännvinsförsäljningsbolag), ävensom en del befattningshavare, vilka från omedelbar statstjänst övergått till anställning såsom biträden hos kommittéer eller enskilda ämbetsmän.

Till anställning vid *privata undervisningsanstalter* hava från statstjänst övergått 10 befattningshavare (1·4 %). Två av dessa fall gälla officerare, som från militärtjänst övergått till verksamhet som gymnastik- eller flyglärare. Övriga uppgiftslämnare hade redan före avgången innehaft lärare- eller lärarinnetjänst.

I 38 fall (5·1 % av samtliga) hava uppgiftslämnarna inträtt i tjänst hos *enskilda organisationer* eller liknande företag (hushållningssällskap, handelskammare, arbetsgivar- och yrkesorganisationer, politiska och andra ideella föreningar, ävensom tidningar och tidskrifter). Officerarna äro inom denna grupp ganska talrikt företrädda, omkring en tredjedel av hit hänförda uppgiftslämnare. De i tabellen upptagna olika kategorierna av civila befattningshavare äro i övrigt samtliga representerade, med undantag för tjänstemän med högre teknisk examen.

Bland de inalles 60 uppgiftslämnare (8·1 % av samtliga), som avgått ur statstjänst för att ägna sig åt *fria yrken*, utgöres den talrikaste kategorien av jurister, som övergått till advokatpraktik. Vidare hava hit hänförts bland andra en del ingenjörer och jägmästare, som ägnat sig åt konsulterande verksamhet inom sina respektive fack, läkare, veterinärer o. d. samt slutligen åtskilliga befattningshavare av olika kategorier, som uppgivit sig hava haft som levnadsmål litterär eller konstnärlig verksamhet.

I 33 fall (4·5 %) har som närmaste framtidsmål angivits förberedande eller fortsatta *studier*. Ungefär hälften av hithörande uppgiftslämnare hava varit officerare, flertalet med handelshögskolan som förberedelse för övergången till ny levnadsbana. Av de civila befattningshavare, som hänförts till denna grupp, har en stor del varit extralärare eller andra extra ordinarie tjänstemän, som endast mer eller mindre tillfälligt kommit att under någon kortare tid innehava statstjänst och följaktligen för denna undersökning knappast kunna tillmätas någon betydelse, helst som det ej torde vara uteslutet, att åtminstone en del av dem efter fullbordade studier komma att åter inträda och för framtiden stanna i statens tjänst.

Befattningshavarnas inkomstförhållanden före och efter avgången från statstjänst. Det i frågeformuläret upptagna spörsmålet om de avgångna befattningshavarnas årsinkomst av den nya verksamheten har besvarats av 588 uppgiftslämnare, 4/5 av hela antalet. Bland de 151 uppgiftslämnare, som lämnat berörda spörsmål obesvarat, märkas i första hand de befattningshavare, som uppgivit sig efter avgången från statstjänsten hava uteslutande ägnat sig åt studier och följaktligen icke kunnat för den närmaste tiden påräkna några arbets- eller löneinkomster. Av de befattningshavare, som ägnat sig åt lantbruk, hava också endast ett mindretal kunnat uppgiva sina inkomster av den nya verksamheten, och detsamma gäller den grupp av uppgiftslämnare, för vilka uppgifter om levnadsbana saknas. Beträffande övriga kategorier är materialet däremot ganska fullständigt. Inom gruppen fria yrken, där inkomstberäkningarna givetvis erbjuda åtskilliga svårigheter, föreligga likväl inkomstsiffror för omkring 2/3 av uppgiftslämnarna. Inom gruppen industri och handel saknas sådana siffror för 21 uppgiftslämnare, vilka här dock motsvara endast 8 % av hela antalet, och inom övriga grupper är det endast i enstaka fall, som någon av de avgångna befattningshavarna lämnat ifrågavarande spörsmål obesvarat.

I vad mån uppgiftslämnarnas årsinkomster efter avgången från statstjänsten ökats eller minskats framgår av sammanställningarna i *tab. 8*.

Om i betraktande endast tages å ena sidan de ifrågavarande befattningshavarnas löneinkomster av statstjänsten, å andra sidan deras inkomster av den nya verksamheten, frånsett eventuella biförtjänster, befinnes övergången hava medfört inkomstökning för 534 och inkomstminskning för 54 uppgiftslämnare. Bland de befattningshavare, för vilka avgången från statstjänst sålunda medfört minskade löneinkomster, utgöres flertalet, såsom av tabellen framgår, av officerare eller underofficerare. Merendels har det härvid varit fråga om övergång från aktiv tjänst till reservstat, varför det ekonomiska utbytet av övergången måste beräknas med hänsyn till den som biförtjänst fortfarande innehavda statsanställningen.

Något annorlunda ställer sig jämförelsen, om hänsyn tages till uppgiftslämnarnas sammanlagda inkomster, med inräknande av eventuella biförtjänster. Med de vid tiden för avgången innehavda befattningarna i statstjänst hade i 130 fall förenats andra befattningar eller uppdrag av stadig-

Tab. 8. Sammanställning av de avgångna befattningshavarnas

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
		Hela antalet uppgiftslämnare	Antal uppgiftslämnare, vilkas inkomst av den *nya verksamheten* i jämförelse med *statstjänsten* inneburit										
			inkomstminskning	en inkomstökning med									
				0—20 %	20—40 %	40—60 %	60—80 %	80—100 %	100—150 %	150—200 %	200—250 %	250—500 %	minst 500 %
	Militära befattningshavare:												
1	Officerare	125	20	10	12	13	6	5	25	9	6	11	8
2	Underofficerare	75	11	8	12	10	9	5	10	5	2	3	—
	Civila manliga befattningshavare:												
3	med juridisk examen	51	3	2	9	2	4	2	11	3	4	6	5
4	» annan akademisk examen	45	3	3	6	7	7	4	8	3	1	3	—
5	» examen från skogshögskolan	47	2	6	6	3	6	3	5	5	5	4	2
6	» » » tekn. högskolan	69	2	12	19	11	10	6	3	1	1	2	2
7	» » » lägre tekn. skola eller navigationsskola	49	2	5	10	10	6	2	5	4	3	2	—
8	» student- eller realskoleexamen	56	2	9	4	7	6	5	6	4	4	5	4
9	Övriga	62	8	12	5	12	7	1	6	3	4	2	2
10	*Kvinnliga befattningshavare*	9	1	3	2	1	2	—	—	—	—	—	—
11	**Summa**	**588**	**54**	**70**	**85**	**76**	**63**	**33**	**79**	**37**	**30**	**38**	**23**
12	Procent av hela antalet	*100·0*	*9·2*	*11·9*	*14·5*	*12·9*	*10·7*	*5·6*	*13·4*	*6·3*	*5·1*	*6·5*	*3·9*
	Därav avgångna för att ägna sig åt:												
13	*Industri eller handel*	*244*	*19*	*24*	*27*	*38*	*34*	*13*	31	17	15	15	11
14	Bank- eller försäkringsrörelse	69	7	11	7	8	6	4	9	4	3	7	3
15	Enskilda järnvägar	23	—	5	9	5	2	—	—	—	1	1	—
16	Andra transportföretag	17	—	1	3	4	—	—	5	1	2	—	1
17	Lantbruk	16	3	2	—	1	—	—	2	3	2	1	2
18	Kommunal tjänst m. m.	92	9	17	24	9	7	5	12	4	3	2	—
19	Kristidsinstitutioner	15	—	2	2	—	2	2	5	1	1	—	—
20	Annan allmän tjänst	19	4	—	5	2	2	1	2	1	1	—	1
21	Privata undervisningsanstalter	9	1	1	—	4	2	1	—	—	—	—	—
22	Enskilda organisationer m. m.	35	4	3	2	3	4	5	5	3	—	5	1
23	Fria yrken	41	3	2	6	2	4	2	7	3	1	7	4
24	Ej angiven sysselsättning	8	4	2	—	—	—	—	1	—	1	—	—

uppgivna årsinkomster före och efter avgången ur statstjänst.

14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	
Antal uppgiftslämnare, vilkas *sammanlagda inkomster* (biförtjänster inräknade) efter avgången från statstjänst											Genomsnittlig årsinkomst (kr.)				Genomsnittlig inkomstökning i %		
											före avgången		efter avgången				
	ökats med										enbart av statstjänsten	inklusive biförtjänster	av den nya verksamheten	inklusive biförtjänster	utan	med	
minskats	0—20 %	20—40 %	40—60 %	60—80 %	80—100 %	100—150 %	150—200 %	200—250 %	250—500 %	minst 500 %					inräknande av biförtjänster		
14	5	19	17	9	6	22	9	6	13	5	4 828	5 529	10 764	11 726	*122·9*	*112·1*	1
8	11	12	10	7	4	14	4	3	2	—	2 265	2 512	3 805	4 221	*68·0*	*68·0*	2
6	5	8	6	5	2	7	3	2	4	3	3 349	4 746	7 239	7 722	*116·4*	*62·7*	3
4	5	8	8	6	5	6	1	—	2	—	4 401	5 444	8 222	8 783	*86·8*	*61·5*	4
4	3	7	4	7	4	3	5	4	4	2	3 602	3 902	8 252	8 424	*129·1*	*115·9*	5
3	12	16	13	10	7	3	1	2	2	—	4 982	5 317	8 674	8 788	*74·1*	*65·5*	6
3	6	11	10	6	1	5	3	2	2	—	3 488	3 800	6 288	6 578	*80·5*	*73·1*	7
1	10	6	9	4	6	8	5	2	5	—	2 815	3 470	5 695	5 940	*102·5*	*71·2*	8
14	11	5	12	6	2	5	2	3	—	2	2 059	2 659	3 712	3 747	*80·2*	*40·9*	9
1	3	2	1	2	—	—	—	—	—	—	2 108	2 108	2 609	2 609	*23·8*	*23·8*	10
58	**71**	**94**	**90**	**62**	**37**	**78**	**33**	**24**	**34**	**12**	**3 628**	**4 346**	**7 206**	**8 039**	*98·9*	*85·0*	11
9·9	*12·1*	*16·0*	*15·3*	*10·5*	*6·3*	*12·1*	*5·6*	*4·1*	*5·8*	*2·0*	—	—	—	—	—	—	12
19	25	31	41	31	15	36	11	13	15	7	3 865	4 398	8 060	8 448	*108·5*	*92·1*	13
7	7	10	11	6	5	10	6	2	4	1	3 724	4 412	7 286	7 915	*95·6*	*79·4*	14
—	5	8	5	3	—	—	—	1	1	—	3 973	3 973	6 003	6 172	*51·1*	*55·5*	15
—	2	3	3	2	1	2	2	1	—	1	4 576	5 288	13 207	13 810	*188·6*	*161·2*	16
5	—	1	—	—	1	3	1	3	2	—	2 363	3 379	8 241	8 557	*248·7*	*153·5*	17
11	19	20	14	6	5	7	5	—	4	1	2 981	3 388	4 526	5 016	*51·8*	*48·1*	18
—	2	3	—	2	1	5	1	1	—	—	3 034	3 141	5 763	5 763	*89·9*	*83·5*	19
4	—	5	4	2	—	2	1	—	—	1	3 868	4 431	5 771	6 389	*49·2*	*44·2*	20
1	1	—	4	2	1	—	—	—	—	—	3 266	3 455	4 668	5 054	*42·9*	*46·3*	21
3	4	7	3	2	7	1	3	1	3	1	3 953	5 014	7 699	8 698	*94·8*	*73·5*	22
4	4	6	5	6	1	6	3	1	5	—	3 128	4 593	7 243	7 510	*131·5*	*63·5*	23
4	2	—	—	—	—	1	—	1	—	—	4 262	4 262	6 538	6 638	*53·4*	*55·7*	24

varande natur utanför statstjänst. Vid tillträdandet av den nya verksamheten hade å andra sidan i sammanlagt 118 fall förutvarande biförtjänster bibehållits eller nya sådana erhållits. Medräknas dessa inkomster, befinnes övergången från statstjänst till annan verksamhet hava medfört inkomstökning för 530 och inkomstminskning för 58 uppgiftslämnare. Antalet befattningshavare, vilkas inkomster vid avgången minskats, utgör enligt denna beräkning c:a 10 % av samtliga, mot 9 % i förra fallet. Även här har i många fall uppenbarligen endast varit fråga om en skenbar eller rent tillfällig inkomstminskning. Åtskilliga uppgiftslämnare hava sålunda anfört, att den vid övergången till enskild tjänst erhållna begynnelselönen visserligen varit lägre än avlöningen i statstjänsten, men att inkomsterna sedermera enligt beräkning hastigt ökats, så att de redan vid den tidpunkt, då uppgiften avgivits, avsevärt överstigit vad i statens tjänst skulle kunnat erhållas. I andra fall har fråga varit om personer, som vid sidan av en relativt lågt avlönad statstjänst haft betydande inkomster av enskild verksamhet, och som, då båda sysslorna ej längre kunnat förenas, ansett det ekonomiskt fördelaktigare att uppgiva statstjänsten, varigenom åtminstone tillfälligt någon inkomstminskning uppstått.

Om genom hänsynstagande till nyssberörda omständigheter den ekonomiska vinsten av övergången i vissa fall måste anses hava varit större, än vad de uppgivna inkomstsiffrorna giva vid hand, så måste å andra sidan ihågkommas, att ej heller statstjänstemännens löner under krisåren förblivit oförändrade. Enligt frågeformulärets ordalydelse borde uppgifterna om befattningshavarnas inkomster av statstjänsten, respektive den nya verksamheten, avse i båda fallen samma tidpunkt, nämligen tiden för avgången från statstjänst och tillträdandet av den nya verksamheten. Tydligt är emellertid, att de uppgivna inkomstsiffrorna i många fall avse å ena sidan året före avgången, å andra sidan närmast följande år. Med den fortgående starka förskjutning av lönenivån, som under ifrågavarande år ägt rum, blir en dylik jämförelse ovillkorligen i viss mån missvisande. I en del fall har också av uppgiftslämnarna själva framhållits, att de, därest de kvarstått i statstjänst, genom beviljade dyrtidstillägg efter hand skulle hava kommit upp till högre inkomster, än de vid tiden för uppgifternas avgivande uppburit i enskild tjänst.

Genomsnittliga årsinkomsten *före* avgången har för samtliga uppgiftslämnare beräknats till 3 623 kronor enbart av statstjänsten och 4 346 kronor, om de uppgivna biförtjänsterna därjämte inräknas. Motsvarande inkomstsiffror *efter* avgången bliva 7 206 resp. 8 039 kronor per år. Om ingen hänsyn tages till de nämnda biförtjänsterna, befinnes övergången från statstjänst till enskild verksamhet i genomsnitt hava medfört en ungefärlig fördubbling av befattningshavarens inkomster. Medtagas däremot samtliga uppgivna arbets- och löneinkomster, kommer man till en något mindre inkomstökning, 85 %.

Bland de olika i tab. 8 redovisade kategorierna av befattningshavare förete officerarna de genomsnittligen högsta inkomstsiffrorna, något som åtminstone

till en del torde stå i samband därmed, att genomsnittliga avgångsåldern för de militära befattningshavarna varit jämförelsevis hög. De relativt låga inkomstsiffrorna för juristerna, i jämförelse med övriga befattningshavare med högre examina, bero tydligen också därpå, att många av hithörande uppgiftslämnare endast en kortare tid stått som extra tjänstemän i statens tjänst. Genomsnittliga inkomstökningen vid övergången har varit störst för skogsstatstjänstemännen och därnäst för officerarna. Beträffande juristerna, som vid sidan av statstjänsten i mycket stor utsträckning haft bisysslor, ställer sig ökningen väsentligen olika, allteftersom dessa inkomster tagas med i räkningen eller icke.

Vid uppgiftslämnarnas fördelning efter olika verksamhetsområden framträda betydande skiljaktigheter med avseende å inkomstsiffrorna. Gruppen andra transportföretag (rederirörelse m. m.) uppvisar de avgjort högsta genomsnittssiffrorna, vilka emellertid måste bedömas med en viss försiktighet såsom väsentligen influerade av ett enstaka, tämligen exceptionellt fall. Bland de övriga grupperna företedde lantbruket den lägsta medelinkomsten före avgången, men den högsta genomsnittssiffran efter avgången från statstjänst och följaktligen också den avgjort största inkomststegringen. Förhållandet har sin förklaring däri, att bland uppgiftslämnarna äro åtskilliga yngre officerare, vilka lämnat statstjänsten i samband med övertagande av större familjegods. I övrigt framträder en ganska tydlig motsats mellan å ena sidan grupperna industri och handel, bank- och försäkringsrörelse, kristidsinstitutioner, enskilda organisationer och fria yrken, samtliga med en relativt hög genomsnittlig inkomststegring, och å andra sidan grupperna enskilda järnvägar, kommunal tjänst, annan allmän tjänst, privata undervisningsanstalter och ej angiven sysselsättning, där skillnaden mellan löneinkomster före och efter avgången är vida mindre framträdande. Berörda motsatsförhållande torde få ses i samband därmed, att det i förra fallet merendels gäller verksamhetsområden, där avgången från statstjänsten innebär ett fullständigt ombyte av levnadsbana, medan i senare fallet fråga närmast varit om övergång till annan arbetsgivare, med bibehållande i övrigt av ungefär likartad sysselsättning som förut. Den ekonomiska drivkraften för ett avgörande behöver i detta fall givetvis icke vara så stark som i det förstnämnda.

Av de i tabellen redovisade uppgiftslämnarna hava åtskilliga förutom den fasta, kontanta lönen efter övergången till enskild tjänst kommit i åtnjutande av naturaförmåner, tantiem o. dyl., som inneburit väsentliga tillskott till årsinkomsten. För de löntagare, som uppgivit sig åtnjuta fri bostad (eventuellt med bränsle och lyse) eller fri kost (»allt fritt»), har värdet av dessa förmåner inberäknats i de i tabellen angivna inkomstsummorna. Andra förmåner, vilka icke kunnat på samma sätt evalveras, hava uppgivits i följande antal fall: tantiem av 18, fria resor av 19, dagtraktamente av 11, läkarvård och medicin av 4, fri lunch av 3, fri telefon av 3 samt brevporto uppassning och beklädnad av i vardera fallet en uppgiftslämnare. Dylika förmåner förekomma i många fall givetvis också i statstjänst, ehuru kanske

icke alltid lika frikostigt tillmätta som hos enskilda arbetsgivare. Vad särskilt rese- och traktamentsersättningen beträffar, har av en del uppgiftslämnare framhållits, hurusom denna förmån i kommunal eller enskild tjänst i regel är bättre anpassad efter de verkliga resekostnaderna än i statstjänsten.

Övriga ekonomiska betingelser i samband med avgången från statstjänst. Förutom de i det föregående behandlade inkomstuppgifterna begärdes å det för undersökningen upprättade frågeformuläret även upplysning, huruvida uppgiftslämnarna vid tillträdandet av befattning utanför statstjänst erhållit någon särskild ersättning för mistade förmåner eller några garantier med hänsyn till uppsägning, ävensom huruvida med den erhållna befattningen varit förenad rätt till åldertillägg eller pension. En sammanställning av svaren å dessa spörsmål föreligger i *tab. 9.*

Rätt till ålderstillägg har, såsom tabellen utvisar, tillerkänts de till enskild tjänst övergångna befattningshavare i 145 fall (20 % av samtliga), *rätt till pension* för egen del i 125 fall (17 %) samt för änka och barn i 80 fall (11 %). Allmännast förekommande synas dessa förmåner vara vid de enskilda järnvägarna, där omkring $^3/_5$ av uppgiftslämnarna blivit berättigade till ålderstillägg och pension. Av de till kommunal tjänst övergångna befattningshavarna hava hälften uppgivit sig hava rätt till ålderstillägg. Antalet formellt pensionsberättigade är icke fullt så stort, men har i åtskilliga fall uppgivits, att pensionsfrågans ordnande dock inom en nära framtid kan förutses. Likaledes synas bank- och försäkringstjänstemännen hava erhållit ganska gynnsamma betingelser, i synnerhet i fråga om pension.

Särskild kontant *ersättning för förlorad pensionsrätt* eller andra med statstjänsten sammanhängande förmåner uppgives i samband med övergången till enskild tjänst hava tillerkänts 12 tjänstemän. Beloppet av sådan ersättning utgjorde i ett fall 60 000, i ett fall 10 000 och i övriga uppgivna fall 5 000 kronor eller därunder.

Bland de befattningshavare, som uppgivit sig vid tillträdandet av den nya befattningen hava erhållit *garantier med hänsyn till uppsägning*, hava i tabellen särskilt redovisats sådana fall, där fråga varit om viss längre uppsägningstid, anställning på viss tid eller icke uppsägbar anställning.

En uppsägningstid av tre månader eller däröver har enligt uppgift tillförsäkrats 100 befattningshavare eller 14 % av hela antalet. Sannolikt äro emellertid uppgifterna i denna punkt icke alldeles fullständiga, enär en del uppgiftslämnare måhända ej ansett en dylik betingelse vara en uppsägningsgaranti av den art, som i frågeformuläret avsetts, och därför lämnat berörda spörsmål obesvarat. I 38 av de uppgivna fallen har uppsägningstiden fastställts till minst sex månader. Det är, såsom tabellen utvisar, särskilt vid enskilda järnvägar och i kommunal tjänst, som en dylik längre uppsägningstid är relativt ofta förekommande.

En kontraherad anställningstid av minst ett år uppgives i inalles 91 fall 12 %) hava ingått bland betingelserna för övergången till enskild tjänst. I ungefär hälften av berörda fall hade anställningstiden fastställts till fem år

Tab. 9. Sammanställning av de avgångna befattningshavarnas uppgifter angående erhållna garantier med avseende å ålderstillägg, pensionsrätt, uppsägning m. m.

Verksamhetsområden efter avgången från statstjänsten	Hela antalet uppgiftslämnare	Därav uppgiftslämnare, som blivit tillförsäkrade										
		rätt till ålderstillägg	rätt till pension		särsk. ersättning f. mistade förmåner	garantier med hänsyn till uppsägning						
			för egen del	för änka o. barn		Uppsägningstid		Anställning på viss tid			Ej uppsägbar anställning	Garantier av annan art
						3—5 mån.	minst 6 mån.	1—2 år	3—4 år	minst 5 år		
Industri eller handel .	265	33	25	12	4	29	12	16	11	27	5	5
Bank- eller försäkringsrörelse	73	21	31	16	2	10	2	2	4	7	5	4
Enskilda järnvägar .	24	14	15	14	1	6	6	—	—	1	2	—
Andra transportföretag	18	3	—	—	1	1	—	—	—	4	—	1
Lantbruk	50	2	1	1	1	—	—	—	—	—	—	1
Kommunal tjänst m. m.	92	46	42	31	—	6	13	2	2	1	12	2
Kristidsinstitutioner .	16	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	1
Annan allmän tjänst	21	6	5	3	—	1	1	1	—	—	5	—
Privata undervisningsanstalter	10	4	2	1	1	—	1	1	—	—	1	—
Enskilda organisationer m. m.	38	9	3	2	1	4	2	1	1	5	3	1
Fria yrken	60	6	1	—	—	3	1	2	2	—	2	1
Studier	33	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Ej angiven sysselsättning	39	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	**739**	**145**	**125**	**80**	**12**	**62**	**38**	**25**	**20**	**46**	**35**	**16**

eller däröver. Överenskommelser av detta slag synas relativt allmänt hava träffats inom näringslivet, men däremot mera sparsamt förekomma i kommunal eller annan allmän tjänst.

I 35 fall (5 % av hela antalet) har uppgivits, att den erhållna anställningen varit av sådan art, att någon uppsägning av platsen ej kan ifrågakomma, åtminstone icke annat än för tjänstefel eller annan liknande orsak. Hit höra i första hand magistratstjänster och andra ordinarie befattningar i allmän tjänst, ävensom en del platser vid enskilda företag, där innehavaren tillförsäkrats anställning på livstid eller till inträdet i pensionsåldern.

Uppsägningsgarantier av annan art, än varom i förestående fall varit fråga, hava omförmälts av 16 uppgiftslämnare. Till denna kategori hava bland annat hänförts befattningshavare, som uppgivit sig vara ekonomiskt intresserade i de företag, där de blivit anställda, eller som stått i sådana personliga förbindelser till sina arbetsgivare, att de därigenom ansett sig hava garanti för stadigvarande anställning.

(Forts. i följande häfte.)

Den kollektiva avtalsformen inom jordbruket.

De svenska lantarbetarna hava hittills ej i större utsträckning berörts av den moderna arbetarrörelsen, sådan den gestaltat sig inom industrien. Mellan arbetsgivare och arbetare inom jordbruket har i allmänhet rått ett patriarkaliskt förhållande, som uteslutit den skärpta motsättning mellan deras intressen, som inom industrien skapat förutsättningarna för uppkomsten av fackorganisationer å ömse sidor. De sporadiska ansatser, som bland lantarbetarna inom vissa jordbruksdistrikt förekommit till kollektivt uppträdande för åstadkommande av förbättrade arbets- och lönevillkor och för genomförande av den kollektiva avtalsformen, hava varit lokaliserade till enstaka gårdar eller orter och i allmänhet, sedan det omedelbara syftet med rörelsen vunnits, förlorat sin kraft och så småningom tynat bort. Den gångna sommarens löne- och avtalsaktion inom jordbruket synes däremot — såväl med hänsyn till dess stora omfattning som till det resultat, vartill den lett i form av kollektiva uppgörelser — hava ställt lantarbetarfrågan såsom ett socialt problem i samma plan som den industriella arbetarrörelsen.

Jordbruksarbetarna äro för närvarande organiserade i två fackförbund, Svenska lantarbetareförbundet och Uppländska lantarbetareförbundet, av vilka det senare vuxit fram under det sistförflutna året, medan Svenska lantarbetareförbundet i sin nuvarande form innebär ett återupplivande och en utvidgning av en äldre organisation. Efter att år 1898 för första gången av lantarbetarna vid några gårdar i Skåne en lönerörelse genomförts med stöd av en fackförening, som emellertid nedlades, sedan lönefrågan lösts, bildades år 1904 under medverkan av Malmö arbetarkommun det Skånska lantarbetareförbundet. Organisationen vann livlig anslutning under de närmaste fyra åren och genomförde efter åtskilliga delvis långvariga arbetsinställelser kollektiva regleringar av löner och arbetsvillkor å vissa platser. Oberoende av detta förbund bildades år 1906 Mellersta Sveriges lantarbetareförbund, som bland sina medlemmar särskilt räknade lantarbetarna vid vissa bruksegendomar. Detta förbund sammanslöt sig år 1908 med de skånska lantarbetarnas organisation till Svenska lantarbetareförbundet, som nu begärde och erhöll anslutning till Landsorganisationen för inemot 10 000 arbetare. Efter denna hastiga frammarsch följde emellertid snart tillbakagång. Sedan löneförhållandena genom fackförbundets ingrepp förbättrats, visade lantarbetarna föga intresse för organisationens verksamhet, och då under inverkan av bl. a. kommunalarbetarstrejken i Malmö i augusti 1908 sammanhållningen bland arbetarna i södra Skåne syntes vackla, började en allmän flykt från förbundet, vilken genom storstrejken påföl-

jande år stegrades i sådan grad, att organisationens ekonomi undergrävdes och därmed möjligheten till fortsatt utveckling omintetgjordes. Förbundet måste utträda ur Landsorganisationen och har sedan dess fört en tynande tillvaro, tills år 1918 genom ingripande från Landsorganisationen en rekonstruktion av det gamla förbundet kunde äga rum. Förbundet räknar efter ett års förnyad verksamhet åter omkring 10 000 medlemmar, fördelade på fem distrikt: Skåne, Blekinge, Östergötland, Södermanland och Västmanland—Dalarne samt smärre avdelningar inom Västergötland, Värmland och Halland. Uppländska lantarbetareförbundet omfattar enligt uppgift för närvarande c:a 4 000 lantarbetare.

Till följd av lantarbetarrörelsens utbredning har även på arbetsgivarsidan inom jordbruket bildats organisationer, till en början i Skåne: Skånska lantmännens arbetsgivareförening och Kristianstads läns jordbrukareförening, och därefter lokala föreningar inom ett flertal av rikets län. År 1908 skapades av dessa föreningar en riksorganisation, benämnd Svenska lantarbetsgivareföreningarnas fullmäktige. För närvarande finnas ett 10-tal föreningar med tillsammans omkring 1 500 medlemmar, av vilka flera representera bruksförvaltningar med ett större antal underlydande gårdar.

Under försommaren innevarande år framlades av arbetarnas organisationer landskapsvis förslag till kollektivavtal för tiden från den 24 oktober 1919. Samtidigt framkom å vissa platser inom Uppland krav på förhöjda löneförmåner under det löpande året i form av dyrtidstillägg. Det var närmast dylika lönekrav, som i juli månad framkallade den första lokala arbetsinställelsen i Uppland. När arbetsgivarna vidare syntes obenägna att öppna förhandlingar med arbetarförbundet på grundval av det framlagda förslaget till kollektivavtal, vilket av arbetarna lär hava uppfattats såsom vägran att erkänna den kollektiva avtalsformen inom jordbruket, följde den mera omfattande strejken (den 30 juli), i vilken samtliga gårdar i Uppland, där arbetarna tillhörde fackförbundet, indrogos och som snart utvidgades till att omfatta ett avsevärt antal arbetare jämväl inom Västmanlands län. Även i Södermanland och Skåne hotade öppen konflikt att utbryta, när Kungl. Maj:t den 1 augusti tillsatte en särskild kommission för medling i konflikten.

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet vid förordnandet av medlingskommissionen angav t. f. chefen för civildepartementet såsom en bland förutsättningarna för medlingen, att från arbetsgivarnas sida principiellt motstånd icke skulle resas under förhandlingarnas gång mot ett »ordnande av avtalsfrågan med tillämpning av den kollektiva formen». Då denna förutsättning godkändes av båda parterna, hade den tvistefråga, som framställts såsom avgörande orsak till arbetsinställelsen, avlägsnats, och strejken kunde avblåsas samtidigt med att förhandlingar öppnades i Stockholm den 8 augusti.

Den genom kommissionens medling träffade uppgörelsen mellan lantarbetsgivarföreningarna och de båda lantarbetarförbunden innefattas i dels ett riksavtal, innehållande allmänna bestämmelser angående arbets- och löneförhållanden, dels lokala löneavtal, nämligen ett gemensamt avtal för Upp-

land och Södermanland samt ett för vartdera av landskapen Västmanland och Skåne, varjämte genom särskilda förhandlingar utan kommissionens medverkan ett lokalavtal upprättats för Östergötland.

Vad först *riksavtalet* beträffar, har i § 1 stadgats, att anställning av arbetare skall ske antingen på viss tid eller tills vidare genom personligt avtal, som skall vara skriftligt, om endera parten det önskar. Denna bestämmelse innebär givetvis intet förbud för arbetsgivarna att vid anställande av arbetskraft alltjämt begagna sig av legostadgans former. Det personliga kontraktet kan formuleras i överensstämmelse med tjänstehjonsstadgan, under förutsättning nämligen att i avtalen föreskrivna avlönings- och arbetsvillkor iakttagas.

Bland mera betydelsefulla punkter i riksavtalet märkes särskilt den till föreningsrättsparagrafen fogade förmansklausulen. I denna stadgas, att förman ävensom tjänare, som uteslutande är anställd för arbetsgivarens personliga räkning, icke, om arbetsgivaren så påfordrar, får tillhöra jordbruksarbetarnas organisation. Till förmän räknas emellertid icke vanliga ladugårdsförmän och rättare utan endast de personer, som i regel icke hava att själva utföra jordbruksarbete. Till dessa höra väl i allmänhet endast de befattningshavare, vilka åtminstone i Uppsverige benämnas inspektorer. På varje under huvudgård lydande utgård får dock *en* person anses innehava sådan förmansställning, som här avses, även om han själv utför eller har att utföra jordbruksarbete.

Beträffande arbetstiden hänvisas i riksavtalet till de lokala avtalen. Arbetstiden har icke heller i dessa avtal blivit föremål för närmare reglering i annat avseende än att en gemensam tidpunkt införts för arbetets avslutande å lördagar under sommarhalvåret — kl. 6. e. m. Eljest skola de arbetstider, »som för närvarande tillämpas på de olika arbetsplatserna», fortfarande gälla. Bestämmelserna om arbetares rätt till ledighet från arbetet efter kl. 12 middagen på dagarna före de stora helgerna ävensom till 7 fridagar om året torde motsvaras av gällande praxis med »frivecka» o. d. En av fridagarna är förlagd till en gemensam dag för hela riket, den första lördagen i juni månad. Av arbetarna hade önskats ledighet den 1 maj, men denna begäran kunde icke villfaras av arbetsgivarna på grund av den avgörande betydelse denna dag kan hava för vårsådden, särskilt betsådden i Skåne.

Paragraf 12, om avlönings utbetalande, torde med dess föreskrift, att en mindre del av den kontanta årslönen skall utbetalas under vinterhalvåret än under sommaren, vara en nyhet för åtminstone vissa delar av landet. Den motiveras — liksom den lägre dagspenning, som utgår under vintern — med den mindre arbetsprestation, som i allmänhet uttages av arbetarna inom jordbruket under denna tid med dess korta arbetsdagar. Även har framhållits, att denna minskning i kontant lön kompenseras av den större kvantitet vedbrand, som uttages under vinterhalvåret och alltså i viss mån i förskott å lönen för sommarhalvåret. Arbetsgivarna torde med denna bestämmelse särskilt åsyfta att tillförsäkra sig arbetskraft under skördetiden och motverka sådana tendenser, som enligt uppgift lära hava förekommit, att

arbetare, oaktat de innehaft årsanställning, vid vårbrukets början avflyttat efter att hava uppburit halva årslönen för den med hänsyn till arbetstidens längd mindre krävande vintersäsongen.

De löneförmåner, som fastställts i *lokalavtalen*, äro i huvudsak lika i Uppland, Södermanland och Västmanland, under det att lönesatserna för de skånska lantarbetarna ligga avsevärt lägre än mellersta Sveriges, och arbetslönerna i Östergötland stannat vid belopp, som stå nagot närmare skånetariffen än Svealandsavtalen. Flertalet lantarbetare vid större egendomar äro som bekant s. k. statare, vilkas avlöning till avsevärd del utgar i form av naturaförmåner. Då full stat erhålles, beräknas kontanta lönen alltid per år, under det att s. k. dagsverkare betalas med dagspenning eller timlön. Naturaförmånerna utgöras enligt de träffade avtalen av 1 350 (i Uppland och Södermanland 1 300) kg. spannmål (råg, vete, korn, blandsäd, ärter), ett visst antal liter mjölk per dag (3 liter oskummad och 2 liter skummad mjölk enligt skåneavtalet och 4·5 liter oskummad eller 3 liter oskummad och 3 liter skummad mjölk i Västmanland); vidare erhålles bostad om 1 rum och kök, nödiga uthus jämte kryddland, bränsle till husbehov (i Skåne gälla särskilda bestämmelser om vedbrand) halm eller torvströ till strö fritt, potatisland 10—15 ar (i Skåne 1 000 sträckfamnar), läkarvård och fria läkemedel enligt läkarens ordination åt såväl arbetaren själv som hans hustru och hemmavarande minderåriga barn, fria skjutsar för hämtande av läkare och barnmorska samt fria resor vid inflyttningen. Utöver dessa naturaförmåner utgå följande kontanta årslöner: för vanlig kördräng i Svealand 900 kr., i Östergötland 825 och i Skåne 800 kr.; för rättare och kreatursskötare i förmansställning m. fl. resp. 1 150, 1 025 och 900 kr. Tjänare i husbondens kost betalas inom motsvarande landsdelar med resp. 950, 825 och 750 kr.

Arbetare, som icke åtnjuter några naturaförmåner, erhåller i Mälarprovinserna en dagspenning av 8·50 kr. för sommarhalvåret och 6·50 för vintermånaderna, i Östergötland resp. 8 och 6 kr.; i Skåne utgår timlön lika för hela året med 75 öre. För arbetare, som åtnjuter naturaförmåner i form av fri bostad och vedbrand jämte potatisland, avdrages från förutnämnda dagspenning 1 kr. och från timpenningen 10 öre. Dessutom har en särskild formel införts för beräkning av kontant ersättning för arbetare, som icke kan hänföras till någon av i avtalen särskilt angivna arbetargrupper men som åtnjuter naturaförmåner av ett eller annat slag. Dylik arbetare erhåller dagspenning i likhet med arbetare utan naturaförmåner med avdrag för det värde, vartill naturaförmånerna uppskattas enligt i orten gällande pris.

Arbetslönerna för lantarbetare vid bruksegendomar — särskilt i Bergslagen — hava i regel varit något högre än vid de rena jordbruksegendomarna, vilket torde bero på de större levnadskostnaderna vid industrisamhällen ävensom på ökad efterfrågan på arbetskraft å dylika platser. I avtalet för Västmanland bestämdes med anledning härav, att vid vissa särskilt angivna bruksegendomar, där jordbruk vore kombinerat med industriell drift, kontanta löner och ersättningar skulle i särskilt avtal fastställas. I de specialavtal, som upprättats vid 6 bruksegendomar i Västmanland, har, med bibehållande

av naturaförmåner i större eller mindre utsträckning, allmänt genomförts timlönssystem. Från arbetarsidan hade för att göra likheten med industriens avlöningsformer fullständig påyrkats naturaavlöningssystemets avskaffande, vilket förslag emellertid måste frångås, bl. a. på grund av svårigheten att med nuvarande olikartade dyrtidstillägg och familjetillägg genomföra en enhetlig löneskala. Vid Gimo-Österby bruks egendomar i Uppland hava likaledes fastställts särskilda avtal med timlönssystem, dels för lantarbetare, dels för skogsarbetare, som tillhöra Uppländska lantarbetareförbundet.

Här nedan följer in extenso det den 20 augusti 1919 mellan Svenska lantarbetsgivareföreningarnas fullmäktige, å ena sidan, samt Svenska lantarbetareförbundet och Uppländska lantarbetareförbundet, å andra sidan, upprättade *riksavtalet*.

§ 1.

Avtalsform.

Arbetare antages antingen på viss tid eller tills vidare genom personligt avtal och mot avlöningsvillkor, som i de lokala avtalen bestämmes.

Personligt avtal skall ske skriftligen, om endera parten det önskar.

§ 2.

Arbetets ledning. Arbetares antagande m. m.

Arbetsgivaren äger att själv eller genom ombud ensam leda och fördela arbetet ävensom att fritt antaga och uppsäga eller avskeda arbetare, oavsett om de äro organiserade eller icke.

Arbetare, som endera gjort sig skyldig till svårare förseelse eller ock begått upprepade mindre förseelser utan att av erhållen varning låta sig rättas, kan avskedas utan iakttagande av uppsägning.

§ 3.

Föreningsrätt.

Föreningsrätten skall å ömse sidor lämnas okränkt. Anser arbetare, som blivit avskedad eller uppsagd, att sådan åtgärd ägt rum under omständigheter, som kunna tolkas såsom angrepp på föreningsrätten, äger han att genom sin organisation påkalla undersökning för vinnande av rättelse.

Såsom kränkning av föreningsrätten må icke anses arbetsgivarens fordran att förman, ävensom tjänare, vilken är anställd uteslutande för arbetsgivarens personliga räkning, icke får tillhöra jordbruksarbetarnas organisation.

Med förman avses här den, vilken är anställd som arbetsgivarens särskilde representant i förhållande till arbetarna, åtnjuter avlöning som sådan samt utövar befäl med uppdrag att leda, fördela och kontrollera andras arbete och i regel icke har att själv utföra jordbruksarbete.

Arbetsgivaren äger dock rätt att på varje under huvudgård lydande utgård, varest annat befäl icke finnes, hava såsom förman anställd en person, som — oavsett i vilken utsträckning han själv utför eller har att utföra jordbruksarbete — skall, om arbetsgivaren det påfordrar, stå utanför lantarbetarnas organisation.

§ 4.

Arbetares allmänna åliggande.

Arbetare åligger att förhålla sig nykter och ordentlig samt med flit, villighet och omsorg efter bästa förmåga utföra honom ålagt arbete, varjämte han är skyldig att åtlyda alla av arbetsbefälet i och för tjänsten givna befallningar. Arbetare må icke inskränka arbetstiden genom dess användning till annat än förelagt arbete.

Arbetare är skyldig ställa sig till efterrättelse av arbetsgivaren utfärdade ordningsföreskrifter, som icke stå i strid med dess bestämmelser.

§ 5.

Arbetstid.

Den ordinarie arbetstiden är i enlighet med bestämmelserna i vederbörande lokalavtal.

§ 6.

Övertidsarbete.

Arbetsgivaren eller hans ställföreträdare äger rätt att av arbetare påfordra arbete å annan tid än den ordinarie arbetstiden. Sådant arbete betraktas som *övertidsarbete* och skall med de undantag, som här nedan i denna paragraf sägs, betalas med visst belopp för varje påbörjad halvtimme. Denna ersättning bestämmes i de lokala avtalen.

Nattarbete, vartill hänföres arbete under tiden mellan kl. 9 e. m. och 5 f. m., ersättes med 50 procent utöver den fastställda övertidsbetalningen.

Kreatursskötare äro icke berättigade till särskild ersättning för det arbete, som under annan än den ordinarie arbetstiden ägnas djurens skötsel eller tillsyn.

Likaledes äro statkarlar och daglönare, som köra hästar, samt tjänare i husbondens kost, skyldiga att, utan särskild ersättning, före arbetstidens början på morgnarna, även sön- och helgdagsmorgnar, verkställa rengöring av spiltorna för samt rykt av högst tre hästar.

Särskild ersättning utgår ej för arbete, som påfordras till följd av inträffad olyckshändelse, såsom eldsvåda, översvämning eller dylikt. Likaledes må i trängande fall, såsom vid sjukdom m. m. dylikt eller där omständigheterna eljest sådant påkalla, på arbetsgivarens begäran och under förutsättning att den ordinarie arbetstidens längd icke överskrides utbyte av arbetstid för en eller annan arbetare tillfälligt äga rum, utan att sådant utbyte berättigar till ersättning för övertidsarbete.

§ 7.

Ledighet under helgdagsaftnar, första lördagen i juni samt vid val.

Arbetare äger rätt att erhålla ledighet efter kl. 12 middagen jul-, nyårs-, påsk-pingst- och midsommaraftnar.

Arbetare äger vidare rätt att erhålla ledighet första lördagen i juni månad.

För deltagande i allmänna politiska och kommunala val erhåller arbetare, som senast dagen förut därom gjort framställning till arbetsgivaren eller dennes ställföreträdare, erforderlig ledighet.

§ 8.

Fridagar.

Varje arbetare med årsanställning mot årslön äger rätt att utan avdrag på lönen erhålla ledighet från arbetet under sammanlagt sju helgfria dagar om året. Dessa fridagar skola efter överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetare fördelas på minst två perioder och få icke uttagas under pågående sådd eller skörd.

Kreatursskötare erhålla dessutom var 3:dje söndag fri.

Såsom fridagar räknas icke sjukdagar.

§ 9.

Avlöning.

I de lokala avtalen skola fastställas vissa minimilöner för fullt arbetsför, duglig och yrkesvan manlig arbetare, som fyllt 18 år, nämligen:

för vanlig kördräng;

för rättare och kreatursskötare, kuskar, fodermarskar med flere;

för tjänare i arbetsgivarens kost;

för dagsverkare, som icke hava andra naturaförmåner än fri bostad och vedbrand jämte potatisland;

för dagsverkare, som icke åtnjuta några naturaförmåner;

samt för mjölkerskor.

§ 10.

Lön för arbetare under 18 års ålder.

Arbetare, som icke uppnått 18 års ålder, betalas efter överenskommelse med arbetsgivaren.

§ 11.

Ackordsarbete.

Ackordsarbete kan förekomma efter särskild överenskommelse mellan arbetsgivaren och arbetaren.

§ 12.

Avlönings utbetalande.

Av den kontanta årslönen äger arbetare att utfå under sommarmånaderna ($^{1}/_{4}$—$^{30}/_{9}$) 55 procent, lika fördelade på var och en av dessa sex månader, samt under vintermånaderna ($^{1}/_{10}$—$^{31}/_{3}$) 45 procent, på enahanda sätt fördelade på var och en av dessa sex månader.

Med tillämpning av denna bestämmelse sker utbetalning av kontant årslön två gånger varje månad.

I avlöningsförmånerna ingående spannmål utlämnas månadsvis i förskott senast första dagen i månaden.

§ 13.

Olycksfallsförsäkring.

Arbetsgivaren olycksfallsförsäkrar varje hos honom anställd arbetare enligt lag. Arbetare, som drabbas av olycksfall, erhåller under de 35 första dagarna därefter, så länge sjukdomen varar, av arbetsgivaren erforderlig läkarvård och medicin m. m. samt sjukpenning för varje dag.

Till arbetare, som efter olycksfall åtnjuter sjukhjälp eller invaliditetsränta, utbetalas icke större del av tidavlöningen, än att summan av denna samt sjukpenningen, resp. invaliditetsräntan, icke överstiger den för arbetaren utgående tidavlöningen före olycksfallet.

Arbetsgivaren skall, där så påfordras, förete bevis eller på annat sätt styrka, att honom åliggande försäkring är i gällande kraft.

Vid arbetsplats, där maskiner användas för tröskning eller annat arbete, skall genom arbetsgivarens försorg förbandslåda finnas tillgänglig.

§ 14.

Tvisters behandling.

Meningsskiljaktigheter mellan arbetsgivare och arbetare eller deras organisationer rörande tolkning eller tillämpning av gällande avtal, få icke föranleda till något som helst störande ingrepp i arbetets gång vare sig genom strejk, lockout, blockad, bojkott eller dylikt, utan skall därom förhandlas först mellan parterna själva och därefter, såvida ej enighet uppnås, mellan parternas organisationer, nämligen först vederbörande distriktsorganisationer och därefter mellan huvudorganisationerna.

Uppnås ej heller enighet vid förhandlingarna mellan parternas huvudorganisationer, skall, därest endera huvudorganisationen så påfordrar, tvistefrågan hänskjutas till avgörande av en skiljenämnd, bestående av fem personer, av vilka vardera huvudorganisationen utser två, och den femte, som skall vara nämndens ordförande, väljes av de sålunda utsedda fyra ledamöterna gemensamt. Enas icke de fyra skiljemännen i valet av ordförande, utses denne enligt lagen om skiljemän.

Parterna äro skyldiga att ställa sig avkunnad skiljedom till ovillkorlig efterrättelse.

Kostnader för skiljenämnd skola gäldas med hälften av vardera parten.

§ 15.

Avtalets giltighetstid.

Detta avtal äger giltighet och tillämpning från och med den 24 oktober 1919 till den 24 oktober 1922. Uppsägning av detsamma skall vara verkställd senast tre månader före avtalstidens utgång, varförutan avtalet är förlängt med ett år i sänder.

Uppsägning av avtalet skall ske skriftligen hos vederbörande organisation och i rekommenderad försändelse, som skall avgå senast å den sista dagen för uppsägning. I samband med uppsägningen skall avlämnas förslag till avtal vid äventyr att uppsägningen är ogiltig. Eventuellt motförslag skall vara framlagt sist inom ytterligare 20 dagar, och skola förhandlingar om nytt avtal taga sin början senast 8 dagar därefter.

Socialdepartementet.

I samma mån som de sociala spörsmålen vuxit i omfattning och betydelse, har behovet av särskilt kvalificerade statsorgan för det behöriga tillgodoseendet av hithörande förvaltningsärenden gjort sig allt starkare gällande. Inom den svenska centralförvaltningen utgör den sedan 1913 verksamma socialstyrelsen, som inrättades efter framställning av Kungl. Maj:t till 1912 års riksdag, ett dylikt organ. Tillkomsten härav ansågs emellertid icke innebära en slutgiltig lösning av spörsmålet att tillförsäkra de sociala ärendena den bästa möjliga handläggning inom den högsta statsförvaltningen. Härför erfordrades jämväl skapandet av ett särskilt statsdepartement med dettas rikare möjligheter till initiativ och enhetlig ledning.

Den *departementala* handläggningen av de sociala ärendena har hittills i allmänhet ägt rum inom civildepartementet, som därjämte även haft att handlägga frågor angående inre civil förvaltning, allmän hälso- och sjukvård samt kommunikationsväsendet och allmänna arbeten ävensom vissa andra smärre ärenden. Synnerligen betydelsefulla och omfattande samt till sin natur väsentligen olikartade förvaltningsangelägenheter hava sålunda sammanförts inom detta departement, varför ock en klyvning och omorganisering av detsamma länge ansetts vara av behovet påkallat. Även i andra avseenden har ändring såväl av departementens indelning som av deras inre organisation blivit nödig för att göra dem skickade att tillgodose sådana intressen, som under den fortgående utvecklingen skjutits fram i första planet. De numera så betydelsefulla ärendena rörande handel, industri och sjöfart hava sålunda ej heller hittills haft särskild representant inom regeringen utan handlagts inom finansdepartementet.

För att förbereda en departementalreform i enlighet med samhällsutvecklingens krav tillsattes år 1908 den s. k. departementalkommittén, vilken åstadkommit omfattande utredningar och förslag med avseende å den centrala förvaltningens omdaning.

Genom en år 1918 slutgiltigt vidtagen ändring av regeringsformen förbereddes en reformering av departementsindelningen. I regeringsformen voro dittills departementens såväl antal och benämningar som deras huvudsakliga verksamhetsområden angivna, och varje förändring i dessa hänseenden kunde sålunda ske endast i grundlagsenlig ordning. Ifrågavarande ändring innebar, att statsdepartementens antal skulle vara minst 8 och högst 10 — antalet var förut 8 — samt att bestämmelserna om deras antal inom nämnda gränser ävensom benämningar och huvudsakliga verksamhetsområden skulle meddelas i särskild författning av lags natur. Något reformförslag i fråga

om själva indelningen kunde då icke medhinnas, utan i samband med grundlagsändringen utfärdades de ur regeringsformen utbrutna föreskrifterna som allmän lag.

Till 1919 års lagtima riksdag inkom emellertid Kungl. Maj:t med förslag till ny departementsindelning. Förslaget innebar, att civildepartementet skulle uppdelas på ett socialdepartement och ett kommunikationsdepartement (ärenden rörande samfärdselanstalter och allmänna arbeten), att lantförsvars- och sjöförsvarsdepartementen skulle sammanslås till ett försvarsdepartement samt att ett handelsdepartement (för ärenden rörande handel, industri och sjöfart) skulle inrättas. Departementens antal skulle sålunda ökas från 8 till 9 och antalet statsråd från 11 till 12, varav liksom förut 3 skulle vara utan portfölj. Förslaget blev av riksdagen i oförändrat skick antaget, varefter författning i ämnet utfärdades. (Lag om statsdepartementen den 19 juni 1919; Sv. F. 19, n:r 340.)

Socialdepartementets huvudsakliga verksamhetsområde skall enligt denna lag omfatta: *ärenden av social natur, så ock ärenden rörande den inre civila förvaltningen samt allmän hälso- och sjukvård.* Till socialdepartementet hänföras sålunda ej blott de egentliga sociala ärendena samt hälso- och sjukvårdsfrågor, vilka kunna anses tillhöra sociala ärenden i mera vidsträckt bemärkelse, utan även ärenden rörande inre civil förvaltning (lantregerings- och kommunala ärenden). Efter kommunikationsfrågornas bortflyttande från civildepartementet kvarhållas alla övriga till detta hörande större ärendegrupper inom socialdepartementet, som alltså kan anses såsom ett kombinerat social- och inrikesdepartement, men handläggningen av de sociala ärendena skall för framtiden utgöra dess huvuduppgift, vilket ock markeras genom den nya benämningen.

Genom ovan nämnda lag löstes frågan om departementsindelningen, varemot spörsmålet om departementens inre organisation uppskjöts till 1920 års riksdag. Då den nya indelningen ej kan tillämpas, innan organisationen blivit genomförd, är det i fråga om lagens ikraftträdande stadgat, att detta äger rum å dag under år 1920, som av Konungen bestämmes. I propositionen uttalas, att det erforderliga organisationsarbetet synes kunna avslutas i god tid före den 1 juli 1920.

Först i samband med organisationsarbetet komma detaljerade bestämmelser att utfärdas angående vilka ärenden skola hänföras till socialdepartementet, men ovannämnda vid 1919 års riksdag framlagda proposition möjliggör dock en överblick härav. Under iakttagande av att dess huvuduppgift avser de sociala angelägenheterna, torde enligt propositionen departementet huvudsakligen komma att omfatta ärenden angående

arbetsmarknaden, förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare, arbetarskydd, åtgärder för social förtänksamhet samt arbetsstatistik och annan socialstatistik;

nykterhetsverksamhet, i vad den ej avser nykterhetsundervisning, samt behandling av alkoholister och lösdrivare;

bostadsväsende och föreningsväsende, i vad dessa ärenden ej tillhöra annat departement;

allmän fattigvård, barnavård och fosterbarnsvård;
emigration;
sociala frågor i övrigt, vilka icke tillagts annat departement;
allmän hälsovård, sjukvårdsväsendet, i vad det ej ankommer på försvarsdepartementet, läkarkonstens utövning, karantänsväsendet, apoteksväsendet och undervisningsväsendet för barnmorskor;
den affärsmässiga försäkringsrörelsen (eventuellt),
lantregeringen (med undantag — sannolikt — av polisväsendet och behandlingen av utlänningar);
landskommuner, municipalsamhällen, köpingar, städer och landsting, i vad dessa ärenden ej tillhöra annat departement;
biografväsendet; samt
lappväsendet.

I anslutning härtill skulle till socialdepartementet höra:
socialstyrelsen med yrkesinspektionen och förlikningsmän i arbetstvister; försäkringsrådet; riksförsäkringsanstalten; pensionsstyrelsen; statens vårdanstalt för alkoholister; fattigvårdsinspektionen; medicinalstyrelsen med läkar- och karantänsstaten, sjukvårdsanstalter, med undantag av dem, som höra till försvarsväsendet, samt undervisningsanstalter för barnmorskor; försäkringsinspektionen (eventuellt); allmänna försäkringsanstalter (eventuellt); Kungl Maj:ts befallningshavande med landsstaten; landstingen; städernas styrelser, verk och särskilda tjänstemän samt statens biografbyrå.

Vad organisationen beträffar, anses departementet böra uppdelas å tre byråer, varav en för de sociala ärendena, en för medicinalväsendet och en för ärenden angående lantregering m. m. Därjämte bör självfallet den till civildepartementet nu hörande fattigvårdsinspektören samt den extra byrån för fattigvårdsärenden överflyttas till socialdepartementet.

Arbetsvillkorens reglering genom fredsfördraget i Versailles den 28 juni 1919.

I januari 1919 uppdrog den i Paris för uppställande av fredsvillkor för Tyskland församlade konferensen av representanter för de allierade och associerade makternas regeringar åt en särskild kommission att undersöka arbetsvillkoren ur internationell synpunkt och taga under övervägande de internationella möjligheterna för ett gemensamt uppträdande i fråga om arbetets reglering, samt att framlägga förslag till ett permanent organ med uppgift att fortsätta dessa undersökningar och överväganden i samarbete med och under ledning av nationernas förbund. Kommissionens förslag, för vilket ett från engelsk sida utarbetat utkast legat till grund, förelåg färdigt den 24 mars 1919 och bifölls med några smärre jämkningar enhälligt vid plenarsammanträde av fredskonferensen den 11 april samt ingick i de fredsvillkor,

som sedermera i Versailles framlades för den tyska regeringens ombud vid fredskonferensen. De tyska fredsunderhandlarna framlämnade å sin regerings vägnar ett eget förslag till »internationell arbetsrätt» (återgivet å annan plats i detta häfte av Sociala Meddelanden), vilket dock icke föranledde någon ändring av entente-förslaget, som oförändrat ingår i det den 28 juni 1919 i Versailles undertecknade fredsfördraget mellan de allierade och associerade makterna å ena sidan samt Tyska riket å den andra. Av de 15 delar som, traktaten omfattar, utgöra bestämmelserna om arbetets reglering den trettonde.

Redan i första delen, som innehåller stadgarna för nationernas förbund, återfinnes emellertid (i § 23) en principiell förklaring, att förbundets medlemmar skola söka åvägabringa och upprätthålla rättvisa och humana arbetsvillkor såväl inom egna statsområden som i alla länder, dit deras inflytande når, samt att de i sådant syfte skola upprätta och vidmakthålla nödiga internationella organ.

Del XIII, som betitlas *Arbete*, sönderfaller i två avdelningar, av vilka den första är ägnad åt de till nationernas förbund hörande internationella organ, som enligt nyssberörda deklaration i förbundsakten skulle inrättas för det socialpolitiska reformarbetets bedrivande. Den inledes med ett kort angivande av motiven och målen för detta reformarbete, varefter i fyra kapitel komma bestämmelser rörande organens utformning, befogenheter m. m. I den andra avdelningen uppdragas riktlinjerna för det internationella reformarbete å det socialpolitiska området, som närmast synes böra bedrivas av nationernas förbund genom den enligt bestämmelserna i första avdelningen uppbyggda internationella organisationen. Detta arbetsprogram uppräknar nio särskilda socialpolitiska principfrågor, varav den första, som säger, att arbetet ej bör betraktas som enbart en vara eller handelsartikel, betecknas som grundläggande för den världspolitik, varigenom nationernas förbund sålunda skall bidraga till lösningen av nutidens sociala problem.

I det följande meddelas en översättning efter den franska texten av fredsfördragets ovanberörda bestämmelser rörande den internationella regleringen av arbetsvillkoren.

Fredsvillkor.

DEL I.

Förbundsakt för nationernas förbund.

---

§ 23. Med förbehåll för och i överensstämmelse med föreskrifter i internationella konventioner, som redan förefinnas eller framdeles kunna komma att avslutas, förklara förbundets medlemmar:

a) att de skola söka åvägabringa och upprätthålla rättvisa och humana arbetsvillkor för män, kvinnor och barn såväl inom egna statsområden som i alla länder, dit deras

kommersiella och industriella förbindelser nå, samt att de i detta syfte skola upprätta och vidmakthålla nödiga internationella organ;

b) — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — —

DEL XIII[1].

Arbete.

Avdelning I.

Arbetets organisation.

Då nationernas förbund har till ändamål att åvägabringa den allmänna freden, och då en sådan fred blott kan fotas på grundvalen av social rättvisa;

då arbetsförhållanden äro rådande, som för ett stort antal människor innebära orättvisa, armod och umbäranden, varav ett missnöje alstras, som hotar freden och samförståndet i världen, och då det är en trängande nödvändighet att förbättra dessa förhållanden, exempelvis genom reglering av arbetstiden, fastställande av maximiarbetsdag och maximiarbetsvecka, reglering av arbetsmarknaden, bekämpande av arbetslösheten, garanterande av en för livsuppehället tillräcklig lön, arbetarnas skyddande mot yrkes- och andra sjukdomar samt olycksfall i arbete, barn-, ungdoms- och kvinnoskydd, ålderdoms- och invaliditetsförsäkring, skyddande av i utlandet sysselsatta arbetares intressen, den fackliga föreningsrättens erkännande, organiserande av yrkes- och teknisk undervisning samt andra liknande åtgärder;

då underlåtenhet från en nations sida att godkänna verkligt människovärdiga arbetsvillkor utgör ett hinder för de övriga nationernas ansträngningar att förbättra arbetarnas lott i egna länder;

hava de höga fördragsslutande parterna, därtill föranledda såväl av känslan för rättvisa och humanitet som av önskan att skapa en varaktig världsfred, träffat följande överenskommelse:

Första kapitlet.

Organisation.

§ 1 (387). En permanent organisation skall inrättas med uppdrag att arbeta för förverkligande av det i inledningen utvecklade programmet.

De ursprungliga medlemmarna av nationernas förbund skola vara ursprungliga medlemmar av denna organisation, och skall framdeles vunnet medlemskap av nationernas förbund medföra medlemskap av sagda organisation.

§ 2 (388). Den permanenta organisationen skall omfatta:

1. en generalkonferens (Conférence générale) av representanter för medlemmarna;
2. en internationell arbetsbyrå (Bureau international du Travail) under ledning av en överstyrelse, varom stadgas i § 7 (393).

§ 3 (389). Generalkonferensen av representanter för medlemmarna skall sammanträda vid behov, dock minst en gång varje år. Den skall bestå av fyra representanter för var och en av medlemmarna, varav två skola vara ombud för regeringen, och de två övriga representera den ena arbetsgivarna och den andra arbetarna hos var och en av medlemmarna.

Varje ombud må åtföljas av experter till ett antal av högst två för vart och ett å dagordningen för sammanträdet upptaget ärende. Äro frågor, som särskilt beröra

[1] Paragraferna i denna del hava här erhållit självständig numrering, men angivas samtidigt inom parentes traktatens nummersiffror.

kvinnorna, föremål för överläggning å konferensen, skall minst en av de till experter utsedda personerna vara kvinna.

Medlemmarna förbinda sig att utse de ombud och experter, som icke äro regeringens representanter, i samförstånd med de mest representativa fackliga sammanslutningar av arbetsgivare och arbetare inom resp. länder, under förutsättning att sådana sammanslutningar finnas.

Experter må icke yttra sig utom efter begäran av det ombud, som de biträda, och med konferensordförandens särskilda medgivande; de äro icke röstberättigade.

Ombud kan genom skrivelse till ordföranden förordna en av de honom åtföljande experterna till suppleant för sig, och äger sådan suppleant deltaga i överläggningar och omröstningar.

Ombudens och experternas namn skola uppgivas hos den internationella arbetsbyrån genom vederbörande medlems regering.

Ombudens och experternas fullmakter skola prövas av konferensen, som med två tredjedelar av de av närvarande ombud avgivna röster äger vägra godkänna ombud eller expert, som efter konferensens mening icke är utsedd i enlighet med bestämmelserna i denna paragraf.

§ 4 (390). Varje ombud äger rätt att för sig rösta i alla frågor, som varit föremål för konferensens överläggningar.

För den händelse att någon av medlemmarna icke sänt det ena av de ombud, som icke representera regeringen, äger det andra ombudet, som icke representerar regeringen, att deltaga i överläggningarna men icke i omröstningarna.

För den händelse konferensen i kraft av den befogenhet, som tillkommer densamma jämlikt paragraf 3 (389), vägrat erkänna någon av medlemmarnas representanter, skola bestämmelserna i denna paragraf äga tillämpning, som om sagda representant icke vore utsedd.

§ 5 (391). Konferensen skall sammanträda å den plats, där nationernas förbund har sitt säte eller å annan plats, som av konferensen vid ett föregående sammanträde bestämmes med en majoritet av två tredjedelar av de av deltagande ombud avgivna röster.

§ 6 (392). Den internationella arbetsbyrån skall hava sitt säte på samma plats som nationernas förbund och är en av förbundets institutioner.

§ 7 (393). *Den internationella arbetsbyrån skall stå under ledning av en* överstyrelse (Conseil d'administration), sammansatt av 24, i följande ordning utsedda ledamöter:

Den internationella arbetsbyråns överstyrelse skall vara sammansatt av:

tolv ledamöter, representerande regeringarna;

sex ledamöter, valda av de konferensombud, som representera arbetsgivarna;

sex ledamöter, valda av de konferensombud, som representera funktionärer och arbetare.

Av de tolv ledamöterna, som representera regeringarna, skola åtta utses av de medlemmar, som i industriellt hänseende äro de mest betydande, samt fyra av de medlemmar, som därtill blivit utsedda av regeringarnas ombud vid konferensen, med undantag av ombuden för nyssberörda åtta medlemmar.

Uppkomna tvister rörande vilka medlemmar skola anses såsom de i industriellt hänseende mest betydande avgöras av nationernas förbunds råd.

Mandattiden för ledamot av överstyrelsen är tre år. Sättet för återbesättande av lediga platser och andra frågor av samma art må avgöras av överstyrelsen under förutsättning, att konferensens godkännande erhålles.

Överstyrelsen utser en av sina ledamöter till ordförande och fastställer sin egen arbetsordning. Den sammanträder å tider, som den själv bestämmer. Särskilt sammanträde skall äga rum, då minst tio ledamöter av överstyrelsen skriftligen hemställa härom.

§ 8 (394). Den internationella arbetsbyrån skall förestås av en direktör, som utses av överstyrelsen, vilken ock utfärdar instruktioner för honom och inför vilken

han är ansvarig för byråns skötsel ävensom för verkställigheten av alla övriga uppdrag, som kunna anförtros åt honom.

Direktören eller hans suppleant skall närvara vid överstyrelsens alla sammanträden.

§ 9 (395). Den internationella arbetsbyråns personal tillsättes av direktören. Därvid skola såvitt möjligt och med tagen hänsyn till byråns arbetseffektivitet utses personer av olika nationaliteter. Visst antal av denna personal skall utgöras av kvinnor.

§ 10 (396). Den internationella arbetsbyråns uppgift är att insamla och sprida alla upplysningar beträffande den internationella regleringen av arbetarnas förhållanden och arbetsvillkoren samt särskilt att å ena sidan verkställa utredning i de frågor, som skola föreläggas konferensen för avslutande av internationella konventioner och å den andra att utföra speciella av konferensen anbefallda undersökningar.

Byrån skall förbereda dagordningen vid konferensens sammanträden.

Byrån skall, i enlighet med föreskrifterna i denna del av förevarande fördrag, fullgöra de åligganden, som kunna komma att påvila densamma beträffande internationella tvister.

Den skall redigera och på franska, engelska och varje annat språk, som överstyrelsen finner lämpligt, utgiva en periodisk tidskrift, i vilken frågor angående industri och arbete av internationellt intresse skola behandlas.

Utöver de i denna paragraf omförmälda uppgifter har byrån att i allmänhet fullgöra de uppdrag och utöva de befogenheter, som konferensen anförtror åt densamma.

§ 11 (397). De ministerier hos medlemmarna, vilka handlägga arbetarfrågor, äga direkt kommunicera med direktören genom förmedling av vederbörande regerings representant hos den internationella arbetsbyråns överstyrelse eller, för den händelse sådan representant icke finnes, genom förmedling av annat därtill av vederbörande regering kvalificerat och utsett organ.

§ 12 (398). Den internationella arbetsbyrån kan påkalla nationernas förbunds generalsekreterares medverkan i alla frågor, beträffande vilka sådan medverkan kan lämnas.

§ 13 (399). Envar av medlemmarna skall bestrida kostnaderna för ombudens och experternas ävensom för dess representanters i överstyrelsen resor och uppehälle.

Medel till bestridande av alla andra kostnader för den internationella arbetsbyrån och för konferensens eller överstyrelsens sammanträden tillhandahållas direktören av nationernas förbunds generalsekreterare ur förbundets medel.

Direktören är ansvarig inför nationernas förbunds generalsekreterare för användningen i enlighet med bestämmelserna i denna paragraf av alla honom anförtrodda medel.

Andra kapitlet.

Verksamhet.

§ 14 (400). Överstyrelsen skall upprätta dagordning för konferensens sammanträden, sedan det granskat alla förslag, som inlämnats av regering för någon av medlemmarna eller av någon i paragraf 3 (389) omförmäld sammanslutning beträffande ärende, som kan upptagas å dagordningen.

§ 15 (401). Direktören skall vara konferensens sekreterare; han skall fyra månader före varje sammanträde ombesörja framläggande av dagordningen för detsamma för var och en av medlemmarna ävensom genom dessas förmedling för ombud, som ej äro regeringsrepresentanter, så snart dessa äro utsedda.

§ 16 (402). Envar av medlemmarnas regeringar äger rätt att inlägga protest mot upptagande på dagordningen av ett eller flera för upptagande därå avsedda ärenden. Orsakerna till sådan protest skola uppsättas i en till direktören ställd motiverad inlaga,

och skall densamma av direktören delgivas medlemmarna av den permanenta organisationen.

De ärenden, mot vilka protest blivit inlagd, skola utan hänsyn till protesten kvarstå å dagordningen, om konferensen fattar beslut därom med två tredjedelar av de av deltagande ombud avgivna röster.

Varje annan fråga, som konferensen med en majoritet av två tredjedelar av avgivna röster besluter taga under omprövning, skall upptagas å dagordningen för följande konferens.

§ 17 (403). Konferensen uppgör själv sin arbetsordning; den utser sin ordförande; den äger utse specialkommittéer för uppsättande av betänkanden rörande frågor, som den finner böra utredas.

Beslut med enkel pluralitet av de i konferensen deltagande ombuden skola fattas i alla frågor, beträffande vilka kvalificerad majoritet ej är särskilt föreskriven genom andra paragrafer i denna del av förevarande fördrag.

Omröstning är ogiltig, om antalet avgivna röster understiger hälften av antalet i konferensen deltagande ombud.

§ 18 (404). Konferensen kan med ovannämnda specialkommittéer adjungera experter, vilka skola hava rådgivande men icke beslutande befogenhet.

§ 19 (405). Beslutar konferensen antaga förslag beträffande å dagordningen upptförda ärenden, skall den bestämma, i vilkendera av följande tvenne former förslagen skola framställas:

a) »hemställan» (»recommendation») till medlemmarna att förverkliga förslaget antingen genom att upphöja det till nationallag eller på annat sätt;

b) förslag till internationell konvention (projet de convention internationale) att ratificeras av medlemmarna.

I båda fallen erfordras för att en hemställan eller ett förslag till konvention skall godkännas vid konferensens slutomröstning en majoritet av två tredjedelar av de av deltagande ombud avgivna röster.

Vid avfattandet av en hemställan eller ett förslag till konvention med allmän giltighet bör konferensen taga hänsyn till de länder, i vilka de industriella förhållandena förete större olikheter på grund av klimat, svag utveckling av den industriella organisationen och andra särskilda omständigheter, och skall den föreslå sådana modifikationer, som den finner nödiga med hänsyn till de säregna förhållandena i dessa länder.

Ett exemplar av hemställan eller förslag till internationell konvention skall undertecknas av konferensens ordförande och av direktören samt överlämnas till nationernas förbunds generalsekreterare. Denne skall översända en i avseende å överensstämmelsen med originalet styrkt avskrift av ifrågavarande hemställan resp. förslag till internationell konvention till var och en av medlemmarna.

Envar av medlemmarna förbinder sig att inom ett år efter konferensens avslutande (eller om det på grund av särskilda omständigheter icke är möjligt att vidtaga åtgärd inom ett år, så snart ske kan, i vart fall dock ej senare än 18 månader efter konferensens avslutande) upptaga hemställan, resp. förslaget till internationell konvention till behandling av behörigt eller behöriga organ i och för utfärdande av lag eller för vidtagande av åtgärd i annan ordning.

I fråga om hemställan skola medlemmarna underrätta generalsekreteraren om vidtagna åtgärder.

I fråga om förslag till konvention skall den medlem, som erhållit godkännande av behörigt eller behöriga organ, till generalsekreteraren anmäla sin formella ratifikation av konventionen samt vidtaga nödiga åtgärder för genomförande av bestämmelserna i sagda konvention.

Har en hemställan icke föranlett lagstiftningsåtgärd eller andra åtgärder i enlighet med hemställans innebörd eller har ett förslag till internationell konvention icke

vunnit bifall av behörigt eller behöriga organ, har vederbörande medlem ingen ytterligare skyldighet.

I det fall att i en förbundsstat befogenheten att avsluta en internationell konvention angående arbetarlagstiftningen är underkastad vissa begränsningar, har regeringen i denna stat rätt att behandla ett förslag till konvention, beträffande vilken dylika begränsningar äro gällande, såsom en vanlig hemställan, och tillämpas i sådant fall vad som i denna paragraf sagts i fråga om hemställan.

Vid tolkningen av förestående paragraf skall följande princip iakttagas:

Under inga omständigheter må det kravet ställas på någon medlem, att den, till följd av något av konferensen fattat beslut angående hemställan eller förslag till konvention, skall minska det skydd för arbetarna, som redan beviljats genom gällande arbetslagstiftning.

§ 20 (406). Sålunda ratificerad konvention skall inregistreras av nationernas förbunds generalsekreterare men är icke bindande för andra medlemmar än dem, som ratificerat den.

§ 21 (407). Förslag, som vid den slutliga omröstningen å konferensen icke uppnår majoritet av två tredjedelar av alla av deltagande ombud avgivna röster, kan läggas till grund för en särskild konvention mellan de medlemmar av den permanenta organisationen, som sådant önska.

Varje dylik särskild konvention skall av vederbörande regeringar insändas till nationernas förbunds generalsekreterare, som skall låta inregistrera den.

§ 22 (408). Envar av medlemmarna förbinder sig att årligen till den internationella arbetsbyrån ingiva rapport rörande av densamma vidtagna åtgärder för genomförandet av de konventioner, till vilka den anslutit sig. Dessa rapporter skola vara uppställda i enlighet med av överstyrelsen lämnade anvisningar och skola innehålla de uppgifter styrelsen begärt. Direktören skall förete ett sammandrag av dessa rapporter vid konferensens nästkommande sammanträde.

§ 23 (409). Varje till den internationella arbetsbyrån från en arbetsgivar- eller arbetarorganisation ställd protest, enligt vilken någon av medlemmarna icke skulle hava vidtagit tillräckliga åtgärder för genomförandet av en konvention, till vilken ifrågavarande medlem anslutit sig, kan av överstyrelsen överlämnas till vederbörande regering, och kan denna regering anmodas att i ämnet avgiva den förklaring, som den finner lämplig.

§ 24 (410). Ingår icke inom rimlig tid förklaring från regeringen ifråga, eller synes inkommen förklaring icke överstyrelsen tillfredsställande, äger denna offentliggöra den framställda anmärkningen och det eventuellt därå avgivna svaret.

§ 25 (411). Envar av medlemmarna äger hos den internationella arbetsbyrån anföra klagomål mot annan medlem, som enligt dess mening icke vidtagit tillräckliga åtgärder för genomförandet av en konvention, som båda biträtt i enlighet med förestående paragrafer.

Finner överstyrelsen anledning föreligga, må den, innan undersökningskommission anlitas i enlighet med vad härom nedan stadgas, sätta sig i förbindelse med den av klagomålet berörda regeringen i samma ordning som i § 23 (409) omförmäles.

Finner överstyrelsen anledning icke föreligga att översända anmärkningen till den av klagomålet berörda staten eller får, sedan sådant översändande skett, överstyrelsen inom rimlig tid icke mottaga tillfredsställande förklaring, äger överstyrelsen tillsätta en undersökningskommission (commission d'enquête) med uppgift att undersöka den väckta frågan samt att inkomma med utlåtande däröver.

Överstyrelsen äger vidtaga samma åtgärd antingen av eget initiativ eller efter anmälan av konferensombud.

Skall jämlikt paragraferna 24 (410) eller 25 (411) väckt fråga behandlas inom överstyrelsen, äger av klagomålet berörd regering, som icke redan är representerad i styrelsen, att utse ett ombud för deltagande i styrelsens överläggningar rörande detta

ärende. Regeringen skall i god tid underrättas om den tidpunkt, vid vilken överläggningarna skola äga rum.

§ 26 (412). Undersökningskommissionen skall sammansättas i följande ordning: Envar av medlemmarna förbinder sig att inom sex månader efter detta fördrags ikraftträdande utse tre i industriella spörsmål sakkunniga personer, av vilka den ene skall företräda arbetsgivarna, den andre arbetarna och den tredje vara oberoende i förhållande till båda parterna. Dessa personer skola tillsammans uppgöra en lista, å vilken undersökningskommissionens ledamöter väljas.

Överstyrelsen äger pröva sagda personers kompetens samt med två tredjedelar av de av närvarande ombud avgivna röster vägra godkänna dem, som icke motsvara föreskrifterna i denna paragraf.

Efter hemställan av överstyrelsen utser nationernas förbunds generalsekreterare till undersökningskommission bland de å sagda lista uppförda personer tre, en från varje av ifrågavarande tre kategorier, samt förordnar en av de i denna ordning utsedda ledamöterna till kommissionens ordförande. Ingen av de tre sålunda utsedda personerna må tillhöra någon av framställt klagomål direkt berörd medlem.

§ 27 (413). För den händelse att klagomål hänvisas till undersökningskommission jämlikt § 25 (411), är envar av medlemmarna skyldig att, vare sig den har direkt intresse av klagomålet eller ej, ställa till kommissionens förfogande alla tillgängliga upplysningar rörande det ämne klagomålet avser.

§ 28 (414). Sedan undersökningskommissionen underkastat klagomålet grundlig utredning, skall den uppsätta ett betänkande, i vilket den dels skall meddela alla tvisten belysande uppgifter, dels anföra de förslag den anser sig böra framlägga beträffande åtgärder för beredande av gottgörelse åt den klagande regeringen samt beträffande den tidsfrist, inom vilken ifrågavarande åtgärder skola vara vidtagna.

Därest så befinnes nödigt, skall i betänkandet jämväl givas anvisning på lämpliga åtgärder av ekonomisk natur (sanctions d'ordre économique), som kommissionen finner rättvisligen böra vidtagas mot den av klagomålet berörda regeringen av de övriga regeringarna.

§ 29 (415). Nationernas förbunds generalsekreterare skall delgiva varje av tvisten berörd regering undersökningskommissionens betänkande och ombesörja dess offentliggörande.

Envar av de berörda regeringarna skall inom en månad hos nationernas förbunds generalsekreterare anmäla, huruvida den godkänner eller icke godkänner vad som i kommissionens betänkande föreslås, samt, för den händelse att den icke lämnar sitt godkännande, huruvida den önskar tvistens hänskjutande till nationernas förbunds internationella permanenta domstol.

§ 30 (416). Därest medlem skulle underlåta att beträffande hemställan eller förslag till konvention inom föreskriven tid vidtaga i paragraf 19 (405) föreskrivna åtgärder, äger vilken som helst annan medlem rätt att draga saken inför nationernas förbunds internationella permanenta domstol.

§ 31 (417). Den internationella domstolens utslag i tvist eller beträffande spörsmål, som hänskjutits till densamma jämlikt paragraferna 29 (415) eller 30 (416), kan icke överklagas.

§ 32 (418). Undersökningskommissionens uttalanden och eventuellt framställda förslag till åtgärder kunna godkännas, ändras eller underkännas av den internationella domstolen, vilken i sitt utslag äger giva anvisning på lämpliga åtgärder av ekonomisk natur, som den finner rättvisligen kunna vidtagas gent emot den av klagomålet berörda regeringen av de övriga regeringarna.

§ 33 (419). Därest medlem inom föreskriven tid icke ställt sig till efterrättelse uttalanden i undersökningskommissionens betänkande eller den internationella domstolens utslag, äro alla andra medlemmar berättigade att gentemot sagda medlem vidtaga de åtgärder av ekonomisk natur, som i undersökningskommissionens betänkande eller domstolens utslag förklarats i föreliggande fall vara tillämpliga.

§ 34 (420). Regering, mot vilken anmärkning riktats, kan när som helst till överstyrelsen ingiva anmälan om att den vidtagit nödiga åtgärder för att ställa sig till efterrättelse de uttalanden, som gjorts av undersökningskommissionen, eller den internationella domstolens utslag, och äger hos styrelsen påfordra utseende av en undersökningskommission genom nationernas förbunds generalsekreterare för prövning av dess uppgifter. I sådant fall skola bestämmelserna i paragraferna 26 (412), 27 (413), 28 (414), 29 (415), 30 (416), 31 (417) och 32 (418) äga tillämpning, och om undersökningskommissionens betänkande eller den internationella domstolens utslag äro gynnsamma för den regering, mot vilken anmärkning riktats, skola övriga regeringar omedelbart upphäva de åtgärder av ekonomisk natur, som de vidtagit gent emot sagda stat.

Tredje kapitlet.

Allmänna bestämmelser.

§ 35 (421). Medlemmarna förbinda sig att tillämpa de konventioner, som de hava biträtt i enlighet med bestämmelserna i denna del av förevarande fördrag, på de kolonier, besittningar och protektorat, vilka icke äro fullt självstyrande, med förbehåll dock för följande tvenne fall:

1) att konventionen icke kan tillämpas på grund av lokala förhållanden;

2) att de ändringar, som måste vidtagas för konventionens anpassning efter lokala förhållandena, låta sig i densamma infogas.

Envar av medlemmarna skall hos den internationella arbetsbyrån anmäla det beslut, som den ämnar fatta med avseende på var och en av sina kolonier eller besittningar eller vart och ett av sina protektorat, som icke äro fullt självstyrande.

§ 36 (422). Ändringar i denna del av förevarande fördrag, vilka antagits av konferensen med en majoritet av två tredjedelar av de deltagande ombudens röster, skola äga giltighet, sedan de ratificerats av de stater, vilkas representanter utgöra nationernas förbunds råd, samt av tre fjärdedelar av medlemmarna.

§ 37 (423). Alla frågor och meningsskiljaktigheter rörande tolkningen av denna del av förevarande fördrag eller av konventioner, som enligt detsamma framdeles kunna komma att ingås mellan medlemmarna, skola hänskjutas till den internationella domstolen.

Fjärde kapitlet.

Övergångsbestämmelser.

§ 38 (424). Konferensens första sammanträde skall äga rum i oktober 1919. Platsen och dagordningen för detta sammanträde angivas i härtill fogad bilaga.

Sammankallandet och organiserandet av den första konferensen verkställes av den regering, som därtill blivit utsedd genom nämnda bilaga. Denna regering skall vid beredningen av de ärenden, som skola föreläggas konferensen, biträdas av en internationell kommission, sammansatt i enlighet med samma bilaga.

Kostnaderna för detta första sammanträde ävensom för alla följande som komma att hållas, innan de nödiga utgifterna kunna upptagas i nationernas förbunds budget, skola med undantag av ombudens och experternas resekostnader fördelas å medlemmarna enligt samma grunder, som gälla för världspostunionens internationella byrå.

§ 39 (425). Innan nationernas förbund blivit konstituerat, skola alla meddelanden, som enligt förestående paragrafer skola ställas till förbundets generalsekreterare, förvaras av direktören för den internationella arbetsbyrån, som skall bringa dem till generalsekreterarens kännedom.

§ 40 (426). Innan den permanenta internationella domstolen blivit inrättad, skola de tvistefrågor, som till densamma skola hänskjutas i enlighet med denna avdelning av förevarande fördrag, handläggas av en domstol, bestående av tre av nationernas förbunds råd utsedda personer.

Bilaga.

Arbetskonferensens första sammanträde år 1919.

Konferensen skall sammanträda i Washington.

Amerikas Förenta Staters regering anmodas sammankalla konferensen.

Den internationella organisationskommittén skall utgöras av sju personer, utsedda av regeringarna för Förenta Staterna, Storbritannien, Frankrike, Italien, Japan, Belgien och Schweiz. Kommittén äger, om den anser nödigt, inbjuda andra medlemmar att låta sig representeras i densamma.

Dagordningen är följande:

1. Tillämpningen av principen om åtta timmars arbetsdag eller fyrtioåtta timmars arbetsvecka.

2. Frågor angående åtgärder för arbetslöshetens förebyggande samt avhjälpande av dess följder.

3. Sysselsättande av kvinnor:

a) före och efter nedkomst (inkl. frågan om moderskapsunderstöd);

b) under natten;

c) inom hälsofarliga yrken;

4. Sysselsättande av barn:

a) *minimiålder vid anställning;*

b) nattarbete;

c) hälsofarliga arbeten.

5. Utvidgning och tillämpning av de internationella konventionerna i Bern 1906 angående förbud mot industriellt nattarbete för kvinnor och förbud mot användande av vit (gul) fosfor inom tändsticksindustrien.

Avdelning II.

Allmänna principer.

§ 41 (427). De höga fördragsslutande parterna erkänna, att lönarbetarnas fysiska, moraliska och andliga välbefinnande är av den största betydelse från internationell synpunkt, och hava för befrämjande av detta upphöjda syfte grundat den i avdelning I omförmälda, till nationernas förbund anslutna permanenta organisationen.

De erkänna, att olikheter i klimat, seder och bruk, ekonomisk ändamålsenlighet och industriell tradition försvåra ett omedelbart genomförande av fullständig enhetlighet i arbetsvillkoren. Men övertygade därom, att arbetet ej bör betraktas som enbart en handelsvara, anse de, att medel och principer för arbetsvillkorens reglering finnas, som alla industriella samfälligheter böra söka tillämpa, i den mån sådant kan ske med hänsyn till inom dem rådande särskilda förhållanden.

Bland dessa medel och principer anse de höga fördragsslutande parterna följande vara av synnerlig och aktuell vikt:

1. Ovan omförmälda grundläggande princip att arbetet ej får betraktas såsom enbart en vara eller handelsartikel.

2. Rätt till sammanslutning för främjande av alla icke lagstridiga syften såväl för arbetstagare som arbetsgivare.

3. Arbetarnas tillgodoseende med en lön, varigenom de tillförsäkras en tillfredsställande levnadsstandard i enlighet med tidens och landets uppfattning.

4. Uppställande av åtta timmars arbetsdag och fyrtioåtta timmars arbetsvecka som mål över allt, där detta ännu ej blivit uppnått.

5. Genomförande av en vilotid per vecka av minst tjugofyra timmar, vilken om möjligt bör omfatta söndagen.

6. Förbud mot barnarbete och skyldighet att begränsa arbetet för minderåriga av båda könen i sådan omfattning, att deras utbildning må kunna fortföljas och deras kroppsliga utveckling tryggas.

7. Principen om lika lön för arbete med samma värde utan hänsyn till kön.

8. I varje land med avseende å arbetsvillkoren utfärdade föreskrifter skola tillförsäkra alla arbetare, som med laglig rätt vistas i landet, en med billighet överensstämmande ekonomisk behandling.

9. Varje stat skall upprätta en tillsynsmyndighet, i vilken även kvinnor skola beredas säte, för övervakandet av tillämpningen av lagar och föreskrifter beträffande arbetarnas skydd.

De höga fördragsslutande parterna vilja ej göra gällande, att dessa principer och medel äro vare sig fullständiga eller slutgiltigt bestämda, men hålla dock före, att de lämpligen kunna tjäna som ledning för nationernas förbunds politik samt att de, därest de godkännas av de industriella samfälligheter, som äro representerade i nationernas förbund, och därest deras praktiska genomförande garanteras genom lämplig tillsynsmyndighet, skola medföra varaktiga fördelar för världens lönarbetare.

Tyska regeringens förslag till internationell arbetsrätt i fredsfördraget.

Vid fredskonferensen i Versailles 1919 framlade de tyska ombuden å sin regerings vägnar ett förslag till internationell arbetsrätt, som genom att intagas i fredstraktaten skulle bliva bindande för traktatens signatärmakter. Detta tyska förslag blev emellertid av de allierade och associerade makterna vid konferensen avvisat, och de av dessa makter framförda, i en föregående uppsats behandlade bestämmelserna angående internationell reglering av arbetsvillkoren blevo oförändrade i traktaten intagna.

Ifrågavarande tyska förslag hade vid tiden omkring revolutionen under hösten 1918 utarbetats inom Reichsarbeitsamt i samråd med andra myndigheter samt representanter för arbetsgivarna och arbetarna med flera sakkunniga. I det utförliga program för den internationella socialpolitiken, som häri framlägges, upptagas de synpunkter och krav, som i detta hänseende vid flera tillfällen framförts från den fackliga arbetarrörelsens sida, såsom vid fackföreningskonferenser i Leeds 1916 och i Bern 1917, och det program för arbetsvillkorens reglering, som godkändes av den internationella fackföreningskonferensen i Bern den 5—9 februari 1919,[1] vid vilken repre-

[1] Se Soc. Medd., årg. 1919, sid. 168 ff.

sentanter för såväl de till de fientliga maktgrupperingarna hörande staterna som från de neutrala länderna för första gången efter krigsutbrottet sammankommo till överläggning, sammanfaller i viktiga delar med detta vid tidpunkten för sagda konferens redan utarbetade tyska regeringsprogram. En översättning av detsamma återgives nedan.

I.

Allmänna bestämmelser.

1. Genom det fredsfördrag, som skall avsluta världskriget, höra även arbetarna i alla länder tillförsäkras ett minimum av rättsligt och ekonomiskt skydd. Arbetsrätten skall därför i fördraget göras till föremål för internationell reglering.

2. Denna reglering skall omfatta flyttnings- och bosättningsrätt, föreningsrätt, arbetsförmedling, socialförsäkring, arbetarskydd, arbetshygien, statlig tillsyn över arbetet samt internationellt genomförande av fastställda regler.

I benämningen »arbetare» inbegripas manliga och kvinnliga arbetare och funktionärer av alla åldrar och inom alla yrken. De fördragsslutande staterna förbinda sig att med sin lagstiftning införliva samt inom viss i de särskilda fallen fastställd tid genomföra efterföljande minimibestämmelser.

II.

Flyttnings- och bosättningsrätt, föreningsrätt, arbetsvillkor.

3. Utfärdande av utvandringsförbud samt generella invandringsförbud äro otillåtna; av denna bestämmelse beröres dock ej:

a. varje stats rätt att till skydd för folkhälsan kontrollera och tillfälligtvis begränsa invandringen;

b. varje stats rätt att i tider av arbetslöshet tillfälligtvis begränsa invandringen av arbetare;

c. varje stats rätt att till skydd för sin folkkultur och för arbetarskyddets effektiva genomförande i yrken, inom vilka huvudsakligen invandrade arbetare sysselsättas, fordra ett visst minimum av läs- och skrivfärdighet hos de invandrade.

4. Arbetarna i alla länder tillförsäkras fri föreningsrätt. Lagar och förordningar, som beröva enskilda arbetargrupper rätt att bilda föreningar eller att företräda ekonomiska intressen eller medbestämmanderätt vid fastställande av löne- och arbetsvillkor, äro otillåtna och skola upphävas, där de förefinnas. Invandrade arbetare skola hava samma rättigheter som de inhemska i fråga om deltagande och verksamhet, strejkrätt inbegripen, i den fackliga organisationen.

Förhindrande av föreningsrättens utövande skall bestraffas.

5. Den utländske arbetaren har rätt att fordra de löne- och arbetsvillkor, som äro avtalade av fackorganisationen med arbetsgivaren i hans yrke. Där sådan överenskommelse ej förefinnes, gäller även för den främmande arbetaren de på orten sedvanliga löne- och arbetsvillkoren inom yrket. I strid häremot ingångna avtal med utländska arbetare äro ogiltiga.

6. Ingen arbetare kan utvisas på grund av facklig verksamhet. Varje utvisningsorder skall kunna underställas domstols prövning.

III.

Arbetsförmedling.

7. Värvning av arbetare till utlandet i strid med de i punkt 5 anförda villkoren såväl som varje därpå grundad arbetsförmedling skall förbjudas vid straffansvar. Invandring av sådana arbetare är otillåten, och deras arbetsavtal skola förklaras ogiltiga. Rederier, som befatta sig med transport av arbetare, skola ställas under sträng kontroll.

8. De fördragsslutande staterna förbinda sig att upprätta statistik över arbetsmarknaden på grundval av offentlig arbetsförmedling och med kortast möjliga mellanrum genom ett internationellt centralkontor utväxla denna statistik för att förhindra arbetarna att resa till land med ringa arbetstillgång. Dessa rapporter skola framför allt hållas tillgängliga för arbetarnas fackorganisationer

IV.

Socialförsäkring.

9. De deltagande staterna skola, såvida sådant ej redan ägt rum, införa obligatorisk försäkring av arbetare mot sjukdom, olycksfall, invaliditet, ålderdom och arbetslöshet ävensom försäkring av efterlevande och moderskapsförsäkring. Socialförsäkringen skall omfatta hemindustrien.

10. De utländska arbetarna skola under sitt uppehåll likställas med de inländska med hänsyn till socialförsäkringen.

11. Arbetare, som tillfälligtvis sysselsättas utanför landet (s. k. monteringsarbetare o. s. v.) och arbetare i transportföretag, som regelmässigt arbeta inom flera staters områden, skola med hänsyn till försäkringen vara underkastade lagarna i den stat, där företaget har sitt säte.

12. Pensionsberättigade utlänningar, som lämna det land, där deras pensionsanspråk uppstått, förlora ej sina anspråk, såvida hemlandet erkänner ömsesidighetsprincipen. De närmare bestämmelserna härom samt om utbetalningen av pensionsbeloppen och kontrollen över sådana pensionstagare skola meddelas i internationella konventioner.

13. Genom dessa konventioner skall även fastställas, vilka yrkessjukdomar böra jämställas med olycksfall i arbete.

14. Alla socialförsäkringen vidkommande handlingar och attester skola vara avgiftsfria; detsamma skall gälla beträffande förfaranden inför domstol.

V.

Arbetarskydd.

15. Alla stater äro skyldiga att fullständiga sin lagstiftning angående allmän arbetshygien inom företag av alla slag och särskilt beträffande skydd mot olycksfall och yrkessjukdomar.

16. För alla arbetare, som äro sysselsatta med särskilt farliga arbeten, skola i alla stater utfärdas effektiva föreskrifter till skydd för arbetarnas hälsa. Hit höra bl. a. följande yrken: gruvdrift under jord, masugnar, stål- och valsverk, företag med kontinuerlig drift, vidare alla företag, där giftiga ämnen tillverkas eller användas, ävensom tunnelbyggnader samt dykningsarbeten.

Kontrollerade anordningar till skydd mot olycksfall ock yrkessjukdomar skola genom internationella konventioner införas i alla länder.

Den av den internationella föreningen för lagstadgat arbetarskydd utarbetade förteckningen över industriella gifter skall läggas till grund för det internationella samarbetet på yrkeshygienens område.

För sjömansyrket skall under medverkan av sjöfolkets organisationer åvägabringas en särskild internationell sjömansrätt och ett liknande sjömansskydd.

17. Den dagliga arbetstiden för alla arbetare i förvärvsverksamhet må icke överskrida åtta timmar. Skiftarbete skall underkastas särskild reglering.

Arbetstiden för kvinnliga arbetare må om lördagen icke överstiga fyra timmar och skall då sluta kl. 12 middagen. Där undantag äro nödvändiga till följd av verksamhetens art, skola de kvinnliga arbetarna beredas en motsvarande vilotid under varje vecka.

18. För barns användande till förvärvsmässigt, industriellt eller kommersiellt lönarbete eller sådant arbete inom lantbruket ävensom för barns utskrivning från skolan fastställes en minimiålder av fyllda 14 år. För alla minderåriga arbetare mellan 14 och 18 år skall införas obligatorisk yrkes- och fortsättningsundervisning. De minderåriga arbetarna skola beredas nödig fritid för att begagna sig av denna undervisning.

19. Kvinnliga arbetare må före och efter sin nedkomst icke sysselsättas under sammanlagt 10 veckor — efter nedkomsten i varje fall icke under 6 veckor.

Det skall utfärdas förbud mot att utlämna ytterligare arbete åt kvinnliga arbetare för utförande i hemmet efter slutad arbetstid.

För samma arbetsprestation skola kvinnliga arbetare hava samma lön som manliga.

20. Nattarbete mellan kl. 8 e. m. och kl. 6 f. m. skall genom lag förbjudas i alla yrken, som icke på grund av sin natur eller av tekniska skäl äro hänvisade till nattarbete.

21. I allmänhet skola arbetarna genom lag tillförsäkras en sammanhängande vilotid under varje vecka av minst 32 timmar, infallande mellan lördag kväll och måndag morgon. Undantag från denna söndagsvila må endast medgivas med hänsyn till sådant arbete, som är nödvändigt för verksamhetens upptagande på måndagen, samt för verksamhet, som av tekniska skäl ej kan avbrytas, ävensom för verksamhet, som under söndagen avser folkets vederkvickelse och bildning. I alla dessa fall skall 32 timmars oavbruten vilotid beredas under veckans lopp. Undantagen skola noga angivas i lagen. I kontinuerligt drivna arbeten skola reservskift införas för säkerställande av den 32 timmar långa vilotiden. Skiftanordningen skall läggas på sådant sätt, att arbetarna omväxlande hava åtminstone var tredje söndag fri.

22. Alla lagar och förordningar på arbetarskyddets område skola äga tillämpning på hemindustrien.

Hemarbete skall förbjudas:

a. beträffande arbete, som är förbundet med stor hälso- och förgiftningsfara;

b. beträffande framställning av livsmedel och njutningsämnen, däri inräknat förpackning.

För bostäder, i vilka hemarbete bedrives, skall anmälningsplikt införas vid utbrott av vissa, närmare bestämda smittosamma sjukdomar. Såvida hemarbete i dessa bostäder därefter blir förbjudet, skola de av förbudet berörda personerna erhålla ersättning.

Arbetsgivare för kvinnliga och manliga hemarbetare skola genom lag åläggas att föra förteckning över ifrågavarande arbetare och över deras avlöningar. Minimilöner för hemarbetare skola fastställas genom paritetiskt sammansatta lönekommissioner.

VI.

Arbetstillsyn.

23. Näringsidkare, som sysselsätta minst 5 arbetare, vilka tala främmande språk, skola genom lag åläggas att:

a. anslå arbetsordningen och alla övriga föreskrivna tillkännagivanden på ifrågavarande arbetares modersmål;

b. på egen bekostnad sörja för att dessa arbetare bliva undervisade så mycket i landets språk, att de förstå de nödvändiga fackuttrycken inom yrket.

24. Genomförandet av reglerna om arbetarskydd (avdelning V) skall i alla stater kontrolleras av en tillsynsmyndighet. Inspektörerna skola utses inom sakkunniga kretsar, och därvid även bland manliga och kvinnliga arbetare; de böra tillsättas i tillräckligt antal för att kontrollen över all verksamhet må kunna göras tillräckligt effektiv samt beredas en oberoende ställning och utrustas med befogenhet att verkställa beslut. Inspektörerna skola varje år avgiva berättelse över sin verksamhet och därvid gjorda iakttagelser, och skola dessa berättelser sammanställas och offentliggöras. För detta rapporteringsväsen skola enhetliga, internationell jämförelse möjliggörande grundlinjer uppdragas. Myndigheterna skola i och för bevakande av utländska arbetares intressen i rätts- och andra hänseenden understödja deras hemländers konsulära representationer.

25. I och för ett effektivt genomförande av arbetarskyddet bör de fackliga sammanslutningarnas medverkan tagas i anspråk genom anlitande av deras kommissioner, kontrollorgan och sekretariat.

VII.

Internationella institutioner.

26. I syfte att på arbetarskyddets område i görligaste mån anpassa de enskilda ländernas lagstiftningsarbeten efter varandra under hänsynstagande till inom dem rådande särskilda förhållanden, och att på socialförsäkringens område tillförsäkra arbetarna i de deltagande länderna såvitt möjligt lika fördelar, skola de fördragsslutande parterna avhålla konferenser, vilka vid behov skola sammanträda i Bern, dock minst en gång vart femte år.

På dessa konferenser har varje land en röst. Bindande beslut kunna endast träffas med en majoritet av fyra femtedelar av de röstande länderna.

För att förbereda konferensernas arbete och för övervakande av konferensbeslutens genomförande ävensom för bedrivande av socialpolitisk upplysningsverksamhet skall i Bern inrättas en permanent kommission, till vilken varje fördragsslutande land ävensom den fackliga internationalen och den internationella arbetsbyrån i Basel sända var sin delegerad med förbehåll för andra organisationer att medgivas representationsrätt. Kommissionen skall sammanträda senast sex månader efter det att denna konvention blivit ratificerad.

27. Kommissionen skall i sin verksamhet hava ständig förbindelse med den internationella arbetsbyrån i Basel och i görligaste mån använda dess institutioner. Härvid förutsättes, att den internationella arbetsbyråns verksamhet fortsättes i dess hittillsvarande omfattning och ytterligare utsträckes till socialförsäkringen. De fördragsslutande parterna skola i största möjliga utsträckning befrämja den internationella arbetsbyråns verksamhet, särskilt med penningbidrag.

Den internationella arbetskonferensen i Washington.

Enligt fredstraktaten i Versailles den 28 juni 1919 medför medlemskap av nationernas förbund medlemskap av den permanenta internationella organisation, som under förbundets ledning skall söka genomföra en internationell reglering av arbetsvillkoren. Den permanenta organisationens beslutande organ, generalkonferensen av ombud för regeringarna samt representanter för arbetsgivarna och arbetarna i alla till nationernas förbund anslutna stater, skulle, enligt vad som i fredstraktaten uttryckligen föreskrives, första gången sammanträda i Washington i oktober 1919, då förbundets konstituerande ansågs kunna hava ägt rum. Då det emellertid på grund av dröjsmål med fredstraktatens ratifikation blev tydligt, att detta konstituerande inom avsedd tid ej skulle hinna ske — förbundet skall bildas inom två månader efter fredsfördragets ikraftträdande — blev det beslutat, att arbetskonferensen likväl skulle sammanträda å bestämd tid samt att inbjudan till deltagande i densamma skulle utfärdas till alla stater, som enligt fredstraktatens bestämmelser skola anses som »ursprungliga medlemmar» av nationernas förbund. Inbjudan utfärdades av Förenta Staternas regering, som i fredstraktaten därtill anmodats, och öppnandet ägde rum den 29 oktober 1919.

De stater, som skola anses som ursprungliga medlemmar av nationernas förbund och som alltså blivit anmodade att deltaga i arbetskonferensen, äro fredstraktatens signatärmakter — med undantag av Tyskland — samt de i kriget neutrala staterna. Å sitt första sammanträde beslöt konferensen emellertid att anmoda även Tyskland och Tysk-Österrike att sända ombud. Förenta Staterna, som ännu ej ratificerat fredstraktaten, äro hitintills ej officiellt representerade å konferensen.

De ärenden, som skola bliva föremål för behandling å konferensen, äro: tillämpningen av principen om 8 timmars arbetsdag eller 48 timmars arbetsvecka, arbetslöshetsfrågan, frågan angående sysselsättande av kvinnor och barn i industriellt arbete samt tillämpningen av den internationella konventionen i Bern 1906 angående förbud mot användande av vit fosfor inom tändsticksindustrien. Denna dagordning är intagen i fredstraktaten, och frågorna hava — likaledes enligt bestämmelse i traktaten — förberetts av en internationell organisationskommitté å sju personer, utsedda av regeringarna i Förenta Staterna, Storbritannien, Frankrike, Italien, Japan, Belgien och Schweiz. Kommittén, vars ordförande varit direktören i det franska socialministeriet Arthur Fontaine och som sammanträtt i London, har beträffande vart och ett av de å dagordningen uppförda ärendena riktat förfrågningar till de olika regeringarna, och på grundvalen av de härå ingångna svaren har kommittén utarbetat förslag, som den tillstyrker konferensen att antaga.

I det följande lämnas en kortfattad redogörelse för dessa förslag, som föreligga i tre av kommittén avgivna betänkanden, i vilka även de från regeringarna ingångna upplysningarna rörande nu gällande lagar och förordningar samt läget i övrigt å ifrågavarande områden inom resp. stater äro sammanställda.

I. Tillämpningen av principen om åtta timmars arbetsdag eller fyrtioåtta timmars arbetsvecka.

Som första ärende å dagordningen är uppfört: »Tillämpningen av principen om 8 timmars arbetsdag eller 48 timmars arbetsvecka».

Som grundval för behandlingen av arbetstidsfrågan vid konferensen har organisationskommittén utarbetat ett förslag till internationell konvention, byggt på principen om 48 timmars arbetsvecka. Kommittén föreslår denna princip framför principen om 8 timmars arbetsdag av två skäl. För det första medgiver den förra större elasticitet vid arbetstimmarnas förläggning, varjämte den underlättar bruket av halv fridag eller till och med en hel fridag på lördag eller annan arbetsdag, därigenom att å vissa dagar längre arbetstid än 8 timmar kan presteras. För det andra kan vid tillämpningen av denna princip arbetaren lättare tillförsäkras en vilodag under veckan, medan 8-timmarsdagen i och för sig icke medgiver detta.

Vilken princip som än antages, är det tydligt, säger kommittén, att åtminstone för närvarande modifikationer bliva nödvändiga beträffande vissa industrier, industrigrenar eller arbeten. Kommittén har ägnat synnerlig uppmärksamhet åt denna fråga. Det är av stor betydelse, att, därest enhetlighet i villkoren mellan olika stater skall ernås, de gränser, inom vilka dessa modifikationer skola kunna medgivas, måtte fastställas genom en konvention. Blotta godkännandet av principen om 48-timmars arbetsvecka kan, på samma gång som den visserligen skulle för varje stat inrymma vidsträckt befogenhet att medgiva sådana undantag, som den kunde finna önskvärda, enligt kommitténs mening likväl icke tillgodose det ändamål, för vilket den internationella arbetsorganisationen har grundats. Det måste emellertid framhävas, att frågan knappast är tillräckligt ingående dryftad i de olika industristaterna för att det skulle vara möjligt att i detalj uppdraga de gränser, inom vilka jämkningar skola kunna tillåtas. Kommittén har endast ansett det möjligt att framkomma med generella förslag rörande de villkor, vilka synas motivera undantag från principen om 48-timmars arbetsvecka och de allmänna gränser, inom vilka avvikelser från principen kunna med fog tillåtas. Då flera stater redan vunnit en viss erfarenhet om, hur bestämmelserna verka, är det att hoppas, att det för en kommande konferens skall bliva möjligt att närmare precisera dem, och kommittén föreslår därför, att konferensen måtte ålägga den internationella arbetsbyrån att fortsätta sina undersökningar i ämnet och i vederbörlig ordning avgiva utlåtande därom till konferensen.

Den viktigaste frågan, som konferensen har att behandla, är frågan om industrier med *kontinuerlig drift*, d. v. s. sådana industrier, som på grund av arbetets natur måste hållas i gång utan avbrott sju dagar i veckan. Arbetet inom dessa industrier plägar regleras genom avlösning av arbetsskift, som arbeta under veckans alla sju dagar. Ett typiskt exempel härpå är arbetet vid masugnar och i smältverk. Det synes vara uppenbart, att det för närvarande skulle vara förenat med stora svårigheter att begränsa arbetstiden inom dessa industrier till 48 timmar i veckan genom internationella bestämmelser och att en utsträckning av timantalet därför måste medgivas. En omläggning av industrien genom införande av ett system av hjälpskift eller på annat sätt skulle bli nödvändig för att möjliggöra, att varje enskild arbetares arbete begränsades till sex dagar per vecka. En dylik omläggning har redan försiggått i vissa fall, till exempel vid elektricitets- och gasverken i vissa engelska städer, men bristen

på tränat folk och andra svårigheter måste avhjälpas, innan ett allmänt införande av detta system kan äga rum. Kommittén anser emellertid, att detta spörsmål är en fråga, som med trängande nödvändighet kräver sin lösning, för att fördelen av periodiskt återkommande vilodagar, som är en av de principer, som uppställas i fredsfördraget, måtte garanteras arbetarna i dylika industrier; i vissa fall hava sådana arbetare redan tillförsäkrats ett minimiantal fridagar per år, och det är tydligt, att den föreslagna nedsättningen av antalet arbetstimmar per vecka icke får inverka på denna ledighet. Kommittén har tagit under övervägande, huruvida det skulle vara möjligt att föreslå begränsning av skiftlängden i kontinuerlig drift till 8 timmar. Men den finner, att i vissa fall, exempelvis beträffande arbetet vid uppfordringsverk i gruvor, skiftlängden är beroende av arbetsintensiteten. Skiftet är nämligen kortare under den del av dagen, då uppfordringen är i gång utan avbrott, och längre under natten, då arbetet är väsentligt lättare. Det är vanligt, att där periodisk skiftväxling äger rum — så att man i tur och ordning är i arbete än om dagen än om natten — denna växling förenas med förkortning av ett skift och förlängning av ett eller flera skift. Kommittén föreslår därför för dessa industrier en bestämmelse av innehåll, att arbetstimmarna ej skola överskrida 56 *i genomsnitt* per vecka under loppet av en månad eller kortare tid.

En annan viktig fråga är spörsmålet om vakter, ångpannesköterare, reparatörer m. fl., vilkas tjänst fordrar, att de arbeta före och efter den ordinarie arbetstiden, och vilkas arbete är av intermittent eller osedvanligt lätt natur.[1] Lönerna för sådana arbetare äro vanligen beräknade med hänsyn till arbetets säregna art.

Det är emellertid av vikt, att en gräns för det timantal, under vilket dessa arbetare kunna få användas, måtte bestämmas, och kommittén föreslår därför en arbetstid av högst 60 timmar i veckan.

Den sista och viktigaste frågan är den, som avser övertid. De fall, vid vilka övertidsarbete förekommer, kunna inordnas i 2 klasser:

a) Fall, där övertidsarbete är nödvändigt på grund av särskilda omständigheter.[2] De viktigaste fallen i denna klass äro dels de, där arbetsförhållandena äro beroende av väderleken, dels de, där varorna äro av ömtålig natur, dels ock de, där oförutsedd arbetspress vid vissa tillfällen kan uppstå. I fall, som äro hänförliga till denna klass, skulle det bli svårt, måhända ogörligt, att möta det tillfälliga behovet med en tillfällig ökning av arbetsstyrkan, och ej heller torde ett system grundat på tillgång till tillfällig arbetskraft i allmänhet vara att förorda. I viss utsträckning torde det för framtiden bli möjligt att genom omläggning av arbetsorganisationen, omsorgsfullt anordnande och planläggande på förhand samt genom produktionens standardisering vara möjligt att utan övertidsarbete möta det ökade behovet av arbetskraft inom sådan industri, där oförutsedd och oregelbunden stegring av beställningar kan inträffa. Men i andra fall, i synnerhet beträffande verksamhet, som är beroende av väderleken eller årstiderna, kommer behovet av tillfälligt övertidsarbete alltid att förefinnas. Kommittén föreslår, att timantalet för övertid per år skall begränsas inom hithörande industrier till 150 och att högre betalning, exempelvis med åtminstone 25 % över normallönen, skall vara obligatorisk för allt övertidsarbete.

b) Fall, i vilka övertidsarbete förekommer för att forcera eller öka produktionen eller för att möta brådskande order, men där brådskan icke är beroende av något, som ligger i arbetets egen natur. Behovet kan uppstå av det förhållandet, att arbetsgivaren har åtagit sig mera arbete än hans företag kan prestera på ordinarie arbetstid. Det kan inträffa, att det arbetas på övertid i en fabrik samtidigt med att arbetstiden är inskränkt i en annan. Dylikt övertidsarbete begränsas visserligen i viss mån genom den högre betalningen för övertid, men likväl torde otvivelaktigt sådant övertidsarbete i stor utsträckning förekomma. Det beslut, som

[1] Hithörande arbetarkategorier äro närmare specificerade i en särskild förteckning.
[2] Dessa fall äro närmare specificerade i en skärskild förteckning.

konferensen skall fatta beträffande denna fråga, är måhända konferensens viktigaste. Med styrka måste å ena sidan framhållas, att under nuvarande förhållanden, då den största möjliga produktion är nödvändig för att ersätta de förluster, som kriget förorsakat i nästan varje land, icke något hinder får finnas för myckenheten av övertidsarbete, som får presteras, i vart fall icke inom industrier, som producera oundgängliga förnödenheter. Å andra sidan är det påtagligt, att så framt icke befogenheten att arbeta på övertid bliver strängt kontrollerad genom bestämmelser i konventionen, så kan dennas huvudsyfte, nämligen enhetlighet beträffande arbetstiden i olika industristater samt säkerhet för arbetarnas fritid, icke ernås, och principen om 48-timmarsveckan i stor utsträckning bliva illusorisk. Det bör också framhållas, att såväl praktisk erfarenhet som verkställda undersökningar angående trötthet i arbete ådagalägga, att det icke är ekonomiskt att öka produktionen genom övertidsarbete. Och ehuru övertidsarbete kan vara motiverat under tider av trängande nöd, såsom under sista kriget, då det kan bliva nödvändigt att starkt uppdriva produktionen under någon kortare period, bliver därigenom i längden arbetarens arbetskraft nedsatt och den allmänna standarden av det producerade försämrad. Kommittén föreslår därför, att rättighet till övertidsarbete måtte begränsas till ovan antydda industrier, där övertidsarbete är nödvändigt på grund av särskilda förhållanden. Om emellertid konferensen anser, att övertidsarbete, åtminstone under nu rådande förhållanden, ej helt och hållet kan borttagas, föreslår kommittén, att konferensen måtte behandla och fastställa följande begränsningar och villkor:

1) Att antalet övertidstimmar per år skall definitivt begränsas, exempelvis till 150 timmar per år för de närmaste 5 åren och sedermera till 100 timmar.

2) Att betalning efter höjd taxa, exempelvis åtminstone 25 % över normallönen, skall vara obligatorisk för allt övertidsarbete.

De administrativa åtgärder, som i varje land skola vidtagas i och för genomförandet av konventionens bestämmelser, sedan dessa blivit införlivade med lagstiftningen, komma utan tvivel att förete olikheter med hänsyn till den nationella administrationens organisation, men det finnes vissa regler, som enligt kommitténs mening äro av grundläggande betydelse för uppnåendet av en effektiv kontroll över föreskrifternas efterlevande. Dessa äro angivna i § 8 av förslaget. Den viktigaste av dessa är, att det skall anses som lagöverträdelse att sysselsätta någon utöver den bestämda tiden, och att arbetstiden i varje arbetsföretag skall bestämmas och kungöras på förhand. Såvida icke detta sker, torde det vara nästan ogörligt för yrkesinspektionen att begränsa arbetstiden i företagen. Olika tider må naturligtvis bestämmas för olika yrkesgrenar och arbetslag, men det torde bliva nödvändigt att genom lämpliga bestämmelser förhindra kringgående av lagen genom överflyttande av arbetare från ett lag till ett annat eller på annat sätt.

Kommittén har icke ansett nödigt att framkomma med förslag rörande arbetstidens förläggning. I vissa fall torde gränstider eller alternativa tider böra fastställas, mellan vilka sedan arbetsgivaren må välja (såsom fallet är med nu gällande British Factory Act), i andra kan lämpligen överenskommelse härom träffas mellan arbetsgivarnas och arbetarnas organisationer eller mellan den enskilde arbetsgivaren och hans arbetare, i andra åter torde arbetsgivaren böra lämnas fria händer.

Kommittén har icke med stöd av de inkomna upplysningarna kunnat uttömmande behandla frågan om tidpunkten för konventionens ikraftträdande, samt ej heller frågan om nödvändigheten att för vissa stater eller vissa industrier medgiva uppskov med konventionens ikraftträdande. Dessa spörsmål böra enligt kommitténs mening ingående behandlas å själva konferensen, men med hänsyn till det framsteg, som uppställandet som mål av 8 timmars arbetsdag eller 48 timmars arbetsvecka betecknar, vill kommittén förorda, att konventionen principiellt (med de undantag som kunna beslutas) måtte träda i kraft så snart som möjligt, och föreslår kommittén såsom lämplig tidpunkt härför den 1 juli 1921.

Förslag till konvention om begränsning av arbetstiden i industriella företag till 48 timmar i veckan.

§ 1. Denna konvention äger tillämpning på alla industriella företag med undantag av sådana, inom vilka endast familjemedlemmar äro sysselsatta.

Som industriella företag skola följande anses:

a) Gruvor och stenbrott.

b) Industrier, inom vilka varor tillverkas, förändras, repareras, utsmyckas, färdigställas eller anpassas till försäljning, eller inom vilka råmaterial omformas (här innefattas framställning och överföring av elektrisk energi, skeppsbyggeri och tvättinrättningar).

c) Uppförande, ombyggnad, underhåll, reparation, förändring eller rivning av byggnad, järnväg, spårväg, hamn, docka, pir, kanal, anordning för inre sjöfart, väg, tunnel, bro, viadukt, kloak, vattenavlopp, brunnar, telegraf- och telefonanläggningar, elektricitets-, gas- och vattenverk eller andra dylika byggnads- och grundläggningsarbeten.

d) Transport av passagerare eller gods å gata, landsväg eller järnväg, inbegripet lossning och lastning av gods vid dockor, kajer, varv och magasin, med undantag av transport för hand.

Varje land skall fastställa en laglig gräns mellan industri å ena sidan och handel och jordbruk å den andra.

§ 2. Arbetstiden för sysselsatta personer, med nedan nämnda undantag, må icke överstiga 48 timmar i veckan, dock att bestämmelserna i denna konvention icke skola äga tillämpning på personer, som innehava överordnad eller ledande ställning eller bekläda förtroendepost och i allmänhet icke utföra kroppsarbete. Vid skiftarbete må veckoarbetstiden utsträckas utöver 48 timmar per vecka, för så vitt de genomsnittliga antalet arbetstimmar under en tidrymd av en månad eller mindre icke överstiger 48 timmar.

§ 3. 48-timmarsgränsen må överskridas vid olycksfall för avhjälpande av skada å maskiner eller annan arbetsmaterial eller då andra tvingande skäl härför föreligga, men blott för så vitt detta är nödvändigt för att undvika allvarligt avbrott i företagets normala drift.

§ 4. 48-timmarsgränsen må överskridas inom de industrier eller yrken, i vilka arbetet på grund av sin natur måste drivas kontinuerligt genom varandra avlösande skiftlag, för så vitt den genomsnittliga arbetstiden per vecka icke överstiger 56 timmar. Begränsningen av arbetstiden må icke inkräkta på de fridagar, vilka garanterats arbetarna i sådana industrier genom nationell lag såsom ersättning för den ordinarie vilodagen i veckan.

Denna paragraf skall äga tillämpning å de i bilaga A[1] angivna industrier.

§ 5. 48-timmarsgränsen kan utsträckas till 60 timmar för de kategorier av arbetare, som angivas i bilaga B.[2]

§ 6. a) I de industrier, för vilka de i bilaga C angivna betingelserna föreligga,[3] må övertidsarbete förekomma under högst 150 timmar om året, dock endast för så vitt arbetarna för övertidsarbetet erhålla ersättning som med minst 25 % överstiger den ordinarie lönen.

b) I andra industrier må övertidsarbete under de fem första åren icke överstiga 150 timmar om året och därefter icke 100 timmar, under samma villkor som under a) nämnts.

§ 7. Önskar någon regering, som biträtt konventionen, att andra inom dess maktområde bedrivna industrier än de i bil. A., B. och C. upptagna, skola hänföras under någon av föregående paragrafer, skall den ingiva anmälan härom till överstyrelsen för den internationella arbetsbyrån.

§ 8. I syfte att underlätta genomförandet av bestämmelserna i denna konvention skall det åligga varje arbetsgivare:

---

[1] Här utesluten.

[2] Vakter, reparationsarbetare, ångpannesköterare m. fl. (Jfr sid. 665 ovan).

[3] Arbetsforcering, som icke är beroende av arbetets egen natur (Jfr. sid. 665 ovan).

a) att genom anslag i arbetslokalen eller på annat lämpligt ställe eller ock på annat av regeringen godkänt sätt bekantgöra tiderna för arbetets början och slut eller, där skiftarbete förekommer, tiderna för varje skifts början eller slut. Dessa tider skola så fastställas, att de i denna konvention fastställda begränsningarna icke överskridas, och när sådant bekantgörande skett, må de icke ändras i annan ordning eller i annat avseende än som av regeringen bestämmes;

b) att på samma sätt bekantgöra de raster under arbetstiden, vilka icke inräknas i denna;

c) att på sätt, som i lag eller av vederbörlig myndighet föreskrives, föra protokoll över allt övertidsarbete i överensstämmelse med paragraferna 3 och 6 i denna konvention.

Som lagöverträdelse anses sysselsättande av arbetare utöver de tider, som fastställts enligt mom. a) eller under de tider, som fastställts enligt mom. b).

§ 9. I de länder, i vilka på grund av klimatiska förhållanden eller den industriella organisationens ofullständiga utveckling eller andra särskilda förhållanden arbetarnas arbetsprestationer äro väsentligt olika till sitt värde, må följande modifikationer av bestämmelserna i denna konvention medgivas:

— —

§ 10. Bestämmelserna i denna konvention må av vederbörande lands regering försättas ur kraft i händelse av krig eller annat hot mot nationens säkerhet.

§ 11. Bestämmelserna i denna konvention skola träda i kraft senast den 1 juli 1921.

II. Arbetslöshetsfrågan.

Det andra å dagordningen uppförda ärendet hade erhållit följande formulering: »Frågor angående åtgärder för arbetslöshetens förebyggande samt avhjälpande av dess följder.»

Organisationskommittén framhåller, att dessa spörsmål utgöra en del av det större problemet om industriens organisation i dess helhet, och att detta även innefattar en ingående kännedom av de ekonomiska förhållandena i allmänhet. Kommittén konstaterar emellertid, att studiet av arbetslöshetsfrågan ännu befinner sig på ett outvecklat stadium, och att det för närvarande icke är möjligt att erhålla en korrekt diagnos av arbetslöshetens karaktär. Det finnes ingen överensstämmelse mellan olika länder beträffande sättet för insamlande av arbetslöshetsstatistik. Intet land synes hava någon exakt uppfattning av problemet inom sina egna gränser, och vad de internationella synpunkterna beträffar, hava dessa hitintills knappast blivit beaktade. Kommittén har uppmärksammat de siffror, som angiva procenttalet arbetslösa inom vissa länders arbetarorganisationer, och därvid funnit, att de icke kunna jämföras. De omfatta i de olika länderna helt olika grupper av arbetare, och i intet land giva siffrorna tillräckligt underlag för ett säkert omdöme. Likaså har det i fråga om säsongarbetslösheten icke befunnits möjligt att jämföra ens byggnadsarbetet i mer än några få länder. För andra säsongyrken synas reciproka siffror, som medgiva jämförelser mellan två länder vilka som helst, icke vara tillfinnandes, och följden härav är att, ehuru olika slag av arbetslöshet anses hava internationell karaktär både därför, att den uppträder i varje industriidkande land, och därför, att den har internationella orsaker, det likväl är omöjligt att ernå belysning av frågan ur statistiska internationella synpunkter.

Enligt i fredstraktaten intagen bestämmelse torde det åligga den internationella arbetsbyrån att insamla och publicera uppgifter beträffande arbetslöshetsproblemen inom de olika staterna. Men med det material, som för närvarande står till buds, skulle byrån enligt kommitténs förmenande knappast kunna befrämja studiet av arbetslösheten. Jämförelse mellan olika praktiserade system och förbättringar i de använda metoderna skulle emellertid underlättas, om det funnes något överenskommet system i fråga om insamling och publicering av sådana uppgifter.

De uppgifter, som det vore önskvärt att erhålla, äro i stort sett följande: Det bör för alla industriländer upprättas statistik omfattande: 1) den lönearbetande befolkningen, fastställd på överenskommet sätt; 2) antalet vid vissa tidpunkter inom varje

industri sysselsatta personer, med fördelning å män, kvinnor och barn under viss ålder; 3) antalet medlemmar i fackföreningar, ävensom antalet arbetslösa och antalet försäkrade bland dem; 4) antalet av strejk eller lockout berörda personer. Statistik bör jämväl föras över arbetsförmedlingsanstalternas verksamhet, varvid skulle angivas: 1) antalet i verksamhet varande anstalter med fördelning å olika slag av byråer; 2) antalet arbetsansökningar och tillsatta platser. Slutligen bör statistiken även med hänsyn till försäkring och understödsverksamhet giva upplysning om: 1) antal och olika slag av försäkringskassor; 2) utbetalda försäkringar; 3) antalet försäkrade och andra liknande upplysningar.

Det är, säger kommittén, en känd sak, att normalisering av statistiska data erbjuder mycket stora svårigheter, men härvid måste ock hänsyn tagas till statistikens växande betydelse, icke blott beträffande arbetslöshet utan även i fråga om alla industriella spörsmål. Vad arbetslösheten beträffar, är statistiken grundläggande, då utan sådan ingen tillförlitlig överblick av problemet kan ernås. Men å andra sidan torde på grund av det nu föreliggande statistiska materialets bristfällighet en dylik normalisering kunna genomföras lättare än en omläggning på andra områden. Kommittén anser sig därför böra förorda åvägabringandet av en enhetlig statistik på förevarande område.

Det är emellertid nödvändigt att enligt allmänt antaget internationellt system insamla även andra än statistiska uppgifter, i första rummet lagar och förordningar rörande arbetslösheten, lagförslag o. s. v.; upplysningar böra också meddelas angående frivilliga åtgärder för förebyggande av arbetslöshet och understödjande av arbetslösa. Meddelande om varje hastigt påkommande förändring, som kan inverka på arbetsmarknaden, skall genast insändas till den internationella arbetsbyrån, exempelvis om olyckor såsom jordbävningar och andra oförutsedda händelser, som medföra en djupgående rubbning av industrier, av vilka arbetstillgången inom andra länder är beroende.

Det torde vidare sannolikt bliva nödvändigt att träffa överenskommelse beträffande den tidpunkt, då dessa uppgifter skola insändas av resp. regeringar till den internationella arbetsbyrån. En bestämd tidpunkt bör fastslås, så att uppgifterna från de olika staterna må bliva jämförbara. Enligt paragraf 397 i fredstraktaten må direkt kommunikation äga rum mellan den internationella arbetsbyrån och vederbörande ämbetsmyndigheter i olika länder, och detta kommer att bliva av särskild vikt beträffande arbetslösheten.

I syfte att underlätta insamlandet och bearbetningen av uppgifter för en internationell statistik framlägger organisationskommittén dels ett förslag till *internationell konvention*, varigenom de stater, som biträda densamma, bland annat skulle förbinda sig att till den internationella arbetsbyrån insända statistiska och andra uppgifter rörande arbetslösheten och vidtagna åtgärder för bekämpande av densamma dels ett förslag till bemyndigande för den internationella arbetsbyråns överstyrelse att tillsätta en *internationell kommission* med uppdrag att undersöka och framlägga förslag rörande det sätt, varpå de olika staterna synas böra insamla och publicera uppgifter rörande arbetslösheten.

Kommittén framhåller vidare, att arbetarnas utvandring i viss mån inverkar på arbetslöshetsfrågan men att detta spörsmål är för invecklat för att nu kunna regleras genom internationell konvention. Den föreslår därför, att konferensen måtte bemyndiga överstyrelsen att tillsätta en *internationell kommission* med uppdrag att undersöka, huruvida åtgärder kunna vidtagas för reglering av arbetarutvandringen, i den mån arbetsvillkoren därav beröras.

Kommittén som även ägnat uppmärksamhet åt anordnandet av offentliga arbeten med hänsyn till arbetslöshetens förebyggande och därvid funnit, att denna synpunkt hittills endast i ringa omfattning beaktats, föreslår, att konferensen måtte godkänna en *hemställan* av innebörd, att alla stater, som biträda nyssnämnda konvention, måtte vidtaga åtgärder för främjande av en sådan reglering av offentliga arbeten, att de så vitt möjligt må komma till utförande under perioder av svår arbetslöshet.

Förslaget till konvention har följande lydelse:

Förslag till konvention i arbetslöshetsfrågan.

§ 1. De stater, som undertecknat denna konvention, skola var tredje månad till den internationella arbetsbyrån insända alla tillgängliga uppgifter rörande arbetslösheten. Dessa uppgifter skola omfatta statistiska data och meddelanden om alla åtgärder, som vidtagits för arbetslöshetens bekämpande.

§ 2. Varje stat, som undertecknat denna konvention, skall enligt ett nationellt system redogöra för de offentliga eller privata institutioners verksamhet, genom vilka lönarbetare söka anställning.

§ 3. De stater, som underteckat denna konvention, och hava infört arbetslöshetsförsäkring, skola vidtaga åtgärder, varigenom arbetare, som tillhöra en stat och äro anställda i en annan, må bliva berättigade att åtnjuta förmånerna av dylik försäkring på villkor, som överenskommits mellan staterna ifråga.

III. Kvinnoarbete.

Som tredje ärende å dagordningen är uppfört: »Sysselsättande av kvinnor: a) före och efter nedkomst (inkl. frågan om moderskapsunderstöd); b) under natten; c) inom hälsofarliga yrken.»

Vad den första av dessa frågor beträffar, nämligen *kvinnors sysselsättande före och efter nedkomst*, framhåller organisationskommittén, att nödvändigheten att under en eller annan form reglera moderns arbete vid tiden omkring nedkomsten är allmänt erkänd, men en närmare undersökning av de lagar och förordningar i ämnet, som i olika länder blivit utfärdade, har givit vid handen, att vitt skilda uppfattningar synas vara rådande i fråga om arten och omfattningen av de åtgärder, som å förevarande område böra vidtagas. Under de senaste tio åren synes man emellertid hava allt mer insett, att det icke är tillräckligt att utfärda förbud mot arbete före och efter nedkomst, utan att förbudet måste förknippas med åtgärder för tillgodoseende av kvinnans behov under den tid, då hon ej arbetar. Den inverkan, som moderns arbete före och efter nedkomst har å hennes egen och barnets hälsa, måste emellertid ses i samband med vissa andra faktorer. Det är enligt kommitténs mening önskvärt, att alla dessa faktorer bliva belysta genom en ingående vetenskaplig undersökning, som kunde utgöra underlag för bedömandet av vilka åtgärder böra vidtagas å ifrågavarande område.

Med hänsyn till rådande brist på överensstämmelse mellan i kraft varande lagar i olika länder rörande kvinnoarbete före och efter nedkomst, samt på grund av inhämtade upplysningar anser organisationskommittén det vara lämpligt att som grundval för ett förslag till en internationell konvention endast föreslå följande principer:

1. Förbud mot kvinnors användande i fabriks- och verkstadsarbete under en tidrymd av minst fyra veckor efter nedkomsten.
2. Moderskapsunderstöd till ifrågavarande kvinnor, tillräckligt stort att bereda såväl moder som barn lämplig näring och vård under tiden för moderns nödtvungna frånvaro från arbetet före och efter nedkomsten. Kommittén föreslår, att denna tid icke sättes kortare än till sex veckor.

Genom en i Bern år 1906 antagen och sedermera av ett flertal industristater (däribland Sverige) ratificerad internationell konvention har förbud stadgats mot *industriellt nattarbete för kvinnor*. Organisationskommittén föreslår, att konferensen måtte hemställa till alla medlemsstater i nationernas förbund att biträda denna konvention.

I fråga om *kvinnors användande i hälsofarliga yrken* uttalar organisationskommittén som sin åsikt, att dylika arbeten kunna och böra bli föremål för lagbestämmelser enligt principer, vilka genom i olika industriländer gjorda allmänna erfarenheter visat sig eller framdeles visa sig effektiva. Kommittén redogör för vissa av dessa principer, såsom förebyggande av farliga ämnens och gasers inträngande i arbetslokalerna, åtgär-

der för arbetspersonalens hygien, ersättningsmedel för hälsovådliga ämnen etc. Då ifrågavarande arbeten äro synnerligen komplicerade samt de i olika länder redan gällande bestämmelserna äro omsorgsfullt utarbetade, har kommittén av brist på tid och tillräcklig sakkunskap ej kunnat framlägga ett utarbetat förslag. På grund härav hemställer kommittén, att den internationella arbetsbyrån måtte erhålla i uppdrag att fortsätta undersökningarna av nämnda fråga, i vad den berör alla slag av arbetare — sålunda icke endast kvinnor — och till nästa eller någon därpå följande konferens inkomma med utlåtande och förslag i ämnet.

IV. Barnarbete.

Det fjärde ärendet å dagordningen lyder: »Sysselsättande av barn: a) minimiålder vid anställning; b) nattarbete; c) hälsofarliga arbeten.»

Beträffande *barns minimiålder vid anställning i industriellt arbete* framlägger organisationskommittén följande förslag till internationell konvention, i vilken minimiåldern fastställes till 14 år.

Förslag till konvention rörande fastställande av åldern för barns tillträde till industriellt arbete till 14 år.

§ 1. Barn under 14 år må icke användas eller arbeta i industriellt företag utom där arbetet utföres uteslutande av familjens medlemmar.

Som industriella företag skola följande anses:

— [1]

§ 2. Beträffande barn i åldern 13 och 14 år, vilkas uppfostran enligt resp. lands lag omfattar yrkesutbildning, må konventionen icke lägga hinder i vägen för att dylik utbildning beredes genom sysselsättning i industriella företag i överensstämmelse med anvisningar och under kontroll av vederbörande undervisningsmyndighet.

§ 3. I syfte att underlätta genomförandet av bestämmelserna i denna konvention skall varje industriell företagare åläggas att föra register över hos honom anställda barn med angivande av deras födelsedatum.

§ 4. I de länder, där på grund av klimatiska förhållanden eller den industriella organisationens bristfälliga utveckling eller andra särskilda förhållanden arbetarnas användbarhet inom industrien ställer sig väsentligt olika, må följande modifikationer av bestämmelserna i denna konvention medgivas:

— —

§ 5. Bestämmelserna i denna konvention må av regeringen i varje land i händelse av krig eller överhängande krigsfara försättas ur kraft.

§ 6. Bestämmelserna i denna konvention träda i kraft senast den 1 januari 1922.

Å en konferens i Bern 1913 godkändes ett förslag till internationell konvention, varigenom minimiåldern för *minderårigas användande i industriellt nattarbete* fastställdes till 16 år. I flera länder har emellertid minimiåldern höjts till 18 år (däribland Sverige), och organisationskommittén har nu framlagt ett förslag till internationell konvention, vari denna minimiålder fastställes. Förslaget har följande lydelse.

Förslag till konvention rörande förbud mot användande av minderåriga i industriellt nattarbete.

§ 1. Minderåriga under 18 år må icke användas till nattarbete i industriella företag med undantag av sådana, inom vilka endast familjemedlemmar sysselsättas:

[1] Lika med § 1 i förslaget till konvention om begränsning av arbetstiden.

Som industriella företag skola följande anses:

— — — — — — — — — — — — — — — — — —[1]

§ 2. Den vilotid under natten, som i första paragrafen avses, skall utgöra minst elva på varandra följande timmar, vilka skola omfatta tiden mellan kl. 10 e. m. och 5 f. m.

Beträffande kol- och brunkolsgruvor må undantag från den i föregående paragraf stadgade vilotiden medgivas, om mellantiden mellan två arbetsperioder vanligen uppgår till femton timmar men i intet fall, om den utgör mindre än tretton timmar.

I de stater, där nattarbete genom den nationella lagstiftningen är förbjudet för alla i bagerier sysselsatta arbetare, må inom denna industri tiden mellan kl. 9 e. m. och 4 f. m. träda i stället för den i första stycket omförmälda tiden mellan kl. 10 e. m. och 5 f. m.

§ 3. Förbudet mot minderårigas användande i nattarbete må upphävas,

a) om stats- eller allmänt intresse sådant påkallar;

b) då trängande nödvändighet, som företagaren icke kunnat bemästra eller förutse och som icke är av periodisk natur, störande inverkar på företagets normala drift.

§ 4. Bestämmelserna i denna konvention äga tillämpning på flickor under 18 år, för så vitt dessa bestämmelser innebära vidsträcktare begränsning av arbetstiden än vad som i Bern-konventionen rörande kvinnors nattarbete den 26 september 1906 föreskrivits.

§ 5. I de länder, där klimatiska förhållanden eller otillräcklig utveckling av industriens organisation eller andra särskilda förhållanden göra arbetarens användbarhet i industriellt arbete väsentligt olika, må följande modifikationer av bestämmelserna i denna konvention medgivas:

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

§ 6. Bestämmelserna i denna konvention skola träda i kraft senast den 1 juli 1921.

Beträffande frågan om *barns användande i hälsofarliga yrken* har hommittén icke ansett sig böra framställa något särskilt förslag, då det utredningsuppdrag, som kommittén ansett böra givas åt den internationella arbetsbyrån i fråga om kvinnors användande inom sådana yrken, jämväl skulle omfatta barn.

V. Förbud mot användande av vit fosfor inom tändsticksindustrien.

Det femte och sista ärendet å dagordningen lyder: »Utvidgning och tillämpning av de internationella konventionerna i Bern 1906 angående förbud mot industriellt nattarbete för kvinnor och förbud mot användande av vit (gul) fosfor inom tändsticksindustrien.»

Organisationskommitténs förslag angående Bern-konventionen om industriellt nattarbete för kvinnor har redan i annat sammanhang i det föregående berörts. Vad konventionen angående förbud mot användande av vit (gul) fosfor beträffar, föreslår kommittén, att konferensen måtte hemställa till alla till nationernas förbund anslutna stater att antaga densamma. Sverige tillhör som bekant de stater, som icke biträtt denna konvention.

[1] Lika med § 1 i förslaget till konvention om begränsning av arbetstiden.

Lag om arbetstidens begränsning.

Den 18 mars 1919 avlät Kungl. Maj:t till riksdagen proposition (nr 247) med förslag till lag om arbetstidens begränsning. Förslaget, som i huvudsak överensstämde med ett av arbetstidskommittén utarbetat förslag till lag i ämnet (se Soc. Medd. 1919, sid. 28 ff), antogs med vissa förändringar av andra kammaren men blev av första kammaren förkastat.

Med hänsyn till att i ett flertal främmande stater lagstiftning för begränsning av arbetstiden vore genomförd eller under förberedelse, varigenom en av huvudinvändningarna mot arbetstidens förkortning eller den, att vår exportindustri på grund därav skulle bliva mindre konkurrenskraftig än utlandets, hade bortfallit, och då avgörandet av förevarande för arbetsfreden och samhällsutvecklingen särdeles betydelsefulla fråga icke lämpligen ansågs kunna längre uppskjutas, inkom Kungl. Maj:t till den urtima riksdag, som sammanträdde i augusti 1919, med förnyad proposition i ämnet (prop. n:r 4). Det nu framlagda lagförslaget, som i huvudsak överensstämde med det av 1919 års lagtima riksdag avslagna, blev nu av riksdagen med vissa förändringar bifallet.

Den viktigaste förändringen med avseende å det av arbetstidskommittén framlagda lagförslaget, som under frågans behandling av Kungl. Maj:t och inom riksdagen vidtagits, avser lagens tillämpningsområde. Arbetstidskommittén hade föreslagit, att begränsningen av arbetstiden enligt denna lag skulle — med vissa särskilt angivna undantag — avse all industriell eller hantverksmässig rörelse, vari arbetare användas till arbete för arbetsgivares räkning, ävensom hus-, väg- och vattenbyggnad, vattenavledning eller annat särskilt arbetsföretag. Då det, särskilt med hänsyn till jordbruket, ansetts önskvärt, att nyssberörda särskilda arbetsföretag av mindre omfattning, vilka väsentligen hava sin verksamhet inriktad på att tillhandagå allmänheten med reparations- och andra tillfälliga arbeten, må kunna bedrivas utan hinder av lagstadgad reglering av arbetstiden, hava dylika företag, vari i regel högst fyra arbetare användas, blivit undantagna från lagens tillämpning. Jämväl såsom rörelse bedrivna företag med högst fyra arbetare hava blivit undantagna, dock endast å landsbygden, där förekommande mindre hantverksrörelser vanligen hava till ändamål att på ett eller annat sätt betjäna jordbruket och i mycket måste anpassa sig efter dettas driftsförhållanden. Då nu jordbruket skulle vara undantaget från den lagstadgade arbetstidsbegränsningen, ansågs ett undantagande även av dessa små företag å landsbygden vara särskilt befogat.

Lagen, som utfärdades den 17 oktober 1919 (Sv. F. n:r 652), träder i kraft beträffande kontinuerlig drift den 1 juli 1920 och beträffande annat arbete den 1 januari 1920. Den lyder som följer:

Lag om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

1 §.

Denna lag äger tillämpning

1) å varje rörelse, industriell eller icke, vari i regel flera än fyra arbetare användas till arbete för arbetsgivares räkning, så ock, ändå att arbetarantalet är mindre, å dylik rörelse, där den bedrives i sådan stad eller köping eller sådant municipalsamhälle, vars mantalsskrivna folkmängd överstiger 1 500;

2) å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, vari i regel flera än fyra arbetare användas till arbete för arbetsgivares räkning.

Från lagens tillämpning undantagas dock

a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande,

b) arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj,

c) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider,

d) arbete, som bedrives av staten,

e) arbete, som är att hänföra till hälso- eller sjukvård,

f) skeppstjänst, som omförmäles i lagen om arbetstiden å svenska fartyg, ävensom fiske,

g) skogsarbete, kolning därunder inbegripen, samt flottning utom vid skiljeställe,

h) jordbruk jämte sådana därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivas såsom självständiga företag, ävensom trädgårdsskötsel och djurskötsel, ändå att arbetet bedrives utan samband med jordbruk,

i) arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik,

j) arbete, som åligger biträde i handelsbod, rakstuga, frisersalong eller badinrättning samt

k) sådant arbete i hotell-, restaurang- eller kaférörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande.

2 §.

Såsom arbetare skall vid tillämpning av denna lag ej räknas

verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning,

ritare, bokhållare eller därmed jämställd person,

vaktmästare eller annat underordnat kontorsbiträde.

3 §.

På begäran av domstol eller den, vars rätt därav beröres, åligger det arbetsrådet att avgöra, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå denna lag äger tillämpning, eller huruvida viss arbetstagare är att enligt lagen räkna såsom arbetare.

Är mål, som handlägges vid domstol, beroende av fråga, varom i första stycket förmäles, skall domstolen hänskjuta frågan till arbetsrådet, när part sådant äskar eller domstolen finner det nödigt; och må slutligt utslag av domstolen ej meddelas, förrän arbetsrådets beslut kommit domstolen tillhanda.

I annan fråga rörande lagens tillämpning, än som i första stycket avses, har arbetsrådet att på begäran av domstol eller den, vars rätt av frågan beröres, avgiva utlåtande.

4 §.

Arbetare må icke användas till arbete under längre tid, raster oräknade, än 8 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan; dock må, därest nyssnämnda begränsning av arbetstiden för vecka icke därigenom överskrides, arbetstiden under veckans fem första söckendagar utsträckas till $8^1/_2$ timmar.

Bedrives arbete med regelbunden skiftindelning, må annan arbetstid än nyss angivits tillämpas, såvitt därigenom icke uppkommer längre sammanlagd arbetstid för en tidrymd av högst tre veckor, än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

5 §.

Beträffande arbete, som fortgår allenast under kortare tid eller medför synnerligen ringa ansträngning eller tillgodoser ändamål av synnerligen stort allmänt intresse, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva undantag från de i 4 § angivna begränsningar.

Måste arbete, som bedrives med tre skiftlag, oundgängligen fortgå jämväl under sön- och helgdagar, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva därför erforderligt undantag.

Är för visst arbete arbetstiden i väsentlig mån beroende av årstiden eller väderleken eller är den på grund av annat förhållande av växlande längd, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva, att annan arbetstid än i 4 § stadgas må tillämpas, såvitt därigenom icke sammanlagda arbetstiden för en tidrymd av högst fyra veckor blir längre, än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

6 §.

Har natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i driften eller ock medfört överhängande fara för sådant avbrott eller för skada å varor eller annan egendom, må arbetare, i den mån så är nödigt med hänsyn till berörda förhållande, användas till arbete utöver tid, som finnes angiven i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 §. Om sådant arbete samt dess anledning, omfattning och varaktighet åligger det arbetsgivaren att senast inom två dygn från dess början göra anmälan till yrkesinspektionens chefsmyndighet.

Arbetet må icke fortsättas utöver sist angivna tid, utan att tillstånd därtill sökts hos nämnda myndighet. Angående sådan ansökan har yrkesinspektionens chefsmyndighet att ofördröjligen meddela beslut.

Anmälan eller ansökan, varom här är sagt, må anses gjord, när densamma i betalt brev avlämnats till allmänna posten.

7 §.

Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i 6 §, med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver tid, som är angiven i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 §, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst 25 timmar under loppet av en kalendermånad och 150 timmar under loppet av ett kalenderår. Därutöver må för nödvändiga förberedelse- eller avslutningsarbeten enstaka arbetare, som uppnått nyss angivna ålder, användas under högst 10 timmar under loppet av en kalendermånad.

Erfordras ytterligare eftergift, må sådan, dock för högst 10 timmar under loppet av en kalendermånad och 75 timmar under loppet av ett kalenderår, meddelas av yrkesinspektionens chefsmyndighet.

I fråga om arbetares skyldighet att utföra arbete, som i denna paragraf avses gäller vad därom kan anses vara med arbetsgivaren överenskommet.

8 §.

Rörande arbetares användande till arbete enligt 6 eller 7 § åligger det arbetsgivare att senast näst därpå följande dag göra anteckning i särskild journal, upprättad enligt formulär, som fastställes av yrkesinspektionens chefsmyndighet.

Beslut av yrkesinspektionens chefsmyndighet enligt 6 eller 7 § skall biläggas journalen å det arbetsställe, beslutet rör, och skall journalen jämte bilagda beslut förvaras å arbetsstället under minst tre år, räknat beträffande journalen från den tid, då sista anteckningen gjordes däri, och beträffande beslutet från detsammas datum.

9 §.

1 mom. Arbetsrådet består av minst sju ledamöter, utsedda av Konungen för en tid av två år i sänder. Av ledamöterna skola utses två bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetsgivare, vilkas medlemmar sysselsätta tillhopa minst 50 000 arbetare, samt två bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetare, som räkna minst 50 000 medlemmar. För nämnda fyra ledamöter skola i enahanda ordning utses minst dubbelt så många suppleanter. Förslag, som ovan sägs, skall, för att vinna avseende, upptaga minst dubbelt så många personer som de, vilka skola med ledning av förslaget förordnas till ledamöter eller suppleanter. Har förslag icke avgivits, varde förordnande ändock av Konungen meddelat.

Övriga ledamöter skola utses bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen, och förordnar Konungen en av dessa ledamöter till rådets ordförande och chef samt en till ställföreträdare för denne. Minst en av de utan förslag utsedda ledamöterna skall vara lagkunnig man, vilken fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som må nyttjas uti domarämbeten.

2 mom. Ledamot eller suppleant, som i 1 mom. avses, skall vara svensk medborgare och hava uppnått tjugufem års ålder. Ej må befattningen innehavas av den,

som står under förmynderskap,

som är i konkurstillstånd eller vars egendom, utan att vara avträdd till konkurs, förvaltas för borgenärers räkning,

som är förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller eljest på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning eller genom utslag, vilket ännu icke vunnit laga kraft, är dömd till straffpåföljd, varom sist förmäles, eller som är under framtiden ställd för brott, vilket kan medföra sådan påföljd, eller

som blivit dömd ovärdig att föra andras talan inför rätta.

3 mom. Mot ledamot av arbetsrådet gälla samma jäv, som i rättegångsbalken stadgas i fråga om domare.

4 mom. Har ledamot eller suppleant, som representerar arbetsgivare eller arbetare, åtagit sig uppdraget, äge han ej att varda därifrån entledigad, med mindre särskilda omständigheter därtill föranleda. Avsägelse av uppdraget prövas av Konungen.

Avgår ledamot eller suppleant, förordnar Konungen för återstående delen av den tid, för vilken den avgångne varit förordnad, annan ledamot eller suppleant.

5 mom. Skulle ledamot, som representerar arbetsgivare eller arbetare, vid sammanträde utebliva eller finnas vara av jäv hindrad att tjänstgöra, och kan ej suppleant tillkallas, äger arbetsrådet utse lämplig person att vid det tillfället träda i den uteblivne eller jävige ledamotens ställe.

6 mom. Ärenden, som behandlas av arbetsrådet, må avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, där de äro om beslutet ense. Ej må flera än sju ledamöter deltaga i behandlingen av ärende inför arbetsrådet.

Vid besluts fattande skola lika antal representanter för arbetsgivare och arbetare samt minst en lagfaren ledamot bland dem, som utsetts utan förslag, närvara.

7 mom. Vid handläggning av ärende, som ankommer å arbetsrådet, bör rådet i regel ej blott bereda vederbörande arbetsgivare och arbetare tillfälle att yttra sig utan även på lämpligt sätt söka samråd med representanter för arbetsgivare och arbetare inom ifrågavarande verksamhetsområde.

Till utredning av ärende må arbetsrådet låta vid allmän underrätt höra vittnen och sakkunniga. Finner arbetsrådet sådan åtgärd nödig, äger rådet därom göra framställning hos den underrätt, inom vars område den, som skall höras, har sitt hemvist eller någon tid uppehåller sig, och varde denne genom rättens eller domarens försorg till rätten kallad. Rätten äger tillägga vittne och sakkunnig ersättning med vad som prövas skäligt. Sedan förhöret hållits, skall rätten tillställa arbetsrådet protokoll däröver.

Kostnaderna för förhör, som ovan sägs, bestridas av allmänna medel. Arbetsrådets beslut och utlåtanden meddelas avgiftsfritt.

8 mom. Arbetsrådet äger att, när skäl därtill föreligga, i avbidan på närmare utredning meddela beslut, som gäller endast tills vidare.

9 mom. Över arbetsrådets beslut må klagan ej föras.

10 mom. Närmare föreskrifter angående avgivande av förslag, som i 1 mom. sägs, och om arbetsrådets verksamhet må meddelas av Konungen.

10 §.

1 mom. Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas av yrkesinspektionens befattningshavare; och skall därvid i tillämpliga delar lända till efterrättelse vad som finnes stadgat rörande tillsyn å efterlevnaden av lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912.

2 mom. Å arbetsställe, där sådant arbete, som avses i 15 § lagen om arbetarskydd, bedrives på stadigvarande sätt, skall förevarande lag finnas anslagen på lämplig plats.

11 §.

Använder arbetsgivare arbetare till arbete i strid mot vad i denna lag är stadgat, straffes med böter från och med tio till och med ettusen kronor. Är arbetaren under aderton år och har användandet skett med faders eller målsmans vetskap och vilja, vare fadern eller målsmannen förfallen till böter från och med fem till och med femtio kronor.

Den som under tid, då han är ställd under åtal för förseelse, varom i denna paragraf förmäles, fortsätter samma förseelse, skall, när han varder därtill lagligen förvunnen, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits, fällas till det ansvar, som är bestämt för sådan förseelse.

12 §.

Försummar arbetsgivare att fullgöra anmälningsskyldighet, som föreskrives i 6 §, eller att iakttaga vad enligt 8 § eller 10 § 2 mom. åligger honom, straffes med böter från och med fem till och med femhundra kronor.

Har arbetsgivare mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift i journal, som avses i 8 §, straffes med böter från och med femtio till och med ettusen kronor.

13 §.

Förseelser mot denna lag åtalas vid polisdomstol, där särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare eller, där sådan ej finnes, vid allmän domstol.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

14 §.

Beträffande verksamhet, som bedrives av kommun, skall vad i denna lag är stadgat angående arbetsgivare gälla arbetsföreståndaren.

15 §.

Skulle tillämpningen av denna lag medföra sådana svårigheter för visst arbete eller företag, att dess fortsatta bedrivande därigenom äventyras, må Konungen, efter arbetsrådets hörande, medgiva av förhållandena påkallat undantag från lagens tillämpning.

16 §.

Där i lag eller författning ytterligare begränsning stadgats beträffande användande av minderårig eller kvinna till arbete, skall sådan begränsning lända till efterrättelse.

Denna lag träder i kraft, beträffande arbete, som vid tiden för lagens utfärdande bedrives såväl natt som dag, den 1 juli 1920 och beträffande annat arbete den 1 januari 1920, dock att vad lagen innehåller beträffande arbetsrådets befogenhet och verksamhet skall lända till efterrättelse från och med den 1 november 1919 samt att ledamöter och suppleanter i rådet skola första gången utses för tiden intill utgången av år 1921. Lagen gäller till och med den 31 december 1923; skolande beträffande sådan under tiden för lagens giltighet begången förseelse, som avses i 11 eller 12 §, vad i lagen är stadgat fortfara att gälla även efter sistnämnda dag.

Om det beträffande visst företag visas vara erforderligt att vidtaga förändringar i driftsätt eller anordningar i övrigt för att icke tillämpningen av denna lag skall i väsentlig mån förminska företagets produktionsförmåga, och nämnda förändringar icke utan synnerlig svårighet kunna genomföras, till dess lagen skall träda i kraft i avseende å företaget, må arbetsrådet medgiva nödigt anstånd med tillämpningen.

Lagstiftningen angående arbetstidens begränsning i vissa europeiska länder.

Det av den fackliga arbetarrörelsen sedan flera årtionden framförda kravet på legislativ begränsning av arbetstiden till åtta timmar om dagen eller fyrtioåtta timmar per vecka har särskilt under den senaste tiden vunnit allt större terräng och, torde numera i de flesta industriländer mer eller mindre omfattande lagstiftningsåtgärder å området vara vidtagna eller under förberedelse. Dessa arbetstidslagar avse antingen en allmän reglering av arbetstiden — med de undantag som kunna befinnas nödiga — eller särskilda industrier, såsom gruvindustrien och bageriindustrien, eller arbetstidsbegränsning beträffande vissa arbetsformer eller arbetargrupper, såsom kontinuerlig drift och skeppstjänst, därvid speciella bestämmelser påkallas av inom industrien rådande särskilda förhållanden eller av arbetets säregna natur.

Den första stat i Europa, där lagstadgad allmän åtta timmars arbetsdag infördes, är det revolutionära *Ryssland*, varest den proklamerades den 29 oktober (11 november) 1917. Den 27 november samma år utfärdades i *Finland* lag om åtta timmars arbetsdag, vilken dock den 14 augusti 1918 undergick väsentliga förändringar i modifierande riktning. Allmänt tillämpliga lagar eller förordningar om åtta timmars arbetsdag (eller fyrtioåtta timmars arbetsvecka) hava vidare utfärdats i följande europeiska stater: *Frankrike* (lag den 23 april 1919), *Luxemburg* (beslut den 14 december 1918), *Norge* (lag den 11 juli 1919), *Polen* (förordning den 23 november 1918), *Portugal* (dekret den 8 maj 1919), *Schweiz* (lag den 27 juni 1919), *Spanien* (dekret den 3 april 1919), *Sverige* (lag den 17 oktober 1919), *Tjecko-slovakiska republiken* (lag den 19 december 1918), *Tyskland* (förordning den 23 november 1918), *Tysk-Österrike* (lag den 19 december 1918). I Belgien, England, Italien, Ne-

derländerna och flera andra stater förberedas lagar om arbetstidens begränsning.

Dessa lagar förete ofta sinsemellan betydande olikheter beträffande tillämpningsområde, tillämpningssätt, övertidsarbete m. m. Sedda från tillämpningssättets synpunkt kunna de indelas i två grupper.

Den första gruppen omfattar lagar, varigenom arbetstiden begränsas till åtta timmar per dag eller fyrtioåtta timmar per vecka eller till en motsvarande genomsnittlig längd under längre tidsperiod, med angivande i detalj av de industrier, yrken och arbetargrupper, varå bestämmelserna äga tillämpning. Till denna typ höra lagarna i Norge, Schweiz, Sverige och Tjeckoslovakiska republiken.

De till den andra gruppen hörande lagarna föreskriva, att principen om åtta timmars arbetsdag eller fyrtioåtta timmars arbetsvecka eller motsvarande genomsnittlig arbetstid för längre tidsperiod skall tillämpas *som allmän regel*, medan undantag och detaljföreskrifter rörande tillämpningen skola meddelas å administrativ väg. Till denna typ höra lagarna i Finland, Frankrike, Polen, Portugal, Ryssland, Spanien, Tyskland och Tysk-Österrike.

Särskilda lagbestämmelser om arbetstidens reglering inom vissa industrier eller för vissa arbetsformer hava utfärdats rörande arbetet i gruvor i Frankrike, kolgruvor i England och Portugal, bagerier i Sverige och Tyskland, vid kontinuerlig drift i Danmark, å fartyg i Frankrike, Norge och Sverige och vid järnvägar i Italien.

Framhållas bör ock, att arbetstiden i stor utsträckning blivit reglerad genom avtal mellan arbetsgivarna och arbetarna. Å denna väg har sålunda åttatimmarsdagens genomförande inom Danmarks industri blivit anordnad (se Soc. Medd.. årg. 1919, sid. 384).

I Sociala Meddelanden har förut redogörelse lämnats för den finska arbetstidslagen den 27 november 1917 samt för de däri genom lagen den 14 augusti 1918 vidtagna förändringarna (årg. 1917, sid. 802; 1918, sid. 1023) ävensom för den danska lagen om kontinuerlig drift (årg. 1919, sid. 189). Översättningar hava vidare meddelats av den franska lagen och det spanska dekretet om arbetstidens reglering (årg. 1919, sid. 484—485). Nedan återgivas i översättning de i Norge, Polen, Schweiz, Tyskland och Tysk-Österrike utfärdade arbetstidslagarna eller -förordningarna.

Norge.

Lag om ändring av och tillägg till lag den 18 september 1915 angående arbetarskydd vid industriellt arbete den 11 juli 1919.

I.

Nedanstående paragrafer i lag den 18 september 1915 angående arbetarskydd i industriellt arbete skola härefter hava följande lydelse:

§ 1.

Arbete, varå lagen äger tillämpning.

För såvitt icke annorledes uttryckligen bestämmes i efterföljande paragrafer, äger denna lag tillämpning:

I a. Å fabriker och sådan hantverks- och industriell rörelse, som bedrives fabriksmässigt eller vid vilken användes annan drivkraft än mänsklig muskelkraft eller brukas pannor med ångtryck. Härifrån undantagas dock företag, i vilka brukas motor å högst en hästkraft.

b. Å stenbrott, kalkbrott och stenhuggerier, vari i regel minst fem man sysselsättas.

c. Å gruvdrift, anrikningsverk, masugnar samt andra anläggningar för utvinnande och förädling av mineral.

d. Å företag, i vilka explosiva ämnen tillverkas eller fabriksmässigt användas.

II a. Å hantverk och därmed jämförlig industriell rörelse, vari i regel minst fem arbetare sysselsättas av företagets innehavare å dennes verkstad eller å annan arbetsplats utom arbetarnas bostad.

b. Å isexploateringsföretag.

Bestämmelserna i § 23, mom. 1 och 2 och §§ 25—29 samt § 32 skola jämväl avse:

c. Affärsföretag, som sysselsätta lager och packhusarbetare samt arbetare å tomter, upplagsplatser, ångfartygsexpeditioner o. d., vad dessa arbetare beträffar.

d. Företag, som omfatta byggnadsarbeten och som i regel sysselsätta minst fem arbetare, vatten-, gas- och kloakledningsarbeten, gatuarbeten, anläggning av vägar, järnvägar, hamnar, telegraf- och telefonledningar samt andra liknande arbetsföretag.

Huruvida och i vilken omfattning denna lag skall äga tillämpning å de under II c. och d. omförmälda företag i övrigt, bestämmes av konungen, efter arbetsrådets hörande. Detta gäller jämväl för företag, som omfatta byggnadsarbeten och som i regel sysselsätta mindre än fem arbetare.

Dock skola lagens bestämmelser ej hava avseende å arbete av ovan omförmält slag, beträffande vilket ordnad drift ej kan ifrågakomma på grund av arbetets kortvarighet och ringa omfattning.

§ 18.

Skärpta bestämmelser i vissa fall.

Konungen skall, efter arbetsrådets hörande, upprätta förteckning över vissa grupper av företag eller särskilda företag eller ock särskilda yrken inom ett eller flera företag, inom vilka arbetet är förenat med synnerlig fara för arbetarnas liv eller lem eller är synnerligen hälsovådligt eller ansträngande. Beträffande sådant arbete skall konungen föreskriva, att nedanstående skärpta bestämmelser eller vissa av dessa bestämmelser skola äga tillämpning, nämligen:

a. att särskilda försiktighetsanordningar skola vidtagas;

b. att skiftlängden skall ytterligare förkortas eller att arbetstiden per dag eller per vecka skall begränsas utöver vad som föreskrives i § 23, mom. 1;

c. att de med särskilt ansträngande och farligt arbete sysselsatta arbetarna under vissa perioder skola beredas lättare och mindre farlig sysselsättning;

d. att användandet av barn och minderåriga arbetare skall förbjudas i större utsträckning, än lagen i övrigt föreskriver, eller helt och hållet förbjudas;

e. att med hänsyn till visst arbete liknande förbud skola utfärdas för havande kvinnors vidkommande;

f. att arbetarna icke skola tillåtas intaga sina måltider eller tillbringa sina raster i arbetslokalerna utan att särskilda, därifrån avskilda lokaler för detta ändamål skola anvisas.

Därest någon av dessa bestämmelser kommer att avse företag, vari arbetarna eller arbetsgivarna tillhöra facklig rikssammanslutning, skall denna beredas tillfälle att yttra sig. I vart fall skall arbetsrådets mening inhämtas.

§ 23.

Den normala arbetstiden.

1. En arbetares normalarbetstid må icke överstiga åtta och en halv timmar per dag och fyrtioåtta timmar i veckan. Till arbetstiden i gruvor räknas även ned- och uppstigningstiden.

För i gruvor och vid masugnar sysselsatta arbetare, vilka som regel hava lördagen fri, kan normalarbetstiden utsträckas till nio och en halv timmar per dag men ej överstiga fyrtioåtta timmar i veckan.

2. Beträffande arbeten, som i väsentlig grad äro beroende av årstid, klimat eller andra naturförhållanden, kan med konungens medgivande normalarbetstiden så anordnas, att den bliver längre under sommarhalvåret än under vinterhalvåret.

Därest föreskrift härom skulle avse arbetsföretag, inom vilka arbetarna och arbetsgivarna tillhöra facklig rikssammanslutning, skall denna beredas tillfälle att yttra sig. I vart fall skall arbetsrådets mening inhämtas.

3. Normalarbetstiden skall förläggas mellan kl. 6 på morgonen och kl. 9 på kvällen. Å platser, där astronomisk tid ligger minst en timme före normaltid, må dock den normala arbetstidens början framflyttas intill en timme.

Inom företag eller delar av företag, där två dagskift införas, vilka vart för sig ej omfatta mer än åtta arbetstimmar, må den lagliga arbetstiden förläggas mellan kl. 6 på morgonen och kl. 12 på natten.

(4.) — — — — — — — — — — — — — — — — —

5. En arbetares normala veckoarbetstid må så fördelas, att han varje vecka erhåller en sammanhängande vilotid av minst tjugufyra timmar.

§ 26.

Övertidsarbete.

1. Sträcker sig arbetet för någon arbetare utöver den tid, som utgör hans normalarbetstid jämlikt § 23, mom. 1 och 2, samt § 18, jämfört med § 25 och § 31, mom. 4, anses arbetet under den överskjutande arbetstiden som övertidsarbete. Det är i detta hänseende utan vikt, om arbetet utföres om dagen eller som nattarbete (§ 24).

2. Övertidsarbete är förbjudet utom i följande särskilda fall:

a. då arbetets jämna fortgång har störts eller hotas med störning genom oförutsedda tilldragelser eller förfall bland arbetarna, eller

b. då övertidsarbete erfordras för att icke råvaror eller produkter skola taga skada, eller

c. då oförutsedd arbetspress har uppstått, eller

d. då det ordinarie arbetet ej kan bedrivas utan att vissa arbetare börja före eller sluta efter de övriga arbetarna, eller

e. då övertidsarbete erfordras för tillgodoseende av offentligt eller allmänt intresse eller på grund av andra särskilda hänsyn. Dock skall arbetsgivaren, om övertidsarbete av sådan orsak utföres under längre tid än ett dygn, skaffa tillstånd av den lokala yrkesinspektionsmyndigheten.

3. Arbetare under aderton år må icke användas till övertidsarbete.

Kan arbetare genom läkarintyg visa, att hans allmänna hälsotillstånd skulle lida men genom längre arbetstid än den för hans arbete normala, må arbetsgivaren av honom ej påfordra övertidsarbete.

§ 27.

Övertidsarbetets omfattning.

1. Övertidsarbete må äga rum under högst tio timmar i veckan.

Yrkesinspektionen äger av särskild anledning eller för en tidsperiod av högst sex månader varje gång medgiva, att övertidsarbete av viss arbetare må utföras under högst femton timmar i veckan.

2. Övertidsarbete må i intet fall för någon arbetare överstiga trettio timmar under fyra på varandra följande veckor.

3. För företag, som på grund av produktionens natur eller av andra orsaker under vissa tider av året behöva längre arbetstid, kan vederbörande departement, efter yrkesinspektionens hörande, fastställa andra regler än de i mom. 1 och 2 omförmälda. Dock må det sammanlagda antalet arbetstimmar under kalenderår icke överstiga vad som i mom. 2 är angivet.

§ 32.

Undantag från bestämmelserna angående arbetstiden.

1. Beträffande företag med kontinuerlig drift utan avbrott må konungen godkänna skiftplan, som under skiftperioden för varje arbetare fastställer en normal arbetstid å fyrtioåtta timmar och en sammanhängande fritid å tjugufyra timmar per vecka. Härvid skall särskild hänsyn tagas till av flertalet arbetare framställda önskemål.

2. Arbete, som på grund av sin natur måste pågå eller som på grund av särskilt medgivande pågår under hela dygnet men icke under hela veckan, må med konungens tillstånd bedrivas till kl. 10 under aftonen före sön- eller helgdag.

3. Bestämmelserna i § 23, mom. 3 och 5, samt i §§ 24 och 30 äga beträffande arbetare över 18 år icke tillämpning å hantverksrörelse, som avses i § 1, II a.

4. Bestämmelserna i §§ 23 och 32 äga icke tillämpning å arbetare över 18 år, som sysselsättas med lossnings- och lastningsarbete. Dock må arbetstiden för dessa arbetare icke utgöra mer än 192 timmar under en tid av fyra veckor.

II.

Därest begränsning av arbetstiden enligt denna lag föranleder tvist rörande förhöjning av lönesatser i gällande kollektivavtal, må för slitande av sådan tvist strejk eller lockout ej tillgripas. Kan tvisten ej slitas genom förhandling mellan vederbörande organisationer, skall den hänskjutas till en lönenämnd å fem av konungen utsedda personer. Lönenämndens beslut må icke avse längre tid än den, för vilket kollektivavtalet gäller.

Vid överträdelse av förbudet mot arbetsinställelse tillämpas § 40 i lagen om arbetstvister den 6 augusti 1915.

III.

A. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1920. Från och med samma dag upphäves provisorisk lag den 14 augusti 1918 om förkortning av arbetstiden i företag, som falla under lag den 18 september 1915 angående arbetarskydd i industriellt arbete.

De i § 1, II c och d omförmälda affärs- och arbetsföretagen skola inom i § 4 fastställd tid anmälas hos yrkesinspektionen.

B. Skulle genomförandet av denna lag helt och hållet eller till väsentlig del omöjliggöra bedrivandet av ett företag, må konungen, efter arbetsrådets hörande, medgiva undantag från lagens bestämmelser.

Därest genomförandet av lagen vid här fastställd tid i väsentlig mån minskar ett företags produktionsförmåga, må konungen, efter arbetsrådets hörande, medgiva undantag från lagens bestämmelser, dock icke utöver år 1920.

Polen.

Förordning om åtta timmars arbetsdag den 23 november 1918.

§ 1. Från och med dagen för denna förordnings kungörande i polska statens officiella tidning må arbetet för arbetare eller anställda vid alla industriella anläggningar, gruvor, masugnar, verkstäder, företag för land- och sjötransport ävensom inom handelsfacket icke vara längre än, raster oräknade, 8 timmar per dag samt å lördagar 6 timmar.

§ 2. Därest arbetets beskaffenhet nödvändiggör en längre daglig arbetstid, må dock den sammanlagda arbetstiden per vecka icke överstiga 46 timmar, raster oräknade.

§ 3. Inom handelsfacket må sextimmarsdagen efter beslut av municipal- eller kommunalrådet kunna förflyttas från lördagen till annan veckodag. Dylikt beslut skall stadfästas av arbets- och socialministern.

§ 4. På grund av vad i denna förordning stadgas, må lönerna icke minskas för arbetare eller anställda.

§ 5. För övertidsarbete skall särskild ersättning lämnas, och i enlighet härmed skall avtal rörande frivilligt övertidsarbete omedelbart föreläggas arbetsinspektören för godkännande. Obligatoriskt övertidsarbete må icke äga rum utom under särskilda av tvingande omständigheter eller oförutsedda händelser föranledda förhållanden.

§ 6. Arbetsgivare, som överträda förestående bestämmelser, straffas med böter intill 5 000 polska mark. Böter ådömas å administrativ väg.

§ 7. Genomförandet av denna förordning åligger arbets- och socialministern. Intill dess en arbetsinspektion upprättats under arbetsministeriet, skola de administrativa politiska myndigheterna utöva hithörande befogenheter.

§ 8. Arbets- och socialministern skall i samråd med ministern för industri och handel utfärda närmare bestämmelser rörande genomförandet av förestående bestämmelser och avgöra tvistefrågor rörande deras tillämpning.

Schweiz.

Förbundslag den 27 juni 1919 angående arbetstiden i fabriker.[1]

I.

Föreskrifterna under rubriken »II. Arbetstid» i förbundslagen den 18 juni 1914 angående arbete i fabriker upphävas och ersättas av efterföljande föreskrifter:

§ 40. Vid arbete å ett skift må varje arbetare ej sysselsättas längre än 48 timmar i veckan.

[1] Som fabriker anses industriföretag med maskinell drivkraft, vari minst 6 arbetare sysselsättas, samt företag utan maskinell drivkraft, vari minst 11 arbetare sysselsättas. Användes någon arbetare, som ej *fyllt* 18 år, i företag av sistnämnda slag, skall det anses som fabrik, om antalet sysselsatta arbetare är minst 6. Företag, inom vilket arbetet är hälsovådligt, anses som fabrik oberoende av arbetarantalet.

Är arbetstiden under lördagen kortare än 8 timmar, må, för den händelse veckoarbetstiden på grund av denna anordning skulle bliva kortare än vad som i föregående stycke medgives, den arbetstid, som understiger 48 timmar, fördelas å de övriga arbetsdagarna.

§ 41. Förbundsrådet äger:

a) för särskilda industrier medgiva arbetstidens utsträckande till högst 52 timmar per vecka, för såvitt och så länge skäl av synnerlig vikt härför föreligga, särskilt om genom tillämpningen av närmast föregående paragraf fara förefinnes för konkurrensförmågans försvagande, med hänsyn tagen till arbetstidens längd i andra länder;

b) beträffande tillämpningen av § 40 fastställa en övergångstid å högst ett halvt år efter denna lags ikraftträdande för särskilda industrier, i första hand för sådana, som vid ikraftträdandet alltjämt tillämpa väsentligt längre arbetstid än som i § 40 föreskrives; därvid skall dock arbetstidens längd per vecka under övergångstiden begränsas till högst 50 timmar.

§ 42. Till tiden omkring mitten av dagen skall, med hänsyn tagen till ortens sed, förläggas en middagsrast, utom då:

a) arbetet ej pågår längre än 8 timmar samt avbrytes av en rast å minst en halv timme, eller

b) arbetet upphör senast kl. 1.

Raster må vid arbete å ett skift ej frånräknas arbetstiden, utom då arbetarna äga avlägsna sig från arbetsplatsen. Rasterna kunna för olika arbetare förläggas till olika tider.

§ 43. Arbetet skall under tiden från och med den 1 maj till och med den 15 september förläggas mellan kl. 5 på morgonen och kl. 8 på aftonen samt under den övriga delen av året mellan kl. 6 på morgonen och kl. 8 på aftonen; å dag före sön- eller högtidsdag skall arbetet upphöra senast kl. 5.

§ 44. Arbetstimmar och raster skola regleras efter officiell tid, bekantgöras genom anslag i fabrikslokalerna och skriftligen meddelas den lokala myndigheten, denna till kännedom och överordnad myndighet till underrättelse.

Den lokala myndigheten skall tillse, att timplanen är i överensstämmelse med föreskrifterna om antalet arbetstimmar per vecka och om raster.

§ 45. Det är förbjudet att kringgå arbetstidsbestämmelserna genom att låta arbetarna medtaga arbete till hemmet.

Utom den lagligt medgivna arbetstiden må arbetarna ej arbeta i fabriken, ej ens frivilligt.

§ 46. Därest anordningar eller sättet för arbetets bedrivande inom vissa industrier eller vissa fabriker vid tillämpning av den i §§ 40 och 41 medgivna arbetstiden skulle innebära fara för arbetarnas hälsa och liv, äger förbundsrådet ytterligare begränsa arbetstiden i den utsträckning som befinnes nödigt, till dess att faran blivit avlägsnad.

§ 47. Vid behov äger förbundsrådet medgiva följande undantag från normal arbetsordning:

a) andra tider för arbetets början och slut än som i § 43 föreskrivits;

b) dagarbete å två skift.

Vid undantag enligt mom. a) må arbetstidens längd för arbetare ej överstiga vad som i §§ 40 och 41 härom är stadgat.

Vid dagarbete å två skift (mom. b) må arbetstidens längd för den enskilde arbetaren ej utgöra mer än 8 timmar. Den skall förläggas inom en sammanhängande tidsperiod av nio timmar. Skiften kunna vara »övergripande» (überineinandergreifen).

Förbundsrådet utfärdar med hänsyn till dessa fall nödiga föreskrifter för arbetarnas skydd.

§ 48. Dagarbetstidens längd enligt §§ 40 och 41 kan vid styrkt behov och med vederbörlig myndighets medgivande i särskilda fall tillfälligtvis utsträckas med vissa timmar och för visst antal arbetare.

Sådan utsträckning må endast i trängande fall omfatta mer än 2 timmar per dag.

§ 49. Tillstånd enligt föregående paragraf meddelas av:

a) distriktsmyndighet eller, därest sådan ej finnes, lokalmyndighet för högst 10 arbetsdagar;

b) kantonregering för mer än 10 arbetsdagar; tillstånd må meddelas för högst 20 arbetsdagar åt gången.

Dylikt tillstånd må för en fabrik eller fabriksavdelning som regel ej meddelas för mer än sammanlagt 80 arbetsdagar under loppet av ett år. Ytterligare tillstånd må i undantagsfall beviljas, särskilt då tidigare tillstånd avsett blott en mindre del av de i fabriken eller fabriksavdelningen sysselsatta arbetarna, eller vid stark arbetspress, särskilt inom säsongindustrier, dock under förutsättning att överenskommelse härom träffats mellan arbetsgivare och arbetare.

§ 50. Å dag före sön- och högtidsdag må arbetstiden utsträckas:

a) med tillstånd av distriktsmyndighet eller, där sådan icke finnes, av lokalmyndighet under högst 2 dagar, om tvingande yttre anledning härtill kan visas föreligga;

b) med kantonregeringens tillstånd vid fabriker inom sådana industrier, som förbundsrådet på grund av särskilda driftsförhållanden funnit vara i behov av utsträckt arbetstid.

§ 51. Natt- och söndagsarbete må bedrivas blott med tillstånd av vederbörlig myndighet. Arbetarna må därtill användas endast med eget medgivande.

§ 52. Tillfälligt nattarbete må medgivas blott då behov kan visas föreligga, och tillfälligt söndagsarbete må medgivas av trängande skäl.

Tillstånd beviljas:

a) av distriktsmyndighet eller, då sådan icke finnes, av lokal myndighet för högst 6 nätter eller en söndag;

b) av kantonregering för mer än 6 nätter eller för mer än en söndag.

Tillstånd skall avse vissa timmar och dagar och visst antal arbetare.

Under loppet av 24 timmar må arbetstidens längd under natten eller dagen för varje arbetare ej överstiga 8 timmar och skiftlängden ej överstiga 9 timmar.

Bedrives arbetet under mer än 5 timmar, skall det avbrytas av en rast å minst en halv timme.

§ 53. Beträffande industrier, inom vilka varaktigt eller periodiskt natt- och söndagsarbete av tekniska eller ekonomiska skäl ej kan undvaras, må förbundsrådet meddela företagens innehavare tillstånd till sådant arbete, om sökanden av tillstånd förmår visa, att dylikt arbete är nödvändigt inom hans företag, samt uppställer en tim- eller skiftplan, av vilken arbetstiden för varje särskild arbetare framgår.

Förbundsrådet äger fatta principiellt belut, om och i vad mån natt- och söndagsarbete ej kan undvaras inom vissa industrier.

Under loppet av 24 timmar må arbetstidens längd under natten eller under dagen för varje särskild arbetare ej överstiga 8 timmar och skiftslängden ej överstiga 9 timmar.

För särskilda fabriker, beträffande vilka driftsförhållandena motivera anstånd med driftens omläggning från två- till treskiftssystem, äger förbundsrådet medgiva dylikt anstånd samt fastställa villkor härför.

§ 54. Har tillstånd till nattarbete meddelats, skola arbetarna beredas en vilotid av minst 24 timmar varje söndag.

Har tillstånd till söndagsarbete eller till natt- och söndagsarbete meddelats, skall varje arbetare hava varannan söndag samt i stället för varje arbetssöndag en vardag i veckan före eller efter arbetssöndagen fri.

Dessa bestämmelser äga tillämpning beträffande såväl tillfälligt som permanent tillstånd.

Med hänsyn till fridagar enligt andra stycket av denna paragraf skall vid kontinuerlig drift högtidsdag (§ 58) ej anses som söndag.

Vid kontinuerlig drift må årets 52 fridagar fördelas på annat sätt än som i andra stycket av denna paragraf är sagt, ävensom en del av dessa fridagar förkortas till 20 timmar. Bland de 52 fridagarna skola minst 26 vara söndagar.

Bedrives arbetet under söndagen i två skift, skall treskiftsindelning likväl anses vara rådande, under förutsättning att det på varje skift kommande timantalet ej överstiger 56 i genomsnitt per vecka.

§ 55. Vid nattarbete skola skiften under loppet av högst 14 dagar växla på sådant sätt, att dag- och nattarbetet likmässigt fördelas å alla arbetare.

Förbundsrådet äger medgiva undantag för särskilda fabriker.

§ 56. Den vid natt- och söndagsarbete föreskrivna vilotiden skall åtnjutas utan avbrott.

§ 57. För den enskilde arbetaren må de vid natt- och söndagsarbete föreskrivna rasterna frångragas arbetstiden blott om det är tillåtet att lämna arbetsplatsen.

Rasterna kunna för olika arbetare inom samma skift förläggas till olika tider.

§ 58. Kantonerna äga bestämma, att 8 högtidsdagar skola anses som söndagar i enlighet med denna lag, dock att bestämmelsen i § 54 fjärde stycket ej härav beröres.

Konfessionella högtidsdagar må förklaras vara bindande blott för dem, som tillhöra vederbörande trosbekännelse. Kantonerna kunna fastställa särskilda högtidsdagar för olika landsdelar.

Arbetare äger rätt att avbryta arbetet i fabriken å andra än de av kantonen fastställda konfessionella högtidsdagarna, men skall i så fall underrätta fabriksinnehavaren eller hans representant om sin avsikt senast vid arbetets början dagen förut.

§ 59. Ansökan om tillstånd skall ske skriftligen, och tillståndet skall ock skriftligen meddelas.

För meddelande av tillstånd må blott skälig kansliavgift upptagas.

Tillståndsbevisen skola in extenso jämte godkända tim- och skiftplaner under giltighetstiden vara anslagna inom fabriken.

§ 60. Skall tillstånd, som distrikts- eller lokalmyndighet äger meddela, ofördröjligen förnyas, eller ingivas flera ansökningar härom med korta mellantider, skall ansökningen av den underordnade myndigheten översändas till kantonregeringen.

§ 61. Distrikts- och lokalmyndigheterna skola ofördröjligen lämna kantonregeringen meddelande om av dem meddelade tillstånd.

Av kanton-, distrikts- och lokalmyndigheter meddelade tillstånd skola ofördröjligen anmälas hos statens yrkesinspektör.

§ 62. Varje tillstånd kan vid missbruk eller vid förändrade driftsförhållanden återkallas eller ändras.

§ 63. Sker på grund av tvingande omständighet avvikelse från vad som i gällande föreskrifter är stadgat, utan att ansökan om tillstånd därtill kunnat i laglig ordning ingivas, så skall fabriksinnehavaren med angivande av orsakerna till avvikelsen senast följande dag till den myndighet, som skolat meddela tillstånd, inkomma med anmälan härom.

§ 64. Bestämmelserna angående arbetstid äga ej tillämpning å sådana hjälparbeten, som måste utföras före och efter det egentliga arbetet.

Förbundsrådet skall upprätta en förteckning över de arbeten, å vilka denna paragraf äger tillämpning, samt beträffande därmed sysselsatta arbetare utfärda nödiga skyddsföreskrifter, särskilt med avseende å vilotidens längd.

II.

— —

III.

Förbundsrådet äger fastställa tidpunkten för denna lags ikraftträdande.

Tyskland.

Förordning angående reglering av arbetstiden för yrkesarbetare den 23 november 1918.

§ 1. Regleringen omfattar arbetare inom all yrkesmässigt bedriven rörelse, bergsbruket inberäknat, samt arbetare vid företag, som drivas av riket, förbundsstat, kommun eller kommunalförbund, även om de icke drivas i vinstsyfte, ävensom arbetare inom jordbrukets binäringar beträffande företag, som bedrivas yrkesmässigt.

§ 2. Den normala dagliga arbetstiden, raster oräknade, må icke överskrida åtta timmar. Förkortas genom överenskommelse arbetstiden å dag före sön- och helgdagar, må de arbetstimmar, som härigenom bortgå, fördelas å de övriga arbetsdagarna.

§ 3. Beträffande för kommunikationsanstalter, järnvägs-, post- och telegrafverken inräknade, erforderliga, av tidsförhållandena betingade allmänna undantag från förestående bestämmelser skola genast överenskommelser träffas mellan driftsledningarna och arbetarorganisationerna. Hava överenskommelser icke inom två veckor kommit till stånd, skola ytterligare föreskrifter utfärdas.

§ 4. I företag, vilkas natur icke tillåter avbrott i arbetet, eller vid vilka ett oavbrutet söndagsarbete för tillgodoseende av allmänt intresse tidvis är nödvändigt, må i och för genomförande av en regelbunden skiftväxling under veckan manliga arbetare över 16 år inom en tidrymd av tre veckor vid ett tillfälle användas till arbete under högst 16 timmar, raster oräknade, för så vitt de under dessa tre veckor två gånger beredas en oavbruten vilotid av 24 timmar åt gången.

§ 5[1]. Utan hinder av de i Gewerbeordnung givna allmänna bestämmelserna må kvinnliga arbetare över 16 år inom företag, där arbetet är indelat i två eller flera skift, sysselsättas till kl. 10 e. m., för så vitt de efter arbetstidens slut beredas en oavbruten vilotid av minst 16 timmar. I dylika fall kan middagsrasten å en timme utbytas mot en rast å en halv timme eller två raster å en kvarts timme, vilka raster då skola inräknas i arbetstiden.

För kvinnliga och minderåriga arbetare behöver någon rast icke beviljas, om den dagliga arbetstidens längd icke överstiger fyra timmar. I en daglig arbetstid överstigande fyra men icke sex timmar förlägges en rast å en kvarts timme, och i en daglig arbetstid överstigande sex men icke åtta timmar förlägges en rast å en halv timme eller två raster å en kvarts timme; vid längre arbetstid tillämpas bestämmelserna angående raster i § 136 och 137 i Gewerbeordnung.

§ 6. Ovanstående bestämmelser äga icke tillämpning på tillfälligt arbete, som vid olyckshändelse måste ofördröjligen utföras.

§ 7. För företag, vilkas natur ej medgiver avbrott i arbetet eller som i allmänt intresse måste bedrivas i obegränsad omfattning, kan en från förut angivna bestämmelser avvikande reglering av vederbörande yrkesinspektionsmyndighets eller, i fråga om gruvföretag, av vederbörande gruvdistriktsmyndighets befattningshavare tills vidare medgivas i det fall, att erforderligt antal lämpliga arbetare ej stå till förfogande. För dylikt medgivande erfordras ansökan av arbetsgivaren samt, såvida ej avtal i frågan träffats mellan vederbörande arbetsgivar- och arbetarorganisationer, godkännande av arbetarnämnden eller, där sådan ej finnes, av företagets arbetarkår. Skulle mellan nämnda organisationer träffas längre gående avtal om undantag från arbetstidens begränsning, äga yrkesinspektions- resp. gruvdistriktsmyndighetens befattningshavare tills vidare medgiva däremot svarande ytterligare undantag från bestämmelserna om arbetarskydd. Omförmälda befattningshavare hava att efter medgivande av dylikt undantag genast underrätta vederbörande arbetsförmedlingsanstalt om bristen på arbetskraft vid

[1] Denna paragraf har erhållit sin här meddelade avfattning genom förordning den 17 december 1918.

företaget ifråga. Meddelande om beviljat undantag skall lämnas vederbörande »demobiliseringskommissarie», vilken kan ålägga nämnda befattningshavare att återkalla *detsamma*.

§ 8. Arbets- och vilotidernas början och slut skola, där dessa icke äro reglerade genom kollektivavtal, av arbetsgivaren i samråd med arbetarnämnden, eller, där sådan ej finnes, i samråd med företagets arbetarkår fastställas i enlighet med förestående bestämmelser samt bekantgöras genom anslag i företagen.

§ 9. Tillsynen å efterlevnaden av förestående bestämmelser utövas av yrkesinspektions- resp. gruvdistriktsmyndighetens befattningshavare. För tillsynens utövande äga dessa förhandla med arbetarnämnderna och arbetsgivarna, gemensamt eller var för sig, samt hava befogenhet att härför sammankalla arbetarnämnderna.

§ 10. Förseelse mot förestående bestämmelser eller i enlighet därmed utfärdade föreskrifter straffas med böter intill 2 000 mark eller, där medel till böternas gäldande saknas, med fängelse intill 6 månader. Den som vid tiden för sådan förseelse redan straffats enligt denna paragraf, skall, om överträdelsen skett med uppsåt, straffas med böter från och med 100 till och med 3 000 mark eller med fängelse intill 6 månader.

§ 11. I övrigt äga de i riks- och landslagarna givna samt de i överensstämmelse med denna lag utfärdade föreskrifterna tillämpning, i den mån de icke upphävas genom förestående bestämmelser.

§ 12. Denna förordning träder i kraft dagen för kungörandet.

Tysk-Österrike.

Lag angående införande av åtta timmars arbetsdag i fabriksmässigt bedriven rörelse den 19 december 1918.

Den provisoriska nationalförsamlingen i staten Tysk-Österrike har beslutat följande:

§ 1. Från och med denna lags ikraftträdande och intill fredsslutet må i fabriksmässigt driven rörelse arbetstiden för yrkesarbetare (gewerbliche Hilfsarbeiter) under loppet av 24 timmar icke utgöra mer än 8 timmar, raster oräknade.

Dessa bestämmelser äga tillämpning jämväl å företag, som drivas av samfällighet, särskilt stat, land eller kommun, för så vitt företaget skulle anses vara av fabriksmässig natur, därest Gewerbeordnungs bestämmelser vore tillämpliga därå. I fall av tvekan avgör statsämbetsverket för sociala ärenden efter hörande av det i § 6 omförmälda rådet.

§ 2. I företag av i 1 § angiven art må arbetstiden för minderåriga och kvinnor icke utgöra mer än 44 timmar under en arbetsvecka, och skall arbetet på lördagar sluta kl. 12 på middagen.

§ 3. För utsträckning av arbetstiden i och för avhjälpande av oförutsett och icke periodiskt återkommande avbrott i driften, erfordras endast anmälan hos lägsta arbetsmyndighet.

§ 4. Därjämte äger lägsta arbetsmyndighet bevilja särskilda företag tillstånd att förlänga arbetstiden för inom dem sysselsatta arbetare till högst 10 timmar per dag under loppet av högst tre veckor för att möta stegrat arbetsbehov; detta gäller särskilt inom yrkesgrenar, som äro beroende av årstiderna (säsongindustrier). För utsträckning av arbetstiden under högst tre dagar under loppet av en månad erfordras endast anmälan hos sagda myndighet.

Anmälan, som omförmäles i 3 och 4 §§, skall göras inom 24 timmar efter det utsträckningen av arbetstiden börjat. Anmälan kan äga rum genom posten.

§ 5. Bestämmelsen i 1 § äger icke tillämpning, då veckoarbetstiden för arbetarna genom kollektivavtal fastställts till högst 48 timmar. I detta fall skall vid tillämpningen av 3 och 4 §§ den vid företaget gällande dagliga arbetstiden anses hava trätt i stället för åtta-timmarsdagen.

Med kollektivavtal enligt denna paragraf förstås varje överenskommelse, som ingåtts mellan en förening av arbetare å ena sidan och en eller flera arbetsgivare eller en förening av arbetsgivare å andra sidan, och som reglerar de ömsesidiga ur arbetsförhållandet härflytande rättigheter och skyldigheter samt andra dylika angelägenheter, som äro av betydelse med avseende å arbetsförhållandet.

§ 6. Statsämbetsverket för sociala ärenden må efter hörande av ett av arbetsgivar- och arbetarrepresentanter paritetiskt sammansatt råd för särskilda grupper av arbetsföretag genom tillämpningsförordning medgiva ytterligare undantag från bestämmelserna i denna lag, varvid, då sådant prövas nödigt, villkor för arbetstidens förlängning skola angivas.

Rådets ledamöter skola utses av statssekreteraren för sociala ärenden. Vid rådets sammanträden skola representanter för statsämbetsverken för handel och industri samt för krigs- och demobiliseringshushållningen (Kriegs- und Übergangswirtschaft) ävensom för den centrala yrkesinspektionen närvara.

§ 7. Bestämmelserna i 1—5 §§ äga icke tillämpning på hjälparbeten, som måste föregå eller efterfölja företagets egentliga produktionsprocess (uppeldning av ångpannor, rengöring o. dyl.), för såvitt icke dessa arbeten utföras av minderåriga arbetare. Dessa hjälparbeten skola avlönas som övertidsarbete (8 §).

§ 8. Övertidsarbete, varigenom arbetarens arbetstid utsträckes utöver i 1, 2 och 5 §§ angiven omfattning, skall avlönas minst 50 procent högre än arbete under den normala arbetstiden. Är överenskommelse träffad om ackordlön, skall som timlön gälla den del av den sammanlagda veckoförtjänsten, som motsvarar genomsnittliga antalet arbetstimmar per vecka.

§ 9. Överträdelser av denna lag straffas enligt Gewerbeordnungs straffbestämmelser.

§ 10. Under denna lags giltighetstid träder Gewerbeordnungs § 96 a ur kraft.

§ 11. Denna lag träder i kraft 15 dagar efter kungörandet. Kalenderdagen för fredsslutet, då denna lag träder ur kraft, kungöres av regeringen.[1]

Fransk lag om kollektivavtal.

Den 25 mars 1919 utfärdades i Frankrike en lag om kollektivavtal av följande lydelse:

Art. 1, Bok I, tit. II, av Code du travail et de la prévoyance sociale kompletteras med följande kapitel:

KAPITEL V.

OM KOLLEKTIVAVTAL.

Avd. I. *Om avtals beskaffenhet och giltighet.*

§ 31. Kollektivavtal är en överenskommelse angående arbetsvillkoren, ingången mellan representanter för en fackförening eller annan organisation av arbetstagare å

[1] Regeringen har till nationalförsamlingen inkommit med förslag om att denna lag med vissa ändringar skall erhålla förlängd giltighet efter fredsslutet.

ena sidan och representanter för en arbetsgivarförening eller annan organisation av arbetsgivare eller flera arbetsgivare, som personligen ingå avtal, eller ock en enda arbetsgivare å den andra sidan.

Avtalet fastställer parternas inbördes åtaganden och särskilt vissa villkor, som böra fyllas av de individuella arbetsavtal eller arbetsavtal för arbetslag, vilka de av kollektivavtalet bundna parterna ingå antingen sinsemellan eller med tredje man med hänsyn till det slag av arbete, som kollektivavtalet avser.

§ 31 a. Därest annorledes ej är bestämt, äro de genom kollektivavtalet bundna parterna skyldiga att gentemot tredje man iakttaga de avtalade arbetsvillkoren.

§ 31 b. Representanter för en facklig eller annan organisation kunna å sammanslutningens vägnar sluta avtal på grundvalen av *antingen* organisationens stadgar *eller* särskilt beslut av organisationen *eller* särskilda, skriftligen avfattade och för representanterna var för sig av samtliga till organisationen anslutna medlemmar utfärdade fullmakter.

I annat fall skall kollektivavtalet för att bliva giltigt godkännas av organisationen genom ett särskilt beslut.

Organisationerna bestämma själva formen för fattande av beslut.

§ 31 c. Kollektivavtal skall, vid äventyr att förklaras ogiltigt, vara skriftligen avfattat.

Det träder i kraft dagen efter den, då det ingivits antingen till sekretariatet vid arbetsdomstolen (conseil des prud'hommes) i den ort, där det ingåtts, eller, där arbetsdomstol ej finnes eller om parterna så bestämma, till kansliet vid ortens fredsdomstol eller ock till annat av parterna bestämt arbetsdomstolssekretariat eller fredsdomstolskansli.

Det må ingivas till arbetsdomstolssekretariat eller fredsdomstolskansli å varje ort, där det skall tillämpas.

Parterna äga träffa överenskommelse, att det icke skall äga tillämpning inom en arbetsdomstols eller fredsdomstols jurisdiktionsområde, om det icke ingivits till denna arbetsdomstols sekretariat eller fredsdomstols kansli.

Ingivande eller ingivanden av kollektivavtal skola äga rum genom den mest kompetenta parten och på gemensam bekostnad.

Det i andra punkten av denna § omförmälda ingivandet skall anses vara verkställt, då kollektivavtalet är uppsatt av fredsdomaren i enlighet med bestämmelserna i lagen den 27 december 1892.

§ 31 d. Parterna skola förordna, att kollektivavtalet skall tillämpas antingen överallt eller inom visst område eller å viss plats eller endast inom ett eller flera särskilt angivna arbetsföretag.

Saknas dylik föreskrift, skall det äga tillämpning inom jurisdiktionsområdet för den arbetsdomstol eller fredsdomstol, vid vars sekretariat resp. kansli avtalet mottagits i enlighet med andra punkten av § 31 c, och tillämpas inom annan arbetsdomstols eller fredsdomstols jurisdiktionsområde endast under förutsättning, att det av båda parterna ingivits till denna arbets- eller fredsdomstols sekretariat resp. kansli.

Avd. II. *Om avtals giltighetstid och upphörande.*

§ 31 e. Kollektivavtal kan ingås:
utan angivande av giltighetstid;
för viss tid;
för den tid, under vilken ett visst företag bedrives.

§ 31 f. Kollektivavtal med obestämd giltighetstid kan på den ena partens önskan när som helst upphöra att gälla, under förutsättning att denna part iakttager, vad som i § 31 m finnes stadgat.

Omfattar ena parten flera arbetarorganisationer eller flera arbetsgivare eller arbetsgivarorganisationer, upphör det på obestämd tid ingångna avtalet att gälla, sedan, un-

der iakttagande av vad som i § 31 m är stadgat, den sista av dessa arbetarorganisationer eller den sista av dessa arbetsgivare eller arbetsgivarorganisationer fränträtt detsamma.

§ 31 g. Ingås kollektivavtal för viss tid, må denna ej överstiga fem år.

§ 31 h. Så framt icke annorledes stadgas, verkar ett kollektivavtal med viss giltighetstid, sedan denna gått till ända, såsom ett avtal på obestämd tid.

§ 31 i. Är kollektivavtalet ingånget för den tid ett företag bedrives, skall avtalet, därest företaget icke upphört inom en tidrymd av fem år, anses ingånget för nämnda tid.

Avd. III. *Om avtals biträdande och fränträdande.*

§ 31 j. Varje facklig eller annan organisation av arbetstagare och arbetsgivare och varje till organisation ej ansluten arbetsgivare, som icke är part i ett kollektivavtal, kan, med medgivande av de parter, som slutit avtalet, efteråt biträda detsamma. Sådant biträdande är icke giltigt förrän dagen efter den, då anmälan härom ävensom om parternas godkännande av åtgärden skett vid det sekretariat eller kansli, där avtalet ingivits i enlighet med § 31 c andra stycket.

§ 31 k. Bundna av kollektivavtal äro:

1) De arbetstagare och arbetsgivare, som undertecknat avtalet, ävensom de, vilka givit var och en av undertecknarna särskild, skriftlig fullmakt att handla i deras namn.

2) De som vid tidpunkten för avtalets slutande äro medlemmar av en organisation, som är part i avtalet, såvida de icke inom åtta dagar efter det ingivande ägt rum i enlighet med § 31 c andra eller fjärde stycket, förklarat sig skola utgå ur denna organisation samt inkommit med anmälan härom till det sekretariat eller kansli, där avtalet ingivits, eller till sekretariatet vid den arbetsdomstol eller kansliet vid den fredsdomstol, som äger befogenhet att slita dem berörande tvister angående arbetsavtal. Avser kollektivavtalet inställande av strejk eller lockout, begränsas ifrågavarande tidsfrist till tre dagar.

3) De, som äro medlemmar av en organisation, vilken biträtt avtalet efter slutandet, såvida de icke, räknat från den dag då anmälan om biträdande jämlikt § 31 j ägt rum, utträtt ur organisationen med iakttagande av de villkor och den tidsfrist, som i föregående stycke är sagt.

4) De, som efter avtalets ingivande ansluta sig till en organisation, som är part i detta avtal.

5) De arbetsgivare, som icke tillhöra en organisation, vilken är part i avtalet, men som direkt biträtt detta i enlighet med bestämmelserna i § 31 j.

§ 31 l. Har kollektivavtal slutits för viss tid eller för den tid, under vilken ett arbetsföretag bedrives, skall sådant avtal under viss tid eller för den tid, under vilken ett arbetsföretag bedrives, vara bindande endast för:

1) De organisationer, som äro parter i avtalet i egenskap av avtalsslutande eller sedermera biträdande.

2) Avtalet jämlikt föregående paragraf första stycket biträdande arbetstagare och arbetsgivare, som äro namngivna i avtalet eller vilkas fullmakt bifogats.

3) De arbetsgivare, som biträtt avtalet i enlighet med föregående paragraf femte stycket.

4) De arbetstagare eller arbetsgivare, vilka i egenskap av medlemmar av fackliga eller andra organisationer, som äro parter i avtalet, direkt biträtt detta för viss tid eller för den tid, under vilken ett arbetsföretag bedrives, genom anmälan härom vid det sekretariat eller kansli, där ingivandet skett, eller vid sekretariatet för den arbetsdomstol eller kansliet för den fredsdomstol, som äger befogenhet att slita dem berörande tvister angående arbetsavtal.

Varje avtal anses såsom ett avtal på obestämd tid med hänsyn till andra därav bundna personer.

§ 31 m. Organisation av arbetstagare eller arbetsgivare eller till organisation ej ansluten arbetsgivare, som är part i ett kollektivavtal, vilket slutits eller genom tyst överens-

kommelse förlängts på obestämd tid, kan när som helst frånträda detsamma genom anmälan härom hos alla andra parter, organisationer av arbetstagare eller arbetsgivare eller till organisation ej anslutna arbetsgivare, med vilka avtalet ingåtts, ävensom hos det sekretariat eller kansli, där avtalet ingivits i enlighet med § 31 c andra stycket.

Sådan anmälan skall, såvida ej annorledes är bestämt, ske en månad före frånträdandet.

Skulle en organisations frånträdande av avtalet ej medföra dess upphörande enligt § 31 f, kunna övriga parter inom tio dagar, efter det anmälan till dem skett, äveneledes anmäla, att de frånträda avtalet samma dag som förstnämnda organisation.

Frånträder en organisation ett avtal, medför detta, att samtliga medlemmar av denna organisation frånträda detsamma, oavsett överenskommelse, som kan strida häremot.

§ 31 n. Medlem av en arbetstagar- eller arbetsgivarorganisation, som är part i ett kollektivavtal, vilket *antingen* slutits på obestämd tid, *eller* förlängts genom tyst överenskommelse för obestämd tid *eller ock* med hänsyn till ifrågavarande medlem anses såsom ingånget på obestämd tid, kan när som helst frånträda avtalet, så framt han icke för en viss tid avstått från rätten härtill, genom att utträda ur organisation, som är part i avtalet, samt inkomma med anmälan härom antingen till det sekretariat eller kansli, där avtalet ingivits, eller till sekretariatet för den arbetsdomstol eller kansliet vid den fredsdomstol, som har befogenhet att slita ifrågavarande medlem berörande tvister angående arbetsavtal.

Sådan anmälan skall, oavsett häremot stridande överenskommelse, ske en månad före frånträdandet.

Har kollektivavtal genom tyst överenskommelse förlängts på viss tid, kan varje medlem av en organisation, som kvarstår som part i detta avtal, frånträda detsamma inom 8 dagar efter det förlängandet skett, under iakttagande av här ovan angivna villkor.

Dessa bestämmelser äga tillämpning å en var, som efter att hava utträtt ur sin organisation, fortfarande kvarstår såsom bunden av avtalet.

§ 31 o. Arbetstagare eller arbetsgivare må icke för längre tid än fem år avstå från rätten att frånträda löpande avtal.

Genom bestämmelse i arbetsavtal må arbetstagare icke avstå från rätten att frånträda löpande kollektivavtal för längre tid än den, under vilken hans arbetsgivare själv är bunden av detta kollektivavtal.

Arbetstagares eller arbetsgivares frånträdande av löpande avtal är giltigt blott under förutsättning, att anmälan härom skett antingen å det sekretariat eller kansli, där avtalet ingivits eller å sekretariatet vid den arbetsdomstol eller kansliet vid den *fredsdomstol, som äger befogenhet att slita* dem berörande tvister angående arbetsavtal.

§ 31 p. Överenskommelse, varigenom arbetstagarna eller arbetsgivarna avstå från rätten att i enlighet med vad som stadgats i § 31 k andra och tredje stycket icke biträda kollektivavtal eller kollektivt utfärdad fullmakt, är ogiltig.

Avd. IV. *Om avtals verkan och efterlevnad.*

§ 31 q. Ingås arbetsavtal mellan en arbetstagare och en arbetsgivare, vilka jämlikt § 31 k äro bundna av föreskrifterna i kollektivavtal, skola föreskrifterna i detta tillämpas å de förhållanden, som kunna uppkomma i samband med arbetsavtalet utan avseende å andra häremot stridande överenskommelser.

§ 31 r. Äro bestämmelserna i kollektivavtal bindande endast för ena parten i arbetsavtal, så skola, därest ej annan överenskommelse träffats, ifrågavarande bestämmelser tillämpas å de förhållanden, som kunna uppkomma i samband med arbetsavtalet.

Part, som är bunden av ett kollektivavtal, vilket ålägger honom förpliktelser jämväl gentemot tredje man och som med avseende på denna tredje man godkänt villkor,

vilka strida emot de i avtalet fastställda reglerna, kan för underlåtenhet att fullgöra åtagna förpliktelser åtalas inför civil domstol.

§ 31 s. Av kollektivavtal bundna organisationer av arbetstagare och arbetsgivare må icke vidtaga åtgärd, varigenom det samvetsgranna fullgörandet av avtalet kan äventyras.

De äro icke ansvariga för detta fullgörande i annan mån än som i avtalet är föreskrivet.

§ 31 t. Av kollektivavtal bundna organisationer, som äga rätt att föra talan inför domstol, må i eget namn framställa yrkande om skadestånd emot andra organisationer, som äro parter i avtalet, emot medlemmar av dessa organisationer, emot sina egna medlemmar eller emot andra av avtalet bundna personer, som icke fullgöra åtagna skyldigheter.

§ 31 u. Av kollektivavtal bundna personer kunna framställa yrkande om skadestånd emot andra av avtalet bundna personer och organisationer, som icke fullgöra åtagna skyldigheter.

§ 31 v. Organisationer, som äga rätt att föra talan inför domstol och som äro parter i kollektivavtal, må vidtaga alla å avtalet grundade rättsliga åtgärder till förmån för envar av sina medlemmar, utan att härvid behöva förete fullmakt från vederbörande, under förutsättning att denne blivit underrättad och icke förklarat sig hava något att invända däremot. Vederbörande kan när som helst föra talan i den av organisationen anhängiggjorda processen.

Föres på grund av kollektivavtal talan av någon person eller organisation, må andra organisationer, som äga föra talan inför domstol och vilkas medlemmar äro bundna av avtalet, med hänsyn till det gemensamma intresse tvistens avgörande kan äga för deras medlemmar, när som helst föra talan i den anhängiggjorda processen.

Avd. V. *Särskilda bestämmelser.*

§ 31 x. De bestämmelser i kollektivavtal, genom vilka parterna åt skiljedomare, som utsetts eller komma att utses i viss ordning, överlåta avgörandet av alla eller en del av de tvistefrågor, som kunna uppstå vid detta avtals genomförande, äro rättsligt bindande.

§ 32. Alla i detta kapitel omförmälda anmälningar skola sammanföras vid det sekretariat eller kansli, där sådant ingivande ägt rum, som i § 31 c andra stycket är sagt.

Upplysningar om kollektivavtal och i samband därmed stående anmälningar lämnas kostnadsfritt åt därav berörda personer.

De äga jämväl på egen bekostnad utfå styrkta avskrifter av dylika handlingar.

Genom förordning fastställes ersättning åt sekreterare och kanslister samt sättet dels för utbetalning av omkostnader och arvoden, dels för det i första stycket av denna paragraf omförmälda sammanförandet av anmälningar och dels för lämnande av upplysningar i fråga om avtal och i samband därmed stående anmälningar.

Art. 2. §§ 31 och 32 av bok I av Code du travail et de la prévoyance sociale skola erhålla numren 30 a och 30 b.

Art. 3. Bestämmelserna om ingivande av kollektivavtal och i samband därmed stående anmälningar träda i kraft, sedan den i paragraf 32 i bok II av Code du travail omförmälda förordning blivit utfärdad.

Vid denna lags utfärdande gällande avtal skola vara giltiga, även om ingivande därav och i samband därmed stående anmälningar icke ägt rum.

Tysk förordning rörande kollektivavtal, arbetar- och funktionärsnämnder samt skiljedom i arbetstvister.

Den 23 december 1918 utfärdades av de folkbefullmäktigades råd i Tyskland efterföljande förordning om kollektivavtal, arbetar- och funktionärsnämnder samt skiljedom i arbetstvister. Förordningen har lags karaktär.

I. Om kollektivavtal.

§ 1. Äro villkoren för slutande av arbetsavtal mellan organisationer av arbetstagare å den ena sidan och enskilda arbetsgivare eller organisationer av arbetsgivare å den andra reglerade genom skriftligt avtal (kollektivavtal), äro arbetsavtal, som ingås mellan av kollektivavtalet berörda personer, ogiltiga i vad de avvika från kollektivavtalets bestämmelser. Avvikande överenskommelser äga dock giltighet, i den mån de principiellt medgivits i kollektivavtalet eller för så vitt de innebära ändring av arbetsvillkoren till arbetstagarens förmån och icke i kollektivavtalet uttryckligen förbjudits. Ogiltiga överenskommelser ersättas av däremot svarande bestämmelser i kollektivavtalet.

Berörda personer enligt första stycket äro arbetsgivare och arbetstagare, som äro parter vid slutande av kollektivavtal eller som äro eller vid tiden för slutande av arbetsavtal varit medlemmar av avtalsslutande organisation eller som slutit arbetsavtal under åberopande av kollektivavtal.

§ 2. Riksarbetsdepartementet kan förklara sådant kollektivavtal för allmänt förbindande, som vunnit övervägande betydelse vid fastställandet av arbetsvillkoren för den yrkesgrupp och inom det område, som i avtalet avses. I sådant fall äger det inom sitt giltighetsområde tillämpning enligt § 1 på sådana arbetsavtal, som på grund av arbetets art regleras genom kollektivavtalet, även om arbetsgivarna eller arbetstagarna eller båda icke äro berörda av kollektivavtalet.

Kunna flera allmänt förbindande kollektivavtal finna tillämpning å samma arbetsavtal, skall i fall av tvekan om vilket kollektivavtal skall tillämpas, för så vitt riksarbetsdepartementet ej annorlunda bestämt, det avtal givas vitsord, vars bestämmelser äro förbindande för det största antalet arbetsavtal inom yrket eller yrkesgrenen.

§ 3. I § 2 omförmäld förklaring av riksarbetsdepartementet utfärdas blott på grund av särskild ansökan. Sådan ansökan kan göras av endera parten i ett kollektivavtal ävensom av organisationer av arbetsgivare eller arbetstagare, vilkas medlemmar kunna komma att beröras av riksarbetsdepartementets förklaring.

Avtalsslutande parter skola till sådan ansökan foga kollektivavtalet i original eller i av offentlig myndighet styrkt avskrift. Är ansökan gjord av andra organisationer, äger riksarbetsdepartementet infordra nämnda aktstycken av de avtalsslutande parterna; dessa äro skyldiga att efterkomma sådan anmaning.

§ 4. Riksarbetsdepartementet offentliggör sådan ansökan i Deutscher Reichsanzeiger. Därvid angives, inom vilken tid erinringar må kunna framställas. Därjämte skola yttranden infordras från de såsom avtalsslutande parter i kollektivavtalet deltagande organisationerna.

Efter fristens utlöpande fattar riksarbetsdepartementet beslut rörande ansökan, därvid hänsyn skall tagas till de framställda erinringarna. Beslutet kan ej överklagas. Beviljas ansökan, skall beslutet jämväl fastställa, vid vilken tidpunkt kollektivavtalets allmänna giltighet begynner.

§ 5. De allmänt förbindande kollektivavtalen skola med angivande av deras territoriella giltighetsområde samt av den tid, då deras allmänna giltighet börjar, införas i registret över kollektivavtal. Detta register skall föras hos riksarbetsdepartementet eller av en av detta i enlighet med av departementet utfärdade närmare bestämmelser utsedd myndighet. Originalen eller de bestyrkta avskrifterna av kollektivavtalen skola förvaras såsom till avtalsregistret hörande handlingar.

Avtalsregistret och därtill hörande handlingar hållas under den ordinarie tjänstetiden tillgängliga för allmänheten. Arbetsgivare och arbetare, för vilka ett kollektivavtal genom riksarbetsdepartementets förklaring är gällande, äga jämväl hos de avtalsslutande parterna mot ersättning erhålla en avskrift av avtalet.

Införandet i avtalsregistret offentliggöres i Deutscher Reichsanzeiger. Därvid skall upplysning lämnas om bestämmelserna i andra stycket av denna paragraf.

§ 6. Har ett kollektivavtal förklarats för allmänt förbindande, så finna de i §§ 2 till 5 givna föreskrifterna tillämpning jämväl vid ändring av avtalet.

II. Om arbetar- och funktionärsnämnder.

§ 7. Vid alla företag, inom vilka fasta arbetarnämnder eller funktionärsnämnder, (ständige Arbeiterausschüsse oder Angestelltenausschüsse) med stöd av § 11 i »lagen om nationell hjälptjänst» inrättats,[1] skola, med i § 12 nämnda undantag, till dessa nämnder nya medlemmar och suppleanter väljas. Intill dess nya val förrättats, skola de nuvarande medlemmarna och deras suppleanter kvarstanna i sina funktioner.

§ 8. Vid alla företag, förvaltningar och kontor, inom vilka i regel minst tjugo arbetare äro sysselsatta och där icke redan fasta arbetarnämnder enligt § 7 i denna förordning eller på grund av gruvlagarna äro inrättade, skola, med i § 12 nämnda undantag, sådana nämnder inrättas. Detta gäller även företag, där fasta arbetarnämnder eller arbetarrepresentationer förut funnits enligt § 134 h av näringslagen (Gewerbeordnung) och där arbetarnämnder på grund härav icke inrättats enligt § 11 av »lagen om nationell hjälptjänst.»

Vid företag, där i regel under vissa tider på året ett ökat arbetsbehov inträder, skola arbetarnämnder jämväl inrättas, om vid dylika tidpunkter minst tjugo arbetare äro sysselsatta.

§ 9. Vid alla företag, förvaltningar och kontor, där i regel minst tjugo funktionärer äro sysselsatta och där icke fasta funktionärsnämnder enligt § 7 av denna förordning redan finnas, skola, med i § 12 nämnda undantag, sådana nämnder inrättas.

Med funktionärer (Angestellte) förstås i denna förordning personer, som jämlikt försäkringslagen för funktionärer äro försäkringspliktiga, de personer inbegripna, som enligt § 11 eller § 14, n:r 2, 3 i samma lag äro fritagna från försäkringsplikt, ävensom de, vilka skulle varit försäkringspliktiga, om ej deras årsförtjänst överstigit fem tusen mark eller deras ålder sextio år. Som funktionärer anses icke prokurister ävensom de i handelsregistret eller bolagsregistret upptagna representanterna för det företag, vid vilket nämnd skall inrättas eller redan finnes.

Å vad här sagts finner § 8 andra stycket motsvarande tillämpning.

§ 10. Bestämmelserna i §§ 7 till 9 i denna förordning äga, med i andra och tredje stycket i denna paragraf omförmälda undantag, tillämpning även å rikets, förbundsstaternas, kommunernas och de större kommunalförbundens företag, förvalt-

[1] Företag, där antalet arbetare. resp. funktionärer i regel uppgår till minst 50. Jfr Soc. Medd., årg. 1917, sid. 763.

ningar och kontor ävensom å förvaltningarna för riksförsäkringsväsendet för arbetare och funktionärer.

Vid rikets och förbundsstaternas kommunikationsföretag skola arbetarnämnder och funktionärsnämnder, med hänsyn till förvaltningsorganisationen, inrättas på grundvalen av särskild överenskommelse mellan vederbörande förvaltning och vederbörande arbetstagarorganisationer. Varje arbetare och funktionär skall vara representerad i en nämnd, och representanterna väljas genom proportionella val.

Vid enskilda järnvägsförvaltningar erfordras för sådan reglering tillsynsmyndigheternas samtycke.

§ 11. Medlemmarna i arbetarnämnderna och funktionärsnämnderna enligt denna förordnings §§ 7 till 9 och § 10 första stycket skola väljas av och bland arbetarna resp. funktionärerna i det företag, den förvaltning eller å det kontor eller i den företags-, förvaltnings- eller kontorsavdelning, där nämnden skall inrättas, genom direkta, hemliga och proportionella val. I övrigt skola beträffande inrättandet och sammansättningen av arbetarnämnderna och funktionärsnämnderna ävensom för valen av dessa nämnder de med stöd av § 11 mom. 2 andra stycket, tredje punkten i »lagen om nationell hjälptjänst utfärdade bestämmelser äga motsvarande tillämning med iakttagande likväl av följande regler:

1. Röstberättigad och valbar är varje manlig och kvinnlig arbetare och funktionär över 20 år, som åtnjuter medborgerligt förtroende.

2. Arbetsgivaren skall för förrättande av varje särskilt val till arbetarnämnderna och funktionärsnämnderna utse en valstyrelse på tre medlemmar. Valstyrelsens medlemmar skola tagas bland de äldsta av de valberättigade; styrelsen väljer bland sig en ordförande; uppnås icke majoritet, skall den äldste fungera som ordförande.

3. Vid företag, förvaltningar och kontor, där i regel mindre än 50 arbetare eller funktionärer äro sysselsatta, skola arbetar- och funktionärsnämnderna utgöras av tre medlemmar och lika många suppleanter.

4. Förbundsstatens centrala myndighet bestämmer, vilka myndigheter skola avgöra tvister angående förefintligheten av laglig nödvändighet att upprätta en arbetar- eller funktionärsnämnd, angående arbetares och funktionärers rösträtt och valbarhet, angående arbetar- eller funktionärsnämnds inrättande, befogenheter och verksamhet och om alla tvister, som uppkomma i samband med valen till arbetar- eller funktionärsnämnder, dock med i avdelning III av denna förordning stadgade undantag; den centrala förbundsstatsmyndigheten utfärdar därjämte föreskrifter angående handläggningen av hithörande ärenden. I fråga om rikets företag, förvaltningar och kontor ävensom förvaltningarna för riksförsäkringsväsendet för arbetare och funktionärer, i den mån de häri anställda funktionärerna med hänsyn till sin tjänsteställning stå under riksmyndighets inseende, skola ovan omförmälda befogenheter tillkomma behörig central riksmyndighet i stället för central förbundsstatsmyndighet samt beträffande krigsmaktens företag, förvaltningar och kontor vederbörande ministerium.

§ 12. Finnes på grund av ett kollektivavtal, som förklarats allmänt förbindande enligt denna förordnings § 2, vid företag, förvaltningar eller kontor annan representation av arbetare eller funktionärer gentemot arbetsgivaren, skola arbetarnämnder eller funktionärsnämnder enligt §§ 8 till 11 ej upprättas eller nya val enligt § 7 av denna förordning förrättas.

§ 13. Arbetarnämnderna och funktionärsnämnderna (§§ 7 till 10 av denna förordning) ävensom representationer för arbetare och funktionärer enligt § 12 av denna förordning skola tillvarataga arbetarnas och funktionärernas ekonomiska intressen gentemot arbetsgivaren vid företaget, förvaltningen eller kontoret. De skola tillsammans med arbetsgivaren vaka över, att gällande kollektivavtals bestämmelser iakttagas. Är kollektivavtal ej upprättat, skola nämnderna eller representationerna i samråd med vederbörande ekonomiska sammanslutningar av arbetare och funktionärer medverka vid regleringen av löner och övriga arbetsförhållanden. Det åligger dem att främja ett gott förhållande mellan arbetarna eller funktionärerna inbördes ävensom mellan

dessa och arbetsgivaren. Därjämte skola de ägna uppmärksamhet åt förekommande av olycksfall och sjukdom i arbetet inom företaget, förvaltningen eller å kontoret ävensom vid företag, som avses i titel VII av näringslagen, bistå tillsynsmyndigheternas befattningshavare eller andra behöriga myndigheter med förslag, råd och upplysningar till bekämpande av olycksfall och sjukdom i arbete.

När minst en fjärdedel av medlemmarna i en arbetar- eller funktionärsnämnd så påkallar, skall nämnden sammanträda och det ärende, som föranlett sammankallandet, uppföras på dagordningen.

Angående rätt för arbetarnämnder och funktionärsnämnder ävensom i § 12 i denna förordning omförmälda representationer att anlita skiljenämnder eller andra förlikningseller skiljedomsinstitutioner stadgas närmare i § 20 i denna förordning.

Ekonomiska föreningar av arbetare och funktionärer tillkommande befogenhet att tillvarataga sina medlemmars intressen, beröras icke av föreskrifterna i första, andra och tredje stycket av denna paragraf. Deras befullmäktigade representanter skola erkännas som förhandlingsberättigade, när de uppträda i samförstånd med arbetar- eller funktionärsnämnder eller såsom deras ombud.

§ 14. Arbetsgivarna och deras representanter må icke hindra arbetarna eller funktionärerna att utöva sin rösträtt vid valen till arbetar- eller funktionärsnämnder eller att antaga och fullgöra uppdrag såsom medlemmar av en sådan nämnd och må ej heller skada dem på grund av antagande eller utövande av sådant uppdrag. Minskning av arbetstid på grund av val till eller medlemskap av nämnd må icke föranleda nedsättning av lönen. Avtalsbestämmelser, som äro stridande mot dessa föreskrifter, äro ogiltiga.

Föreskrifterna i första stycket äga i tillämpliga delar tillämpning även å de i denna förordnings § 12 omförmälda representationerna av arbetare och funktionärer.

Arbetsgivare eller hans ombud, som åsidosätter vad i första och andra stycket stadgas, straffas med böter till och med trehundra mark eller med fängelse, för så vitt icke strängare straff skall ådömas enligt andra lagrum.

III. Om skiljedom i arbetstvister.

§ 15. I de distrikt, där skiljenämnder (Schlichtungsausschüsse) enligt § 9 andra stycket och § 10 tredje stycket av »lagen om nationell hjälptjänst» upprättats eller kunnat upprättas, skola, tills annorlunda stadgats, och med i § 19 i denna förordning nämnda undantag, nya skiljenämnder i de förras ställe upprättas enligt följande regler:

Skiljenämnderna skola bestå av två ständiga och en tillfällig representant för såväl arbetsgivarna som arbetstagarna inom vederbörande distrikt. Därjämte kan en opartisk ordförande enligt denna paragraf fjärde stycket utses.

De ständiga representanterna för arbetsgivarna och arbetstagarna ävensom deras suppleanter i de förutvarande skiljenämnderna inträda i samma egenskap i de nya nämnderna. I avgångna ständiga representanters eller deras suppleanters ställe utser den centrala myndigheten i den förbundsstat, där skiljenämnden har sitt säte, andra representanter och suppleanter, så vitt möjligt på grundval av förslag, som kunna bliva framställda från ekonomiska föreningar av arbetsgivare och arbetstagare.

Beslutar skiljenämnd att förhandla utan ledning av en opartisk ordförande, väljer den en ordförande och suppleant för honom bland de ständiga representanterna för arbetsgivarna eller arbetstagarna inom nämnden. I motsatt fall väljer nämnden en opartisk ordförande och en suppleant för honom. Nämnden kan jämväl besluta, att en opartisk ordförande skall tillkallas blott i vissa fall, varvid nämnden för varje särskilt fall väljer sådan. I samtliga dessa fall skall beslutet fattas och valet förrättas av samtliga ständiga representanter eller, vid förfall för dem, av deras suppleanter, med enkel majoritet. Vid lika rösttal eller vid i övrigt otillfredsställande valresultat utnämner den centrala förbundsstatsmyndigheten (tredje stycket, andra punkten) en opartisk ordförande och en suppleant för honom.

De tillfälliga representanterna för arbetsgivarna och arbetstagarna skola kallas genom den opartiske ordföranden eller, där sådan icke finnes, av arbetsgivarnas, respektive arbetstagarnas ständiga representanter; de skola utses ur den yrkesgrupp, som av tvisten beröres, och, såvitt möjligt, efter förslag av ekonomiska föreningar av arbetsgivare och arbetstagare.

För jord- och skogsbruket må särskilda avdelningar (Spruchkammern) även framdeles kunna upprättas.

§ 16. Till ständiga och tillfälliga representanter för arbetsgivare och arbetstagare samt suppleanter för dem kunna även kvinnor utses. I övrigt gälla beträffande kallelse och avsägelse ävensom ifråga om förhållanden i samband med utövande av representantskap bestämmelserna i §§ 3 till 5, § 6 första stycket, §§ 7 till 9 och § 12 i kungörelsen den 21 december 1916 (Reichs-Gesetzbl., s. 1411) och i artikel I i kungörelsen den 13 november 1917 (Reichs-Gesetzbl., s. 1039), varvid besvär enligt § 5 tredje stycket av förstnämnda kungörelse ävensom fastställande av sådan pliktsumma, som omförmäles i § 12 första stycket, tredje punkten i samma kungörelse, avgöras av central förbundsstatsmyndighet (§ 15 tredje stycket, andra punkten i denna förordning).

§ 17. Skiljenämnd skall alltid vara sammansatt i enlighet med föreskrifterna i § 15 andra stycket i denna förordning och skall, där opartisk ordförande förordnats (§ 15 fjärde stycket), överlägga och rösta under hans ledning.

Ordföranden företräder nämnden utåt, handhaver de löpande göromålen, utsätter sammanträdena och leder förhandlingarna.

Opartisk ordförande äger samma rösträtt som representant för arbetsgivarna eller arbetstagarna; den bland representanterna valde ordföranden äger rösträtt blott i egenskap av representant för sin grupp.

§ 18. Den centrala förbundsstatsmyndigheten (§ 15 tredje stycket, andra punkten i denna förordning) bestämmer i samråd med riksfinansförvaltningen det till ordförandena och deras suppleanter utgående arvodet ävensom dagtraktamente och resekostnadsersättning under utövning av ordförandeskap.

Anställande av kanslipersonal jämte regleringen av dess göromål genom ordföranden kräver godkännande av central förbundsstatsmyndighet.

Denna har även att anskaffa och underhålla för skiljenämndernas verksamhet erforderliga lokaler och material.

Kostnaderna för de i första, andra och tredje stycket nämnda ändamål samt övriga personliga eller annorledes genom skiljenämndernas verksamhet uppkomna utgifter bestridas av riket. De skola utbetalas genom den centrala förbundsstatsmyndigheten och återbetalas till denna enligt riksfinansförvaltningens bestämmelser.

Förfarandet inför skiljenämnderna är avgifts- och stämpelfritt.

§ 19. För av riket eller förbundsstaterna bedrivna kommunikationsföretag, inom vilkas område förutom flera lokala arbetar- eller funktionärsnämnder finnes en hela företaget omfattande centralnämnd, skall en särskild skiljenämnd inrättas med uteslutande behörighet för varje kommunikationsverks område. Denna skiljenämnd skall anlitas först sedan centralnämnden handlagt tvisten.

Sammansättningen av skiljenämnden och sättet för ärendenas handläggning inför densamma kan regleras genom överenskommelse mellan vederbörande företags förvaltning och organisationerna av hos denna sysselsatta arbetare. Har sådan överenskommelse ej träffats, tillämpas i detta hänseende föreskrifterna i denna förordning.

§ 20. Skiljenämndernas mellankomst kan av arbetsgivarna, arbetarnämnderna och funktionärsnämnderna, representationer enligt § 12 av denna förordning eller, där sådan nämnd eller representantion ej finnes, av arbetarkåren eller funktionärskåren påkallas, om vid tvister rörande löner eller övriga arbetsförhållanden enighet mellan parterna ej uppnåtts och parterna ej såsom skiljedomsinsitution anlita yrkesdomstol, gruvdomstol, skrå- skiljedomstol eller köpmansdomstol. Efter medgivande av de till begäran om skiljedom berättigade å arbetsgivar- eller arbetarsidan kunna även

ekonomiska föreningar av arbetsgivare och arbetstagare vädja till skiljenämnderna; i fråga om genomförandet av kollektivavtal äga de härtill omedelbar befogenhet.

Vid tvist, som enligt kollektivavtal eller annan överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetstagare bör behandlas inför särskilda förlikningS- och skiljedomsinstitutioner, skola dessa anlitas och mellankomst av skiljenämnder eller andra skiljedomsinstitutioner endast påkallas, när de förstnämnda icke träda i verksamhet.

§ 21. Skiljenämnden skall även själv inbjuda till förhandling om förlikning inför sig, för så vitt icke båda parterna påkallat mellankomst av annan förlikningsinstitution eller ock särskild förlikningS- eller skiljedomsinstitution är behörig på grund av bestämmelse i kollektivavtal eller annan överenskommelse. Är det senare fallet, men förlikningS- eller skiljedomsinstitutionens mellankomst ännu icke av någondera parten påkallats, så skall skiljenämnden söka förmå parterna till sådant påkallande och, om de det oaktat underlåta detta eller icke sammankomma till förhandling, själv anordna sådan.

§ 22. Behörig är den skiljenämnd, inom vars distrikt de av tvisten berörda arbetstagarna äro sysselsatta. Äro dessa sysselsatta inom flera skiljenämnders distrikt, är den nämnd behörig, vars mellankomst först påkallats. Har mellankomst påkallats från flera skiljenämnder och yppas tvekan, vilkendera av dem är behörig, avgör riksarbetsdepartementet.

Avser tvisten fråga av synnerlig betydelse, äger riksarbetsdepartementet självt åtaga sig förlikningS- och skiljedomsförfarandet eller uppdraga detta åt annan, i främsta rummet åt en förbundsstatlig, förlikningsinstitution. I båda fallen skola under förhandlingarna och vid skiljedomens avkunnande representanter för arbetsgivare och arbetstagare till lika antal medverka i egenskap av bisittare.

§ 23. Ordföranden i skiljenämnden äger att vid förhandlingarnas början ävensom under dessas förlopp inkalla och höra av tvisten berörda personer. Han kan för uteblivande stadga och vid frånvaro utan förfall ådöma böter intill 100 mark. Inom två veckor efter domens delgivande må besvär anföras. Besvär avgöres av den centrala förbundsstatsmyndigheten (§ 15 tredje stycket, andra punkten av denna förordning). Beträffande domens verkställighet gäller § 12 av förordningen den 21 december 1916 (Reichs-Gesetzbl., s. 1411) jämfört med § 16 andra punkten av denna förordning.

Parterna i tvist må kunna företrädas av sina vanliga representanter, prokurister eller företagsledare ävensom av representanter för ekonomiska föreningar av arbetsgivare eller arbetstagare.

§ 24. Skiljenämnden skall genom hörande av bägge parterna göra sig underrättad om, vari tvisten består, och de på densamma inverkande omständigheterna.

Den äger befogenhet att själv eller genom ordföranden inkalla och höra personer, vilka kunna lämna erforderliga upplysningar om tvisten.

Varje medlem av skiljenämnden äger rätt att ställa frågor till dessa personer eller till representanterna.

§ 25. Sedan tvisten utretts, skola parterna lämnas tillfälle att under gemensam förhandling yttra sig över motpartens framställning och de hörda personernas uppgifter. Därefter skall försök göras att ena de tvistande.

§ 26. Kommer en överenskommelse till stånd, skall innehållet härav offentliggöras genom en så vitt möjligt av samtliga medlemmar av skiljenämnden och av representanterna för bägge parterna undertecknad redogörelse, för så vitt icke parterna enats om att ej avgiva sådan redogörelse. Har en ekonomisk förening av arbetsgivare eller arbetstagare, på sätt i denna förordnings § 20 första stycket, andra punkten sägs, påkallat skiljenämnds mellankomst, äger dess befullmäktigade representanter befogenhet att underteckna redogörelsen. Detsamma gäller, om sådan förening uppträtt i samförstånd med eller som representant för en arbetar- eller funktionärsnämnd vid den gemensamma förhandlingen och förlikningsförsöket.

§ 27. Kan enighet icke vinnas, äger skiljenämnden avkunna skiljedom, som skall omfatta alla tvistefrågor parterna emellan.

I avkunnandet av skiljedom får icke den deltaga, som är eller varit part i den ifrågavarande tvisten i egenskap av arbetsgivare eller medlem av arbetarnämnd, funktionärsnämnd eller arbetarrepresentation enligt § 12 av denna förordning eller såsom medlem av arbetar- eller funktionärskår. Skulle skiljedom härigenom omöjliggöras, äger ordföranden hos riksarbetsdepartementet hemställa om frågans hänskjutande till annan skiljenämnd eller liknande skiljedomsinstitution.

Skiljedom skall även avkunnas, när endera parten ej inställt sig eller ej deltagit i förhandlingarna.

Beslut rörande skiljedom fattas med enkel majoritet. Skulle vid besluts fattande samtliga arbetsgivarrepresentanters röster stå mot samtliga arbetarrepresentanters, och finnes ingen opartisk ordförande, så skall ordföranden resolvera, att skiljedom ej kommit till stånd. Sak samma om en opartisk ordförande finnes, men denne avhåller sig från att rösta.

§ 28. Har skiljedom kommit till stånd, skall denna inledas med en uppmaning till bägge parterna att inom viss tid förklara, om de underkasta sig skiljedomen. Har part inom den bestämda tiden icke avgivit sådan förklaring, anses han hava avböjt att underkasta sig skiljedomen.

Efter fristens utlöpande skall skiljenämnden utsända en så vitt möjligt av samtliga ledamöter undertecknat offentligt bekantgörande, innehållande den avkunnade skiljedomen och de på grund härav av parterna avgivna förklaringarna.

§ 29. Har varken överenskommelse (§ 26 av denna förordning) eller skiljedom kommit till stånd, skall ordföranden i skiljenämnden offentligt bekantgöra detta.

§ 30. Besvär över skiljenämnds eller dess ordförandes handläggning avgöras av den centrala förbundsstatsmyndigheten (§ 15 tredje stycket, andra punkten i denna förordning). Denna avgör vidare jäv mot ordförande eller ledamot av skiljenämnd på grund av befarad partiskhet, då skiljenämnden ej tagit hänsyn härtill.

I båda fallen måste såväl vid beslutets fattande som vid de förhandlingar, som kunna äga rum, representanter för arbetsgivare och arbetstagare till lika antal medverka som bisittare.

IV. Slutbestämmelser.

§ 31. Riksarbetsdepartementet och de centrala förbundsstatsmyndigheterna kunna helt eller delvis uppdraga de befogenheter, som enligt denna förordning tillkomma dem, åt andra myndigheter.

§ 32. Denna förordning träder i kraft dagen för kungörandet.

Svenska arbetsgivareföreningens lönestatistiska årsbok 1917.[1]

Den av svenska arbetsgivareföreningens statistiska byrå utarbetade lönestatistiken för år 1917 omfattar 71 033 arbetare vid 399 olika arbetsföretag. Motsvarande tal för år 1914 voro 50 382 arbetare och 261 arbetsföretag, för år 1915 53 848 arbetare och 308 företag samt för år 1916 71 496 arbetare och 367 arbetsföretag. För året nytillkomna industrigrenar äro litografiska anstalter, boktryckerier samt korgmöbel- och barnvagnfabriker.

Den förebragta statistiken, vilken är utarbetad efter i huvudsak samma grunder som för föregående år, omfattar ett stort antal skilda yrkesgrenar, men inom dessa är antalet redovisade företag ganska växlande. Inom exempelvis cement-, eldfasta lervaru-, stenkols-, sulfitsprit-, socker-, garvämnes- och superfosfatindustrierna äro samtliga inom riket verksamma arbetsföretag redovisade, och lönestatistiken är sålunda för sagda industrier alldeles fullständig. För vissa av de andra industrierna, såsom för den s. k. Eskilstunaindustrien, tegelbruken, porslinsfabrikerna, kritbruken, glasbruken, kvarnarna, destilleringsverken, de skattepliktiga maltdrycksbryggerierna, pappersbruken, tändsticksfabrikerna, garverierna, skofabrikerna, gummivarufabrikerna, krut- och sprängämnesfabrikerna samt elektro-kemiska fabrikerna är omfattningen visserligen icke fullständig, men dock fullt representativ, medan åter för några andra, såsom snickeri- och möbelfabrikerna, slakterierna, korkfabrikerna, käxfabrikerna, reseffektfabrikerna samt handsk- och skinntröjfabrikerna omfattningen är så ringa, att de uppgifter, som här framlagts angående arbetarnas löner, måste behandlas med varsamhet såsom baserade endast på enstaka stickprov.

Över arbetarnas avlöningar äro för samtliga industrigrenar utarbetade två särskilda tabeller. I den ena av dessa tabeller redovisas *medellönen per arbetstimme* å ordinarie tid och å övertid ävensom arbetarnas *års- eller säsongförtjänst.* Vid uträkningen av denna förtjänst hava medtagits endast sådana arbetare, som tjänstgjort minst $^{11}/_{12}$ av året (årsarbetare) eller $^{11}/_{12}$ av företagets normalsäsong (säsongarbetare). I den andra tabellen äro års- och säsongarbetarna fördelade i grupper efter sin *exakta arbetsförtjänst.*

Av hela det för året redovisade arbetarantalet voro:

årsarbetare	20 334 eller	28·6 %
säsongarbetare	4 826 »	6·8 %
mera lösa arbetare	45 873 »	64·6 %
	Summa 71 033 eller	100·0 %

[1] Jfr Soc. Medd., årg. 1917, sid. 47; årg. 1918, sid. 211 och 693.

Års- och säsongarbetarna, tillsammans utgörande 25 160, fördela sig å följande grupper:

fack- och förrådsarbetare (egentliga industriarbetare)	19 461	eller	77·3 %
arbetare vid kraftmaskiner (maskinister o. d.)	1 065	»	4·2 %
hjälparbetare, kuskar, vakter o. d.	4 117	»	16·4 %
överåriga (i regel över 70 år)	517	»	2·1 %
Summa	25 160	eller	100·0 %

Givetvis är det de egentliga, mera stationära fack- och förrådsarbetarnas löneförhållanden, som måste tilldraga sig den huvudsakligaste uppmärksamheten i en lönestatistisk undersökning, enär det just är ur dessa arbetares löner man bör kunna avläsa de olika industriernas avlöningsnivå. Genom å sid. 703—704 meddelade utdrag ur berörda tabeller står en översikt att vinna över den arbetsförtjänst, som för år eller säsong intjänats av fack- och förrådsarbetare inom skilda branscher.

Årsarbetarnas fördelning efter ålder, kön och arbetsförtjänst framgår vidare af följande sammanställning:

	Årsarbetare (fack- och förrådsarbetare) med en arbetsförtjänst av								Hela antalet arbetare
	under 800 kr.		800—1 199 kr.		1 200—1 799 kr.		minst 1 800 kr.		
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	
Förmän	1	0·13	7	0·90	128	16·52	639	82·45	775
Vuxna arbetare									
manliga	26	0·22	438	3·71	5 180	43·81	6 179	52·26	11 823
kvinnliga	214	15·27	819	58·46	352	25·13	16	1·14	1 401
Minderåriga									
manliga	335	41·06	350	42·89	115	14·09	16	1·96	816
kvinnliga	332	78·12	88	20·70	4	0·94	1	0·24	425
	908	**5·96**	**1 702**	**11·17**	**5 779**	**37·92**	**6 851**	**44·95**	**15 240**

Tabellen bär ett otvetydigt vittne om den *kvinnliga* arbetskraftens relativt låga lönenivå. Endast ett fåtal kvinnliga arbetare, av vilka de flesta tillhöra boktryckeriindustrien, hava nått 1 800 kronors årsförtjänst, och 25 % av hela antalet hava kommit upp till en förtjänst av 1 200—1 799 kronor. I jämförelse med 1916 års löneförhållanden är löneökningen emellertid ansenlig.

Beträffande de *minderåriga manliga arbetarna*, av vilka de flesta sysselsättas inom metallmanufaktur-, glas-, sko-, pappers- och boktryckeriindustrierna, kommo 41 % under 800-kronors strecket. Blott ett fåtal ynglingar nådde en årsförtjänst av minst 1 800 kronor. Inalles 14 %, sålunda relativt betydligt färre än bland de vuxna kvinnorna, kommo upp till en arbetsförtjänst liggande mellan 1 200 och 1 800 kronor. Av de *minderåriga kvinnliga arbetarna* — företrädesvis hemmahörande inom bokbinderi- och skoindustrierna — var det åter endast 4, som nådde denna förtjänst, medan 1 erhöll över 1 800 kronor. Det allra största antalet stannade under 800-kronors strecket.

Fack- och förrådsarbetare år 1917, fördelade efter ålder, kön och arbetsförtjänst.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Industrigrenar	Hela antalet arbetare[1]	Därav i ålder				Medellön per år för				Antal arbetare med en arbetsförtjänst av			
		18—70 år		under 18 år		vuxna arbetare		minderåriga		under 800 kr.	800–1 199 kr.	1 200–1 799 kr.	minst 1 800 kr.
		Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor				
						Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	%	%	%	%
A. *Årsarbetare.*													
Metallverk	157	157	—	—	—	2 220	—	—	—	—	—	5·73	94·27
Järn-, stål- och metallmanufaktur	872	665	54	108	12	2 217	908	1 098	736	5·62	11·70	20·30	62·38
Stenkolsgruvor: Arb. under jord	293	291	—	2	—	1 824	—	1 368	—	—	2·05	46·76	51·19
Arb. ovan jord	187	184	—	3	—	1 483	—	814	—	0·54	13·90	71·66	13·90
Kalkbruk	90	80	—	2	—	1 666	—	1 054	—	3·33	4·44	58·90	33·33
Kritbruk	18	15	—	—	—	1 395	—	—	—	—	27·78	55·55	16·67
Cementbruk	923	862	2	37	—	1 690	887	932	—	1·52	9·10	67·60	21·78
Tegelbruk	116	109	—	—	—	1 440	—	—	—	0·86	13·79	75·86	9·49
Porslinsfabriker	317	189	89	5	7	2 015	1 010	1 132	756	5·68	23·03	16·40	54·89
Buteljglasbruk	224	197	—	19	3	1 576	—	530	379	9·82	12·50	52·23	25·45
Fönsterglasbruk	116	108	—	8	—	1 888	—	998	—	0·86	11·21	41·38	46·55
Småglasbruk	580	436	22	100	20	1 503	551	713	455	22·41	24·48	33·45	19·66
Snickeri- och möbelfabriker	623	511	5	56	3	1 859	1 337	892	391	5·78	5·62	32·58	56·02
Musikinstrumentfabriker	82	81	—	—	—	2 080	—	—	—	—	2·44	20·73	76·83
Korgmöbel- och barnvagnfabriker	35	30	1	3	1	1 721	821	480	579	11·48	17·14	25·71	45·72
Pappersbruk och pappersmassefabriker	2 091	1 807	99	78	39	1 865	982	999	807	1·96	8·85	39·31	49·88
Bokbinderier	480	161	180	12	126	1 995	1 097	891	708	22·50	32·08	20·21	25·21
Litografiska anstalter	69	55	—	13	—	1 913	—	705	—	14·49	13·05	30·43	42·03
Boktryckerier	615	444	76	81	12	2 396	1 447	908	698	7·64	6·99	19·35	66·02
Kvarnar	481	408	—	2	—	1 824	—	935	—	0·21	0·42	41·16	58·21
Pressjästfabriker	25	24	—	1	—	1 552	—	1 032	—	—	4·00	88·00	8·00
Käxfabriker	50	10	34	2	3	1 528	908	1 030	615	20·00	64·00	10·00	6·00
Sockerbruk	986	827	26	4	—	1 740	1 028	815	—	0·20	3·35	55·48	40·97
Choklad- och karamellfabriker	99	13	53	5	22	2 102	781	761	487	62·63	18·18	3·03	16·16
Sulfitbrännerier	6	6	—	—	—	2 041	—	—	—	—	—	16·67	83·33
Brännvinsdestilleringsverk	24	20	—	—	—	1 469	—	—	—	—	4·17	91·66	4·17
Maltdrycksbryggerier: skattepliktiga	683	403	223	3	2	1 938	1 281	771	916	1·46	13·91	44·66	39·97
skattefria	53	30	20	—	—	2 125	1 291	—	—	—	7·55	41·51	50·94
Slakterier	81	44	25	1	—	1 972	1 145	975	—	—	29·63	9·88	60·49
Garverier	387	358	—	15	—	1 952	—	1 319	—	0·78	1·29	39·79	58·14

[1] Häri ingå även *förmän*, vilka icke medräknats i kol. 3—10.

Fack- och förrådsarbetare år 1917, fördelade efter ålder, kön och arbetsförtjänst. (Forts.)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Industrigrenar	Hela antalet arbetare	Därav i ålder				Medellöner per år				Antal arbetare per 100 med en arbetsförtjänst av			
		18—70 år		under 18 år		Vuxna arbetare		Minderåriga		under 800 kr.	800—1 199 kr.	1 200—1 799 kr.	minst 1 800 kr.
		Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor				
						Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	%	%	%	%
Handsk- och skinntröjfabriker .	**89**	12	17	2	8	1 630	859	980	655	33·33	33·33	28·21	5·13
Skofabriker	**1 426**	605	423	158	153	1 744	977	906	661	17·53	29·59	31·21	21·67
Reseffektfabriker	**78**	56	8	6	2	1 962	1 015	969	569	5·48	16·44	23·29	54·79
Garvämnesfabriker	**44**	38	—	2	—	2 057	—	1 834	—	—	—	18·18	81·82
Oljeslagerier, färg-, såp- och tvålfabriker	**120**	59	30	8	10	1 424	687	783	499	30·83	29·17	29·17	10·83
Superfosfat-, svavelsyre- och salpetersyrefabriker	**221**	182	—	4	—	1 863	—	611	—	2·26	1·36	32·58	63·80
Krut- och sprängämnesfabriker .	**233**	191	12	7	2	2 096	1 137	1 173	758	1·72	4·29	24·03	69·96
Tändsticksfabriker	**83**	30	2	—	—	1 777	668	—	—	1·21	4·82	48·19	45·78
Elektro-kemiska fabriker . . .	**167**	129	—	6	—	2 446	—	1 657	—	—	1·20	5·39	93·41
Väg- och vattenbyggnader . . .	**187**	179	—	—	—	2 445	—	—	—	—	—	14·44	85·56
Stuverirörelse i Södra Sverige .	**1 284**	1 283	—	1	—	1 951	—	1 014	—	—	1·48	41·85	57·17
Höganäs- och Bjuv-verken [2] . .	**415**	354	—	57	—	1 805	—	917	—	4·58	7·47	45·54	42·41
Hyllinge- o. Skromberga-verken [2]	**185**	180	—	5	—	1 710	—	1 019	—	1·08	1·62	65·41	31·89
Samtliga industrigrenar	[1]**15 240**	**11 823**	**1 401**	**816**	**425**	**1 882**	**1 053**	**923**	**667**	**5·96**	**11·17**	**37·92**	**44·95**
B. *Säsongarbetare.*													
Kritbruk [3]	**19**	17	—	—	—	1 110	—	—	—	5·26	57·90	36·84	—
Tegelbruk [3]	**90**	77	—	13	—	1 043	—	683	—	26·67	53·33	20·00	—
Korkfabriker [4]	**5**	4	1	—	—	1 048	983	—	—	—	100·00	—	—
Kampanjen vid sockerbruk [5] . .	**1 085**	1 003	6	59	1	367	198	323	163	100·00	—	—	—
Tändsticksfabriker [6]	**2 390**	1 160	649	338	249	1 503	874	794	712	24·38	31·60	38·89	5·13
Stuverirörelse i Västerbottens och Norrbottens län [7]	**210**	199	—	10	—	513	—	376	—	87·62	7·62	4·76	—
Stuverirörelse i Uppsala, Gävleborgs och Västernorrlands län [8]	**413**	411	—	2	—	1 267	—	1 141	—	6·78	33·66	50·60	8·96
Samtliga industrigrenar	[9]**4 221**	**2 871**	**656**	**422**	**250**	[10] —	[10] —	[10] —	[10] —	[10] —	[10] —	[10] —	[10] —

[1] Häri ingå 775 *förmän* (jämför tabellen å sid. 702), vilka icke medräknats i kol. 3—10. — [2] Utom stenkolsgruvorna. — [3] Normalsäsong 7 mån. — [4] Säsong 121—143 dagar. — [5] Normalsäsong 47·2—55·8 dagar, utom för utearbetarna, för vilka den varat 40·7—48·1 dagar. — [6] Säsong 259·9—281·6 dagar. — [7] Segl.-år c:a 5·7 mån. — [8] Segl.-år c:a 7·2 mån. — [9] Häri ingå 22 *förmän*, vilka icke medräknats i kol. 3—10. — [10] Av hänsyn till säsongarbetarnas olikartade arbetsförhållanden hava medeltal icke uträknats.

Löneutvecklingen 1914—17 för fack- och förrådsarbetare inom olika industrigrenar.[1]

Industrigrenar	Timpenning (inkl. extra förmåner) på ordinarie tid, oavsett löneformen									
	för vuxna manliga fack- och förrådsarbetare					för vuxna kvinnliga fack- och förrådsarbetare				
	År 1914 öre	År 1915 öre	År 1916 öre	År 1917 öre	Ökning(+) el. minskning (—) 1914/1917 i %	År 1914 öre	År 1915 öre	År 1916 öre	År 1917 öre	Ökning(+) el. minskning (—) 1914/1917 i %
Verk för framställning av andra metaller än järn och stål	.	.	61·0	76·5	.	—	—	—	—	—
Järn-, stål- och metallmanufaktur	56·4	60·9	66·5	80·7	+ 43·1	23·7	25·0	27·7	34·7	+ 46·4
Stenkolsgruvor	.	.	65·1	79·8	.	—	—	—	—	—
Kalkbruk	.	.	.	62·6	.	—	—	—	—	—
Kritbruk	.	.	.	53·2	.	.	.	.	42·1	.
Cementbruk	.	.	.	57·7	.	.	.	.	38·5	.
Tegelbruk	.	.	.	57·1	.	.	.	.	38·1	.
Porslinsfabriker	50·4	51·6	55·8	70·1	+ 39·1	31·0	30·2	33·6	40·6	+ 31·0
Buteljglasbruk	50·1	54·7	59·8	71·2	+ 42·1	14·7	15·7	17·2	—	.
Fönsterglasbruk	65·1	70·6	74·8	85·0	+ 30·6	—	—	—	25·0	.
Småglasbruk	47·6	50·1	52·6	58·1	+ 22·1	17·3	17·6	19·2	22·2	+ 28·3
Snickeri- och möbelfabriker	46·8	49·7	54·6	67·5	+ 44·2	28·8	32·2	37·6	46·8	+ 62·5
Musikinstrumentfabriker	58·4	61·5	64·2	74·4	+ 27·4	—	—	—	—	—
Korgmöbel- och barnvagnfabriker	.	.	.	63·2	.	.	.	.	29·8	.
Korkfabriker	.	.	67·3	98·8	.	.	.	33·1	65·2	.
Pappersbruk och pappersmassefabriker	37·9	39·7	44·7	54·1	+ 42·7	26·7	28·2	32·3	38·8	+ 45·3
Bokbinderier	.	.	56·8	69·0	.	.	.	32·4	38·5	.
Litografiska anstalter	.	.	.	68·2	.	.	.	.	43·2	.
Boktryckerier	.	.	.	81·7	.	.	.	.	58·0	.
Kvarnar	42·7	45·6	50·6	59·7	+ 39·8	—	23·7	—	—	.
Pressjästfabriker	.	42·2	40·4	47·4	.	—	—	—	—	—
Käxfabriker	.	.	.	44·2	.	.	.	.	29·9	.
Självständiga råsockerbruk: Årsarbetare	37·4	39·7	44·2	55·0	+ 47·1	25·5	23·7	28·6	34·1	+ 33·7
Kampanjarbetare	38·7	38·8	47·8	67·9	+ 75·5	26·1	19·4	29·2	52·0	+ 99·2
Efterkampanjarbetare	38·7	37·7	46·3	59·3	+ 53·2	17·7	25·6	24·6	38·8	+ 119·2
Självständiga sockerraffinaderier	40·9	44·0	48·0	55·3	+ 35·2	28·2	32·1	38·4	48·3	+ 71·3
Kombinerade sockerfabriker: Årsarbetare	40·5	43·3	44·5	51·5	+ 27·2	36·5	31·1	32·4	36·2	— 0·8
Kampanjarbetare	37·0	38·2	44·7	54·9	+ 48·4	32·7	31·4	33·9	35·2	+ 7·6
Efterkampanjarbetare	36·5	35·4	47·3	54·8	+ 50·1	37·0	41·1	42·5	51·1	+ 38·1
Choklad- och karamellfabriker	.	.	41·7	50·7	.	.	.	21·8	28·4	.

[1] De punkter, som stå insatta i kolumnerna, utmärka, att inga uppgifter föreligga för det år och den industrigren, vartill punkterna hänföra sig, medan streck angiva, att inga arbetare blivit redovisade.

Löneutvecklingen 1914—17 för fack- och förrådsarbetare inom olika industrigrenar.
(Forts.)

Industrigrenar	Timpenning (inkl. extra förmåner) på ordinarie tid, oavsett löneformen									
	för vuxna manliga fack- och förrådsarbetare					för vuxna kvinnliga fack- och förrådsarbetare				
	År 1914 öre	År 1915 öre	År 1916 öre	År 1917 öre	Ökning(+) el. minskning (—) 1914/1917 i %	År 1914 öre	År 1915 öre	År 1916 öre	År 1917 öre	Ökning(+) el. minskning (—) 1914/1917 i %
Brännvinsbrännerier	·	32·4	34·1	·	·	—	—	—	—	—
Sulfitbrännerier	·	·	52·8	64·6	·	—	—	—	—	—
Brännvinsdestilleringsverk	·	48·9	45·0	52·9	·	—	—	—	—	—
Maltdrycksbryggerier:										
Skattepliktiga	49·7	50·2	52·3	61·7	+ 24·1	37·3	36·5	37·0	45·0	+ 20·6
Skattefria	45·3	47·8	49·0	59·2	+ 30·7	37·2	37·9	35·8	47·5	+ 27·7
Margarinfabriker	·	·	46·8	—	·	·	·	28·4	—	·
Slakterier	·	50·1	52·5	68·6	·	·	30·6	29·0	40·6	·
Garverier	43·2	49·2	55·0	68·7	+ 59·0	·	·	28·0	41·0	·
Handsk- och skinntröjfabriker	·	·	50·9	56·3	·	·	·	35·4	41·2	·
Skofabriker	49·3	53·3	58·0	67·2	+ 36·3	30·6	33·2	35·1	39·7	+ 29·7
Gummivarufabriker	·	49·5	57·2	71·3	·	·	26·1	31·9	44·2	·
Reseffektfabriker	·	·	56·8	72·9	·	·	·	33·1	41·4	·
Oljeslagerier, färg-, såp- och tvålfabriker	·	43·7	47·6	56·2	·	·	·	25·7	33·0	·
Benmjölsfabriker	39·1	41·6	45·3	·	·	24·0	25·3	27·2	·	·
Superfosfat-, svavelsyre- och salpetersyrefabriker	50·4	51·3	54·6	63·9	+ 26·8	45·8	44·9	36·2	43·9	— 4·1
Krut- och sprängämnesfabriker	·	76·3	65·8	81·4	·	·	48·9	40·8	49·1	·
Tändsticksfabriker	39·0	40·7	47·7	55·4	+ 42·1	23·1	24·9	28·8	33·3	+ 44·2
Garvämnesfabriker	42·0	44·1	60·8	79·1	+ 88·3	—	—	—	—	—
Elektro-kemiska fabriker	·	51·6	58·4	79·3	·	—	—	—	65·8	·
Väg- och vattenbyggnader	56·0	55·0	66·2	92·6	+ 65·4	—	—	—	—	—
Stuverirörelse	69·1	69·7	80·1	98·9	+ 43·1	—	—	47·3	55·0	·
Höganäs- och Bjuv-verken, utom stenkolsgruvorna	42·1	44·0	51·7	58·9	+ 39·9	—	—	—	—	—
Hyllinge- och Skromberga-verken, utom stenkolsgruvorna	·	·	50·2	59·2	·	·	·	30·8	35·0	· ·

Till belysning av *löneutvecklingen under åren 1914—1917* innehåller årsboken i likhet med föregående år uppgifter för vissa yrkesspecialiteter om arbetarnas timpenning inkl. extra förmåner på ordinarie tid under nämnda år. Med anlitande av i årsböckerna för 1916 och 1917 befintliga tabeller samt genom omräkning av primärmaterialet till årsböckerna för 1914 och 1915 har utarbetats ovan sid. 705—706 återgivna sammandrag, vilket utvisar lönestegringen, beräknad efter timpenning på ordinarie tid, för de vuxna manliga och kvinn-

liga fack- och förrådsarbetarna (utan närmare fördelning på yrkesspecialiteter) inom olika industrigrenar.

Vid samtliga de arbetsföretag, som för året deltagit i lönestatistiken, hava till arbetspersonalen i dess helhet, med inräknande av sådana särskilda förmåner, som direkt sammanhänga med arbetet, utbetalats sammanlagt över 74 millioner kronor. Arbetsgivarnas utgifter för understöd vid olycksfall, sjukdom eller krigstjänstgöring samt för pensionering, bildningsföretag o. d. uppgingo sammanlagt till c:a 1·8 millioner kronor, motsvarande 2·4 % av de utbetalade lönerna mot 3·3 % föregående år.

Kooperativa förbundets verksamhet under år 1918.[1]

Till kooperativa förbundets under senare hälften av juni månad 1919 avhållna kongress har förvaltningsrådet och styrelsen av trycket utgivit stadgeenliga berättelser över föregående års verksamhet.

Förvaltningsrådet framlägger i år sin första berättelse. Dess hittills viktigaste uppgifter hava varit att skapa en god och effektiv organisation inom rådet i syfte att hos detsamma åstadkomma de gynnsammaste förutsättningar för utövandet av dess beslutande och kontrollerande myndighet samt att i samverkan med styrelsen fullgöra den av styrelsen planlagda och av förra årets kongress beslutade omdaningen av förbundets förvaltningsorganisation.

Av styrelseberättelsen framgår, att den alltsedan kristidens början iakttagna kraftiga utvecklingen även under år 1918 i olika avseenden fortgått. De svåra förhållanden på varumarknaden, vilka under några år tvungit förbundet till en viss återhållsamhet i fråga om bildandet av nya föreningar, kulminerade 1918, varför ännu strängare fordringar än förut måst ställas på nya konsumtionsföreningar. Närmaste följden har blivit, att antalet anslutna föreningar och dessas medlemsantal visserligen visat en ganska stor ökning, men dock icke nått samma omfattning som föregående år. Vid början av 1918 voro 825 konsumtions- och produktionsföreningar anslutna. Av dessa avfördes under året 18 (därav 2 på grund av sammanslagning med andra föreningar), varemot 42 vunnit inträde. Nettoökningen under året uppgick sålunda till 24, och hela antalet utgjorde vid årets slut 849. Medlemsantalet i de anslutna konsumtionsföreningarna växte från 180 662 till 203 600. Av denna ökning kommo 18 970 på äldre föreningar. I de under året anslutna föreningarna uppgick medlemsantalet till 12 231. Under året voro 4 försäkringsföreningar anslutna (varav en ny under året) med sammanlagt 120 108 medlemmar.

Från de nybildade föreningarna hava under året i insatser betalats 352 668 kronor eller 10 076 kronor per förening mot resp. 460 339 och 8 525 kronor

[1] Jfr Soc. Medd., årg. 1918, sid 913 ff.

under föregående år. Dessa höga insatsbelopp visa, att de nybildade föreningarna stå på en ganska god ekonomisk grundval, samt utgöra ett påtagligt resultat av de principer, som alltmera börjat tillämpas inom kooperativa förbundet, nämligen att hindra ekonomiskt svaga och illa förberedda föreningar att komma till stånd. I de nybildade föreningarna uppgår kapitalet per medlem till c:a 74 kronor, vilken siffra, när det som här i huvudsak gäller mindre bemedlade personer, torde få anses vara en ej obetydlig ekonomisk uppoffring, särskilt under rådande dyrtid. Även i jämförelse med föregående två år, då motsvarande siffra utgjorde resp. 34 och 57 kronor per medlem, visar det gångna året, att förtroendet för konsumentkooperationen alltjämt är i stigande, låt vara att även penningvärdets fall här spelat in. Under tidigare år hava medlemmarnas inbetalningar varit väsentligt lägre; ofta hava de endast uppgått till en eller annan krona.

Förbundets *partiaffär* har under det gångna året haft att kämpa med betydande svårigheter till följd av den fortsatta statliga ransoneringen beträffande flera av de för förbundets verksamhet mera betydande varuslagen. Krigsårens alla svårigheter på varumarknaden kulminerade, som nämnts, under 1918, varigenom varubristen, särskilt under förra delen av året, blev mera kännbar än någonsin tidigare. Trots detta visar omsättningen en stark tillväxt. Endast 1915 visar större absolut ökning, då däremot den relativa ökningen är mindre än övriga krisår, utom för 1917. Denna starka stegring i omsättningen torde få tillskrivas såväl förbundets förmåga att anpassa sig efter läget på marknaden som de stegrade varupriserna, och då i synnerhet höjningen av socker-, gryn- och mjölpriserna samt de enorma priserna på tvättmedel. En sammanställning av omsättnings- samt ökningS- resp. minskningssiffrorna följer här:

År	Omsättning	Ökning eller minskning Kr.	%
1912	6 744 347	+ 1 656 572	+ 32·56
1913	7 621 304	+ 876 956	+ 13·00
1914	9 889 252	+ 2 267 948	+ 29·75
1915	16 497 640	+ 6 608 387	+ 66·82
1916	22 013 041	+ 5 515 401	+ 33·43
1917	21 802 603	— 210 437	— 0·96
1918	27 989 733	+ 6 187 129	+ 28·37

Av de olika avdelningarna visar stockholmsavdelningen såväl absolut som relativt den största ökningen gentemot 1917 års omsättning, och härefter komma de övriga försäljningskontoren i följande ordning: Göteborg, Sundsvall, Malmö, Gävle och Norrköping. Givetvis är det oriktigt att döma försäljningsavdelningarnas resultat enbart i förhållande till föregående års omsättning, då hänsyn samtidigt bör tagas till deras försäljningsmöjligheter, vilka begränsas av föreningarnas behov. Dessa bestämmas återigen av föreningarnas egen omsättning. Förhållandet mellan förbundets omsättning och föreningarnas i de olika distrikten framgår av efterföljande tabell:

Försäljningsdistrikt	1914		1915		1916		1917	
	Föreningarnas omsättning	Därav köpt (i %) från K. F.	Föreningarnas omsättning	Därav köpt (i %) från K. F.	Föreningarnas omsättning	Därav köpt i) %) från K. F.	Föreningarnas omsättning	Därav köpt (i %) från K. F.
Stockholm	12 442 167	22·06	14 434 445	27·32	21 228 791	20·84	27 183 097	17·48
Malmö	6 554 688	16·98	8 344 845	19·90	10 993 378	19·52	11 829 3 9	15·76
Göteborg	7 875 528	22·15	9 239 221	27·38	13 638 467	22·62	16 379 299	14·66
Norrköping	4 454 222	27·11	6 276 763	33·66	8 686 179	34·44	9 696 826	25·57
Gävle	9 544 235	28·14	16 313 421	38·39	27 114 992	35·29	16 349 264	36·22
Sundsvall	—	—	—	—	—	—	22 280 104	19·65
Summa	40 870 840	23·23	54 608 695	30·21	81 661 807	26·95	103 717 979	21·02

Härav framgår, att de olika distriktens konsumtionsföreningar i allmänhet taga en ganska stor procent av sina varor från leverantörer utom kooperativa förbundet. Att dessa siffror visa en stegring för de sista åren beror givetvis på ransoneringssystemet.

Förbundets *tillgångar* och *skulder* balanserade vid årets slut på 13 738 088 kronor. Bland skulderna voro upptagna insatskapitalet med 1 151 395 kronor och reservfonden med 1 086 737 kronor. Av övriga skulder märkas särskilt å sparkasseräkning innestående 7 209 448 kronor. Bland tillgångarna utgöras de största posterna av varulager 3 461 770 kronor, fastigheter 1 389 581 kronor, varufordringar (inbegripet inneliggande accepter) 3 297 495 kronor (mot 2 136 025 kronor år 1917), diverse fordringar mot säkerhet 145 401 kronor samt i de till förbundet anslutna försäkringsföreningarna tecknat garantikapital 964 500 kronor. I banker innestodo 2 944 409 kronor, och kontant i kassan funnos 158 778 kronor. I svenska statens obligationer voro placerade 1 296 785 kronor.

Nettoöverskottet uppgick till 67 923 kronor eller 0·24 % av omsättningen mot 1·82 % under år 1917. Denna minskning av nettoöverskottet tillskrives de ökade omkostnaderna. I dessa har emellertid då inräknats, enligt kongressbeslut 1917, ett belopp å 152 385 kronor, utgörande 1 % återbäring för s. k. finare varor (samtliga varor utom mjöl och socker). Denna summa tillagd nettoöverskottet ger ett med 1917 års nett överskott jämförbart uttryck. Det på så sätt erhållna överskottet belöper sig till 220 308 kronor eller 0·79 % av omsättningen.

Förbundets *sparkassa* har att uppvisa en synnerligen kraftig utveckling under året. Ökningen av inlåningen är större än under nagot tidigare verksamhetsår.

Sparkasserörelsens utveckling sedan dess början visas av efterföljande sammanställning:

Datum	Antal sparkasse-avdelningar	Antal motböcker	Innestående belopp summa, kr.	Innestående belopp per motbok, kr.	Insättarna under året gottskriven ränta, kr.
31/12 1908	1	6	2 793	466	35
» 1909	2	144	49 366	343	979
» 1910	133	3 714	457 584	123	13 247
» 1911	159	6 683	982 280	147	36 749
» 1912	164	8 228	1 387 755	169	53 078
» 1913	170	9 772	1 816 921	186	71 890
» 1914	168	10 978	2 161 345	197	92 386
» 1915	162	12 347	2 656 396	215	109 040
» 1916	181	14 462	3 434 628	237	147 680
» 1917	188	16 849	5 246 437	311	218 873
» 1918	193	19 438	7 209 448	371	312 382

Givetvis spela sparkassemedlen en viktig roll för förbundet genom dess frigörande från utomstående och genom ökning av det disponibla kapitalet. Detta framgår även av följande sammanfattning gjord för skuldposterna i de senaste tio boksluten.

Skulderna (den 31/12 resp. år) fördelade sig på följande sätt (i kr.):

	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918
Inteckningskonto.	65 000	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kreditivräkning .	15 000	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Reverskonto . . .	166 714	139 147	106 402	95 700	80 100	110 600	502 123	504 600	569 600	1 497 600
Växelskulder . .	334 657	9 175	957	—	1 692	—	—	—	—	—
Diverse kreditorer	172 450	131 004	89 113	117 845	65 821	233 435	422 776	740 276	961 023	2 307 427
Folklånsreverser .	56 172	60 203	62 939	65 676	68 388	71 123	73 859	76 594	79 330	82 065
Sparkassemedel .	49 366	457 584	982 280	1 387 755	1 816 921	2 161 345	2 656 396	3 434 628	5 246 437	7 209 448
Å giroräkning innestående . . .	—	—	—	—	—	627	23 619	40 719	52 622	270 850
	859 359	**797 113**	**1 241 691**	**1 666 976**	**2 032 922**	**2 577 130**	**3 678 773**	**4 796 817**	**6 909 012**	**11 367 390**

Den stegring, som posten »diverse kreditorer» undergått det senaste året, har huvudsakligen sin orsak däri, att förbundets skulder till varuleverantörerna stigit från 678 991 till 1 709 680 kronor. Denna ökning är förklarlig med hänsyn till den synnerligen starkt ökade omsättningen och därmed följande stegring av kapitalbehovet.

De å *giroräkning* innestående medlen, vilka för föreningarna möjliggöra bekvämare och billigare betalningsmetoder m. m., hava under år 1917 ökats med c:a 218 200 kronor. Denna starka ökning är beroende av, att stockholms- och örebroföreningarna fått begagna sig av detta förbundets konto för att där deponera sina medel.

Belysande för utvecklingen av förbundets affärsverksamhet är en jämförelse mellan omsättning, varulager och fordringar under de senaste åren. Siffrorna äro sammanställda i efterföljande tabell, av vilken framgår, att värdet av varulagret i förhållande till omsättningen under år 1918 sjunkit med 0·8 %, medan varufordringarna däremot stigit med 1·7 %.

År	Omsättning			Varulager		Varufordringar		Avskrivna varufordringar	
	från egna lag r, kronor	i provision, kronor	Summa, kronor	Kronor	I % av omsättningen från egna lager	Kronor	I % av omsättningen från egna lager	Kronor	I % av omsättningen från egna lager
1908 . . .	1 906 843	2 489 807	4 396 650	221 812	11·6	314 705	16·5	42 437	2·2
1909 . . .	3 432 969	1 362 066	4 795 035	369 492	10·8	430 745	12·5	42 022	1·2
1910 . . .	3 449 534	1 063 494	4 513 028	430 956	12·5	381 443	11·1	15 584	0·4
1911 . . .	4 415 969	671 807	5 087 776	715 867	16·2	565 225	12·8	18 010	0·4
1912 . . .	5 941 140	803 208	6 744 348	998 223	16·8	571 254	9·6	10 477	0·2
1913 . . .	6 590 907	1 030 398	7 621 305	679 772	10·3	706 374	10 7	5 415	0·1
1914 . . .	8 851 366	1 037 887	9 889 253	996 893	11·3	1 004 100	11·3	20 436	0·2
1915 . . .	15 282 922	1 214 719	16 497 641	1 388 642	9·1	1 599 171	10·5	26 078	0·17
1916 . . .	20 184 419	1 828 622	22 013 041	1 935 802	9·6	2 012 849	10·0	7 584	0·04
1917 . . .	20 252 557	1 550 047	21 802 604	2 063 885	10·2	2 136 025	10·5	38 334	0·19
1918 . . .	27 108 595	881 13	27 989 733	2 549 158	9·4	3 297 495	12·2	35 409	0·13

Förlust av varufordringar uppgick under året till 35 409 kronor, vilket utgör 0·13 % av omsättningen från egna lager. Avskrivningsprocenten minskades med 0·6 % eller omkring en tredjedel från föregående år.

Förbundets kongress beviljade styrelsen ansvarsfrihet och handlade i övrigt de stadgeenliga frågorna. Nagra frågor av större allmänt intresse voro icke föremål för dess beslut.

Olycksfall inom sjömansyrket år 1918.[1]

Efterföljande redogörelse för olycksfall inom sjömansyrket för år 1918 grundar sig dels på de uppgifter, vilka i form av rapporter om sjöolyckor samt protokoll från sjöförklaringar och sjöförhör meddelas från kommerskollegium, dels på de anmälningar om olycksfall i arbete, som genom yrkesinspektionen inkomma från polismyndigheterna. En redogörelse för desamma meddelas i efterföljande tab. 1—5.

Sammanlagda antalet olycksfall, som sålunda kommit till socialstyrelsens kännedom, uppgår till 541, varav 271 med dödlig utgång. De senare hava ägt rum å 5 passagerarångare, 39 lastångare, 4 bogserångare, 3 trålångare, 2 motorfartyg, 11 segelfartyg och 4 pråmfartyg. Övriga 270 olycksfall voro fördelade på 32 passagerarångare, 116 lastångare, 41 bogserångare, 14 trålångare, 16 motorfartyg, 18 segelfartyg och 16 pråmfartyg.

I jämförelse med den föregående tiden, då antalet olycksfall var resp. 391, 201 och 204 under åren 1915, 1916 och 1917, uppvisar redogörelsen för 1918

[1] Se Soc. Medd., årg. 1916, sid. 1045; årg. 1917, sid. 1338 och årg. 1918, sid. 1094.

en avsevärd stegring i olycksfallens antal, särskilt beträffande olycksfall utan dödlig utgång. Detta förhållande torde emellertid ej få tillskrivas en ökad olycksfallsfrekvens, utan torde i huvudsak bero på den sedan 1918 års ingång införda obligatoriska anmälningsskyldigheten, varigenom antalet rapporter, som från polismyndigheterna inkommit, avsevärt stegrats.

Olycksfallens fördelning med hänsyn till orsaker, bemanningsspecialiteter, fartygens positioner vid olyckstillfällena samt frekvensen under årets olika månader framgår av tabellerna å sid. 715—718.

En närmare granskning av tab. 1, som innehåller en redogörelse för orsakerna till å maskindrivna fartyg inträffade olycksfall, giver, som naturligt är, vid handen, att den största förlusten av människoliv ägt rum vid fartygs totalförlisning antingen på grund av bevisad krigsorsak eller vid fartygs spårlösa försvinnande med man och allt. Under den förstnämnda rubriken falla 18 maskindrivna fartyg, av vilka 15 torpederats och 3 förolyckats genom minsprängning, under den senare 7 fartyg, vilkas förolyckande åtminstone i 4 fall med all sannolikhet likaledes är att hänföra till krigsorsak, ehuru full bevisning härom ej kunnat förebringas. Tvenne fall, mindre ångare av s. k. kanaltyp, som använts i östersjöfart, torde hava förolyckats under storm, vilket ytterligare understryker den tidigare hävdade uppfattningen beträffande faran för dylika fartygs nyttjande i vidsträcktare fart än kustfart. (Se Soc. Medd., årg. 1917, sid. 1338.)

Vid fartygs kantring, som under året ägt rum i 4 fall, hava ej mindre än 25 ombord anställda personer omkommit. Under denna rubrik torde få räknas ångaren »Per Brahes» förolyckande under svårt väder i Vättern, varvid, förutom 8 passagerare, fartygets hela besättning bestående av 17 personer omkom. Utredningen av denna olycka har ännu ej helt slutförts, men kan man av vad som framgått av tillgängliga undersökningshandlingar med tämligen stor säkerhet fastslå, att densamma förorsakats av olämplig lastning

De återstående tre kantringarna hava inträffat med bogserbåtar, och lär man åtminstone i två av dessa fall få delvis lägga skulden på den höga däckslast av ved, som fartygen ifråga innehaft. I det sista fallet förorsakades kantringsolyckan därav, att bogserkabeln, då bogserångaren av en eller annan anledning råkat komma tvärs för densamma, på grund av felaktighet hos bogserkroken ej hastigt nog kunde lösgöras, varför båten drogs omkull och sjönk.

Bland övriga olyckshändelser tilldraga sig särskilt de, som härröra från personers fall, en viss uppmärksamhet. Salunda har en besättningsman å en mindre ångare, vilken förde pappersmassa som däckslast, vid fartygets av rodermanöver förorsakade hårda krängning fallit överbord och drunknat och en annan, likaledes anställd å en liten kanalångare, råkat ut för samma slags olycka vid passerande av en å däcket upplagd vedstapel. Om dessa olyckshändelser måhända i viss mån varit att tillskriva frånvaro av eller bristfällighet hos skyddsräcke, hava emellertid en del av de i tabellen upptagna fallen varit beroende av vederbörandes oförsiktighet under utförande av arbete ombord. En man ljöt döden vid fall från en mast, dit han beordrats

för att klargöra en flagga, och en annan föll vid påläggning av en skärstock ned i lastrummet och slog ihjäl sig. Den senare var vid tillfället berusad. Under rusets inflytande hava likaledes ett par andra dödsfall inträffat, i det besättningsmän efter landpermission på återväg ombord fallit i dockan och drunknat. Av överbrytande sjö har en man å en större ångare i oceanfart spolats överbord och omkommit.

Tvenne synnerligen svårartade olycksfall hava inträffat vid skötsel av maskineri, det ena under smörjning av slidrörelsen å en större ångares huvudmaskin, varvid smörjaren träffades av en arbetande maskindel med påföljd att huvudskålen spräcktes och mannen ett par timmar efter olyckshändelsen avled, det andra vid lättande av ankaret å en mindre ångare, varvid båtsmannen, som ensam befann sig å backen och skötte ankarspelet, drogs in i spelet, massakrerades och ljöt en ögonblicklig död. Trots att båda dessa olycksfall huvudsakligast torde hava berott på oförsiktighet från de omkomnas sida, synes dock samtidigt frånvaron av lämpliga skyddsanordningar även spelat en roll.

De tidigare ofta förekommande förgiftningsfallen vid förande av kiseljärnlaster (se Soc. Medd., årg. 1916, sid. 1050) synas numera vara ganska sällsynta; dock har även under 1918 ett dylikt fall inträffat, i det en städerska å en passagerarångare avlidit under former, som tyda på gasförgiftning från å fartyget vid tillfället förd last av kiseljärn.

Vid explosion av en å ett större motorfartyg befintlig, för oljeledning avsedd donkeypanna dödades en motorman, som utan att förvissa sig om, huruvida explosiv gasblandning fanns i eldstaden, skulle sticka fyr i densamma.

En undersökning av olycksfallens relativa fördelning på de skilda bemanningskategorierna giver vid handen, att 6·1 procent träffat befälhavare, 9·3 procent styrmän, 13 procent maskinister, 30 procent däcksmanskap, 27 procent maskinmanskap och 14·6 procent kökspersonal. Beträffande speciellt dödsolyckor, som föranletts av bevisade eller förmodade krigsorsaker (tabellens tvenne första rubriker), bliva de relativa talen 45 procent för gruppen befälhavare, styrmän och däcksmanskap, 41 procent för gruppen maskinister och maskinmanskap samt 14 procent för kökspersonal.

Tabellens andra avdelning lämnar en översikt över de olycksfall utan dödlig utgång, som träffat ombord å maskindrivna fartyg anställda personer. Ej mindre än 26 procent av dessa olycksfall äro att hänföra till personers fall, varav en del av särdeles allvarlig art. Särskilt ofta förekommande äro fall i lastrum vid påläggning och avtagning av luckor och skärstockar, vilket arbete alltid visat sig förenat med stor risk, dels till följd av materialens bristfällighet, dels på grund av oförsiktighet från sjömännens sida. Fall över bord äro också ganska talrika och härröra från såväl bristfälliga räcken och frånvaron av skyddsanordningar som från vårdslöshet och oförsiktighet. Ett ej obetydligt antal av dessa olycksfall hava inträffat under rusets inflytande.

Mera än 11 procent av de i tab. 1 B upptagna olycksfallen hava förorsakats av förtöjningsredskap av skilda slag. En del av dessa fall hava uppstått vid handhavande av vinschar och ankarspel i samband med fartygs för-

töjning, men det stora flertalet är att hänföra till skador, åsamkade av förtöjningstrossar, särskilt ståltrossar (s. k. wire). En del av de till denna grupp hörande olycksfallen hava varit av synnerligen allvarlig beskaffenhet, i det de därvid skadade sjömännen fått armar eller ben avslitna mellan tross och beläggningspållare. Några direkta skyddsanordningar torde för ifrågavarande fall knappast kunna föreskrivas, men ett avsevärt antal olyckor av här berörd art borde kunna avvärjas därigenom, att förtöjningstrossarna alltid hållas upprullade på därför avsedda wirerullar och att arbetet vid förtöjning sker under noggrann tillsyn av vederbörande befäl. Ehuru, som helt naturligt är, av inkomna olycksfallsrapporter ej framgår, om ifrågavarande olycksfall skulle kunna tillskrivas för fåtalig bemanning, torde emellertid detta förhållande i viss mån hava bidragit därtill.

43 eller över 18 procent av i tabellen upptagna olycksfall hava inträffat vid arbete med fartygs maskineri och ångpannor. Det största antalet har uppstått vid smörjning av framdrivningsmaskiner, men flera fall härröra även från oskyddade kuggväxlar å vinschar samt från handhavandet av andra hjälpmaskiner. Om ock en stor del av ifrågavarande olycksfall äro att tillskriva ren vårdslöshet eller oförsiktighet, torde å andra sidan bristande säkerhetsanordningar, såsom frånvaron av kugghjulsskydd, ledstänger o. d., vara en bidragande orsak till olyckorna.

Av tab. 2, vari redogöres för ombord å segelfartyg (även inbegripet pråmfartyg) inträffade olycksfall, framgår, att olycksfallsfrekvensen å denna fartygscert är betydligt mindre än å de maskindrivna fartygen. Anledningen härtill torde vara att söka dels i det mindre omfattande bruket av mekaniska hjälpmedel å segelfartygen, dels i den omständigheten, att arbetet å och driften av de senare sällan forceras på samma sätt som å de maskindrivna fartygen. Å andra sidan väntar man, att det arbete, som av sjömännen å segelfartygen utföres i riggen (till väders), skulle på grund av den risk, som måste anses vara förenad härmed, giva anledning till olycksfall, särskilt i form av nedstörtande. Så är emellertid ej förhållandet — endast 2 fall, av vilka det ena med dödlig utgång, hava under året inrapporterats — och torde detta bero såväl därpå, att det å segelfartygen anställda sjöfolket vid sitt arbete till väders iakttager nödig försiktighet, som att föreskrivna säkerhetsanordningar till förhindrande av oavsiktligt nedstörtande beaktas och äro fullt effektiva.

Av drunkningsolyckor vid fall över bord från däck tilldraga sig särskilt de, som förorsakats genom slag av bommar och segel uppmärksamheten. Dessa olyckor inträffa huvudsakligen under akterlig vind vid »gippning» av bomsegel och torde kunna förebyggas genom skärpt uppmärksamhet från de ombordvarandes sida ävensom genom anbringande av lämplig stopptalja.

I tab. 3 och 4 angives olycksfallens fördelning på orsaker och fartygens positioner vid olyckstillfället. 61 procent av samtliga olyckshändelser hava inträffat å fartyg som befunnit sig till sjöss, medan återstående 39 procent ägt rum i hamn. I övrigt torde dessa tabeller ej erfordra närmare förklaringar.

Av tab. 5 framgår olycksfallsfrekvensen under årets olika månader.

Tabell 1. Olycksfall å maskindrivna fartyg, fördelade efter orsaker och bemanningsspecialiteter.

Orsaker	Bemanningsspecialiteter														Summa
	Befälhavare	Styrmän	Maskinister	Båtsmän o. timmermän	Matroser	Lättmatroser	Jungmän	Annan ej spec. däckspersonal	Donkeymän o. smörjare	Eldare	Kollämpare	Manlig kökspersonal	Kvinnlig kökspersonal	Annan ej spec. personal	
A. Vid olycksfall med dödlig utgång.															
Fartygs förolyckande genom krigsorsak	3	11	15	2	15	—	1	5	4	23	4	10	5	—	98
Fartygs försvinnande med man och allt	7	10	12	2	17	11	4	—	3	19	1	8	5	—	99
Fartygs kantring	2	1	4	1	—	—	—	6	—	5	—	—	6	—	25
Fartygs ombordläggning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Fall över bord i samband med arbete	1	—	—	—	3	1	1	—	—	1	—	—	—	—	7
Fall över bord utan samband med arbete	—	—	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	3
Fall från riggen	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Fall i lastrum, kolboxar o. d	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Fall i dockor o. d. vid återvändande från besök i land	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	3
Brottsjöar	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Drunkning under badning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	2
Maskiner	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2
Förgiftning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Explosion	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Mord och självmord	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Summa	15	23	32	6	39	12	6	11	7	55	5	19	17	—	247
B. Vid olycksfall utan dödlig utgång.															
Fartygs förolyckande genom krigsorsak	—	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—	6
Fartygs ombordläggning	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Fall över bord från däck (eller fall å däck)	3	—	1	2	1	1	3	4	—	8	1	2	1	2	29
Fall från riggen	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Nedstörtande i lastrum, kolboxar o. d.	1	3	—	—	2	4	—	2	—	5	—	1	1	—	19
Fall vid vistelse i lastrum, kolboxar o. d.	—	—	—	—	1	—	—	1	—	1	2	1	—	—	6
Fall i dockor o. d. vid återvändande från besök i land	—	—	—	—	1	—	—	3	—	2	—	—	—	—	6
Brottsjöar	—	1	—	—	3	—	—	1	—	1	—	—	—	—	6
Förtöjningsredskap	1	7	1	1	6	3	1	5	—	2	—	—	—	—	27
Fartygs framdrivningsmaskineri	—	—	9	—	—	—	—	1	—	11	—	—	—	—	21
Fartygs hjälpmaskineri	—	2	—	—	1	—	3	3	1	1	—	—	—	—	11
Ångpannor, kokare o. d.	—	—	2	—	—	—	—	—	—	9	—	—	—	—	11
Explosioner	—	—	2	—	1	2	—	—	—	1	—	—	—	—	6
Gasförgiftning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Handverktyg	—	—	1	—	3	—	1	3	—	3	—	2	1	—	14
Rosthackning	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Luckor och skärstockar	—	1	2	—	—	1	—	1	—	1	—	—	—	1	7
Nedfallande föremål	—	—	1	2	2	1	2	—	—	4	—	—	—	—	12
Lastnings- och lossningsredskap	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Andra orsaker	2	2	3	1	4	3	—	4	—	6	—	1	—	—	26
Lastning och lossning.															
Kolmått, gripskopor o. d.	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2
Ställningar, stegar, bockar o. d.	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Andra redskap (säckkrok, kofot, rälskrok o. d.)	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Vinschar o. d. ombord	—	1	—	—	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	6
Lastning för hand	1	—	1	—	1	1	1	4	—	1	—	—	—	2	12
Andra orsaker	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2
Summa	8	22	23	7	33	20	11	35	1	57	3	9	3	5	237

Tab. 2. Olycksfall å segelfartyg, fördelade på orsaker och bemanningsspecialiteter.

Orsaker	Bemanningsspecialiteter								Summa
	Befälhavare	Styrmän	Båtsmän, timmermän, segelmakare	Matroser	Lättmatroser	Jungmän	Manlig kökspersonal	Annan ej spec. personal	
A. Vid olycksfall med dödlig utgång.									
Fartygs förolyckande genom krigsorsak	1	1	—	2	—	—	—	—	4
Fartygs försvinnande med man och allt	3	1	—	3	1	—	—	—	8
Fall över bord i samband med arbete	2	1	—	—	1	2	1	—	7
Fall från riggen	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Fall i lastrum o. d.	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Bärgningsredskap	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Andra orsaker	1	—	—	—	—	—	1	—	2
Summa	9	3	—	5	2	3	2	—	24
B. Vid olycksfall utan dödlig utgång.									
Fall över bord från däck (eller fall å däck)	2	—	—	—	—	—	—	1	3
Fall från riggen	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Fall genom luckor ned i lastrum o. d.	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Fall i dockor o. d. vid återvändande från besök i land	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Förtöjningsredskap och ankare	1	1	—	—	—	—	—	1	3
Fartygs hjälpmaskineri	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Explosioner	2	—	—	—	—	—	—	—	2
Handverktyg	1	—	—	—	—	—	2	—	3
Bärgningsredskap	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Luckor och skärstockar	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Lastning och lossning.									
Ställningar, stegar, bockar etc.	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Kranar o. d. (i land)	1	—	—	—	—	—	—	1	2
Vinschar o. d. (ombord)	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Lastning och lossning för hand	1	—	—	1	1	—	—	1	4
Andra orsaker	6	1	—	—	—	—	—	1	8
Summa	16	2	1	1	2	2	2	7	33

Tab. 3. Olycksfall å maskindrivna fartyg, fördelade efter orsaker och fartygens positioner vid olyckstillfällena.

Orsaker	Fartygens positioner vid olyckstillfällena						Summa
	Kust- o. inre fart	Östersjö-fart	Nordsjö-fart	Ocean-fart	Svensk hamn	Utl. hamn	
A. Vid olycksfall med dödlig utgång.							
Fartygs förolyckande genom krigsorsak	—	—	84	14	—	—	98
Fartygs försvinnande med man och allt	—	36	45	18	—	—	99
Fartygs kantring	24	—	—	—	1	—	25
Fartygs ombordläggning	1	—	—	—	—	—	1
Fall överbord i samband med arbete	4	—	—	1	1	1	7
Fall överbord utan samband med arbete	—	—	—	3	—	—	3
Fall från riggen	—	—	—	—	1	—	1
Fall i lastrum, kolboxar o. d.	—	—	—	—	—	1	1
Fall i dockor o. d. vid återvändande från besök i land	—	—	—	—	—	3	3
Brottsjöar	—	—	—	1	—	—	1
Drunkning under badning	1	—	—	—	—	1	2
Maskiner	—	—	1	1	—	—	2
Förgiftning	—	—	—	—	1	—	1
Explosion	—	—	—	—	—	1	1
Mord och självmord	—	—	—	2	—	—	2
Summa	30	36	130	40	4	7	247
B. Vid olycksfall utan dödlig utgång.							
Fartygs förolyckande genom krigsorsak	—	—	6	—	—	—	6
Fartygs ombordläggning	1	—	1	—	—	—	2
Fall överbord från däck (eller fall å däck)	6	1	—	—	21	1	29
Fall från riggen	—	—	—	—	1	—	1
Fall i lastrum, kolboxar o. d.	2	—	4	1	10	2	19
Fall vid vistelse i lastrum, kolboxar o. d.	1	—	2	—	3	—	6
Fall i dockor o. d. vid återvändande från besök i land	2	—	—	—	2	2	6
Brottsjöar	—	—	1	4	1	—	6
Förtöjningsredskap	4	—	5	—	15	3	27
Fartygets framdrivningsmaskineri	8	1	3	—	9	—	21
Fartygs hjälpmaskiner	1	—	—	—	7	3	11
Ångpannor, kokare o. d	4	1	—	—	6	—	11
Explosioner	—	—	—	—	1	5	6
Gasförgiftning	—	—	—	—	1	—	1
Handverktyg	4	—	1	—	7	2	14
Rosthackning	—	—	—	—	1	—	1
Luckor och skärstockar	—	—	—	—	4	3	7
Nedfallande föremål	—	—	—	1	8	3	12
Lastnings- och lossningsredskap	—	—	—	—	1	—	1
Andra orsaker	2	—	4	—	20	—	26
Lastning och lossning							
Kolmått, gripskopor o. d.	—	—	—	—	2	—	2
Ställningar, stegar, bockar o. d.	—	—	—	—	1	—	1
Andra redskap (säckkrok, kofot, rälskrok o. d.)	—	—	—	—	1	—	1
Kranar o. d. (i land)	—	—	—	—	—	—	—
Vinschar o. d. (ombord)	—	—	—	—	6	—	6
Lastning för hand	—	—	—	—	12	—	12
Andra orsaker	—	—	—	—	2	—	2
Summa	35	3	27	6	142	24	237

Tab. 4. Olycksfall å segelfartyg, fördelade på orsaker och fartygens positioner vid olyckstillfällena.

Orsaker	Fartygens positioner vid olyckstillfällena						Summa
	Kust- o. inre fart	Östersjö-fart	Nordsjö-fart	Ocean-fart	Svensk hamn	Utl. hamn	
A. Vid olycksfall med dödlig utgång.							
Fartygs förolyckande genom krigsorsak	—	—	4	—	—	—	4
Fartygs försvinnande med man och allt	2	4	—	—	2	—	8
Fall överbord i samband med arbete	1	3	1	—	2	—	7
Fall från riggen	1	—	—	—	—	—	1
Fall i lastrum o. d.	1	—	—	—	—	—	1
Bärgningsredskap	—	1	—	—	—	—	1
Andra orsaker	2	—	—	—	—	—	2
Summa	7	8	5	—	4	—	24
B. Vid olycksfall utan dödlig utgång.							
Fall överbord från däck (eller fall å däck)	—	—	—	—	3	—	3
Fall från riggen	—	—	—	—	—	1	1
Fall genom luckor ned i lastrum o. d.	—	—	—	—	1	—	1
Fall i dockor o. d. vid återvändande från besök i land	—	—	—	—	1	—	1
Förtöjningsredskap och ankare	2	—	—	—	1	—	3
Fartygs hjälpmaskineri	—	1	—	—	—	—	1
Explosioner	—	—	—	—	2	—	2
Handverktyg	—	—	—	—	2	1	3
Bärgningsredskap	—	—	—	—	1	—	1
Luckor och skärstockar	—	—	—	—	1	—	1
Lastning och lossning.							
Ställningar, stegar, bockar etc	—	—	—	—	—	1	1
Kranar o. d. (i land)	—	—	—	—	1	1	2
Vinschar o. d. (ombord)	—	—	—	—	1	—	1
Lastning och lossning för hand	—	—	—	—	4	—	4
Andra orsaker	1	—	—	—	7	—	8
Summa	3	1	—	—	25	4	33

Tab. 5. Olycksfall å fartyg, fördelade på årets olika månader.

	Med dödlig utgång.		*Utan dödlig utgång.*		Summa
	Maskindrivna fartyg	Segelfartyg	Maskindrivna fartyg	Segelfartyg	
Januari	59	4	14	2	79
Februari	37	—	11	2	50
Mars	6	—	9	1	16
April	5	4	20	1	30
Maj	8	—	15	3	26
Juni	14	—	26	4	44
Juli	6	—	22	1	29
Augusti	37	—	26	5	68
September	24	6	24	9	63
Oktober	10	8	20	—	38
November	38	—	26	5	69
December	3	2	21	—	26
Månad ej angiven	—	—	3	—	3
Summa	247	24	237	33	541

Olycksfall vid lastning och lossning av fartyg år 1918.[1]

Sedan Kungl. Maj:t på socialstyrelsens hemställan bemyndigat underinspektörerna inom yrkesinspektionen att även under år 1918 utöva viss tillsyn över lastning och lossning av fartyg, har denna inspektionsverksamhet fortgått enligt samma grunder som föregående år. Härvid har särskilt uppmärksamhet ägnats åt yrkesfaran vid stuveriarbete samt vid dettas utövande förekommande olycksfall.

I samband härmed har med ledning av rapporter, som från yrkesinspektörerna insänts under år 1918, verkställts en utredning rörande de olycksfall, som under nämnda tidsrymd inträffat under arbete med lastning och lossning av fartyg.

Av utredningen, som i sammandrag återgives i efterföljande tab. 1—5, framgår, att antalet till socialstyrelsen anmälda olycksfall under redovisningsåret varit betydligt större än under 1917 nämligen 685 mot 378. Denna ökning torde emellertid ej vara att tillskriva stegrad olycksfallsfrekvens, utan beror dels på sjöfartens och till följd därav även stuveriverksamhetens tilltagande livlighet under 1918, dels på den större samvetsgrannhet, varmed olycksfallsrapporterna numera insändas, sedan anmälningsplikt till riksförsäkringsanstalten införts.

Av de under året inträffade olycksfallen hava 8 medfört dödlig utgång. Dessa olycksfall hava varit fördelade på följande yrkesinspektionsdistrikt: 1 på 2:dra, 1 på 5:te, 4 på 6:te och 2 på 9:de distriktet, samt på nedannämnda hamnar: 4 fall på Göteborg, 1 på Harnäs, 1 på Hälsingborg, 1 på Luleå och 1 på Sundsvall. Samtliga olycksfall hava inträffat ombord å fartyg. Två av olycksfallen hava förorsakats därav, att vid lossning av kollaster de därvid använda kolmåtten, vilka med tillhjälp av fartygens vinschar upphissats ur lastrummen, lossnat från vinschlöparna och nedstörtat i rummet. Härvid blev i det ena fallet en i lastrummet sysselsatt arbetare krossad av det nedfallande måttet, och i det andra slogs en på lossningsställningen befintlig arbetare ned i lastrummet. Två dödsfall hava förorsakats av nedstörtande från däck genom öppna luckor i lastrum, och en arbetare har ljutit döden vid fall från fartyg till den lägre belägna stenkajen. En stuveriarbetare har dödats av en nedfallande hissbom, och ett annat dödsfall har förorsakats av ett från en lastbom lösslitet hissblock, som nedstörtade och träffade en å däcket sysselsatt arbetare. Slutligen sammanstörtade vid lossning av en pråm en arbetsställning, varvid en arbetare ljöt döden.

Ovannämnda ävensom vissa andra svårare och för stuveriarbetet typiska olycksfall hava beskrivits i de periodiska rapporter, som influtit i Sociala Meddelanden.

[1] Se Soc. Medd., årg. 1915, sid. 629, årg. 1917, sid. 74 och 1 473 samt årg. 1918, sid. 1 099.

Tab. 1. Arbetsgivare, som insänt uppgift om olycksfall vid lastning och lossning av fartyg.

Arbetsgivare	Yrkesinspektionsdistrikt									
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	Summa
Importörer och importfirmor	12	—	—	—	2	26	1	3	5	**49**
Industriella företag	5	6	3	8	4	20	9	12	20	**87**
Järnvägsföretag	—	23	1	—	—	2	—	—	1	**27**
Skeppsmäklare	1	1	2	5	11	45	1	9	—	**75**
Rederier	8	1	—	1	—	65	—	1	—	**76**
Staten och kommuner	1	1	—	3	3	10	—	—	—	**18**
Stuvare och stuverifirmor	56	7	15	—	91	93	—	20	71	**353**
Summa	**83**	**39**	**21**	**17**	**111**	**261**	**11**	**45**	**97**	**685**

Tab. 2. Olycksfallens tillkomst och förlopp

Skadade under sysselsättning med eller genom	Yrkesinspektionsdistrikt									
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	Summa
Handverktyg	1	1	—	1	3	6	1	2	2	**17**
Transportredskap	8	8	2	1	9	3	—	3	3	**37**
Luckor och skarstockar	4	—	—	—	4	7	—	—	2	**17**
Kättingslängor, rälslängor, stroppar o. d.	3	1	1	1	—	14	—	3	1	**24**
Kolmått, gripskopor o. d.	5	3	4	2	12	28	1	6	3	**64**
Förtöjningsredskap	1	—	—	—	1	—	—	—	1	**3**
Ställningar, stegar, bockar, banor o. d.	9	1	2	1	6	11	1	2	4	**37**
Andra redskap (för handbärning)	1	—	—	—	1	4	—	—	—	**6**
Taljor och block	—	2	—	1	—	5	—	2	2	**12**
Kranar (i land)	3	—	1	—	—	2	—	1	1	**8**
Vinschar (ombord)[1]	12	6	3	3	31	55	2	4	29	**145**
Lastning och lossning för hand: personers fall	4	1	—	1	3	5	—	—	4	**18**
Lastning och lossning för hand: föremåls fall	2	3	1	—	5	18	—	1	6	**36**
Lastning och lossning för hand: på annat sätt	23	3	2	3	19	38	2	10	19	**119**
Personers fall (utan samband med föregående)	3	—	2	1	4	28	1	3	9	**51**
Föremåls fall (utan samband med föregående)	2	8	2	1	10	27	3	4	8	**65**
På här ej angivet (eller okänt sätt)	2	2	1	1	3	10	—	4	3	**26**
Summa	**83**	**39**	**21**	**17**	**111**	**261**	**11**	**45**	**97**	**685**

[1] Därav i samband med annan anledning I: 10. II: 4. III: 2. IV: 2. V: 23. VI: 29. VII: —. VIII: —. IX: 13. S:a **83.**

Tab. 8. Olycksfall på grund av personers eller föremåls fall.

Skadade genom	Yrkesinspektionsdistrikt									
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	Summa
Fall från ställning, landgång o. d.	4	1	2	1	7	6	—	3	1	**25**
Fall å kaj, däck o. d.	2	1	—	2	3	14	3	1	3	**29**
Nedstörtande i lastrum	5	—	1	—	2	8	—	—	3	**19**
Nedstörtande i sjön, i pråm, på kaj o. d.	3	5	—	2	1	12	—	3	7	**33**
Nedfallande last	4	8	3	1	11	26	3	5	11	**72**
Utslirande av last ur längor o. d.	4	2	1	1	9	15	—	2	13	**47**
Fallande lastnings- och lossningsmaterial	—	1	1	—	2	11	1	—	5	**21**
Summa	**22**	**18**	**8**	**7**	**35**	**92**	**7**	**14**	**43**	**246**

Tab. 4. Olycksfallsfrekvensen under årets olika månader.

Månader	Yrkesinspektionsdistrikt									
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	Summa
Januari	7	5	3	3	12	26	—	—	4	**60**
Februari	1	—	—	—	15	18	—	—	—	**34**
Mars	5	2	—	—	7	18	—	1	—	**33**
April	3	4	1	2	6	14	—	—	2	**32**
Maj	3	5	5	5	4	27	2	9	6	**66**
Juni	12	2	2	2	12	24	—	6	11	**71**
Juli	8	7	1	—	9	25	—	7	6	**63**
Augusti	8	2	1	1	17	13	—	3	21	**66**
September	3	4	2	1	1	12	5	5	11	**44**
Oktober	13	1	5	2	8	26	—	5	15	**75**
November	10	3	1	—	14	22	2	4	15	**71**
December	10	4	—	1	6	36	2	5	6	**70**
Summa	**83**	**39**	**21**	**17**	**111**	**261**	**11**	**45**	**97**	**685**

Tab. 5. Olycksfallens fördelning på de olika hamnarna inom riket.

Axmar	1 fall	Norrtälje	1 fall
Backa	1 »	Nynäshamn	1 »
Bergby	3 »	Nävekvarn	1 »
Bollsta	1 »	Oskarshamn	1 »
Bromölla	1 »	Otterbäcken	1 »
Degerhamn	2 »	Oxelösund	22 »
Figeholm	1 »	Piteå	1 »
Gävle	30 »	Påskallavik	1 »
Gustavsfors	1 »	Ronneby	4 »
Göteborg	215 »	Skaftet	2 »
Halmstad	25 »	Skellefteå	4 »
Harnäs	2 »	Skoghall	4 »
Härnösand	2 »	Skutskär	8 »
Hortlax	2 »	Stockholm	83 »
Huskvarna	1 »	Strömstad	1 »
Hälsingborg	10 »	Stugsund	3 »
Iggesund	6 »	Sundsvall	31 »
Kalix	3 »	Surahammar	1 »
Kalmar	1 »	Sylvik	1 »
Karlshamn	3 »	Säffle	1 »
Karlskrona	12 »	Södertälje	1 »
Karlstad	1 »	Sölvesborg	1 »
Kramfors	23 »	Trollhättan	6 »
Landskrona	5 »	Trälleborg	9 »
Lellsunda	1 »	Uddevalla	7 »
Lidköping	1 »	Umeå	8 »
Ljusne	1 »	Varberg	3 »
Luleå	19 »	Visingsö	1 »
Malmö	45 »	Västervik	1 »
Mon	1 »	Ystad	4 »
Munksjö	1 »	Åhus	6 »
Mustadfors	1 »	Åmmeberg	1 »
Mölnbacka	1 »	Örnsköldsvik	3 »
Norrköping	17 »	Ej uppgivna hamnar	21 »
Norrsundet	1 »		Summa 655 fall

För närmare kännedom om yrkesinspektionens befattning med tillsynen av stuveriarbete hänvisas till berättelsen om yrkesinspektionens verksamhet under år 1917.

Yrkesinspektionens verksamhet

under *april—juni* år 1919.

Sammandrag av yrkesinspektörernas rapporter för april—juni 1919.

Antal	Yrkesinspektören i distriktet									Sprängämnesinspektören	Yrkesinspektrisen	Summa
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX			
Inspekterade arbetsställen	86	139	104	114	169	141	55	169	67	11	26	1 081
Sammanlagt arbetarantal	10 887	12 290	2 830	6 898	5 717	4 460	2 703	6 338	5 599	645	2 146	60 513
Sammanlagt kraftbelopp (eff. hkr.)	10 303	69 250	7 552	13 489	11 477	25 992	5 854	23 418	38 382	1 146	—	206 863
Inspektions- och resedagar: för yrkesinspektören .	60	37	34	41	52	54	33	47	88	46	69	511
» assistenten	13	31	13	13	29	38	3	18	16	—	5	179
Arbetsställen, till vilka lämnats skriftliga meddelanden (med anledning av inspektion)	16	122	44	60	100	95	17	93	54	14	—	615
Inkomna protokoll över besiktning av ångpannor: större besiktning . . .	32	47	26	38	55	54	18	45	38	—	—	353
mindre » . . .	82	132	70	130	148	167	86	114	89	—	—	1 018
Inkomna protokoll över besiktning av kokare eller andra kärl under tryck: större besiktning . . .	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	4
mindre » . . .	—	—	—	3	1	3	—	—	—	—	—	7
Inkomna intyg över besiktning och avprovning av hissar eller kranar .	81	55	4	6	98	105	10	—	3	—	—	362
Inkomna anmälningar om olycksfall i arbete . .	668	1 042	698	562	1 057	1 335	950	1 132	987	8	—	8 439
därav med dödlig utgång	1	2	8	7	7	2	5	6	6	2	—	46
Framställning till konungens befallningshavande om tillämpning av 38 eller 39 § lagen om arbetarskydd	—	—	—	8	3	6	—	1	2	—	—	20
Anmälningar till åtal . .	—	—	1	3	1	21	3	—	1	—	—	30
Lämnade eftergifter . . .	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1

Sammandrag av underinspektörernas rapporter för april—juni 1919.

	Yrkesinspektionsdistrikt									Summa
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	
Jordbruk:										
Inspekterade arbetsställen . .	52	173	79	107	285	166	178	70	45	**1 155**
Använda eff. hästkrafter . .	672	3 384	1 373	1 540	3 285	1 838	5 135	668	484	**18 379**
Hantverk:										
Inspekterade arbetsställen . .	51	53	29	46	180	131	45	97	22	**654**
Sysselsatta arbetare	105	153	70	139	382	354	127	175	53	**1 558**
Använda eff. hästkrafter . .	131	179	98	109	388	224	194	269	39	**1 631**
Övrig verksamhet:										
Inspekterade arbetsställen . .	87	87	230	147	172	183	108	184	46	**1 244**
Sysselsatta arbetare	831	582	1 228	666	1 677	2 956	548	856	101	**9 445**
Använda eff. hästkrafter . .	509	514	4 451	2 855	2 784	818	2 496	3 729	1 095	**19 249**
Hela antalet:										
Inspekterade arbetsställen . .	**190**	**313**	**338**	**300**	**637**	**480**	**331**	**351**	**113**	**3 053**
Sysselsatta arbetare [1]	**936**	**735**	**1 298**	**805**	**2 059**	**3 310**	**675**	**1 031**	**154**	**11 003**
Använda eff. hästkrafter . .	**1 312**	**4 077**	**5 922**	**4 504**	**6 457**	**2 880**	**7 825**	**4 666**	**1 616**	**39 259**
Förrättnings- och resedagar . .	63	89	81	70	154	138	98	96	46	**835**
Lämnade skriftliga meddelanden	2	25	61	74	51	60	22	30	7	**332**
Inkomna protokoll över besiktning av ångpannor:										
större besiktning	14	40	64	68	46	9	25	28	6	**300**
mindre »	1	26	95	120	73	14	36	32	11	**408**

Sammandrag av bergmästarnas rapporter för april—juni 1919.

	Bergmästardistrikt						Summa
	norra	Gävle—Dala	östra	mellersta	västra	södra	
Inspekterade arbetsställen	1	4	12	3	1	4	**25**
Sammanlagt arbetarantal	931	1 503	465	242	13	459	**3 613**
» kraftbelopp (eff. hästkrafter) . . .	5 470	9 706	2 830	801	45	1 420	**20 272**
Förrättnings- och resedagar:							
för bergmästaren	4	3	2	5	2	6	**22**
» gruvingenjören	—	5	8	—	—	—	**13**
Arbetsställen, till vilka lämnats skriftliga meddelanden (med anledning av inspektion) . . .	—	1	1	—	—	—	**2**
Inkomna intyg över besiktning och avprovning av hissar eller kranar	—	—	—	—	3	—	**3**
Inkomna anmälningar om olycksfall i arbete .	96	116	65	102	10	145	**534**
därav med dödlig utgång	1	—	1	—	—	2	**4**

[1] Arbetarna inom jordbruket ej medräknade.

Sammandrag av specialinspektörernas för järnvägsdrift rapporter april—juni 1919.

	Statens järnvägar			Enskilda järnvägarna	Summa
	överinspektören för säkerhetstjänsten	överinspektören för trafiktjänsten	inspektören för rullande materiel		
Besökta arbetsställen	6	—	32	210	**248**
Ungefärligt antal av besöken berörda arbetare	193	30	—	9 370	**9 593**
Förrättnings- och resedagar	4	19	33	56	**112**
Antal lämnade skriftliga meddelanden	6	[1]	43	196	**245**
Inkomna anmälningar om olycksfall i järnvägsdrift icke förorsakade av elektrisk ström	454	[2]	[2]	110	**564**
därav med dödlig utgång	8	[2]	[2]	2	**10**
Inkomna anmälningar om olycksfall i järnvägsdrift förorsakade av elektrisk ström	—	[2]	[2]	—	—
därav med dödlig utgång	—	[2]	[2]	—	—

Sammandrag av specialinspektörernas för elektriska anläggningar rapporter april—juni 1919.

	Inspektionsdistrikt				Summa
	norra	östra	västra	södra	
Inspekterade elektriska anläggningar	42	7	10	25	**84**
Total eff. kilowatt	30 867	400	1 500	1 260	**34 027**
Sysselsatta arbetare	83	29	32	22	**166**
Inspektions- och resedagar	—	—	—	—	—
Antal arbetsställen, till vilka lämnats skriftliga meddelanden med anledning av inspektion	27	4	8	4	**43**
Inkomna anmälningar om olycksfall i arbete förorsakade av elektrisk ström	3	4	2	7	**16**
därav med dödlig utgång	1	1	—	4	**6**

[1] Redovisas av överinspektören för säkerhetstjänsten samt inspektören för rullande materiel.
[2] Redovisas av överinspektören för säkerhetstjänsten.

Rapporter från yrkesinspektörerna angående svårare olycksfall i arbete. (Forts.)

50. En torvkvarn drevs av en konisk kuggväxel, placerad under verkets bottenplåt. Intill denna kuggväxel sutto tvenne lager med sina smörjkoppar för fast smörja. Vid ett tillfälle kröp en arbetare A. under bottenplåten för att åtdraga smörjkopparna. Då A. sträckte armen över kuggväxeln, fastnade blusärmen i denna och drogs därvid armen in i växeln. A. skadades därvid så svårt, att han senare avled. För att förekomma ett upprepande av olycksfallet föreskrevs vid inspektion, att kuggväxeln skulle inskyddas.

51. En färgeriförman L. var sysselsatt med målning av en takbjälke, och begagnade han sig härvid av en av honom själv tillverkad stege av synnerligen bristfällig beskaffenhet. Under arbetet brast stegen, varvid L. föll ner i en i golvet utgrävd och cementerad binge där han något senare anträffades i döende tillstånd. Enligt driftsledningens uppgift var det god tillgång på starka och passande stegar, varför L:s tilltag att för detta arbete spika ihop en särskild stege är oförklarligt. Såsom varande förman kände han väl till stegarna, och voro de även av samma anledning tillgängliga för honom.

52. Vid igångsättning av en massaelevator, som stannat, skadades en träsliperiförman S. så svårt, att han senare avled. Huru vid olyckan tillgått kan ej med bestämdhet angivas, emedan S. vid tillfället var ensam. Antagligen har S. krupit innanför drivaxeln till den raffinör, till vilken elevatorn uppfordrar massa, eller också har han stigit upp på raffinören och av någon orsak halkat samt med högra armen kommit i beröring med remmen, som driver elevatorn. Härvid fastnade högra handen mellan remmen och drivskivan, som är anbragt på raffinöraxeln, och lindades armen upp på denna samt avslets. Då S. drogs in i axelledningen, gav han till en gäll vissling, som tillkallade några av kamraterna. Dessa funno S. liggande innanför lagerbocken vid raffinören och med armen avsliten vid skuldran. S. ägnades den första vården på stället, varefter provinsialläkaren, som för tillfället befann sig i närheten, tillkallades och anlade ett förband, varpå den skadade omedelbart fördes till lasarettet, där han dock strax efter framkomsten avled. Omnämnas kan, att S. var ofärdig i vänstra handen, och hade detta måhända varit bidragande till olyckan.

53. I en läderfabrik voro valkkaren så placerade, att två och två drogos av samma motor. Det ena valkkaret i ett par hade för reparation söndertagits, och voro järnbanden, som omsluta detsamma, ställda mot det andra karets lagerbock. En arbetare M., som skulle smörja en lagergång till det igång varande karet, gick — trots därom utfärdat förbud — utan att först slå ifrån motorn in mellan karen. Härunder hade han lutat sig över järnbanden samt med huvudet före dragits in mellan lagerbocken och axelkrysset. Av tillställdeskommande personer fanns M. liggande död mellan karen med hela kroppen sönderkrossad till en oformlig massa.

54. En sprängare J. anträffades med sönderskjutet huvud liggande död i orten. Huru vid olyckan tillgått kan ej med bestämdhet avgöras, emedan J. vid olyckstillfället var ensam. Vid företagen undersökning framgick, att samtliga sprängare mot kvitto mottagit socialstyrelsens: »Anvisningar angående skydd mot yrkesfara vid sprängningsarbete», men hade de det oaktat allmänt använt borret som laddstake samt i regel endast 30 à 40 cm. lång stubin. Vid användande av så kort stubin måste denna vanligen tändas, innan den patron, i vilken stubinen är fäst, införes i borrhålet.

I den ort, där olyckan inträffade, fanns en förkastning och flera smärre släppor Vid olyckan torde hava tillgått så, att då J. med borret i det horisontala hålet skulle införa sista patronen med vidhängande tänd stubin, patronen fastnat i någon ojämnhet invid en släppa samt krånglat. J. har därigenom ej hunnit sätta sig i säkerhet innan skottet gått.

55. En vagntillsyningsman skulle på aftonen göra utbyte av gasaccumulatorer under en personvagn, varvid, sedan utbyte skett och rörledningen tillkopplats, manometern i ledningen vid ventilens öppnande befanns icke visa något tryck. Då han förmodade, att packningen kommit fel eller någon smuts inkommit i ledningen, kopplade han åter ur behållaren. Packningen undersöktes därpå och en sakta utblåsning företogs genom ventilen för att avlägsna möjligen befintlig förorening ävensom för att undersöka, om behållaren innehöll gas. En förnyad inkoppling gav emellertid fortfarande intet tryck, varför ny utblåsning företogs. I samma ögonblick antändes den utströmmande gasen, troligen från den av tillsyningsmannen vid arbetet använda handsignallyktan. Ventilen kunde sedan icke stängas, och lågan, som till en början var lysande, slocknade efter några minuter, varefter ur behållaren utströmmade endast rök under fräsande ljud, samtidigt som behållaren antog allt högre temperatur. Med hjälp av tillstädeskommen nattvakt drogs behållaren, emedan fara för explosion antogs föreligga, bort från vagnen ut på bangården, vilket arbete nätt och jämt hann avslutas, då behållaren exploderade, varvid tillsyningsmannen erhöll en del brännskador i ansiktet. Han torde dock ej komma att lida framtida men av olyckshändelsen.

Vid företagen undersökning har utrönts, att accumulatorn var tillverkad år 1903 och sedan dess icke reparerats. Den var således fylld med s. k. »fransk» porös massa, framställd enligt den metod, som användes före år 1906. Efter denna tid äro alla Gasaccumulators behållare fyllda med den patenterade s. k. AGA-massan. I motsats till denna har den franska massan benägenhet att efter längre tids bruk sjunka samman, så att större hålrum uppstå mellan massan och accumulatorns mantel.

Av allt att döma hade ventilen och behållarens överdel av eldslågan blivit upphettade till den för acetylén kritiska temperaturen, då gasen sönderdelas i kol och väte under samtidig temperaturstegring till 2000 à 3000°. Denna sönderdelning av gasen inuti accumulatorn hade sedan fortsatt i de hålrum, som på grund av massans bristfälliga beskaffenhet förmodligen befunnits under ventilen i behållarens överdel och ned efter dess sidor. Utströmningen genom ventilen hade icke varit tillräcklig för att utjämna den genom gasens sönderdelning uppkomna värme- och tryckstegringen inuti behållaren, utan hade till sist bristning av manteln inträffat.

Som slutresultat av undersökningen framgår, att olyckan tvivelsutan icke kunnat inträffa, därest AGA-massa kommit till användning i behållaren.

AB. Gasaccumulator har redan våren 1918 genom cirkulärbrev till järnvägarna uppmanat förvaltningarna att låta revidera de äldre accumulatorerna, vilken uppmaning delvis åtföljts, men ännu återstår enligt bolagets anteckningar ett mindre antal äldre accumulatorer, vilka icke äro omstoppade med ny massa.

Under påpekande av den risk, som användandet av accumulatorer med den äldre massan sålunda medför, har specialinspektören för järnvägsdrift i cirkulärskrivelse till samtliga järnvägar, som enligt uppgift från AB. Gasaccumulator använda sig av gasaccumulatorer, anmodat dessa järnvägar att omedelbart gå i författning om undersökning av de av dem använda accumulatorerna och omedelbart låta revidera sådana, som enligt AB. Gasaccumulators uppgift hava lägre tillverkningsnummer än 550, eller som sakna instämplat tillverkningsnummer eller över huvud taget kunna misstänkas vara av äldre datum än 1906.

56. Vid kyvling av lådbräder medelst cirkelsåg, därvid matningen skedde för hand, kom brädan på grund av en i slutet på densamma befintlig kvist i skakning, så att mataren S. måste släppa brädan. Denna kastades då tillbaka och träffade S. i magen

så att tarmbristning uppstod. S. fördes omedelbart till lasarettet, men avled han där en vecka senare. Skydd över klingan fanns, men var detta antagligen för klent. Skyddet har senare förstärkts och förbättrats.

57. Tillsammans med en kamrat tjänstgjorde P. på en lastautomobil. Vid ett tillfälle, då bilen var igång, skulle P. stiga upp på densamma. Härvid snavade han på fotsteget och föll till marken, varvid bilen med ena bakhjulet gick över honom, samt skadade honom så svårt i bröstet och ena armen, att han samma dag avled på sjukhuset, dit han omedelbart blivit förd.

58. Tvenne arbetare voro vid en cirkelsåg sysselsatta med sågning av furustockar. Emedan cirkelklingan blivit varm, fick den en stund gå tom för att avkylas. När A., den ene av arbetarna, med handen skulle känna efter, om klingan var tillräckligt avkyld, drogs denna ned mellan klingan och matarbordet. Vid A:s försök att draga till sig handen förlorade han balansen och föll med vänstra axeln mot klingan, så att nyckelbenet avsågades.

59. I en nybyggd större betongkällare skulle formbräder och stöd borttagas. Källarens tak, vilket var plant och 170 mm. tjockt samt utan armering, uppbars på mitten av ett antal betongpelare, med inbördes avstånd c:a 1800 mm. På taket hade lagts ett 900 mm. tjockt jordlager. Då muraren S. och hans son voro sysselsatta med röjningsarbetet, rasade helt plötsligt mittpartiet. De båda arbetarna blevo begravna under betongkakorna och jordlagret och voro döda då de flera timmar senare anträffades.

Orsaken till olyckan var felaktig konstruktion av ifrågavarande betongtak och överskattande av dess bärkraft. Någon beräkning har icke heller förelegat.

60. I en mindre såg användes en cirkelsåg med rörligt bord. Klyvkniv fanns men var placerad på orätt plats, c:a 130 mm. från klingan. Skyddsbordet över klingan var borttaget, och hade i dess ställe till skydd mot spån upphängts en säcktrasa i den stolpe, som skulle uppburit skyddsbordet.

En arbetare H., som vid ifrågavarande såg sågade timmer av olika dimensioner, hade genomsågat en stock av sådan storlek, att klingan ej helt genomskurit densamma. H. drog därför bordet med stocken tillbaka till framkanten av klingan, där han sedan med en yxa skulle skilja plankan från stocken. Uppkliven på bordet satte H. vänstra foten mellan klyvkniven och klingan. Under arbetet kom H. att vrida foten så att klingan fick tag och avsågade densamma. Härvid föll H. över klingan med påföljd, att magen blev uppskuren och döden följde efter c:a 3 timmar.

61. En bergsprängare A. var sysselsatt med att ladda ett borrhål med dynamit, och hade han hunnit införa ungefär hälften av den för laddningen avsedda dynamiten, då en förtidig explosion inträffade, varvid A. slungades upp i luften och omedelbart dödades. Anledningen till den förtidiga explosionen har icke med säkerhet kunnat utrönas, men sannolikt har A. uraktlåtit, att efter strax förut skedd grytskjutning befria hålet från kvarvarande glödande rester eller låta avkyla hålet.

62. Efter fullgjort reparationsarbete av ett gruvspel skulle en arbetare J. hälla vatten på linkorgen för att göra denna mindre hal. J. försökte därför kliva upp på spelramen, men slant och fick vänstra foten in mellan ramen och kugghjulsekrarna, varpå hela benet indrogs. Av tillstädeskommande kamrater hjälptes J. loss och forslades omedelbart till lasarettet, där han dock påföljande dag avled. Kugghjulet har sedan blivit helt inskyddat medelst en plåthuv.

Författningar rörande sociala frågor

(inklusive folkhushållningsfrågor).

(Forts.)

I Svensk Författningssamling hava under tiden 1 juli—31 augusti 1919 publicerats följande författningar rörande sociala (folkhushållnings-)frågor.

N:r		Daterad
367.	Lag om fri rättegång	19 juni
368.	Lag ang. förordnande av rättegångsbiträde åt häktad	19 »
378.	K. kung. ang. skyldighet för kommunala myndigheter att till socialstyrelsen avgiva vissa uppgifter rörande levnadskostnader	19 »
379.	K. förordn. om ändrad lydelse av förordn. den 11 oktober 1907 ang. tillverkning av brännvin	4 juli
380.	K. förordn. om ändrad lydelse av förordn. den 1 juli 1918 ang. handel med skattefri sprit	4 »
388.	Lag om ändrad lydelse av lagen den 13 juni 1902 ang. uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn	6 juni
389.	K. kung. ang. statsbidrag till uppfostringsanstalter för vanartade och i sedligt avseende försummade barn	19 »
394.	K. kung. ang. villkoren för lån från Norrbottens nybyggnadslånefond	19 »
395.	K. kung. ang. villkor för erhållande och tillgodonjutande av odlingsbidrag åt innehavare av kronobyggen, vilka upplåtits vid disposition av överloppsmarker nedanför odlingsgränsen inom Arjeplogs, Jokkmokks och Gällivare socknar av Norrbottens län	19 »
406.	K. förordn. ang. försäljning av pilsnerdricka	11 juli
407.	K. förordn. ang. ändrad lydelse av förordn. den 7 augusti 1907 ang. tillverkning och beskattning av maltdrycker	11 »
408.	K. förordn. ang. ändrad lydelse av förordn. den 14 juni 1917 ang. försäljning av rusdrycker	11 »
409.	K. förordn. ang. ändrad lydelse av förordn. den 9 juni 1905 ang. försäljning av tillagade, alkoholfria drycker samt svagdricka	11 »
410.	K. Maj:ts instruktion för statens fattigvårdskonsulenter	25 april
414.	K. kung. om upphävande av förordn. den 18 september 1918 ang. förbud mot användande av mjölk och grädde till utfodring av djur	16 juli
417.	K. kung. ang. fastställande av nytt grundtal (141) att gälla tills vidare från och med juni månad 1919	16 »
433.	K. kung. ang. upphävande av vissa förbud mot utförsel ur riket av varor	16 »
434.	K. kung. ang. upphävande av förordn. den 7 december 1917 ang. reglering av handeln med socker och sirap	16 »
435.	K. förordn. ang. införselmonopol å socker	16 »
437.	K. kung. om ändrad lydelse av förordn. den 31 december 1918 ang. maximipris å socker och sirap	16 »
455.	K. förordn. om särskilda avdrag vid 1920 års taxering till inkomst- och förmögenhetsskatt	16 »
462.	K. kung. ang. upphävande av förordn. den 14 april 1917 ang. förbud mot användning utan tillstånd av mjöl, stärkelse och kli för industriell eller hantverksmässig tillverkning	1 aug.

N:r		Daterad
482.	K. cirkulär om upphävande av cirkuläret den 31 december 1917 med viss föreskrift angående verkställighet av domstols förordnande om tvångsuppfostran	4 aug.
483.	K. kung. ang. allmänna villkor och bestämmelser för statens egnahemslånerörelse	27 juni
484.	K. kung. ang. allmänna villkor och bestämmelser för lån från jordförmedlingsfonden	27 »
497.	K. kung. innefattande vissa bestämmelser ang. brödransoneringens och spannmålsregleringens avveckling m. m.	13 aug.
505.	K. skrivelse till folkhushållningskommissionen av juni 1919 ang. statens utfästelse att inköpa vete och råg av 1919 års skörd	13 aug.
511.	Kungl. Maj:ts reglemente för utdelning av statens räntefria studielån	19 juni
522.	K. kung. ang. upphävande av vissa förbud mot utförsel ur riket av varor	13 aug.
535.	K. kung. ang. understöd i vissa fall åt genom tobaksmonopolets införande nödlidande personer	2 »
536.	K. kung. angående ersättning av statsmedel i vissa fall för understöd åt arbetslös tobakspersonal	2 »
547.	K. förordn. ang. införselmonopol å vete och råg samt mjöl och gryn därav	21 »
548.	K. förordn. ang. försäljningsmonopol å vetemjöl	21 »
549.	K. kung. ang. överlåtelse av införselmonopol å vete och råg samt mjöl och gryn därav ävensom av försäljningsmonopol å vetemjöl	21 »
550.	K. kung. ang. övertagande av statens skyldighet till inköp av vete och råg.	21 »

Kortare Meddelanden.

— Sociala frågor i allmänhet. —

Det nordiska interparlamentariska förbundet och det nordiska socialpolitiska samarbetet. Å det nordiska interparlamentariska förbundets delegerademöte i Stockholm den 1—3 september 1919, vid vilket bland annat det internationella socialpolitiska arbetet behandlades, antogs följande från norsk sida framlagda förslag till resolution angående det nordiska socialpolitiska samarbetet:

»Mötet hälsar med glädje det socialpolitika samarbete mellan Danmark, Norge och Sverige, vilket — i enlighet med det nordiska interparlamentariska förbundets hemställan — är inlett genom ministermötena, och det uttalar sin förhoppning, att detta samarbete, som får ökad betydelse genom den nya organisationen för internationell reglering av arbetsvillkoren, må fortsätta till gagn för Nordens folk, bland annat genom tillsättande av särskilda kommissioner för varje land, vilka under samverkan kunna främja detta ändamål.»

Den internationella arbetarrörelsen och fredstraktatens arbetarskyddsprogram. Vid slutet av juli och början av augusti 1919 avhölls i Amsterdam en internationell fackföreningskongress, som skulle återupprätta den fackliga internationalen, vilken under kriget råkat i upplösning. Sedan detta icke utan svårigheter skett, tog kongressen ställning till en serie aktuella socialpolitiska spörsmål, bland annat till det i fredstraktaten i Versailles formulerade programmet för internationell reglering av arbetsvillkoren samt till den internationella arbetskonferensen i Washington. Fackföreningskonferensen i Bern i februari 1919 hade antagit ett arbetarskyddsprogram, vars genomförande vid fredsslutet genom nationernas förbund fordrades (se Soc. Medd., årg. 1919, sid. 168 ff.) Efter att hava jämfört Versailles- och Bernprogrammen uttalade kongressen, att det förra knappast i någon punkt tillgodosåg de i det senare framställda kraven, men erkände likväl, att Versaillesprogrammet kunde bliva grundvalen för ett förbund, »som är icke endast ett regeringarnas utan även ett folkens förbund».

I anslutning till detta uttalande förklarade kongressen, att de organiserade arbetarna skulle deltaga i den internationella arbetskonferensen i Washington på vissa villkor, av vilka det viktigaste var, att representanter för alla länders fackföreningsrörelse skulle inbjudas och beredas tillträde till konferensen som likaberättigade deltagare i densamma.

Detta uttalande syftade särskilt på det å annan plats i Sociala Meddelanden omförmälda förhållandet, att Tyskland och Tysk-Österrike icke inbjudits till arbetskonferensen, och kongressen gjorde alltså arbetarnas deltagande i densamma beroende av att jämväl dessa länder blevo representerade. Då officiellt meddelande sedermera ingick om, att intet hinder skulle läggas i vägen för tyska och österrikiska ombud, som komme att resa till Amerika för att deltaga i konferensen, vilken skulle äga utfärda inbjudan, ansågs det uppställda villkoret för arbetarrepresentanternas deltagande vara fyllt.

De nordiska ländernas ombud vid den internationella arbetskonferensen i Washington. Kungl. Maj:t har uppdragit åt legationsrådet A. E. M. Sjöborg och statens fattigvårdsinspektör R. G. H. von Koch att såsom regeringsombud för Sverige deltaga i den internationella socialpolitiska konferensen i Washington samt åt byråchefen Gunnar Huss och yrkesinspektrisen Kerstin Hesselgren att såsom experter biträda nämnda ombud ävensom uppdragit åt talmannen i riksdagens andra kammare, landsorganisationens ordförande Herman Lindqvist och ordföranden i

svenska arbetsgivarföreningen, vice häradshövdingen Hj. von Sydow att såsom ombud för landsorganisationen, resp. arbetsgivarföreningen deltaga i konferensen samt åt redaktören Oscar Johansson och direktören J. S. Edström att såsom experter biträda sistnämnda ombud vid konferensen, utan rätt för vederbörande ombud att biträda något för Sverige bindande beslut.

De danska deltagarna i konferensen äro: regeringens ombud: avdelningschefen i inrikesministeriet H. Vedel och byråchefen i samma ministerium Sv. Neumann med landstingsmännen fru Marie Hjelmer och C. V. Bramsnæs, fullmäktigen i Köpenhamns statistiska kontor B. Dahlgaard och byråchefen i yrkesinspektionen Sv. Trier som experter; arbetsgivarnas representant: direktören H. Vestesen med avdelningschefen i Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening H. C. Ørsted som expert; arbetarnas representant: ordföranden för De samvirkende Fagforbund C. F. Madsen med folketingsmannen P. Hedebol som expert.

Den norska delegationen har följande sammansättning: Regeringsombud äro stortingspresidenten J. Castberg och riksförlikningsmannen J. M. Lund med expeditionschefen i socialdepartementet Th. G. Thorsen och yrkesinspektrisen fru Betzy Kjelsberg som experter. Arbetsgivarna representeras av underdirektören i norska arbetsgivarföreningen G. Paus och arbetarna av den norska landsorganisationens sekreterare J. Teigen.

Socialattachéer vid vissa svenska beskickningar. Sedan 1919 års lagtima riksdag, efter av Kungl. Maj:t, med anledning av förslag av sakkunniga för verkställande av utredning angående behovet av förändringar av Sveriges representation i utlandet (se Soc. Medd. 1919, sid. 161 ff.), gjord framställning, för anställande av socialattachéer vid svenska beskickningar i utlandet anvisat dels å tilläggsstat för år 1919 ett belopp av 12 500 kr., dels ock å extra stat för år 1920 ett belopp av 50 000 kr., har Kungl. Maj:t den 27 september 1919 förordnat förste aktuarien i socialstyrelsen, fil. dr Erik Sjöstrand samt redaktörerna fil. lic. Gunnar Löwegren och Wilhelm Jansson att från och med den 1 oktober 1919 tills vidare vara socialattachéer med den placering och tjänstgöring, som ministern för utrikesärendena bestämmer. På grund av detta bemyndigande har utrikesministern föreskrivit, att Sjöstrand skall vara placerad i London, Löwegren i Paris och Jansson i Berlin.

Norska socialattachéer. Norska stortinget har för budgetåret 1919—1920 beviljat 40 000 kr. till förstärkande av vissa norska beskickningars personal med attachéer, som skola studera sociala spörsmål i utlandet och avgiva berättelser däröver. Till socialattachéer hava förordnats expeditionschefen i socialdepartementet Th. G. Thorsen med placering i London och Paris samt høiesteretsadvokat C. Bonnevie med placering i Berlin och Wien.

De sociala ärendenas beredning i Danmark. Den 18 november 1918 förordnades en ledamot utan portfölj av den danska ministären att handlägga de sociala ärendena i stället för inrikesministern, inom vars ministerium beredningen sker (Soc. Medd. 1918, sid. 1215.) Enligt kungl. resolution den 19 juli 1919 har nu en omorganisation av inrikesministeriet ägt rum, varigenom detta uppdelats å en avdelning för inrikes ärenden och en *socialavdelning* (Socialdepartementet), den sistnämnda omfattande två byråer (Socialkontoret och Kontoret för offentlig Forsorg). Till chef för socialavdelningen har utnämnts H. Vedel och till chef för socialbyrån Sv. Neumann. Genom omorganisationen rubbas ej förordnandet för viss ledamot av ministären (Th. Stauning) att utöva den ministeriella handläggningen av de sociala ärendena.

Då det är sannolikt, att reformkrav med avseende å den sociala lagstiftningen från olika håll framdeles komma att resas, har inrikesministeriet vidare ansett det vara av vikt, att ministeriet beredes lätt och obehindrad möjlighet att överlägga om sociala frågor med personer, som innehava ledande ställning inom de sociala statsinstitutionerna, ävensom med företrädare av arbetsgivarnas och arbetarnas intressen, samt i detta syfte tillsatt ett *socialråd* (Socialraadet), bestående av tio ämbetsmän med sakkunskap å det sociala området samt tre representanter för arbetsgivarna (föreslagna av Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening) och tre representanter för arbetarna (föreslagna av De samvirkende Fagforbund i Danmark). I ämbetsmannagruppen märkas avdelningschefen H. Vedel (ordförande), byråchefen Sv. Neumann (vice ordförande), statens förlikningsman i arbetstvister, avdelningschefen Adolph Jensen, ordföranden i *den fasta skiljedomstolen*, chefen för yrkesinspektionen, arbetsförmedlingsinspektören, sjukkasseinspektören, arbetslöshetsinspektören m. fl.

— Strejker, lockouter, medlings- och förlikningsförfarande. —

Utsträckt giltighetstid för den norska lagen om obligatorisk skiljedom vid intressekonflikter. För arbetsfredens tryggande under krigstiden utfärdades i Norge den 9 juni 1916 en provisorisk lag, enligt vilken obligatorisk skiljedom efter konungens förordnande skulle avkunnas i mellan arbetsgivare och arbetare uppkomna intressekonflikter av den art och omfattning, att större samhällsintressen därigenom kunde utsättas för fara. Lagen skulle dock endast äga tillämpning vid arbetstvister, »som uppkommit eller uppkomma under nu pågående europeiska krig». (Se Soc. Medd., årg. 1916, sid. 666 ff.)

Med hänsyn bland annat till näringslivets osäkra läge efter krigets upphörande och då ett stort antal löneavtal under år 1919 skulle utlöpa, ansåg regeringen det emellertid vara önskvärt, att den obligatoriska skiljedomen i intressekonflikter kunde bibehållas jämväl under övergångstiden efter krigets slut, och föreslog därför 1919 års storting, att det måtte medgiva förlängning av giltighetstiden för ifrågavarande lag till och med den 1 april 1920. Sedan stortinget godkänt förslaget, utfärdades lag i ämnet den 4 april 1919.

— Arbetarskydd. —

Förbud mot nattarbete i bagerier i Frankrike. Genom den 28 mars 1919 utfärdad lag om ändring av Code du travail et de la prévoyance sociale stadgas förbud mot användande av arbetare mellan kl. 10 på kvällen och kl. 4 på morgonen för tillverkning av bröd och konditorivaror. Vid marknader, fester eller annan tillfällig folktillströmning samt för tillgodoseende av allmänt intresse må prefekten efter framställning av arbetsgivarna eller arbetarna, sedan båda parterna hörts och municipalrådets yttrande inhämtats, för högst två veckor medgiva undantag från förbudet.

Lagen träder i kraft ett år efter utfärdande av dekret, vari dagen för krigstillståndets upphörande fastställes.

Förbud mot nattarbete i bagerier i Spanien. Den 3 april 1919 utfärdades i Spanien ett kungl. dekret, enligt vilket intet arbete må utföras i bagerier sex timmar i följd under tiden mellan kl. 8 e. m. och kl. 5 f. m. Bestämmelsen äger jämväl tillämpning i fråga om tillverkning av bröd i hotell, restauranger och kaféer ävensom vid framställning av sockerbageri- och konditorivaror, sötsaker och dylikt.

Arbetsgivare och arbetare äga träffa överenskommelse om arbetstidens längd, dock att i intet fall de sex timmar, då arbete är förbjudet, må infalla under arbetstiden. Avtal, varigenom överenskommelse träffats om uppenbart oskälig och därför inhuman arbetstid, är ogiltigt.

Undantag från nattarbetsförbudet må meddelas av ortsmyndighet vid fester, marknader o. d. under högst 30 dagar per år, dock ej för längre tid än sex på varandra följande dagar vid samma tillfälle, vid inträffade missöden, som omöjliggöra arbete under dagen, samt för tillgodoseende av allmänt intresse ävensom för leverans till här och flotta. Inom två månader efter dekretets utfärdande skall förordning med närmare föreskrifter rörande tillämpningen av detsamma utfärdas, och två månader efter utfärdandet av denna tillämpningsförordning träder dekretet i kraft.

— Arbetsmarknad och arbetslöshet. —

Arbetsmarknaden i England under maj och juni 1919. Arbetsmarknadens allmänna läge företedde under maj och juni månader en fortgående förbättring. Inom vissa industrier, i synnerhet beklädnadsindustrien, förefanns brist på yrkesskicklig arbetskraft. Under juni månad framträdde en mera märkbar förbättring inom bomulls- och juteindustrierna. Av samtliga redovisade medlemmar i fackorganisationerna voro vid maj och juni månaders slut 2·1 resp. 1·7 % arbetslösa mot 2·8 % under april 1919 och resp. 0·9 och 0·7 % under motsvarande månader föregående år.

Antalet på arbetsförmedlingsanstalterna anmälda arbetssökande uppgick den 6 juni till 569 098 män och 256 038 kvinnor samt den 4 juli till 516 263 män och 182 998 kvinnor mot resp. 653 270

och 450 155 den 9 maj. Antalet icke tillsatta platser utgjorde samma dag i juni resp. 45 311 och 59 751 samt i juli resp. 44 904 och 55 289 mot i maj resp. 44 211 och 62 369.

Löneförbättringar beviljades nära 350 000 arbetare under vardera månaden maj och juni. Arbetstiden har under nämnda månader reducerats för omkring 300 000 resp. 100 000 arbetare.

(Labour Gazette.)

Arbetsmarknaden i Tyskland under maj och juni 1919. Under maj inträdde med den varmare årstiden en viss förbättring å arbetsmarknaden, och arbetslösheten minskades rätt avsevärt. De produktionshämmande faktorerna från den föregående tiden gjorde sig dock alltjämt gällande, och särskilt var kolbristen kännbar. Under juni skärptes denna brist så starkt, att en allmän försämring av arbetsmarknaden då efterträdde föregående månads uppsving. Produktionen vid det rhen-westfaliska kolsyndikatets gruvor utgjorde per dag 223 000 ton under juni mot 231 000 ton under maj och 344 758 ton under juni 1918. Såsom bevis på kolbristens följder kan anföras, att av Tysklands 18 000 tegelbruk lågo under juni 16 500 nere, huvudsakligen av denna anledning. Av cementfabrikerna var av samma orsak endast hälften i verksamhet. Byggnadsverksamheten kunde på grund av materialbrist ej komma igång trots den gynnsamma årstiden. Goda konjunkturer voro rådande blott för sådana företag, som tillverka lyxartiklar, såsom finare vagnar, dyrbara möbler, speglar och prydnadsföremål.

Enligt sjukkassornas redovisning för sina i arbete varande medlemmar ökades dessa under tiden 1 maj—1 juni med 3·8 % (männen med 3·9 % och kvinnorna med 2·4 %) samt under tiden 1 juni—1 juli med 1·1 % (männen med 1·6 % och kvinnorna med 0·3 %). Framhållas bör dock, att av denna statistik säkra slutsatser beträffande förändringarna i arbetskraftens utnyttjande numera ej kunna dragas, då många arbetslösa, för vilka kommunerna betala såväl arbetslösbetsunderstöd som sjukkasseavgifter, inräknas bland de försäkringspliktiga.

Enligt arbetslösbetsstatistiken kommo på 100 lediga platser för män 169 arbetssökande under maj och 154 under juni samt på 100 lediga platser för kvinnor resp. 149 och 137 arbetssökande. Siffrorna kunna dock ej anses vara fullt tillfredsställande, då många arbetslösa ej medtagits i uppgifterna för denna statistik.

För maj redovisade 34 och för juni 33 fackförbund för resp. 3 302 514 och 3 668 155 medlemmar, varav resp. 126 155 (3·8 %) och 85 021 (2·3 %) voro arbetslösa. Då arbetslösbetsprocenten för juni 1914 utgjorde 2·5 skulle, av dessa siffror att döma, läget nu vara bättre än då. Ej heller denna statistik är emellertid numera tillförlitlig. Många industrier söka bibehålla sina arbetare genom att låta dem arbeta ett fåtal timmar per dag, och sådana arbetare beröras ej av denna statistik. Arbetslösheten är sålunda mera omfattande än som av anförda siffror synes framgå.

(Reichsarbeitsblatt.)

— Ut- och invandring. —

Utvandringen från Sverige under andra kvartalet 1919. Utvandringen från Sverige till främmande världsdelar under andra kvartalet år 1919 uppgick till 632 personer, varav 226 män och 406 kvinnor. Av utvandrarna emigrerade sammanlagt 589 personer över Stockholm, Malmö, Hälsingborg och Göteborg, 39 över Kristiania, Trondhjem och Bergen samt 4 över Köpenhamn. Från annat land utvandrade dessutom 39 personer över svenska hamnar.

De i Sverige hemmahörande emigranterna befordrades från ovannämnda svenska, norska och danska hamnar i följande antal:

	1919						1918
	jan.—mars	april	maj	juni	april—juni	jan.—juni	jan.—juni
Stockholm	**120**	86	62	56	**154**	274	**176**
Malmö	**125**	44	32	78	**154**	279	**53**
Hälsingborg	**7**	3	—	24	**27**	34	**5**
Göteborg	**215**	49	181	24	**254**	469	**122**
Kristiania	**9**	3	5	11	**19**	28	**27**
Trondhjem	**2**	1	6	13	**20**	22	**4**
Bergen	**3**	—	—	—	—	3	**1**
Köpenhamn	—	1	2	1	**4**	4	**2**
Summa	**481**	**137**	**288**	**207**	**632**	**1 113**	**390**

Under andra kvartalet år 1919 utvandrade 221 svenska personer, och vid jämförelse härmed företer sålunda emigrationen under samma tid innevarande år en ökning av 411.

Emigrationen under andra kvartalet 1919 fördelade sig, i den mån den gått över någon av de förut nämnda svenska, norska och danska hamnarna, på rikets olika delar sålunda:

Län	Över svenska hamnar	Över norska hamnar	Över danska hamnar	Summa år 1919	Summa år 1918
Stockholms stad	62	5	4	71	27
Stockholms län	14	—	—	14	11
Uppsala »	1			1	—
Södermanlands »	11	—	—	11	6
Östergötlands »	19		—	19	5
Jönköpings »	19	—	—	19	5
Kronobergs »	25		—	25	9
Kalmar »	45	—		45	16
Gottlands »	12	—	—	12	
Blekinge »	24	—	—	24	16
Kristianstads »	43	1	—	44	7
Malmöhus »	76	—	—	76	6
Hallands »	39	—	—	39	13
Göteborgs o. Bohus »	47	—	—	47	18
Älvsborgs »	27	—	—	27	11
Skaraborgs »	11	—		11	2
Värmlands »	31	5		36	9
Örebro »	16	3		19	5
Västmanlands »	4	—	—	4	11
Kopparbergs »	22	1	—	23	7
Gävleborgs »	10	—		10	6
Västernorrlands »	15	8	—	23	13
Jämtlands »	12	14		26	9
Västerbottens »	1	2		3	2
Norrbottens »	3	—	—	3	5
Summa	589	39	4	632	221

Härtill komma de 39 emigranter, vilka såsom nämnts från annat land utvandrat över svenska hamnar. Inalles befordrades alltså på denna väg 628 utvandrare.

De i Sverige hemmahörande utvandrarnas fördelning på vissa *åldersgrupper* framgår av följande översikt:

	Män antal	Män %	Kvinnor antal	Kvinnor %	Summa	%
Under 15 år	49	21·7	73	18·0	122	19·3
15—20 »	78	34·5	70	17·2	148	23·4
20—30 »	24	10·6	115	28·3	139	22·0
30—40 »	35	15·5	67	16·5	102	16·2
40—50 »	15	6·6	42	10·4	57	9·0
50 år och däröver	25	11·1	39	9·6	64	10·1
Summa	226	100·0	406	100·0	632	100·0

Av samtliga 632 utvandrare tillhörde sålunda 139 eller 22 % åldersgruppen 20—30 år, 148 eller 23·4 % gruppen 15—20 år och 102 eller 16·2 % gruppen 30—40 år. Barn under 15 år utgjorde 19·3 % av hela antalet, och 19·1 % hade uppnått 40 års ålder.

I fråga om utvandrarnas fördelning efter kön inom olika åldersgrupper förefunnos betydande skiljaktigheter. 34·5 % av männen, men endast 17·2 % av kvinnorna tillhörde åldersgruppen 15—

20 år. Åldersgruppen 20—30 år var talrikast representerad bland kvinnorna med 28·3 % mot 10·6 % bland männen.

— Arbetsförmedling. —

Arbetsförmedlingen av sjömän under andra kvartalet 1919. I enlighet med de rapporter, som under årets andra kvartal från Sveriges redareförenings förhyrningskontor insänts till socialstyrelsen, har verksamheten omfattat sammanlagt 3 062 förmedlade platser, av vilka 6 besatts av utlänningar.

Fördelningen på olika manskapsspecialiteter framgår av nedanstående tabell, därvid för jämförelse även medtagits motsvarande siffror för andra kvartalet 1917 och 1918.

	Antal förhyrda sjömän			Därav utlänningar		
	april—juni 1917	april—juni 1918	april—juni 1919	april—juni 1917	april—juni 1918	april—juni 1919
Befälhavare	—	—	2	—	—	—
Styrmän	9	7	10	—	—	—
Maskinister	6	7	5	—	—	—
Däcksmanskap	1 317	1 364	1 464	11	2	4
Maskinmanskap	721	957	1 106	8	4	1
Kökspersonal	332	362	469	3	4	1
Summa	2 385	2 697	3 056	22	10	6

Av de utländska sjömännen voro 1 norrman och 5 finländare.

Rapporter hava insänts från 27 förhyrningskontor, av vilka 2 icke förmedlat någon anställning under andra kvartalet. Högsta antalet kommer på Göteborg med 1 600, varefter kommer Stockholm med 408, Hälsingborg med 179 och Malmö med 169 förmedlade platser.

Av de uppgifter rörande antalet platssökande sjömän samt lediga platser, som mer eller mindre fullständigt lämnats från förhyrningskontoren, framgår, att arbetslösheten bland sjömännen var ganska avsevärd. Från 15 av de 27 förhyrningskontoren anmäldes sålunda överflöd på arbetskraft, från 9 normal tillgång och från 1 brist. De övriga 2 hava icke lämnat några uppgifter i berörda hänseende.

Från 9 hamnar föreligga fullständiga sifferuppgifter, utvisande relationen mellan antal platssökande och antal lediga platser, nämligen: Gävle med resp. 134 och 56, Göteborg med 1 768 och 1 645, Halmstad med 163 och 88, Kalmar med 223 och 180, Karlshamn med 140 och 65, Karlskrona med 74 och 10, Landskrona med 119 och 84, Oskarshamn med 77 och 70 samt Stockholm med 1 100 och 432.

Medeltalet ansökningar om arbete på 100 lediga platser för ovannämnda hamnar var 145 och fördelade sig på de skilda orterna med 239 för Gävle, 107 för Göteborg, 196 för Halmstad, 124 för Kalmar, 215 för Karlshamn, 740 för Karlskrona, 142 för Landskrona, 110 för Oskarshamn och 255 för Stockholm.

De under kvartalet förmedlade platserna fördela sig på följande besättningskategorier: befälhavare 2, styrmän 10, maskinister 5, bästemän 23, konstaplar 11, båtsmän 56, timmermän 59, segelmakare 1, matroser 470, lättmatroser 451, jungmän 392, annan däckspersonal 5, donkeymän 41, smörjare 12, motormän 39, eldare 789, kollämpare 223, annan maskinpersonal 3, stuertar 73, kockar 152 samt annan köks- och uppassarpersonal 245.

— Kooperation. —

Kooperationen i Tyskland under krigsåren. Trots de svåra tider, som varit rådande i Tyskland under de gångna krigsåren, har den kooperativa föreningsrörelsen under nämnda tid

fortsatt sin raska utveckling. Detta omdöme gäller dock mindre antalet registrerade föreningar, vilka år 1914 uppgingo till 34 579 och som till 1918 års ingång ökats med 2 705 samt vid sistnämnda tidpunkt sålunda utgjorde 37 284, än fastmer deras ekonomiska utveckling. Med undantag av gruppen konsumtionsföreningar hade emellertid samtliga viktigare grupper att uppvisa ett ökat föreningsantal under perioden 1914—18. Denna ökning jämte föreningarnas fördelning på de olika huvudgrupperna framgår av följande sammanställning:

	År 1914	År 1918
Kreditföreningar	19 203	19 793
Föreningar för inköp och förädling av råvaror m. fl.	11 184	13 314
Konsumtionsföreningar	2 340	2 277
Andra kooperativa företag	1 852	1 900
Summa	*34 579*	*37 284*

Som härav framgår, kommer det största antalet nya föreningar på andra huvudgruppen, och inom denna uppvisa grupperna industriella råämnes- och produktionsföreningar den största ökningen i föreningsantalet. Den stora ökningen inom dessa grupper berodde därpå, att de statliga och kommunala organisationerna för reglerande av produktionen och konsumtionen ofta hade den rättsliga formen av ekonomiska föreningar.

Hela antalet nyregistreringar var för första krigsåret 1 357, för andra 595, för tredje 1 091 samt för fjärde krigsåret 1 003.

Upplösningsfrekvensen har varit stadd i starkt sjunkande under samtliga krigsår med undantag för 1917, som gentemot det närmast föregående året visar en svag ökning. Resp. siffror för åren 1914—1917 voro 435, 325, 272 och 278.

För samtliga redovisande föreningar har medlemsantalet ökats med över 400 000 under tiden 1914—16. Av denna ökning kommo ungefär 360 000 enbart på gruppen konsumtionsföreningar. Det minskade föreningsantalet inom denna grupp berodde dels därpå, att ett antal smärre föreningar sammanslutit sig eller uppgått i större för att bättre kunna motstå kristidens många svårigheter, dels därpå, att ett antal ekonomiskt svaga föreningar dukat under för kristiden samt slutligen på den s. k. borgfreden, enligt vilken all propaganda för nya föreningars bildande inställdes, så att redan existerande affärsföretag ej utsattes för konkurrens från nya.

Antalet konsumtionsföreningar anslutna till centralförbundet och allmänna förbundet, uppgick den 1 jan. 1918 till 1 327 med 2 524 179 medlemmar. Samtliga dessa föreningars omsättning från egna lager under år 1917 var omkring 665 millioner mark, vari den egna produktionen ingick med c:a 147 mill. mark, eller ungefär 22 % av hela omsättningen. Medlemmarnas rabatt- och provisionstillgodohavanden belöpte sig till ungefär 18·5 mill. mark och överskottet till c:a 24 mill. mark.

Till centralförbundets partihandel voro 969 av förbundets samtliga föreningar år 1918 anslutna. Partihandeln stod dessutom i handelsförbindelse med över 400 till förbundet icke anslutna föreningar. Partihandelns hela omsättning, som år 1914 var uppe i c:a 158 mill. mark, har sedan dess ständigt minskats och uppgick år 1918 till c:a 105 mill. mark. Denna minskning hade givetvis sin orsak i den under kristiden rådande stora varuknappheten och partidistributionens övertagande genom de offentliga livsmedelsorganen. Den egna produktionen steg betydligt under de tre första krigsåren och uppgick 1916 till omkring 28 mill. mark eller c:a 20 % av hela omsättningen. De senaste tvenne åren har den sjunkit till resp. 23 och 18 mill. mark.

(Jahresbericht des Zentralverbandes deutscher Konsumvereine für 1918.)

— Levnadskostnader. —

Levnadskostnadernas stegring i England. I England utföras för varje månad beräkningar över levnadskostnadernas stegring, vilka publiceras i »Labour Gazette»[1] Vid dessa beräkningar hava tvenne olika metoder följts. Enligt det ena beräkningssättet, som med större eller mindre

modifikationer kommit till användning i ett flertal länder, utgår man från förbrukningen inom ett arbetarhushåll före kriget och beräknar, vad denna förbrukning skulle kosta enligt de vid undersökningstillfället gällande priserna. Man har med andra ord sökt bestämma kostnadsstegringen vid »oförändrad standard». Emellertid har man i England anställt även andra beräkningar, vid vilka hänsyn tagits till den förändring i levnadssättet, som ägt rum under kristiden. Detta gäller dock endast beträffande den viktigaste av budgetens poster, livsmedelsutgifterna. Det engelska livsmedelsministeriet (»Ministry of Food») har sedan hösten 1917 för varje månad företagit uppskattningar av den totala livsmedelskonsumtionen inom hela befolkningen i Storbritannien. Detta har varit möjligt tack vare den betydande statliga livsmedelskontrollen, vilken tidvis nått sådan omfattning, att 85 % av samtliga konsumerade livsmedel inköpts resp. försålts genom statens försorg och 94 % av alla födoämnen underkastats statlig prisreglering. Genom att dividera totalförbrukningen med invånarantalet, omräknat till konsumtionsenheter, har man erhållit uppgift om konsumerade kvantiteter per enhet. För att vinna ett så tillförlitligt resultat som möjligt har man sedan utgått från den genomsnittliga förbrukningen under trenne på varandra följande månader och beräknat kostnaden för denna förbrukning enligt priserna under kristiden. De varuslag, som medtagits vid dessa undersökningar, hava varit: kött, fläsk, fisk, mjöl, bröd, te, socker, mjölk, ost, smör, margarin och potatis; uppskattningen av konsumtionen av fisk, socker, mjölk, ost och potatis har varit mycket approximativ. Beräkningarna gälla vidare för befolkningen i dess helhet och ej blott för arbetarklassen; även om denna samhällsklass utgör huvudmassan av folkmängden och konsumtionen av de viktigaste livsmedlen ej är mycket större bland de välsituerade än bland de mindre bemedlade, torde dock omläggningen av födoämnesbudgeten hava varit ganska olikartad inom de båda befolkningsgrupperna, vilket kan inverka på jämförbarheten mellan resultaten av de båda beräkningssätten. Vid bestämmandet av de totala levnadskostnadernas ökning har man beträffande livsmedelsbudgeten insatt utgiftsstegringen dels vid oförändrad, dels vid förändrad standard; för övriga poster har det ej varit möjligt att erhålla ett uttryck för den verkliga utgiftsökningen, utan har man för dessa vid båda indexserierna räknat med oförändrad standard. I nedanstående tabell hava resultaten av hithörande undersökningar sammanställts.

Utgiftsökning i % sedan juli 1914:

	Livsmedel		Samtliga levnadskostnader	
	Oförändrad standard	Förändrad standard	Oförändrad standard	Förändrad standard
1915: juli	82	—	25	—
1916: juli	61	—	45—50	—
1917: juli	104	—	75—80	—
1918: juli	110	67	100—105	75—80
1919: januari	130	79	120	90
februari	130	77	120	85—90
mars	120	79	115	90
april	118	87	110	95
maj	107	81	105	90
juni	104	87	105	95
juli	109	97	105—110	100
augusti	117	108	115	110
september	116	108	115	105
oktober	122	113	120	110—115

Tabellen visar, att de beräknade kostnaderna för livsmedel vid oförändrad standard sjönko under tiden 1 januari—1 juni 1919, varefter en ganska betydande höjning ägt rum. Trots att livsmedels*priserna* (kol. 1) under början av året sålunda gingo tillbaka, ökades de verkliga *utgifterna* (kol. 2). Stegringen för dessa senare var under månaderna juni, juli och september syn-

[1] Jfr Soc. Medd., årg. 1918, sid. 1220, årg. 1919, sid. 57 och 365.

nerligen utpräglad. Orsaken härtill är givetvis, att de tillgängliga livsmedelsförråden ökats, så att konsumtionen i avsevärd mån kunnat återgå till normal omfattning. Skillnaden mellan de verkliga och de på grundval av levnadssättet före kriget beräknade utgifterna har minskats högst väsentligt. Konsumenterna synas sålunda ej längre i samma grad som förut söka att genom en inskränkning eller omläggning av förbrukningen minska trycket av dyrtiden.

Några siffror rörande prisökningen å övriga poster av budgeten hava ej publicerats. Dock meddelas, att hyresnivån stigit endast obetydligt, varemot priserna å beklädnadsartiklar stegrats mer än livsmedelspriserna. Den genomsnittliga prisökningen för samtliga poster utgjorde enligt till socialstyrelsen från »The Ministry of Labour» telegrafiskt meddelad uppgift den 1 oktober 1919 omkring 120 % vid oförändrad och 110—115 % vid förändrad standard.

Sveriges socialattaché i London meddelar, att man på regeringshåll väntar ytterligare prisstegring, så att man befarar, att förra årets högsta prisnivå kommer att uppnås eller överskridas. Orsakerna härtill skulle vara av flera slag. Världens livsmedelstillgångar anses alltjämt otillräckliga i förhållande till behovet, framför allt då man har att räkna med en stigande efterfrågan från de central- och österuropeiska länderna. Den normala produktionen är fortfarande i betydlig mån nedsatt inom stora delar av Europa. Tonnagebristen väntas ännu en lång tid framåt komma att göra sig kännbar och verka fördyrande å transporten från utomeuropeiska länder. Slutligen har man att taga hänsyn till penningvärdets försämring, beroende på överemission av betalningsmedel (inflation) m. fl. företeelser på penningväsendets område inom de krigförande länderna med därav följande verkningar även på neutrala marknader.

Sveriges offentliga arbetsförmedling.

Juni månad år 1919.

Under hänvisning till de efterföljande tabeller, som närmare redogöra för den offentliga arbetsförmedlingen i olika delar av landet,[1] lämnas här en sammanfattande framställning av dess viktigaste resultat under juni månad.

Översikt av verksamheten under *juni* månad år 1919.

	Manliga avdeln.			*Kvinnliga avdeln.*			*Tillsammans*		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
Stockholms stad	2 304	1 762	1 469	1 693	2 334	1 432	**3 997**	**4 096**	**2 901**
Stockholms län	1 059	690	595	194	382	135	**1 253**	**1 072**	**730**
Uppsala stad och län	375	227	184	105	161	76	**480**	**388**	**260**
Södermanlands län	264	205	159	118	181	73	**382**	**386**	**232**
Östergötlands län	592	438	326	260	390	169	**852**	**828**	**495**
Norrköping	398	128	122	482	223	121	**880**	**351**	**243**
Jönköpings län	164	117	91	99	128	68	**263**	**245**	**159**
Kronobergs län	26	16	14	34	72	20	**60**	**88**	**34**
Norra Kalmar län	64	46	37	26	50	21	**90**	**96**	**58**
Södra Kalmar län	77	89	68	27	55	21	**104**	**144**	**89**
Gottlands län	74	42	23	14	38	8	**88**	**80**	**31**
Blekinge län	532	216	183	169	259	124	**701**	**475**	**307**
Kristianstads län	288	358	240	136	359	121	**424**	**717**	**361**
Malmöhus län: Malmö	737	458	374	922	1 416	712	**1 659**	**1 874**	**1 086**
Malmöhus län: Lund	204	61	59	64	48	36	**268**	**109**	**95**
Malmöhus län: Landskrona	93	66	57	31	31	19	**124**	**97**	**76**
Malmöhus län: *Hälsingborg*	*348*	*128*	*112*	*513*	*260*	*202*	**861**	**388**	**314**
Malmöhus län: Ystad	154	68	61	45	70	27	**199**	**138**	**88**
Malmöhus län: Trälleborg	137	123	116	22	25	20	**159**	**148**	**136**
Malmöhus län: Eslöv	242	218	210	115	125	104	**357**	**343**	**314**
Malmöhus län: Skurup	38	54	33	13	30	11	**51**	**84**	**44**
Hallands län	98	80	51	59	119	44	**157**	**199**	**95**
Göteb. o. Bohus län	151	109	74	95	157	50	**246**	**266**	**124**
Göteborg	1 524	1 448	1 305	620	1 195	521	**2 144**	**2 643**	**1 826**
Älvsborgs län	273	216	141	138	139	64	**411**	**355**	**205**
Skaraborgs län	254	203	160	136	375	110	**390**	**578**	**270**
Värmlands län	99	117	79	72	134	60	**171**	**251**	**139**
Örebro län	382	366	254	209	468	154	**591**	**834**	**408**
Västmanlands län	432	230	168	145	235	105	**577**	**465**	**273**
Kopparbergs län	224	135	106	117	235	95	**341**	**370**	**201**
Gävle stad och län	241	180	166	90	118	84	**331**	**298**	**250**
Västernorrlands län	97	104	75	48	85	30	**145**	**189**	**105**
Jämtlands län	50	31	21	78	150	60	**128**	**181**	**81**
Västerbottens län	115	87	70	99	116	79	**214**	**203**	**149**
Norrbottens län	73	85	54	111	170	98	**184**	**255**	**152**
Tillsammans juni 1919	**12 183**	**8 901**	**7 257**	**7 099**	**10 333**	**5 074**	**19 282**	**19 234**	**12 331**
» maj 1919	*15 586*	*11 130*	*9 223*	*9 236*	*13 895*	*6 798*	*24 822*	*25 025*	*16 021*
» juni 1918	14 024	9 386	7 339	12 843	7 868	5 159	26 867	17 254	12 498
» » 1917	13 521	13 522	9 366	7 813	9 057	5 350	21 334	22 579	14 716
» » 1916	11 504	11 741	8 341	6 755	8 173	4 614	18 259	19 914	12 955

[1] De särskilda anstalterna uppräknas i tablån här ovan; med avseende å anstalternas olika kontor hänvisas till förteckningen å omslagets 3:e sida.

Översikt av verksamheten för huvudgrupper av arbete.

Yrkesgrupper	Manliga avdelningen			Kvinnliga avdelningen			Tillsammans			På 100 lediga platser kommo	
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	ansökningar om arbete	tillsatta platser
Jordbruk m. m.	2 096	2 652	1 983	333	1 180	455	**2 428**	**3 832**	**2 438**	63	64
därav arbetssökande personer	1 973			298			**2 271**				
Skogshushållning	137	152	127	—	32	32	**137**	**184**	**159**	74	86
därav arbetssökande personer	118			—			**118**				
Gruvdrift och malmförädling	62	14	12	—	—	—	**62**	**14**	**12**	443	86
därav arbetssökande personer	54			—			**54**				
Industri och hantverk m. m.	3 997	2 322	1 880	1 293	588	245	**5 290**	**2 910**	**2 125**	182	73
därav arbetssökande personer	3 551			1 121			**4 672**				
Handel och samfärdsel	1 419	1 237	865	930	2 108	912	**2 349**	**3 345**	**1 777**	70	53
därav arbetssökande personer	1 285			815			**2 100**				
Husligt arbete	—	3	2	4 154	6 174	3 291	**4 154**	**6 177**	**3 293**	67	53
därav arbetssökande personer	—			2 786			**2 786**				
Allmän o. litterär verksamhet	22	15	11	74	165	62	**96**	**180**	**73**	53	41
därav arbetssökande personer	21			58			**79**				
Arbete, ej hänförligt till annan grupp	4 450	2 506	2 377	316	86	77	**4 766**	**2 592**	**2 454**	184	95
därav arbetssökande personer	3 279			262			**3 541**				
Summa för juni 1919	**12 183**	**8 901**	**7 257**	**7 099**	**10 383**	**5 074**	**19 282**	**19 234**	**12 331**	100	64
därav arbetssökande personer	**10 281**			**5 340**			**15 621**				

På 100 *lediga platser* kommo:

	Ansökningar om arbete			*Tillsatta platser*		
	Juni	Maj	Juni	Juni	Maj	Juni
Jordbruk och skogshushållning m. m.	1918	1919	1919	1918	1919	1919
Män	101	83	*80*	80	80	*75*
Kvinnor	40	32	*27*	67	46	*40*
Tillsammans	**80**	**67**	***64***	**75**	**69**	***65***
Övriga näringsgrenar						
Män	165	170	*163*	78	84	*84*
Kvinnor	185	72	*74*	65	49	*50*
Tillsammans	**175**	**109**	***110***	**72**	**62**	***64***
Samtliga yrkesgrenar						
Män	149	140	*137*	78	83	*82*
Kvinnor	163	66	*69*	66	49	*49*
Tillsammans	**156**	**99**	***100***	**72**	**64**	***64***

Beträffande dessa relationstals innebörd för bedömandet av läget på den svenska arbetsmarknaden i dess helhet under juni 1919 hänvisas till den första uppsatsen i häftet, vilken i detta hänseende lämnar utförligare besked.

Utanför de orter, där anstalterna äro belägna, tillsattes under månaden 1 357 platser, varav 1 000 manliga och 357 kvinnliga; motsvarande tal under samma månad föregående år voro resp. 1 541, 959 och 582 samt under nästlidna månad resp. 1 802, 1 317 och 485.

Yrkesgrupper	Stockholm			Stockholms län			Uppsala stad och län			Södermanlands län		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
I. Jordbruk och skogshushållning m. m.:												
A Jordbruk m. m.	**27**	**9**	**6**	**501**	**584**	**469**	**131**	**149**	**115**	**77**	**127**	**70**
Därav kvinnor	12	5	3	24	102	33	10	17	7	6	27	5
B Skogshushållning	**3**	**37**	**37**	**53**	**18**	**8**	**5**	—	—	**1**	**1**	**1**
Därav kvinnor												
II. Gruvdrift och malmförädling	**2**	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III. Industri o. hantverk m. m.:												
A Jord-, sten- och glasindustri	**16**	**7**	**5**	**21**	**3**	**3**	**2**	**2**	**2**	**1**	**1**	—
Därav kvinnor	3	6	4									
B Metall- och maskinindustri	**325**	**97**	**58**	**44**	**13**	**8**	**18**	**10**	**8**	**42**	**8**	**5**
Därav kvinnor	22	12	—									
C Trävaruindustri	**36**	**20**	**9**	**23**	**7**	**5**	**1**	—	—	—	**1**	**1**
Därav kvinnor	—	2	—									
D Byggnadsverksamhet	**359**	**280**	**243**	**98**	**60**	**51**	**12**	**12**	**10**	**4**	**3**	**3**
Därav kvinnor												
E Läder-, hår-, gummi- o. d. industri	**6**	**3**	**3**	**2**	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	1	2	2									
F Textilindustri	**4**	**2**	—	**4**	—	—	—	—	—	**2**	—	—
Därav kvinnor	2	2	—	2	—	—				2	—	—
G Beklädnadsindustri	**99**	**95**	**86**	**3**	**2**	**1**	**4**	**1**	**1**	—	—	—
Därav kvinnor	73	91	86	1	2	1	—	1	1			
H Närings- o. njutningsämnesindustri	**243**	**281**	**233**	**23**	**10**	**6**	**5**	**7**	**7**	—	**1**	—
Därav kvinnor	41	52	25	2	—	—	—	1	1	—	1	—
I Kemisk-teknisk och belysningsindustri	**12**	**26**	**16**	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	7	14	6									
J Trämasse- o. pappersindustri	**4**	**2**	—	—	—	—	**3**	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	—	1	—									
K Grafisk industri	**4**	**2**	—	**4**	—	—	**1**	**1**	**1**	—	—	—
Därav kvinnor	—	2	—									
L Industri och hantverk, ej särskilt specif.	**60**	**29**	**26**	**6**	**2**	**2**	**13**	**4**	**4**	**13**	**4**	**2**
Därav kvinnor	2	—	—							4	2	1
IV. Handel och samfärdsel:												
A Kontors-, bank- och försäkringspersonal	**113**	**59**	**30**	**6**	**4**	**4**	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	58	38	19									
B Butiks- och magasinspersonal	**180**	**265**	**173**	**19**	**12**	**8**	**8**	**5**	**5**	—	—	—
Därav kvinnor	39	54	23	3	2	1	2	2	2			
C Hotell-, kafé- och restaurangrörelse	**163**	**489**	**214**	**86**	**63**	**31**	**4**	**13**	**5**	**6**	**12**	**7**
Därav kvinnor	145	458	199	22	58	22	4	13	5	4	9	4
D Landtransport	**125**	**200**	**115**	**30**	**21**	**17**	**2**	**4**	**2**	**14**	**1**	**1**
Därav kvinnor	2	14	3				—	2	1	3	—	—
E Vattentransport	**44**	**11**	**8**	**27**	—	—	**3**	**1**	**1**	—	**11**	**11**
F Handel och samfärdsel, ej särskilt specif.	**4**	**76**	**76**	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	4	76	76									
V. Husligt arbete	**1 223**	**1 368**	**952**	**138**	**221**	**77**	**89**	**120**	**58**	**98**	**142**	**63**
Därav kvinnor	1 223	1 367	952	138	221	77	89	120	58	98	142	63
VI. Allmän och litterär verksamhet	**59**	**78**	**32**	**2**	**4**	**3**	—	**6**	**1**	**1**	—	—
Därav kvinnor	50	72	28	2	2	1	—	5	1	1	—	—
VII. Arbete, ej hänförligt till annan grupp	**886**	**660**	**629**	**213**	**48**	**37**	**179**	**53**	**40**	**123**	**74**	**68**
Därav kvinnor	9	66	56									
Summa för juni månad år 1919	**3 997**	**4 096**	**2 901**	**1 253**	**1 072**	**730**	**480**	**388**	**260**	**382**	**386**	**232**
Därav kvinnor	1 693	2 334	1 482	194	382	135	105	161	76	118	181	73
» » » månad år 1918	**4 440**	**3 454**	**2 571**	**1 328**	**997**	**756**	**485**	**322**	**198**	**460**	**375**	**286**
Därav kvinnor	1 967	1 820	1 260	266	304	167	131	143	106	176	163	106

Östergötlands län						Jönköpings län			Kronobergs län			Kalmar län			Gottlands län			
Norrköping			Övriga anstalter															
Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	
																		I.
57	64	47	169	354	235	58	65	36	11	12	5	72	97	56	20	28	13	A
1	33	18	16	74	28	4	18	4	2	6	1	6	26	8	1	9	1	
—	—	—	17	8	8	2	6	—	—	—	—	1	7	7	—	—	—	B
2	—	—	4	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	II.
																		III.
3	4	4	5	10	5	22	33	33	1	10	1	2	2	2	4	8	—	A
						1	—	—	1	10	1							
20	3	3	31	13	5	17	6	5	—	1	1	21	12	9	—	—	—	B
3	—	—																
7	—	—	15	2	1	7	2	2	—	1	1	1	—	—	—	—	—	C
62	40	39	28	28	14	6	4	—	1	—	—	11	17	17	—	1	—	D
6	—	—	5	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	E
2	—	—	1	—	—													
428	6	4	2	5	4	1	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	F
320	6	4	1	4	3	1	—	—										
24	2	2	3	6	2	—	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	G
19	2	2	2	6	2	—	1	1	1	1	1							
31	6	2	7	6	3	—	1	—	1	1	1	1	—	—	1	2	1	H
19	4	—	1	4	2	—	1	—				1	—	—		1	—	
8	—	—	—	2	2	2	—	—	—	—	—	17	17	17	—	—	—	I
8	—	—				2	—	—				7	6	6				
3	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	J
—	1	1																
5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	K
5	1	—																
8	2	2	13	3	2	1	2	2	1	—	—	4	—	—	1	—	—	L
																		IV.
2	1	—	12	—	—	2	1	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	A
2	1	—	5	—	—	1	1	1	1	—	—							
17	10	7	17	8	5	2	1	1	—	—	—	3	—	—	—	—	—	B
8	6	8	7	6	4							1	—	—				
10	28	16	16	45	27	12	25	15	2	9	2	4	8	6	7	6	8	C
10	28	16	15	44	26	11	25	15	2	9	2	4	8	6	6	6	8	
16	14	5	90	27	23	8	—	—	—	—	—	4	7	5	1	2	—	D
1	8	—	1	6	4							1	—	—				
18	1	—	2	8	7	4	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	E
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	F
37	132	77	163	234	89	79	81	47	27	40	15	33	65	22	7	22	4	V.
37	132	77	163	233	88	79	81	47	27	40	15	33	65	22	7	22	4	
1	1	—	3	10	8	—	1	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	VI.
1	1	—	3	9	8	—	1	—	—	6	—							
115	35	34	250	57	53	43	14	14	14	7	7	17	6	5	47	11	10	VII.
46	—	—	45	4	4													
880	351	243	852	828	495	263	245	159	60	88	34	194	240	147	88	80	31	
482	223	121	260	390	169	99	128	68	34	72	20	53	105	42	14	38	8	
1 519	571	380	947	604	453	423	281	203	83	68	40	222	207	161	97	109	53	
856	217	152	399	257	166	209	127	82	29	34	22	95	82	61	41	44	21	

Yrkesgrupper	Blekinge län			Kristianstads län			Malmöhus					
							Malmö			Hälsingborg		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
I. Jordbruk och skogshushållning m. m.:												
A Jordbruk m. m.	88	114	67	169	322	175	66	132	54	35	68	50
Därav kvinnor	27	57	29	37	96	35	29	101	35	3	38	29
B Skogshushållning	—	—	—	5	—	—	—	7	7	—	70	70
Därav kvinnor										—	32	32
II. Gruvdrift och malmförädling	—	—	—	1	—	—	—	—	—	18	—	—
III. Industri o. hantverk m. m.:												
A Jord-, sten- och glasindustri	111	18	18	15	18	18	2	2	—	7	—	—
Därav kvinnor							—	2	—			
B Metall- och maskinindustri	74	9	6	9	11	6	89	15	5	32	1	1
Därav kvinnor							14	1	—			
C Trävaruindustri	8	6	1	1	—	—	8	8	—	3	—	—
Därav kvinnor												
D Byggnadsverksamhet	26	69	69	18	23	15	85	49	42	42	13	12
Därav kvinnor												
E Läder-, hår-, gummi- o. d. industri	11	—	—	1	1	—	34	5	—	15	1	1
Därav kvinnor							1	—	—	8	—	—
F Textilindustri	5	—	—	1	—	—	42	3	2	241	—	—
Därav kvinnor							34	3	2	237	—	—
G Beklädnadsindustri	2	4	4	8	7	2	71	63	15	26	2	2
Därav kvinnor	1	—	—	2	7	2	63	62	14	16	2	2
H Närings- och njutningsämnesindustri	5	4	4	7	7	3	34	22	4	22	7	5
Därav kvinnor				3	6	3	14	21	4	9	5	4
I Kemisk-teknisk och belysningsindustri	—	—	—	1	—	—	7	1	1	25	—	—
Därav kvinnor							7	—	—	2	—	—
J Trämasse- o. pappersindustri	—	—	—	—	—	—	6	10	4	10	—	—
Därav kvinnor							6	10	4	8	—	—
K Grafisk industri	—	—	—	1	—	—	—	7	5	1	—	—
Därav kvinnor							—	7	5	1	—	—
L Industri och hantverk, ej särskilt specif.	10	12	12	1	—	—	93	44	38	20	1	—
Därav kvinnor	3	—	—				27	33	27	7	1	—
IV. Handel och samfärdsel:												
A Kontors-, bank- och försäkringspersonal	1	1	—	—	—	—	83	19	17	1	—	—
Därav kvinnor	1	—	—				56	12	11			
B Butiks- och magasinspersonal	7	1	—	1	2	1	76	57	41	8	6	3
Därav kvinnor	—	1	—	—	2	1	35	46	31	3	2	1
C Hotell-, kafé- och restaurangrörelse	19	43	23	22	85	21	44	128	53	11	18	7
Därav kvinnor	17	41	21	19	81	20	42	127	53	11	17	7
D Landtransport	21	16	9	3	4	2	145	260	90	11	9	7
Därav kvinnor	3	7	4	2	2	2	49	184	58	1	2	2
E Vattentransport	42	5	5	5	—	—	15	1	1	15	9	9
Därav kvinnor										1	—	—
F Handel o. samfärdsel, ej särskilt specif.	—	—	—	—	—	—	1	6	6	—	—	—
V. Husligt arbete	117	153	70	73	165	58	478	784	450	173	160	125
Därav kvinnor	117	153	70	73	165	58	478	784	450	173	160	125
VI. Allmän och litterär verksamhet	—	—	—	—	—	—	1	8	2	—	1	—
Därav kvinnor							1	7	1	—	1	—
VII. Arbete, ej hänförligt till annan grupp	159	25	24	82	77	65	279	248	249	150	22	22
Därav kvinnor							66	16	17	33	—	—
Summa för juni månad år 1919	701	475	307	424	717	361	1 659	1 874	1 086	861	388	314
Därav kvinnor	169	259	124	136	359	121	922	1 416	712	518	260	202
» » » månad år 1918	596	515	410	390	469	285	2 924	1 407	1 068	1 160	385	330
Därav kvinnor	229	218	159	145	239	116	1 618	965	651	631	174	135

län	Övriga anstalter			Hallands län			Göteborgs och Bohus län						Älvsborgs län			Skaraborgs län			
							Göteborg			Övriga anstalter									
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	
																			I.
214	494	413	43	70	33	69	159	96	61	76	34	37	69	46	109	181	76	
41	145	107	7	22	4	9	46	3	11	28	8	7	30	27	10	78	7	*A*
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	*B*
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	II.
																		III.
2	9	9	3	—	—	12	15	15	7	2	2	2	8	2	63	46	46	*A*
55	26	20	11	8	6	181	99	80	8	4	1	26	12	8	13	—	—	*B*
			1	—	—	7	4	2	—	3	—							
2	—	—	4	1	1	19	16	13	1	4	—	2	5	2	—	1	—	*C*
						1	—	—										
44	27	24	11	6	1	135	135	121	4	24	14	30	21	10	10	11	10	*D*
29	9	9																
9	—	—	—	—	—	5	4	4	1	—	—	1	—	—	—	—	—	*E*
10	1	1	6	2	2	16	13	8				124	22	21				
7	—	—	5	—	—	14	4	—	—	—	—	88	10	9	—	—	—	*F*
24	1	1	3	—	—	16	33	1	6	10	—	37	33	11				
7	—	—	3	—	—	15	30	—	4	10	—	30	21	11	—	—	—	*G*
101	48	48	4	4	1	51	68	48	—	1	—	2	2	—	12	18	7	
4	—	—	—	3	—	32	49	32	—	1	—	—	2	—	6	14	8	*H*
—	—	—	—	—	—	8	4	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	*I*
						5	—	—										
2	1	1				18	7	5										
1	—	—	—	—	—	8	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	*J*
1	2	—	—	—	—	7	16	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	*K*
						—	2	2										
9	3	3	—	1	—	5	7	6	2	2	2	11	24	19	1	—	—	*L*
																		IV.
—	—	—	—	—	—	14	27	20	1	—	—	2	1	—	10	7	7	
						3	3	1							2	2	2	*A*
7	4	4	2	1	1	67	73	55	4	3	2	1	—	—	7	4	4	
1	1	1	1	1	1	13	18	7							1	1	1	*B*
11	25	8	4	38	12	41	108	22	17	32	19	3	16	1	14	45	14	
11	25	8	4	36	10	38	103	18	16	27	14	3	12	1	13	43	13	*C*
42	29	28	15	7	5	65	259	156	3	1	1	12	7	5	8	7	7	
7	6	5	3	—	—	3	48	10							4	4	4	*D*
9	3	3	3	—	—	59	80	29	13	1	—	—	—	—	—	—	—	*E*
—	—	—	—	—	—	—	10	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	*F*
131	152	96	29	54	28	437	874	444	59	84	31	15	60	15	100	282	80	V.
131	152	96	29	54	28	437	873	443	59	84	31	15	60	15	100	282	80	
1	—	—	1	3	1	14	14	4	—	4	2	—	4	1	—	6	—	VI.
			1	3	1	2	12	2	—	4	2	—	4	1	—	6	—	
464	85	85	18	4	4	904	672	671	55	18	16	106	70	64	48	19	19	VII.
71	—	—	5	—	—	88	—	—	5	—	—							
1 158	919	753	157	199	95	2 144	2 643	1 826	246	266	124	411	355	205	390	578	270	
290	329	217	59	119	44	620	1 195	521	95	157	50	188	189	64	186	375	110	
1 065	690	610	201	155	107	2 993	2 275	1 764	408	250	169	3 491	548	479	370	365	194	
405	248	209	82	68	48	1 877	843	490	136	118	62	2 682	294	276	147	160	79	

Yrkesgrupper	Värmlands län			Örebro län			Västmanlands län			Kopparbergs län		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
I. Jordbruk och skogshushållning m. m.:												
A Jordbruk m. m.	39	84	39	124	231	130	162	191	102	32	51	24
Därav kvinnor	4	28	3	17	77	22	19	62	20	5	17	5
B Skogshushållning	—	—	—	3	1	—	7	2	2	23	12	10
Därav kvinnor												
II. Gruvdrift och malmförädling	—	—	—	14	4	4	11	—	—	10	4	4
III. Industri o. hantverk m. m.:												
A Jord-, sten- och glasindustri	1	—	—	25	42	28	—	—	—	3	3	3
Därav kvinnor												
B Metall- och maskinindustri	—	—	—	35	4	2	33	5	4	20	10	8
Därav kvinnor												
C Trävaruindustri	10	8	5	5	2	—	1	—	—	10	12	10
Därav kvinnor												
D Byggnadsverksamhet	3	11	6	18	35	10	30	8	7	20	9	7
Därav kvinnor												
E Läder-, hår-, gummi- o. d. industri	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor												
F Textilindustri	—	—	—	1	1	—	2	—	—	—	—	—
Därav kvinnor				1	1	—						
G Beklädnadsindustri	1	2	1	62	3	2	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	1	2	1	13	3	2						
H Närings- och njutningsämnesindustri	3	2	2	9	9	8	7	3	2	4	6	4
Därav kvinnor	1	1	1	2	5	5	3	3	2	4	6	4
I Kemisk-teknisk och belysningsindustri	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—
Därav kvinnor												
J Trämasse- o. pappersindustri	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor												
K Grafisk industri	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor												
L Industri och hantverk, ej särskilt specif.	1	—	—	18	3	3	15	1	1	—	—	—
Därav kvinnor				2	—	—						
IV. Handel och samfärdsel:												
A Kontors-, bank- och försäkringspersonal	—	—	—	3	2	1	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor				2	2	1						
B Butiks- o. magasinspersonal	1	—	—	1	1	1	1	1	1	1	2	—
Därav kvinnor							1	—	—	1	1	—
C Hotell-, kafé- och restaurangrörelse	9	14	7	13	60	16	11	26	15	23	52	20
Därav kvinnor	9	13	6	13	56	12	11	25	14	23	52	20
D Landtransport	1	3	—	33	51	15	28	6	6	24	13	11
Därav kvinnor				20	32	9				3	2	2
E Vattentransport	1	—	—	1	1	1	5	—	—	—	—	—
Därav kvinnor												
F Handel och samfärdsel, ej särskilt specif.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor												
V. Husligt arbete	56	94	48	139	289	100	108	142	67	79	149	62
Därav kvinnor	56	94	48	139	289	100	108	142	67	79	149	62
VI. Allmän och litterär verksamhet	1	1	1	—	4	4	3	3	2	2	8	2
Därav kvinnor	1	1	1	—	3	3	3	3	2	2	8	2
VII. Arbete, ej hänförligt till annan grupp	43	32	30	84	91	83	152	77	64	90	39	36
Därav kvinnor												
Summa för juni månad år 1919	171	251	189	591	834	408	577	465	273	341	370	201
Därav kvinnor	72	134	60	209	468	154	145	235	105	117	235	95
» » » månad år 1918	153	211	106	644	856	404	656	436	272	455	446	298
Därav kvinnor	66	95	40	278	330	157	190	175	122	165	212	124

Gävle stad och län			Västernorrlands län			Jämtlands län			Västerbottens län			Norrbottens län			Hela riket			
Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	
																		I.
19	26	14	5	13	4	13	24	10	16	19	10	9	19	9	2 428	3 832	2 488	
4	11	4	4	6	2	4	12	4	9	13	5	3	6	3	332	1 180	455	*A*
5	6	4	—	2	—	5	—	—	4	3	3	2	3	2	137	184	159	
															—	32	32	*B*
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	3	2	62	14	12	II.
																		III.
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	331	233	186	
1	—	—													6	18	5	*A*
23	15	15	1	—	—	1	—	—	1	2	1	2	—	—	1 182	384	265	
															47	20	2	*B*
12	13	13	—	2	—	—	3	—	21	23	21	6	12	5	198	144	90	
															1	2	—	*C*
74	77	77	8	17	17	2	—	—	8	14	7	8	18	8	1 157	1 007	834	*D*
2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	120	23	17	
															22	2	2	*E*
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	889	57	44	
															709	30	18	*F*
2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	302	267	84	
1	—	—													252	241	76	*G*
8	10	6	—	6	—	1	5	2	2	2	2	1	1	1	585	540	400	
1	2	1	—	5	—	1	5	2							144	192	89	*H*
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	86	50	40	
															38	20	12	*I*
—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	6	6	—	—	—	59	27	17	
															23	15	6	*J*
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	29	21	
															6	12	7	*K*
6	3	2	—	1	—	—	1	1	2	—	—	1	—	—	315	149	127	
															45	36	28	*L*
																		IV
1	—	—	—	1	—	2	—	—	1	1	1	2	1	1	257	126	82	
1	—	—	—	1	—				1	1	1	2	1	1	185	62	37	*A*
1	—	—	2	1	1	1	3	2	7	5	4	3	1	1	444	466	320	
						1	3	2	6	3	3	1	1	1	124	150	82	*B*
6	13	8	4	17	2	33	82	36	36	30	25	35	55	33	616	1 585	668	
4	9	5	4	17	2	30	76	31	30	22	21	35	55	33	556	1 490	607	*C*
11	9	7	3	1	—	10	2	1	6	5	5	4	6	4	785	971	527	
						2	1	—							105	818	104	*D*
14	6	5	4	6	3	—	—	—	1	—	—	6	10	5	292	105	89	
—	2	1	2	6	3							3	4	2	6	12	6	*E*
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	92	91	
															4	76	76	*F*
74	89	70	37	49	22	39	46	20	49	73	45	67	103	58	4 154	6 177	3 293	
74	89	70	37	49	22	39	46	20	49	73	45	67	103	58	4 154	6 174	3 291	V.
1	6	4	1	1	1	1	7	1	4	4	4	—	—	—	96	180	73	
1	5	3	1	1	1	1	7	1	4	4	4				74	165	62	VI
71	24	24	80	72	55	20	8	8	46	16	15	33	28	23	4 766	2 592	2 454	
3	—	—													316	86	77	VII
331	298	250	145	189	105	128	181	81	214	203	149	184	255	152	19 282	19 234	12 331	
90	118	84	48	85	30	78	150	60	99	116	79	111	170	98	7 099	10 333	5 074	
516	397	360	188	229	135	267	249	137	173	144	100	213	239	169	26 867	17 254	12 498	
183	104	86	62	53	38	101	148	66	91	79	50	136	164	113	12 843	7 868	5 159	

Sveriges offentliga arbetsförmedling.

Juli månad år 1919.

Under hänvisning till de efterföljande tabeller, som närmare redogöra för den offentliga arbetsförmedlingen i olika delar av landet,[1] lämnas här en sammanfattande framställning av dess viktigare resultat under juli månad.

Översikt av verksamheten under *juli* månad år 1919.

	Manliga avdeln.			*Kvinnliga avdeln.*			*Tillsammans*		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
Stockholms stad	2 595	2 050	1 641	2 043	2 550	1 536	**4 638**	**4 600**	**3 177**
Stockholms län	1 484	1 073	915	218	365	126	**1 702**	**1 438**	**1 041**
Uppsala stad och län	394	333	243	97	195	51	**491**	**528**	**294**
Södermanlands län	336	287	202	121	180	71	**457**	**467**	**273**
Östergötlands län	588	442	318	262	367	164	**850**	**809**	**482**
Norrköping	402	207	194	308	225	100	**710**	**432**	**294**
Jönköpings län	238	173	116	125	127	58	**363**	**300**	**174**
Kronobergs län	74	73	31	55	129	27	**129**	**202**	**58**
Norra Kalmar län	103	107	54	43	69	34	**146**	**176**	**88**
Södra Kalmar län	98	74	57	77	69	21	**175**	**143**	**78**
Gottlands län	129	94	65	19	47	10	**148**	**141**	**75**
Blekinge län	519	351	255	174	298	123	**693**	**649**	**378**
Kristianstads län	326	310	216	148	290	106	**474**	**600**	**322**
Malmöhus län: Malmö	803	543	482	984	1 109	673	**1 787**	**1 652**	**1 155**
Malmöhus län: Lund	183	73	59	47	54	21	**230**	**127**	**80**
Malmöhus län: Landskrona	160	108	93	33	34	26	**193**	**142**	**119**
Malmöhus län: Hälsingborg	451	227	204	448	206	146	**899**	**433**	**350**
Malmöhus län: Ystad	132	62	50	73	70	30	**205**	**132**	**80**
Malmöhus län: Trälleborg	115	89	77	32	40	27	**147**	**129**	**104**
Malmöhus län: Eslöv	218	166	160	77	80	60	**295**	**246**	**220**
Malmöhus län: Skurup	58	63	44	27	48	24	**85**	**111**	**68**
Hallands län	122	117	92	37	106	30	**159**	**223**	**122**
Göteb. o. Bohus län	169	132	103	82	127	47	**251**	**259**	**150**
Göteborg	2 115	1 957	1 774	746	1 185	619	**2 861**	**3 142**	**2 393**
Älvsborgs län	400	255	175	62	137	39	**462**	**392**	**214**
Skaraborgs län	284	214	124	122	415	82	**406**	**629**	**206**
Värmlands län	79	116	61	64	147	48	**143**	**263**	**109**
Örebro län	415	364	234	229	564	129	**644**	**928**	**363**
Västmanlands län	544	271	221	163	285	113	**707**	**556**	**334**
Kopparbergs län	278	190	146	112	232	91	**390**	**422**	**237**
Gävle stad och län	264	229	196	80	127	73	**344**	**356**	**269**
Västernorrlands län	103	162	95	37	103	28	**140**	**265**	**123**
Jämtlands län	210	149	130	97	217	95	**307**	**366**	**225**
Västerbottens län	108	175	97	104	131	85	**212**	**306**	**182**
Norrbottens län	90	127	68	96	162	85	**186**	**289**	**153**
Tillsammans juli 1919	**14 587**	**11 363**	**8 902**	**7 442**	**10 490**	**4 908**	**22 029**	**21 853**	**13 990**
» juni 1919	*12 183*	*8 901*	*7 257*	*7 099*	*10 333*	*5 074*	*19 282*	*19 234*	*12 331*
» juli 1918	15 814	11 030	8 454	13 046	8 608	5 195	28 860	19 638	13 649
» » 1917	14 941	18 704	9 652	7 897	7 311	4 188	22 838	26 015	13 840
» » 1916	13 429	16 878	10 238	6 899	7 871	4 281	20 328	24 749	14 519

[1] De särskilda anstalterna uppräknas i tablan här ovan; med avseende å anstalternas olika kontor hänvisas till förteckningen å omslagets 3:e sida.

Översikt av verksamheten för huvudgrupper av arbete.

Yrkesgrupper	Manliga avdelningen			Kvinnliga avdelningen			Tillsammans			På 100 lediga platser kommo	
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Tillsatta platser
Jordbruk m. m.	3 162	3 651	2 615	353	1 105	352	**3 515**	**4 756**	**2 967**	74	62
därav arbetssökande personer	2 984			329			**3 313**				
Skogshushållning	250	332	281	—	12	12	**250**	**344**	**293**	73	85
därav arbetssökande personer	236			—			**236**				
Gruvdrift och malmförädling	63	10	9	—	—	—	**63**	**10**	**9**	630	90
därav arbetssökande personer	58			—			**58**				
Industri och hantverk m. m.	4 559	3 083	2 346	970	867	389	**5 529**	**3 950**	**2 735**	140	69
därav arbetssökande personer	4 030			870			**4 900**				
Handel och samfärdsel	1 756	1 530	1 157	940	1 963	946	**2 696**	**3 493**	**2 103**	77	60
därav arbetssökande personer	1 587			858			**2 445**				
Husligt arbete	1	4	2	4 862	6 344	3 222	**4 863**	**6 348**	**3 224**	77	51
därav arbetssökande personer	1			3 310			**3 311**				
Allmän och litterär verksamhet	21	13	9	65	162	49	**86**	**175**	**58**	49	33
därav arbetssökande personer	20			60			**80**				
Arbete, ej hänförligt till annan grupp	4 775	2 740	2 573	252	37	28	**5 027**	**2 777**	**2 601**	181	94
därav arbetssökande personer	3 509			232			**3 741**				
Summa för juli 1919	**14 587**	**11 363**	**8 992**	**7 442**	**10 490**	**4 998**	**22 029**	**21 853**	**13 990**	101	64
därav arbetssökande personer	**12 425**			**5 659**			**18 084**				

På 100 *lediga platser* kommo:

	Ansökningar om arbete			*Tillsatta platser*		
	Juli 1918	Juni 1919	Juli 1919	Juli 1918	Juni 1919	Juli 1919
Jordbruk och skogshushållning m.m.						
Män	105	80	*86*	74	75	*73*
Kvinnor	48	27	*32*	65	40	*33*
Tillsammans	**88**	**64**	*74*	**71**	**65**	*64*
Övriga näringsgrenar						
Män	163	163	*151*	78	84	*83*
Kvinnor	174	74	*76*	59	50	*49*
Tillsammans	**168**	**110**	*109*	**69**	**64**	*64*
Samtliga yrkesgrenar						
Män	143	137	*128*	77	82	*79*
Kvinnor	152	69	*71*	60	49	*48*
Tillsammans	**147**	**100**	*101*	**70**	**64**	*64*

Beträffande dessa relationstals innebörd för bedömandet av läget på den svenska arbetsmarknaden i dess helhet under juli 1919 hänvisas till den första uppsatsen i häftet, vilken i detta hänseende lämnar utförligare besked.

Utanför de orter, där anstalterna äro belägna, tillsattes under månaden 1 547 platser, varav 1 232 manliga och 315 kvinnliga; motsvarande tal under samma månad föregående år voro resp. 1 899, 1 231 och 668 samt under nästlidna månad resp. 1 357, 1 000 och 357.

Yrkesgrupper	Stockholm			Stockholms län			Uppsala stad och län			Södermanlands län		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
I. Jordbruk och skogshushållning m. m.:												
A Jordbruk m. m.	**36**	**8**	**7**	**683**	**911**	**740**	**104**	**239**	**158**	**123**	**182**	**111**
Därav kvinnor	10	7	6	26	114	42	10	30	6	13	20	7
B Skogshushållning	**2**	**26**	**26**	**64**	**15**	**11**	**7**	**2**	**2**	—	—	—
Därav kvinnor												
II. Gruvdrift o. malmförädling	—	—	—	—	—	—	**1**	—	—	—	—	—
III. Industri o. hantverk m. m.:												
A Jord-, sten- och glasindustri	**17**	**22**	**3**	**17**	**51**	**31**	—	**2**	**2**	**1**	**1**	**1**
Därav kvinnor	3	22	3									
B Metall- och maskinindustri	**351**	**216**	**105**	**52**	**16**	**11**	**18**	**5**	**5**	**38**	**29**	**23**
Därav kvinnor	31	47	14									
C Trävaruindustri	**38**	**20**	**14**	**29**	**4**	**3**	**4**	—	—	—	**4**	—
Därav kvinnor	—	5	2									
D Byggnadsverksamhet	**405**	**358**	**258**	**153**	**82**	**65**	**31**	**28**	**24**	**5**	**8**	**8**
Därav kvinnor												
E Läder-, hår-, gummi o. d. industri	**7**	**4**	**2**	—	—	—	**1**	—	—	—	**1**	—
Därav kvinnor	2	2	2									
F Textilindustri	**7**	**16**	**13**	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	5	13	10									
G Beklädnadsindustri	**119**	**109**	**43**	**3**	**4**	**1**	**1**	**9**	**2**	**1**	—	—
Därav kvinnor	92	104	42	3	4	1	—	5	—	1	—	—
H Närings- o. njutningsämnesindustri	**266**	**338**	**297**	**27**	**20**	**18**	**3**	**1**	**1**	**5**	**4**	—
Därav kvinnor	30	101	60				1	—	—	—	1	—
J Kemisk-teknisk och belysningsindustri	**27**	**48**	**27**	**13**	**1**	**1**	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	19	34	13									
J Trämasse- o. pappersindustri	**12**	**27**	**5**	—	—	—	**1**	—	—	**1**	—	—
Därav kvinnor	10	26	4							1	—	—
K Grafisk industri	**48**	**3**	**1**	**20**	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	11	2	1									
L Industri och hantverk, ej särskilt specif.	**64**	**47**	**38**	—	**4**	**3**	**7**	**5**	**4**	**19**	**14**	**8**
Därav kvinnor	3	2	1							5	5	4
IV. Handel och samfärdsel:												
A Kontors-, bank- och försäkringspersonal	**99**	**62**	**29**	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	63	49	25									
B Butiks- och magasinspersonal	**224**	**289**	**181**	**29**	**6**	**2**	**5**	**2**	**1**	**1**	—	—
Därav kvinnor	43	89	37	5	4	1	3	2	1			
C Hotell-, kafé och restaurangrörelse	**217**	**596**	**320**	**38**	**54**	**31**	**6**	**12**	**9**	**6**	**7**	**5**
Därav kvinnor	200	555	294	26	46	25	6	10	7	6	7	5
D Landtransport	**245**	**218**	**130**	**41**	**10**	**8**	**10**	**11**	**4**	**12**	**5**	**3**
Därav kvinnor	9	9	4				—	1	1	2	1	1
E Vattentransport	**42**	**15**	**14**	**24**	**3**	**3**	**1**	—	—	**3**	—	—
Därav kvinnor												
F Handel och samfärdsel, ej särskilt specif.	**12**	**13**	**11**	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	9	9	9									
V. Husligt arbete	**1 442**	**1 398**	**970**	**154**	**195**	**56**	**77**	**147**	**36**	**93**	**146**	**54**
Därav kvinnor	1 441	1 398	970	154	195	56	77	147	36	93	146	54
VI. Allmän och litterär verksamhet	**47**	**57**	**23**	**4**	**2**	**1**	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	38	56	23	4	2	1						
VII. Arbete, ej hänförligt till annan grupp	**911**	**710**	**660**	**351**	**60**	**56**	**214**	**65**	**46**	**149**	**66**	**60**
Därav kvinnor	24	20	16									
Summa för juli månad år 1919	**4 638**	**4 600**	**3 177**	**1 702**	**1 438**	**1 041**	**491**	**528**	**294**	**457**	**467**	**273**
Därav kvinnor	2 043	2 550	1 536	218	365	126	97	195	51	121	180	71
» » » månad år 1919	4 497	3 411	2 363	1 730	1 307	982	686	500	290	567	465	224
Därav kvinnor	2 033	1 821	1 113	324	325	196	109	187	69	214	217	91

Östergötlands län						Jönköpings län			Kronobergs län			Kalmar län			Gottlands län			
Norrköping			Övriga anstalter															
Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	
																		I.
86	90	82	261	290	203	107	101	49	39	49	15	99	134	40	56	51	21	A
1	15	11	20	42	21	4	14	2	12	17	6	13	89	9	3	7	1	
—	—	—	7	—	—	15	12	12	—	—	—	3	—	—	—	—	—	B
3	—	—	3	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	II.
																		III.
—	—	—	11	15	12	12	13	13	1	—	—	5	1	1	21	15	13	A
21	9	8	36	19	12	13	14	9	3	—	—	12	7	7	—	—	—	B
1	—	—																
17	3	3	14	1	—	5	4	3	3	2	—	2	9	9	—	—	—	C
52	46	46	58	42	30	18	4	1	5	10	3	25	49	43	—	—	—	D
5	3	3	2	4	1	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	E
1	1	1	1	1	—													
206	26	16	1	7	5	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	F
157	17	9	—	4	4													
17	1	—	7	5	—	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	G
15	1	—	6	5	—	1	—	—										
29	14	11	4	8	4	3	6	3	3	1	1	2	1	1	1	2	1	H
14	6	4	1	5	3	—	3	1				1	—	—				
2	—	—	1	4	1	10	—	—	—	—	—	15	20	20	—	—	—	I
1	—	—				8	—	—				12	12	12				
7	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	J
1	—	—				1	—	—										
8	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	K
7	—	—																
5	—	—	21	11	5	2	1	1	1	—	—	36	2	2	—	—	—	L
																		IV.
1	—	—	13	9	5	1	—	—	1	1	1	1	—	—	—	—	—	A
1	—	—	6	7	3				1	1	1	1	—	—				
14	8	5	9	6	4	3	1	1	—	—	—	2	3	1	2	4	1	B
3	3	2	5	1	1	1	—	—				2	3	1	—	2	—	
12	33	16	16	43	24	11	23	11	5	9	1	5	5	2	11	10	6	C
11	33	16	15	43	24	9	20	8	3	9	1	5	5	2	7	7	4	
28	22	18	48	47	34	10	6	5	—	1	—	8	2	2	6	2	3	D
3	7	6	5	3	2	1	1	1				2	—	—				
24	2	2	8	8	8	1	1	1	—	—	—	5	—	—	—	—	—	E
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	F
29	139	50	193	246	100	96	83	41	39	102	19	84	79	31	8	30	5	V.
29	139	50	193	246	100	96	83	41	39	102	19	84	79	31	8	30	5	
3	3	1	5	10	6	3	6	5	—	—	—	—	—	—	2	2	1	VI.
2	3	1	4	9	5	3	6	5							1	1	—	
141	33	33	130	33	27	48	21	16	29	27	18	16	7	7	41	25	24	VII.
61	—	—	6	1	1	1	—	—										
710	432	294	850	809	482	363	300	174	129	202	58	321	319	166	148	141	75	
308	225	100	262	867	164	125	127	58	55	129	27	120	138	55	19	47	10	
1 371	519	393	977	752	491	446	367	209	68	83	38	332	275	178	157	180	81	
740	257	139	390	291	181	164	153	79	23	40	16	98	95	53	31	62	20	

Yrkesgrupper	Blekinge län			Kristianstads län			Malmöhus					
							Malmö			Hälsingborg		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
I. Jordbruk och skogshushållning m. m.:												
A Jordbruk m. m.	129	180	73	236	353	200	75	133	80	86	58	44
Därav kvinnor	16	55	13	28	89	19	20	70	43	5	16	14
B Skogshushållning	1	2	2	2	—	—	—	10	10	2	107	107
Därav kvinnor										—	12	12
II. Gruvdrift o. malmförädling	—	—	—	1	—	—	—	—	—	13	—	—
III. Industri o. hantverk m. m.:												
A Jord-, sten- och glasindustri	62	9	9	20	1	1	—	—	—	14	2	2
Därav kvinnor												
B Metall- och maskinindustri	75	7	4	9	4	2	107	34	26	58	9	5
Därav kvinnor							8	9	9			
C Trävaruindustri	4	6	1	—	—	—	13	2	2	6	9	9
Därav kvinnor							—	1	1			
D Byggnadsverksamhet	23	78	64	15	9	6	92	64	57	47	10	9
Därav kvinnor							—	1	1			
E Läder-, hår-, gummi- o. d. industri	12	—	—	—	—	—	22	3	—	8	5	5
Därav kvinnor							3	—	—	4	4	4
F Textilindustri	4	—	—	1	—	—	28	2	1	210	—	—
Därav kvinnor							25	2	1	207	—	—
G Beklädnadsindustri	—	11	7	9	7	2	58	73	46	21	—	—
Därav kvinnor	—	4	2	2	7	2	54	65	38	7	—	—
H Närings- o. njutningsämnesindustri	4	4	3	2	4	1	31	16	8	15	1	—
Därav kvinnor	2	1	1	—	2	—	12	15	7	10	1	—
I Kemisk-teknisk och belysningsindustri	—	—	—	—	—	—	4	13	13	18	7	7
Därav kvinnor							4	1	1			
J Trämasse- o. pappersindustri	—	—	—	—	—	—	10	10	9	5	—	—
Därav kvinnor							10	10	9	4	—	—
K Grafisk industri	—	—	—	—	—	—	6	8	8	1	—	—
Därav kvinnor							2	8	8	1	—	—
L Industri och hantverk, ej särskilt specif.	12	12	2	2	—	—	101	27	24	16	12	8
Därav kvinnor	—	10	—				33	15	13	5	4	2
IV. Handel och samfärdsel:												
A Kontors-, bank- och försäkringspersonal	—	—	—	1	—	—	65	21	19	1	1	—
Därav kvinnor				1	—	—	37	10	8			
B Butiks- och magasinspersonal	18	7	4	6	5	2	77	55	35	11	4	4
Därav kvinnor	5	3	1	3	3	2	37	31	17	4	2	2
C Hotell-, kafé- och restaurangrörelse	13	46	22	20	35	16	36	153	82	17	25	19
Därav kvinnor	10	44	20	19	35	16	30	144	74	14	23	18
D Landtransport	22	23	19	—	1	—	164	188	104	25	19	11
Därav kvinnor	2	2	2				49	116	40	2	7	1
E Vattentransport	48	19	19	3	—	—	15	1	1	21	13	13
Därav kvinnor												
F Handel och samfärdsel, ej särskilt specif.	—	—	—	—	—	—	—	6	6	—	—	—
Därav kvinnor												
V. Husligt arbete	139	179	84	94	154	67	623	588	392	153	137	98
Därav kvinnor	139	179	84	94	154	67	623	588	392	153	137	98
VI. Allmän och litterär verksamhet	—	—	—	1	—	—	3	8	—	1	—	—
Därav kvinnor				1	—	—	3	7	—	1	—	—
VII. Arbete, ej hänförligt till annan grupp	127	66	65	52	27	25	257	237	232	150	14	14
Därav kvinnor							34	16	11	31	—	—
Summa för juli månad år 1919	693	649	378	474	600	322	1 787	1 652	1 155	899	433	350
Därav kvinnor	174	298	123	148	290	106	984	1 109	673	448	206	146
» » » månad år 1918	657	532	425	582	632	426	2 854	1 256	1 009	1 113	329	260
Därav kvinnor	260	230	170	181	245	186	1 565	745	529	640	209	156

län	Övriga anstalter			Hallands län			Göteborgs och Bohus län						Älvsborgs län			Skaraborgs län			
							Göteborg			Övriga anstalter									
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	
																			I.
	331	449	328	65	75	47	152	164	107	59	83	33	48	129	88	176	228	84	
	41	121	63	8	12	3	11	45	9	22	35	8	1	10	1	6	73	4	*A*
	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	15	15	—	—	—	—	—	—	*B*
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	2	2	—	—	—	II.
																			III.
	4	14	14	6	—	—	14	16	14	6	—	—	3	18	5	46	21	19	
	—	2	2				—	1	—				—	8	—				*A*
	61	21	17	7	6	4	276	123	99	15	9	9	61	5	3	12	3	1	
							4	7	3										*B*
	2	4	2	3	3	3	28	21	19	1	3	3	3	—	—	3	5	—	*C*
	46	49	43	7	11	11	166	174	159	26	29	29	34	29	19	7	7	7	*D*
	23	2	1	—	—	—	9	16	10	1	1	1	3	—	—	—	—	—	
	2	1	1				—	2	1										*E*
	4	1	1	3	1	1	14	35	30	—	1	—	38	12	—	—	15	—	
	1	—	—	1	—	—	4	14	9	—	1	—	13	6	—	—	10	—	*F*
	22	—	—	1	1	—	17	26	8	4	1	—	25	51	25	—	—	—	
	4	—	—	1	—	—	14	18	2	2	—	—	18	39	17				*G*
	39	1	1	1	5	1	38	81	59	2	4	3	7	6	—	11	22	5	
	3	—	—	—	5	1	17	44	28	1	2	1	—	3	—	6	20	4	*H*
	—	—	—	—	—	—	7	16	16	3	—	—	—	—	—	—	—	—	
							4	1	1										*I*
	—	—	—	—	13	13	17	17	9	11	11	11	1	1	1	—	—	—	
							1	10	5	11	11	11							*J*
	—	—	—	—	—	—	13	10	7	—	—	—	3	—	—	—	—	—	
							—	1	—										*K*
	15	7	7	3	1	1	12	20	15	2	1	—	10	9	8	1	—	—	
	3	3	3																*L*
																			IV.
	—	—	—	1	—	—	37	55	41	1	—	—	1	1	—	2	—	—	
							—	4	2										*A*
	7	6	6	1	1	1	94	152	109	5	3	3	2	2	2	8	2	1	
	1	1	1	1	—	—	18	30	14	2	—	—				3	1	—	*B*
	13	20	11	3	13	2	38	92	31	3	16	9	6	10	5	18	48	11	
	12	17	8	3	13	2	29	77	19	2	12	8	4	8	4	16	48	11	*C*
	31	14	14	10	11	10	123	276	213	4	3	3	9	5	2	3	—	—	
	8	2	2	1	2	2	3	31	14										*D*
	5	—	—	4	2	2	125	45	42	8	—	—	1	1	—	—	—	—	
													—	1	—				*E*
	—	—	—	—	—	—	1	48	47	—	—	—	—	—	—	—	—	—	*F*
	181	179	108	21	71	22	581	876	512	40	61	18	25	56	16	91	256	63	
	181	179	108	21	71	22	581	872	510	40	61	18	25	56	16	91	256	63	V.
	2	2	1	—	3	—	8	32	6	—	8	3	1	6	1	—	7	—	
				—	3	—	1	28	2	—	5	1	1	6	1	—	7	—	VI.
	369	118	117	23	6	4	1 088	847	840	60	10	10	176	49	37	28	15	15	VII.
	38	—	—	1	—	—	59	—	—	2	—	—							
	1 155	887	671	159	223	122	2 861	3 142	2 393	251	259	150	462	392	214	406	629	206	
	289	326	188	37	106	30	746	1 185	619	82	127	47	62	137	39	122	415	82	
	1 306	824	667	283	230	170	3 212	2 230	1 882	384	297	193	3 391	721	648	472	534	299	
	466	305	221	121	102	76	1 389	739	476	156	141	70	2 549	389	367	190	240	107	

Yrkesgrupper	Värmlands län			Örebro län			Västmanlands län			Kopparbergs län		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
I. Jordbruk och skogshushållning m. m.:												
A Jordbruk m. m.	44	91	37	149	293	129	210	209	123	51	75	45
Därav kvinnor	5	21	5	21	104	12	17	63	11	5	25	4
B Skogshushållning	—	—	—	2	1	—	14	8	8	25	10	9
Därav kvinnor												
II. Gruvdrift o. malmförädling	—	—	—	4	—	—	13	—	—	11	3	3
III. Industri o. hantverk m. m.:												
A Jord-, sten- och glasindustri	—	3	3	19	24	16	2	6	6	11	5	4
Därav kvinnor												
B Metall- och maskinindustri	4	2	2	29	9	3	49	14	12	21	2	2
Därav kvinnor												
C Trävaruindustri	5	1	—	11	—	—	5	—	—	11	12	8
Därav kvinnor												
D Byggnadsverksamhet	2	2	—	9	31	6	39	8	5	22	33	17
Därav kvinnor												
E Läder-, hår-, gummi- o. d. industri	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor												
F Textilindustri	—	—	—	1	—	—	1	2	1	—	—	—
Därav kvinnor				1	—	—						
G Beklädnadsindustri	—	—	—	45	37	1	2	3	3	—	—	—
Därav kvinnor				3	36	—	1	3	3			
H Närings- o. njutningsämnesindustri	2	2	1	10	15	6	5	5	3	6	13	10
Därav kvinnor	2	2	1	4	8	—	1	3	2	2	6	3
I Kemisk-teknisk och belysningsindustri	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	—	1	—									
J Trämasse- o. pappersindustri	—	—	—	1	1	1	—	—	—	10	10	6
Därav kvinnor				1	—	—						
K Grafisk industri	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor				2	—	—						
L Industri och hantverk, ej särskilt specif.	—	1	1	24	6	6	5	1	—	6	—	—
Därav kvinnor	—	1	1	2	—	—	1	—	—	2	—	—
IV. Handel och samfärdsel:												
A Kontors-, bank- och försäkringspersonal	—	—	—	5	4	2	1	—	—	—	—	—
Därav kvinnor				3	4	2						
B Butiks- och magasinspersonal	1	—	—	6	2	1	1	1	1	2	1	1
Därav kvinnor				4	2	1	1	—	—	1	1	1
C Hotell-, kafé- och restaurangrörelse	5	6	1	12	45	8	18	24	17	19	60	19
Därav kvinnor	5	4	1	12	42	6	17	22	15	16	56	15
D Landtransport	—	4	—	27	46	29	22	8	6	8	6	5
Därav kvinnor				9	20	13				1	1	1
E Vattentransport	1	—	—	2	—	—	2	2	2	—	—	—
Därav kvinnor												
F Handel och samfärdsel, ej särskilt specif.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor												
V. Husligt arbete	52	116	40	166	342	90	123	187	80	83	135	65
Därav kvinnor	52	116	40	166	342	90	123	187	80	83	135	65
VI. Allmän och litterär verksamhet	—	2	—	1	6	5	2	7	2	2	8	2
Därav kvinnor	—	2	—	1	6	5	2	7	2	2	8	2
VII. Arbete, ej hänförligt till annan grupp	27	32	24	116	65	59	193	71	65	102	49	41
Därav kvinnor												
Summa för juli månad år 1919	143	263	109	644	928	363	707	556	334	300	422	287
Därav kvinnor	64	147	48	229	564	129	163	285	113	112	232	91
» » » månad år 1918	177	269	141	675	1 300	483	997	765	527	360	404	243
Därav kvinnor	80	146	61	247	498	190	296	349	219	141	208	102

Gävle stad och län			Västernorrlands län			Jämtlands län			Västerbottens län			Norrbottens län			Hela riket			
Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	
23	54	41	2	20	8	60	69	52	17	18	13	8	20	9	3 515	4 756	2 967	I.
4	9	5	—	7	—	20	34	19	8	5	5	3	6	3	353	1 105	352	*A*
4	4	3	2	13	4	65	52	52	26	51	25	6	16	7	250	344	293	*B*
															—	12	12	
3	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	4	4	3	63	10	9	II.
																		III.
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	293	239	169	
															8	33	5	*A*
24	17	11	6	5	2	2	1	—	2	1	1	4	3	3	1 366	590	386	
															44	63	26	*B*
8	3	3	14	50	12	3	2	2	19	23	18	4	11	4	255	202	118	
															—	6	3	*C*
97	99	91	12	17	12	9	6	5	21	49	19	14	34	14	1 440	1 366	1 051	
															—	1	1	*D*
1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	98	41	24	
															13	11	9	*E*
1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	520	121	69	
—	2	—													414	69	33	*F*
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	354	339	139	
															224	291	107	*G*
3	15	12	1	5	2	2	6	2	2	2	2	—	7	—	524	609	456	
—	2	—	—	3	—	—	2	—				—	1	—	107	236	116	*H*
—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100	113	88	
															48	49	27	*I*
1	—	—	4	7	7	2	7	4	13	10	10	—	—	—	97	114	76	
															40	57	29	*J*
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	105	21	16	
															23	11	9	*K*
9	11	8	—	2	1	1	—	—	1	1	1	2	—	—	377	195	143	
															54	40	21	*L*
																		IV.
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2	2	2	234	156	99	
												2	2	2	115	77	43	*A*
2	2	1	—	1	—	6	—	—	2	2	2	5	4	4	543	569	373	
						2	—	—	2	2	2	1	1	1	147	181	85	*B*
7	19	10	8	39	14	44	93	56	17	17	16	33	58	30	657	1 611	804	
4	18	10	6	36	13	36	80	49	13	13	12	33	58	30	569	1 485	717	*C*
18	21	17	3	1	1	5	9	6	2	3	2	3	6	3	887	908	652	
1	1	—													98	204	90	*D*
10	—	—	1	2	—	1	—	—	—	—	—	7	8	4	302	122	111	
			—	2	—							2	4	2	2	7	2	*E*
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	67	64	
															9	9	9	*F*
71	94	58	31	53	15	89	101	27	80	109	65	55	89	47	4 863	6 348	3 224	V.
71	94	58	31	53	15	39	101	27	80	109	65	55	89	47	4 862	6 344	3 222	
—	1	—	—	2	—	—	—	—	1	2	1	—	1	—	86	175	58	VI.
—	1	—	—	2	—				1	2	1	—	1	—	65	162	49	
61	12	12	56	48	45	64	20	19	9	18	7	39	26	23	5 027	2 777	2 601	VII.
															252	37	28	
344	356	269	140	265	123	307	366	225	212	306	182	186	289	153	22 029	21 853	13 990	
80	127	73	37	103	28	97	217	95	104	131	85	96	162	85	7 442	10 490	4 998	
528	413	353	210	192	151	425	344	196	153	212	129	250	295	198	28 860	19 638	13 649	
186	103	76	72	66	47	152	186	60	86	87	68	140	172	107	13 046	8 608	5 195	

Livsmedelspriser och levnadskostnader under andra kvartalet 1919.[1]

I efterföljande tabeller lämnas en översikt för andra kvartalet 1919 av livsmedelspriser å de orter (till antalet 44), varifrån dylika uppgifter regelbundet insändas till socialstyrelsen, samt av de på grundval av dessa uppgifter beräknade indextalen för livsmedelskostnadernas förändringar å de olika ombudsorterna. Vidare meddelas tabellariska sammanställningar för de olika månaderna av kreaturspriserna i Stockholm, Eskilstuna, Linköping, Norrköping, Malmö, Hälsingborg och Göteborg, tillförseln till de offentliga slakthusen och konsumtionen av kött- och fläskvaror å vissa orter med offentligt slakthus samt av fiskpriserna i Stockholm och Göteborg. Slutligen lämnas även en översikt över tillgången av vissa viktigare livsförnödenheter å olika orter i riket.

Livsmedelspriser m. m.

Under hänvisning till sammandragstabellen för livsmedelspriserna (sid. 772—773) må följande anföras rörande de under kvartalet iakttagna prisväxlingarna å de särskilda varuslagen.

Mejeriregleringens upphörande i mitten av april medförde för samtliga mejeriprodukter en betydande prisuppgång. Omedelbart efter maximiprisbestämmelsernas upphävande den 17 april vidtogos sålunda å ett flertal orter synnerligen kraftiga förhöjningar av *mjölk*priset, vilka emellertid flerstädes, till följd av den starka och i vissa fall väl organiserade oppositionen gentemot de enligt allmänhetens åsikt omotiverade prisökningarna, snart måste avsevärt reduceras. Medelpriset för socialstyrelsens 44 ombudsorter, vilket under mars utgjorde 47 öre per liter, var under april månad, då prisuppgifter infordrades varje vecka (se Soc. Medd., årg. 1919, sid. 504), 48 öre och under maj 51 öre per liter. Under juni har priset sänkts å ett flertal orter, och utgjorde genomsnittspriset under denna månad 49 öre per liter. Priser å 60 öre per liter eller därutöver rapporterades under maj från 7 ombudsorter, däribland Stockholm och Göteborg, under juni från 3 orter, nämligen Sundsvall, Malmberget och Kiruna. Vad *smör*priset beträffar, så har det på grund av den osäkerhet, som kännetecknar de under tiden närmast efter smörhandelns frigivande insända noteringarna, under april ej ansetts möjligt att meddela särskilda uppgifter för mejeri- och landssmör, utan har man måst nöja sig med att av samtliga insända noteringar framräkna ett för båda kvaliteterna gemensamt medelpris, vilket för månaden utgör 8·32 kr. per kg. mot 7·25 kr. för mejeri- och 7·23 kr. för landssmör under närmast

[1] Då publiceringen av denna kvartalsöversikt blivit försenad på grund av typografkonflikten och före tryckningen preliminära uppgifter föreligga jämväl för första månaden av tredje kvartalet, hava även vissa av dessa uppgifter här medtagits.

Medelpris å 44 orter, juni 1919.

Varuslag	Kvantitet	Juni 1919	Maj 1919	Juni 1918	Juni 1914	Höjning (+) eller sänkning (—) från juni 1914 till juni 1919	Höjning (+) eller sänkning (—) från juni 1918 till juni 1919
		öre	öre	öre	öre	%	%
Mjölk: oskummad	l.	49	51	37	14	+ 250·0	+ 32·4
handskummad	»	—	—	23	8	—	—
separerad	»	24	25	18	6	+ 300·0	+ 33·3
Smör: bords- (mejeri-)	kg.	780	776	535	226	+ 227·0	+ 38·4
mat- (lands-)	»	732	794	480	205	+ 257·1	+ 52·5
Margarin, växt-	»	466	474	—	138	+ 237·7	—
Ägg, färska	tjog	526	496	681	131	+ 301·5	— 22·8
Potatis: gammal	5 l.	54	75	57	29	+ 86·2	— 5·3
»	hl.	877	1134	932	—	—	— 5·9
Ärter, gula	kg.	81	81	61	30	+ 170·0	+ 32·8
Bruna bönor	»	242	239	144	46	+ 426·1	+ 68·1
Mjöl: vete-, svenskt, bästa sort	»	[1]) 78	[1]) 73	[1]) 42	31	+ 135·5	+ 73·8
råg-, svenskt, bästa sort	»	56	56	37	21	+ 166·7	+ 51·4
rågsikt-, svenskt, bästa sort	»	78	73	—	26	+ 180·8	—
Gryn: havre- (ångpreparerade)	»	101	100	79	36	+ 180·6	+ 27·8
ris-, bästa sort svenska	»	83	82	67	39	+ 112·8	+ 23·9
Rågbröd:							
hårt (spis-), grovt (ej delikatess-)	»	94	93	70	41	+ 129·3	+ 34·3
mjukt: limpa, söt	»	95	94	73	38	+ 150·0	+ 30·1
limpa, sur (»grovbröd», »ankarstock»)	»	62	63	48	31	+ 100·0	+ 29·2
Vetebröd:							
skorpor, runda, ordinära	»	238	226	180	75	+ 210·7	+ 29·4
mjukt, billigaste sort: bakat med vatten	»	116	115	85	43	+ 169·8	+ 36·5
mjukt, billigaste sort: » » mjölk	»	180	181	145	60	+ 200·0	+ 24·1
Nötkött, färskt: stek	»	585	586	662	120	+ 387·5	— 11·6
soppkött	»	514	513	594	97	+ 429·9	— 13·5
Kalvkött, stek: gödkalv	»	586	567	658	132	+ 343·9	— 10·9
spädkalv	»	326	317	413	71	+ 359·2	— 21·1
Fårkött: färskt, stek	»	648	649	712	188	+ 369·6	— 9·0
salt, svenskt	»	578	576	676	120	+ 377·5	— 15·2
Fläsk: färskt (sidfläsk)	»	552	572	831	128	+ 331·3	+ 66·8
salt, svenskt »	»	575	596	343	135	+ 325·9	+ 67·6
Sill, salt, prima	»	143	145	132	42	+ 240·5	+ 8·3
Kaffe (obränt), prima Santos	»	292	300	304	157	+ 86·0	— 3·9
Socker, bit-	»	182	182	96	64	+ 106·3	+ 37·5
Fotogen, Water White	l.	78	75	—	20	+ 265·0	—
Ved: björk-, osågad, hemkörd	famn	8010	7950	7690	2590	+ 209·3	+ 4·2
barr-, » »	»	6570	6590	6420	2090	+ 214·4	+ 2·3
Bränntorv	100 kg	871	927	976	206	+ 322·8	— 10·8
Kol: antracit- (»valnöt») hemkörd	hl.	—	—	—	392	—	—
engelska hushålls-(fyrkol) hemkörd	»	—	—	—	226	—	—
Koks: gasverks- (okrossad) hemkörd	»	—	—	—	148	—	—
engelsk kamin- (okrossad) hemkörd	»	—	—	—	178	—	—

[1]) 75 %-utmalning.

Medelpris å 44 orter, juli 1919.

Varuslag	Kvantitet	Juli 1919	Juni 1919	Juli 1918	Juli 1914	Höjning (+) eller sänkning (−) från juli 1914 till juli 1919	Höjning (+) eller sänkning (−) från juli 1918 till juli 1919
		öre	öre	öre	öre	%	%
Mjölk: oskummad	l.	**46**	49	38	15	+ 206·7	+ 21·1
handskummad	»	—	—	23	8	—	—
separerad	»	**22**	24	18	6	+ 266·7	+ 22·2
Smör: bords- (mejeri-)	kg.	**708**	739	536	233	+ 203·9	+ 32·1
mat- (lands-)	»	**692**	732	480	210	+ 229·5	+ 44·2
Margarin, växt-	»	**445**	466	—	138	+ 222·5	—
Ägg, färska	tjog	**544**	526	741	137	+ 297·1	− 26·6
Potatis: gammal	5 l.	**46**	54	60	32	+ 43·8	− 23·3
»	hl.	**687**	877	988	—	—	− 30·5
Ärter, gula	kg.	**81**	81	61	30	+ 170·0	+ 32·8
Bruna bönor	»	**220**	242	143	46	+ 378·3	+ 53·8
Mjöl: vete-, svenskt, bästa sort	»	**[1]73**	[1]73	[1]42	31	+ 135·5	+ 73·8
råg-, svenskt, bästa sort	»	**56**	56	37	21	+ 166·7	+ 51·4
rågsikt-, svenskt, bästa sort	»	**73**	73	—	27	+ 170·4	—
Gryn: havre- (ångpreparerade)	»	**100**	101	79	36	+ 177·8	+ 26·6
ris-, bästa sort, svenska	»	**84**	83	72	39	+ 115·4	+ 16·7
Rågbröd:							
hårt (spis-), grovt (ej delikatess-)	»	**97**	94	68	41	+ 136·6	+ 42·6
mjukt: limpa, söt	»	**97**	95	73	38	+ 155·3	+ 32·9
limpa, sur (»grovbröd», »ankarstock»)	»	**63**	62	46	31	+ 103·2	+ 37·0
Vetebröd:							
skorpor, runda, ordinära	»	**234**	233	181	75	+ 212·0	+ 29·5
mjukt, billigaste sort: bakat med vatten	»	**117**	116	84	44	+ 165·9	+ 39·5
mjukt, billigaste sort: bakat med mjölk	»	**180**	180	145	59	+ 205·1	+ 24·1
Nötkött, färskt: stek	»	**603**	585	674	118	+ 411·0	− 10·5
soppkött	»	**525**	514	603	97	+ 441·2	− 12·9
Kalvkött, stek: gödkalv	»	**611**	586	659	131	+ 366·4	− 7·3
spädkalv	»	**344**	326	420	69	+ 398·6	− 18·1
Fårkött: färskt, stek	»	**639**	648	710	136	+ 369·9	− 10·0
salt, svenskt	»	**561**	573	618	121	+ 363·6	− 9·2
Fläsk: färskt (sidfläsk)	»	**568**	552	406	128	+ 343·8	+ 39·9
salt, svenskt »	»	**585**	575	432	135	+ 333·3	+ 35·4
Sill, salt, prima	»	**142**	143	133	43	+ 230·2	+ 6·8
Kaffe (obränt), prima Santos	»	**305**	292	312	157	+ 94·3	− 2·2
Socker, bit-	»	**132**	132	96	64	+ 106·3	+ 37·5
Fotogen, Water White	l.	**54**	73	—	20	+ 170·0	—
Ved: björk-, osågad, hemkörd	famn	**7930**	8010	7950	2600	+ 205·0	− 0·3
barr-, » »	»	**6320**	6570	6720	2090	+ 202·4	− 6·0
Bränntorv	100 kg.	**775**	871	1056	205	+ 278·0	− 26·6
Kol: antracit- (»valnöt») (hemkörd)	hl.	—	—	—	—	—	—
engelska hushålls-(fyrkol) (hemkörd)	»	—	—	—	—	—	—
Koks: gasverks- (okrossad) (hemkörd)	»	—	—	—	—	—	—
engelsk kamin- (okrossad) (hemkörd)		—	—	—	—	—	

[1]) 75 %-utmalning.

föregående månad. Under den första veckan efter frigivningen var genomsnittspriset ej mindre än 11·00 kr. per kg. Till följd av den väsentligt ökade tillförseln av inhemskt smör till konsumtionsorterna ävensom den rikliga tillgången på danskt av folkhushållningskommissionen importerat smör, som genom livsmedelsnämnderna tillhandahållits allmänheten till samma pris som det förut gällande maximipriset, har smörpriset sedan under kvartalet undergått en hastig förskjutning nedåt, och utgjorde medelpriset under juni månad å mejerismör 7·39 kr. och å landssmör 7·32 kr. per kg., alltså i stort sett samma prisläge som före smörhandelns frigivning. Ungefär samtidigt med övriga prisreglerade mejeriprodukter frigavs även *ost*. Som emellertid ostnoteringar av socialstyrelsens ombud upptagas endast en gång (omkring den 15) i varje månad och prisuppgifterna å ost inhämtats före regleringens upphävande, har den fria prisbildningens inverkan på ifrågavarande varuslag först kommit till uttryck i majpriserna, vilka emellertid för samtliga i varulistan upptagna ostkvaliteter visa en kraftig stegring. Så utgör t. ex. medelpriset å halvfet ost under maj 5·61 kr. per kg. mot 4·85 kr. under föregående månader. Efter en lång period av fullständig brist å *margarin* började i mitten av föregående kvartal noteringar å detta varuslag ånyo inkomma. Då tillverkningen blott till ringa del förmådde täcka den starka efterfrågan, ansågs det nödvändigt att till en början ransonera detta varuslag genom folkhushållningskommissionens försorg och till av densamma fastställt pris, vilket utgjorde 4·70 kr. per kg. med vissa tillägg för frakt o. d. Till följd av den allt rikligare tillgången på natursmör ansåg sig emellertid kommissionen från och med den 26 maj kunna lämna all befattning med tillverkningen och försäljningen av margarin. Efter frigivningen har å en del orter kunnat konstateras en tydligt sjunkande tendens, och har medelpriset, som i maj utgjorde 4·74 kr. per kg., under juni nedgått till 4·66 kr.

I början av januari nådde den alltsedan maj 1918 oavbrutet fortgående prisstegringen å *färska ägg* sin kulmen med ett medelpris för månaden av ej mindre än 11·26 kr. per tjog. Sedan dess har detta varuslag, delvis till följd av den allmänna förbättringen på livsmedelsmarknaden — såsom rikligare tillgång på vissa andra livsförnödenheter, som förut i hushållet måst ersättas av ägg — men givetvis särskilt på grund av den rikliga tillförseln av såväl inhemska som importerade danska ägg, varit föremål för så kraftigt prisfall, att medelpriserna under redovisningskvartalets sista två månader väsentligt understiga motsvarande siffror under fjolåret. Som vanligt har dock äggpriset även i år i maj åter börjat stiga, och utgjorde genomsnittspriserna under kvartalets olika månader 5·16 kr., 4·96 kr. och 5·26 kr. per tjog. Till jämförelse kan nämnas, att motsvarande siffror under 1918 voro resp. 4·63, 6·32 och 6·81 samt under 1914 1·25, 1·23 och 1·31.

Rörande *potatis* må först erinras därom, att detta varuslag sedan september 1918 varit lagt under statlig reglering. Av från de lokala livsmedelsmyndigheterna inkomna uppgifter blev det emellertid under vårens lopp fullt klart, att avsevärda överskottspartier förefunnos i landet och att sålunda

läget under innevarande vår skulle bliva ett helt annat än under de närmast föregående åren, då under vårmånaderna en synnerligt allvarlig potatisbrist varit rådande å flertalet konsumtionsorter. På grund härav föreslog kommissionen redan den 23 april — i syfte att möjliggöra en friare förbrukning — att gällande förbud mot utfodring av potatis skulle upphävas. Då det emellertid syntes ovisst, om denna åtgärd skulle vara tillfyllest för överskottets realiserande, helst som vissa formella hinder för utfodringstillståndets fullständiga utnyttjande fortfarande kvarstodo i form av försäljnings- och transportförbud, beslöt Kungl. Maj:t (k. kung. den 2 maj 1919) på folkhushållningskommissionens hemställan att från och med den 5 maj upphäva samtliga i augusti 1918 utfärdade bestämmelser angående maximipris, transportförbud och förbrukningsreglering för potatis (utom vad angår användningen av potatis för industriellt ändamål). Följderna av potatishandelns frigivande visade sig så gott som omedelbart i ett häftigt prisfall, vilket givetvis för alla livsmedelsnämnder, som förut med högst betydande omkostnader måst säkerställa sina resp. samhällens årsbehov av potatis, medfört stora förluster. Medelpriset, som under april, regleringens sista månad, utgjorde 1·01 kr. per 5 liter, var sålunda under maj, då prisuppgifter inhämtades varje vecka, 75 öre och hade i juni ytterligare nedgått till 54 öre per 5 liter. Hektoliterspriset var under juni i genomsnitt 8·77 kr. mot 20·03 kr. under april.

Ärter och *gryn* ävensom *bruna bönor* hava under kvartalet icke undergått några mera betydande prisförändringar. Beträffande det sistnämnda varuslaget har dock efter handelns frigivande i mitten av maj å en del ombudsorter kunnat konstateras en tendens till prisnedgång.

De genom förordning den 8 oktober föregående år fastställda maximipriserna å *mjöl* (jfr Soc. Medd., årg. 1919, sid. 71) hava icke varit underkastade några förändringar. Sålunda utgjorde vetemjölspriset under hela kvartalet i genomsnitt 73 öre och priset å sammalet rågmjöl 56 öre per kg. Från och med den 5 april har emellertid rågsiktsmjöl åter kommit i marknaden, och har härå samma pris fastställts som det för vetemjöl gällande. Vad *bröd*priserna beträffar, så hava även dessa, alltsedan den i oktober föregående år, i samband med den ovan nämnda regleringen av mjölpriset företagna kraftiga förhöjningen, bibehållits vid i stort sett oförändrat läge. Någon inverkan på medelpriserna av maximiprisbestämmelsernas slopande den 24 februari har sålunda knappast kunnat konstateras, utan synas de vid tiden för förordningens upphävande gällande priserna i de flesta fall hava bibehållits oförändrade. Beträffande hårt rågbröd har dock under redovisningskvartalet å flera ombudsorter iakttagits en tendens till stegrade priser. Av avgörande betydelse för prisbildningen å de olika brödslagen har givetvis varit det förhållandet, att mjölpriserna allt fortfarande varit fastställda av staten.

*Kött*priserna synas i allmänhet icke hava undergått några större förändringar under kvartalet, även om å en del orter en mindre nedgång kunnat konstateras. Beträffande kalvkött må anmärkas, att detta varuslag sedan den 22 november 1918 varit åsatt maximipris, utgörande för gödkalvsstek

3·50 kr. och för spädkalvsstek 2·50 kr. per kg. I samband med mejireregleringens upphävande i mitten av april frigavs emellertid även handeln med kalvkött, och har sedan dess medelpriset undergått en stark förskjutning uppåt. Såväl färskt som salt *fläsk* har däremot under redovisningskvartalet varit föremål för en mycket betydande prisnedgång. Så har t. ex. medelpriset å färskt fläsk, vilket i april utgjorde 6·79 kr. per kg., till kvartalets sista månad sjunkit till 5·52 kr. I fråga om det salta fläsket torde böra omnämnas, att under kvartalet högst betydande kvantiteter amerikanskt fläsk försålts inom landet till priser, som å olika orter synas hava varierat mellan 4·00 à 4·50 kr. pr kg.

Beträffande *färsk-fisk*priserna kunde under hela föregående kvartal konstateras en tydligt fallande tendens. Denna prisrörelse har för flertalet hithörande varuslag fortsatt ända fram till juni, då emellertid åter stigande priser kunnat iakttagas. Färsk sill har däremot, efter det synnerligen häftiga prisfallet föregående kvartal, under hela våren och försommaren varit föremål för prisstegring. Sålunda hade medelpriset, som i mars utgjorde 69 öre per kg., i april stigit till 1·06 kr., i maj till 1·21 kr. och i juni till 1·23 kr. per kg. Vad beträffar priset å *salt sill*, så synes detta hava hållit sig i stort sett oförändrat, även om medelpriserna för de olika månaderna utvisa en mindre sänkning. Det torde i fråga om detta varuslag böra anmärkas, att, ehuru stor omsorg nedlagts på att så vitt möjligt erhålla prisnoteringar å fullt jämförbara sillkvaliteter (prima norsk sill), det likväl ej alltid lyckats att undvika vissa ojämnheter.

Det i december föregående år av folkhushållningskommissionen fastställda detaljpriset å *kaffe*, 3·00 kr. per kg., blev vid den sista tilldelningen före kafferansoneringens upphävande den 30 juni nedsatt till 2·90 kr. per kg., vartill komma vissa tillägg för frakt o. d. *Socker*priset har däremot, alltsedan den genom förordningen den 31 december 1918 företagna förhöjningen, bibehållits oförändrat, och utgjorde medelpriset under kvartalet 1·32 kr. per kg.

Vad slutligen beträffar *lyse* och *bränsle*, så hava visserligen prisuppgifter å kol och koks under kvartalet inkommit från flertalet ombudsorter, men har det dock på grund av den osäkerhet, som kännetecknar de insända noteringarna, fortfarande icke ansetts lämpligt att verkställa några medeltalsberäkningar för dessa varuslag. I fråga om vedpriserna har ej någon bestämd tendens kunnat iakttagas, utan synes läget beträffande såväl björksom barrved vara i stort sett oförändrat. Fotogenpriset har däremot under kvartalet undergått en kraftig sänkning. Medelpriset, som i mars utgjorde 1·00 kr. per lit., var sålunda i april 88 öre, i maj 75 öre och i juni 73 öre per lit.

* * *

Kreatur- och fiskpriser. Vad beträffar *kreaturspriserna* under 1919 års andra kvartal, innehåller sammandragstabellen å sid. 784—785 uppgifter å medelpriset för olika slag av kreatur i Stockholm, Malmö och Göteborg, under det att i tabellen å sid 786—787 sammanställts månadspriser för nyssnämnda

tre städer ävensom Eskilstuna, Norrköping, Hälsingborg och Linköping. I fråga om de olika slagen av nötkreatur har någon mera utpräglad tendens endast kunnat konstateras beträffande kalvar, varå priserna efter upphävandet av maximipriset å kalvkött i mitten av april undergått en kraftig stegring. Jämväl fårpriserna visa för flere av orterna en tydlig stegring; i Malmö och Göteborg däremot hava efter uppgången under mars—april fårnoteringarna varit i stadigt sjunkande. Beträffande svin var prisfallet under kvartalets första månader synnerligen i ögonen fallande. Så visar t. ex. medelpriset å slakterisvin för Stockholm, Malmö och Göteborg tillsammantagna från mars till maj en nedgång från 4·56 kr. till 3·12 kr. per kg. levande vikt. Under juni månad har dock åter kunnat förmärkas en mindre stegring i svinpriserna. Från och med föregående kvartalsrapport meddelas även i samband med kreatursnoteringarna de förut i en särskild tablå publicerade uppgifterna rörande *tillförsel* och *konsumtion* under kvartalets olika månader av kött- och fläskvaror å de orter med offentligt slakthus, varifrån dylika uppgifter kunnat erhållas. Under den tid, för vilken ifrågavarande konsumtionssiffror inhämtats, eller tiden från och med början av år 1916, hava i många fall genomgripande förändringar skett beträffande konsumtionen av de viktigare födoämnena. En ganska god bild av köttkonsumtionens storlek samt förekommande förändringar i densamma torde, åtminstone i sina huvuddrag, kunna erhållas av ifrågavarande uppgifter, även om de i viss mån äro att betrakta såsom approximativa.

Rörande *fiskpriserna* lämnas i tabellerna å sid. 788—789 en sammanställning av noteringarna från Stockholms stads slakthus- och saluhallsstyrelses noteringskommission samt från Göteborgs stads fiskhamnsauktioner. Vad beträffar tillförseln till den senare orten, torde på grund av vissa omläggningar av rapporteringssystemet, som ägt rum såväl under 1917 års kvartal som även senare, de här meddelade siffrorna ej vara fullt jämförbara med förut lämnade.

Tillgången å livsförnödenheter å olika orter i riket under juni månad åskådliggöres genom den å sid 790—791 meddelade tabellen. En granskning härav giver vid handen, att vad beträffar ägg, potatis, kött, fläsk och salt sill ävensom fotogen och ved tillgången icke betecknats såsom otillräcklig å någon enda rapportort. Jämväl i fråga om färsk fisk synes tillgången under redovisningsmånaden inom praktiskt taget alla rapportorter hava motsvarat efterfrågan; endast från trenne norrländska ombudsorter har nämligen rapporterats otillräcklig tillgång. Med avseende å tillförseln av mejeriprodukter a socialstyrelsens ombudsorter har förbättringen efter regleringens upphävande i mitten av april varit synnerligen i ögonen fallande. Sålunda har under juni mjölktillförseln rapporterats tillräcklig från 31 ombudsorter mot 18 under maj och 10 under april; beträffande smör voro motsvarande siffror resp. 36, 26 och 1 samt för ost 24, 17 och 2. Vad slutligen beträffar tillgången av kol och koks, så synes denna under de senaste månaderna ej hava undergått några större förändringar.

Sammanfattning av livsmedelsprisernas förändringar under kristiden.

Med ledning av de på ovan berörda sätt inhämtade och i efterföljande tabeller publicerade prisnoteringarna har socialstyrelsen liksom tidigare verkställt indexberäkningar för de olika månaderna av första kvartalet 1919 för att härigenom kunna lämna en bild över livsmedelsprisernas allmänna förskjutningar under kristiden. Tillvägagångssättet vid uträknandet av den *ovägda indexserien* är följande.

Såsom utgångspunkt för jämförelsen har valts juli månad 1914, alltså tiden närmast före krigsutbrottet. De beräknade medelpriserna för vart och ett varuslag under denna månad hava satts = 100, och de olika varuslagens medelpriser för följande kvartal eller månader hava reducerats i förhållande därtill. De olika varorna hava sedan sammanförts till sex grupper, varefter de på nyss angivet sätt erhållna indextalen inom varje grupp hopsummerats och summorna dividerats med antalet i gruppen ingående varuslag. För varje grupp blir sålunda indextalet för juli 1914 = 100.[1]

Varugrupper	Juli 1914	3:e kvartalet 1914	4:e kvartalet 1914	1:a kvartalet 1915	2:a kvartalet 1915	3:e kvartalet 1915	4:e kvartalet 1915	1:a kvartalet 1916	2:a kvartalet 1916	3:e kvartalet 1916	4:e kvartalet 1916	1:a kvartalet 1917
Mejeriprodukter, ägg och margarin (10 varuslag)	100	101	110	112	114	124	141	143	146	152	170	179
Bröd, mjöl och gryn (11 varuslag) . .	100	109	118	124	135	133	124	124	125	126	131	159
Kött (8 varuslag) .	100	98	95	106	122	137	140	144	157	182	193	192
Fisk (9 varuslag) .	100	102	102	103	102	118	142	150	152	176	196	203
Övriga födoämnen (6 varuslag)	100	103	112	128	135	129	130	137	138	150	168	202
Bränsle och lyse (7 varuslag)	100	107	108	112	119	135	151	159	167	187	192	207

Varugrupper	2:a kvartalet 1917	3:e kvartalet 1917	4:e kvartalet 1917	1:a kvartalet 1918	2:a kvartalet 1918	3:e kvartalet 1918	4:e kvartalet 1918	1:a kvartalet 1919	2:a kvartalet 1919	April 1919	Maj 1919	Juni 1919
Mejeriprodukter, ägg och margarin (10 varuslag)	190	203	237	275	283	304	414	400	403	388	416	404
Bröd, mjöl och gryn (11 varuslag) . .	161	158	161	173	188	189	244	255	256	256	255	257
Kött (8 varuslag) .	193	190	212	285	445	506	490	467	474	482	470	469
Fisk (9 varuslag) .	188	202	251	286	323	377	430	354	307	333	292	296
Övriga födoämnen (6 varuslag)	225	228	221	241	237	234	266	295	284	299	281	271
Bränsle och lyse (7 varuslag)	228	264	330	347	352	372	395	414	389	396	385	385

[1] För de varuslag, som till följd av varuknapphet eller annan orsak försvunnit ur marknaden, hava prisförändringarna beräknats vara underkastade samma procentuella förskjutningar, som därmed närmast jämförbara ersättningsvaror.

Som synes av denna tabell, företer 1919 års andra kvartal i förhållande till närmast föregående en tydlig prisnedgång beträffande grupperna »fisk» samt »bränsle och lyse» ävensom gruppen »övriga födoämnen». Särskilt för »fisk» är prissänkningen i ögonen fallande. Nedgången i indexsiffran för »bränsle och lyse» hänför sig huvudsakligen till det starka prisfallet å fotogen; i gruppen »övriga födoämnen» är det framför allt potatispriset, som bidragit till sänkningen. Gruppen »bröd, mjöl och gryn» är praktiskt taget oförändrad. »Kött» däremot företer vid jämförelse med föregående kvartal, trots den ganska markerade nedgången å flera slags kött samt fläsk, en mindre ökning, beroende på de efter maximiprisets upphävande i mitten av april starkt stegrade kalvköttspriserna. Som bekant medförde mejeriregleringens upphörande för samtliga mejeriprodukter, mjölk, smör och ost, väsentligt stegrade priser; den ökning i indexsiffran för ifrågavarande huvudgrupp, som härav borde hava blivit följden, har dock så gott som fullständigt motvägts av det häftiga prisfallet å ägg.

Det ligger givetvis nära till hands att på grundval av dessa sex varugruppers prisökning uträkna ett medeltal för att härigenom finna ett uttryck för den allmänna prisstegring, som drabbat de viktigaste slagen av livsmedel, lyse och bränsle under kristiden. Den »ovägda indexserien», beräknad genom enkla aritmetiska medeltal, kan emellertid, särskilt under nuvarande abnorma förhållanden, icke göra anspråk på att lämna en korrekt bild av livsmedelsfördyringen, sådan den gestaltar sig för det enskilda hushållet, enär vid ifrågavarande beräkning ingen hänsyn är tagen till storleken av de kvantiteter, varmed de olika varuslagen ingå i en normal årsbudget, men har dock av flera orsaker ansetts böra här bibehållas, bland annat för jämförelse med utländska indexserier av motsvarande slag. Inom socialstyrelsen har emellertid, med ledning av de under de senare åren gjorda levnadskostnadsundersökningarna, även verkställts indexberäkningar rörande livsmedelskostnadernas stegring för ett normalhushåll, »vägda» med hänsyn till de olika varuslagens kvantitativa vikt i hushållets budget (se sid. 770); och har i nedanstående tablå även denna *vägda indexserie* publicerats tillika med den »ovägda» serien för de olika kvartalen under kristiden.[1]

[1] För ytterligare belysning av frågan rörande sambandet mellan kristiden och prisnivån har här nedan insatts av professor Gustav Cassel beräknade och genom välvilligt tillmötesgående styrelsen tillhandahållna indextal rörande den relativa sedelcirkulationen. En granskning av indexserierna giver vid handen, att åtminstone från mitten av år 1915 till våren 1918 en synnerligen påtaglig överensstämmelse synes råda mellan cirkulationssiffrorna och den ovägda indexserien. (Rörande principerna för cirkulationssiffrornas beräkning hänvisas till professor Cassels bok: Dyrtid och sedelöverflöd.)

	Juli 1914	3:e kvartalet 1914	4:e kvartalet 1914	1:a kvartalet 1915	2:a kvartalet 1915	3:e kvartalet 1915	4:e kvartalet 1915	1:a kvartalet 1916	2:a kvartalet 1916	3:e kvartalet 1916	4:e kvartalet 1916
Relativ sedelcirkulation	105	121	128	133	130	131	136	144	151	156	168

	1:a kvartalet 1917	2:a kvartalet 1917	3:e kvartalet 1917	4:e kvartalet 1917	1:a kvartalet 1918	2:a kvartalet 1918	3:e kvartalet 1918	4:e kvartalet 1918	1:a kvartalet 1919	2:a kvartalet 1919	Juni 1919
Relativ sedelcirkulation	185	201	210	233	260	285	307	339	340	328	328

	Juli 1914	3:e kvartalet 1914	4:e kvartalet 1914	1:a kvartalet 1915	2:a kvartalet 1915	3:e kvartalet 1915	4:e kvartalet 1915	1:a kvartalet 1916	2:a kvartalet 1916	3:e kvartalet 1916	4:e kvartalet 1916
Aritmetiska (»ovägda») medeltal	100	103	108	114	121	129	138	143	148	162	175
»Vägda» medeltal	100	103	107	113	121	124	128	130	134	142	152

	1:a kvartalet 1917	2:a kvartalet 1917	3:e kvartalet 1917	4:e kvartalet 1917	1:a kvartalet 1918	2:a kvartalet 1918	3:e kvartalet 1918	4:e kvartalet 1918	1:a kvartalet 1919	2:a kvartalet 1919	Juni 1919	Juli* 1919
Aritmetiska (»ovägda») medeltal	190	197	208	235	268	305	330	372	364	352	347	342
»Vägda» medeltal	166	175	181	201	227	255	277	320	335	328	319	310

Orsaken till de variationer mellan de olika indexserierna, som kunnat iakttagas alltsedan mitten av år 1915, torde åtminstone delvis kunna sökas i det förhållandet, att priserna å flera för det mindre bemedlade hushållet synnerligen viktiga varuslag, bl. a. genom de statliga och kommunala regleringarna, undergått förskjutningar, som betydligt avvika från de genomsnittliga prisförändringarna å livsmedel.

* * *

Såsom förut framhållits meddelas i detta häfte jämväl vissa preliminära uppgifter för juli månad 1919.

En granskning av sammandragstabellen å sid. 772—773 giver vid handen att sedan juni *prisstegring* ägt rum beträffande 19 av de i varulistan upptagna artiklar, varå medelpriser kunnat fastställas. Bland dessa torde böra nämnas ägg, rågbröd, nöt- och kalvkött samt fläsk ävensom kaffe, varå handeln som bekant från och med den 1 juli är fri. Fullt *oförändrade* äro medelpriserna å 8 varuslag, däribland mjöl och socker. *Prissänkning* har däremot sedan föregående månad inträffat för 21 varuslag, bland vilka särskilt märkas mjölk, smör och ost, potatis samt fotogen.

Det »vägda» indextalet i fråga om livsmedel, lyse och bränsle har under juli sjunkit med ytterligare 9 enheter till 310 (se tabellen här ovan).

Priser å vissa beklädnadsartiklar.

Till fullföljande av de i häftena 12, årg. 1916, 5 och 10, årg. 1917, 2, 7 och 10, årg. 1918 samt 4, årg. 1919 av Sociala Meddelanden lämnade uppgifterna angående priser å vissa beklädnadsartiklar före och under kristiden meddelas i efterföljande tabell liknande uppgifter för tiden omkring den 1 juli 1919, sammanställda med de förut avgivna. På grund av den stora roll, som arbetskläder spela i en arbetarebudget, hade det vid ifrågavarande undersökningar använda formuläret vid detta tillfälle kompletterats med »bussaroner och andra arbetskläder». Av de inkomna uppgifterna framgick

* Preliminära siffror.

emellertid med full tydlighet, att stegringen å dessa artiklar ganska nära överensstämmer med den genomsnittliga stegringen för hithörande varuslag. De beräknade medelpriserna grunda sig även denna gång på uppgifter, inhämtade genom socialstyrelsens ombud å ett 40-tal orter i riket, samt avse genomgående medelgoda kvaliteter. Till följd av den alltjämt rådande knappheten å vissa beklädnadsartiklar, har det emellertid varit förenat med stora svårigheter att alltid erhålla noteringar å samma kvaliteter, som tidigare prisuppgifter avsett. Givetvis hava därför vissa ojämnheter ej kunnat undvikas, men då uppgifterna inhämtats från så många olika orter, torde de kunna anses tillsammans giva en ganska tillfredsställande bild av rådande prisläge.

Medelpris för 40 orter i olika delar av riket.

Beklädnadsartiklar	Maj 1914	Okt. 1916	Maj 1917	Sept. 1917	Jan. 1918	Juli 1918	Okt. 1918	April 1919	Juli 1919
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr	Kr.	Kr.	Kr.
A) *Tyger och garner:*									
1. Ylletyg (till damklädning) pr m.	2·50	5·00	6·50	7·50	10·00	12·50	18·00	14·50	14·00
2. Bomullstyg (till dito) » »	0·50	0·80	1·00	1·25	2·00	2·50	3·00	2·00	1·85
3 Ullgarn . . . . . » kg.	6·50	20·00	23·00	31·00	39·00	48·00	63·00	48·00	39·00
B) *Herrkläder:*									
1. Herrkostym (av ylletyg) best.	65·00	90·00	110·00	130·00	155·00	200·00	260·00	230·00	220·00
» » konf.	40·00	60·00	75·00	85·00	100·00	125·00	165·00	135·00	130·00
2. Vinteröverrock, beställd . .	70·00	95·00	110·00	125·00	150·00	190·00	245·00	215·00	210·00
» konfektion .	40·00	60·00	70·00	80·00	95·00	120·00	155·00	130·00	125·00
3. Bomullsskjorta	2·00	3·00	3·75	4·25	6·00	7·00	9·00	7·50	7·00
4. Ylletröja	3·50	6·50	8·50	9·75	12·00	13·75	18·00	15·00	13·50
5. Yllekalsonger	3·50	6·50	8·25	9·50	11·75	13·75	17·00	15·00	13·50
6. Yllestrumpor	1·25	2·50	2·75	3·50	4·40	5·50	6·50	5·00	4·50
7. Arbetsblus	2·15	—	—	—	—	—	—	—	7·35
C) *Skodon:*									
1. Kängor, smorläder	9·50	16·50	19·50	22·50	26·00	28·00	33·00	31·00	29·50
2. Stövlar	16·50	31·50	36·50	40·00	54·00	60·00	75·00	65·00	58·50
3. Kängor av boxkalv, mans- .	13·00	19·50	23·50	28·00	34·00	39·00	45·00	40·00	38·50
» » » dam- .	11·50	17·00	21·00	25·00	31·00	36·00	43·00	37·50	36·00
» » » barn- .	7·00	10·50	12·50	14·50	17·50	19·25	22·00	17·50	16·75
4. Halvsulning och klackning .	3·50	5·50	6·50	6·75	7·25	8·25	9·00	9·50	9·50

Som synes av ovanstående tabell har sedan krigets början ända fram till slutet av 1918 en utomordentligt stark och omfattande prisstegring gjort sig gällande å de olika slagen av beklädnadsartiklar. Som följd av de efter vapenstilleståndets inträdande väsentligt förbättrade importmöjligheterna

har emellertid prisstegringen avstannat och efterträtts av ett för vissa av ovanstående artiklar ganska markerat prisfall. Att emellertid på ett fullt tillförlitligt sätt konstatera, i vilken grad prisstegringen för beklädnadsartiklar inverkat på hithörande utgifter för det enskilda hushållet, är givetvis mycket vanskligt, då man icke i detalj känner, i vilken utsträckning de olika artiklarna ingå i en normalbudget. Med ledning av de siffror, som sammanställts i ovanstående tabell, synes man dock vara berättigad att draga den slutsatsen, att utgifterna för kläder och skodon, under förutsättning att vederbörande hushåll sökt i görligaste mån bibehålla samma standard, stigit från maj 1914 till oktober 1916 med c:a 50 %, till maj 1917 med c:a 70 %, till september 1917 med c:a 110 %, till januari 1918 med c:a 150 %, till 1 juli 1918 med c:a 195 % och till 1 oktober 1918 med c:a 250 % samt att numera (omkring den 1 juli 1919) dessa utgifter ställa sig i genomsnitt minst 210 % högre än före krigsutbrottet. Ändock torde, såsom ovan antytts, uppgifterna i en del fall, särskilt beträffande yllevaror, avse försämrade kvaliteter.

Levnadskostnadernas allmänna förskjutningar under kristiden.

Det må noga observeras, att ovan sid. 765 angivna procentuella stegring endast avser den förhöjning, som drabbat priserna å livsmedel, lyse och bränsle. För att däremot få en fullständig bild av fördyringens inverkan på en familjs hela utgiftsstat måste tydligen undersökningen utsträckas till att omfatta även övriga i budgeten ingående poster, såsom hyra, skatter, kläder m. m., vilka utgiftsposter förete delvis väsentligt andra prisrörelser.

Här nedan lämnad redogörelse rörande levnadskostnadernas allmänna stegring under kristiden, vilken utgör en komplettering till tidigare (fr. o. m. år 1918 regelbundet kvartalsvis) utförda beräkningar, avser prisläget vid tiden omkring den 1 juli 1919.

Till utgångspunkt för beräkningarna har som bekant valts en normalfamiljs (man, hustru och två barn) budget före kriget, slutande på en total utgiftssumma av c:a 2 000 kr. per år. Denna budget har uppdelats på olika huvudposter i enlighet med resultaten av 1913—1914 års levnadskostnadsundersökning. Därefter har på samma sätt som förut (se Soc. Medd., årg. 1918, sid. 188—189) utgiftsstegringen beräknats för varje särskild huvudpost under förutsättning att förbrukningen varit i stort sett oförändrad, alltså med bortseende från de omläggningar av och inskränkningar i förbrukningen, vilka givetvis framkallats av dyrtiden och även kunnat konstateras genom socialstyrelsens särskilda dyrtidsundersökningar (jfr artiklarna »Dyrtidens inverkan på livsmedelsförbrukningen» i häfte 12, årg. 1916, »Livsmedelsförbrukningens omläggning under kristiden» i häfte 10, årg. 1917 och häfte 11, årg. 1918 av Soc. Medd. samt »Levnadskostnader och levnadsstandard under kristiden» i häfte 5, årg. 1919).

Det må påpekas, att de i det följande gjorda beräkningarna grunda sig på uppgifter, inhämtade från styrelsens ombudsorter, och följaktligen representera förhållandena i städer och stadsliknande samhällen.

I efterföljande tablå lämnas en översikt över resultatet av de hittills verkställda undersökningarna, varvid jämte de absoluta talen för de olika tidpunkterna även angivas indextal, beräknade med utgångspunkt från 1914 års siffra, som satts lika med 100. I tablån har även upptagits den procentuella stegring, som levnadskostnaderna varit underkastade sedan det tillfälle, då undersökning rörande här berörda spörsmål sist ägt rum.

	Årsbudget		Beräknad årsbudget								
	1914 (mitten)	1916 (dec.)	1917 (maj)	1917 (sept.)	1918 (jan.)	1918 (omkr. 1 april)	1918 (omkr. 1 juli)	1918 (omkr. 1 okt.)	1919 (omkr. 1 jan.)	1919 (omkr. 1 april)	1919 (omkr. 1 juli)
Kronor	2 000	2 784	3 037	3 318	3 835	4 058	4 389	4 849	5 334	5 306	5 147
Indextal . . .	100	139	152	166	192	203	219	242	267	265	257
Procentuell förskjutning sedan föregående undersökningstillfälle	—	39	9	9	16	6	8	10	10	—0·5	— 3

Det förtjänar än en gång framhållas, att förestående siffror framräknats under förutsättning av en i huvudsak oförändrad levnadsstandard och att sålunda de besparingar och omläggningar i hushållningen, som överallt i större eller mindre utsträckning kunnat och givetvis även måst göras, här äro lämnade utom räkningen.

Enligt ifrågavarande beräkningar utgör den allmänna stegringen av levnadskostnaderna för en normalfamilj med en årsbudget före kriget av 2 000 kr. 157 % och kan sålunda betecknas med indextalet 257. Då indexsiffran den 1 april var 265, innebär detta en sänkning av levnadskostnaderna under kvartalet med c:a 3 %; med utgångspunkt från decembersiffran 1916, kr. 2 784, utgör stegringen till 1 juli 1919 85 %, medan den från januari 1918 uppgår till 34 % och från 1 juli samma år till 17 %.

Som tidigare i Sociala Meddelanden framhållits (se t. ex. häfte 1918: 2, sid. 188—189), torde de ovan angivna procenttalen få betecknas såsom *minimisiffror*. Särskilt gäller detta siffrorna för de sista krigsåren, då de alltmera omfattande ransoneringsåtgärderna och maximipriserna å ett flertal för hushållsbudgeten synnerligen viktiga varuslag gjorde det allt vanskligare att på samma tillförlitliga sätt som under krisens första skede mäta levnadskostnadernas förändringar och anställa jämförelser härutinnan med förhållandena under föregående år. I samma mån som förhållandena å livsmedelsmarknaden återgå till normalt läge, synas emellertid beräkningarna med allt större exakthet lämna ett mått på det enskilda hushållets utgifter.

Storleken av den procentiska ökningen av *årsbudgetens särskilda huvudposter*, beräknade enligt prisförhållandena vid tiden före krigets utbrott (mitten av år 1914) och vid tidpunkterna för resp. levnadskostnadsberäkningar, belyses genom följande översikt:

	1914 (mitten)	1916 (dec.)	1917 (maj)	1917 (sept.)	1918 (jan.)	1918 (omkr. 1 april)	1918 (omkr. 1 juli)	1918 (omkr. 1 okt.)	1919 (omkr. 1 jan.)	1919 (omkr. 1 april)	1919 (omkr. 1 juli)
Födo- och njutningsämnen	100	152	174	180	214	229	258	281	323	327	318
Bostad	100	108	108	112	112	112	112	112	120	120	120
Bränsle och lyse	100	168	190	240	275	280	286	305	381	367	326
Beklädnad	100	160	170	210	250	270	295	350	350	320	310
Skatter	100	109	109	109	109	114	114	114	114	160	160
Övriga utgifter	100	125	130	150	175	185	195	220	225	215	210
Summa utgifter	**100**	**139**	**152**	**166**	**192**	**208**	**219**	**242**	**267**	**265**	**257**

Med avseende å sättet för beräkningen av de särskilda posterna hänvisas till föregående redogörelser i Sociala Meddelanden (t. ex. häfte 2, årg. 1918, sid. 188—189). Dock må särskilt framhållas följande.

Prisuppgifterna på födo- och njutningsämnen samt bränsle och lyse äro de i följande tabell sid. 772—773 angivna och för juni månad insamlade. Vad beträffar stegringen av bostadshyrorna, så har denna, som med ledning av uppgifter från ett flertal hyresnämnder i riket vid undersökningstillfället den 1 januari 1919 beräknats till c:a 20 %, sedan dess antagits oförändrad. [För nästa indexberäkning, den 1 oktober, kommer emellertid en ny undersökning angående hyresstegringen att verkställas]. Beklädnadspostens stegring har beräknats med ledning av de prisuppgifter å vissa slag av tyger, garner, kläder och skodon, vilka inhämtats genom socialstyrelsens ombud. En närmare redogörelse angående prisrörelsen av till denna huvudpost hörande artiklar har lämnats här ovan. Under hänvisning härtill må blott påpekas, att den erhållna procentsiffran för beklädnadskontots stegring givetvis endast är ett uppskattat medeltal, som i varje fall ej torde kunna betecknas som för högt, utan snarare, särskilt med hänsyn till inträffade kvalitetsförsämringar, såsom något för lågt. I fråga om skatterna avse uppgifterna de belopp, som skola erläggas under 1919. Som synes undergick skatteposten vid föregående undersökningstillfälle en synnerligen markerad stegring, vilken har sin förklaring ej blott av de företagna förhöjningarna i skattesatserna till såväl kommun som landsting utan även därav att man från och med denna undersökning ansett sig böra vid hithörande beräkningar taga hänsyn jämväl till den allmänna stegringen av inkomsterna, som ägt rum under åren 1917 och 1918. Vad slutligen beträffar posten »övriga utgifter» så har stegringsprocenten beräknats på grundval av uppgifter från ledande firmor samt med hänsyn till den betydelse, som hithörande utgiftsposter beräknas hava i en normalfamiljs budget.

Utgifter för livsmedel, lyse och bränsle åren 1914—1919 för en normalfamilj med en utgiftsstat år 1914 av c:a 2 000 kronor.

Juli 1914 = 100.

Ort	1914		1915	1916	1917	1918		1919		Juni	Juli[1]
	Juli	2:dra halv-året				1:sta halv-året	2:dra halv-året	1:sta kvar-talet	2:dra kvar-talet		
Stockholm	100	106	124	140	178	253	319	352	342	331	316
Södertälje	100	108	124	141	178	246	306	337	332	323	310
Uppsala	100	109	126	143	187	250	312	348	343	334	326
Nyköping	100	105	121	138	182	243	296	343	329	317	302
Eskilstuna	100	106	121	136	183	243	294	334	332	324	306
Linköping	100	106	125	142	187	242	299	341	332	320	307
Norrköping	100	106	122	137	178	239	292	333	324	312	299
Motala	100	106	127	146	192	251	311	350	338	325	316
Jönköping	100	104	122	140	183	245	297	333	332	320	311
Växjö	100	104	121	140	176	231	287	323	316	305	304
Kalmar	100	104	122	138	182	237	289	326	312	300	299
Västervik	100	103	117	138	178	236	288	317	310	301	293
Visby	100	104	117	134	171	223	273	311	300	292	291
Karlskrona	100	106	125	140	179	236	282	323	314	306	293
Kristianstad	100	108	128	143	186	254	306	335	328	317	302
Malmö	100	106	125	146	188	259	308	342	331	327	308
Lund	100	105	125	141	189	259	305	337	319	314	305
Landskrona	100	108	127	145	192	259	308	345	335	327	312
Hälsingborg	100	105	123	140	186	260	306	340	327	321	307
Ystad	100	105	125	141	184	255	303	336	318	310	295
Halmstad	100	106	125	140	181	244	301	331	316	310	301
Göteborg	100	104	125	143	190	264	312	352	346	333	317
Lysekil	100	103	117	135	177	235	284	320	316	305	275
Vänersborg	100	104	122	143	183	246	303	346	336	324	307
Borås	100	107	125	143	184	247	298	334	331	316	305
Tidaholm	100	104	123	142	177	234	290	331	317	306	304
Karlstad	100	108	122	141	182	245	302	341	338	326	316
Örebro	100	107	124	140	183	239	295	331	324	317	302
Kopparberg	100	105	119	139	179	240	295	337	333	328	313
Västerås	100	105	122	142	184	244	302	345	344	336	321
Falun	100	105	120	139	180	239	300	343	334	324	311
Domnarvet o. Borlänge	100	105	123	142	188	247	314	354	345	334	321
Ludvika	100	104	119	139	182	247	303	345	344	332	319
Gävle	100	107	121	140	182	244	302	341	333	330	321
Söderhamn	100	107	123	141	185	252	310	347	344	335	326
Sundsvall: staden	100	105	120	144	185	251	313	347	339	329	327
sågverksdistriktet	100	104	117	142	187	246	313	344	334	324	322
Nyland	100	104	114	138	180	229	296	324	323	315	308
Östersund	100	105	118	139	179	243	299	331	319	315	306
Umeå	100	104	117	139	184	235	294	332	322	317	308
Luleå	100	105	118	138	186	246	309	340	329	319	322
Boden	100	107	121	141	188	252	316	352	342	336	328
Malmberget o. Gällivare	100	105	113	129	171	230	298	337	333	333	320
Kiruna	100	104	113	128	169	230	295	332	330	327	323
Samtliga orter	**100**	**105**	**121**	**139**	**181**	**241**	**299**	**335**	**328**	**319**	**310**

[1] Preliminära siffror.

Utgifter för livsmedel, lyse och bränsle åren 1913—1919 för en normalfamilj med en utgiftsstat år 1914 av ca 2 000 kronor.

Den genomsnittliga utgiftssumman för samtliga orter (»riksmedeltalet») = 100

Ort	1913	1914	1915	1916	1917	1918				1919	
						1:sta kvartalet	2:dra kvartalet	3:dje kvartalet	4:de kvartalet	1:sta kvartalet	2:dra kvartalet
Stockholm	111	111	113	111	109	113	120	121	117	117	116
Södertälje	103	105	105	104	101	105	104	105	106	103	104
Uppsala	100	101	102	101	102	101	102	102	103	102	103
Nyköping	97	97	97	97	98	98	98	95	98	100	98
Eskilstuna	99	101	101	99	102	102	102	98	100	101	102
Linköping	97	97	100	99	100	98	97	96	99	99	99
Norrköping	100	102	104	101	102	102	102	99	102	102	102
Motala	92	93	96	97	98	96	96	95	97	96	95
Jönköping	99	97	97	97	98	98	99	96	97	96	98
Växjö	95	94	95	96	93	90	92	91	92	92	92
Kalmar	97	95	97	95	97	95	93	93	93	93	91
Västervik	97	96	95	97	97	96	96	95	95	93	93
Visby	100	99	97	97	95	93	93	91	93	93	92
Karlskrona	99	99	101	99	97	97	96	93	93	95	95
Kristianstad	94	94	98	95	95	97	97	95	94	92	93
Malmö	100	100	103	105	105	108	107	104	103	102	101
Lund	97	97	99	97	101	104	102	99	98	97	94
Landskrona	97	95	99	99	101	102	101	99	97	98	97
Hälsingborg	96	95	97	96	99	104	103	99	98	97	96
Ystad	97	95	98	96	97	102	100	97	96	95	92
Halmstad	99	97	99	97	96	96	99	97	97	95	93
Göteborg	102	100	105	105	107	112	112	107	106	108	108
Lysekil	102	101	100	101	101	102	100	98	99	99	100
Vänersborg	99	97	98	100	99	100	99	99	99	101	100
Borås	97	97	100	100	99	99	100	96	98	97	98
Tidaholm	94	94	96	97	93	91	93	92	92	94	92
Karlstad	101	101	100	101	100	101	101	100	101	101	102
Örebro	100	100	101	100	100	98	98	97	99	98	98
Kopparberg	96	95	95	96	96	97	96	94	97	98	98
Västerås	98	98	99	100	100	99	100	99	100	101	103
Falun	101	100	100	100	101	100	100	101	102	103	103
Domnarvet och Borlänge	94	94	96	97	98	98	96	99	100	100	100
Ludvika	98	97	96	98	99	101	100	99	101	101	103
Gävle	102	102	101	102	102	102	103	102	102	103	103
Söderhamn	100	101	101	101	102	104	104	103	103	103	104
Sundsvall: staden	110	108	106	111	110	113	111	111	113	111	111
sågverksdistriktet	104	102	99	105	107	104	106	108	108	106	105
Nyland	106	105	98	104	104	100	99	105	103	102	103
Östersund	109	108	106	109	108	111	108	110	108	108	106
Umeå	105	103	99	102	104	100	99	99	102	101	101
Luleå	104	104	102	104	108	107	106	110	107	106	105
Boden	102	103	102	103	107	106	107	109	107	107	107
Malmberget och Gällivare	110	111	103	103	105	105	107	111	111	112	113
Kiruna	113	110	104	104	105	106	108	112	110	111	113
Samtliga orter	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**

Livsmedelspriser å olika orter

Medelpris per år (1908—1918) och per månad

Obs.! Siffrorna för åren 1908—1909 angiva medelpris för 28 orter, för

	Varuslag	Kvantitet	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916
			öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre
1	Mjölk: oskummad	l.	14	14	14	14	14	14	15	16	19
2	handskummad	»	7	7	7	7	8	8	8	9	10
3	separerad	»	—	—	5	5	6	6	6	7	8
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	226	220	222	228	237	236	239	292	ˣˣ310
5	mat- (lands-)	»	204	198	200	205	214	218	218	260	295
6	Ost: helfet, okryddad	»	—	—	150	151	156	164	162	197	257
7	halvfet, »	»	119	116	114	111	115	121	119	149	191
8	skummjölks-, »	»	—	—	49	48	51	58	60	82	127
9	Margarin: högsta kvalitet	»	164	159	169	152	157	—	—	—	—
10	lägsta »	»	119	116	125	116	122	—	—	—	—
11	växtmargarin	»	—	—	—	126	132	135	144	170	216
12	Ägg: svenska, färska	tjog	148	151	149	149	161	159	171	198	237
13	» konserverade	»			134	128	139	137	151	169	204
14	Potatis: gammal	hl.	—	—	—	—	—	—	—	—	526
15	»	5 l.	32	28	27	29	32	28	30	36	33
16	färsk	»			76	48	49	46	80	87	76
17	Ärter, gula	kg.	30	28	29	29	30	31	35	57	55
18	Bruna bönor	»	42	41	46	47	53	48	49	75	111
19	Mjöl: vete-, svenskt, bästa sort [9])	»	31	33	32	30	31	31	33	40	ˣˣ38
20	råg-, » » »	»	23	22	20	20	22	22	23	32	ˣˣ29
21	rågsikt-, » »	»	29	28	26	25	27	27	29	39	ˣˣ34
22	Gryn: havre- (ångpreparerade)	»	[1]) 33	[1]) 33	34	32	36	36	42	52	50
23	ris-, bästa sort svenska (»R. T.»)	»	[2]) 59	[2]) 60	39	39	40	41	41	46	52
24	Rågbröd: hårt (spis-), grovt	»	41	40	40	39	41	41	48	54	58
25	mjukt, limpa, söt	»	39	39	39	37	38	38	40	48	49
26	» » sur	»	28	28	28	27	29	30	31	38	38
27	Vetebröd: skorpor, runda, ordinära [10])	»	73	74	76	74	76	76	78	88	90
28	mjukt, billigaste sort: bakat med vatten [10])	»	51	53	45	44	45	48	46	53	54
29	» » mjölk [10])	»			61	60	61	60	61	67	66
30	Nötkött, färskt: stek	»	109	104	98	96	111	122	116	140	198
31	soppkött	»	91	85	78	78	91	100	95	119	169
32	Kalvkött, stek: gödkalv	»	122	120	117	116	128	131	130	154	203
33	spädkalv	»	66	63	60	58	65	72	70	87	122
34	Fårkött: färskt, stek	»	125	121	118	115	124	133	130	158	215
35	salt, svenskt	»	—	—	103	102	105	114	118	139	194
36	Renkött, färskt, stek	»	—	—	—	—	—	119	121	140	184
37	Fläsk: färskt (sidfläsk)	»	114	121	129	120	123	133	129	191	233
38	salt, svenskt »	»	121	127	138	129	129	140	137	198	246
39	» amerikanskt	»	121	128	149	139	136	—	—	—	—
40	Fisk, färsk: abborre	»	—	—	—	—	—	75	76	80	99
41	gädda	»	—	—	—	—	—	108	110	117	149
42	sill	»	28	28	31	31	32	34	35	45	68
43	strömming	»	37	37	36	36	36	38	39	43	56
44	torsk	»	—	—	—	—	—	55	57	62	82
45	rödspotta (»spätta»)	»	81	79	80	79	77	79	81	89	123
46	salt: sill, prima	»	38	37	[3]) 39	[3]) 39	[3]) 41	[3]) 45	45	57	97
47	strömming	»	25	23	23	25	25	30	31	36	61
48	kabeljo av långa med fenor o. stjärt	»	60	61	54	51	52	56	58	72	111
49	» » » rundskuren	»			—	—	—	76	77	91	139
50	Kaffe (obränt), prima Santos	»	[4]) 116	[4]) 115	125	155	176	170	159	161	209
51	Socker, bit-	»	66	67	71	69	72	67	65	66	ˣ68
52	Salt (matsalt)	»	—	—	—	—	—	—	10	10	13
53	Svagdricka	l.	—	—	6	6	6	6	6	7	8
54	Fotogen, Water White	»	[5]) 18	[5]) 18	17	15	17	20	21	23	27
55	Ved: björk- osågad, hemkörd (pr »storfamn»:	famn	2680	2520	2280	2280	2360	2560	2630	2890	3810
56	barr- 2·5 × 1·6 × 0·89 m. = 3·56 kbm.)	»	2140	2020	1810	1810	1880	2040	2110	2310	3060
57	Bränntorv	100 kg.	[6]) 80	[6]) 74	187	185	187	196	220	290	385
58	Kol: antracit- (»valnöt») hemkörd	hl.	388	376	378	378	397	401	411	581	717
59	eng. hushålls- (fyrkol) hemkörd	»	—	—	—	—	—	234	242	367	543
60	Koks: gasverks- (okrossad) hemkörd	»	139	134	130	132	155	165	157	211	292
61	eng. kamin- » hemkörd	»	—	—	159	156	177	189	190	248	339

[1]) Uppgifterna avse *ej* ångpreparerade gryn. — [2]) Uppgifterna avse »risgryn, bästa sort». — [3]) Upp-
[6]) Uppgifterna avse »prima fotogen». — [6]) Uppgifterna avse hl.; vikten av 1 hl. torv är 40 a 50 kg. — [7]) Upp-
april två orter. — [8]) Uppgifterna avse för aug. och sept. 1918 en ort, för okt. två, för nov. fyra samt för dec.
liga regleringen av brödsäd rena vetebrödstyper utan inblandning av rågmjöl ej saluföras, avse de meddelade pri-
[11]) Preliminära siffror. — ˣ Maximipris. — ˣˣ Eljest fastställda pris. — (Maximipris har varit rådande å
1919, å *bröd* under tiden 4 jan. 1917—24 febr. 1919, å *kaffe* från febr. 1917 t. o. m. juni 1919, å *ärter* och
å *potatis* (gammal) under tiden 16 april 1917—5 maj 1919, å *ost* under tiden 21 aug. 1917—23 april 1919,
19 mars 1918—17 april 1919. *Fläsk* kan anses hava varit underkastat statsreglering under tiden dec. 1917—19

1917	1918	Juni 1918	Juli 1918	Aug. 1918	Sept. 1918	Okt. 1918	Nov. 1918	Dec. 1918	Jan. 1919	Febr. 1919	Mars 1919	April 1919	Maj 1919	Juni 1919	Juli [11]) 1919	
öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	
25	× 38	× 37	× 38	× 38	× 39	× 39	× 46	× 46	× 47	× 47	× 47	48	51	49	46	1
15	× 24	× 23	× 23	× 24	× 25	× 24	× 29	× 29	—	—	—	—	—	—	—	2
12	× 19	× 18	× 18	× 19	× 19	× 20	× 23	× 23	× 23	× 23	× 23	24	25	24	22	3
× 401	× 587	× 535	× 536	× 540	× 588	× 724	× 725	× 726	× 725	× 725	× 725	832	776	739	708	4
× 358	× 546	× 480	× 480	× 480	× 540	× 722	× 724	× 723	× 724	× 724	× 723	832	794	732	692	5
× 305	× 372	× 330	× 330	× 330	× 330	× 460	× 515	× 515	× 515	× 515	× 516	× 516	761	727	703	6
× 234	× 332	× 290	× 290	× 290	× 290	× 410	× 485	× 485	× 485	× 485	× 486	× 485	561	539	525	7
× 167	× 220	× 190	× 190	× 190	× 190	× 260	× 335	× 335	× 335	× 335	× 335	× 335	373	374	373	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	× 474	× 474	× 475	× 474	466	445	11
343	725	681	741	736	795	904	1006	1121	1126	812	610	516	496	526	544	12
307	615	[7]) 546	[7]) 490	[7]) 600	—	[7]) 856	949	1049	1061	[7])755	[7]) 623	[7]) 547	—	—	—	13
× 955	× 1200	× 932	× 988	—	—	× 1655	× 1581	× 1816	× 1781	× 1936	× 2 098	× 2003	1134	877	687	14
× 58	× 68	× 57	× 60	—	× 92	× 82	× 85	× 90	× 92	× 97	× 100	× 101	75	54	46	15
146	237	—	342	132	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	143	16
× 63	× 66	× 61	× 61	× 62	× 62	× 63	× 80	× 81	× 81	× 81	× 80	× 81	81	81	81	17
199	× 173	× 144	× 145	× 142	× 142	× 141	× 250	× 250	× 250	× 250	× 250	× 250	239	242	220	18
× 42	× 50	× 42	× 42	× 43	× 43	× 73	× 73	× 73	× 73	× 73	× 73	× 73	× 73	× 73	× 73	19
× 36	× 41	× 37	× 37	× 37	× 37	× 56	× 56	× 56	× 56	× 56	× 56	× 56	× 56	× 56	× 56	20
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	× 73	× 73	× 73	× 73	21
× 68	× 82	× 79	× 79	× 79	× 80	× 80	× 100	× 100	× 101	× 101	× 101	× 101	× 100	101	100	22
× 75	× 73	× 67	× 72	× 71	—	—	× 72	× 90	× 90	× 90	× 91	× 82	× 82	88	84	23
× 62	× 73	× 70	× 68	× 68	× 69	× 88	× 88	× 90	× 91	× 90	91	92	93	94	97	24
× 60	× 75	× 73	× 73	× 73	× 74	× 89	× 90	× 92	× 92	× 93	94	94	94	95	97	25
× 45	× 49	× 48	× 46	× 46	× 46	× 59	× 59	× 61	× 62	× 62	63	63	63	62	63	26
× 117	× 180	× 180	× 181	× 182	× 182	× 205	× 208	× 228	× 228	× 226	225	229	226	233	234	27
× 68	× 88	× 85	× 84	× 85	× 84	× 102	× 104	× 114	× 114	× 115	115	116	115	116	117	28
× 83	× 144	× 145	× 145	× 145	× 145	× 166	× 168	× 174	× 175	× 176	176	181	181	180	180	29
219	567	662	674	680	682	676	646	633	634	596	590	591	586	585	603	30
193	507	594	603	604	610	608	578	563	562	523	513	517	513	514	525	31
× 215	546	655	659	676	702	704	× 516	× 350	× 350	× 350	× 350	484	567	586	611	32
× 148	357	413	420	433	453	463	× 350	× 250	× 250	× 250	× 250	310	317	326	344	33
258	626	712	710	717	727	726	707	701	705	666	666	671	649	648	639	34
241	546	676	618	606	644	669	657	654	653	606	590	588	576	573	561	35
261	509	—	—	[8]) 592	[8]) 592	[8]) 579	[8]) 597	675	697	660	580	595	525	—	—	36
× 270	× 388	× 331	× 406	× 430	× 434	× 458	× 527	× 588	621	691	717	679	572	552	568	37
× 287	× 404	× 343	× 432	× 446	× 449	× 482	× 544	× 549	629	704	723	670	596	575	585	38
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	39
122	211	195	212	222	246	250	260	260	241	240	238	210	145	157	187	40
188	317	307	323	335	354	373	381	391	393	382	377	316	256	286	333	41
91	149	161	169	170	205	209	168	166	99	70	69	106	121	123	131	42
65	123	122	114	120	138	157	172	165	134	112	114	125	105	104	102	43
111	196	196	192	202	224	248	232	229	214	190	191	172	134	142	136	44
167	295	275	280	317	357	365	354	356	299	284	298	253	181	213	225	45
105	145	132	133	136	144	151	158	160	156	153	153	148	145	143	142	46
78	100	83	92	97	115	126	126	125	127	118	110	119	111	110	111	47
152	203	279	304	327	332	355	355	345	324	289	293	263	251	217	195	48
191	343	311	357	358	417	450	423	425	—	406	396	308	315	288	280	49
× 315	× 307	× 304	× 312	× 312	× 313	× 313	× 312	× 300	× 300	× 300	× 300	× 300	× 300	× 292	305	50
× 70	× 92	× 96	× 96	× 97	× 97	× 97	× 97	× 97	× 131	× 132	× 132	× 132	× 132	× 132	× 132	51
19	31	30	31	32	32	33	33	34	34	34	34	33	32	31	31	52
10	14	14	14	15	15	15	16	16	15	15	16	16	16	16	16	53
87	—	—	—	—	—	—	—	×× 101	×× 111	113	100	88	75	73	54	54
5520	7850	7690	7950	8090	8210	8270	8300	8360	8240	8090	7950	8000	7950	8010	7980	55
4500	6620	6420	6720	6880	6960	7020	7070	7030	6880	6740	6570	6590	6590	6570	6520	56
670	1035	976	1056	986	923	980	1028	1017	1046	971	947	947	927	871	775	57
803	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	58
707	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	59
413	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60
521	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	61

gifterna för åren 1910—1913 avse till av märket »K. K. K.». — [4]) Uppgifterna avse »brasilianskt» kaffe. — gifterna avse för juni 1918 tre, för juli och aug. två och för okt. fyra, samt för febr. 1919 sju, för mars sex och för fem orter. — [9]) Uppgifterna avse 1917—juli 1919 75 % utmalning. — [10]) Å de orter, där i samband med den statserna från och med febr. 1917 sådana brödslag, som närmast motsvara de i varulistan angivna kvaliteterna. — *socker* sedan den 1 juli 1916, å *mjöl* sedan den 27 nov. 1916, å *smör* från slutet av år 1916 till den 17 april *bruna bönor* under tiden 27 mars 1917—mitten av april 1919, å *gryn* från april 1917 till mitten av maj 1919, å *kalvkött* under tiden 19 maj—17 sept. 1917 och 22 nov. 1918—17 april 1919 samt å *mjölk* under tiden jan. 1919, *margarin* under tiden febr.—26 maj 1919.)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Varuslag	Kvantitet	Stockholm			Södertälje			Uppsala		
			April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni
			Medelpris (öre)								
1	Mjölk: oskummad	l.	*61	*61	*57	*54	*56	56	*55	*57	53
2	handskummad	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	separerad	»	—	—	—	*27	*28	28	*27	*28	26
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	*900	787	739	*878	798	752	*872	766	757
5	mat- (lands-)	»	*900	760	700	*878	813	758	*872	729	701
6	Ost: helfet, okryddad	»	—	765	750	—	643	750	*515	—	800
7	halvfet, »	»	—	574	590	—	—	—	*485	675	683
8	skummjölks-, »	»	—	418	475	—	—	350	*335	475	425
9	Margarin, växt- ×	»	*470	*470	461	*482	—	460	*470	*470	470
10	Ägg: svenska, färska	tjog	545	565	579	520	428	486	488	485	483
11	» konserverade	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Potatis: gammal ×	5 l.	*144	95	70	*105	80	55	*98	87	50
13	» ×	hl.	—	—	—	—	1429	964	—	1025	—
14	färsk	5 l.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Ärter, gula ×	kg.	*80	80	80	*80	80	80	*80	80	80
16	Bruna bönor ×	»	*250	—	241	*250	250	250	—	—	250
17	Mjöl: vete-, svenskt, bästa sort[2] ×	»	*74	*74	*74	*73	*74	*74	*72	*72	*72
18	råg-, » » » ×	»	*57	*57	*57	*56	*57	*57	*55	*55	*55
19	rågsikt-, » » » ×	»	*74	*74	*74	*73	*74	*74	*72	*72	*72
20	Gryn: havre- (ångpreparerade) ×	»	*100	*100	100	*100	*100	103	*100	*100	100
21	ris-, bästa sort svenska ×	»	*80	*80	82	*87	*82	80	*90	*90	90
22	Rågbröd: hårt (spis-), grovt	»	*100	*102	*105	*100	*100	*98	*93	*96	*96
23	mjukt, limpa, söt	»	*114	*113	*117	*105	*100	*100	*95	*95	*95
24	» » sur	»	*74	*80	*80	—	—	—	—	—	—
25	Vetebröd: skorpor, runda, ordinära	»	*275	*265	*265	*200	*200	*200	*223	*223	*223
26	mjukt, bil- \ bakat med vatten	»	*154	*150	*153	*139	*139	*139	*126	*126	*128
27	ligaste sort / » » mjölk	»	*215	*215	*222	*215	*215	*215	*185	*185	*185
28	Nötkött, färskt: stek	»	667	676	665	650	619	625	575	576	581
29	soppkött	»	583	576	572	500	469	450	482	470	475
30	Kalvkött, stek: gödkalv	»	577	754	780	500	550	588	—	499	548
31	spädkalv	»	334	375	414	295	227	230	265	329	358
32	Fårkött: färskt, stek	»	781	783	813	650	619	650	625	664	678
33	salt, svenskt	»	546	598	548	685	—	—	625	675	700
34	Renkött, färskt, stek	»	659	636	—	—	—	—	—	—	—
35	Fläsk: färskt (sidfläsk)	»	702	594	616	685	603	517	668	544	567
36	salt, svenskt »	»	645	628	602	600	650	650	650	550	600
37	[1]) Fisk, färsk: abborre	»	247	170	167	198	138	192	221	185	183
38	gädda	»	354	300	355	295	275	350	293	275	306
39	sill	»	134	129	130	116	135	—	125	—	—
40	strömming	»	147	113	126	131	105	132	144	91	98
41	torsk	»	205	149	165	245	163	233	224	154	151
42	rödspotta (»spätta»)	»	254	186	252	285	200	258	288	288	270
43	salt: sill, prima	»	153	150	151	133	140	135	162	156	145
44	strömming	»	84	72	83	—	—	—	150	130	130
45	Kabeljo av långa med fenor o. stjärt	»	250	257	245	300	275	225	267	275	275
46	» » » rundskuren	»	—	—	—	—	—	—	325	325	325
47	Kaffe (obränt), prima Santos ×	»	*300	*300	*290	*300	*300	*290	*300	*300	*290
48	Socker, bit- ×	»	*129	*129	*129	*133	*133	*133	*130	*130	*130
49	Salt (matsalt)	»	36	35	33	35	35	27	40	40	40
50	Svagdricka	l.	19	19	20	15	15	15	20	20	21
51	Fotogen, Water White	»	72	60	60	95	75	62	75	65	65
52	Ved: björk- osågad, hemkörd (per »storfamn»: 2·5 × 1·6 × × 0·89 m. = 3·56 kbm.)	famn	11030	10860	10860	9250	8500	9250	9440	9440	9430
53	barr-	»	9900	10050	8650	7500	7350	8000	8010	8010	8010
54	Bränntorv	100 kg.	1093	1036	1250	1333	1333	1333	825	881	825
55	Kol: antracit- (»valnöt») hemkörd	hl.	—	—	—	—	—	—	2000	2000	2000
56	eng. hushålls- (fyrkol) hemkörd	»	—	—	1300	—	—	—	—	—	—
57	Koks: gasverks- (okrossad) hemkörd	»	940	940	726	1175	1175	1100	1075	1075	1050
58	eng. kamin- » hemkörd	»	1035	—	—	—	—	—	—	—	—

[1]) Prisuppgifter hava meddelats även å följande fisksorter, som kostat per kg.: för Uppsala under 225 öre samt under juni braxen 215 öre; för Nyköping under maj kolja 140, havslax 150 och sjötunga sik 275, röding 550 och ål 400 å 600 öre, under maj kolja 150, vitling 100, havslax 155, sjötunga 175, havslax 215, makrill 150 och ål 600 öre; för Norrköping under april kolja 205 och vitling 130 öre, ning. — × Maximipris (se noten sid. 00). — Kortransonering är införd å de varor, framför vilkas note.

12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	
Nyköping			**Eskilstuna**			**Linköping**			**Norrköping**			**Motala**			**Jönköping**			
April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	
M e d e l p r i s (ö r e)																		
*48	*48	*46	*46	*46	*46	*48	48	45	*50	50	48	45	45	45	*48	50	43	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
*24	*24	*23	*23	*23	*23	*24	24	22	*25	25	24	23	23	23	—	—	—	3
*828	790	720	*888	783	750	*842	770	746	*899	758	758	*848	800	725	*836	762	731	4
*828	771	775	*888	854	781	*842	799	725	*899	750	744	*848	800	739	*836	700	672	5
—	863	875	—	—	—	—	886	850	*515	775	725	—	850	700	—	660	629	6
*490	650	650	—	700	650	—	637	575	*485	600	575	—	500	450	—	—	—	7
—	—	—	—	—	—	—	400	—	*335	—	—	—	—	—	—	—	—	8
*470	*470	453	—	*470	470	—	*470	470	*470	*470	470	*500	*500	450	—	*470	469	9
463	437	473	530	460	543	451	441	463	508	484	542	456	459	466	471	464	504	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11
*105	66	35	*105	71	45	*84	57	40	*123	69	52	*70	50	28	*95	58	35	12
—	—	—	—	—	—	—	—	763	—	—	—	—	—	500	—	857	—	13
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14
*80	80	80	*80	80	80	*80	80	80	*80	80	80	*80	80	80	*80	83	83	15
—	195	195	—	—	—	—	—	—	*250	200	200	—	—	—	—	—	—	16
*72	*72	*72	*73	*73	*73	*72	*72	*72	*72	*72	*72	*72	*72	*72	*72	*72	*72	17
*55	*55	*55	*56	*56	*56	*55	*55	*55	*55	*55	*55	*55	*55	*55	*55	*55	*55	18
*72	*72	*72	*73	*73	*73	*72	*72	*72	*72	*72	*72	*72	*72	*72	*72	*72	*72	19
*100	*100	100	*100	*100	100	*100	*100	100	*100	*100	100	*100	*100	100	*100	*100	100	20
*80	*80	80	—	*80	80	*80	*81	80	*80	*80	80	*80	*80	80	—	*85	90	21
*93	*93	*93	*92	*92	*92	*92	*93	*92	*90	*90	*90	*99	*99	*101	*114	*114	*114	22
*106	*106	*106	*101	*101	*101	*92	*92	*92	*98	*98	*101	*99	*94	*94	*89	*100	*100	23
*71	*71	*71	*72	*72	*72	*77	*77	*77	*80	*80	*80	*83	*82	*78	*69	*69	*69	24
*225	*220	*220	*250	*250	*250	*200	*200	*200	*200	*200	*200	*195	*200	*200	*200	*200	*200	25
*123	*123	*122	*128	*122	*122	*108	*108	*108	*124	*124	*128	*115	*125	*150	*108	*108	*108	26
*181	*182	*183	*184	*184	*184	—	—	*155	*185	*185	*193	*175	*179	*180	*185	*185	*185	27
619	590	561	637	673	668	631	622	617	617	595	595	652	647	636	594	576	602	28
456	414	411	578	620	618	578	563	557	568	541	536	575	551	549	557	550	551	29
700	604	583	673	688	725	506	644	675	700	716	754	438	501	583	416	537	587	30
300	284	250	410	444	467	329	313	330	—	—	—	280	279	272	259	292	348	31
713	675	—	790	781	792	759	748	734	743	719	767	670	668	648	628	595	601	32
600	600	575	—	—	—	639	614	610	600	550	556	600	525	500	—	—	—	33
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34
773	624	589	666	625	627	646	533	515	721	595	571	648	510	500	700	588	550	35
—	650	—	650	650	625	654	592	550	750	650	568	630	520	500	700	600	550	36
157	92	94	180	135	158	225	177	208	250	131	167	217	169	177	250	—	200	37
261	226	244	245	250	317	297	255	325	290	250	300	329	268	274	307	233	267	38
125	—	—	138	150	—	123	125	—	85	90	—	123	—	-	106	113	—	39
116	82	76	133	105	120	124	98	100	100	75	75	123	100	105	120	106	120	40
250	167	189	233	200	250	223	156	192	170	156	200	250	—	—	150	150	150	41
310	130	—	—	—	—	270	171	250	220	158	250	245	188	200	320	163	188	42
150	144	143	150	150	160	135	136	135	150	160	160	131	130	130	150	150	150	43
70	70	70	—	—	—	—	—	—	100	100	125	—	—	—	—	—	—	44
357	300	—	275	250	250	308	314	256	275	275	200	280	275	183	—	—	200	45
—	—	—	—	—	—	—	—	—	325	325	250	—	—	—	—	—	—	46
*300	*300	*290	*300	*300	*290	*300	*300	*290	*300	*300	*290	*300	*300	*290	*300	*300	*290	47
*134	*134	*134	*134	*134	*134	*131	*131	*131	*129	*129	*129	*131	*133	*138	*130	*130	*130	48
35	33	31	40	30	30	34	32	32	30	30	30	25	25	25	35	30	30	49
16	15	15	18	18	18	—	—	18	15	15	15	15	15	15	13	13	14	50
80	64	64	95	65	65	90	71	68	80	65	65	78	66	66	85	75	75	51
7300	7210	7210	8820	8820	8820	8240	8240	8240	8700	8700	8700	7580	7580	7580	8600	8600	8600	52
5580	5790	5580	6350	6050	6050	7610	7610	7610	7300	7300	7300	5990	5990	5990	6800	6400	6400	53
1100	1100	—	—	800	800	1209	1222	1233	900	900	600	—	—	—	—	—	—	54
—	—	—	1800	1800	1800	1925	—	1830	1800	1800	1800	—	—	—	—	—	—	55
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1450	—	1350	—	—	—	—	—	—	56
850	850	875	—	—	—	1045	950	1030	930	930	900	1000	850	850	800	800	800	57
—	—	—	1000	1000	1000	—	—	—	930	930	900	950	800	800	—	—	—	58

april braxen 225, kolja 220 och vitling 200 öre, under maj braxen 190, kolja 100, lake 215 och makrill 140 öre; för Linköping under april kolja 195, vitling 125, havslax 215, sjötunga 280, lake 240, id 200, lake 150, makrill 170 och ål 520 öre samt under juni kolja 175, vitling 120, sjötunga 240, lake 175, under maj kolja 150 och vitling 95 öre samt under juni kolja 165 och vitling 105 öre. — ²) 75 % utmalningar tecknet * är utsatt.

1	2	30	31	32	33	34	35	36	37	38
Varuslag	Kvantitet	Växjö			Kalmar			Västervik		
		April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni
		Medelpris (öre)								
1 Mjölk: oskummad	l.	*41	*41	*41	*41	*42	*42	*41	41	41
2 handskummad	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3 separerad	»	*20	*20	*20	*24	*25	—	*20	20	20
4 Smör: bords- (mejeri-)	kg.	*837	841	747	*828	768	720	*858	838	712
5 mat- (lands-)	»	*837	828	725	*828	739	639	*858	812	707
6 Ost: helfet, okryddad	»	*515	—	550	—	838	700	—	825	825
7 halvfet, »	»	—	—	—	—	700	—	—	—	—
8 skummjölks-, »	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9 Margarin, växt- ×	»	*480	*480	480	*470	*470	460	—	*470	467
10 Ägg: svenska, färska	tjog	458	435	432	433	407	502	461	441	452
11 » konserverade	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12 Potatis: gammal ×	5 l.	*70	59	39	*84	61	49	*77	62	35
13 » ×	hl.	—	—	—	—	—	—	—	969	—
14 färsk	5 l.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15 Ärter, gula ×	kg.	*80	—	—	*80	80	80	*80	80	80
16 Bruna bönor ×	»	—	—	250	*250	250	250	—	250	250
17 Mjöl: vete-, svenskt, bästa sort[3] ×	»	*72	*72	*72	*70	*70	*70	*70	*70	*70
18 råg-, » » » ×	»	*55	*55	*55	*53	*53	*53	*53	*53	*53
19 rågsikt-, » » » ×	»	*72	*72	*72	*70	*70	*70	*70	*70	*70
20 Gryn: havre- (ångpreparerade) ×	»	*100	—	100	*100	*100	100	*100	*100	100
21 ris-, bästa sort svenska ×	»	*80	—	80	*80	*87	80	*80	*80	81
22 Rågbröd: hårt (spis-), grovt	»	*85	*90	*90	*84	*85	—	*84	*84	*84
23 mjukt, limpa, söt	»	*77	*77	*77	*83	*83	*81	*83	*83	*85
24 » » sur	»	*55	*55	*55	*55	*55	*54	*50	*54	*55
25 Vetebröd: skorpor, runda, ordinära	»	*200	*200	*200	*200	*200	*200	—	*150	*200
26 mjukt, bil- } bakat med vatten	»	*115	*115	*115	—	—	—	*86	*85	*108
27 ligaste sort } » » mjölk	»	*154	*172	*172	*131	*131	*131	*154	—	*154
28 Nötkött, färskt: stek	»	544	554	548	514	533	526	600	581	617
29 soppkött	»	500	513	506	467	483	480	475	475	492
30 Kalvkött, stek: gödkalv	»	404	475	463	402	413	402	390	475	583
31 spädkalv	»	269	316	315	—	—	—	275	312	371
32 Fårkött: färskt, stek	»	611	588	623	627	549	583	660	675	658
33 salt, svenskt	»	613	550	638	—	—	—	575	500	500
34 Renkött, färskt, stek	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35 Fläsk: färskt (sidfläsk)	»	644	513	500	631	528	500	650	550	533
36 salt, svenskt »	»	700	500	500	670	547	500	667	600	575
37 [1]) Fisk, färsk: abborre	»	256	180	173	225	180	195	127	62	70
38 gädda	»	233	226	211	307	262	351	268	193	217
39 sill	»	70	—	—	—	125	—	—	—	—
40 strömming	»	101	101	100	90	128	142	77	58	73
41 torsk	»	158	153	157	186	163	142	151	83	82
42 rödspotta (»spätta»)	»	191	170	186	200	142	200	—	—	—
43 salt: sill, prima	»	150	175	175	180	180	173	130	133	127
44 strömming	»	—	—	—	130	—	—	—	—	—
45 Kabeljo av långa med fenor o. stjärt	»	—	—	—	280	280	280	—	—	—
46 » » » rundskuren	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
47 Kaffe (obränt), prima Santos ×	»	*300	*300	*295	*300	*300	*290	*300	*300	*300
48 Socker, bit- ×	»	*128	*128	*128	*129	*130	*130	*136	*136	*136
49 Salt (matsalt)	»	35	35	35	35	34	34	35	32	32
50 Svagdricka	l.	15	15	15	18	17	17	15	15	15
51 Fotogen, Water White	»	90	75	75	79	63	63	82	55	60
52 Ved: björk- { osågad, hemkörd (per »storfamn»: 2·5 × 1·6 ×	famn	5970	5970	5720	6670	6670	6670	7030	7250	7480
53 barr- { × 0·89 m. = 3·56 kbm.)	»	5270	5220	5070	5580	5580	5580	5960	6360	6700
54 Bränntorv	100 kg.	790	790	500	1050	—	—	—	—	—
55 Kol: antracit- (»valnöt»)	hl.	—	—	1500	—	—	—	—	—	—
56 eng. hushålls- (fyrkol) hem-	»	—	—	—	—	—	—	—	1200	1500
57 Koks: gasverks- (okrossad) körd	»	1050	1050	1000	—	—	—	830	830	830
58 eng. kamin- »	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—

[1]) Prisuppgifter hava meddelats även å följande fisksorter, som kostat per kg: för Växjö under april för Visby under april kolja 170, flundra 220, sjötunga 280, gös 350 och id 200 öre, under maj kolja 100, flundra 180, sjötunga 190, gös 450, lax 600. makrill 180 och ål 400 öre; för Landskrona under juni varor, framför vilkas noteringar tecknet * är utsatt.

39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	
Visby			Karlskrona			Kristianstad			Malmö			Lund			Landskrona			
April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	
Medelpris (öre)																		
43	43	43	44	44	44	*44	*42	42	44	44	44	42	42	42	42	42	42	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
21	21	21	22	22	22	*22	*21	21	23	23	23	21	21	21	21	21	21	3
*812	760	720	*818	760	720	*776	717	686	*796	705	697	*720	710	700	*784	711	700	4
*812	686	618	*818	—	684	*776	717	688	*796	—	—	*720	675	—	*784	—	—	5
—	—	—	—	—	883	—	—	—	—	800	825	—	700	660	—	800	790	6
*485	493	500	—	650	633	—	667	650	—	575	575	—	450	450	—	—	—	7
—	—	—	—	—	—	—	400	425	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
*470	*470	470	*470	*470	450	*480	*480	480	*470	*470	470	*470	*470	450	—	*470	450	9
436	456	452	433	410	453	458	485	500	494	525	550	463	454	531	481	477	583	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11
*63	58	56	*105	88	70	*70	58	53	*91	77	60	*81	60	40	*88	60	25	12
—	840	980	2125	—	1250	1133	1067	875	—	—	—	—	800	—	—	925	500	13
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14
*80	80	80	*80	80	80	*80	80	80	*80	80	80	*82	82	82	*80	80	80	15
—	—	263	*250	—	—	*250	250	250	*250	250	250	*250	252	200	—	220	—	16
*72	*72	*72	*70	*70	*70	*70	*70	*70	*72	*72	*72	*72	*72	*72	*70	*70	*70	17
*55	*55	*55	*53	*53	*53	*54	*54	*54	*55	*55	*55	*55	*55	*55	*53	*53	*53	18
*72	*72	*72	*70	*70	*70	*70	*70	*70	*72	*72	*72	*72	*72	*72	*70	*70	*70	19
*100	*100	100	*100	*100	100	*100	*100	100	*100	*100	100	*102	*102	102	*100	*100	100	20
*80	*80	80	*80	*80	80	*90	*90	90	*80	*80	80	*82	*83	90	*85	*88	83	21
*82	*82	*82	*82	*82	*82	*90	*90	*90	*85	*88	*90	*85	*85	—	*90	*90	*90	22
*69	*69	*69	*61	*61	*61	*77	*77	*77	*69	*77	*77	*69	*69	*69	*77	*76	*77	23
*58	*58	*58	*48	*48	*48	*52	*52	*52	*49	*49	*47	*50	*50	*50	*52	*53	*53	24
*200	*200	*200	*250	*250	*250	*250	*250	*250	*250	*250	*250	—	—	—	—	—	—	25
*108	*108	*108	*108	*108	*108	*113	*113	*113	*117	*117	*117	*113	*113	*113	*106	*106	*106	26
—	—	—	—	*169	*169	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27
485	476	497	566	575	570	570	551	540	625	604	600	600	594	600	613	563	571	28
437	427	450	516	526	522	525	503	503	575	538	542	500	496	500	565	524	519	29
391	394	464	436	580	566	595	498	510	380	531	533	410	508	594	519	688	669	30
—	—	—	298	339	350	310	250	—	—	381	375	290	323	333	358	354	346	31
544	—	590	642	638	630	672	598	567	730	681	688	703	675	650	704	685	675	32
567	—	—	590	590	590	700	667	650	—	—	—	—	—	—	650	650	600	33
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34
610	500	500	657	566	557	666	510	470	685	563	533	673	513	500	688	536	517	35
650	505	505	690	580	540	700	667	—	—	600	700	—	600	600	750	550	600	36
288	200	200	205	152	161	208	150	163	200	156	150	175	163	—	—	—	—	37
333	294	322	328	258	283	322	245	250	305	278	325	304	290	342	335	294	308	38
—	—	—	—	113	—	89	—	—	128	126	153	125	113	117	120	107	105	39
75	65	57	100	104	120	98	83	86	106	100	125	—	—	—	—	—	—	40
192	192	180	146	115	133	134	88	89	132	95	102	144	125	125	126	111	97	41
250	—	—	325	—	217	201	183	193	186	145	165	228	150	159	150	146	136	42
175	160	155	163	163	158	123	122	115	200	200	200	144	150	125	131	125	100	43
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	44
—	—	—	—	350	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	46
*300	*300	*290	*300	*300	*290	*300	*300	*290	*300	*300	*290	*300	*300	*290	*300	*300	*290	47
*132	*132	*132	*131	*131	*131	*127	*127	*127	*131	*131	*131	*127	*127	*127	*125	*125	*125	48
40	38	37	42	42	42	30	25	25	30	30	30	31	30	31	30	27	28	49
12	12	12	14	14	15	18	18	18	14	14	14	14	14	14	15	15	15	50
100	75	75	82	65	65	84	62	62	74	62	62	74	62	62	74	62	62	51
8770	7920	8770	7330	7140	6950	7810	7810	7810	11200	12400	12400	9180	9450	9810	10570	10570	10570	52
6410	6410	6410	—	—	—	4910	5040	5040	10400	11600	11600	8180	8280	8080	9980	9980	9980	53
750	750	750	783	783	783	775	600	600	1250	1250	1139	889	897	833	1100	1100	1100	54
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1800	—	2000	—	—	—	—	—	—	55
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1700	1700	1350	—	1100	1250	1300	1267	1125	56
1120	1000	1140	810	810	810	850	825	825	780	780	780	—	—	—	—	—	—	57
—	—	—	—	—	—	—	—	—	950	950	825	800	833	800	850	900	900	58

braxen 190 öre; för Kalmar under april flundra 125 öre samt under juni kolja och makrill 200 öre; flundra 190, sjötunga 165, gös 350, id 150, lax 400, makrill 150 och ål 400 öre samt under juni kolja 130, ål 385 öre. — ²) 75 % utmalning. — × Maximipris (se noten sid. 00). — Kortransonering är införd å de

	1 Varuslag	2 Kvantitet	57 Hälsingborg April	58 Hälsingborg Maj	59 Hälsingborg Juni	60 Ystad April	61 Ystad Maj	62 Ystad Juni	63 Halmstad April	64 Halmstad Maj	65 Halmstad Juni
			Medelpris (öre)								
1	Mjölk: oskummad	l.	*42	42	42	40	40	40	42	40	40
2	handskummad	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	separerad	»	*21	21	21	20	20	20	22	21	21
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	*843	719	700	*776	720	720	*725	735	707
5	mat- (lands-)	»	*843	—	—	*776	—	—	*725	—	700
6	Ost: helfet, okryddad	»	*515	828	828	—	700	700	—	770	720
7	halvfet, »	»	*485	485	596	—	450	450	—	—	467
8	skummjölks-, »	»	—	—	—	—	300	300	—	—	—
9	Margarin, växt- ×	»	*470	*470	450	—	*470	450	*470	*470	462
10	Ägg: svenska, färska	tjog	478	498	502	425	422	483	467	457	515
11	» konserverade	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Potatis: gammal ×	5 l.	*95	52	39	*77	66	50	*77	61	50
13	» ×	hl.	—	648	676	—	600	450	—	—	—
14	färsk	5 l.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Ärter, gula ×	kg.	*82	80	80	*80	80	80	*80	73	72
16	Bruna bönor ×	»	*252	219	218	—	250	250	*250	246	246
17	Mjöl: vete- svenskt, bästa sort[3]) ×	»	*73	*73	*73	*70	*70	*70	*70	*70	*70
18	råg-, » » » ×	»	*56	*56	*56	*53	*53	*53	*53	*53	*53
19	rågsikt-, » » » ×	»	*73	*73	*73	*70	*70	*70	*70	*70	*70
20	Gryn: havre- (ångpreparerade) ×	»	*102	*100	100	*100	*100	100	*100	*100	100
21	ris-, bästa sort svenska ×	»	*82	*82	80	*80	*80	80	*80	*80	80
22	Rågbröd: hårt (spis-) grovt	»	*90	*90	*96	—	—	—	*87	*87	*87
23	*mjukt, limpa, söt*	»	*77	*77	*85	*75	*75	*75	*81	*80	*80
24	» » sur	»	*53	*54	*55	*50	*49	*49	*55	*55	*55
25	Vetebröd: skorpor, runda, ordinära	»	*250	*250	*250	*195	*195	*195	*214	*214	*243
26	mjukt, bil- } bakat med vatten	»	*110	*110	*110	*109	*109	*109	*99	*99	*99
27	ligaste sort } » » mjölk	»	*185	*185	*154	—	—	—	—	—	—
28	Nötkött, färskt: stek	»	634	623	627	570	506	492	580	506	525
29	soppkött	»	580	570	572	495	425	433	520	455	460
30	Kalvkött, stek: gödkalv	»	522	626	637	370	450	567	410	442	475
31	spädkalv	»	335	332	334	—	275	267	320	319	334
32	Fårkött: färskt, stek	»	721	680	622	650	544	558	607	574	582
33	salt, svenskt	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
34	Renkött, färskt, stek	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35	Fläsk: färskt (sidfläsk)	»	597	474	487	635	472	458	613	511	528
36	salt, svenskt »	»	650	500	525	—	—	—	672	533	550
37	[1]) Fisk, färsk: abborre	»	150	138	125	225	219	225	200	225	—
38	gädda	»	327	258	—	450	394	400	267	282	—
39	sill	»	128	134	133	125	99	77	132	129	147
40	strömming	»	123	103	103	123	99	77	—	—	150
41	torsk	»	108	82	97	132	125	106	120	64	79
42	rödspotta (»spätta»)	»	240	187	245	—	275	275	205	132	182
43	salt: sill, prima	»	155	148	147	225	200	200	181	155	169
44	strömming	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
45	Kabeljo av långa med fenor o. stjärt	»	180	178	—	—	—	—	—	—	200
46	» » » rundskuren	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
47	Kaffe (obränt), prima Santos ×	»	*300	*300	*290	*300	*300	*290	*300	*300	*290
48	Socker, bit- ×	»	*132	*132	*132	*128	*128	*128	*130	*130	*130
49	Salt (matsalt)	»	35	35	35	40	40	40	30	30	30
50	Svagdricka	l.	15	15	15	12	12	12	15	15	15
51	Fotogen, Water White	»	73	62	62	62	62	62	75	60	60
52	Ved: björk- } osågad, hemkörd (per »storfamn»: 2·5 × 1·6 × × 0·89 m. = 3·56 kbm.)	famn	8980	8940	9830	9730	9730	9730	8730	8570	8540
53	barr- }	»	8230	8190	8690	8340	8340	8340	7430	7700	7400
54	Bränntorv	100 kg.	845	817	817	550	550	525	819	793	663
55	Kol: antracit- (»valnöt») } hemkörd	hl.	1865	1865	1865	—	—	—	—	2000	—
56	eng. hushålls- (fyrkol) } hemkörd	»	1400	1400	1300	1500	1500	1250	1000	1200	1000
57	Koks: gasverks- (okrossad) } hemkörd	»	840	840	840	900	900	—	800	750	750
58	eng. kamin- » } hemkörd	»	815	815	815	1000	1000	875	775	763	763

[1]) Prisuppgifter hava meddelats även å följande fisksorter, som kostat per kg.: för Halmstad under 250, rödtunga 120, id 100 och långa 200 öre, under maj kolja 105, vitling 70, flundra 60, sjötunga 250, horngädda 115, makrill 145, sik 250, mört 50, långa 150 och ål 100 a 300 öre samt under juni kolja 130, mört 75 och långa 160 öre; för Göteborg makrill under maj 125 och under juni 90 öre; för Lysekil och sik 300 öre, under maj kolja 100 och sik 300 öre samt under juni kolja 100, röding 450, sik 250 och under maj för bokved 91·70 och för ribbved 50·80 samt under juni för bokved 91·80 och för ribbved 51·70 å de varor, framför vilkas noteringar tecknet * är utsatt.

66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	
Göteborg			**Lysekil**			**Vänersborg**			**Borås**			**Tidaholm**			**Karlstad**			
April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	
Medelpris (öre)																		
*58	*64	55	53	60	50	*50	55	49	*52	58	45	42	44	40	*52	*60	*50	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
*28	*28	25	25	—	—	*30	30	23	*26	27	23	21	22	20	*25	*28	*25	3
*898	744	725	*776	755	750	*918	788	778	*838	715	734	*758	772	704	*842	807	767	4
*898	700	717	*776	750	708	*918	721	725	*838	725	690	*758	745	688	*842	730	—	5
*515	650	700	—	850	800	*520	800	700	—	600	575	*515	500	508	*515	—	750	6
*485	485	500	—	—	—	—	—	—	—	470	400	*485	—	373	*485	—	550	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	300	—	—	—	258	—	—	—	8
*475	*475	450	*475	*475	460	*480	*480	450	*470	*470	458	*470	*470	470	*470	*470	470	9
525	497	538	455	400	446	441	442	490	486	483	494	468	403	438	529	490	517	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11
*123	82	63	*123	83	53	*112	70	37	*88	68	53	*70	65	39	*112	77	56	12
—	1400	1050	—	—	—	*2250	—	600	—	—	700	*1428	1372	400	—	—	—	13
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14
*80	80	80	*85	85	85	*80	80	80	*80	80	80	*82	82	82	*80	80	80	15
*250	250	250	—	—	250	—	—	175	—	—	258	—	—	—	—	—	248	16
*72	*72	*72	*73	*73	*73	*73	*73	*73	*72	*72	*72	*72	*72	*72	*73	*73	*73	17
*55	*55	*55	*56	*53	*53	*56	*56	*56	*55	*55	*55	*55	*55	*55	*56	*56	*56	18
*72	*72	*72	*73	*73	*73	*73	*73	*73	*72	*72	*72	*72	*72	*72	*73	*73	*73	19
*100	*100	100	*104	*104	105	*100	*100	100	*100	*100	100	*102	*102	107	*100	*100	100	20
*80	*80	80	—	*85	94	*80	*80	80	*80	*80	80	*82	—	82	*80	*80	80	21
*90	*90	*90	*83	*83	*80	*86	*86	*83	*86	*86	*86	*90	*95	*90	*95	*100	*105	22
*110	*110	*110	*77	*77	*77	*100	*100	*100	*96	*96	*96	*90	*90	*92	*110	*110	*110	23
*68	*68	*68	*66	*66	*66	—	—	—	*66	*66	*66	*77	—	—	—	—	—	24
*191	*191	*191	*200	*200	*200	*300	*300	*300	*300	*300	*300	*200	*200	*200	*250	—	*250	25
*128	*127	*127	*90	*90	*90	*107	*107	*100	—	*108	*108	—	—	—	*115	*115	*125	26
*198	*198	*198	*180	*180	*180	*173	*173	*155	*185	*185	*185	*170	*170	*170	—	—	—	27
700	700	683	600	563	550	575	575	583	659	663	665	662	638	600	595	593	594	28
650	650	633	550	513	500	475	494	492	545	550	552	592	543	520	550	550	548	29
560	719	725	350	425	500	515	663	675	473	545	610	377	539	540	473	484	537	30
310	353	417	258	275	283	280	313	308	321	340	375	245	265	250	438	288	300	31
745	744	725	650	613	600	725	725	717	668	668	635	676	653	657	705	700	683	32
—	—	—	—	—	—	—	—	—	500	500	500	—	—	—	—	—	—	33
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34
690	625	617	640	563	550	725	675	633	658	539	540	658	598	590	694	571	528	35
725	650	600	—	—	600	—	665	650	650	575	600	650	600	600	700	567	538	36
281	225	250	—	—	—	183	150	150	213	140	175	200	198	200	233	138	205	37
360	306	367	—	—	—	278	222	250	285	246	300	307	259	260	296	260	325	38
118	108	—	101	95	—	93	113	—	111	117	—	96	—	—	100	150	—	39
160	150	150	—	—	—	—	—	—	140	131	—	—	—	125	161	150	150	40
118	85	117	104	74	64	148	107	113	116	83	106	157	—	100	241	—	179	41
258	221	271	219	141	154	280	250	250	264	145	170	263	250	—	278	133	225	42
131	128	128	135	125	140	165	175	175	140	140	138	145	140	140	155	142	148	43
—	128	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	44
200	175	160	350	—	150	225	175	200	202	175	145	—	300	—	250	250	225	45
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	275	—	—	46
*300	*300	*290	*300	*300	*290	*300	*300	*300	*300	*300	*295	*300	*300	*290	*300	*300	*290	47
*129	*129	*129	*130	*130	*130	*131	*131	*131	*130	*130	*130	*130	*130	*130	*131	*131	*130	48
35	35	35	35	35	35	37	34	35	35	31	30	35	35	35	39	39	39	49
18	18	18	—	—	—	15	15	15	15	15	15	12	12	12	20	20	20	50
72	60	60	80	65	65	76	65	65	76	63	63	80	80	80	76	64	64	51
11670	11670	11500	10100	10100	10100	7500	8250	8250	7430	7430	7570	5550	5550	5230	8820	8820	8820	52
10000	10000	9600	8200	8200	8200	5000	5250	5250	5970	5970	5620	3910	3910	3920	7560	7560	7560	53
1125	1209	1125	—	—	—	—	—	—	800	800	800	—	—	—	—	—	—	54
1800	1800	1800	—	—	—	—	—	—	1800	—	1750	—	—	—	1650	1650	1650	55
1433	1433	1400	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1400	1350	1350	56
770	770	720	—	—	—	775	775	775	—	—	—	1000	1050	1150	700	700	700	57
833	842	833	—	—	—	1100	1100	1100	850	850	850	—	—	—	875	750	750	58

april kolja 160, vitling 115, flundra 115, skrubba 125, kotlettfisk 140, piggvar 350, slätvar 235, sjötunga skrubba 90, kotlettfisk 115, piggvar 200, slätvar 155, rödtunga 110, braxen 165, id 100, havslax 115, vitling 90, flundra 100, sjötunga 250, rödtunga 155, skrubba 125, piggvar 235, slätvar 175, makrill 140, kolja under april 95, under maj 65 och under juni 60 öre; för Tidaholm under april kolja 165 siklöja 125 öre. — [2]) I Halmstad har betalats för bokved under april 91·60 och för ribbved 61·00, kr. per famn. — [3]) 75 % utmalning. — [x] Maximipris (se noten sid. 00). — Kortransonering är införd

	1	2	84	85	86	87	88	89	90	91	92
	Varuslag	Kvantitet	Örebro			Kopparberg			Västerås		
			April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni
			Medelpris (öre)								
1	Mjölk: oskummad	l.	*49	49	49	46	54	54	*53	*55	*55
2	handskummad	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	separerad	»	*24	24	24	23	26	26	*25	*22	*22
4	Smör: borda- (mejeri-)	kg.	*918	810	720	*868	750	767	*848	806	758
5	mat- (lands-)	»	*918	833	733	*868	750	750	*848	754	747
6	Ost: helfet, okryddad	»	—	850	515	—	750	700	—	750	748
7	halvfet, »	»	—	485	—	—	500	567	—	625	—
8	skummjölks-, »	»	—	335	335	—	—	—	—	300	—
9	Margarin, växt- ×	»	*470	*470	—	*500	*500	495	*475	*475	463
10	Ägg: svenska, färska	tjog	430	432	519	527	478	508	515	503	569
11	» konserverade	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Potatis: gammal ×	5 l.	*95	59	48	*105	89	50	*108	73	56
13	» ×	hl.	—	—	—	—	—	1000	—	—	—
14	färsk	5 l.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Ärter, gula ×	kg.	*80	80	80	*80	80	80	*80	80	80
16	Bruna bönor ×	»	—	—	—	—	—	250	—	—	240
17	Mjöl: vete-, svenskt, bästa sort[3]) ×	»	*72	*72	*72	*72	*72	*72	*72	*72	*72
18	råg-, » » ×	»	*55	*55	*55	*55	*55	*55	*55	*55	*55
19	rågsikt-, » » » ×	»	*72	*72	*72	*72	*72	*72	*72	*72	*72
20	Gryn: havre- (ångpreparerade) ×	»	*100	*100	100	*100	*100	100	*100	*100	100
21	ris-, bästa sort svenska ×	»	—	—	80	*87	*80	82	*80	*80	80
22	Rågbröd: hårt (spis-), grovt	»	*87	*87	*87	*87	*88	*92	*92	*92	*91
23	mjukt, limpa, söt	»	*98	*98	*98	*99	*99	*100	*108	*108	*108
24	» » sur	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	Vetebröd: skorpor, runda, ordinära	»	*200	*200	*190	*165	*165	*178	*250	*250	*250
26	mjukt, bil- bakat med vatten	»	*125	*125	*125	—	*100	*100	*111	*114	*114
27	ligaste sort » » mjölk	»	*165	*165	*165	—	—	—	*180	*180	*180
28	Nötkött, färskt: stek	»	588	589	588	614	591	592	592	610	637
29	soppkött	»	475	475	475	515	522	525	508	547	582
30	Kalvkött, stek: gödkalv	»	500	600	617	419	563	592	625	620	656
31	spädkalv	»	345	318	367	285	305	317	332	326	321
32	Fårkött: färskt, stek	»	680	656	650	713	625	625	754	763	750
33	salt, svenskt	»	—	—	—	400	550	—	—	—	—
34	Renkött, färskt, stek	»	—	—	—	700	—	—	—	—	—
35	Fläsk: färskt (sidfläsk)	»	680	550	567	661	569	542	715	610	602
36	salt, svenskt »	»	675	550	600	650	650	—	—	—	—
37	[1]) Fisk, färsk: abborre	»	188	113	142	187	104	165	205	140	172
38	gädda	»	301	253	283	311	243	300	266	255	305
39	sill	»	115	128	—	90	—	—	113	—	—
40	strömming	»	121	95	107	124	115	103	127	101	115
41	torsk	»	155	158	142	153	100	120	192	165	188
42	rödspotta (»spätta»)	»	231	168	250	300	150	175	288	—	—
43	salt: sill, prima	»	133	133	130	130	125	128	140	135	130
44	strömming	»	—	—	—	60	—	—	—	—	—
45	Kabeljo av långa med fenor o. stjärt	»	—	—	—	313	317	225	225	200	217
46	» » » rundskuren	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
47	Kaffe (obränt), prima Santos ×	»	*300	*300	*290	*300	*300	*290	*300	*300	*290
48	Socker, bit- ×	»	*132	*131	*131	*136	*136	*136	*132	*132	*132
49	Salt (matsalt)	»	35	33	33	25	27	28	30	30	30
50	Svagdricka	l.	10	10	10	35	35	35	17	17	17
51	Fotogen, Water White	»	84	72	72	100	87	85	83	77	67
52	Ved: björk- osågad, hemkörd (per »storfamn»: 2·5 × 1·6 ×	famn	8500	8350	8510	5340	5340	5340	8500	8500	8500
53	barr- × 0·89 m. = 3·56 kbm.)	»	5550	5500	5670	4630	4630	4630	7190	7140	7190
54	Bränntorv	100 kg.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
55	Kol: antracit- (»valnöt») hemkörd	hl.	1800	1800	1800	—	—	—	2000	2000	2000
56	eng. hushålls- (fyrkol) hemkörd	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
57	Koks: gasverks- (okrossad) hemkörd	»	565	565	565	—	—	—	967	977	1050
58	eng. kamin- » hemkörd	»	1100	1100	1100	900	900	900	—	1100	1100

[1]) Prisuppgifter hava meddelats även å följande fisksorter, som kostat per kg.: för Örebro under april 150, vitling 110, braxen 130 och makrill 145 öre; för Västerås under april kolja 160, vitling 145, havs- 110, gös 275, asp 240, lake 140 och makrill 150 öre samt under juni kolja 170, flundra 360, hälleflundra maj kolja 115 och vitling 95 öre samt under juni kolja 145 och vitling 110 öre; för Domnarvet och Borkolja 115 och vitling 90 öre; för Ludvika kolja 180 och vitling 100 öre, under maj kolja 125 öre samt maj sik 200 öre. — [2]) I Sundsvall staden har betalats för brädved under april och maj 66·80 samt ring är införd å de varor, framför vilkas noteringar tecknet * är utsatt.

93	94	95	96	97	98	99	100	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	
Falun			Domnarvet o. Borlänge			Ludvika			Gävle			Söderhamn			Sundsvall: staden			
April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	
Medelpris (öre)																		
*48	*53	*55	45	46	47	54	58	58	53	55	55	53	55	55	60	60	60	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
*24	*29	*30	22	23	25	30	30	30	25	28	29	24	25	25	27	30	—	3
*85	852	801	*856	861	806	*800	860	735	*830	738	737	*807	762	745	*897	775	731	4
*856	—	—	*856	—	—	*800	950	734	*830	700	734	*807	892	800	*897	797	694	5
—	800	763	—	800	800	—	750	700	—	800	740	—	700	667	—	775	750	6
—	—	450	—	425	—	—	—	500	—	—	500	—	650	—	—	550	550	7
—	350	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	400	400	8
*480	*480	480	*480	*480	450	*480	*480	480	*470	*470	467	*470	*470	468	*470	*470	464	9
618	564	508	608	575	517	596	528	504	553	519	572	589	543	598	575	560	582	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	550	—	—	11
*140	90	56	*133	79	32	*90	79	53	*116	82	70	*116	76	63	*120	95	72	12
—	—	—	—	—	—	*2040	1500	1050	—	—	1400	—	—	—	*2900	1650	1200	13
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14
*80	80	80	*80	80	80	*80	80	80	*80	80	80	*80	80	80	*80	80	90	15
—	—	260	—	—	243	—	—	275	—	—	242	—	—	250	*250	250	260	16
*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*75	*75	*75	*75	*75	*75	17
*57	*57	*57	*57	*57	*57	*57	*57	*57	*57	*57	*57	*58	*58	*58	*58	*58	*58	18
*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*75	*75	*75	*75	*75	*75	19
*100	*100	100	*100	*100	100	*103	*100	100	*100	*100	100	*100	*100	100	*100	*100	100	20
*80	*80	80	*80	*80	80	*80	*80	80	*80	*80	80	*80	*82	83	*82	*82	84	21
*87	*91	*91	*87	*87	*93	*95	*95	*100	*95	*95	*95	*90	*90	*90	*97	*98	*96	22
*113	*109	*107	*113	*109	*106	*108	*108	*108	*103	*106	*106	*107	*108	*107	*109	*109	*115	23
—	—	—	—	—	—	*75	*76	*76	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24
*250	*250	*250	*250	*250	*250	*250	*250	*250	*200	*200	*200	*195	*200	*195	*250	*250	*250	25
*124	*131	*124	*124	*130	*123	*108	*108	*108	*122	*122	*121	*124	*124	*124	*120	*120	*123	26
*217	*216	*215	*217	*216	*214	*154	*154	*154	—	—	*154	*185	—	*183	*162	*161	*190	27
563	561	581	572	554	572	565	571	583	557	554	569	587	566	550	607	627	608	28
493	498	517	533	509	524	533	535	548	483	484	505	467	470	478	524	540	513	29
—	573	595	555	556	567	500	631	600	585	625	667	613	700	700	519	637	638	30
358	365	361	370	350	325	310	356	383	315	283	304	333	329	328	325	360	384	31
715	606	614	645	594	583	650	—	—	694	622	618	700	696	700	635	627	654	32
—	—	—	—	—	—	—	550	—	600	550	565	—	—	—	500	550	567	33
538	—	—	—	—	—	—	—	—	742	—	—	—	—	—	550	—	—	34
680	565	550	712	567	550	723	656	583	692	572	579	723	589	585	694	596	580	35
—	—	550	—	—	—	750	750	550	683	550	550	—	570	538	667	619	617	36
232	183	188	220	150	155	250	139	192	191	84	132	—	113	121	205	135	150	37
391	249	333	400	203	267	350	269	318	323	235	322	318	200	242	373	293	270	38
105	—	—	99	—	—	—	—	—	99	—	—	100	—	—	92	—	—	39
145	100	100	113	93	100	139	94	96	151	54	67	126	70	63	164	129	84	40
221	167	170	203	176	150	200	175	150	210	—	—	198	100	140	181	163	—	41
320	200	238	—	163	192	300	—	—	255	—	—	188	—	—	240	192	213	42
150	144	152	138	141	132	150	145	130	130	135	133	150	130	134	150	150	148	43
129	129	130	123	130	125	—	—	75	83	75	—	—	—	—	144	133	125	44
209	221	206	200	200	200	250	200	200	200	—	—	—	250	250	325	288	200	45
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	288	46
*300	*300	*290	*300	*300	*300	*300	*300	*290	*300	*300	*290	*300	*300	*290	*300	*300	*290	47
*132	*133	*133	*132	*132	*133	*134	*134	*134	*135	*135	*135	*132	*132	*135	*136	*136	*137	48
28	26	25	30	28	25	33	33	25	29	27	28	40	40	38	31	31	28	49
—	—	—	—	—	—	12	12	12	16	16	16	—	—	—	16	16	15	50
85	75	75	100	75	90	105	90	88	80	80	77	103	77	76	98	88	78	51
7480	7480	8190	—	7350	—	7430	7430	7430	8650	8650	8850	6950	6930	6620	8690	8690	8820	52
6050	6050	6850	—	6000	5660	4660	4660	4660	7180	7150	7500	5600	5670	5360	7560	7560	*)7200	53
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	54
—	—	—	—	—	—	2200	—	—	—	—	—	2000	—	—	1500	—	—	55
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1700	—	—	—	—	—	—	—	56
983	983	900	950	900	850	1100	—	—	830	830	830	1140	—	—	—	—	—	57
—	—	—	—	—	1000	—	—	—	1570	1200	1250	—	—	—	—	—	—	58

kolja 155 och vitling 100 öre, under maj kolja 110, vitling 70 och braxen 140 öre, samt under juni kolja lax 220, asp 265, braxen 150, gös 400, id 240, lake 265 och nors 75 öre, under maj kolja 150, braxen 375, braxen 225, gös 345 och makrill 165 öre; för Falun under april kolja 170 och vitling 110 öre, under länge under april kolja 155 och vitling 110 öre, under maj kolja 105 och vitling 85 öre samt under juni under juni kolja 130 och vitling 95 öre; för Söderhamn under april kolja 150 och sik 390 öre samt under under juni 63·00 kr. per famn. — *) 75 % utmalning. — × Maximipris (se noten sid. 00) — Kortransone-

	1	2	111	112	113	114	115	116	117	118	119
	Varuslag	Kvantitet	Sundsvall: sågverksdistriktet			Nyland			Östersund		
			April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni
			Medelpris (öre)								
1	Mjölk: oskummad	l.	51	52	51	46	49	50	*50	*50	*50
2	handskummad	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	separerad	»	25	26	25	23	25	26	*25	*25	*25
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	*843	749	734	*836	840	817	*838	875	760
5	mat- (lands-)	»	*843	841	730	*836	900	817	*838	900	797
6	Ost: helfet, okryddad	»	—	808	769	—	—	750	*515	656	666
7	halvfet, »	»	—	556	567	—	—	—	*485	—	—
8	skummjölks-, »	»	—	400	400	—	—	—	*335	—	—
9	Margarin, växt- ×	»	*478	*478	476	*475	*475	475	*470	*470	470
10	Ägg: färska	tjog	561	580	593	634	613	629	572	627	682
11	» konserverade	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Potatis: gammal ×	5 l.	*120	98	66	*77	70	53	*87	78	60
13	» ×	hl.	*2860	1700	1200	*1540	—	—	*1750	1358	1100
14	färsk	5 l.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Ärter, gula ×	kg.	*81	81	81	*85	85	85	*80	82	83
16	Bruna bönor ×	»	*250	250	240	—	—	250	—	—	250
17	Mjöl: vete, svenskt, bästa sort [5]) ×	»	*76	*76	*76	*76	*76	*76	*74	*74	*74
18	råg-, » » » ×	»	*59	*59	*59	*59	*59	*59	*57	*57	*57
19	rågsikt-, » » » ×	»	*76	*76	*76	*76	*76	*76	*74	*74	*74
20	Gryn: havre- (ångpreparerade) ×	»	*101	*101	100	*105	*105	105	*100	*100	100
21	ris-, bästa sort svenska ×	»	*86	83	84	*90	*90	92	*81	*80	80
22	Rågbröd: hårt (spis-), grovt	»	*99	*99	*98	*95	*95	*95	*101	*101	*103
23	mjukt, limpa, söt	»	*108	*108	*108	*107	*107	*107	*95	*95	*100
24	» » sur	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	Vetebröd: skorpor, runda, ordinära	»	*248	*248	*250	*240	*240	*240	*200	*200	*250
26	mjukt, billi- } bakat med vatten	»	*123	*123	*123	—	—	—	*123	*123	*123
27	gaste sort } » » mjölk	»	*160	*160	*188	*161	*161	*161	*142	*142	*153
28	Nötkött, färskt: stek	»	598	614	607	545	544	522	550	550	550
29	soppkött	»	487	508	497	450	450	450	496	500	500
30	Kalvkött, stek: gödkalv	»	445	561	586	—	—	—	350	—	—
31	spädkalv	»	310	358	369	325	300	275	270	350	350
32	Fårkött: färskt, stek	»	613	606	619	—	—	—	600	600	600
33	salt, svenskt	»	525	550	550	—	—	—	600	600	600
34	Renkött, färskt, stek	»	—	—	—	650	—	—	525	—	—
35	Fläsk: färskt (sidfläsk)	»	660	586	563	675	633	583	640	588	550
36	salt, svenskt »	»	600	600	550	—	—	—	550	550	550
37	[1])Fisk, färsk: abborre	»	—	138	133	—	—	200	275	172	167
38	gädda	»	350	260	238	300	294	—	430	303	300
39	sill	»	67	—	—	100	—	—	100	—	125
40	strömming	»	150	126	84	160	155	134	167	122	138
41	torsk	»	—	—	—	—	—	—	210	188	175
42	rödspotta (»spätta»)	»	—	—	—	—	—	—	290	213	200
43	salt: sill, prima	»	145	138	138	130	128	125	139	134	135
44	strömming	»	125	114	109	140	125	100	119	112	103
45	Kabeljo av långa med fenor o. stjärt	»	300	250	225	—	—	—	300	300	250
46	» » » rundskuren	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
47	Kaffe (obränt), prima Santos ×	»	*300	*300	*295	*300	*300	*290	*300	*300	*290
48	Socker, bit- ×	»	*135	*137	*138	*135	*137	*138	*134	*134	*134
49	Salt (matsalt)	»	29	28	29	25	25	25	28	28	30
50	Svagdricka	l.	13	13	13	15	15	15	15	15	15
51	Fotogen, Water White	»	99	88	74	125	125	75	100	79	79
52	Ved: björk- } osågad, hemkörd (per	famn	7920	7980	7560	5520	5520	5520	6780	6780	6780
53	barr- } »storfamn»: 2·5 × 1·6 ×	»	6110	[2])5880	5880	4810	4810	4810	5880	5880	5880
			× 0·89 m. = 3·56 kbm.)								
54	Bränntorv	100 kg	—	—	—	—	—	—	—	—	—
55	Kol: antracit- (»valnöt») } hem-	hl.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
56	eng. hushålls- (fyrkol) } körd	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
57	Koks: gasverks- (okrossad) }	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
58	eng. kamin- » }	»	—	—	—	—	—	—	1200	1200	1200

[1]) Prisuppgifter hava meddelats även å följande fisksorter, som kostat per kg.: för Umeå under april för Luleå och Boden sik under maj 250 öre och under juni 180 öre. — [2]) I Sundsvall: sågverksaktiebolag har tillhandahållit sin personal bränsle till följande priser: i Kiruna under hela kvartalet orter, där i samband med den statliga regleringen av brödsäd rena vetebrödstyper utan inblandning av angivna kvaliteterna. — [5]) 75 % utmalning. — × Maximipris (se noten sid. 00). — Kortransonering är in-

120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	
Umeå			Luleå			Boden			Malmberget o. Gällivare			Kiruna			Samtliga orter			
April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	
Medelpris (öre)																		
46	46	46	46	55	55	46	55	55	58	65	65	60	67	67	48	51	49	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
23	23	23	23	30	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24	25	24	3
*782	743	742	*858	848	760	*858	810	750	*764	745	750	*767	758	745	*832	776	739	4
*782	850	792	*858	860	750	*858	925	775	*764	875	867	*767	950	750	*832	794	732	5
—	775	840	*515	—	750	—	800	800	—	—	—	—	—	515	*516	761	727	6
—	—	550	—	—	—	—	—	—	—	480	—	*480	—	—	*485	561	589	7
—	367	375	—	400	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	*385	373	374	8
*470	*470	470	*470	*475	475	*470	*485	467	*480	*480	480	*480	*479	483	*475	*474	466	9
625	516	545	613	592	600	640	587	600	648	613	596	576	570	600	516	496	526	10
543	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	547	—	—	11
*80	77	69	*128	90	67	*128	94	67	*137	118	105	*140	123	102	*101	75	54	12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	*2003	1134	877	13
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14
*80	80	82	*80	80	80	*82	82	82	*85	85	85	*80	86	80	*81	81	81	15
—	—	—	—	—	240	—	—	243	—	—	—	—	—	—	*250	239	242	16
*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*73	*73	*73	17
*57	*57	*57	*57	*57	*57	*57	*57	*57	*57	*57	*57	*57	*57	*57	*56	*56	*56	18
*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*74	*73	*73	*73	19
*100	*100	100	*100	*100	100	*102	*102	102	*105	*105	105	*100	*100	100	*101	*100	101	20
*80	*80	80	*81	*83	80	—	*87	88	—	—	95	*80	*85	80	*82	*82	83	21
*95	*96	*100	*102	*102	*102	*102	*102	*102	*100	*100	*100	*107	*108	*108	*92	*93	*94	22
*94	*95	*95	*108	*108	*108	*105	*105	*105	*108	*108	*108	—	—	—	*94	*94	*95	23
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	*63	*63	*62	24
*300	*300	*278	—	—	*300	—	—	*300	*300	*300	*300	*200	*200	*200	[4])*229	[4])*226	[4])*233	25
*115	*115	*111	—	—	—	*110	*110	—	—	—	—	*100	*100	*100	[4])*116	[4])*115	[4])*116	26
*181	*181	*176	*200	*200	*200	*200	*200	*200	*225	*225	*212	—	—	—	[4])*181	[4])*181	[4])*180	27
572	557	550	550	559	563	550	575	575	540	600	600	537	574	576	591	586	585	28
448	458	461	500	509	513	483	525	525	490	550	550	463	503	503	517	513	514	29
—	—	400	—	—	—	—	—	—	—	—	—	355	—	350	484	567	586	30
280	272	250	290	242	225	263	250	250	335	400	400	281	250	250	310	317	326	31
534	522	513	675	600	600	588	575	575	550	600	—	688	700	675	671	649	648	32
—	—	—	—	—	500	—	—	—	—	—	—	650	—	—	588	576	573	33
560	—	—	750	450	—	525	—	—	500	—	—	445	488	—	595	525	—	34
701	616	558	725	681	575	750	619	650	725	500	500	690	648	565	679	572	552	35
710	615	567	—	670	650	—	—	—	—	—	—	—	—	—	670	596	575	36
175	85	79	—	81	75	—	84	78	160	65	75	175	142	76	210	145	157	37
319	225	190	288	175	175	300	175	175	291	235	250	300	257	213	316	256	286	38
60	—	—	—	—	—	—	—	—	79	—	—	112	138	122	106	121	123	39
100	129	81	100	100	75	100	105	75	140	—	110	132	136	115	125	105	104	40
—	—	—	150	—	—	150	—	—	150	150	—	131	124	—	172	134	142	41
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200	—	—	—	—	253	181	213	42
130	125	136	142	132	139	143	134	128	148	138	125	125	135	131	148	145	143	43
85	80	92	139	88	122	160	113	113	150	150	150	142	138	100	119	111	110	44
250	200	250	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	263	251	217	45
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	308	325	288	46
*300	*300	*290	*300	*300	*290	*300	*300	*300	*300	*300	*300	*300	*300	*300	*300	*300	*292	47
*136	*136	*132	*138	*140	*135	*140	*142	*140	*139	*140	*140	*137	*136	*137	*132	*132	*132	48
30	30	22	35	30	28	33	30	30	35	33	32	37	35	35	33	32	31	49
20	18	20	15	15	15	15	15	15	18	20	20	20	20	18	16	16	16	50
100	80	80	100	88	85	110	100	100	130	130	130	120	120	120	88	75	73	51
5700	5600	5580	5170	4790	4600	5170	4790	4790	—	7360	7300	[3]) 6300	[3]) 6300	[3]) 6300	8000	7950	8010	52
4400	4200	4600	4470	4280	3910	4470	4280	4280	—	6300	6300	[3]) 5290	[3]) 5290	[3]) 5290	6590	6590	6570	53
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	947	927	871	54
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	55
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	56
1100	1100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	[3]) 1300	[3]) 1300	[3]) 1300	—	—	—	57
—	—	—	1125	1125	1125	1125	1125	1125	—	—	—	—	—	—	—	—	—	58

lake 215 och harr 350 öre, under maj lax 675 och sik 225 öre samt under juni lax 585 och sik 205 öre; distriktet har under maj betalats för brädved 50·40 kr. per famn. — [3]) Luossavaara—Kiirunavaara björkved till 23·90 och barrved till 21·00 kr. per famn, samt gasverkskoks till 10·00 kr. per hl. — [4]) Å de rågmjöl ej saluföras, avse de meddelade priserna sådana brödslag, som närmast motsvara de i varulistan förd å de varor, framför vilkas noteringar tecknet * är utsatt.

Kreaturs-

(per kg. le-

för Stockholm, Malmö och

Medelpris per år (1908—1918) och per månad

Kreatursslag	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917
	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre
Kor:										
Extra prima[1])	54	46	47	50	57	61	61	94	—	119
Kl. 1. Yngre, fullt feta, köttiga	46	40	41	42	49	55	53	77	100	106
» 2. Äldre, fullt feta, köttiga	43	36	37	36	43	50	48	71	91	95
» 3. Mindre feta[2])	35	27	28	25	34	41	36	53	76	76
Kvigor (och stutar):										
Extra prima[3])	59	52	55	58	63	66	66	98	115	129
Kl. 1. Fullt feta, köttiga	52	45	44	46	54	60	58	80	105	117
» 2. Mindre feta	44	36	36	36	44	50	47	65	87	91
Tjurar:										
Extra prima[4])	56	46	49	55	62	65	63	90	—	122
Kl. 1. Fullt köttiga (minst 700 kg.)	48	42	43	46	56	62	58	82	105	112
» 2. Fullt köttiga (500—700 kg.)	44	38	40	43	52	58	54	76	100	103
» 3. Mindre köttiga[5])	39	32	33	33	43	50	44	60	89	86
Oxar:										
Extra prima[6])	58	—	47	50	58	63	61	92	—	126
Kl. 1. Fullt feta, köttiga	49	43	43	44	52	57	54	78	104	115
» 2. Mindre feta[7])	43	34	36	38	44	48	45	66	89	92
Kalvar:										
Sötmjölkskalvar (90—100 kg.)[8])	63	60	61	60	68	78	67	87	105	104
» (70—90 »)[8])	56	55	55	52	60	67	62	79	99	96
Skummjölkskalvar	41	39	40	41	48	57	49	69	85	83
Får:										
Yngre, feta[9])	52	50	51	51	58	58	55	70	92	113
Äldre, » [9])	46	45	45	42	48	53	47	62	83	101
Svin:										
Slakterisvin (75—100 kg.)	56	69	77	64	78	82	74	129	168	167
Rena, större svin (100—170 kg.)	55	68	78	62	71	81	71	131	164	157
Suggor	46	58	67	53	60	68	58	122	151	160

[1]) Uppgifterna för år 1913 avse Stockholm och Malmö, för 1914 och 1915 endast Malmö, för 1917 Stockholm och Malmö. — [2]) Uppgifterna för år 1913 avse Stockholm och Malmö, för 1914—april 1918 1914 avse endast Malmö, för okt. 1914—dec. 1915 Stockholm och Malmö, för april 1917—april 1918 endast 1918 avse Stockholm och Malmö. — [6]) Uppgifterna avse år 1910 Stockholm och Malmö, 1911 endast Malmö, därefter Stockholm och Malmö. — [7]) Uppgifterna avse för jan., maj, juni och okt. 1918 samt för juli Stockholm och Malmö. — [9]) Uppgifterna för åren 1908—1909 avse endast Göteborg. — *) Preliminära

priser

vande vikt)

Göteborg 1908—juli 1919.

(juni 1918—juli 1919) för alla tre orterna.

1918	Juni 1918	Juli 1918	Aug. 1918	Sept. 1918	Okt. 1918	Nov. 1918	Dec. 1918	Jan. 1919	Febr. 1919	Mars 1919	April 1919	Maj 1919	Juni 1919	Juli[e]) 1919
öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre
309	347	362	358	368	365	343	350	336	332	321	326	305	315	305
202	290	296	299	311	310	299	294	284	273	269	270	259	262	256
233	261	264	259	274	272	257	251	242	236	235	238	226	225	215
184	213	206	201	214	207	194	186	177	169	168	171	157	160	146
339	381	392	393	399	400	376	376	363	353	344	351	335	343	328
289	329	303	342	345	346	330	322	315	299	290	296	281	285	275
231	267	262	259	278	272	254	244	237	225	224	230	223	223	210
315	362	354	355	373	372	344	340	328	314	308	305	288	292	284
278	317	320	319	324	327	312	302	292	276	265	266	257	254	251
259	297	300	293	302	307	292	281	268	252	245	247	239	235	233
218	252	246	245	254	252	236	222	213	202	201	203	196	191	186
342	385	400	395	406	400	394	393	361	—	336	337	340	341	320
293	337	341	342	347	342	337	334	322	302	292	294	281	283	274
230	251	264	273	279	258	271	240	252	229	228	232	224	233	208
299	295	282	288	348	363	363	—	—	—	—	291	346	354	340
281	269	244	250	315	325	287	213	213	213	213				
243	274	273	278	305	311	281	198	198	197	193	228	267	292	257
299	329	340	337	339	349	342	342	333	295	310	320	298	295	271
278	303	313	318	321	324	318	325	322	277	282	290	274	269	250
220	192	227	241	241	262	304	301	381	437	456	382	312	325	319
172	155	179	186	186	202	227	227	323	428	448	369	300	320	314
221	192	226	241	241	263	306	306	272	396	402	327	247	249	230

—juni 1918 endast Malmö samt därefter Stockholm och Malmö. — [3]) Uppgifterna för åren 1912—1917 avse endast Malmö samt därefter Stockholm och Malmö. — [4]) Uppgifterna för år 1911 och för maj—sept. Malmö samt därefter Stockholm och Malmö. — [5]) Uppgifterna för åren 1912—1917 samt för april—aug. 1913 Stockholm och Malmö, 1914 Malmö och Göteborg, 1915 samt sept. 1917—april 1918 endast Malmö, 1919 Stockholm och Malmö. — [6]) Uppgifterna avse 1908—mars 1919 endast Malmö och för april 1919 siffror.

Kreaturs-

(per kg. le-

samt tillförsel och konsum-

Andra kvar-

Kreatursslag	Stockholm			Eskilstuna			Linköping		
	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni
Kreatурspriser. (Öre per kg. levande vikt.)									
Kor:									
Extra prima	323	320	327	287	—	245	—	275	275
Kl. 1. Yngre, fullt feta, köttiga	258	255	264	267	273	240	239	225	220
» 2. Äldre, fullt feta, köttiga	238	235	242	225	230	208	180	170	170
» 3. Mindre feta	148	145	154	168	173	150	145	129	128
» 4. Magra, simpla	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kvigor (och stutar):									
Extra prima	343	340	347	308	—	320	300	300	303
Kl. 1. Fullt feta, köttiga	288	285	294	275	280	270	246	248	246
» 2. Mindre feta	188	185	194	184	195	168	180	176	175
» 3. Magra, simpla	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tjurar:									
Extra prima	304	300	307	—	—	295	285	296	298
Kl. 1. Fullt köttiga (minst 700 kg.)	254	250	259	—	—	230	235	235	230
» 2. Fullt köttiga (500—700 kg.)	234	230	239	255	235	225	178	173	170
» 3. Mindre köttiga	174	170	179	176	170	140	140	132	130
» 4. Magra, simpla	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Oxar:									
Extra prima	343	340	347	—	—	—	300	300	303
Kl. 1. Fullt feta, köttiga	288	285	294	283	273	270	259	263	261
» 2. Mindre feta	188	185	194	204	220	185	209	220	220
» 3. Magra, simpla	—	—	—	—	—	—	167	166	165
Kalvar:									
Sötmjölkskalvar (90—100 kg.)	328	424	435	326	335	344	352	350	362
» (70—90 »)									
Skummjölkskalvar	313	404	423	289	300	313	223	211	230
Får:									
Yngre, feta	339	326	354	324	339	340	303	306	308
Äldre, »	329	316	335	314	308	315	268	266	270
Lamm	—	—	—	—	350	350	—	—	—
Svin:									
Slakterisvin (75—100 kg.)	391	330	354	424	383	313	369	294	313
Rena, större svin (100—170 kg.)	391	330	354	419	320	303	369	294	313
Suggor	334	240	250	357	283	283	338	262	277
Tillförseln till offentliga slakthus.[1]	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.
Tjurar	346	253	225	14	12	22			
Kor	2 156	1 360	1 261	155	108	76	785	697	519
Övriga nötkreatur				19	13	14			
Gödkalvar	299	439	625	[2])100	[2])123	[2])119	86	77	118
Spädkalvar	285	386	325	[3])361	[3])410	[3])330	348	438	288
Får och lamm	311	182	325	25	38	69	17	52	61
Svin	373	686	853	107	153	163	58	214	322
Spädgrisar	6	18	31	4	2	2	—	—	—
Hästar och föl	116	99	57	10	11	9	45	48	23
Beräknad konsumtion av kött- och fläskvaror.									
Nötkreatur	3 398	2 987	3 319	198	158	145	—	—	—
Gödkalvar	2 280	2 735	3 759	[2])121	[2])143	[2])128	—	—	—
Spädkalvar	8 848	8 704	6 879	[3])596	[3])539	[3])368	—	—	—
Får och lamm	2 912	2 413	3 369	36	46	76	—	—	—
Svin*)	6 274	5 167	6 694	133	169	175	—	—	—
Spädgrisar	38	40	51	7	3	3	—	—	—
Hästar och föl	197	194	133	15	13	14	—	—	—

[1]) I Göteborg tillförseln till kreatursmarknaden och slakthuset. — [2]) Större kalvar. — [3]) Mindre

priser

vande vikt)

tion å vissa orter i riket.

talet 1919.

Norrköping			Karlskrona			Malmö			Hälsingborg			Göteborg		
April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni	April	Maj	Juni
—	—	—	—	—	—	328	289	302	320	304	300	—	—	—
270	263	240	—	—	—	271	252	267	279	268	263	280	270	255
230	223	200	—	—	—	240	214	222	233	228	213	236	228	210
180	175	134	—	—	—	190	159	170	193	188	173	174	168	155
150	145	163	—	—	—	145	116	119	150	145	128	—	—	—
330	325	310	—	—	—	359	330	338	358	333	331	—	—	—
290	285	270	—	—	—	306	276	295	309	290	273	293	283	265
240	233	214	—	—	—	248	239	252	274	256	235	255	244	223
175	170	155	—	—	—	210	178	183	242	226	205	—	—	—
290	284	270	—	—	—	306	275	276	321	300	287	—	—	—
285	278	258	—	—	—	275	259	252	287	276	258	270	263	250
265	258	238	—	—	—	255	240	231	250	246	230	252	247	235
215	208	188	—	—	—	226	211	200	218	218	205	208	206	195
170	165	150	—	—	—	206	177	176	190	189	185	—	—	—
310	305	290	—	—	—	330	340	335	—	—	—	—	—	—
295	290	275	—	—	—	295	270	284	288	284	273	298	288	270
240	233	210	—	—	—	252	235	260	250	248	243	255	253	245
—	—	—	—	—	—	—	—	—	218	217	213	—	—	—
307	340	383	—	—	—	254	263	276	200	226	226	—	252	352
266	263	315	—	—	—	181	168	185	141	145	145	190	228	268
308	308	318	—	—	—	308	263	253	—	—	—	313	306	288
285	288	275	—	—	—	260	236	223	—	—	—	280	270	250
310	310	319	—	—	—	494	391	305	—	—	—	—	—	—
363	319	305	—	—	—	361	295	306	504	394	408	394	312	314
363	319	305	—	—	—	322	258	293	471	361	369	394	312	314
350	294	255	—	—	—	307	232	234	463	344	330	340	270	262
st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.
			17	9	13	46	64	46	9	9	20	283	187	196
415	325	299	93	63	62	496	304	310	—	—	—	1 746	960	772
			69	24	46	525	421	492	288	185	201	279	104	147
[2])244	[2])296	[2])429	21	8	3	344	374	636	58	30	45	146	129	370
[3])660	[3])539	[3])378	315	267	181	335	414	480	51	43	52	526	595	651
36	64	78	19	29	30	446	483	1 044	31	24	98	300	334	697
144	175	218	128	93	111	1 065	1 319	1 800	159	172	186	822	655	1 013
—	—	3	—	—	—	1	—	—	—	—	—	595	951	522
24	19	23	5	7	5	61	57	44	15	14	13	269	157	199
441	351	315	236	127	151	739	578	562	307	207	255	—	—	—
[2])291	[2])344	[2])470	67	62	72	350	382	618	110	121	228	—	—	—
[3])1023	[3])882	[3])580	1054	935	476	750	954	869	526	558	469	—	—	—
76	110	131	160	122	167	548	540	1 022	209	252	370	—	—	—
278	333	299	200	148	170	1 214	1 118	1 378	399	484	394	—	—	—
4	2	5	1	—	—	1	—	—	1	—	2	—	—	—
35	29	34	11	12	7	65	56	48	18	23	18	—	—	—

kalvar. — [*]) Dessutom hava avsevärda kvantiteter amerikanskt fläsk under kvartalet tillförts de olika orterna.

Fiskpriser

(partipriser utan förbindelse).

Medelpriser i Stockholm *juni* 1918—*juni* 1919.

(Enligt veckonoteringar från Stockholms stads slakthus- och saluhallsstyrelses noteringskommission.)

Slag	Kvantitet	Juni 1918	Juli 1918	Aug. 1918	Sept. 1918	Okt. 1918	Nov. 1918	Dec. 1918	Jan. 1919	Febr. 1919	Mars 1919	April 1919	Maj 1919	Juni 1919
		Medelpris (öre)												
Fisk och *fiskvaror:*[1]														
Abborre, stor	kg.	188	219	219	248	255	269	250	250	250	255	209	119	200
liten	»	131	139	150	175	190	200	160	140	—	160	119	54	124
Braxen	»	215	223	236	263	250	244	205	170	200	225	165	130	168
Gråsej	»	168	172	188	268	230	—	180	—	—	—	—	65	75
Gädda, levande	»	—	—	—	—	400	—	—	—	—	—	—	—	—
slaktad	»	313	323	336	379	398	408	418	375	366	405	275	164	312
Gös	»	360	360	419	450	454	450	500	550	528	510	375	285	360
Hälleflundra, stor	»	321	316	—	—	—	—	—	—	—	425	410	255	270
liten	»	263	263	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	173
Id	»	175	250	—	—	260	267	354	200	200	—	167	120	159
Kolja, svensk	»	133	161	136	195	181	181	172	150	175	175	134	78	120
norsk	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kummel	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kungsflundra	»	—	140	—	—	—	—	—	—	—	185	136	—	125
Lake, stor	»	200	—	—	—	263	263	270	230	229	255	164	137	125
insjö- liten	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lax, färsk	»	1050	—	—	—	—	—	—	1200	1100	—	917	788	617
Långa	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Piggvar	»	283	200	—	—	—	350	300	350	650	358	300	201	195
Röding	»	426	440	445	—	463	454	462	600	—	—	—	—	—
Rödspotta, stor	»	200	225	228	276	320	296	303	256	269	291	170	135	175
liten	»	—	175	—	—	—	—	—	150	139	192	140	95	—
Sik, stor	»	244	244	288	335	350	351	360	288	300	—	—	249	281
liten	»	—	—	—	—	—	250	250	—	—	—	—	160	160
Siklöja	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sill, färsk	låda[2]	—	—	10250	14000	—	7500	10133	3825	3125	3200	5750	—	—
»	kg.	144	150	—	228	166	—	—	55	—	—	100	100	—
Sjötunga, stor	»	189	229	249	298	350	—	—	—	700	285	256	104	179
liten	»	125	176	195	—	300	—	—	—	—	—	193	65	130
Slätvar	»	263	—	—	—	350	400	—	300	5.5	365	300	213	223
Strömming	låda[3]	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
»	kg.	119	120	121	120	142	153	179	106	80	85	120	50	75
Torsk, m. huvud	»	133	136	116	150	184	133	105	88	88	111	83	—	103
svensk huvudlös	»	229	216	201	264	256	216	189	155	148	147	128	75	105
Torsk, norsk	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ur, färsk	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vitling, stor	»	96	116	80	150	146	133	97	73	60	60	75	48	53
liten	»	60	—	—	138	—	—	84	49	38	42	53	—	—
Ål, levande, stor	»	550	—	—	—	—	—	—	750	—	—	—	550	—
liten	»	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	225	—
Skaldjur:														
Hummer	tjog	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3300	3300
Krabbor	»	—	—	—	—	—	—	260	—	—	—	—	—	—
Kräftor, stora	»	—	—	233	201	—	—	—	—	—	—	—	—	—
små	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Räkor, stora	kg.	—	—	—	—	—	250	—	—	175	202	—	—	—
kokta små	»	—	—	—	—	—	200	—	—	—	130	—	360	—

Marknadens läge i fråga om fisk och fiskvaror:

Tillgång	Efterfrågan	Tendens	Tillgång	Efterfrågan	Tendens
3/4—9/4 god	medelmåttig	svävande	15/5—21/5 riklig	medelmåttig	svävande
10/4—16/4 »	livlig	fallande	22/5—28/5 god	»	»
17/4—23/4 riklig	medelmåttig	»	29/5—4/6 »	»	fast
24/4—30/4 »	livlig	fast	5/6—11/6 »	»	svävande
1/5—7/5 »	»	svävande	12/6—18/6 »	»	fallande
8/5—14/5 »	medelmåttig	»	19/6—25/6 »	»	svävande
			26/6—2/7 »	»	fallande

[1]) Prisuppgifterna avse slaktad fisk av ordinär storlek, där ej annat uppgives.
[2]) Vikt omkring 85 kg.
[3]) Vikt omkring 50 kg.

Fiskpriser.

Medelpriser i Göteborg *juni* 1918—*juni* 1919.

(Enligt noteringar från Göteborgs fiskhamnsauktioner.)

Slag	Juni 1918	Juli 1918	Aug. 1918	Sept. 1918	Okt 1918	Nov. 1918	Dec. 1918	Jan. 1919	Febr. 1919	Mars 1919	April 1919	Maj 1919	Juni 1919
					Kr. per låda (c:a 85 kg.)								
Sill, stor . . .	—	117·80	99·49	124·10	141·95	126 65	119·85	53·55	30·60	36·55	63·75	61·20	—
» blandad . .	—	—	76·50	91·80	115·60	102·00	94·85	40·80	19 55	17·85	38·25	—	—
» liten	—	80·75	—	—	—	—	46·75	22·95	18·70	14·45	21·25	—	—
					Öre per kg.								
Kolja, stor . . .	127	140	137	192	195	159	160	151	185	156	133	57	86
» halvstor .	106	119	120	175	181	148	138	122	143	128	101	42	67
» liten . . .	78	95	79	142	148	116	105	86	80	69	62	26	43
Vitling	67	83	58	121	145	112	92	68	52	48	57	30	30
Torsk, stor . . .	170	159	127	198	192	149	145	105	82	83	73	41	55
» liten . . .	77	75	59	128	129	103	95	68	66	54	52	17	30
Långa	161	171	137	207	193	173	163	123	114	117	117	99	120
Gråsik	116	129	151	198	192	150	145	103	65	75	89	42	58
Tunga, röd . . .	174	187	207	323	353	364	452	333	411	274	186	66	148
» äkta . . .	425	—	400	910	784	628	736	577	1028	971	863	235	348
Rocka	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Piggvar	458	675	732	852	610	403	566	428	507	381	308	206	326
Slätvar	330	605	675	671	444	411	440	337	424	336	283	167	294
Rödspotta	260	251	283	296	306	287	309	283	338	272	188	114	168
Hälleflundra . . .	372	426	397	589	512	568	484	416	364	345	331	285	275
Havskatt	88	122	121	—	—	—	—	—	32	88	54	34	—
Marulk	141	—	—	243	228	207	—	—	—	157	—	82	—
Kummel	165	213	247	253	245	234	122	—	—	—	—	86	125
Tonfisk	—	—	—	200	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Haj	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Stör	—	—	—	—	—	240	—	—	—	192	242	—	—
Tillförsel:													
Antal båtar . .	202	304	537	385	259	206	129	298	412	474	719	281	187
» lådor . .	34 635	49 321	64 844	36 370	40 242	40 316	48 249	104 935	130 791	92 376	26 613	28 376	25 318

Anm. Ovanstående noteringar avse de priser, som av fiskeriidkarna erhållits vid fiskhamnsauktionerna i Göteborgs stads fiskhamn, och äro sålunda att betrakta såsom förstahandspriser utan inräknande av några transport- eller distributionskostnader.

De från Stockholm erhållna noteringarna åter avse de priser, som av partihandlare i fisk betingats vid försäljning till minuthandlare. Ifrågavarande noteringar avse sålunda vara, som oftast passerat en eller flera mellanhänder.

Uppgifter rörande tillgången av vissa viktigare livsförnödenheter å olika orter i riket under *juni* månad 1919.

(○ = god ◑ = tillräcklig. ● = otillräcklig.)

	Mjölk	Smör	Ost	Ägg	Potatis	Kött	Fläsk	Sill, salt	Fisk, färsk	Fotogen	Ved	Kol	Koks
Stockholm	●	◑	◑	[2]◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	◑	●	◑
Södertälje	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑
Uppsala	●	●	◑	◑	○	◑	◑	○	[1]◑	◑	◑	●	●
Nyköping	◑	◑	●	◑	◑	◑	◑	○	◑	○	○	●	●
Eskilstuna	◑	○	◑	○	○	○	○	○	○	◑	○	◑	◑
Linköping	○	○	◑	○	○	○	○	○	○	○	○	◑	◑
Norrköping	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑	○	◑	◑	○	◑	○
Motala	○	◑	●	○	○	○	○	○	○	◑	○	●	○
Jönköping	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	○	●	●
Växjö	◑	◑	●	◑	◑	◑	◑	○	○	◑	○	●	◑
Kalmar	◑	◑	◑	◑	○	○	○	○	◑	◑	○	●	●
Västervik	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	◑	●	●
Visby	◑	◑	●	◑	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑	●	●
Karlskrona	[1]◑	◑	●	◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	◑	●	●
Kristianstad	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑
Malmö	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	◑	○
Lund	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	●	●
Landskrona	◑	◑	●	◑	○	○	○	○	○	◑	○	◑	◑
Hälsingborg	○	◑	○	◑	○	◑	○	○	○	○	○	◑	◑
Ystad	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	◑	◑
Halmstad	◑	○	◑	○	○	○	○	○	○	○	○	◑	◑
Göteborg	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	◑	○
Lysekil	[1]◑	[1]◑	●	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑
Vänersborg	◑	◑	●	◑	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑	●	◑
Borås	[2]◑	◑	●	◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑
Tidaholm	◑	◑	●	◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	○	●	●
Karlstad	◑	◑	●	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑
Örebro	◑	◑	◑	○	○	◑	○	◑	○	◑	○	●	●
Kopparberg	●	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	●	◑
Västerås	[1]◑	◑	●	◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑
Falun och Domnarvet	[1]◑	◑	◑	◑	○	○	○	○	◑	◑	○	◑	○
Ludvika	●	◑	●	[1]◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑
Gävle	●	◑	◑	○	○	○	◑	○	○	○	○	●	●
Söderhamn	●	◑	◑	○	○	○	○	○	●	○	◑	●	●
Sundsvall	●	●	●	◑	○	◑	◑	○	○	◑	◑	●	●
Nyland	●	●	●	◑	○	○	◑	◑	●	○	○	●	●
Östersund	●	●	●	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	○	●	●
Umeå	◑	◑	◑	○	○	○	◑	○	◑	○	○	◑	◑
Luleå och Boden	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	[1]◑	◑	◑	◑	◑
Malmberget och Gällivare	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑
Kiruna	●	●	●	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	●	●

[1] Under månaden var tillgången omväxlande tillräcklig och otillräcklig.
[2] » » » » » » god och tillräcklig.

Uppgifter rörande tillgången av vissa viktigare livsförnödenheter å olika orter i riket under *juli* månad 1919.

(○ = god. ◑ = tillräcklig. ● = otillräcklig.)

	Mjölk	Smör	Ost	Ägg	Potatis	Kött	Fläsk	Sill, salt	Fisk, färsk	Fotogen	Ved	Kol	Koks
Stockholm	◑	◑	◑	◑	○	[2] ◑	◑	◑	○	◑	◑	●	◑
Södertälje	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑
Uppsala	[1] ◑	[1] ◑	[1] ◑	◑	○	◑	◑	○	◑	○	◑	●	●
Nyköping	◑	◑	●	◑	◑	◑	◑	○	◑	○	○	●	●
Eskilstuna	[1] ◑	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	◑	○
Linköping	○	○	◑	○	○	○	○	○	◑	○	○	◑	○
Norrköping	◑	◑	◑	◑	[2] ◑	◑	◑	○	◑	◑	○	◑	○
Motala	○	○	[2] ◑	○	○	○	○	○	○	○	○	●	○
Jönköping	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	[1] ◑	◑	○	●	●
Växjö	◑	[1] ◑	●	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑
Kalmar	◑	◑	◑	◑	○	○	○	◑	◑	○	○	●	●
Västervik	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	◑	●	●
Visby	◑	◑	●	◑	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑	●	◑
Karlskrona	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	◑	●	●
Kristianstad	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑
Malmö	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	◑	○
Lund	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	●	●
Landskrona	○	○	◑	○	○	○	○	○	○	○	○	◑	◑
Hälsingborg	○	○	○	◑	○	○	○	○	◑	○	○	◑	◑
Ystad	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	◑	◑
Halmstad	○	○	◑	○	○	○	○	○	○	○	○	◑	◑
Göteborg	[2] ◑	[2] ◑	○	○	○	○	○	○	○	○	○	◑	○
Lysekil	[1] ◑	[1] ◑	◑	◑	◑	◑	[1] ◑	◑	◑	◑	◑	●	●
Vänersborg	◑	◑	●	◑	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑	●	◑
Borås	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	[2] ◑	●	◑
Tidaholm	◑	◑	●	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	○	●	●
Karlstad	○	○	◑	◑	◑	○	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑
Örebro	◑	◑	◑	○	◑	◑	○	◑	○	◑	○	●	◑
Kopparberg	●	◑	●	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	●	◑
Västerås	◑	◑	◑	○	○	◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	◑
Falun och Domnarvet	◑	◑	◑	◑	○	○	○	○	◑	◑	○	◑	○
Ludvika	◑	◑	●	●	◑	◑	[1] ◑	◑	◑	◑	○	●	●
Gävle	◑	◑	◑	○	○	◑	◑	○	◑	○	○	●	◑
Söderhamn	●	◑	◑	○	◑	○	○	○	●	◑	◑	●	●
Sundsvall	●	●	●	◑	○	◑	◑	○	●	◑	◑	●	●
Nyland	[1] ◑	◑	●	○	○	○	◑	◑	●	○	○	●	●
Östersund	●	●	●	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	○	●	●
Umeå	◑	◑	◑	◑	○	○	◑	○	◑	○	○	◑	◑
Luleå och Boden	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	[1] ◑	◑	◑	◑	◑
Malmberget och Gällivare	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑
Kiruna	●	●	●	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	●	●

[1] Under månaden var tillgången omväxlande tillräcklig och otillräcklig.
[2] » » » » » god och tillräcklig.

Meddelanden från socialattachéerna.[1]

England.

1. Industrinämnder (Joint Industrial Councils).

Nämndernas tillkomst och allmänna uppgifter. Vid världskrigets utbrott hade som bekant organisationsväsendet bland arbetsgivare och arbetare inom den engelska industrien redan tagit en betydande omfattning. Inom sådana industrier som kolgruve- och bomullsindustrierna hade organisationerna nått en hög grad av utveckling. I andra industrier voro de fackliga organisationerna mindre mäktiga, och i några näringsgrenar var deras inflytande relativt ringa, där sådana överhuvud funnos till. I ett antal väl organiserade yrken hade vederbörande sammanslutningar upprättat förlikningS- eller skiljenämnder. Dylika frivilliga institutioner hade tillskapats i syfte att bereda tillfälle till förhandling i och biläggande av arbetstvister, men ofta nog präglades arbetet av en känsla av ömsesidig misstro, emedan i praktiken nämndernas huvudsakliga arbete kom att röra sig om biläggande av tvister, som redan nått ett akut stadium eller åtminstone kunde väntas resultera i arbetets nedläggande. Jämsides med sin egentliga uppgift hade nämnderna i några fall kommit att bliva den normala instansen för förhandling i andra frågor berörande arbetsgivare och arbetare.

Under kriget hava nu vidtagits åtgärder för att utvidga området för gemensam förhandling, och en kommitté med vice talmannen i underhuset mr. J. H. Whitley såsom ordförande föreslog upprättandet av nämnder för rådplägning och beslut i ämnen berörande arbetsgivare och arbetare. De bestämmande synpunkterna för kommitténs förslag kunna sägas hava varit, att å ena sidan huvudvillkoret för en lättnad i de ekonomiska bördor, som kriget pålagt landet, och för en förbättring i arbetarnas ställning är ökning och förbättring av produktionen, medan å andra sidan kriget i hög grad förändrat arbetarnas läge och de återvändande soldaterna icke torde komma att finna sig i de villkor, som före kriget utmärkte en del av den engelska industrien, varför en djupgående förändring i förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare är oundgängligen nödvändig.

I verkligheten äro nu, menar man, dessa bägge synpunkter icke oförenliga. Ökad produktion och förbättrade arbetsvillkor äro endast två sidor av samma sak. Det är fåfängt att hoppas på en ökning av produktionen, om icke arbetarnas förtroende vinnes och deras medverkan ernås, m. a. o. om de icke sättas i tillfälle att förstå, att deras arbete är nödvändigt för landets framtid på samma sätt som de lärde sig förstå ändamålet med deras militära tjänstgöring. I förhållandet mellan bägge parterna måste misstro ersättas av förtroende och självskt intresse av arbete för det allmänna bästa och i dess tjänst.

Whitley-kommittén, såsom den allmänt kallas, medan den officiella benämningen var »Committee on Relations between Employers and Employed» hade följande uppdrag:

att överväga och framlägga förslag i syfte att åstadkomma en stadigvarande förbättring i förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare samt

[1] Under denna rubrik påbörjas här publiceringen av vissa mera utförliga meddelanden från socialattachéerna rörande särskilda sociala förhållanden i utlandet. Socialattachéer äro f. n. anställda i England, Frankrike och Tyskland (se sid. 732).

att föreslå åtgärder i syfte att de ämnen, som berörde förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare, skulle underkastas systematisk revision av vederbörande parter i ändamål att förbättra de framtida villkoren.

Kommittén kom till den enhälliga slutsatsen, att förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare endast kunde förbättras genom upprättandet av organisationer för ömsesidigt fritt meningsutbyte. Man måste skapa en miljö, i vilken personer med motsatta synpunkter och intressen kunde mötas och där de stridiga uppfattningarna kunde ses i deras rätta proportioner samt åtskilliga, låt vara mindre, frågor, i vilka överensstämmelse vore att påräkna, kunde tagas under närmare övervägande. För detta ändamål ifrågasatte kommittén upprättandet inom varje industri av en industrinämnd för hela landet (Joint Industrial Council). Nämnden skulle bestå av representanter för arbetsgivarorganisationer och fackföreningar, medan de oorganiserade lämnades utanför. Man befarade nämligen, att i annat fall uppfattningen av de motsatta synpunkterna skulle fördunklas och kompliceras genom uppkomsten av mindre intressegrupper.

Samtidigt kunna Whitley-kommitténs förslag sägas innebära ett betydande framsteg på det ömsesidiga organisationsväsendets område. Såsom redan antytts, skapa industrinämnderna en plattform för förhandling utan hänsyn till möjligen uppkommande konflikt. En nämnd som fungerar väl, kan taga initiativet till och befrämja allehanda förbättringar inom industrien ifråga; den lämnar tillfälle åt arbetarrepresentanterna att utbilda sig i handläggning av industriella spörsmål och åt arbetsgivarrepresentanterna att komma i närmare beröring med sina anställda.

Förslaget är i sin helhet tillämpligt endast i sådana industrier, där en fullt utvecklad facklig organisation redan finnes med sammanslutningar å ömse sidor omfattande hela landet. I och för behandling utav frågor av mera lokalt intresse, innefattar emellertid planen jämväl upprättandet av distriktsnämnder (District Councils) samt i sista hand nämnder för enskilda företag (Work Committees).

Att exakt redogöra för området för nämndernas verksamhet är icke möjligt, enär härutinnan den största frihet lämnats i den framlagda planen. Bland de uppgifter, som tillagts redan inrättade nämnder, må emellertid nämnas följande:

1. Att i största möjliga utsträckning få till stånd samverkan mellan arbetsgivare och arbetare för industriens utveckling såsom ett led i det nationella arbetet och för förbättring av samtliga anställdas villkor.
2. Regelbundna överläggningar i frågor om arbetslön, arbetstid och andra arbetsvillkor inom vederbörande industri i dess helhet.
3. Överläggning om åtgärder för reglering av produktion och arbetares anställande.
4. Överläggning rörande vidtagna anstalter för biläggande av tvister mellan olika parter och grupper inom industrien ifråga, ävensom rörande vidtagandet av nya anstalter i samma syfte, i och för en snabb lösning av uppkomna tvistefrågor.
5. Överläggning om åtgärder i och för samtliga arbetsgivares och arbetares anslutning till vederbörande fackorganisationer.
6. Insamling av statistik och inhämtande av övriga upplysningar i frågor berörande industrien.
7. Främjandet av studiet utav arbetsmetoder och arbetsplaner samt av undersökningar, avseende att förbättra produktionen.
8. Åtgärder i syfte att underlätta prövningen och utnyttjandet av uppfinningar och förbättringar i maskinella och dylika anordningar samt för beredande av vederbörligt skydd för uppfinnarens rätt ävensom för att tillförsäkra varje part en rättmätig andel i de ekonomiska m. fl. förmåner, som uppfinningen eller förbättringen medför.
9. Undersökningar i speciella frågor berörande industrien, däri inbegripet jämförande studium av industriell organisation och metod i England och andra länder samt, därest så befinnes önskligt, publicering av rapporter. Vidare anordnandet av föreläsningar och konferenser i ämnen av allmänt intresse för industrien.
10. Förbättring uti de rådande sanitära förhållandena inom industrien samt i erforderliga fall beredande av speciell vård åt arbetare.

11. Tillsyn över rekryteringen av industrien och utbildningen i yrket ävensom samverkan med vederbörande myndigheter i alla frågor berörande yrkesutbildningen.

12. Publicering i pressen av auktoritativa redogörelser för frågor berörande industrien och av allmänt intresse för samhället.

13. Framläggande av industriens krav och synpunkter för regering, centrala förvaltningsorgan och andra myndigheter.

14. Överläggning i varje annan fråga, som hänskjutits till nämnden av regeringen eller något centralt förvaltningsorgan.

15. Prövning av de i Whitley-kommitténs rapport framställda förslagen om upprättande av distriktsnämnder och nämnder för enskilda företag, med hänsyn därvid i varje särskilt fall tagen till redan existerande organisationer.

16. Samverkan med industrinämnder i andra näringsgrenar i och för handläggning av frågor utav gemensamt intresse.

Det av Whitley-kommittén framlagda programmet godkändes i oktober 1917 av regeringen och avsågs att bilda grundvalen för arbetet på industriens återuppbyggande efter kriget. Arbetsministeriet utsände därefter ett cirkulär, vari tillkännagavs regeringens avsikt att anlita industrinämnderna för inhämtande av erfarenheter och råd från industrien och vari hemställdes till olika industrier att vidtaga anstalter för handläggning av sådana ärenden, som regeringen hade för avsikt att hänskjuta till dem, exempelvis rörande rättvis fördelning av råmaterial. Vederbörande industrier lämnades full frihet att upprätta nämnder och bestämma deras verksamhetsformer.

Påpekas må, att Whitley-kommittén icke utgjordes av ämbetsmän, utan var sammansatt av arbetsgivare, arbetare och vetenskapsmän.

Industrinämnders upprättande, sammansättning och verksamhetsområde. Några regler hava icke blivit fastställda för bildandet av industrinämnder och någon fullt enhetlig metod praktiseras icke vid tillsättandet av dylika, om också samma allmänna principer överallt vunnit tillämpning. I regel torde tillgå på följande sätt vid upprättande av industrinämnder. Representativa personer å vare sig arbetsgivar- eller arbetarsidan eller ock å bägge sidor ansluta sig till tanken på en vidare utveckling av organisationsväsendet inom en industri. Det står då de intresserade fritt att från arbetsministeriet erhålla råd och anvisningar rörande upprättandet av industrinämnder, varefter en konferens av representanter för organisationerna å ömse sidor inom industrien ifråga sammankallas. Vanligen utser konferensen en mindre kommitté, som uppgör förslag till stadgar för nämnden. Det tillkommer konferensens medlemmar att bestämma, vilka som skola anses tillhöra industrien och vilka organisationer som skola bliva representerade i nämnden. Sedan stadgarna godkänts vid ett sammanträde med representanter för hela industrien ifråga, göres vanligen framställning till arbetsministeriet, att nämnden måtte »erkännas» av regeringen. Erkännandet innebär i huvudsak, att nämnden göres till instans för kommunikation mellan de centrala förvaltningsorganen och vederbörande industri och är jämväl ett uttryck för att nämnden av arbetsministeriet anses tillfyllest företräda de viktigare intressena inom industrien. En konsekvens härav är, att »erkännande» icke lämnas, med mindre arbetsgivarna resp. arbetarna inom industrien till övervägande del äro organiserade.

Nämnden sammansättes av lika antal representanter för organisationerna å ömse sidor, utsedda för viss överenskommen tid, vanligen ett år. Nämnden utser kommittéer för speciella frågors handläggning, och personer med särskild fackkunskap kunna adjungeras såsom ledamöter av dessa kommittéer. Vanligen utses ordförande och vice ordförande bland nämndens ledamöter, men några nämnder hava föredragit att utse opartisk ordförande. I fråga om omröstning gäller allmänt, att för beslutsfattande fordras majoritet bland de närvarande *å ömse sidor*.

Området för nämndernas verksamhet har redan i det föregående angivits uti allmänna drag och endast följande må tilläggas om de uppgifter, som vanligen tillkomma nämnderna. — Nämnden behandlar frågor om arbetslön, arbetstid och andra arbets-

villkor inom industrien. Den har också att vidtaga åtgärder för reglering av arbetsanställning och produktion i syfte att motverka perioder av depression i och därmed följande arbetslöshet inom industrien. Härunder innefattas sålunda åtgärder icke blott för understöd åt arbetslösa utan även till förekommande av mera omfattande brist på arbete. Även plägar det tillkomma nämnden att verka för allmän anslutning till organisationerna å ömse sidor.

I de industrier, som sakna permanenta institutioner för biläggande av arbetstvister, erbjuder sig uppgiften att verka för sådana institutioners upprättande. Nämnden tillkommer det vidare att låta anställa industriella undersökningar, verka för nya uppfinningars tillgodogörande och tillse, att resultaten därav komma alla dem till del, som äro beroende av industrien för sitt uppehälle.

I förhållande till regeringen bör nämnden framstå såsom representant för hela industrien och framlägga dess synpunkter för vederbörande.

I flera fall förekommer, att nämndens uppdrag omfattar undervisningsfrågor, insamlande av lönestatistik och uppgifter om företagens genomsnittliga vinst.

Distriktsnämnder och nämnder för enskilda företag. Fastställandet av de territoriella gränserna för distriktsnämndernas verksamhet anses böra tillhöra industrinämnderna och ifråga om sammansättning och ledamotskap gäller vad nyss sagts om de sistnämnda. En distriktsnämnds verksamhet består exempelvis i att sörja för verkställigheten inom distrikten av industrinämndernas beslut, och såsom speciellt lämpliga uppgifter angivas frågor om arbetstid, arbetslön och övriga arbetsvillkor, om arbetsreglementen, övertid, minderårigas användande och skiftarbete.

Syftet med nämnderna för enskilda företag angives vara, att arbetarna genom deltagande däri skola få ett större intresse och en djupare ansvarskänsla för de villkor, under vilka deras arbete bedrives. Nämndens uppgift bör vara att söka avlägsna anledningar till slitningar och missförstånd ävensom att tillse, att de gemensamma överenskommelser, som träffats i industrinämnd och distriktsnämnder, vinna tillämpning på de enskilda arbetsplatserna. Det förutsättes, att samtliga ledamöter på arbetarsidan äro fackföreningsmedlemmar och att de representera olika avdelningar inom företaget likaväl som skilda yrkeskategorier. Ledamotsantalet å arbetarsidan anses lämpligen böra utgöra fem à tolv, allt efter vederbörande företags storlek, och såsom normal valperiod angives sex eller tolv månader. Ledamotsantalet å arbetsgivarsidan behöver icke vara lika stort, men verkställande direktören eller disponenten bör vara bland ledamöterna.

Nämnden sammanträder i allmänhet en eller två gånger i månaden, och sammanträdena hållas under arbetstiden. Det står varje arbetare fritt att framföra klagomål till någon arbetarrepresentant i nämnden, och, om överenskommelse ej träffas under hand, kan frågan hänskjutas till nämnden.

Bland de ärenden, som nämnderna hava att handlägga, må nämnas utfärdandet av arbetsreglementen och revision av dylika, förläggning av arbetstider och raster, formen för utbetalning av löner, smärre tvisters biläggande, frågor om måltiders anordning, servering av dricksvatten m. m., om utbildning av lärlingar, om förströelser och sport. På detta sätt kunna arbetarna fås att alltmera intressera sig för de förhållanden, under vilka arbetet bedrives, och att känna sig mera hemmastadda å arbetsplatsen.

Anmärkas må, att liknande institutioner existerat sedan lång tid tillbaka och att Whitley-kommitténs förslag i denna del endast innebär en utveckling av en gammal tanke.

Nämndernas omfattning och några resultat av deras verksamhet. Då regeringen godkände Whitley-kommitténs förslag, uppdrogs åt arbetsministeriet att verka för det uppställda programmets realiserande. Vid slutet av mars 1919 hade 26 industrinämnder kommit till stånd, och i ytterligare 14 industrier voro dylika under upprättande. Omkring en och en halv million arbetare omfattas av de bestående nämnderna, och läg-

gas härtill de nämnder, för vilka uppgjorts stadgeförslag, men som ännu ej trätt i verksamhet, erhålles en summa av omkring två och en halv million berörda arbetare. Förberedande förhandlingar pågå dessutom om upprättande av nämnder inom ytterligare ett antal näringsgrenar. Även vid statens affärsdrivande verk pågå underhandlingar med vederbörande fackföreningar om införande av industrinämnder, och inom en nära framtid torde dylika komma till stånd jämväl för vissa grupper av civila tjänstemän (Civil Service).

Påpekas bör, att vid nyss nämnda tidpunkter industrinämnder ännu icke upprättats inom sex av de viktigaste näringsgrenarna, nämligen skeppsbyggnads-, bomulls-, kolgruve-, järn- och stål- samt maskinindustrierna och ej heller vid järnvägarna. Inom dessa näringsgrenar möta särskilda svårigheter uti det redan bestående, komplicerade organisationsväsendet och i att få till stånd samverkan mellan skilda intressegrupper efter de nya linjerna. Inom bomullsindustrien torde dock den kontrollnämnd (Cotton Control Board), som inrättats i och för den statliga regleringens genomförande under kriget, praktiskt sett hava fullgjort en industrinämnds funktioner, och sedan kontrollnämnden upphört att vara en statsinstitution, torde densamma komma att ombildas till en industrinämnd. Inom skeppsbyggnadsindustrien och i viss mån inom kolgruveindustrien förspörjes en liknande utveckling.

Som nämnt, hava vederbörande industrier lämnats den största frihet uti uppgörandet av stadgar för nämnderna. Till tjänst för de intresserade har emellertid arbetsministeriet upprättat mönsterstadgar på grundval av Whitley-kommitténs program, och de allmänna grunddragen av detta program hava överallt vunnit tillämpning.

I fråga om resultatet av nämndernas hittillsvarande verksamhet må här endast några belysande exempel anföras. Inom byggnadsyrket har industrinämnden uppdragit åt en kommitté att undersöka möjligheterna för mera rationell drift och byggnadskostnadernas nedbringande samt avgivit ett yttrande i lärlingsfrågan. På anmodan av inrikesministeriet (Home Office) har nämnden utsett en kommitté att behandla frågan om förekommande av olycksfall.

Inom den kemiska industrien har nämnden träffat anstalter för biläggande av arbetstvister med permanenta skiljedomare, som växelvis skola inträda. Inom den elektriska industrien har fastställts 47 timmars arbetsvecka med avlöning på basis av 53 timmars arbetsvecka. Beslut har även fattats om sammankallande av oorganiserade arbetare hos organiserade firmor i och för anslutning till fackföreningarna. Inom möbelindustrién har fattats beslut om inrättande av förlikningsnämnd. Industrinämnden inom tändsticksindustrien har fattat beslut om 47 timmars arbetsvecka utan lönenedsättning samt upprättat nämnder vid samtliga enskilda företag med ett enda undantag. Likaså har inom gummi- och sågverksindustrierna träffats överenskommelse om 47 timmars arbetsvecka och inom sidenindustrien om 49 timmar utan nedsättning i existerande tid- och ackordslöner. Inom flera industrier hava genomförts löneregleringar, exempelvis vid vagnfabrikerna, för vilka fastställts en minimitimlön över hela landet av 1 sh. 6 d. för fullt yrkeskunniga med däremot svarande mindre lönesatser för icke fullt yrkesskickliga och grovarbetare. Inom sistnämnda industri har också träffats överenskommelse om 47 timmars arbetsvecka utan nedsättning av existerande löner, dock med undantag av de företag, där veckoarbetstiden överstigit 54 timmar.

Allmänna slutanmärkningar. Betonas må till sist, att Whitley-nämnderna, såsom de ock benämnas, äro en institution, som vilar på fullt frivillig grund. Myndigheternas medverkan inskränker sig till att genom arbetsministeriet lämna råd och anvisningar vid nämnders bildande och att på samma sätt bistå dem i fortsättningen. En särskild tjänsteman inom arbetsministeriet har i uppdrag att följa de upprättade nämndernas verksamhet och upprätthålla förbindelsen med dem.

För regeringen är det av betydelse att i industrinämnderna äga språkrör för vederbörande industriers intressen samt att i vissa fall kunna anlita deras medverkan, såsom

exempelvis kan befinnas lämpligt ifråga om återanställning av demobiliserade och reglering av arbetsanställningen i allmänhet.

Industrinämnderna skilja sig i flera viktiga hänseenden från de lönenämnder, som upprättats på grund av 1909 och 1918 års lagstiftning om dylika. Påpekas må sålunda, att lönenämnderna, vilkas medlemmar, helt eller delvis, utses av regeringen, äro offentliga institutioner, vilkas beslut äro lagligt bindande, medan industrinämnderna som nämnt utgöra frivilliga inrättningar. Lönenämnderna äro avsedda att upprättas inom sådana näringsgrenar, som sakna facklig organisation och där den rådande lönenivån är exceptionellt låg. Industrinämndernas verksamhetsområde är betydligt mera vidsträckt än lönenämndernas och de sistnämnda representera oftast endast en del av vederbörande industri. Genom 1918 års lagstiftning har dock beretts möjlighet att utvidga lönenämndernas verksamhetsområde samt att utöka deras antal.

London den 28 maj 1919.

Erik Sjöstrand.

2. Statlig reglering av arbetslöner i England.

Lagstiftningen före kriget. I Sociala Meddelanden har tidigare redogjorts för den statliga reglering av arbetslöner, som ägde bestånd i England före världskriget. Denna reglering grundade sig dels på 1909 års lag om lönenämnder (Trade Boards Act, 1909[1]) dels på den tre år senare utfärdade lagen om minimilöner i kolgruveindustrien (Coal Mines Minimum Act, 1912[2]). Förstnämnda lag avsåg att genom särskilda nämnder, vilkas beslut skulle vara lagligt bindande och efter arbetsministerns godkännande bringas till verkställighet genom statens medverkan, fastställa minimilöner inom yrken, där »utsvettning» förekom och det fackliga organisationsväsendet var föga utvecklat. Ledamöterna i en sådan nämnd utgöras dels av personer utom yrket, förordnade av arbetsministern, dels av lika antal representanter för parterna, antingen valda på allmänt möte eller ock förordnade av arbetsministern. I yrken, där kvinnlig arbetskraft användes i större utsträckning, bör bland representanterna minst en vara kvinna.

Nämnderna kunna fastställa minimilöner med avseende å såväl arbete på tid som styckarbete. Finnes minimilön inom ett yrke bestämd endast för förstnämnda slag av arbete, bör vid ackordsarbete, då sådant förekommer, tillses, att ackordet lämnar en arbetare med ordinär yrkesskicklighet och duglighet minst lika mycket arbetsinkomst som den fastställda minimitidlönen.

Ursprungligen hade 1909 års lag om lönenämnder endast avseende å fyra speciella yrken, nämligen grosshandelsskrädderier samt tillverkning av tändsticksaskar, spetsar och kedjor. Genom särskilt parlamentsbeslut kunde emellertid lagen utsträckas även till andra utsvettade yrken, såsom före kriget blev fallet med konfektion, tillverkning av linnen och broderivaror. De praktiska svårigheterna vid lagens tillämpning hava icke visat sig större än att de kunnat övervinnas, även då det gällt hemarbete. De största svårigheterna hava givetvis mött vid fastställandet av lämpliga ackordssatser, beroende på den stora mångfalden av olika artiklar samt de skiftande tillverkningsmetoderna, men i mån av vunnen erfarenhet vid lagens tillämpning har det lyckats allt bättre att även härutinnan träffa det rätta.

Lagen om minimilöner i kolgruveindustrien överensstämmer med lagen om lönenämnder endast i fråga om huvudsyftet, nämligen fastställandet av minimilöner men anvisar helt andra vägar för ernåendet av detta syfte. Förstnämnda lag bygger näm-

[1] Soc. Medd., årg. 1910, sid. 1005; 1912. sid. 500. — [2] Soc. Medd., årg. 1912, sid, 298.

ligen väsentligen på de inom kolgruveindustrien redan existerande distriktsnämnderna och söker reglera dessas verksamhet bl. a. genom att bereda dem tillfälle att utse en opartisk ordförande med utslagsröst. Verkställigheten av lagens bestämmelser är i huvudsak anförtrodd åt dessa organisationer utan statens direkta inblandning.

Enligt lagen är varje kolgruvearbetare, som sysselsättes med arbete under jorden, berättigad till viss minimilön, som skall fastställas av vederbörande distriktsnämnd. Varje häremot stridande överenskommelse om löner är utan verkan De sålunda fastställda lönerna förbliva i kraft intill dess de ändras i överensstämmelse med lagens stadganden. Distriktsnämnderna äga rätt att besluta om ändring i minimilönen, när helst bägge parterna därom träffa överenskommelse i nämnden, eller efter utgången av ett år, räknat från den tidpunkt, då lönen sist fastställdes, eller ock på ansökan i viss ordning från en arbetare eller arbetsgivare, som anses företräda en mera allmän uppfattning å någondera sidan.

Distriktsnämnderna äro förpliktade att träffa bestämmelse om särskilda lönesatser för ålderstigna eller av en eller annan orsak mindre arbetsdugliga arbetare, om de krav, som böra uppställas ifråga om arbetsprestationen, om utbetalning av arbetslön vid avbrott i arbetet på grund av force majeure samt minimilönesatsernas förverkande genom försummelse från arbetarens sida att uppfylla stadgade villkor ifråga om arbetsprestation.

I samband med den före kriget bestående statliga regleringen av arbetslönerna må också erinras om den uppgift, som på grund av 1896 års lag om förlikning i arbetstvister (Conciliation Act, 1896), tillkom en särskild tjänsteman, (Chief Industrial Commissioner) inom arbetsministeriet och som endast avsåg att åvägabringa medling i arbetstvister.

Lagstiftning under kriget. Under kriget har den statliga regleringen av arbetslöner tagit en högst betydande omfattning framför allt inom krigsindustrierna, men även inom näringsgrenar, exempelvis jordbruket, som indirekt berörts av kriget, så att praktiskt taget större delen av det engelska näringslivet torde hava rönt påverkan därav. Endast i den mån lagstiftningen ifråga kan väntas bliva bestående efter kriget, kommer densamma att här göras till föremål för en närmare redogörelse.

Normgivande för den statliga regleringen av krigsindustrierna hava varit de tre s. k. ammunitionslagarna (Munitions of War Acts) av åren 1915, 1916 och 1917. Enligt den första ammunitionslagen förbjöds strejk eller lockout inom en tid av 3 veckor från det anmälan om tvisten gjorts hos handelsministeriet (Board of Trade). Samtidigt träffades bestämmelse om att vissa fabriker kunde förklaras underkastade särskild kontroll med befogenhet för ammunitionsministern att reglera lönetvister eller hänvisa dem till skiljedom i viss ordning. Skiljedom kunde avkunnas antingen av en för produktionens reglering tillsatt särskild kommitté (Committee of Production) eller av en enda skiljedomare, utsedd av bägge parterna eller i brist på överenskommelse av handelsministeriet, eller ock av en skiljedomstol bestående av lika antal representanter för bägge parter med ordförande utsedd av handelsministeriet. Skiljedomen var lagligt bindande och för överträdelse voro stränga straffbestämmelser fastställda.

Enligt den andra ammunitionslagen bemyndigades ammunitionsministern att fastställa lönesatser för kvinnliga arbetare inom krigsindustrierna, vare sig dessa drevos för statens räkning eller som enskilda företag. Detsamma skulle gälla icke yrkesskickliga arbetare, vilka sysselsattes med arbete, som före kriget ansågs tillhöra yrkesskickliga. Samtidigt träffades bestämmelse om upprättande av särskilda skiljedomstolar (Special Arbitration Tribunals) för hithörande frågor, och bland domstolens ledamöter skulle i förekommande fall finnas minst en kvinnlig representant.

Enligt den tredje ammunitionslagen utrustades ammunitionsministern med befogenhet att reglera löner för arbetare i krigsindustrierna även i sådana fall, då någon tvistefråga icke förelåg till avgörande, men skulle sålunda fastställda lönesatser icke

förbliva bindande efter krigets slut. Vidare kunde den lagligt bindande verkan av fastställda lönesatser utsträckas till företag, som icke omfattades av det ursprungliga beslutet, förutsatt att detta ägde tillämpning å majoriteten av arbetare inom vederbörande yrke. På grund härav kunde exempelvis de fastställda lönesatserna göras bindande även för företag, som stodo utanför vederbörande arbetsgivarorganisation. Bestämmelsen ifråga erbjuder en motsvarighet till strävandena att göra kollektiva överenskommelser, som omfatta majoriteten å ömse sidor inom ett yrke, bindande även för minoriteten. Slutligen stadgas i den sista ammunitionslagen, att fastställda lönesatser kunna förändras endast på ammunitionsministerns direktiv.

Av icke mindre betydelse i här förevarande avseende torde vara lagen om spannmålsproduktionen (Corn Production Act) av år 1917. Enligt denna lag upprättades en särskild lönenämnd för jordbruket i England med Wales (Agricultural Wages Board). Ledamöterna i nämnden utgöras dels av ett antal personer, som förordnas av jordbruksministeriet (Board of Agriculture) och som icke behöva tillhöra jordbruket, dels av representanter till lika antal för bägge parter. Förstnämnda antal är för närvarande 7, medan representanterna uppgå till 16 å vardera sidan, så att totalantalet utgör 39. Halva representantantalet å ömse sidor utses genom val av fackliga organisationer o. dyl., medan den andra hälften förordnas av jordbruksministeriet, för arbetarrepresentanternas vidkommande efter samråd med arbetsministern och med vederbörlig hänsyn tagen till förslag från arbetarnas sida.

Nämndens uppgift är att fastställa minimilöner, i första hand för arbete på tid men även för ackordsarbete. Såsom regel gäller härvid, att fullgod arbetares lön skall utgöra minst 25 sh. i veckan. I lönen må med jordbruksministeriets medgivande även inräknas sedvanliga naturaförmåner, som i så fall skola värdesättas av ministeriet. Värdet av rusdrycker, som tillhandahållas av arbetsgivaren, får dock icke tagas i betraktande vid minimilönens fastställande. En månad innan definitivt beslut fattas om viss minimilön, skall densamma kungöras, och åligger det jordbruksministeriet att taga under omprövning de erinringar, som under mellantiden kunna framställas.

Det tillkommer den centrala nämnden att för olika delar av landet upprätta distriktsnämnder (District Wages Committees), bestående av representanter till lika antal för bägge parter ävensom förordnade ledamöter, uppgående till högst en fjärdedel av hela ledamotsantalet. Bland ledamöterna måste åtminstone en vara kvinna. Distriktsnämndens uppgift är att upprätta förslag till minimilöner inom vederbörande distrikt och underställa detsamma den centrala nämndens prövning.

Vid slutet av mars 1919 hade upprättats 39 distriktsnämnder i England med Wales.

Nämnden äger att fastställa minimilöner för såväl vuxna manliga arbetare som kvinnor och barn. Såsom vuxna räknas härvid arbetare över 18 år. De fastställda minimilönerna för vuxna manliga arbetare variera inom olika grevskap mellan 30 och 36 sh. per vecka vid en veckoarbetstid, växlande mellan 54 och 60 timmar om sommaren (mars—oktober) samt 48 och 60 timmar om vintern. För övertid beräknas 25 % tillägg å vardagar och 50 % å söndagar.

För vuxna kvinnor har fastställts en allmän minimilön av 5 pence i timmen, för flickor under 14 år $2^1/_2$ pence, varefter lönen stiger med $^1/_2$ penny i timmen för varje år upp till 18 år. För en del grevskap hava dock något högre lönesatser fastställts för kvinnliga arbetare. För de första tre månaderna av anställningen gäller en något lägre lönesats. Även för övertidsarbete hava fastställts särskilda lönesatser.

Enligt den nya lagen om lönenämnder av år 1918 (Trade Boards Act, 1918) tillkommer det arbetsministern i stället för handelsministeriet att handhava den centrala ledningen av löneregleringen i utsvettade yrken. Den viktigaste av de nya bestämmelserna utgöres av den arbetsministern tillagda befogenheten att genom provisorisk förordning och utan parlamentets medgivande upprätta nya lönenämnder. Härigenom hava öppnats möjligheter för en snart sagt obegränsad utveckling av lönenämndsinstitutionen. Av betydelse är också, att den tid, som erfordras för att en fastställd minimilönesats skall träda i kraft, förkortats från nio till tre månader.

Den statliga löneregleringen under kriget har sålunda handhafts av skilda myndigheter, som merendels haft en provisorisk karaktär. Erinras må sålunda om den förutnämnda kommittén för produktionens reglering, som genom den första ammunitionslagen tillades viss befogenhet med avseende å skiljedom i lönefrågor. Kommittén bestod ursprungligen av tre statstjänstemän, men förändrades år 1917 till att bestå av ett lika antal representanter för arbetsgivare och arbetare, fortfarande dock med en statstjänsteman som ordförande. Vidare har, som nämnt, ammunitionsministern tillagts vidsträckta befogenheter i fråga om lönereglering genom de olika ammunitionslagarna. En serie av viktiga beslut om lönetillägg under krigstiden har utgått från detta håll, främst att nämna den i november 1917 medgivna löneförhöjningen å 12½ % åt yrkesskickliga arbetare inom hela maskinindustrien, vilket beslut senare erhållit en vidsträcktare tillämpning. Jämväl må erinras om de särskilda skiljedomstolar, varom bestämmelse träffades i 1916 års ammunitionslag och varav en upprättats för reglering av kvinnliga arbetares löner inom krigsindustrierna. Slutligen har arbetsministern (tidigare handelsministeriet) fått sig vissa befogenheter tillagda enligt ammunitionslagarna i fråga om utseende av skiljedomare eller skiljedomstolar för vissa särskilda tvistefrågors behandling, varjämte, som nämnt, utvecklingen av lönenämndsinstitutioner kommit att åvila denne minister.

Frånsett lönenämnden för jordbruket må här ytterligare framhållas tvenne institutioner, som under kriget upprättats i syfte, att handlägga lönefrågor för vissa grupper av arbetstagare.

Förlikings- och skiljenämnden för civila tjänstemän (Civil Service Conciliation and Arbitration Board) daterar sig från förra hälften av år 1917 och har i uppdrag att behandla lönefrågor för statstjänstemän, vilkas årslön understiger 500 £. Nämnden består av tre opartiska personer, tre representanter för statsmyndigheterna och lika stort antal representanter för befattningshavarna. Nämnden har fattat ett stort antal beslut om krigstidstillägg åt olika befattningshavare.

Nämnden för sjömansyrket (National Maritime Board) upprättades vid slutet av år 1918 av ministeriet för skeppsindustrien (Ministry of Shipping). Arbetsgivare och arbetare äro representerade i nämnden till lika antal med en opartisk ordförande. Nämndens beslut äro icke lagligt bindande, men kontrollen över nästan allt tonnage erbjuder dock vederbörande minister ett medel att öva ett tvångsliknande tryck.

Anmärkas må slutligen, att med den under kriget genomförda statskontrollen över järnvägarna och kolgruvorna har följt, att staten såsom i sista hand arbetsgivare har kommit att spela en betydande roll vid löneregleringar. Inom bägge dessa näringsgrenar har staten genom sina organ förhandlat med vederbörande arbetsorganisationer på kollektiv basis, men någon permanent förhandlingsorganisation har icke upprättats. Vid järnvägarna hava dock förhandlingar förts om framtida anstalter för lönernas reglering efter växlingen i levnadskostnaderna, en metod som i några fall praktiserats i andra yrken och för övrigt tillvunnit sig allmänt intresse.

Slutanmärkningar om det nuvarande läget. Inför den förestående demobiliseringen har regeringen nödgats träffa särskilda anstalter till skydd mot lönenedpressning under den period av arbetslöshet, som kan väntas inträda. Genom 1918 års lag om tillfällig reglering av arbetslöner (Temporary Wages Regulation Act) garanterades rådande arbetslöner för en tid av sex månader från den 21 november 1918 räknat. Lagen har sedermera förlängts för ytterligare sex månader, d. v. s. till den 21 november 1919. Den äger tillämpning å samtliga arbetare, män och kvinnor, vare sig de sysselsättas i krigsindustrier eller icke. Rådande lönenivå definieras såsom antingen de sist fastställda lönesatserna i enlighet med ammunitionslagarna eller, i yrken som icke beröras av dessa lagar, de löner som gällde den 11 november 1918.

Samtidigt äga de anstalter, som träffats för reglering av löner inom krigsindustrierna, alltjämt bestånd, och ammunitionslagarna skola i enlighet med bestämmelserna däri upphöra inom ett år »efter krigets slut» eller, på grund av särskild förordning,

tidigare. Vad lönenämnden för jordbruket beträffar, skall densamma äga fortbestånd under fem år, och den under kriget utvidgade lönenämndsinstitutionen inom utsvettade yrken är, som av det föregående framgår, utav permanent karaktär. Förlikningsoch skiljenämnden för civila tjänstemän torde sannolikt komma att fortbestå eller att ersättas av en liknande institution. Nämnden för sjömansyrket, som saknar lagliga befogenheter, torde näppeligen komma att fortbestå annat än möjligen som en frivillig förlikningsnämnd. De framtida förhandlingsmetoderna vid järnvägarna och kolgruvorna bliva givetvis beroende på statens blivande ställning i förhållande till dessa näringsgrenar.

I samband med mera normala förhållandens inträdande uppstå emellertid en del ganska svårlösta löneregleringsfrågor, av vilka några här må framhållas. Det gäller sålunda att träffa avgörande ifråga om giltighetstiden för avkunnade skiljedomar enligt ammunitionslagarna, om domstolarnas kompetens att upptaga nya frågor, om förbudet mot strejk och lockout skall äga fortsatt giltighet, så länge skiljedomarna äga bestånd — något, som icke anses erforderligt på alla håll — m. m. Särskilt för de kvinnliga arbetarnas del torde upphörandet av de stadgade minimilönerna komma att medföra fara för lönenedpressning, och det har därför ifrågasatts, att i avvaktan på en utveckling av lönenämndsinstitutionen de fastställda lönesatserna tills vidare skulle tillämpas såsom minima.

En annan fråga av betydande räckvidd är, huruvida befogenheten att fastställa löner för andra arbetsgivare och arbetare än de direkt berörda skall i en eller annan form äga fortbestånd efter kriget. Från arbetarhåll torde dylika strävanden komma att möta stark opposition.

Arbetslönernas reglering på basis av levnadskostnadernas storlek erbjuder flera svårlösta spörsmål. En automatisk reglering på grundval av existerande löner står i strid med arbetarnas strävanden att ernå ökad reallön och torde därför möta oövervinnerligt motstånd. Tänkas kan däremot en tillämpning av här ifrågavarande princip på de lönesatser, som efter hand och på vanlig väg fastställas inom ett yrke. Likaså kan tänkas en periodisk lönereglering med automatisk justering av redan avtalade löner under mellantiden på basis av levnad-kostnadsindex.

Statstjänarnas lönefråga synes komma att tilldraga sig alltmera uppmärksamhet. Av betydelse är, att staten under krigstiden i betydligt ökad utsträckning måst träda i underhandling med sina befattningshavare, särskilt om man tager i betraktande de under statlig kontroll ställda kolgruvorna och järnvägarna. Den gängse metoden har härvid varit underhandling på kollektiv basis, med de fackliga organisationerna erkända såsom förhandlande parter. Huruvida och i vilken utsträckning samma förhandlingsmetod kan komma att tillämpas framdeles, är ovisst och beror givetvis i mångt och mycket på omfattningen och karaktären av en fortsatt statlig kontroll över näringslivet.

Av vitalt intresse för arbetare i utsvettade yrken är givetvis en fortsatt snabb utveckling av lönenämndsinstitutionen. Ifrågasatts har att nämnder jämväl skulle kunna upprättas för sådana grenar av en eljest väl organiserad industri, där lönenivån är mycket låg och organisationsväsendet föga utvecklat, eller för särskilda grupper av arbetare, framför allt kvinnor.

Påpekas må till sist i detta sammanhang, att det statliga ingripandet på arbetslönernas område under kriget i hög grad befrämjat lönefrågornas behandling på nationell basis. Inom flera industrier, exempelvis maskin-, skeppsbyggnads-, byggnads- och kemiska industrierna samt transportväsendet hava träffats beslut om lönetillägg gällande hela landet, och detta sakförhållande torde icke komma att bliva utan betydelse för lönefrågornas behandling i framtiden.

London den 28 maj 1919.

Erik Sjöstrand.

3. Bostadsfrågans läge i England.

Såsom den viktigaste och mest trängande uppgiften uti arbetet på att »rekonstruera» samhället efter kriget har den engelska regeringen framhållit anskaffandet av lämpliga bostäder åt befolkningen. I verkligheten är läget på detta område i högsta grad otillfredsställande och nästan kritiskt. De förfallna kvarter, som benämnas »slums», stå kvar i samma tillstånd som före kriget, och trångboddheten är vida spridd. För de demobiliserade soldaterna är det svårt och ofta omöjligt att erhålla en bostad, som verkligen förtjänar detta namn. Å andra sidan råder en vida utbredd arbetslöshet bland murare, snickare och hantlangare ävensom bland arbetare i övriga yrken, som äro beroende av byggnadsverksamheten.

Efterfrågan efter nya bostäder kan sägas vara av en tvåfaldig karaktär. Sålunda erfordras icke endast nya bostadshus för att fylla den nu rådande bristen, utan lika viktigt är, att bristfälliga eller ohälsosamma byggnader iståndsättas eller nedrivas för att ersättas av andra. I korthet sagt kunna krigets verkningar på bostadsmarknaden sägas hava varit följande:

1. att i hög grad öka bristen på bostadshus;
2. att förhindra så gott som allt arbete på att iståndsätta otjänliga bostäder eller att undanrödja »slums»;
3. att öka byggnadskostnaderna och kapitalräntan;
4. att framkalla en akut brist på byggnadsmaterial.

Vad beträffar de tvenne första momenten, rådde stor brist på bostäder redan före kriget, såsom framgår därav, att enligt 1911 års folkräkning icke mindre än en tiondedel av befolkningen bodde i överbefolkade lägenheter, varvid såsom överbefolkade räknas lägenheter, som rymma mer än två vuxna personer — över 14 år — per rum. För ytterligare belysande härav kan nämnas, att antalet nybyggda smålägenheter, vilkas hyra per år understeg 20 £, under år 1905 uppgick till 99 905 i England och Wales, men år 1912 till endast 44 821. Det årliga behovet av nya bostadshus uppskattas till 100 000 hus, däri inräknat sådana, som erfordras för att ersätta utdömda bostäder, men under intet av de tio åren närmast före kriget förmådde vare sig den offentliga eller enskilda byggnadsverksamheten att tillgodose detta behov. Sedan år 1915 kan byggnadsverksamheten sägas hava så gott som totalt avstannat. Bostäder för arbetarklassen hava endast uppförts till ett mycket ringa antal med undantag av vissa distrikt, där tillverkning av krigsförnödenheter och fartyg ägt rum i större utsträckning, men även inom dessa områden har byggnadsverksamheten varit långt ifrån tillräcklig att fylla behovet. En följd härav har varit, att priset på bostäder ökats under kriget, vilket åter medfört att trångboddheten tilltagit.

Under förlidet år anmodade Local Government Board de lokala myndigheterna i England och Wales att uppgiva antalet nya bostäder, som omedelbart erfordrades, ävensom det antal, som behövde byggas efter krigets slut för att tillgodose arbetarbefolkningens behov. De inkomna svaren visade, att minst 300 000 bostadshus komma att erfordras. En liknande undersökning i Skottland visade, att därstädes förelåg behov av minst 100 000 bostadshus. Ytterligare ansåg en av Local Government Board tillsatt kommitté med sir John Tudor Walters såsom ordförande, att 200 000 bostadshus behövde byggas för att ersätta sådana, som voro otjänliga till bostad. Hela antalet erforderliga nya bostäder i England, Wales och Skottland uppskattades av kommittén till allra minst 500 000.

Sistnämnda antal betraktas emellertid av vissa experter såsom en minimisiffra. Före kriget gjordes i växande omfattning bruk av de bestämmelser i 1909 års bostadslag, enligt vilka lokalmyndigheterna kunde ålägga husägare att utföra vissa reparationer eller själva verkställa sådana på husägarens bekostnad, om denne tredskades. I kraft av dessa bestämmelser underkastades icke mindre än 67 065 bostadshus repa-

ration under år 1914 gentemot 19 463 under år 1911. På grund av bristen på arbetare och byggnadsmaterial hava emellertid reparationerna av bristfälliga byggnader under kriget måst inskränkas till det allra nödvändigaste, och praktiskt sett har befogenheten att utrymma bostäder och föreskriva verkställandet av reparationer icke tagits i anspråk. Genom en cirkulärskrivelse från Local Government Board år 1915 anbefallde ock lokalmyndigheterna uttryckligen att icke göra bruk av ifrågavarande bestämmelser.

Från olika håll och ur olika synpunkter vitsordas nu den stora betydelsen av goda bostäder. De förrättade läkarundersökningarna av inskrivna rekryter hava bestyrkt de förut gjorda iakttagelserna om sambandet mellan bostadsförhållanden och allmänt hälsotillstånd. De sakkunniga, som för två år sedan hade i uppdrag att undersöka orsakerna till den rådande oron på arbetsmarknaden, fäste så gott som samtliga särskilt uppmärksamheten på bostadsförhållandenas inflytande på arbetarbefolkningens sinnelag. Hälsovårdsmyndigheternas rapporter vittna om den betydelse, man på detta håll tillmäter upprätthållandet av en tillfredsställande bostadsstandard. Slutligen har från industriens och jordbrukets håll framhållits, huru angeläget det är för utvecklingen av dessa näringsgrenar, att byggnadsverksamheten åter igångsättes.

Uppförandet av nya bostäder kan tänkas ske genom — förutom regeringen, lokalmyndigheter och enskilda personer — stiftelser, arbetsgivare, jordägare, allmännyttiga sammanslutningar (Public Utility Societies), vanliga bolag samt järnvägsbolag och andra institutioner av halvoffentlig karaktär. Praktiskt sett komma härvid endast i betraktande regeringen, lokalmyndigheterna, allmännyttiga sammanslutningar och enskilda personer. Tidigare har bland dessa den enskilda byggnadsverksamheten spelat den utan jämförelse största rollen. Med undantag av ett relativt ringa antal bostäder, som uppförts av lokalmyndigheterna, huvudsakligen för den fattigaste befolkningen, har byggnadsverksamheten fallit på den privata företagsamheten. En av London County Council tillsatt kommitté har konstaterat, att mer än 96 % av samtliga arbetarbostäder i de Förenade konungarikena tidigare uppförts av enskilda företagare.

Långt före krigets slut framhölls det, såsom exempelvis av Tudor Walters kommitté, att den enskilda företagsamheten på grund av höga priser samt svårigheten att anskaffa arbetskraft och material sannolikt icke komme att inlåta sig på byggnadsverksamhet under de första två eller tre åren efter fredens avslutande, för så vitt icke särskilda lättnader bereddes den. I varje fall väntades det icke, att den enskilda företagsamheten skulle uppföra bostäder för arbetarklassens fattigare element, vilkas löneförhållanden icke medgåvo att erlägga den hyra, som måste krävas. Den frågan framställde sig därför, i vad mån regeringen kunde påräkna medverkan från lokalmyndigheterna för beredandet av nya bostäder. I detta syfte utsände regeringen i juli 1917 en cirkulärskrivelse till samtliga lokalmyndigheter — vari angavs att 300 000 nya bostadshus omedelbart erfordrades — och de inkomna svaren visade, att 900 av de befintliga 1 800 lokalmyndigheterna i England och Wales voro villiga att uppgöra planer för bostäders uppförande eller hade dylika planer under förberedande arbete, varigenom i allt 150 000 bostadshus kunde åstadkommas, förutsatt att staten trädde emellan med ett avsevärt ekonomiskt understöd. Samtidigt beslöt regeringen, att ett betydande understöd skulle lämnas de lokalmyndigheter som voro beredda att omedelbart efter krigets slut träffa sådana anstalter för uppförande av arbetarbostäder, som kunde vinna statsmyndigheternas godkännande.

I första rummet räknade regeringen sålunda på lokalmyndigheternas medverkan i och för byggnadsverksamhetens igångsättande. Tillika räknades emellertid därpå, att allmännyttiga sammanslutningar skulle lämna sitt bistånd, och för att uppmuntra till bildandet av dylika samt för att främja utvecklingen av de redan bestående beslöts att låta statsunderstödet komma även dessa till del.

Bestämmelserna och villkoren för ekonomiskt understöd åt lokalmyndigheterna angåvos i en cirkulärskrivelse till dem i mars 1918 samt underkastades revision i januari 1919. Villkoren för understöd åt allmännyttiga sammanslutningar kungjordes i

en cirkulärskrivelse den 24 mars 1919. För att bistå lokalmyndigheterna uti deras verksamhet på området upprättade Local Government Board vidare distriktsbyråer under ledning utav särskilda kommissionärer, som kostnadsfritt ställdes till lokalmyndigheternas förfogande.

Beskaffenheten av den statshjälp och de övriga anstalter, genom vilka regeringen söker att befrämja byggnadsverksamheten — varav större delen återfinnes i den bostadslag, som är under behandling i parlamentet — kan i korthet angivas sålunda:

Varje lokalmyndighet måste inom tre månader efter lagens antagande ingiva förslag till uppförande av bostadshus i de fall, då sådana erfordras.

Om en lokalmyndighet uraktlåter att ingiva dylikt förslag eller att bringa detsamma till verkställighet eller om förslaget är olämpligt, tillkommer det Local Government Board att inskrida eller att anbefalla grevskapsrådet (County Council) att vidtaga nödiga åtgärder i lokalmyndighetens ställe.

Ekonomiskt understöd lämnas, om förslagen bringas till fullbordan, inom »sådan tid efter lagens antagande, som kan komma att fastställas av Local Government Board i samråd med finansministeriet».

Uppfylles detta villkor, bestrider regeringen hela den årliga kostnad, som överstiger ett belopp motsvarande en penny för varje pund, som uttaxeras av lokalmyndigheten. Det högsta belopp, med vilket skattebetalarna å orten hava att bidraga, är sålunda begränsat till en penny för varje pund.

Efter förloppet av sju år, inom vilken tid mera normala förhållanden beräknas åter skola inträda, komma hithörande bestämmelser att underkastas revision, men lokalmyndigheternas ekonomiska förpliktelser för här ifrågavarande ändamål skola fortfarande vara begränsade till ett belopp motsvarande en penny för varje uttaxerat pund.

Allmännyttiga sammanslutningar äro berättigade att i lån av staten erhålla tre fjärdedelar av kostnaderna för utförandet av sådana förslag till bostäders uppförande, som vunnit vederbörligt godkännande, förutsatt att de kunna anskaffa den återstående fjärdedelen från privat håll. Till hjälp vid lånets återbetalning erhålla de ett årligt understöd, som sammanlagt får uppgå till omkring en tredjedel av totalkostnaderna.

Olika bestämmelser äro träffade i och för underlättandet av förvärvet av erforderlig mark. Bestämmelserna om markpriset innefattas i det förslag till expropriationslag (Acquisition of Land Bill), som är under behandling av parlamentet och som föreskriver, att offentliga upptaxerare skola fastställa det pris, som erlägges för varje jordområde på basis av dess nuvarande värde (exakt).

Lokalmyndigheterna bemyndigas att framtvinga uppfyllandet av de bestämmelser i sanitärt hänseende, som gälla för till bostadslägenheter upplåtna byggnader (converted into tenements).

Även bemyndigas lokalmyndigheterna att lämna husägare lån för byggnaders reparation eller fullständiga iståndsättande.

Regeringen är befogad ålägga en lokalmyndighet att undanrödja bristfälliga bostäder (slums) eller i händelse av tredska inskrida själv eller genom grevskapsrådet. Hava dylika bostäder undanröjts, kan samma statsunderstöd lämnas som eljest vid uppförandet av nya hus.

Det pris, som får erläggas för mark, som upptages av »slums», vilka skola undanrödjas, är begränsad till värdet av marken utan byggnader och utan hänsyn tagen till dess värde såsom fabriks- eller affärsområde, allt förutsatt att marken avses för uppförande av bostäder eller för beredande av öppen plats.

Markägare kunna av domstolarna bemyndigas att vidtaga förbättringsarbeten å bristfälliga bostäder (slums), om hyresgästen (husets ägare) försummar sin skyldighet härutinnan.

Lokala byggnadsbestämmelser kunna sättas ur kraft beträffande varje byggnadsföretag, som vunnit Local Government Board's godkännande, och lokalmyndigheterna äro bemyndigade att under de närmaste tre åren under vissa villkor medgiva upp-

förandet och användandet av bostadshus enligt godkänd plan i trots av däremot stridande föreskrifter i de lokala byggnadsbestämmelserna. Vägrar lokalmyndigheten lämna dylikt medgivande, kan vädjan ske till Local Government Board.

Det omedelbara behovet av bostäder gör det till en trängande nödvändighet att på allt sätt påskynda förberedelserna för husens uppförande. I vad på regeringen ankommer, har denna underlättat prövningen i sista instans av stadsplaner och byggnadsritningar genom att medgiva prövningens uppdelning på olika stadier. I vanliga fall torde numera prövningen inom Local Government Board av ett förslag till byggnadsföretag, innefattande stadsplan och erforderliga byggnadsritningar, icke taga mera tid än 2 à 3 månader.

Större fara föreligger givetvis för att lokalmyndigheterna icke skola inskrida med nödig skyndsamhet. I många fall torde ock svårighet att uppbringa lånemedel verka avskräckande på myndigheterna. Påpekas bör nämligen, att regeringen måst hänvisa alla lokalmyndigheter utom de minsta att för ändamålet upptaga lån på öppna marknaden, och med nu rådande höga räntesatser samt den konkurrens, som det sista krigslånet utövar, ställer sig låneanskaffningen nog så svår. Förslag hava därför varit å bane att upplägga ett särskilt bostadslån genom statens försorg. Låneanskaffningen för allmännyttiga sammanslutningar liksom för mindre lokalmyndigheter ombesörjes däremot av regeringen.

Även torde det komma att möta svårigheter för lokalmyndigheterna i fråga om markanskaffning, om också den expropriationslag, vilken, som nämnt, är under behandling i parlamentet, i många fall torde underlätta förvärv av mark till rimligt pris.

Beträffande anskaffningen av byggnadsmaterial har regeringen vidtagit omfattande anstalter för att möta behovet, och enligt uppgift förfogar den över material till 100 000 nya bostadshus, som förvärvats till ett pris understigande marknadens med 10 à 15 %. I varje fall hava emellertid materialpriserna stegrats med belopp växlande mellan 100 och 300 % sedan tiden före kriget, något som bl. a. tillskrives de i byggnadsindustrien förekommande trustbildningarna.

Någon större svårighet torde icke möta att erhålla arbetskraft, då enligt senast tillgängliga uppgifter inemot 50 000 byggnadsarbetare funnos bland dem, som mottaga arbetslöshetsunderstöd från staten. Då det därför å många håll klagas över brist på byggnadsarbetare, torde detta vara att tillskriva vissa bristfälligheter uti förmedlingen av arbetskraft.

Stegringen i materialpriser och arbetslöner under kriget beräknas hava ökat kostnaderna för uppförande av ett arbetarbostadshus (enfamiljshus) från 250 £ (4 500 kr.) till 550 £ (10 000 kr.). Än högre ställer sig kostnaden, om huset skall uppfylla de fordringar, som numera uppställas på en arbetarbostad. Den hyra, som av ekonomiska skäl måste krävas, torde därför komma att uppgå till 12 à 18 sh. (10·8 à 16·2 kr.) i veckan, inklusive skatt. I många fall äro dock lokalmyndigheterna tveksamma, om icke denna hyra ställer sig för hög för de samhällsklasser, för vilka husen egentligen äro avsedda. Ganska allmänt är man därför av den uppfattningen, att en lägre hyra måste fastställas och att den icke täckta kostnaden i yttersta hand måste bäras av skattebetalarna.

Påpekas må slutligen, att den av regeringen framlagda planen för bostadsproduktionens främjande hittills ännu icke hunnit förverkligas i någon större utsträckning. I mitten av juni 1919 hade sålunda endast 8 lokalmyndigheter och 9 allmännyttiga sammanslutningar påbörjat byggnadsverksamheten, och voro sammanlagt 1 234 hus under uppförande. Inom de närmaste dagarna väntades ytterligare byggandet av 1 596 hus. Samtidigt voro, så vitt känt, omkring 1 650 hus under uppförande genom den enskilda företagsamhetens försorg.

London den 21 juni 1919.

Erik Sjöstrand.

4. Kolkommissionens betänkande.

I syfte att undersöka förhållandena inom den engelska kolindustrien tillsattes i början av år 1919 en särskild kommission av representanter för regeringen, arbetsgivarna och arbetarna. Sedan frågan om gruvarbetarnas arbetstid och löner behandlats, kommo kommissionens överläggningar att röra sig om den av arbetarna påyrkade nationaliseringen av gruvorna och gruvrörelsen. Härvid hava »vittnesmål» avgivits inför kommissionen av åtskilliga större jordägare rörande uppburna »royalties» för kolgruvedrift, varjämte förhör hållits med experter samt representanter för kolgruveindustrien m. fl. Arbetarna ingåvo till kommissionen ett förslag till nationalisering av gruvorna. Kommissionen avgav i juni 1919 betänkande över dessa frågor, vilket tilldragit sig stor uppmärksamhet. I betänkandet framföras fyra olika meningar i ämnet.

Ordföranden, mr. Sankey, uttalar sig för statens omedelbara övertagande av gruvrättigheterna (royalties) mot en »rimlig och rättvis» ersättning, vidare för gruvdriftens förstatligande efter tre år samt i avvaktan därpå upprättandet av en hela landet omfattande organisation av representanter för gruvindustri, gruvarbetare och konsumenter med ett nationellt råd såsom högsta instans och rådgivande myndighet åt en minister för gruvdriften. Vid varje gruva inrättas en nämnd (local mining council) bestående av 10 personer, nämligen driftsledaren, hans närmaste man och affärsledaren såsom självskrivna, vidare fyra ledamöter, valda av arbetarna, samt återstående tre, utsedda av distriktsrådet. Nämndens uppgift skulle bliva att handlägga frågor om arbetarskydd och hälsovård, samt överhuvud sådana av lokal betydelse.

Inom vart och ett av de 14 distrikt, i vilka Storbritannien för ändamålet indelas, skulle upprättas ett distriktsråd (District Mining Council) av 14 ledamöter, varav ordföranden och vice ordföranden skulle utses av ministern för gruvdriften, fyra genom val av arbetarna och de återstående åtta av det nationella rådet för gruvdriften (National Mining Council). Av sistnämnda åtta ledamöter skola fyra representera konsumentsintressena (varav i förekommande fall minst två representanter för järn- och stålindustrien samt minst två representanter för kolexportörerna), två kolindustriens tekniska sida och två handeln med kol. Distriktsrådens uppgift skulle vara att fastställa kolets pris vid gruvöppningen samt maximipris vid försäljning för hushållsändamål och åt industrien. Även skulle distriktsrådet träffa överenskommelse med lokala myndigheter ifråga om försäljning, distribution och export av kol. Det nationella gruvrådet skulle utses av distriktsråden, så att varje råd väljer en representant för varje 5 mill. ton producerat kol, dock minst en representant för varje råd. Såsom rådgivande myndighet åt ministern fungerar en stående kommitté av 18 ledamöter, vilka utses av det nationella rådet bland dess medlemmar.

Uti anställningskontrakten skola arbetarna förbinda sig att avhålla sig från strejk:

1) i varje lokal tvist, för så vitt icke tvisten vederbörligen handlagts av den lokala nämnden och distriktsrådet samt dessa icke lyckats åstadkomma någon lösning;

2) i varje tvist, berörande ett helt distrikt, för så vitt icke distriktsrådet och det nationella rådet utan resultat handlagt tvisten; samt

3) i varje tvist, omfattande hela landet, för så vitt icke det nationella rådet utan resultat sökt åvägabringa lösning.

Såsom motiv för inlösning av gruvrättigheterna åberopas bl. a. äganderättens nuvarande splittring på inemot 4 000 jordägare. Detta leder till bibehållandet av alldeles onödiga sidoväggar och bristfällig samverkan i och för vattnets avledande samt medför, att en mängd kol icke kommer till användning och att kostnaderna för uppfordringen ökas.

I och för inlösningen skulle värdet av varje rättighet fastställas av statens värderingsmän med rätt för ägaren att vädja till en särskild nämnd. Därvid skulle icke tagas i betraktande äganderätt till underjordiska utfartsvägar (underground wayleaves)

eller fyndigheter av oviss beskaffenhet. Ett maximibelopp skulle fastställas för hela inlösningssumman, som därefter fördelas mellan de olika ägarna.

I fråga om den konstaterade minskningen i produktionen säger sig ordföranden hava blivit övertygad om att var och en icke gör sitt bästa, men han kan icke avgöra, om felet ligger hos ledningen eller hos arbetarna. Emellertid vågar han tro, att arbetarna både vilja och kunna åstadkomma en produktion av minst 250 mill. tons årligen.

Arbetarnas representanter, nämligen mr. Robert Smillie, mr. Herbert Smith, mr. Frank Hodges, mr. R. H. Tawney, mr. Sidney Webb och sir Leo Chiozza Money, ansluta sig i det väsentliga till ordförandens förslag, men hava i vissa punkter en avvikande mening. Sålunda påyrkas, att arbetarna skola beredas en starkare representation uti distriktsråden samt det nationella rådet i överensstämmelse med det förslag, som förut framställts från gruvarbetarnas sida. Vidare framföras betänkligheter mot att, såsom ordföranden föreslagit, begränsa arbetarnas strejkrätt, samtidigt som betydelsen av att förhindra onödiga arbetsnedläggelser framhålles.

I fråga om gruvrättigheterna anse de tre förstnämnda arbetarrepresentanterna, att dessa böra indragas till staten utan någon som helst ersättning, dock så att smärre ägare, som genom indragningen skulle berövas sitt uppehälle, kunde tillerkännas något understöd.

Det konstateras med beklagande, att produktionen icke ännu återhämtat sig från de ogynnsamma verkningarna av kriget, men samtidigt påpekas frånvaron av bevis för att arbetarna icke gjort sitt bästa.

Arbetsgivarnas representanter, sir Adam Nimmo, mr. R. W. Cooper och mr. Evan Williams samt två av de tre ledamöter, regeringen utsett, nämligen mr. A. Balfour och sir Allan Smith, motsätta sig kolindustriens förstatligande i någon form, men uttala sig däremot för gruvrättigheternas indragning. Därjämte föreslå de en hela landet omfattande organisation med lokala nämnder, distriktsråd och ett nationellt råd, samtliga på paritetisk grund, i och för handläggning av frågor berörande arbetsförhållandena i vidsträcktaste bemärkelse. Arbetarna skulle ock beredas tillfälle till ökad inblick i produktionen samt knytas närmare vid industrien.

Det framhålles, att något rimligt skäl icke finnes för att skötseln skulle bliva lika effektiv under statsdrift som under enskild äganderätt eller för att kolpriset skulle nedbringas genom nationaliseringen. Ej heller skulle därigenom den påstådda antagonismen mellan arbetsgivare och arbetare försvinna.

Såsom värderingsgrund för inlösningen av gruvrättigheterna föreslås medelvärdet av hithörande inkomster under vart och ett av de fem åren närmast före kriget, vilket medelvärde skulle multipliceras med 15.

Nödvändigheten av produktionens ökning framhålles, och närmare undersökning i frågan föreslås, vilket sistnämnda krav även framställts av arbetarnas representanter.

En av de tre ledamöter regeringen utsett, sir Arthur Duckham, uttalar sig i ett särskilt yttrande till förmån för gruvrättigheternas inlösning, men mot nationalisering av gruvdriften.

London den 24 juni 1919.

Erik Sjöstrand.

Arbetsmarknaden under augusti och september 1919.

Det allmänna läget å arbetsmarknaden under augusti och september kan betecknas såsom tämligen gynnsamt med någon förbättring sedan de närmast föregående månaderna, men någon större livaktighet gjorde sig knappast gällande. Den tillgängliga arbetskraften synes hava bäst utnyttjats i de större städerna, vilket icke saknar samband med den där särskilt skarpt framträdande bostadsbristen, som hämmar tillströmningen av arbetare från andra orter. I allmänhet kunde yrkesarbetare utan svårighet erhålla anställning, varemot ett visst överskott av grovarbetare nästan överallt förefanns. Flera arbetsförmedlingsanstalter göra gällande, att den knappa arbetstillgången för grovarbetare delvis beror på den höga betalning dessa söka betinga sig, varför sådana anställas endast för de nödvändigaste göromålen. Ett bevis för arbetsmarknadens förbättring utgör den omständigheten, att den från vintern kvarstående understödsverksamheten inom vissa kommuner efter hand under sommarens lopp kunde helt indragas, varefter det återstående antalet arbetslösa hänvisades till de nödhjälpsarbeten, som bedrevos vid Skogssällskapets statsarbeten. — Det bör i detta sammanhang framhållas, att det ovan sagda avser endast den manliga arbetsmarknaden; beträffande den kvinnliga kunde behovet av arbetskraft ingenstädes tillgodoses, och detta gäller icke blott ifråga om tjänarinnor i husligt arbete, viss restaurangpersonal och andra dylika yrkesgrupper, varå bristen sedan länge varit synnerligen kännbar, utan numera jämväl i viss grad de industriella yrken, inom vilka kvinnor finna användning.

Inom jordbruket pläga under augusti årsarbetare till höstflyttningen anställas, men under nämnda månad detta år var omsättningen ovanligt ringa, beroende på att såväl arbetsgivare som arbetare ställde sig avvaktande på grund av pågående avtalsförhandlingar. Sedan dessa vid slutet av månaden blivit slutförda, tog emellertid anställningen fart och pågick ännu vid september månads utgång. Tillgången å arbetssökande var i allmänhet fullt tillräcklig för tillgodoseende av behovet. Efterfrågan å kunniga kreatursskötare och yngre drängar var å många orter större än tillgången, medan ifråga om statfolk det motsatta förhållandet ofta var rådande. Den tillfälliga arbetskraft, som behövdes för skördens inbärgande, kunde ock utan svårighet anskaffas. Efterfrågan härå var större under september än under augusti, då ogynnsam väderlek hindrade jordbruksarbetet.

Inom industrien var arbetstillgången i stort sett ganska jämn. Vid flottans varv i Karlskrona ägde under augusti en del avskedanden rum, men erhöllo de härigenom arbetslösa snart anställning å andra orter. Inom boktryckeribranschen och kvarnindustrien rådde under största delen av augusti arbetsnedläggelse.

Byggnadsverksamheten erbjöd i allmänhet goda arbetstillfällen vid reparations- och andra tillfälliga arbeten, men då nybyggnadsarbeten icke i större utsträckning förekommo, kunde varaktig sysselsättning ej påräknas. Vid slutet av september började ock tecken till avmattning visa sig.

Inom transportverksamheten betecknades arbetstillgången såsom god i de större hamnarna vid västkusten, *särskilt alltjämt i Göteborg*. Även i åtskilliga av de vid de inre vattenvägarna belägna hamnplatserna rådde livlig verksamhet, om ock det arbete, som erbjöds, var av mera tillfällig natur. Efterfrågan å springpojkar kunde flerstädes ej på långt när tillgodoses.

Antalet ansökningar om arbete *på 100 lediga platser* vid de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna utgjorde under augusti 97 och under september 92. Motsvarande siffror för föregående år framgå av efterföljande sammanställning.

		Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
Jord- och skogsbruk	1913	97	84	83	66	72	71	77	87	75	77	96	92
	1914	62	77	71	59	71	68	82	95	96	94	116	130
	1915	100	92	90	80	85	81	95	105	87	75	84	84
	1916	73	68	74	58	55	57	50	70	58	67	66	66
	1917	57	59	64	58	50	46	35	49	47	69	73	79
	1918	70	87	91	77	74	80	88	106	95	85	99	116
	1919	*122*	*95*	*90*	*69*	*67*	*64*	*74*	*104*	*94*	—	—	—
Övriga näringsgrenar	1913	170	151	119	108	106	122	116	101	94	108	141	122
	1914	147	144	119	101	98	112	103	156	130	145	217	189
	1915	225	209	165	150	126	147	144	130	119	127	165	119
	1916	160	145	121	101	93	100	96	99	89	102	126	107
	1917	128	150	140	132	110	111	132	119	107	117	133	112
	1918	160	196	184	168	153	175	168	145	124	119	133	143
	1919	*192*	*181*	*157*	*126*	*109*	*110*	*109*	*94*	*91*	—	—	—
Samtliga näringsgrenar	1902—1912	182	150	119	104	106	119	118	101	93	104	141	134
	1913	153	138	110	97	99	112	107	96	89	98	129	117
	1914	125	127	107	91	93	104	99	133	121	128	192	182
	1915	202	181	147	125	118	135	134	122	110	110	141	113
	1916	138	124	109	90	85	92	82	88	79	87	106	97
	1917	110	124	118	108	93	94	88	83	81	100	115	105
	1918	137	167	158	143	136	156	147	131	115	109	125	139
	1919	*179*	*162*	*141*	*111*	*99*	*100*	*101*	*97*	*92*	—	—	—

Såsom av tablån framgår, företedde den relativa tillgången å arbetskraft inom jordbruket en ganska betydande stegring under augusti, men för september har relationstalet ånyo sjunkit. Beträffande gruppen övriga näringsgrenar och näringslivet i dess helhet var sänkningen under månaderna maj—juli väsentlig, och månaderna augusti—september utvisa än mer fallande siffror. Dock företer, såsom av de å sid. 1010 och 1018 lämnade uppgifterna framgår, det absoluta antalet arbetssökande under sistnämnda månader en fortgående stegring, men antalet lediga platser har proportionsvis ökats ännu mer.

Växlingarna på arbetsmarknaden under de senaste åren framgå även av efterföljande tablå, avseende antalet *arbetslösa inom fackföreningarna* i procent av hela det redovisade medlemsantalet:

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
1911	—	—	12·0	10·4	6·7	3·5	3·2	2·9	3·1	2·8	4·3	4·4
1912	8·5	11·1	8·4	6·5	5·2	3·7	3·3	2·8	2·7	2·9	3·6	5·7
1913	8·4	8·9	7·1	5·7	4·0	2·6	2·7	2·5	2·3	2·2	2·6	4·4
1914	7·5	10·4	7·5	6·5	5·1	3·2	3·1	3·0	8·1	7·7	8·1	10·3
1915	15·0	14·8	12·0	11·2	8·5	6·7	6·3	4·0	3·6	3·5	3·8	4·5
1916	7·7	8·0	6·7	5·2	4·7	3·3	2·7	2·7	2·2	2·2	2·3	2·2
1917	5·4	5·9	5·5	7·0	4·4	2·8	3·1	3·3	2·8	2·4	2·8	2·4
1918	5·8	6·0	5·0	4·9	5·0	4·0	4·6	4·2	3·5	3·7	3·2	3·4
1919	*7·3*	*7·5*	*7·6*	*8·1*	*7·5*	*6·1*	[1]*4·7*	[1]*4·0*	[1]*3·2*	[1]*3·1*	—	—

Den sista tidpunkt, för vilken statistik härom föreligger, är, efter vad av tablån framgår, den 1 oktober 1919.

Vissa statliga och kommunala åtgärder under kristiden.

Statens arbetslöshetskommission.

Understödsverksamheten för arbetslösa. Under augusti och september månader 1919 har understöd till arbetslösa enligt kungl. kungörelserna den 19 maj 1916 och 16 augusti 1918 utbetalats å följande orter med nedan angivna belopp:

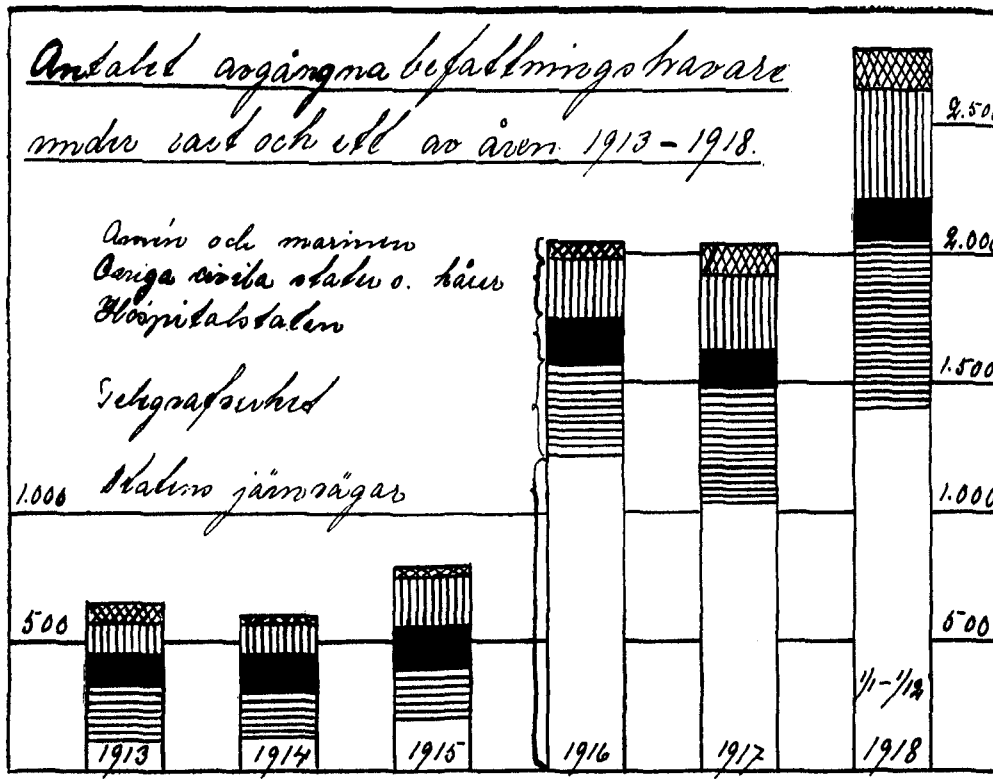
Augusti 1919

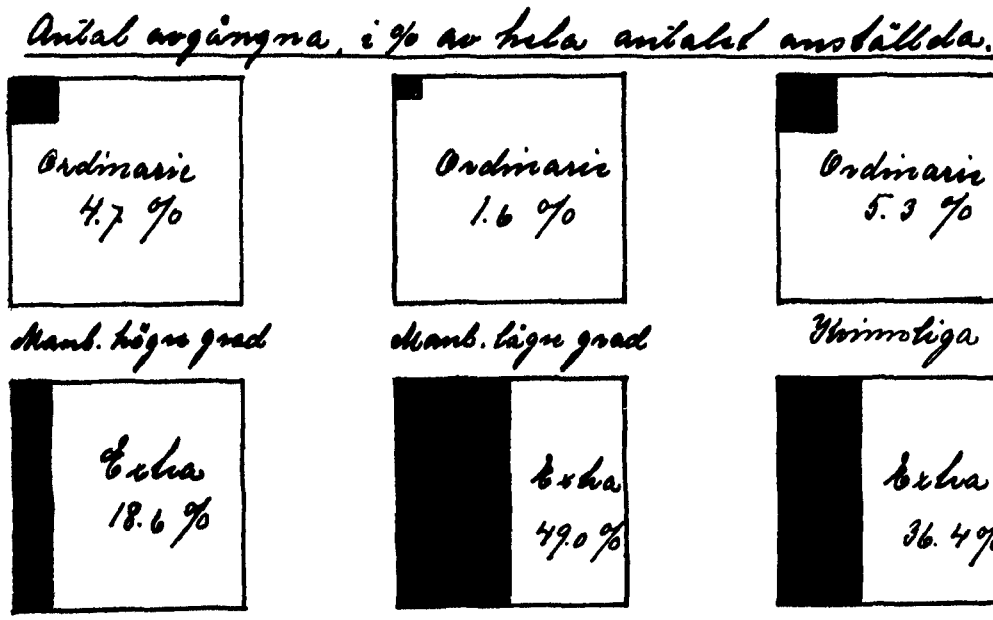
	Summa, kr.	Därav in natura, kr.		Summa, kr.	Därav in natura, kr.
Stockholm	5 967	—	Uddevalla	4	—
Uppsala	150	—	Örgryte s:n	822	—
Västervik	3 400	—	Örebro	2 105	2 105
Karlskrona	9	—	Summa aug. 1919	14 018	2 105
Kristianstad	427	—	» juli 1919	38 749	3 895
Hälsingborg	14	—	» aug. 1918	286 631	1 503
Ystad	1 082	—			

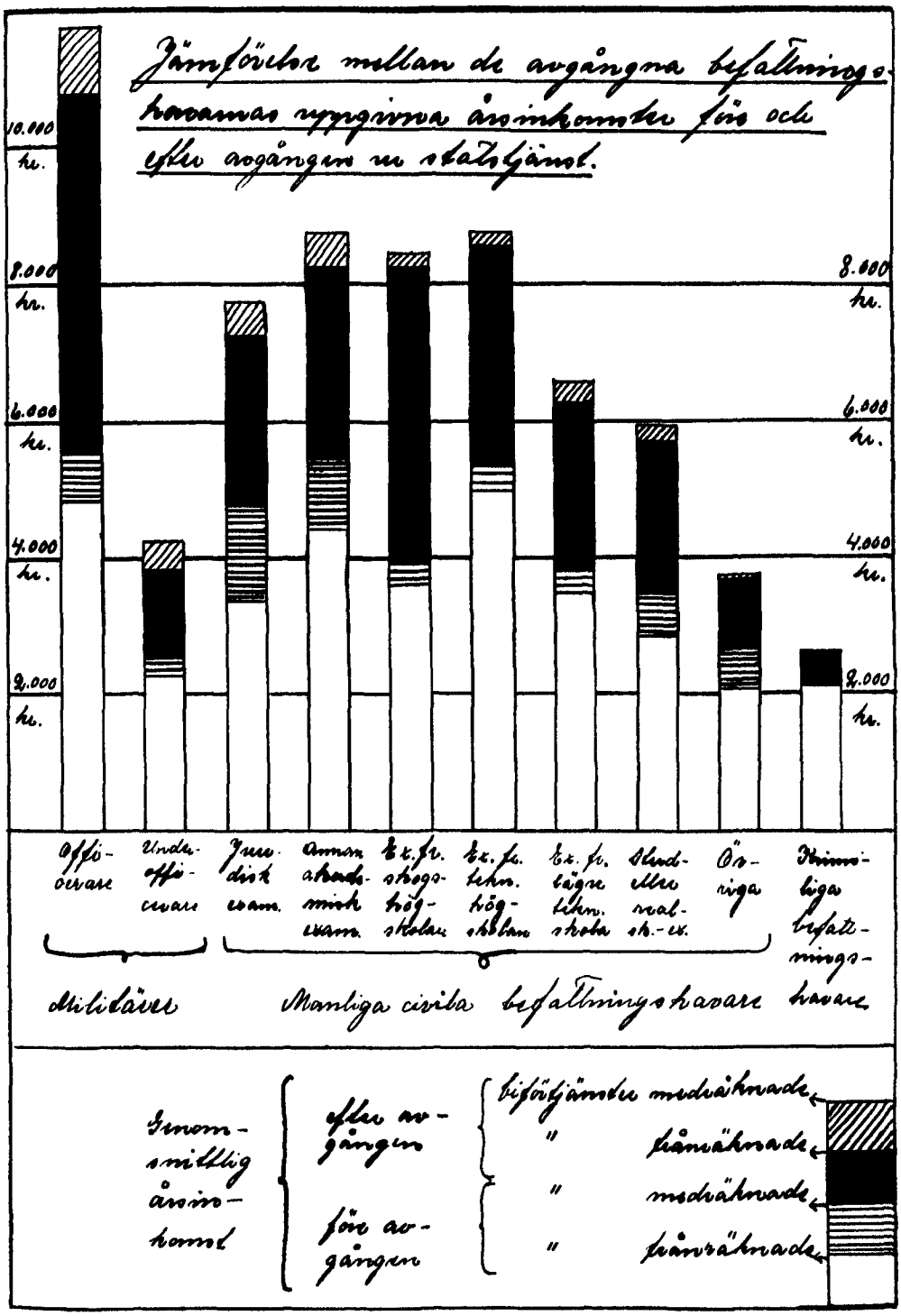
September 1919

	Summa, kr.	Därav in natura, kr.		Summa, kr.	Därav in natura, kr.
Uppsala	150	—	Örebro	926	—
Västervik	982	—	Summa sept. 1919	2 966	—
Kristianstad	325	—	» aug. 1919	14 018	2 105
Örgryte s:n	583	—	» sept. 1918	229 234	1 131

[1] Preliminär uppgift.

Antalet avgångna befattningshavare
under året och åtl av åren 1913 - 1918.
Armén och marinen
Övriga civila statens o. kåns
Hospitalsstaten
Telegrafverket
Statens järnvägar
1.000
500
2.500
2.000
1.500
1.000
500
1/1 - 1/12
1913
1914
1915
1916
1917
1918

Antal avgångna, i % av hela antalet anställda.
Ordinarie
4.7 %
Ordinarie
1.6 %
Ordinarie
5.3 %
Manl. högre grad
Manl. lägre grad
Övriga
Extra
18.6 %
Extra
49.0 %
Extra
36.4 %

Jämförelse mellan de avgångna befallningshavarnas uppgivna årsinkomster före och efter avgången ur statstjänst.
10.000 kr.
8.000 kr.
6.000 kr.
4.000 kr.
2.000 kr.
Officerare
Underofficerare
Juridiskt examen
Annan akademisk examen
Ex. fr. högskolan
Ex. fr. tekn. högskolan
Ex. fr. lägre tekn. skola
Studier ellen real-sk.-ex.
Övriga
Övriga befattningshavare
Militärer
Manliga civila befallningshavare
Genomsnittlig årsinkomst
efter avgången
före avgången
Tjänstgöringen medräknade
" "
" "
" "

Avgången ur statstjänst åren 1913—1918.

II. Specialundersökningen.

B. Orsakerna till avgången ur statstjänst.

Att huvudorsaken till avgången ur statstjänst i flertalet fall varit av *ekonomisk* natur är ett förhållande, vilket, såsom en uppgiftslämnare i sitt yttrande uttalat, »även utan utredning torde vara klart för de flesta». Enbart jämförelsen mellan befattningshavarnas uppgivna inkomster före och efter avgången ur statstjänst giver härom tillräckligt besked. Såsom framgår av den i det föregående återgivna sammanställningen i tab. 9, hade sammanlagt omkring 90 % av uppgiftslämnarna vid avgången fått sina inkomster mer eller mindre ökade. För ungefär hälften av uppgiftslämnarna uppgick ökningen till 60 % eller däröver och för omkring en tredjedel till minst 100 %.

I övrigt belysas härvid verksamma faktorer av förestående diagram, varuti man sökt åskådliggöra vissa vid utredningen framkomna viktigare fakta.

Även i många av de fall, där inkomstökningen icke varit så stor, att ombytet av levnadsbana enbart därav kunnat motiveras, torde ekonomiska synpunkter dock hava varit för beslutet avgörande. Detta gäller i första hand de i det följande närmare berörda fall, där såsom avgångsorsak anförts svårigheten att förena statstjänsten med innehavd bisyssla. Bland de befattningshavare, som hänförts till denna grupp, hava åtskilliga såsom en direkt följd av avskedstagandet fått sina inkomster mer eller mindre reducerade, men likväl funnit ett sådant åtgörande fördelaktigare än att med kvarstående i statstjänsten avsäga sig annan verksamhet. En annan, icke fåtalig kategori utgöres av befattningshavare, som vid övergången till enskild tjänst visserligen icke omedelbart erhållit högre inkomster än i statstjänsten, men som likväl med hänsyn till de större befordringsmöjligheterna funnit verksamhetsförändringen ekonomiskt fördelaktig. Som exempel kan anföras följande inlägg från en förutvarande järnvägstjänsteman, som enligt egen uppgift trots utlovad befordran lämnat statstjänsten för att antaga en befattning i privat tjänst med lägre löneförmåner:

»Jag ansåg, att, även om inga garantier lämnades, de större framtidsmöjligheter, som alltid finnas i privat tjänst, redan i sin form av blotta möjligheter fullt uppvägde den säkrare ställningen i statens tjänst, där ofta det säkraste momentet är vissheten om en oavbruten kamp mot ekonomiska bekymmer. Jag betraktade alltså den vid själva övergången försämrade ställningen som ett övergående ont, nödvändigt på grund av att jag övergick till en för mig då rätt främmande gren av tekniken. Att jag ej räknat fel angående möjligheterna för en ingenjör i privat tjänst, jämfört med statens, framgår därav, att jag i lön redan nu har avsevärt mer, än jag kunnat påräkna i statens tjänst. Värdet av den rent psykiska stimulans, som den totala frånvaron av övre lönegräns och möjligheten att nå en tryggad ställning utgör, får heller icke underskattas.»

Ungefär samma synpunkter framföras av en annan uppgiftslämnare, som likaledes vid övergången till industriell anställning fått sina löneinkomster något minskade:

»Jag har vid avgången icke förbisett de fördelar, som en lektorstjänst erbjuder. Även lönen var före penningvärdets fall visst icke föraktlig. Det är icke sagt, att en civil levnadsbana kommer att bliva mera givande. Men i privat tjänst och arbete finnas möjligheterna. Tron på den egna förmågan att utnyttja dessa möjligheter gjorde, att jag lämnade ett lektorat, erhållet vid relativt tidig ålder.»

Liknande mera personliga uttalanden hava vid sidan av de förut berörda sifferuppgifterna inkommit från ett stort antal uppgiftslämnare, antingen i särskilda skrivelser eller i form av anmärkningar å det för undersökningen använda frågeformuläret, där plats bland annat även beretts för upplysning av orsakerna till avgång från statstjänst, i den mån dessa ej varit av ekonomisk natur. På grundval av de uppgifter, som sålunda erhållits, har utarbetats efterföljande *tab. 10*, där de i undersökningen ingående befattningshavarna fördelats efter de uppgivna orsakerna till avgången från statstjänst. Givet är, att en sammanställning av detta slag icke kan göra anspråk på mer än att lämna en ytterligt förenklad, skematiserande bild av de faktorer, som legat bakom den företeelse, undersökningen avser att belysa. Rubriceringen av de enskilda fallen måste också i viss mån bero på bearbetarens personliga omdöme, särskilt då en kombination av olikartade motiv föreligger. Förekomsten av dylika samverkande orsaker, som i tabellen ej kunnat komma till uttryck, framgår närmare av den efterföljande, mera ingående framställningen.

Inom de olika förvaltningsområdena rådande säregna *tjänstgörings- och* befordringsförhållanden hava i många fall uppenbarligen varit av avgörande betydelse för beslut om övergång till enskild verksamhet. Uppgiftslämnarna hava med hänsyn härtill också, så långt lämpligen kunnat ske, i tabellen fördelats efter olika förvaltningsgrenar.

Bland den mångfald orsaker och motiv, som av uppgiftslämnarna anförts, kunna i första hand följande huvudgrupper särskiljas:

a) *Avgången ofrivillig från befattningshavarens sida*, beroende på sjukdom, avskedande, arbetets upphörande eller dylik orsak (grupperna *1* och *2* i det följande).

b) *Avgången motiverad av hänsyn till befattningshavarens personliga förhållanden:* bisysslor, studier, familjeförhållanden e. d. (grupperna *3—6*).

c) *Otillfredsställande befordringsförhållanden* (grupperna *7—10*).

d) *Missförhållanden av annan art:* missnöje med förmån, ansträngande tjänstgöring, lokala förhållanden, otillfredsställelse med tjänsteförhållanden, politiska orsaker o. d. (grupperna *11—16*).

e) *Intresse för annan verksamhet*, såsom erbjudande självständigare eller med uppgiftslämnarens utbildning och läggning mera överensstämmande sysselsättning (grupp *17*).

f) *Andra eller icke angivna orsaker.*

Tab. 10. Uppgiftslämnarnas fördelning efter de uppgivna orsakerna till avgången från statstjänst.

Uppgivna orsaker	Centrala ämbetsverk	Militära kårer		Landsstaten	Postverket	Telegrafverket	Statens järnvägar	Statens vattenfallsverk	Skogsstaten	Undervisningsanstalter	Övriga stater o. kårer	Till sammans
		Officerare	Underofficerare									
1. Sjukdom	3	9	4	3	1	1	4	1	—	—	3	29
2. Avskedande eller arbetets upphörande . .	—	—	—	1	—	—	6	6	—	—	4	17
3. Statstjänsten oförenlig med innehavd bisyssla	7	5	3	5	5	—	1	—	—	6	8	40
4. Övertagande av familjegods, familjebolag o. d.	3	14	1	—	—	—	—	—	—	—	—	18
5. Studier	1	—	—	1	—	1	—	—	1	5	3	12
6. Andra skäl av privat natur	3	6	1	1	—	—	—	1	1	1	—	14
7. Osäkerhet med hänsyn till utkomstmöjligheter vid pensionsåldern	—	5	2	—	—	—	—	—	—	—	—	7
8. Dåliga befordringsutsikter	13	7	2	9	4	6	2	6	11	—	5	65
9. Bristande teoretisk kompetens för vidare befordran	—	2	3	—	2	1	5	6	—	1	3	23
10. Befordringskonflikt . .	5	4	—	—	1	1	1	—	3	1	1	17
11. Missnöje med tillämpning av vissa lönebestämmelser . . .	—	—	1	—	—	—	4	—	2	1	—	8
12. Annan konflikt med överordnade	2	2	4	2	2	2	4	1	—	—	3	22
13. Betungande tjänstgöringsförhållanden . .	—	6	8	2	2	—	5	2	—	—	1	26
14. Vantrevnad eller bostadsbrist å tjänstgöringsorten	—	4	—	1	—	—	1	—	2	2	—	10
15. Otillfredsställelse med tjänsteförhållanden .	4	15	7	2	2	2	8	4	11	2	5	62
16. Politiska orsaker . . .	—	28	1	—	—	—	—	—	—	—	—	29
17. Mera intressant eller självständig verksamhet	9	13	3	5	2	7	7	2	7	15	3	73
18. Andra eller ej angivna orsaker	36	65	46	12	9	4	29	17	14	17	8	267
Summa	86	185	86	44	30	25	77	46	52	51	57	789

Då vid denna gruppering hänsyn närmast tagits till de motiv, som vid sidan av den direkta inkomstökningen anförts såsom avgångsorsaker, låter det sig icke göra att omedelbart av tabellen utläsa, huru stor del av de avgångna befattningshavarna låtit motiv av ekonomisk natur vara för sig bestämmande. Till denna kategori torde i första hand vara att hänföra det stora flertalet av de fall, som i tabellen upptagits under rubriken andra eller icke angivna orsaker (gr. 18). Enbart till denna grupp höra c:a 36 % av hela antalet uppgiftslämnare. Även inom många av de andra grupperna hava de ekonomiska motiven emellertid uppenbarligen varit dominerande. Särskilt gäller detta de befattningshavare, vilka som avgångsorsak uppgivit nödvändigheten att framför statstjänsten sköta egna angelägenheter (gr. 3 och 4), ekonomisk otrygghet vid pensionsåldern (gr. 7) eller dåliga befordringsutsikter (gr. 8 och 9), och i stor utsträckning även sådana uppgiftslämnare, vilka som medverkande orsaker anfört missförhållanden i tjänsten (gr. 11, 13 och 15), politiska orsaker (gr. 16) eller intresse för annan verksamhet (gr. 17).

1. **Sjukdom.** Bland de inalles 29 fall, där sjukdom eller lyte angivits som huvudorsak till avgången ur statstjänst, avse flertalet befattningshavare, som på grund av fel i syn-, hörsel- eller rörelseorganen sett sig nödsakade byta levnadsbana. Största antalet hänför sig till militär- och trafiktjänst. Att märka äro också ett par fall vid landsstaten, där sjukdomen visserligen ej behövt utgöra direkt hinder för fortsatt tjänstgöring vid länsstyrelse, men där uppgiftslämnarna dock avstängts från befordran till landsfiskalstjänst och därför funnit ett kvarstående i statstjänsten utsiktslöst.

2. **Avskedande eller arbetets upphörande.** Flertalet till denna grupp hänförda fall avse befattningshavare vid statens järnvägars och vattenfallsverks nybyggnadsarbeten, vilka efter vidkommande anläggningars fullbordande mer eller mindre frivilligt lämnat sina befattningar. Att arbetsbristen närmast varit en förevändning från arbetsledningens sida att bliva kvitt en misshaglig tjänsteman, antydes av åtminstone ett par uppgiftslämnare. I ett hithörande fall har fråga varit om en befattningshavare, som av vederbörande styrelse anmodats avgå på grund av en affärstransaktion med utländska myndigheter under kriget.

3. **Bisysslor.** I sammanlagt ett fyrtiotal fall har såsom orsak till avgången angivits svårigheten att förena statstjänsten med annan innehavd verksamhet. Bland de hithörande befattningshavare, som i tab. 10 upptagits under rubrikerna centrala ämbetsverk, undervisningsanstalter (tekniska skolor) eller övriga stater och kårer (militärläkare m. fl.), synes flertalet hava varit sådana, som innehaft statstjänsten såsom bisyssla. De redovisade militära befattningshavarna utgöras huvudsakligen av äldre officerare och underofficerare, vilka vid den nya härordningens genomförande efter 1914 sökt över till reservstat för att få tillfälle till fortsatt skötsel av eget jordbruk, bestridande av gymnastiklärarbefattning eller annan sysselsättning, som

de förut haft vid sidan av militärtjänsten. Såsom ett tämligen typiskt fall kan återgivas följande, som anförts av en infanteriofficer:

»Utom min statstjänst var jag gymnastiklärare vid X. läroverk. Skulle jag mottagit befordran på stat vid annat regemente, som lär varit ifrågasatt, skulle jag fått mina sammanlagda årsinkomster minskade med omkring 5 000 kronor. Jag föredrog därför att söka mig över på reservstat samt kvarstå som gymnastiklärare jämte enskild tjänst och kvarbo i X.»

En annan reservstatsofficer vid samma regemente skriver följande:

»Jag önskade att på ett yrke få lika stora inkomster som förut på flera, vilket gjorde mig nervös, då tjänsten tog huvudparten av min tid och jag måste ligga i oerhört för att tjäna på fritid.»

De ogynnsamma verkningarna av det mångsyssleri, som ofta är oundvikligt för tjänstemän med små löneinkomster, betonas också av en del förutvarande landsstatstjänstemän. En uppgiftslämnare, som vunnit befordran till rådmanstjänst, angiver sålunda såsom orsak till sitt beslut att lämna statstjänsten bland annat »ledsnad vid att skaffa extra inkomster på alla upptänkliga håll — utom på länsstyrelsen».

I åtskilliga hithörande fall har avgången uppenbarligen icke varit helt frivillig, utan göres av uppgiftslämnarna gällande, att de utan olägenhet skulle kunnat sköta både statstjänsten och den enskilda verksamheten, därest icke från överordnades sida avsiktliga hinder lagts för en sådan anordning genom transport till annan tjänstgöringsort, vägran av tillfällig tjänstledighet m. m. Särskilt gäller detta en del militärer samt vaktmästare och andra tjänstemän av lägre grad. En brevbärare, som vid sidan av statstjänsten innehaft eget jordbruk, anför exempelvis som orsak till sitt avskedstagande »ogenhet från styrelsens sida angående begärd tjänstledighet för att medhinna inbärgningen av den växande grödan.»

4. **Övertagande av familjegods m. m.** En speciellt inom officerskårerna tämligen vanlig orsak till avgång har varit, att befattningshavaren genom arv, giftermål eller andra familjeförhållanden kommit i den ställning, att han måst ägna sin huvudsakliga arbetskraft åt förvaltningen av egen eller anhörigas förmögenhet, familjegods eller familjebolag etc. I en del hithörande fall har också statstjänsten tydligen allt ifrån början betraktats endast som en mera tillfällig sysselsättning.

5. **Studier.** I tab. 10 hava under denna rubrik upptagits de fall, där uppgiftslämnare som huvudorsak till avgången angivit idkande av studier för vinnande av ökad kompetens och bättre kvalifikationer för befordran å den valda levnadsbanan. Däremot hava här icke medtagits de särskilt inom officerskåren talrika fall, där en befattningshavare efter avgången ägnat sig åt studier för övergång till helt annan levnadsbana, och där den egentliga orsaken till avskedstagandet sålunda varit att söka i bristande tillfredsställelse med förhållandena inom statstjänsten eller intresse för annan verksamhet.

6. **Andra skäl av privat natur.** Förutom sådana fall, där som orsak till avgången angivits allenast »familjeskäl», »privata förhållanden» eller dylika, icke närmare klarlagda motiv, hava till denna kategori hänförts bland andra några militära befattningshavare, vilka tagit avsked för att ingå i utländsk krigstjänst, ävensom ett par uppgiftslämnare, vilka som huvudmotiv anfört önskan att få bosätta sig i hemorten eller undvika flyttning därifrån. Sålunda har en tjänsteman vid en av de sydsvenska länsstyrelserna såsom det för honom mest vägande skälet anfört, att han »är skåning och ville stanna i Skåne», vilket vid befordran till högre befattning inom landsstaten måhända icke låtit sig göra.

7. **Osäkerhet med hänsyn till utkomstmöjligheter vid pensionsåldern.** Bland de uppgiftslämnare, vilka som orsak till ombyte av levnadsbana uppgivit ogynnsamma befordrings- och löneförhållanden, kan såsom en speciell grupp särskiljas en del militära befattningshavare, vilkas avgång närmast stått i samband med den för officerare och underofficerare i aktiv tjänst fastställda åldersgränsen. Förhållandena härvidlag belysas bland annat av följande uttalande från en officer vid kustartilleriet:

»Turen vid vapnet var sådan, att det enligt beräkning kunde dröja avsevärd tid, innan befordran till kapten skulle äga rum. Inkomsterna för sådan befattning äro ju kända och behöva ej specificeras. Ytterligare befordran var enligt beräkningar med normal avgång osannolik, och skulle jag då vid 50 à 55 års ålder tvungits att med en pension av c:a 3 000 kronor söka annat arbete. Vid så hög ålder är detta ej lätt och svårt att kanske finna ett ordentligt betalt sådant.»

En annan officer vid samma vapen har rörande denna fråga anfört följande:

»Dåliga befordringsutsikter; pensionen, som erhålles vid 55 års ålder, för liten för att man skall kunna leva enbart på densamma, och bliver det även vid denna ålder svårare att skaffa sig någon inkomstbringande sysselsättning, varför jag ansåg fördelaktigast att, när dylik nu erbjöds mig, mottaga densamma, varigenom jag har utsikter att kunna arbeta mig fram till en god ekonomisk ställning, vilket aldrig skulle hava kunnat bliva fallet, om jag kvarstått i aktiv tjänst.»

Möjligheten att genom övergång till reservstat erhålla en om ock avkortad pension har uppenbarligen i flertalet hithörande fall varit av avgörande betydelse för beslutet om avgång. En infanteriofficer har sålunda härom anfört följande:

»Avgången från aktiv stat till reservstat skedde i samband med befordran; avlöningen blev härigenom starkt reducerad, men ävenledes tjänstgöringstiden minskad. Jag hade 3 år senare varit tvungen avgå med kaptens pension; blir nu vid uppnådda 55 år i pensionshänseende ungefär likställd med kapten av första klass.»

Liknande synpunkter hava framlagts av en förvaltare vid intendenturkåren:

»Den pension, som jag vid 60 års ålder skulle erhålla, uppgick till endast 1 200 kronor, då jag nu erhöll pension av 850 kronor vid så tidiga levnadsår, att möjlighet förefanns att få annan sysselsättning.»

Bland övriga likartade yttranden från underofficerare kan anföras följande från en sergeant vid ett gardesregemente:

»Framtidsutsikterna ej särdeles lockande. Om 10 år möjligen högsta löneklassen, utan utsikter att kunna arbeta mig mera framåt. Vid 50 års ålder avgång med åtföljande ny platsanskaffning för att kunna existera.»

I tab. 10 hava till denna grupp hänförts 7 uppgiftslämnare, för vilka nämnda hänsyn till att ej behöva »stå utan arbete vid 50 års ålder» synes hava varit den närmaste liggande orsaken till avskedstagandet. Detta antal kan emellertid ökas med åtskilliga under andra rubriker redovisade befattningshavare, av vilka nyssberörda synpunkt anförts som ett ej direkt avgörande, men dock medverkande motiv.

8. **Dåliga befordringsutsikter.** Långsamma eller eljest ogynnsamma befordringsutsikter hava inom de allra flesta förvaltningsgrenar av ett större eller mindre antal befattningshavare anförts som orsak till avgången ur statens tjänst. Förutom de uppgiftslämnare, som i tab. 10 hänförts till denna grupp, skulle hit säkerligen kunna räknas åtskilliga av de fall, där som närmaste orsak angivits ekonomiska skäl eller utsikter att å den nya levnadsbanan erhålla en mera självständig ställning. Vad beträffar lärarkårerna, som i tabellen icke alls äro representerade under denna rubrik, är att märka, att extralärarna, som härvidlag närmast skulle komma i fråga, endast ofullständigt kunnat medtagas i undersökningen, enär dessa befattningshavare i regel erhålla förordnande endast å viss tid och vederbörande rektorsämbeten i många fall icke kunna veta, om en lärare efter förordnandets upphörande avgått ur statstjänsten eller erhållit ny befattning å annan ort.

Vad de centrala ämbetsverken beträffar, hava anmärkningar mot de ogynnsamma befordringsförhållandena anförts speciellt beträffande Kungl. Maj:ts kansli (före 1917 års lönereglering), patentverket, postsparbanken och lantmäteristyrelsen. En befattningshavare i patentverket med examen från tekniska högskolan och flerårig praktisk utbildning, delvis i annan statstjänst, har sålunda uppgivit sig hava beräknat att få gå cirka tio år, innan han kunnat bliva ordinarie. En lantmätare har efter föregående åttaårig teoretisk och praktisk utbildning erhållit ett amanuensförordnande på obestämd tid med ett arvode av 200 kronor i månaden och beräknad utsikt att efter femton à tjugu år erhålla ordinarie tjänst. Vad postsparbanken beträffar, synas de dåliga befordringsutsikterna bland annat hava berott därpå, att banken under krigsåren belastats med vissa tillfälliga arbetsuppgifter, som föranlett intagande av allt för stor extra personal.

Å officersbanan, där befordran inom de lägre graderna nästan uteslutande sker efter tjänsteålder, har dålig tur givetvis varit en tämligen vanlig avgångsorsak. Dock torde förhållandena i detta hänseende under de år undersökningen omfattar, hava ställt sig gynnsammare än under en längre tillbaka liggande tid på grund av den ökning av kadrerna, som 1914 års härordning medförde. Vad beträffar de fall, där avskedstagandet motiverats

med principiellt ogillande av inom statsförvaltningen rådande befordringssystem, äro dessa närmare berörda i det följande (grupp 15).

Bland underofficerare har dålig tur mera sällan anförts såsom orsak till övergång till civil verksamhet. Anföras kan dock bland annat en sergeant vid ett sydsvenskt infanteriregemente, som sökt befordran till fanjunkare på reservstat, enär dylik befattning i aktiv tjänst ej av honom kunnat påräknas förr än vid 47 års ålder.

Vid landsstaten har avgången i ganska många fall motiverats med dåliga befordringsutsikter, ofta ställda i samband med fögderiförvaltningens omorganisation. Såsom orsak har sålunda anförts »de minskade befordringsmöjligheterna genom den nya fögderiförvaltningsformen» (landskontorist), »de usla befordringsmöjligheterna, sedan kronofogdesysslan borttagits» (länsnotarie) samt »minskat antal landsfiskalsdistrikt genom nya fögderiförvaltningen» (landskanslist). En tämligen optimistisk uppfattning av landsstatens rekryteringsproblem ådagalägges av en såsom länsmansbiträde utbildad extra befattningshavare, vilken som bidragande orsak till sitt avskedstagande anfört »fruktan för stark konkurrens av juridiskt bildade personer, sedan kompetensen höjts.»

Den förvaltningsgren, där befordringsutsikterna efter de inkomna uttalandena att döma, tett sig särskilt mörka, är skogsstaten. Hur de avgångna befattningshavarna själva sett sitt framtidsperspektiv, framgår bäst av ett urval av deras egna yttranden:

»Avgången från statstjänsten skedde delvis av det skäl, att ordinarie eller självständig befattning ej syntes kunna nås inom rimlig tid (ålder vid avgången 31 år).»

»Som statstjänsteman kunde jag ej tänka på att gifta mig inom rimlig tid.»

»De ringa utsikterna att inom rimlig tid kunna erhålla ordinarie tjänst med fast bostadsort.»

»Den ringa utsikten till befordran och framför allt en assistents beroende av sin chef utan möjlighet för honom att göra sig gällande.»

»Omöjligheten att i statstjänst på ett tiotal år framåt kunna förskaffa mig bättre ekonomisk existens, även om man genom samvetsgrannt arbete eller energisk företagsamhet sökte göra det bästa möjliga på sin plats.»

»Orsakerna till avgången: förutom låg avlöning, de små utsikterna till befordran.»

»Orsak: Den vid den tiden avsevärt mycket större möjligheten till hastig, om ock mera riskfylld befordran inom privattjänsten.»

»Snabbare befordran inom skogsvårdsstyrelserna, utsikt till löneförbättring inom kort. Självständigare och mer omväxlande arbete.»

»Utsikterna att erhålla ordinarie tjänst annat än i avlägsna norrlandsbygder med enformig verksamhet voro synnerligen små.»

»Den långsamma befordran till ordinarie jägmästare i södra Sverige.»

»Extraordinariesystemet!»

Vid de affärsdrivande verken hava de ogynnsamma befordringsutsikterna och speciellt svårigheten att erhålla befattning å ordinarie stat anförts som avgångsorsak av bland andra en del tjänstemän vid telegrafverkets verkstäder samt vissa avdelningar inom vattenfallsstyrelsen. De ur det allmännas synpunkt mest beaktansvärda fallen inom nämnda förvaltningsområden tillhöra emellertid den kategori, som behandlas under nästföljande rubrik.

9. **Bristande befordringskompetens.** Bland de uppgiftslämnare, vilka som avgångsorsak angivit de ringa befordringsutsikterna inom statstjänsten, hava som en särskild kategori upptagits sådana befattningshavare, som uppgivit sig genom bristande examenskvalifikationer eller i saknad av eljest föreskriven teoretisk kompetens vara avstängda från vidare befordran eller åtminstone hava haft mycket små utsikter i sådant hänseende. Flertalet hithörande fall avse befattningshavare, som genomgått lägre tekniska skolor, men utan högskoleexamen funnit sig sakna möjlighet att inom statsförvaltningen nå den ställning, varpå de genom sina praktiska meriter ansett sig kunna göra anspråk. Såsom typiska fall kunna anföras följande yttranden från förutvarande järnvägstjänstemän:

»Huvudsakliga orsaken till avgång från statstjänst var, att person ej innehavande högskoleexamen ej ansågs hava någon framtid vid statens verk» (Extra ingenjör vid järnvägsstyrelsen, numera anställd vid större entreprenadfirma).

»Ansåg, att jag på grund av examensfordringarna vid S. J. ej kunde ifrågakomma till högre befattning, än jag vid 33 års ålder innehade (F. d. maskininspektor, numera maskiningenjör vid enskild järnväg).

»Orsak till avgången från S. J. var närmast de inskränkta befordringsmöjligheter min examen medför (F. d. underingenjör, numera arbetsingenjör vid kraftanläggning).

»Sökte ordinarie befattning, tillstyrktes av min chef, men avstyrktes av bandirektören. Anledningen var officiellt, att jag saknade teoretisk kompetens, examen från tekniska högskolan» (Underingenjörsaspirant.)

De båda sist anförda yttrandena härröra från ingenjörer, som avlagt examen vid chalmerska institutets högre avdelning. Det ringa meritvärde denna utbildning lär tillmätas inom statsförvaltningen framhålles även i ett yttrande från en vid statens vattenfallsverk under någon tid anställd chalmerist:

»Som bidragande orsak till avgången må anföras det förhållandet, att inom vissa med vattenfallsstyrelsen likartade verk, såsom kungl. järnvägsstyrelsen, Chalmers-ingenjörer ej hava samma befordringsmöjligheter som ingenjörer, utexaminerade från tekniska högskolan, varför möjligheter funnes, att ett lika orättvist behandlingssätt skulle komma till användning i en framtid.»

Som exempel å de berörda tjänstemännens egen uppfattning i förevarande fråga kunna ytterligare anföras ett flertal yttranden från förutvarande ritare vid vattenfallsstyrelsen, vilka motiverat sin avgång i ungefär likalydande ordalag:

»Befordringsmöjligheterna för en icke högskolist minimala.»
»Svårigheten för en icke högskolist att komma framåt.»
»De ringa utsikterna till befordran för tjänstemän utan högskoleexamen.»
»Större utsikter i enskild tjänst med den examen jag har (maskinyrkesskolan).»

I samma riktning gå en del uttalanden från ritare vid flottans varv i Stockholm:

»Då jag ej hade högre teknisk examen, fick jag genast efter inträdet i statstjänst det intrycket, att jag (även om därtill kompetent) ej skulle kunna erhålla någon framskjuten och i samband därmed ekonomiskt fördelaktig befattning i statsjänst.»

»Att erhålla motsvarande plats (som verkstadsingenjör) inom det statens verk, där jag var anställd, utan högskoleexamen, var ganska tvivelaktigt.»

»Svårigheten att med lägre teknisk examen göra sig gällande för att sämedelst arbeta sig till bättre ekonomisk ställning.»

Från telegrafverket föreligger slutligen åtminstone ett fall, tillhörande samma kategori, en ingenjör, som övergått till aktiebolaget Stockholmstelefon på grund av den ringa utsikten att som elev från teknisk elementarskola bliva ordinarie i statstjänst.

Utom de tekniska förvaltningsområdena är det huvudsakligen inom postverket och armén, som vissa uppgiftslämnare berört frågan om de skrankor, som i statstjänsten rests mellan personal av högre och lägre grad.

Sålunda hava bland andra ett par postvaktmästare som avgångsorsak anfört »den byråkratiska bestämmelse, som omöjliggör uppnåendet av högre tjänst för den, vilken saknar föreskriven examen». Från de likställda militära befattningshavarna — underofficerarna — har någon kritik mot gällande befordringsväsen ej lika direkt framförts, men framhålles dock i en del yttranden såsom det mest vägande motivet den fullständiga utsiktslösheten att utöver givna gränser kunna förbättra sin ekonomiska och sociala ställning. Främst gäller detta naturligtvis befattningshavare, vilka i vanlig bemärkelse ingalunda varit missgynnade i befordringshänseende, utan tvärtom vid relativt unga år uppnått högsta underofficersgraden, men därefter sett sig ställda inför utsikten att hela sin återstående tjänstetid — i ett fall sjutton å tjugu år — få stanna på samma plats, utan möjlighet till befordran eller förändring.

Vad slutligen beträffar de officerare, som i tab. 10 hänförts till denna grupp, har fråga här varit om fall, där avskedstagandet motiverats med att uppgiftslämnaren ej innehaft sådan kompetens, som kräves för befordran utöver underlöjtnantsgraden (artilleri- och ingenjörhögskolan).

10. **Befordringskonflikter.** De till denna grupp i tab. 10 hänförda fallen avse huvudsakligen befattningshavare, vilkas avgång ur statstjänsten motiverats med missnöje över vederbörande myndigheters avgörande av befordringsfrågor i vissa individuella fall. Av de olika tjänstemannakårerna äro sjöofficerskåren och skogsstaten till synes talrikast representerade. Ett närmare ingående på de mer eller mindre personliga förhållanden, som här beröras, är i förevarande redogörelse av naturliga skäl uteslutet. För bedömande av, i vad mån avgången ur statstjänst varit beroende av missnöje med befordringsförhållandena, äro dessa fall i allmänhet också av mindre intresse. De mera betydelsefulla uttalandena rörande nämnda spörsmål torde återfinnas i annat sammanhang, där »systemet» inom statsförvaltningen gjorts till föremål för kritik. Antagligt synes även vara, att åtskilliga uppgiftslämnare vid framläggande av motiven för sin avgång föredragit att i viss mån skjuta sina personliga förhållanden i bakgrunden och i stället fästa huvudvikten vid de allmänna missförhållanden, som enligt deras uppfattning vore rådande inom vidkommande förvaltningsområden.

11. **Missnöje med tillämpning av vissa lönebestämmelser.** Under denna rubrik hava sammanförts ett antal fall, där liksom vid närmast föregående grupp orsaken till avgången varit att söka i missnöje med en enligt uppgiftslämnarens mening orättvis behandling från överordnade, i förevarande fall närmast med avseende å löneförmåner. Åtminstone en del av dessa konflikter synas vara av ett så allmänt intresse, att ett närmare omnämnande kan vara på sin plats. En under 1918 avgången underofficer har sålunda anfört följande:

»Förbigången med s. k. grundplåt, vilket särskilt behövs för nybefordrade, då ekiperingen kostar nära en årslön. Besvär anfördes hos Kungl. Maj:t, men aldrig något svar, vilket i första hand föranledde mig att söka civilanställning.»

Grunden till den enligt uppgiftslämnarens mening oriktiga tillämpningen av bestämmelserna om krigstidstillägg synes i förenämnda fall hava varit, att befordran till sådan befattning, varmed följt rätt till grundplåt, erhållits först under år 1918. Ett i viss mån likartat fall föreligger beträffande en universitetsvaktmästare, vilken som avgångsorsak bland annat uppgivit missnöje över, att han ett år längre än beräknat fått vänta på honom tillkommande ålderstillägg av den grund, att han erhållit sin tjänst först några dagar efter ingången av det år, då platsen skulle tillträdas. Vid statens järnvägar föreligga fyra fall: en befattningshavare hade vid befordran till ordinarie tjänst ansett sig på grund av föregående praktik berättigad att omedelbart uppflyttas i högre lönegrad, vilket dock på grund av gällande bestämmelser ej kunde garanteras honom; tvänne uppgiftslämnare ansågo sitt arbete orättvist värderat, då de utan extra ersättning blivit ålagda att bestrida göromål, som ej hörde till deras egentliga befattning, och en uppgiftslämnare har gjort gällande, att han vid tillträdande av sin befattning — extra ritare — erhållit sämre lönevillkor, än han förut blivit lovad. Slutligen kunna i detta sammanhang också anföras ett par fall vid skogsstaten, där som närmaste anledning till avgången anförts vissa speciella missförhållanden i avlöningshänseende. Sålunda anmärkes av en uppgiftslämnare:

»Statens åtgörande att utnyttja överproduktionen av jägmästare åren 1911—1914 till tjänstemännens nackdel genom tillämpande av ett särskilt skogindelningsassistentarvode, understigande revirassistenternas.»

I ett annat fall framhålles som bidragande orsak:

»De nya bestämmelserna rörande reseersättningar åt skogsstatspersonalen, vilka bestämmelser såsom symptom betraktade komma mig att fullkomligt misströsta om vederbörande statsmyndigheters förmåga att se saker och ting en smula i stort.»

Det mindre tillfredsställande sätt, varpå skogsstatstjänstemännens resekostnader anses gottgöras, beröres även av ett par andra uppgiftslämnare, vilka framhålla, att de i sina nuvarande befattningar — som länsjägmästare — erhålla överskott av sina resetraktamenten, medan i statstjänsten däremot resekostnaderna icke blevo betäckta.

12. **Andra konflikter med överordnade.** Hithörande fall avse i likhet med befordringskonflikterna i allmänhet mellanhavanden av mera personlig art, som till sina orsaker undandraga sig bedömande av utomstående, helst som uppgiftslämnarna själva merendels ej gått in på någon närmare redogörelse för föreliggande omständigheter. Stundom har också uttryckligen framhållits, att uppgiftslämnaren med andragande av vissa personliga misshälligheter ej velat göra något generellt uttalande om förhållandet mellan över- och underordnade inom vidkommande förvaltningsområde.

13. **Betungande tjänstgöringsförhållanden.** Bland de uppgiftslämnare, som motiverat sin avgång med en särskilt ansträngande eller med andra obehag förbunden tjänstgöring, äro i första hand att märka en del befattningshavare, som för tjänstens skull måste underkasta sig ofta upprepade resor eller flyttningar. Den förvaltningsgren, där dylika olägenheter synas hava varit mest framträdande, är järnvägstjänsten. Följande uttalande kunna anföras från befattningshavare i olika grader:

»Orsakerna till avgången ur statstjänst voro dels av ekonomisk natur och dels en önskan att slippa de därmed förenade, ofta förekommande flyttningarna till andra arbetsplatser» (Schaktmästare).

»Närmaste orsaken, varför jag lämnade statstjänsten, var, att den var förenad med ofta återkommande tjänsteresor, för vilka den lämnade reseersättningen — 4 kronor per dag — visade sig alltmera otillräcklig» (Schaktmästare).

»Kringflackande, dyrbar och därigenom föga tilltalande tjänstgöring, åtminstone då befattningshavaren är gift» (Underingenjör).

»Reservvakt, så att man fick för det mesta vara borta från hemmet» (Banvakt).

En del likartade fall föreligga även vid andra verk. Sålunda har en förutvarande avdelningsingenjör vid en av vattenfallsstyrelsens kraftverksbyggnader uppgivit »avgången beroende på olägenheterna av de ständiga förflyttningarna». En uppgiftslämnare, som övergått från lands- till stadsfiskalstjänst, har motiverat detta med förmånen att slippa resor på landsbygden. Till samma kategori äro slutligen också att hänföra vissa militära befattningshavare vilka särskilt under krigsåren ofta måst underkasta sig en ganska kringflackande tjänstgöring, såsom framgår av nedanstående uttalanden från officerare vid olika vapen:

»Tre års oavbruten tjänstgöring på sjön omöjliggjorde för mig att någonsin träffa de mina.»

»Krigsårens tjänst, med skickning hit och dit utan reellt ekonomiskt vederlag, var den närmaste orsaken.»

»Bidragande orsak var även tanken på olägenheten av de täta flyttningarna, kanske till ort, där man ej kunde trivas, ej hade skolor, där dyra levnadskostnader väntade utan möjlighet till extrainkomst.»

Bland övriga fall, där en särskilt betungande arbetsbörda angivits såsom anledning till avgång från aktiv officerstjänst, kunna anföras ett par uppgiftslämnare, vilka haft sin tjänstgöring förlagd till landets nordligaste garnison:

»Bidragande orsak till avskedet var den rådande bristen på underbefäl, vilket gör officerens arbete olidligt, i all synnerhet så länge den s. k. vinterlinjen för övre Norrland existerar.»

»Sedan augusti 1914 nästan fördubblad tjänstgöring utan extra ersättning.»

I detta sammanhang kan också återgivas följande uttalande från en representant för en kår, vars arbetskraft under de senare åren torde alldeles särskilt strängt hava tagits i anspråk:

»Det intendenturiella arbetet, dock särskilt å truppförbanden, som utkräves, är så betungande och krävande, att det för en person icke är möjligt att i längden sköta arbetet på ett samvetsgrant sätt utan att taga skada till sin hälsa. Då jag hade att motse placering som regementsintendent och ej kunde finna, att någon lättnad i regementsintendentens arbetsbörda skulle komma att inträda, fann jag, då de ekonomiska förutsättningarna därjämte ej voro så lysande, all anledning föreligga att snarast möjligt ägna arbetskraften åt civil tjänst.»

Ovanstående yttrande kan sammanställas med ett i samma riktning gående uttalande från en underofficer vid intendenturkåren:

»Orsaken till avgången var den stora persedeluppbörden, som medförde ett överväldigande ansvar och var av den natur, att man omöjligen kunde skydda sig för förluster, därigenom att man nödgades hava okänt och många gånger kanske ej fullt pålitligt folk att handskas med uppbörden.»

Till belysning av intendenturarbetets krävande beskaffenhet kunna ytterligare anföras en del yttranden från underofficerare, vilka tjänstgjort som kompani- resp. skvadronsadjutanter:

»Den uppslitande och otacksamma tjänsten som kompaniadjutant bidrog att påskynda avgången.»

»Befattningen var av ovanligt krävande natur och förenad med mycket obehag, detta mest på grund av skyldigheten att ansvara för skvadronsförrådet, med den lilla lönen.»

Särskilt betungande har givetvis tjänstgöringen blivit vid de truppförband, som ännu ej fått sin förläggningsfråga ordnad. En kompaniadjutant vid ett sådant infanteriregemente anför som orsak till sin avgång ur aktiv tjänst:

»Besvärliga förläggningsförhållanden, ofta påkommande flyttningar av personal och förråd, därigenom ökat arbete och ansvar samt ökade levnadsomkostnader och otillräcklig avlöning.»

De av en förut citerad officer berörda olägenheterna av befälsbristen och vintertjänstgöringen beröras även av en del truppunderofficerare:

»Den förnämsta orsaken till min avgång torde vara den allt mer framträdande bristen på befäl, särskilt underbefäl, vilket gör, att en underofficers tjänstgöring nu för tiden är allt annat än behaglig.»

»Arbetstiden är nu sex timmar per dag mot tio à elva timmar i militärtjänsten; därtill kom den totala saknaden av sön- och helgdagsledighet. Med andra ord: tjänsten var mer än lovligt uppslitande.»

»Minskat intresse hos såväl underbefäl som manskap genom rekrytskolans början vintertid, delvis beroende på vid regementet förekommande trångboddhet och brist på övningslokaler.»

Inom den civila förvaltningen har arbetsbördans tyngd i och för sig i allmänhet icke åberopats som anledning till övergång till annan verksamhet i samma utsträckning som inom armén. Spridda fall från olika områden kunna dock anföras, som vittna om en känsla av alltför betungade arbetsförhållanden. Bland annat föreligga från befattningshavare vid landsstaten en del uttalan

den i sådan riktning. En förutvarande landsfiskal har som skäl för sin avgång anfört följande omständigheter:

»De olidliga förhållanden, som inträdde i och med den nya landsstatsorganisationen, särskilt i de en större stad närbelägna distrikten med dess rörliga befolkning, och det därav föranledda oerhörda arbetet med en synnerligen betungande och mer än lovligt opraktiskt anordnad specifikation av redovisningen för resterande utskylder. En onaturligt hög tjänsteålder för pensions erhållande och tjänstens dåliga avlönande i förhållande till den enorma arbetsprestation, som genom den nya organisationen fordras av tjänsteinnehavaren.»

En annan tjänsteman, vilken som närmaste orsak till avskedstagandet uppgivit omöjligheten att med landsstatstjänsten förena ett annat honom åliggande offentligt uppdrag, har i sitt yttrande även berört den starka ökningen av arbetet å länsstyrelserna:

»En bidragande orsak var den hart när olidliga arbetsbörda, som under de senaste åren pålagts länsstyrelserna, speciellt landskontoren, utan att motsvarande ökning i arbetskraft ägt rum. Arbetstiden på länsstyrelsen härstädes skulle ju vara under vintern 10—4 och under sommaren 10—2. Emellertid få samtliga landskontorets tjänstemän härstädes arbeta mellan 10—4 och 5—9, ja ändå längre. Visserligen kan ju ingen ålägga dem en så lång tjänstgöring, men för att arbetena skola kunna medhinnas, är den nödvändig. Någon ersättning för övertidsarbete erhålles icke. Med de låga avlöningsförmånerna på landskontoret blir arbetet där i längden helt enkelt olidligt, och svårighet att rekrytera personalen har också redan gjort sig gällande.»

Inom postverket har avgången i åtskilliga fall också motiverats med tjänstgöringens ansträngande beskaffenhet. En postvaktmästare uppger sig sålunda hava måst begära avsked

»på grund av den allt för ansträngande tjänstgöringen, som genom sin jäktande beskaffenhet nästan förstört mitt förut goda nervsystem.»

En annan befattningshavare har anfört, att han fått vikariera på ända till ett fyrtiotal olika befattningar.

Vid statens järnvägar hava anmärkningar mot arbetstidens längd m. m. framförts särskilt ifrån vissa förutvarande befattningshavare vid nybyggnadsavdelningen (material- och tidskrivare); i ett fall har uppgivits en arbetstid av ända upp till 16 timmar per dag utan någon övertidsersättning. Ett annat fall, där en oskäligt lång arbetstid föranlett övergång till enskild tjänst, har anförts från lotsverket; uppgiftslämnaren, en ångbåtsmaskinist, har här uppgivit sig stundom fått tjänstgöra ända till 18 timmar per dygn och däröver.

De för hälsan menliga verkningarna av underjords- och nattarbete i förening hava av en befattningshavare vid statens vattenfallsverk angivits som orsak till avgången från innehavd befattning (vid Porjus kraftverk).

14. Vantrevnad eller bostadsbrist å tjänstgöringsorten. Bland de fall, där avgången ur statstjänst stått i samband med otillfredsställande lokala förhållanden, äro de ur statsintressets egen synpunkt mest beaktansvärda otvivelaktigt sådana, som beröra rekryteringssvårigheterna i övre Norrland. Särskilt från officershåll föreligga åtskilliga uttalanden angående olägenheter

av olika slag, som äro föranledda av en tjänstgöring i landets nordligaste delar, framför allt i Boden.

En numera till reservstat överflyttad officer vid nämnda garnison anför sålunda följande:

»Huvudorsaken till avgången var ej av ekonomisk natur, utan svårigheten för en själv och familjen att erhålla behövlig omväxling genom vistelse å annan ort på grund av dyra resor och för kort ledighet. Ävenledes bidrogo skolförhållandena och det hårda klimatet till beslutet att lämna statstjänsten, särskilt som föga utsikt förefanns till tjänstgöring å annan ort.»

Till anförda olägenheter kunna ytterligare läggas de svårigheter med avseende å befälsbristen, vintertjänstgöringen m. m., som i annat sammanhang förut berörts.

Vad skogsstaten beträffar, hava likaså förut, i samband med framställningen av de därstädes förment ogynnsamma befordringsutsikterna, anförts en del yttranden, som giva vid hand, hurusom särskilt tanken på en långvarig tjänstgöring i översta Norrland för åtskilliga befattningshavare framstått såsom mindre tilltalande. Som en viss motvikt mot dessa olägenheter synes inom skogsstaten ett slags passagesystem hava kommit till tillämpning, så att jägmästare, som en längre tid tjänstgjort i nordliga trakter, efter hand fått transport längre söderut. Att emellertid ej heller detta system på alla håll väckt odelad tillfredsställelse, framgår av en del inlägg från förutvarande befattningshavare.

Omöjligheten att på den anvisade tjänstgöringsorten anskaffa bostad har angivits som avgångsorsak av ett par skogsstatstjänstemän samt en befattningshavare vid statens järnvägar.

15. Otillfredsställelse med tjänsteförhållanden. Under denna rubrik hava sammanförts i huvudsak sådana fall, där övergången till enskild tjänst eller verksamhet motiverats av otillfredsställelse med arbets- och löneförhållandena inom statsförvaltningen i allmänhet eller inom det speciella förvaltningsområde, där uppgiftslämnaren haft sin verksamhet förlagd. De förhållanden, mot vilka uppgiftslämnarna riktat sin kritik, äro givetvis av högst skiftande art. Inom särskilda grenar av statsförvaltningen kan dock i många fall iakttagas, hurusom samma spörsmål av ett flertal olika befattningshavare föres på tal och tillmätes en mer eller mindre avgörande betydelse för beslutet att utbyta statstjänsten mot annan verksamhet.

I första hand kunna här anföras en del uttalanden från befattningshavare, vilka mera generellt framhålla statstjänstens nackdelar i jämförelse med enskild verksamhet. De mest typiska uttalandena i sådan riktning härröra från befattningshavare vid de affärsdrivande verken. Sålunda skriver exempelvis en ingenjör, som från statstjänst övergått till enskild konsulterande verksamhet:

»Man arbetar mera självständigt utom statstjänsten. Kan man prestera ett gott arbete, så märks det bättre i privattjänsten, och man har på så sätt lättare att skaffa sig en förmånlig ställning.»

En tjänsteman i mera framskjuten ställning vid ett av de affärsdrivande verken har motiverat sin avgång sålunda:

»Anledningen till min avgång ur statstjänsten var ej av ekonomisk natur, utan känslan av, att min arbetskraft ej blev eller kunde bliva rätt utnyttjad på grund av alla de skrankor, huvudsakligen av formell natur, vilka omgärda statstjänstemännens verksamhet, samt på grund av den efter min uppfattning olämpliga organisationen av statsmaskineriet, vilken ligger i statsdriftens natur.»

I enahanda riktning gå ett par yttranden från yngre ingenjörer vid statens järnvägar:

»I det enskilda kan individen bättre göra sig gällande och insättas på rätt plats. I statstjänst äro meriterna icke alltid avgörande, detta givetvis till förfång för statstjänstens rekrytering.»

»Min avgång förorsakades, om de ekonomiska förhållandena ej medräknas, av bristande tillfällen till praktiskt arbete och omöjligheten för en ung man att göra sig gällande i sagda befattning. Detta torde berott delvis på statstjänstens natur.»

Ett likartat uttalande föreligger från en förutvarande tjänsteman i ett annat kommunikationsverk:

»Min avgång skedde ej av ekonomiska skäl, utan huvudsakligast på grund av statstjänstens oförmåga att låta den individuella dugligheten göra sig gällande. Härtill kom känslan av en allmän osäkerhet — i den säkra statstjänsten — beroende på chefernas ofta förunderliga nåd och onåd. Statstjänsten och det civila arbetet har i regel den skilda inverkan på en duglig individ, att statstjänsten sorgligt nog försoffar honom, medan tjänsten i det civila livet rycker upp honom.»

Ett missförhållande, som i åtskilliga uttalanden speciellt framhållits, är statstjänstens oförmåga att för varje särskilt fall anpassa betalning efter förtjänst. En förutvarande officer, numera anställd som kontorschef i en grosshandelsfirma, har härom anfört följande:

»Jag har här fast lön och tantiem. Således får jag betalt efter vad jag arbetar, vilket ingalunda var förhållandet i kronans tjänst. I statstjänst erhålla de, som arbeta, lika dålig avlöning som de, som ingenting göra.»

En skogsstatstjänsteman anför i fråga om förhållandet mellan stats- och privattjänst följande:

»Privattjänsten erbjuder friare arbetsformer och möjlighet till större personlig insats i arbetet. Överkvalificerad arbetskraft undvikes.»

Sistnämnda kategoriska omdöme motsäges dock i viss mån av en annan uppgiftslämnare, statistiker i ett enskilt bolag, som förut innehaft likartad befattning i statstjänst och i sitt uttalande söker väga privattjänstens för- och nackdelar mot varandra:

»Fördelar i enskild tjänst: självständighet; avlöning och värdering efter visad duglighet.

Nackdelar: stundom mindre kvalificerat arbete än i statstjänst.»

Vad därefter beträffar de uttalanden, som beröra utslag av byråkratism eller andra speciella missförhållanden inom särskilda grenar av statsadministrationen, äro dessa antagligen i många fall tämligen subjektivt färgade och måhända

förestavade av en helt naturlig benägenhet att generalisera personliga erfarenheter av mer eller mindre obehaglig art. I många fall ligga bakom missnöjet över de yttre förhållandena sannolikt inre känslor av samma art, som av en del uppgiftslämnare, civila såväl som militära, betecknats med uttryck såsom »tjänsteleda», »vantrevnad», »insikt om att ej hava statstjänstemannens naturell» m. m. Därjämte förekomma emellertid ej så få fall, där missnöjet eller vantrevnaden ställts i direkt samband med vissa, uttryckligt angivna tjänsteförhållanden. I detta hänseende föreligga från avgångna befattningshavare åtskilliga uttalanden, i vilka arbetsförhållandena inom vederbörande förvaltningsområden gjorts till föremål för kritik och angivits hava i mer eller mindre grad medverkat till beslutet att lämna tjänsten. Som exempel kan anföras en numera på en framskjuten post i enskild tjänst anställd tekniker, vilken som bidragande orsak till avgången ur statstjänst anfört:

»*dels* omöjligheten att få vidare utbildning;
dels svårigheten att finna sig tillrätta med vissa förhållanden, t. ex.: Ett förslag till byggnadsarbete uppgöres under vissa förutsättningar. Innan förslaget blivit granskat av alla myndigheter och antaget av statsmakterna, hava vanligen två år förlidit. Förhållandena hava då mycket ändrats, priser ändrats, man har fått en annan syn på förutsättningarna, nya byggnadsmaterialier o. d. hava framkommit, men man måste ändå utföra arbetet så, som det gammalmodiga förslaget visade;
dels kan man ej med ämbetsverkets nuvarande organisation få prova och försöka nyheter (tekniska och vetenskapliga), ej heller göra experiment och undersökningar utan föregående oändliga skriverier.»

En annan ävenledes tekniskt utbildad befattningshavare anger för sin avgång följande motiv:

»Allmän vantrevnad med byråkratism, det personliga initiativets oförmåga att göra sig gällande, de tekniska krafternas sysselsättning med rent kontorsbiträdesarbete och över huvud taget den stora röran och de många cheferna. Kommer härtill befordringsprinciperna, vilka icke gynnade högre utbildning. Ekonomiska skäl spelade ingen roll.»

Vad i förestående uttalande sagts om den tekniska arbetskraftens tillvaratagande i statstjänst, understrykes icke mindre av en annan, numera i kommunal tjänst anställd tjänsteman, vilken som avgångsorsak anfört bland annat:

»Olämplig, föga ingenjörsaktig sysselsättning vid många tillfällen; synbar benägenhet hos vederbörande myndighet att underskatta de högskolebildade ingenjörernas arbete och rätt till bättre utsikter.»

De två sist anförda yttrandena om befordringsprinciperna i statstjänst äro anmärkningsvärda såsom gående i motsatt riktning mot vad i annat sammanhang uttalats om de högskolebildade ingenjörernas förment ensidiga gynnande på övriga teknikers bekostnad.

Från ett annat förvaltningsområde föreligger följande uttalande, som särskilt tar sikte på de extra tjänstemännens osäkra och osjälvständiga ställning:

»Ehuru jag hade goda utsikter till befordran, tack vare goda examina m. m., måste jag, fastän ej alldeles beroende av några tusen kronors löneförhöjning, med hänsyn till studier och utvecklingsmöjligheter lämna statstjänsten, vilket jag hittills icke någon gång behövt ångra, enär staten, efter vad jag kunnat finna, är den sämste arbetsgivaren, i synnerhet med hänsyn till extrasystemet i skogsstaten, där ingenting göres för ens egen pensionering eller änkepensions erhållande.»

En annan uppgiftslämnare från samma område har i sitt yttrande anfört följande synpunkter:

»Missnöje med statens långsamma befordringssystem och tråkiga arbetsmetoder: mångskriveri, klavbindandet av initiativlust, brist på arbetsglädje; dessa orsaker vägde hos mig mer för övergång från statstjänst än de till synes vid tillfället hopplösa ekonomiska framtidsutsikterna.»

Ett missförhållande, som av vaktmästare och andra tjänstemän av lägre grad i en del fall anförts som anledning till avskedstagande, har varit, att uppgiftslämnarens arbetstid av överordnade skulle tagits i anspråk för uträttande av privata ärenden, utan att någon särskild ersättning därför erhållits.

I detta sammanhang må även anföras en del fall, där uppgiftslämnarna motiverat sin övergång till enskild verksamhet med den mindre tilltalande ställning, i vilken en statstjänsteman i vissa fall befinner sig gent emot de enskilda personer, han under sin tjänsteutövning har att komma i beröring med. En befattningshavare, vilken på grund av med tjänsten sammanhörande speciella förhållanden haft särskilt goda tillfällen till erfarenheter härvidlag, anför sålunda följande:

»Om statstjänst i allmänhet numera är mindre behaglig på grund av usla löner och skyldighet att vara avloppstrumma för 'allmänhetens' misshumör, så torde detta gälla i särskild grad om här ifrågavarande befattning, med hänsyn därutöver till omständigheterna att när som helst kunna få förordnandet återkallat och att ständigt stå i bräschen för offentligheten.»

Liknande synpunkter anföras i följande uttalande från en militärläkare:

»Huvudorsaken till min avgång från aktiv stat var brist på arbetsglädje i tjänsten, föranledd av de ständigt hotande vedervärdigheter, vilka tidsandan och militärläkarens bristande rättsliga skydd i förening måste medföra, t. ex. de numera så vanliga förhatliga, obefogade anmälningarna hos militieombudsmannen.

En bidragande orsak till min avgång var den på sista tiden allt fortare växande arbetsbördan, varvid jag särskilt vill omnämna den nyligen föreskrivna militära undersökningen av varje värnpliktig (den s. k. livförsäkringsundersökningen, ifyllandet av läkarkorten), ett arbete, som måste kännas desto mera betungande, ju mindre man äger förmågan att inse dess vikt och betydelse.

Genom den stora arbetsbördan ställdes jag inför nödvändigheten att allt mer inskränka min enskilda verksamhet och sålunda också inför utsikten att vid uppnådd pensionsålder för mitt livsuppehälle nästan uteslutande vara hänvisad till den anspråkslösa pensionen.»

Inom officers- och underofficerskårerna har otillfredsställelse med tjänsteförhållandena i talrika fall anförts som orsak till övergång till civil anställning. En del befattningshavare uppgiva sitt avskedstagande vara föran-

lett av vantrevnad med militärlivet, utan angivande av närmare motivering. I andra fall lägges huvudvikten vid befordringsförhållandena, speciellt befordringsväsendets beroende av tjänsteåldern. Av åtskilliga uppgiftslämnare, icke minst underofficerare, framhålles längtan efter en ställning, där personligt initiativ kunde bliva mera beaktat än i trupptjänsten. Som en koncentrerad sammanfattning av de oftast framförda synpunkterna kan anföras följande yttrande av en kavalleriofficer, vilken som motiv för sin avgång från aktiv tjänst anfört:

»De olidliga förhållanden, såväl yttre som inre, under vilka en för fosterlandets sunda utveckling intresserad militär arbetar och kommer att arbeta; de osunda befordringsprinciperna; bristande kontinuitet i allt militärt; utsikterna att ej någonsin erhålla löneförmåner, på vilka man skulle kunna leva; det på konstlade medel grundade hatet mellan samhällsklasserna.»

Vad särskilt det sistnämnda spörsmålet beträffar, återkommer detta under nästföljande rubrik.

16. Politiska orsaker. De till denna grupp hänförda uppgiftslämnarna äro samtliga förutvarande militära befattningshavare. Bland de olika synpunkter, varmed avskedstagandet i hithörande fall motiverats, äro i huvudsak att särskilja tre faktorer: officerskårens osäkra sociala ställning, antimilitarismen och avrustningsfrågan. Vad särskilt förstnämnda synpunkt beträffar, kunna som belysande därvidlag följande yttranden anföras:

»Staten har förtagit officerarna deras arbetsglädje samt under de senare åren även sänkt deras sociala nivå. Allmänhetens misstroende mot officerarna.» (Löjtnant vid infanteriet.)

»Känslan av att statsmakterna visade mindre intresse att upprätthålla och utveckla organisation och disciplin inom armén samt att stödja officerarnas sociala ställning, vilket jag anser av vital betydelse för föregående, föranledde otrevnad i den tjänst, jag förr skattade högt.» (Löjtnant vid fortifikationen.)

»Det tröstlösa i att tillhöra ett yrke, som av folkets flertal missaktas.» (Artilleriofficer.)

»Officerens svåra och ringaktade ställning. Jag kände mig som officer stå alldeles utan förstående från statsmakternas sida.» (Artillerikapten.)

»Arméns tillbakasättande; officerens sjunkande anseende.» (Kavalleriofficer.)

»Officerens långt ifrån avundsvärda ställning vid vår armés fortgående s. k. demokratisering.» (Artillerilöjtnant.)

»Den i all press med få undantag bedrivna agitationen mot och oförståendet för officerens arbete samt alla rop på denna kårs s. k. demokratisering, utmynnande i en strävan att nedsätta officerens anseende och göra honom till ett slags dräng.» (Marinofficer.)

Under det i förestående yttranden närmast berörts officerarnas ställning i privatlivet och i förhållande till den allmänna opinionen inom civila kretsar, fästes i andra uttalanden huvudvikten vid de svårigheter, den antimilitaristiska rörelsen medfört med avseende å tjänsteutövningen:

»Tjänsten i hög grad osympatisk under de senare åren såväl på grund av dålig avlöning som på grund av den våldsamma agitationen bland manskapet.» (Kompanichef vid norrlandsregemente.)

»Antimilitaristisk agitation, vilken framkallat de värnpliktigas antipati och olust vid utbildningsarbetet, samt smädlig behandling av officeren såväl i tal som skrift har gjort officersyrket mindre tilltalande.» (Infanterisubaltern.)

»Den antimilitaristiska andan mot försvaret och dess befattningshavare torde vara största orsak för min avgång.» (Sergeant.)

»Antimilitarismen, omöjligheten att komma till resultat i utbildningen på grund av personalbrist, allmän oförståelse för officerens uppslitande och tröttande arbete.» (Kavallerieofficer.)

»Minskat intresse för yrket, beroende på dåligt underbefäl och antimilitaristisk uppfattning bland beväringen.» (Infanterilöjtnant.)

»Officerarnas dåliga ställning även i arbetshänseende på grund av den antimilitära agitationen, icke minst genom pressen.» (Kapten.)

»Trcstlöst att arbeta med ovilligt material, underlåtenhet från regementschefens sida att stödja officerarna i deras arbete att upprätthålla disciplin.» (Infanterilöjtnant).

»De olidliga disciplinära förhållandena vid kustartilleriet.»

Vad de försämrade disciplinära förhållandena beträffar, sättas dessa av flera uppgiftslämnare i samband med den senast genomförda krigslagstiftningsreformen:

»Jag vill ej förneka, att den antimilitära stämning, som framgår ur en mångfald sociala företeelser och icke minst ur den nu gällande krigslagstiftningen, hos mig ingivit en bestämd känsla av, att viktiga förutsättningar för närvarande saknas för militärtjänstens ändamålsenliga skötsel, och att den sålunda icke lämnar den tillfredsställelse, som man torde ha rätt att påräkna av ett hängivet, insiktsfullt och pliktroget arbete». (Intendenturofficer.)

»Resultatlöst arbete på grund av folkets bristande intresse, bristen på underbefäl, krigslagarnas humanisering och humana tillämpning samt ett inom förvaltningen till gnideri lett sparsamhetssystem». (Gardesofficer.)

»Förföljelse mot officerskåren från vissa politiska partier och tidningar. Genom nya krigslagens införande förlorat stöd för rätten och skyldigheten att utöva förmanskap.» (Annan officer vid samma regemente.)

»Försämrad disciplin genom nya krigslagstiftningen. Den antimilitära propagandan». (Artillerieofficer.)

En officer vid ett i en större industristad förlagt infanteriregemente har bland andra med tjänsten förenade obehag anfört:

»Strejkkommenderingar! Allas sakkunskap i militära frågor. Osäkerhet i alla militära frågor i förhållande till politiken. Osäkerhet till liv och lem i som utom tjänsten.»

Såsom en särskild grupp kunna slutligen anföras en del uttalanden, där avgången från aktiv tjänst närmast motiverats med den genom och efter världskriget ändrade militärpolitiska utvecklingen och det som följd därav framträdande avrustningsperspektivet:

»Orsaken till min avgång från statstjänsten som militär, äro de tröstlösa framtidsutsikterna inom ett yrke, som av de maktägande i landet ställes på avskrivning.» (Generalstabsaspirant).

»Förkänsla av att efter världskrigets slut och i mån av den bland annat hos oss pågående demokratiseringen statsmakternas intresse för vårt försvarsväsen skulle minskas, varigenom yrkesofficerns kall måste bli mera otacksamt och svårt att rätt fylla.» (Regementsofficer.)

»En person, som i nära tjugo år helt offrat sig för sitt kall och ser nedrivningsarbetet med säkerhet närma sig, utan att kunna förhindra detsamma, söker helt sä-

kert liksom jag sin utkomst på annan bana, hellre än att dagtinga med sin övertygelse.» (Infanterikapten.)

»Min avgång motiveras av de osäkra förhållanden, som nu råda å vår bana, varjämte de föga uppmuntrande omständigheter, under vilka officerarna nu få arbeta, även bidragit härtill.» (Sjöofficer).

»En viktig anledning var den ovissa framtiden å officersbanan, den minskade utsikten till befordran, bristen å uppmuntran i officerens otacksamma yrke.» (Artillerikapten.)

»Mitt yrke i statstjänst syntes mig ha ringa utsikter för framtiden.» (Kavalleriofficer.)

»De på grund av inträdda förhållanden uppkomna dåliga utsikterna å den militära banan.» (Artillerilöjtnant.)

»Förlorade intresset för ett yrke, som enligt min uppfattning ej kunde fylla sin uppgift i händelse av krig på grund av vapnets dåliga utrustning med föråldrad och delvis oduglig materiel.» (Kustartillerifficer)

17. Mera intressant eller självständig verksamhet. I de under föregående rubriker omförmälda fallen har det, som av uppgiftslämnarna anförts som motiv för övergången från statstjänst till annan verksamhet, i allmänhet varit omständigheter av mer eller mindre tillfällig art, sammanhängande med befattningshavarnas personliga förhållanden eller vissa missförhållanden inom statsförvaltningen. Såsom en härifrån i viss mån skild kategori kunna uppställas de fall, där det för övergången avgörande varit själva arbetets art, som för uppgiftslämnaren synts mera tilltalande. De till denna kategori hänförda fallen tillhöra i stort sett två olika grupper. Den ena omfattar huvudsakligen befattningshavare med administrativ eller militär utbildning, vilka lämnat statstjänsten för att ägna sig åt annan, med deras intressen mera överensstämmande sysselsättning. Inom den andra gruppen, som inom sig räknar flertalet av de tekniskt och forstligt utbildade befattningshavarna, innebär övergången i regel icke ett lika fullständigt ombyte av levnadsbana, utan har det i allmänhet varit uppgiftslämnarnas avsikt att även framdeles ägna sig åt verksamhet å samma område, ehuru under gynnsammare och mera tilltalande betingelser.

Vad den förra gruppen beträffar, äro de här uttalade omdömena om olika levnadskall i regel alltför mycket beroende av uppgiftslämnarnas individuella läggning för att några mera allmängiltiga slutsatser därur skulle kunna dragas. Särskilt belysande äro i detta hänseende de olika uttalanden, som av skilda uppgiftslämnare gjorts om lärarbanan. Under det åtskilliga av de befattningshavare, som från lärartjänsten övergått till annan verksamhet, såsom huvudmotiv därför uppgivit bristande intresse för lärarkallet, föreligga fran andra områden flera exempel å befattningshavare (kommunikationstjänstemän, underofficerare), som lämnat tjänsten närmast för att utbilda sig till lärare. Givet är i övrigt, att någon direkt olust för det i statstjänsten förekommande arbetet visst icke alltid behövt föreligga, ehuru den utom statstjänsten erhållna verksamheten i uppgiftslämnarens ögon erbjudit större lockelse. Ett vittnesbörd härom föreligger bland annat från en numera bortgången märkesman inom flygindustrien, vilken beträffande sin avgång ur statstjänsten gjort följande uttalande:

»Trivdes utmärkt med lärarkallet, men hade aldrig tänkt utöva det längre tid än under min universitetsutbildning, då jag redan från studentexamen inrättat mina studier med tanke på vad som särskilt intresserade mig, flygning.»

Såsom ur särskilda synpunkter beaktansvärda kunna anföras ett par fall, där uppgiftslämnarna motiverat sin avgång därmed, att de, efter att under sina yngre år hava ägnat sina krafter åt statstjänsten, vid äldre år ansett sig vara till mera nytta inom annan verksamhet. Det ena av dessa yttranden härrör från en förutvarande läroverksadjunkt, numera kyrkoherde, som anför, att han lämnat lärarbanan:

»av intresse för det prästerliga kallet och av medvetandet att efter ett intensivt arbete under 22 år som lärare hava offrat mina bästa krafter i skolans tjänst och i känslan av, att vad jag efter fyllda 53 år skulle kunna prestera som lärare icke kunde bliva förstklassigt.»

I likartad riktning uttalar sig en till reservstat övergången artilleriofficer:

»Har den åsikten, att 15 års garnisonstjänst i regeln är nog militärtjänstgöring, varefter arbetet skall ägnas det allmänna livet — såväl för ens egen som det allmännas skull.»

Bland de tekniskt utbildade befattningshavarna har det i enskild tjänst erhållna arbetet i åtskilliga fall framhållits såsom ur facksynpunkt mer intressant än statstjänsten med hänsyn därtill, att i den nya verksamheten erbjudits tillfälle antingen till mera självständig, omväxlande och mångsidig praktik eller ock till specialstudier inom vissa områden. Såsom exempel kan anföras en ingenjör vid väg- och vattenbyggnadsstaten, vilken från statstjänst övergått till anställning vid en entreprenadfirma, trots att den erhållna begynnelselönen till och med varit lägre än förut utgående avlöning, men som motiv härför anfört:

»Dels möjlighet till hastigare löneökning, dels mer självständigt arbete, dels ett ur facksynpunkt oerhört mycket intressantare arbete än i statens tjänst, där vem som helst kunde utföra förekommande arbeten.»

I samma riktning går ett uttalande från en linjeingenjör vid telegrafverket, numera anställd hos en elektrisk installationsfirma:

»Orsakerna till min avgång äro, förutom av ekonomisk natur, mitt arbete, som nästan uteslutande utgjordes av rent bokhålleri. Min teoretiska utbildning togs nästan aldrig i anspråk.»

En ritare vid telegrafverkets verkstad, numera anställd i motsvarande befattning hos enskilt företag i samma bransch, har rörande bemälda fråga anfört följande:

»Arbetet på verkstadens ritkontor bestod huvudsakligast i avritning av äldre detaljer och var av enklaste beskaffenhet, varför jag ej fann intresse för detsamma.»

Av befattningshavare, som från statsbanorna övergått till enskilda järnvägar, har såsom motiv för platsombytet i flera fall anförts de rikare tillfällen till praktik på olika områden, som enligt sakens natur stå till buds vid en mindre järnväg.

Av förutvarande befattningshavare vid skogsstaten hava vid sidan av de skäl, som under föregående rubriker berörts, i åtskilliga yttranden framhållits privattjänstens företräden framför statstjänsten med hänsyn till mångsidigare utbildningsmöjligheter och särskilt flera tillfällen till inhämtande av erfarenheter rörande ekonomiska frågor. Som exempel kunna anföras följande uttalanden:

»Min avgång från statstjänst berodde på, att jag, trots att jag trivdes utmärkt med min förra befattning, önskade erhålla revirförvaltarbefattning för att därigenom komma till självständigt arbete under friare former än i statstjänst, ävensom för att komma under en instruktiv ledning av framstående skogschef.»

»Jag erbjöds att utbyta det osjälvständiga arbetet som assistent i statstjänst mot självständig skogsförvaltning redan vid unga år. Har således nu möjlighet att under många år följa resultatet av utförda arbeten och vidtagna åtgärder i skogen.»

»Närmaste orsaken till avgång från statstjänsten: ekonomiska fördelar samt god praktisk utbildning.»

»Större utsikt till högre lön efter viss tid samt möjligheter till sysselsättning med ärenden av ekonomisk natur för att erhålla en mer mångsidig utbildning.»

»Ekonomiska skäl samt förhoppning om mer omväxlande och självständigare tjänstgöring.»

»Önskan att få mer självständig, omväxlande tjänstgöring nära kulturcentrum.»

»Tillfälle till en allsidigare utbildning i vad till norrländskt skogsbruk hörer, enär assistenter och extra skogsingenjörer i Norrbotten huvudsakligen sysselsättas med stämplingar.»

De i det föregående återgivna uttalandena, måste, i den mån de innebära kritik mot arbetsförhållandena inom statsförvaltningen, givetvis i varje fall anses stå för uppgiftslämnarnas egen räkning. Någon objektiv utredning av eventuella missförhållanden, varvid samtliga berörda parter skulle få tillfälle att uttala sig, har rörande de enskilda fallen naturligen icke kunnat äga rum. Däremot har socialstyrelsen i samband med förevarande undersökning från olika statsmyndigheter inhämtat uttalanden angående vissa närliggande spörsmål, för vilka i nästföljande artikel närmare redogöres. Sammanställda med de avgångna befattningshavarnas egna uppgifter, bilda dessa ämbetsverkens yttranden ett värdefullt material för bedömande av utvecklingstendenserna å det område, undersökningen avsett att omfatta.

Tilloppet till statstjänst under de senaste åren.

Inledning.

Sedan Kungl. Maj:t med anledning av en utav Sveriges tjänstemannanämnds arbetsutskott gjord framställning den 18 oktober 1918 uppdragit åt socialstyrelsen att verkställa utredning, i vilken omfattning och under vilka förhållanden avgång från statstjänst ägt rum under de senaste åren[1], inkom ovannämnda arbetsutskott till socialstyrelsen med hemställan, att styrelsen jämväl måtte verkställa utredning angående de svårigheter, som under de senaste åren uppstått för statens myndigheter att på tillfredsställande sätt ordna rekryteringen i fråga om inträdessökande och fylla behovet av nya arbetskrafter. Då den styrelsen tidigare anförtrodda utredningen angående avgången från statstjänst ansågs vinna i värde genom upplysningar jämväl angående tilloppet till statstjänst under motsvarande tidrymd, beslöt socialstyrelsen tillmötesgå den sålunda gjorda framställningen och utsände för detta ändamål i januari 1919 till samtliga ämbetsverk och ett flertal övriga statliga myndigheter ett frågeformulär med anhållan om besvarande av följande frågor, nämligen:

1. huruvida tilloppet av anställningssökande under de senaste åren varit i av- eller tilltagande;
2. i vilken grad nyrekryteringen av arbetskrafter under samma år kan anses hava motsvarat behovet (t. ex. mer än tillräckligt, tillräckligt, otillräckligt o. s. v.) samt huru framtidsutsikterna i berörda hänseende synas ställa sig;
3. huruvida någon tendens kunnat iakttagas, att de mera kvalificerade i mindre utsträckning än förr ägna sig åt statstjänst eller med andra ord att duglighetsnivån hos de anställningssökande är i sjunkande.

Till följd av frågeställningens art lämpa sig de inkomna svaren å enquêten icke för en statistisk bearbetning i vanlig mening. Den efterföljande redogörelsen för undersökningens resultat kommer följaktligen att bestå av summariska referat av de gjorda uttalandena, kompletterade med citat av yttranden, som kunna anses intressanta eller typiska i ett eller annat avseende. Framställningen börjar med rekryteringsförhållandena inom centralförvaltningen, varefter övriga stater och kårer behandlas i sedvanlig officiell ordning.

Kungl. Maj:ts kansli och de centrala ämbetsverken.

I sina uttalanden angående rekryteringsförhållandena beträffande de administrativt — merendels juridiskt — utbildade befattningshavarna hava

[1] Soc. Medd. årg. 1919, sid. 514.

åtskilliga ämbetsverk framhållit, hurusom utvecklingen under de senare åren och särskilt under kristiden nödvändiggjort en genomgripande omläggning av vedertagna rekryteringsformer å hithörande förvaltningsområden. Enligt äldre praxis tillgick i regel så, att e. o. tjänstemän (amanuenser) antogos under hand, under första tiden vanligen utan fast lön men också med minimal tjänstgöringsskyldighet, varför samma person ofta samtidigt tjänstgjorde som aspirant i två eller flera verk. De flesta ämbetsverk hade sålunda ett slags reservkår av e. o. tjänstemän, som efter hand överfördes till mera fast avlönad anställning och vid behov kunde förordnas att bekläda ordinarie tjänst. Då under krigsåren levnadskostnaderna alltmer stegrades och samtidigt relativt goda förtjänstmöjligheter erbjödos utanför statstjänsten, inträdde helt naturligt i första hand en kännbar minskning av tillgången å aspiranter till dylik extra ordinarie anställning. Som belysande härför kan anföras följande uttalande av expeditionschefen i *ecklesiastikdepartementet:*

»Tillströmningen av inträdessökande har under de senare åren varit i stadigt avtagande. Under det man förr endast haft att välja bland ett ofta stort antal sökande, har på senare tid upprepade gånger inträffat, att från departementets sida måst vidtagas åtgärder för att uppsöka personer, som kunde vara villiga mottaga anställning i departementet.»

Uttalandena från andra departement gå i ungefär enahanda riktning, och även de centrala ämbetsverken hava i allmänhet ansett sig kunna konstatera, att tilloppet av anställningssökande de senaste åren varit i avtagande. I vissa fall — exempelvis från lantförsvarsdepartementet och statskontoret — har anförts, att antalet anställningssökande visserligen varit ungefär lika stort som förut, men att avgången bland e. o. tjänstemännen däremot avsevärt ökats. I vilketdera fallet som helst kvarstår såsom resultat, att nyrekryteringen av arbetskrafter endast ofullständigt motsvarat behovet och att det för ämbetsverken mött svårigheter att på ett tillfredsställande sätt utföra kristidens i många fall ökade arbete. Härom göres bland annat i den ovan anförda skrivelsen från *ecklesiastikdepartementet* följande uttalande:

»Rekryteringen av amanuenskåren under senare år kan knappast anses hava motsvarat behovet. Så hava vikariat å fasta amanuensbefattningar ofta måst stå obesatta, och det har till och med varit förenat med svårighet att erhålla vikarier å andre kanslisekreterartjänsterna. För att hålla arbetet i gång har man nödgats att från och med februari 1919 anställa tre kvinnliga biträden av tredje graden utöver de två, som finnas upptagna å departementets stat. För att locka till inträde i departementet har dessutom bestämts, att extra amanuens från och med början av år 1919 äger uppbära arvode av 1,200 kronor för år. —

Omsättningen inom amanuenskåren har varit mycket stark. Exempelvis kan nämnas, att vid sista årsskiftet och under tiden därefter ej mindre än 5 amanuenser avgått samt att ytterligare en begärt längre ledighet och icke är att vidare påräkna för amanuenstjänstgöring. Framtidsutsikterna med avseende å rekryteringen synas mig synnerligen bekymmersamma och, därest nu rådande förhållanden fortfara, torde för arbetets uppehållande bliva nödvändigt att vidare fortgå på den väg, varpå man redan slagit in, eller anställande av kvalificerade kvinnliga biträden. En konsekvens härav

blir, att dessa biträden måste förordnas till vikarier åtminstone å andre kanslisekreterar-, aktuarie- och registratorstjänsterna och väl också då tillerkännas behörighet att utnämnas till innehavare av dessa tjänster.»

Att det förutvarande rekryteringssystemet med anlitande av oavlönad arbetskraft under kristiden visat sig ohållbart, bestyrkes även av uttalanden från andra ämbetsverk. Härom skriver sålunda *kammarkollegium:*

»Så småningom hava under de senaste åren, samtidigt med det att antalet avgångna eller till ordinarie tjänst inom verket befordrade e. o. tjänstemän varit jämförelsevis ganska stort, svårigheter yppat sig att för kungl. kollegii verksamhet förvärva erforderligt antal lämpliga extra ordinarie tjänstemän. Med utvecklingens gång hava dessa svårigheter ökats och hotat att så tillväxa, att kollegium ansett sig böra, till förekommande av personalbrist hos ämbetsverket, gå i författning om vidtagande av särskilda åtgärder, avseende att bereda tjänstemän under deras första tjänstetid en viss ersättning.»

Den inom ecklesiastikdepartementet anlitade utvägen att ersätta manlig arbetskraft med kvinnlig har även använts inom andra ämbetsverk, såsom bland annat framgår av följande uttalande från *fångvårdsstyrelsen.*

»Mera kvalificerade aspiranter för amanuenstjänstgöring samt för tillfälligt uppehållande av befattning under ordinarie innehavarens semester eller ledighet av annat slag hava ej alltid kunnat förvärvas. Medan tjänsterna i andra och tredje lönegraden vid inträffande ledigheter uppehållits genom förordnanden från lägre grad, har sålunda allt oftare saknats kompetenta och lämpliga vikarier för bestridande av första gradens tjänster. —
Likaledes har styrelsen nödgats för amanuensgöromålen längre tid anlita sina kvinnliga skrivbiträden.»

Såsom av detta uttalande framgår, har den minskade tillgången å e. o. tjänstemän i många fall vållat svårigheter även för upprätthållande av ordinarie tjänster. Att dessa svårigheter även sträckt sig till de högre graderna, visar följande uttalande av expeditionschefen i *lantförsvarsdepartementet*:

»Vid ordnandet av ledigheter för den ordinarie personalen vid semester eller för sjukdom framträder i synnerhet otillräckligheten av disponibla arbetskrafter. Vid upprepade tillfällen under nästlidna år har byråchefsförordnande måst givas åt personal, som icke hunnit erhålla erforderlig utbildning för kallet. Någon ljusning i förhållandena har icke kunnat skönjas.»

Vad särskilt detta departement beträffar, har bristen å arbetskrafter, efter vad i expeditionschefens skrivelse jämväl framhållits, blivit så mycket mera kännbar, som arbetsbördan under krigsåren högst väsentligt ökats. Samma förhållande har givetvis också gjort sig gällande inom *arméförvaltningen*, som härom skriver bland annat följande:

»Nyrekryteringen av arbetskrafter har beträffande den manliga personalen under de senaste fyra åren så föga motsvarat behovet, att extra revision å eftermiddagarna och söndagar måst under lång tid av året anordnas för arbetets medhinnande samt att för innevarande år vikarier saknas för upprätthållande av några ordinarie befattningar under semestertiden eller tjänstledigheter för sjukdom och dylikt. Utsikterna till

någon förbättring i detta avseende kunna för närvarande betecknas såsom synnerligen mörka, enär icke blott en ordinarie tjänsteman samt sex amanuenser och extra tjänstemän nyligen lämnat ämbetsverket för annan utkomst, utan även alla försök till nyrekrytering sedermera varit fruktlösa, detta troligen på grund av de bättre löneförmåner, som kunna bjudas på annat håll, ävensom av de förändringar i organisation m. m., som ämbetsverket torde hava att motse.»

Synnerligen svåra synas förhållandena hava gestaltat sig vid hovrätterna, som av gammalt i mycket stor utsträckning använt sig av oavlönade arbetskrafter och merendels även haft god tillgång på aspiranter tack vare den betydelse, domarutbildningen ansetts hava som meriterande jämväl för ren förvaltningstjänst. Då för domargöromål det av naturliga skäl varit uteslutet att använda oexaminerad personal, har man här i stället i stor utsträckning måst tillgripa utvägen att låta två eller flera befattningar tillfälligt bestridas av samma person. Såsom exempel för belysande av läget härvidlag har *Svea hovrätt* framhållit följande:

»I saknad inom kungl. hovrätten av erforderligt antal för ledamotstjänstgöring fullt kompetenta personer hava vid upprepade tillfällen under senare åren måst härtill anlitas ordinare underdomare, såväl häradshövdingar som stadsdomstolstjänstemän. Vid inträffade behov av ledighet för tjänstemän vid kungl. hovrätten har allt emellanåt förekommit, att det måst uppdragas åt en person att på en gång förvalta två tjänstebefattningar. Av de fyra amanuensplatserna i kungl. hovrätten hava under en stor del av 1918 två à tre stått obesatta i brist på aspiranter. Antalet extra tjänstemän, som under tidigare perioder varit betydande, är för närvarande det lägsta, som förekommit under senaste trettio à fyrtio år.»

Göta hovrätt har rörande samma fråga anfört:

»att inom kungl. hovrätten arbetskrafterna i regel icke förslagit till besättande av samtliga befattningar (särskilt divisionsamanuensbefattningarna) och att emellanåt två eller flera befattningar (även ordinarie) tillfälligtvis måst uppehållas av samma person samt att, vad angår kungl. hovrätten underlydande häradshövdingar, dessa i följd av bristande tillgång på vikarier understundom måst vägras ledighet ej blott för vårdande av enskilda angelägenheter och andra ämbetsgöromål utan även för hälsans vårdande eller sjukdom eller arbete med upplåggande av jordregister.»

Hovrätten över Skåne och Blekinge framhåller, att den försvårade rekryteringen är så mycket mera betänklig, som hovrättens arbetsbörda tenderar att ökas:

»På grund av domsagestadgans tillkomst och med hänsyn till det därav och av andra skäl föranledda behovet av ändringar i hovrättens arbetssätt måste hovrätterna för framtiden till sitt förfogande äga ett avsevärt större antal aspiranter än hittills erfordrats. — — — — — — Vidare är för hovrättens över Skåne och Blekinge del särskilt att nämna, att till följd av den under senaste tiden ovanligt stora tillströmningen av mål det varit nödvändigt att i början av innevarande år förstärka hovrätten med en extra division, varav givetvis föranledes ett ökat behov av arbetskraft i hovrätten. Huruvida det skall lyckas hovrätten att framdeles nöjaktigt rekrytera sig är svårt att förutse. Så mycket torde dock med sannolikhet kunna påstås, att utsikterna för framtida god rekrytering äro synnerligen små, därest ej mycket avsevärda förbättringar vidtagas i hovrättspersonalens nuvarande avlöningsvillkor.»

Det minskade tilloppet till hovrättstjänsten har givetvis i sin ordning återverkat på rekryteringen inom *justitiedepartementet*, där sedan gam-

malt för anställning som ordinarie amanuens i regel fordras att innehava s. k. vice häradshövdingsmeriter enligt äldre beräkning eller motsvarande kvalifikationer. Expeditionschefen i sagda departement uttalar:

»att rekryteringen dock — främst säkerligen tack vare den genomförda löneregleringen för Kungl. Maj:ts kansli — varit tillräcklig, men att framtidsutsikterna i detta avseende torde få betraktas som goda allenast under förutsättning, att den i utsikt ställda provisoriska löneförbättringen genomföres samt dyrtidstillägg av tillräcklig storlek fortfararande kommer att utgå.»

Med avseende å framtidsutsikterna för ämbetsmannakårens rekrytering hava i detta liksom en del föregående yttranden förhoppningarna huvudsakligen knutits vid en genomgripande förbättring av statstjänstemännens avlöningsvillkor. I vissa yttranden göres dock även gällande, att en utveckling i mera gynnsam riktning kan vara att emotse, i den mån vissa med kristiden sammanhängande faktorer upphört att verka. Speciellt har framhållits det inflytande, kristidskommissionernas avveckling måste utöva på rekryteringen till de mera permanenta statsinstitutionerna. Sålunda skriver *kommerskollegium:*

»att tilloppet av anställningssökande under de senaste åren varit i avtagande, att nyrekryteringen av arbetskrafter under samma år kan anses hava varit tillräcklig, om än den dock berett vissa svårigheter, men att framtidsutsikterna i sistberörda avseende synas kollegium goda med hänsyn till den genom krigstidskommissionernas upplösning sannolikt ökade tillgången på arbetskrafter.»

I enahanda riktning uttala sig *lotsstyrelsen*, *postsparbanken*, *skolöverstyrelsen*, samt *patent- och registreringsverket.*

I fråga om det i förevarande enquête uppställda tredje spörsmålet, huruvida någon tendens kunnat iakttagas, att de mera kvalificerade i mindre utsträckning än förr ägnat sig åt statstjänst eller med andra ord att duglighetsnivån hos de anställningssökande vore i sjunkande, har av ett flertal myndigheter framhållits, att viss åtskillnad måste göras allt eftersom vid frågans bedömande huvudvikten lägges på de anställningssökandes examenskvalifikationer eller på de faktiska erfarenheter, man inom ämbetsverken haft av förändringar i fråga om duglighetsnivån. Vad förstnämnda synpunkt beträffar, göres ganska allmänt gällande, att de anställningssökande under senare år genomsnittligen företett lägre examensmeriter än förut varit vanligt och att ämbetsverken följaktligen även blivit nödsakade att nedsätta sina fordringar i detta avseende. Särskilt har framhållits, hurusom till sådana befattningar, där juridisk utbildning erfordras men domarkompetens ej är oundgängligen nödvändig, i allt större utsträckning måst antagas aspiranter, som endast avlagt kansliexamen, medan förut i allmänhet kravet på högre juridisk examen och helst därtill s. k. tingsmeriter kunnat upprätthållas. Denna utveckling synes särskilt hava gjort sig gällande inom Kungl. Maj:ts kansli med undantag för justitiedepartementet, där såsom ovan framhållits fordringarna på juridisk utbildning av lätt förklarliga skäl måst strängare upprätthållas. Såsom belysande kan anföras följande uttalande av expeditionschefen i *ecklesiastikdepartementet:*

»Om man lämnar åsido den statistiska avdelningen, där särskilda betingelser för anställning göra sig gällande, måste det konstateras, att de amanuenser, som antagits under senare år, i allmänhet ej uppfyllt de fordringar, som tidigare uppställts. Förr erfordrades för anställning gemenligen juridisk examen och avsevärda tingsmeriter. Dessa kvalifikationer hava på senare år fyllts endast i ett fåtal fall. Amanuenser hava antagits endast på juridisk examen eller kansliexamen, vanligen med någon, om ock ringa tjänstgöring i annat ämbetsverk eller någon tids tjänstgöring å domarkansli. Dispens för inträde har dessutom ofta nog givits personer, som avlagt filosofiska examina och ej haft tjänstgöring i annat verk att åberopa. Den omständigheten att personer antagits, som ej fyllt förutvarande fordringar på utbildning, har emellertid ej hindrat, att åtskilliga av dessa på grund av ådagalagd duglighet kommit till användning i krävande befattningar inom departementet.

Från andra ämbetsverk framhålles med större skärpa, hurusom med examenskvalifikationernas sänkning också framträtt vissa kännbara svårigheter för upprätthållande av duglighetsnivån bland tjänstemännen. Sålunda anför expeditionschefen i *lantförsvarsdepartementet* i fråga om de nyanställda amanuensernas kvalifikationer bland annat följande:

»Kategorien tingssuttna, som under tidigare år varit talrikt representerad, nedgar efter år 1915 till ett minimum, medan å andra sidan kategorien kansliexamen, som åren 1910—1915 varit i minoritet i förhållande till övriga grupper tillsammantagna, efter år 1915 är i stark majoritet i förhållande till dem. Sistnämnda moment verkar säkerligen avskräckande å eventuella högre kvalificerade anställningssökande, vilka ju ej vid lika unga år som kategorien kansliexamen kunna vinna inträde i departementet och naturligtvis icke gärna riskera att få befordringstur efter yngre, mindre kvalificerade kamrater. Nödvändigheten att antaga mindre kvalificerad personal verkar hindrande för en återgång till en högre nivå.»

Över huvud taget synes det emellertid snarare vara tjänstemannaaspiranternas otillräckliga teoretiska kvalifikationer än deras bristande förfarenhet och träning i handhavande av praktiska arbetsuppgifter, som varit föremål för anmärkningar. *Arméförvaltningen*, som till sitt uttalande fogat en översikt över verkets manliga inträdessökande samt deras examina under en följd av år, yttrar härom följande:

»Av tablån framgår, att flertalet manliga inträdessökande endast avlagt kansliexamen. Såväl bland dessa som bland de med högre juridiska examina meriterade nyanställda har under de senaste åren blott ett ringa fåtal visat sig hava genom förutgående tjänstgöring på annat håll eller på annat sätt förvärvat några högre kvalifikationer för sådana arbetsuppgifter inom ämbetsverket, vilka kräva stilistisk färdighet eller större omdömesförmåga för mera självständigt kameralt arbete. I jämförelse med tidigare rådande förhållanden måste därför duglighetsnivån hos de anställningssökande i detta avseende anses vara i sjunkande.»

I liknande riktning gå omdömena från övriga kamerala ämbetsverk. Sålunda skriver *statskontoret:*

»Någon tendens att de mera kvalificerade, för såvitt därmed avses teoretisk utbildning, i mindre utsträckning än förr ägna sig åt statstjänst, synes icke kunna utläsas av tillgängliga uppgifter, men däremot kan med fog göras gällande, att de dugande krafterna numera söka och finna mera lönande arbete utom statstjänst.»

Kammarkollegium, som också till belysning av sitt yttrande meddelat en tablå över antagna och avgångna e. o. tjänstemän jämte deras examina, fogar därtill följande uttalande:

»Någon tendens, att de mera kvalificerade i mindre utsträckning än förr ägna sig åt ämbetsverkets tjänst, framgår visserligen icke av ovanberörda tablå, men uppenbart är att, då de förmåner, som av den enskilda företagsamheten erbjudas dem, som eljest aspirera på tjänstemannabanan, äro så betydande i jämförelse med vad som i allmänhet kan ställas i utsikt inom ämbetsverket, konkurrensen företrädesvis gällt den mera dugliga arbetskraften.»

Skolöverstyrelsen har under de jämförelsevis få år detta ämbetsverk varit i funktion även haft erfarenheter av ökade svårigheter för en fullgod rekrytering av verkets kansli, såsom framgår av följande uttalande:

»Såsom allmänt omdöme anser sig överstyrelsen kunna uttala, att tillströmningen av sökande i det hela varit ringa samt att de flesta sökandes kompetens, särskilt i avseende å praktisk förfarenhet, de senaste åren varit mindre god än tidigare varit fallet.

Vad ovan anförts gäller besättande av ordinarie tjänster inom överstyrelsen. Undersöker man därefter förhållandet i förevarande hänseenden rörande rekryteringen av amanuensbefattningar, framträder bristen på sökande än mera tydligt. Under överstyrelsens första verksamhetsår var tillgången på sökande, även juridiskt utbildade, någorlunda god. Sedermera har tillströmningen så pass minskats, att det vissa tider mött svårighet att få tillräckligt antal amanuenser, oaktat dessa genast kunnat påräkna fast arvode å 1,500 kronor jämte krigstidstillägg för 3 timmars daglig tjänstgöring. Även om detta förhållande i någon mån har sin orsak i den tillfälliga absorbtion av arbetskrafter som kristidskommissionerna orsakat, synes dock berättigande förefinnas till det omdömet, att möjligheten för en god rekrytering till ämbetsverket ej varit lika stor under senaste år som tidigare.»

Ovanstående omdöme grundar sig, såsom överstyrelsen själv betonat, på ett relativt ringa jämförelsematerial, då ämbetsverkets personalbehov ju icke varit synnerligen stort. Att de anförda iakttagelserna icke endast äro att tillskriva tillfälliga ogynnsamma omständigheter framgår emellertid av ungefär samstämmiga uttalanden från tvenne andra nyorganiserade ämbetsverk, som haft tillfällen till synnerligen rika erfarenheter på detta område, nämligen *pensionsstyrelsen* och *riksförsäkringsanstalten*. Förstnämnda ämbetsverk har bland annat anfört följande:

»Nyrekryteringen av arbetskrafter har under de senaste åren åtminstone ur kvalitativ synpunkt varit otillräcklig för fyllande av styrelsens behov. Det har visat sig allt svårare att för styrelsens arbete förvärva verkligt duglig manlig och kvinnlig personal. Särskilt beträffande de manliga befattningar, för vilka erfordras särskilda kvalifikationer, har det på senare tiden varit nästan omöjligt att uppbringa fullt lämpliga sökande. Överhuvud har tillgången på kvalificerade arbetskrafter avtagit i betydligt raskare tempo än i fråga om de mera okvalificerade. Duglighetsnivån hos de anställningssökande synes, av allt att döma, vara i sjunkande.

Vad slutligen beträffar framtidsutsikterna rörande nyrekryteringen, torde det enligt styrelsens förmenande åtminstone för någon tid framåt vara tvivelaktigt, huruvida någon förändring till det bättre i nu berörda förhållanden är att motse. Så länge de löneförmåner, staten erbjuder sina befattningshavare, så avsevärt som under senare tid varit fallet understiga dem, som enskilda företagare erbjuda personal med mot-

svarande kvalifikationer, torde åtminstone de mera kvalificerade arbetskrafterna i allt större omfattning komma att söka sig till den enskilda tjänsten.»

I fullständigt samma riktning gå riksförsäkringsanstaltens erfarenheter, särskilt i fråga om svårigheten att för statstjänsten vinna respektive kvarhålla högre kvalificerade aspiranter. Anstalten skriver härom sålunda:

»Med hänsyn till den högst avsevärda ökningen i antalet såväl å stat uppförda som extra befattningar på grund av den under de senaste åren skedda utvidgningen av riksförsäkringsanstaltens verksamhet har likväl — såsom tablån utvisar — antalet manliga anställningssökande, vilka avlagt akademisk eller därmed jämställd examen, under samma tid varit i märkbart avtagande. Synnerligast har bristen på tingsmeriterade sökande samt sådana med högre filosofisk examen eller examen från högre teknisk läroanstalt gjort sig gällande. — — — — — — — — — — — — — — — — — —
Vad beträffar sökande med lägre akademisk examen såsom filosofie kandidatexamen och kansliexamen, med examen från lägre teknisk läroanstalt eller med endast studentexamen och därmed jämförlig utbildning, kan särskilt beträffande sistnämnda kategori en stegring i deras antal förmärkas. Riksförsäkringsanstalten vill emellertid framhålla, att anstalten först under de senaste åren av sin verksamhet fått användning för på sistnämnda sätt utbildad personal. — — — — — — — — — — — — — — —
Av det ovan anförda framgår sålunda otvetydigt, att de mer kvalificerade sökandenas antal är i märkbart avtagande, medan det å andra sidan föreligger ett överskott å sökande med ringare utbildning. Att riksförsäkringsanstalten under sådana förhållanden har att kämpa med stora svårigheter vid rekryteringen av kvalificerade arbetskrafter, är självfallet. Rekryteringen kan också beträffande dylik arbetskraft beteckna s som i hög grad otillräcklig.»

I en del andra yttranden framhålles, hurusom en sänkning i fråga om de anställningssökandes genomsnittliga duglighetsnivå visserligen ej kan påvisas men att farhågor för tjänstemannakårens rekrytering dock måste göra sig gällande, enär med det minskade tilloppet av sökande möjligheterna till ett urval inskränkas. Härom yttrar bland andra *Göta hovrätt* följande:

»Då tilloppet av anställningssökande under de senaste åren varit i avtagande, har möjligheten för kungl. hovrätten att bland ett flertal dylika göra urval inskränkts och således jämväl utsikterna att erhålla mera kvalificerade arbetskrafter minskats.»

Vid bedömande av det här föreliggande kvalitetsspörsmålet liksom vid den förut berörda frågan om den kvantitativa tillgången å tjänstemannaaspiranter, hava en del ämbetsverk kommit in på frågan om sambandet mellan de konstaterade rekryteringssvårigheterna och de under kristiden rådande säregna konjunkturerna på det ekonomiska livets olika områden. Under det exempelvis riksförsäkringsanstalten och pensionsstyrelsen i sina förut berörda yttranden gjort gällande, att det för staten åtminstone med nuvarande avlöningssystem alltid måste bliva synnerligen svårt att konkurrera med enskilda företag om den högre kvalificerade arbetskraften, har från andra håll betonats, att ett slutgiltigt bedömande av rekryteringsspörsmålet näppeligen kan komma i fråga, förrän det allmänna ekonomiska läget mera stabiliserats. Såsom belysande för sistnämnda ståndpunkt torde särskilt kunna anföras följande uttalande av *fängvårdsstyrelsen:*

»Om sålunda inom styrelsen kunnat iakttagas, att de mera kvalificerade i mindre utsträckning än förr ägnat sig åt statstjänst, synes likväl detta förhållande, som under

rådande konjunkturer haft sin naturliga förklaring, icke kunna tagas till bevis för en bestående sänkning av duglighetsnivån hos de anställningssökande. Först sedan normala tider åter inträtt, torde några säkra slutsatser härutinnan kunna dragas.»

Den inom centralförvaltningen anställda personalen med teknisk utbildning har ansetts lämpligen böra behandlas avskild från den i det föregående berörda administrativa personalen med huvudsakligen juridisk utbildning. Det är nämligen påtagligt, att de faktorer, som under de senaste åren bidragit till att minska tilloppet till statstjänsten, måst göra sig än kraftigare gällande i fråga om den tekniskt utbildade personalen, som direkt påverkas av de i enskild tjänst erbjudna förmånerna, än i fråga om den rent administrativa, som genom sin utbildning i regel är hänvisad till statstjänsten, om ej annat för att där erhålla träning för bättre avlönade sysslor i privat tjänst.

Med avseende å den tekniskt utbildade personalen yttrar *patent- och registreringsverket:*

»att under de senaste åren i allmänhet tilloppet av anställningssökande varit i avtagande och nyrekryteringen av arbetskrafter otillräcklig; vad de tekniskt bildade angår, äro framtidsutsikterna i första hand beroende av förhållandena inom industrien; så länge de höga arbetslönerna där äro gällande och behovet av ingenjörer stort, komma utsikterna med säkerhet att te sig mycket mörka.»

I samma riktning uttalar sig *mynt- och justeringsverket*, som bland annat yttrar:

»Givet är att mynt- och justeringsverket — som fallet väl torde vara med övriga statens tekniska verk — i konkurrensen med de enskilda företagen får finna sig i, att de bästa krafterna, speciellt de tekniska, hellre söka sig till den mera lönande privattjänsten:

Riksförsäkringsanstalten framhåller:

»hurusom under föregående år av högskolebildade ingenjörer endast *en* anmält sig som sökande till befattning som e. o. tjänsteman, medan motsvarande siffror under åren 1916 och 1917 voro resp. femton och sju.»

Tvenne ämbetsverk, som i förhållande till förevarande spörsmål i viss mån intaga en särställning, äro försäkrings- och bankinspektionerna. Anställning i båda dessa verk anses nämligen, ehuru i och för sig mindre lockande än privattjänsten, likväl så meriterande för framtida anställning i privat tjänst, att rekryteringen av denna anledning fortfarande lämnat tillfredsställande resultat. *Försäkringsinspektionen* yttrar härom följande:

»Såsom allmänt omdöme torde man för ämbetsverkets vidkommande kunna säga, att tilloppet av anställningssökande under de senaste åren varit ungefär enahanda och att nyrekryteringen av arbetskrafter under samma år kan anses hava varit tillräcklig.

Då emellertid avgången från vissa tjänster inom ämbetsverket under de senaste åren varit stark, skulle ovanstående svar kunna synas innebära en motsägelse, men förklaringen till att även tilloppet till dessa tjänster varit tämligen stort torde åtminstone delvis vara att söka däri, att innehavarna av berörda tjänster förhållandevis lätt kunna vinna anställning inom den privata försäkringsverksamheten med vida förmånligare villkor än vad staten bjuder. Därest så ej vore förhållandet, skulle försäkringsinspektionen med sannolikhet hysa samma uppfattning som inom övriga äm-

betsverk lärer vara den vanliga, nämligen att nyrekryteringen varit såväl kvantitativt som kvalitativt otillräcklig.»

För *bankinspektionens* vidkommande synas samma faktorer hava gjort sig gällande:

»Vad särskilt angår de hos bankinspektionen anställda assistenterna, pläga dessa befattningshavare utses bland tjänstemän inom den enskilda bankverksamheten, och vid rekryteringen av dessa tjänster göra andra synpunkter än inom övriga grenar av statsförvaltningen sig gällande, i det att inom bankmannakarriären anställning såsom assistent i bankinspektionen ofta anses meritera till högre befattningar inom den enskilda bankverksamheten, dit dessa ämbetsverkets tjänstemän sålunda efter något antal år pläga återgå.»

Jämväl ett flertal andra centrala ämbetsverk sysselsätta tekniskt utbildad personal, men då i fråga om dessa verk i allmänhet gäller, att deras behov av dylik personal fylles genom överflyttning av lämpliga befattningshavare från verket underlydande stater och kårer, torde det vara tillfyllest med den behandling av rekryteringsförhållanden inom dessa stater och kårer, som framdeles följer.

I fråga om rekryteringen av kvinnlig personal äro uttalandena i föreliggande yttranden mera sparsamma. Det är huvudsakligen *lantförsvarsdepartementet* och *Göta hovrätt*, som förklarat betydande svårigheter föreligga att med nuvarande avlöningsförmåner över huvud taget kunna anskaffa tillräcklig kvinnlig personal. De övriga departement och ämbetsverk, som uttalat sig i denna fråga, konstatera visserligen en tillräcklig tillströmning av kvinnlig personal men klaga däremot över bristande kvalifikationer hos de inträdessökande. I detta avseende yttrar *riksförsäkringsanstalten*:

»En väsentlig stegring föreligger i de kvinnliga inträdessökandenas antal. Å andra sidan är den utbildning, varå dessa sökande hava att åberopa sig, i regel ringa. Så hava vederbörande i ett flertal fall blott genomgått folkskola och besitta endast undantagsvis normalskole- eller därmed jämställd utbildning.»

På liknande sätt uttalar sig *fångvårdsstyrelsen:*

»För kvinnliga biträdesbefattningar har styrelsen intill år 1918 haft tillräcklig personal med elementarbildning, men sistnämnda år, i brist på sökande med dylik högre utbildning, funnit sig föranlåten att anställa kvinnliga extra skrivbiträden, som endast genomgått folkskola.»

Tvenne ämbetsverk, nämligen *statistiska centralbyrån* och *arméförvaltningen*, förklara, att svårigheter rått att i tillräcklig omfattning anskaffa dugliga maskinskriverskor, men uttalar det förstnämnda verket den uppfattningen, att förhållandena i detta avseende torde komma ett förbättras i och med kristidskommissionernas upplösning.

De övriga departement och centrala ämbetsverk, som uttalat sig beträffande rekryteringen av kvinnlig personal, konstatera ett i stort sett normalt tillstånd under krisåren, och även de myndigheter, som ej uttalat sig i frågan, torde få anses tillfredsställda med läget.

Övriga stater och kårer.

Fångvårdsstaten. Rekryteringen av fångvårdsanstalternas tjänstemannapersonal, såväl högre som lägre, har enligt fångvårdsstyrelsens meddelande i det stora hela kunnat bedrivas med nöjaktigt resultat. Blott anställandet av bevakningsmän i lägsta lönegraden eller vaktkonstaplar, för vilka dock inga särskilda kompetensvillkor finnas givna, har mött svårigheter; framför allt har detta gällt vid fängelser, belägna inom större samhällen eller industriorter, där fångvårdens avlöningar, åtminstone för den extra personalen, icke motsvarat de stegrade arbetslönerna inom andra verksamhetsområden.

Armén och marinen. De från cheferna för de olika förbanden inom armén och marinen inkomna yttrandena med avseende å officersrekryteringen antyda en i stort sett genomgående, om än i många fall mindre betydande minskning i tillströmningen av aspiranter. Vid sex infanteri-, två kavalleri- och två artilleriregementen, en trängkår samt vid marinintendenturkåren synes dock officersrekryteringen kunnat hållas uppe i ungefär normal omfattning. Frågan om rekryteringens tillräcklighet har i än större utsträckning föranlett pessimistiska uttalanden. Endast åtta truppförband ävensom marininggenjörskåren förklara, att tilloppet av aspiranter varit tillräckligt för besättande av uppkomna vakanser. I allmänhet uttalas farhågor för ytterligare ökade svårigheter att framdeles kunna tillföra försvaret officersaspiranter i tillräcklig omfattning. Även sådana regements- och kårchefer, som hittills kunnat rapportera en tillfredsställande rekrytering, yttra sig i detta avseende föga förhoppningsfullt. Såsom främsta orsaken till de mörka framtidsutsikterna anföras dels osäkerheten i hela försvarets framtida ställning, dels officerskårens otillräckliga avlöning. Chefen för *Norrbottens regemente* anför sålunda följande:

»Fortsätter talet om avväpning såväl man och man emellan som i pressen, kommer rekryteringen av officerskåren säkerligen alldeles att upphöra. Osäkerhetstillståndet gör nämligen, att det icke för ungdom förefaller frestande att giva sig in på en bana, som snart synes komma att brytas. Avlöningsförhållandena äro ej heller f. n. sådana, att de locka någon in på officersbanan.»

I enahanda riktning uttalar sig chefen för *Värmlands regemente:*

»Någon förbättring med avseende på rekryteringen till de olika beställningarna synes icke vara att vänta, utan torde tvärtom ytterligare försämring böra emotses. Beträffande officersrekryteringen torde detta i första hand bero på de ovissa framtidsutsikterna på officersbanan på grund av rykten om förestående inskränkningar i försvaret och därav antagligen följande inknappningar på antalet beställningar och avlöningens nedprutande. De bättre avlönade civila befattningarna torde under sådana förhållanden verka mera lockande. Den antimilitaristiska agitationen, som även sträcker sig till studentkompanierna, torde också vara en verksamt bidragande orsak.»

Chefen för *Skånska husarregementet* hänvisar dessutom till den försvarsfientliga propagandan såsom bidragande orsak till den otillfredsställande officersrekryteringen:

»Orsaken till det färre antalet sökande torde i första hand få tillskrivas de sämre avlöningsförhållandena för officersyrket i jämförelse med för civila befattningar, vartill kommer de dyrare levnadsomkostnaderna, särskilt vad beklädnad och ekipering i övrigt angå. Härtill kommer den försvarsfientliga propagandan, vilket gör, att det numer ej kan anses för något eftersträvansvärt yrke, ej ens om de ekonomiska förhållandena frånses.»

Särskilt bekymmersam ter sig officersrekryteringsfrågan vid *fortifikationen*, vars chef gör följande uttalande:

»Under det att tillförene några svårigheter ej mött att fylla officersbehovet, utan i regel flere aspiranter till dylik anställning förefunnits, än vad som kunnat till krigsskolan beordras, har fr. o. m. år 1917 en fullständig omkastning av förhållandena ägt rum, såsom framgår av nedanstående siffror:

	1917	*1918*	*1919*	*1920*
Behov av elever till krigsskolans officerskurs	14	13	15	15
Ansökningar till densamma från därtill kompetenta aspiranter	8	2	—	—
Tillgång efter vad f. n. kan bedömas	—	—	6 à 8	2 à 3

I betraktande av dessa siffror måste framtidsutsikterna givetvis te sig såsom ganska mörka, om ej allvarliga steg tagas att förbättra officerarnes ekonomiska villkor i sådan utsträckning, att de kunna tåla någon jämförelse med vad som i allmänhet bjudes inom det civila livet.»

Beträffande officersaspiranternas duglighetsnivå har i allmänhet ej förmärkts någon tendens till försämring. Dock anföres från en del håll, att den minskade tillströmningen numera omöjliggör varje urval, vilket måste inverka i ofördelaktig riktning på de slutligen antagnas duglighetsnivå. Ett mindre antal regements- och kårchefer konstatera emellertid en direkt försämring i de anställningssökandes kvalifikationer. I detta avseende anför chefen för *Vaxholms grenadjärregemente:*

»De i jämförelse med privatanställning dåliga och allt mer i sjunkande stadda ekonomiska villkoren på officersbanan hava på sistone borttagit den gamla lockelsen till officersanställning. En sänkning av duglighetsnivån bliver därav en given följd, om man överhuvud med nu rådande kompetensvillkor får några officerare alls. De osäkra framtidsutsikterna för försvaret verka i samma riktning. Ynglingar av verkligt gott gry, utom möjligen en och annan som äger förmögenhet, söka sig numera ej in på officersbanan.»

Chefen för *Skånska husarregementet* yttrar:

»att bland dem, som numera söka sig in som officerare vid armén, flere äro förmögna unga män, som av en eller annan orsak under några år önska vara aktiva officerare men ej hava för avsikt att länge kvarstanna i tjänst. Det är bland dessa senare, vilka ofta utan vare sig fallenhet eller verklig lust för militäryrket söka sig in på officersbanan, som ett sjunkande i duglighetsnivån bland de anställningssökande kan påvisas.»

Chefen för *kustartilleriet* uttalar sig särskilt med avseende å de anställningssökandes teoretiska kvalifikationer:

»Frågan, huruvida någon tendens kunnat iakttagas, att *duglighetsnivån* hos de anställningssökande är i sjunkande, torde, vad den teoretiska skolunderbyggnaden beträffar, kunna besvaras jakande. Under de senare åren har i flera fall inträffat, att de ynglingar, som sökt anställning som kustartillerikadetter, haft skäligen svaga skolbetyg. Då emellertid stadgade fordringar i detta hänseende att antingen hava förklarats flyttad till IV ringen, latin- eller realgymnasium, eller ock avlagt godkänd studentexamen — fullgjorts, hava sådana ynglingar på grund av det ringa antalet sökande måst antagas till kadetter för att därefter i de fall, då sådant författningsenligt skolat äga rum, undergå kompletteringsexamen i de ämnen, i vilka godkännande betyg i studentexamen eventuellt icke erhållits eller i vilka komplettering till realgymnasiets kurser stadgats. I några fall har dylik kompletteringsexamen sedermera icke avlagts och vederbörande på grund därav avgått från sin anställning som kustartillerikadett. Såsom allmänt omdöme torde kunna framhållas, att mera kvalificerade unge män i mindre utsträckning än förr söka anställning som kustartillerikadetter och därmed som officerare vid kustartilleriet.»

Att en sjunkande duglighetsnivå förmärkts med avseende å ingenjörsutbildade aspiranter synes stå i överensstämmelse med vad som ovan yttrats i allmänhet om svårigheten att för statstjänst rekrytera tekniskt utbildad personal och bestyrkes även av följande uttalande av *marinöverdirektören:*

»Under senare åren ledigblivna befattningar såsom verkstads-, torped-, min-, elektro- och artilleriingenjörer hava blivit tillsatta. Antalet sökande har dock varit ringa och beträffande några av platserna inskränkt sig till endast 1 à 2. För att kunna få en del av förenämnda specialingenjörsbefattningar besatta hava kompetensfordringarna måst nedsättas, vilket tyder på att duglighetsnivån hos de anställningssökande är i sjunkande.»

Betydelsen av den minskade möjligheten till urval vid rekryteringen belyses av följande uttalande av *sjöförsvarsdepartementets kommandoexpedition:*

»Vad slutligen angår punkt 3 i ämbetsverkets skrivelse är det självfallet, att den genomsnittliga duglighetsnivån hos de till sjökadetter *antagna* ynglingarna måste hava sjunkit, enär alltsedan år 1917 samtliga inträdessökande, som fyllt stagdade minimifordringar, hava måst antagas, då däremot före sagda tidpunkt ett urval var möjligt. Beträffande frågan, huruvida den genomsnittliga duglighetsnivån hos de *anställningssökande* är stadd i sjunkande anser jag för tidigt att fälla ett omdöme.»

Endast vid *ett* truppförband har man ansett sig kunna konstatera en höjning av officersaspiranternas duglighetsnivå under krigsåren. Utan att angiva orsaken till den gjorda iakttagelsen, som för övrigt torde avse endast en tillfällig företeelse i samband med krigsutbrottet, yttrar nämligen chefen för *Karlskrona grenadjärregemente:*

»Beträffande dem, som sökt anställning såsom officerare, har den kvalitativa nivån sedan många år tillbaka varit i ständigt sjunkande, dock att vid tiden för världskrigets utbrytande en väsentlig förbättring förmärktes.»

Om rekryteringsförhållandena med avseende å officerskårerna sålunda i allmänhet synas otillfredsställande, förete de i fråga om såväl arméns som marinens manskap en nästan hopplös bild. Tilloppet av anställningssökande volontärer angives från alla håll utan undantag vara statt i oavbrutet sjunkande, och endast vid ett enda regemente, *Livgardet till häst*, som för övrigt

alltid varit särskilt väl lottat i rekryteringshänseende, har behovet något så när kunnat fyllas. Någon vändning till det bättre anses i allmänhet ej vara att påräkna, såvida icke genomgripande förändringar vidtagas med avseende å volontärernas avlöningsvillkor och utsikter till framtida civilanställning.

Försvarsfrågans svävande läge samt den försvarsfientliga propagandan anföras ock såsom orsaker till de rådande svåra rekryteringsförhållandena.

Chefen för *Skaraborgs regemente* meddelar vissa tabeller, belysande rekryteringssvårigheterna och fortsätter:

»Ovanstående tabeller utvisa med all tydlighet, att antalet vakanser — i synnerhet inom manskapsgraden — befinna sig i ständigt stigande sedan år 1915. Några förhoppningar om större tillopp av rekryter av ena eller andra slaget kunna för närvarande ej hysas. I allmänhet har förhållandet varit det, att vid starkare efterfrågan å civil arbetskraft har tilloppet till armén varit i nedgående, då däremot vid minskade arbetstillfällen rekryteringen gått lättare. Huru framtidsutsikterna i berörda hänseende kunna ställa sig, är ovisst, då ju förhållandena innevarande år synas ganska oklara beträffande den civila arbetsmarknaden.»

Efter att hava omnämnt orsakerna till svårigheterna att rekrytera officerskåren yttrar chefen för *Värmlands regemente:*

»Den antimilitaristiska agitationen, som även sträcker sig till studentkompanierna, torde också vara en verksamt bidragande orsak. Även volontärrekryteringen torde i hög grad försvåras av denna agitation. De höga avlöningar, som för närvarande betalas i civila yrken, vid sidan av vilka den militära avlöningen måste te sig mycket blygsam, torde även vara en betydelsefull anledning till volontärrekryteringens försvårande. Detta torde så mycket mera vara fallet, som inga andra lockande fördelar kunna erbjudas inom det militära yrket, såsom t. ex. gedigna underbefälsskolor, i vilka en högre grad av allmänbildande och för det civila livet nyttiga kunskaper meddelas.»

Följande yttrande av chefen för *Vaxholms grenadjärregemente* är i all sin korthet belysande för militärbefälets uppfattning av situationen:

»Rekryteringen av volontärer har varit och är otillräcklig och har blivit allt sämre. Så länge försvarsfientligheten och därav föranledd förföljelse fortgå, måste framtidsutsikterna häruti betraktas såsom nästan hopplösa.»

Särskilt för kavalleriregementena, vilka äro i stort behov av manskapsnumerärens upprätthållande i och för hästbeståndets bevarande i gott skick, synas rekryteringssvårigheterna nästan ödesdigra. Chefen för *Skånska husarregementet* belyser förhållandena i följande uttalande:

»För att utbildningsarbetet nöjaktigt skall kunna bedrivas, fordras, att samtliga å stat upptagna manskapsplatser bliva besatta, ty i annat fall åtgår dagligen allt för stor procent i och för upprätthållande av hästvården och utförande av handräckningsarbeten. För att med nuvarande vakanser kunna erhålla ett någorlunda tillfredsställande resultat av utbildningen, har i ganska stor utsträckning måst tillgripas utackorderingssystemet av stamhästar, vilket innebär en fara för hästbeståndets upprätthållande i gott skick, men utan denna åtgärd skulle utbildningsarbetet huvudsakligast komma att bestå i hästvård och handräckning. Någon utsikt till gynnsammare rekryteringsförhållanden i framtiden synes mig ej förefinnas.

Orsakerna till den påfallande olusten för militäryrket äro flera, men anser jag denna huvudsakligast bero på tvenne förhållanden, dels och i hög grad på den antimilitaristiska agitationen, som ostört fått verka under en följd av år, vilket har till

följd såväl att ynglingar, som haft lust att taga anställning, blivit avskräckta som att flera, vilka anmält sig vilja förnya sin anställning genom rekapitulation, i sista stund återtagit sin anmälan av rädsla för repressalier och obehagligheter, dels på grund av att större arbetsförtjänst stått att erhålla på annat håll.»

En given följd av den avtagande tillströmningen av volontärsaspiranter är, att något urval vid antagningen överhuvud taget numera ej kan ifrågakomma och att duglighetsnivån följaktligen är stadd i sjunkande. Uttalanden i sådan riktning hava ock gjorts av det stora flertalet regements- och kårchefer. Endast åtta chefer hava förnekat tillvaron av en sjunkande tendens i detta avseende, däribland cheferna för Norrbottens regemente och Svea artilleriregemente, vilka rent av anse sig kunna påvisa en höjning av den genomsnittliga dugligheten hos de anställningssökande.

Chefen för *Vaxholms grenadjärregemente* anför i detta avseende följande:

»Volontärerna rekryteras allt mer ur de arbetslösas grupp. De sunda och utvecklingsmöjliga jordbrukarsönerna bliva allt sällsyntare. Duglighetsnivån är i sjunkande.»

Svårigheten att numera värva jordbrukarsöner för stamanställning framhålles även från ett flertal andra håll; sålunda yttrar chefen för *Bohusläns regemente:*

»Beträffande duglighetsnivån för de anställningssökande volontärerna är denna otvivelaktigt i sjunkande. Det är nu för tiden ytterst sällsynt att, som förr, rekryteringen kan ske ur bondeklassen eller de mera välsituerade arbetarklasserna, utan måste den äga rum ur samhällsklasser, där sinne för ordning och vördnad för lagar icke äro så utvecklade, som önskligt vore».

Nyssberörda svårigheter måste givetvis vara starkt kännbara vid kavalleriregementena, vilka av naturliga skäl måste i första hand rikta sig till jordbrukarbefolkningen vid volontärrekryteringen. Belysande i detta avseende är följande uttalande av chefen för *Livregementets husarer:*

»Vad duglighetsnivån hos de anställningssökande beträffar, kan man ej, vad beträffar officersaspiranterna, säga att den är i sjunkande, men säkert är så förhållandet med dem, som söka volontäranställning. I forna tider har regementet med lätthet kunnat fylla sina leder med såväl fysiskt som psykiskt präktiga ynglingar, utgångna från goda lanthem inom Västergötland, Närke m. fl. landskap. Under de senaste åren måste, oaktat ett energiskt värvningsarbete satts i gång inom hela landet, resultatet, vad beträffar de anvärvades såväl fysiska som psykiska egenskaper, anses ganska otillfredsställande, och synes således dessas duglighetsnivå vara i avgjort sjunkande.»

Chefen för *Skånska husarregementet* anför beträffande de nyantagna volontärernas duglighetsnivå följande:

»Duglighetsnivån hos de anställningssökande är i sjunkande. Under det att de anställningssökandes antal förut varit så stort, att ett urval kunde göras och i regeln endast fullt lämpliga individer med god skolutbildning antogos, har det under de senaste åren varit tvunget i och för hästvårdens upprätthållande m. m. att antaga nära nog varje sökande med godkänt läkarebetyg, oberoende av hans lämplighet i övrigt. Detta har sedermera helt naturligt på ett mindre fördelaktigt sätt inverkat på underbefälets rekrytering. För att fylla vakanserna i största möjliga utsträckning hava även rekryter under 18 år måst antagas, vilket i regel ej är att förorda.»

Lotsverket. Beträffande tilloppet av anställningssökande inom lotsverket meddelar lotsstyrelsen, att rekryteringen inom samtliga distrikt i stort sett motsvarat behovet, oaktat en viss nedgång i tillströmningen gjort sig förnimbar inom halva antalet distrikt. Inom tvenne distrikt har dock yppat sig brist å examinerade maskinister för lotsångare och fyrskepp, ett annat distrikt har haft svårigheter att få lämplig personal över huvud taget å fyrskeppen, och inom ännu ett annat har svårighet rått att besätta extra lotsbefattningar, särskilt där navigationsskoleexamen ansetts önskvärd. Rörande framtidsutsikterna för lotsverkets personalrekrytering hyser lotsstyrelsen rätt goda förhoppningar, såsom av följande uttalande närmare framgår:

»De höga hyror, som under denna tid betalts sjömän, och de tillfällen till goda förtjänster, som fisket berett sina utövare, de två yrkesgrenar, inom vilka lotsverkets personal huvudsakligast rekryteras, torde möjligen under det närmaste eller kanske de närmast kommande åren minska tilloppet av inträdessökande, men tillräckligt antal kommer säkerligen att finnas för fyllande av behovet. Den avgång bland lotspersonalen inom nedre norra lotsdistriktet, som skett under senaste tiden, kan synas betänklig, men är ej annat än vad under nu rådande förhållanden varit att vänta, och även under normala förhållanden har det ej varit ovanligt, att en eller flera lotsar och lotslärlingar, som under sin anställning i verket förvärvat s. k. sjömeriter och avlagt nautisk examen, framför allt sådana som avlagt sjökaptensexamen, övergått till handelsmarinen. Om nu ock berörda kristidsförhållanden föranlett en mera uppmärksammad avgång vid denna tid, torde någon större svårighet att besätta ledigblivna lotsbefattningar icke behöva befaras. För anställande av e. o. tjänstemän eller aspiranter till de ordinarie tjänsterna hos kungl. styrelsen kommer säkerligen med kristidskommissionernas upphörande därifrån ledig personal att lämna erforderlig tillgång. Svårast torde för närvarande bliva att anskaffa fullt kompetenta maskinister till fyrskeppen och tjänstefartygen, men genom lämplig lönereglering torde även den svårigheten lätt övervinnas. Även anställandet av fullt kompetenta kockar å dessa fartyg har jämväl visat någon svårighet, men pretentionerna å kockarnas kompetens och utbildning torde i nödfall kunna utan större olägenhet nedsättas.»

Vad slutligen angår duglighetsnivån hos den personal, som under de senaste åren sökt anställning inom lotsverket, anser sig lotsstyrelsen kunna konstatera, att en tendens inom samtliga distrikt gjort sig gällande hos de mera kvalificerade, särskilt personer med nautisk eller maskinistexamen, att i mindre utsträckning än förr ägna sig åt statstjänsten. I väsentlig mån betecknas likväl orsakerna härtill vara av tillfällig art, nämligen dels de skärpta fordringarna vid navigationsskolorna, dels den högre avlöning, som för närvavande bjudes kvalificerade personer inom handelsmarinen.

Landsstaten. Länsstyrelsernas utlåtanden göra i mindre utsträckning än önskvärt varit åtskillnad mellan styrelsernas kanslipersonal och landsstatens tjänstemän i övrigt. Under förutsättning att de lämnade uppgifter i samma grad hänföra sig till den ena som till den andra kategorien av befattningshavare, torde emellertid nämnda förhållande ej i vidare mån inverka på värdet av de lämnade upplysningarna. I de fall, där så är möjligt, skola emellertid de rådande förhållandena med avseende å rekryteringen av landsstatens

särskilda slag av befattningshavare belysas vid sidan av de allmänna förhållandena.

Att tilloppet av anställningssökande vid landsstaten under de senaste åren undergått en betydande minskning, vitsordas av samtliga konungens befallningshavande med undantag av överståthållarämbetet, som dock endast yttrat sig om kanslipersonalen. Det oaktat angiva ej mindre än sju länsstyrelser tillgången å arbetskraft alltjämt vara tillräcklig, vilket tyder på att tillströmningen tidigare mer än väl motsvarat behovet; sexton länsstyrelser beteckna å andra sidan rekryteringen under de senaste åren såsom avgjort otillräcklig för samtliga tjänsters besättande. Beträffande orsakerna till de ogynnsamma rekryteringsförhållandena ävensom beträffande framtidsutsikterna i detta avseende, vilka i allmänhet betecknats som dåliga, hänvisas till följande citat ur olika länsstyrelsers yttranden. Länsstyrelsen i *Uppsala* anför sålunda följande:

»Nyrekryteringen kan anses hava så tillvida motsvarat behovet, att konungens befallningshavande hittills icke saknat oundgängligen erforderliga arbetskrafter, ehuru visserligen ej sällan vid inträffade förfall för ordinarie tjänstemän mindre önskvärda åtgärder för tjänstens uppehållande, t. ex. dubblering av tjänster och anlitande av substitut utan full kompetens måst tillgripas. På grund av otillräckligheten av hittills anvisade anslag till avlönande av extra biträden och de föga lockande befordringsutsikterna på landsstatsbanan möta nämligen betydande svårigheter att anställa extra tjänstemän med tillräcklig kompetens för förordnande å ordinarie tjänst. Svårigheten att anskaffa vikarier har i högsta grad gjort sig kännbar vid semester för kvinnligt skrivbiträde. För det för ändamålet tillgängliga, obetydliga semesterarvodet är det nämligen så gott som omöjligt att anställa expeditionsvan vikarie. Det synes icke tvivelaktigt, att, om nuvarande avlöningsförmåner ej ändras, rekryteringssvårigheterna inom alla tjänstegrader komma att i framtiden stadigt försämras, därest ej det ekonomiska livet skulle undergå avsevärd förändring.

Av följande uttalande, som gjorts av länsstyrelsen i *Malmö*, synes framgå att orsaken till att rekryteringen av landsstatsmän över huvud taget kunnat någorlunda uppehållas, vore att söka i den merit för anställning i enskild tjänst, såsom någon tids tjänstgöring vid landsstaten anses innebära:

»Tilloppet av anställningssökande under de senaste åren måste betecknas som avtagande, såvitt angår manlig personal, examinerad och oexaminerad, och såväl till högre som lägre befattningar. Under det att tidigare ett avsevärt antal sökande plägade anmäla sig till en ledig befattning, är förhållandet numera i regel det, att de sökande inskränka sig till ett fåtal. Att rekryteringen dock hittills kunnat någorlunda uppehållas torde bero på flera omständigheter. För mången ung man framstår utsikten att omedelbart erhålla avlönad anställning såsom något lockande, även om avlöningen är knapp. För en och annan kan avgjord håg för landsstatsbanan utgöra anledning till att anställning sökes, och hoppet om framtida befordran övervinner betänkligheterna mot den klena avlöningen. Slutligen visar erfarenheten, att den ganska mångsidiga inblick i förvaltningen och den rutin, som verksamheten hos länsstyrelsen bereder, gör personer, som där varit sysselsatta några år, väl skickade för anställning i städernas tjänst, i sparbanker, på enskilda affärskontor m. m., så att de kunna hava utsikt att inom en ej alltför avlägsen framtid erhålla dylik syssla. Så hava under de senaste åren två oexaminerade och två examinerade tjänstemän lämnat länsstyrelsen och övergått till verksamhet av angivet slag. Med avseende på den ringa avlöning,

som bestås befattningshavare hos länsstyrelsen såväl av högre som lägre grad och som vida understiger lönerna inom städernas jurisdiktion och förvaltning, vid banker och enskilda affärskontor samt stundom icke ens motsvarar avlöningen för städernas polis- och spårvägspersonal eller för yrkesarbetare, kan givetvis landsstatsbanan ej i och för sig innebära något lockande, och utsikterna för framtiden att på nöjaktigt sätt rekrytera den behövliga personalen måste te sig ytterst ovissa, därest ej bättre avlöningsvillkor beredas.

Länsstyrelsen i *Halmstad* hänvisar särskilt till kronofogdetjänsternas indragning såsom anledning till rekryteringens försvårande: styrelsen anför nämligen:

»att nyrekryteringen av arbetskrafter under de senaste åren kan anses hava ungefärligen motsvarat behovet, men att för framtiden utsikterna härutinnan, vad angår juridiskt utbildade anställningssökande, synas konungens befallningshavande med hänsyn till de minskade befordringsutsikter, som kronofogdetjänsternas indragning medfört, ställa sig mindre gynnsamma».

Rekryteringsförhållandena belysas av länsstyrelsen i *Vänersborg* på följande sätt:

»Tilloppet av anställningssökande, med vilket uttryck länsstyrelsen förstår sådana, som önska anställning såsom extra biträden hos länsstyrelsen eller häradsskrivare eller landsfiskaler, har under de senaste åren avgjort varit i avtagande. För några år sedan inkommo till undertecknad landssekreterare i allmänhet i varje månad flere förfrågningar om möjligheten att bli antagen till tjänstgöring hos länsstyrelsen, däribland ej sällan från personer, som avlagt juridisk examen. Numera avhöras aldrig dylika förfrågningar från personer av sistnämnda kategori i andra fall än då vederbörande trott sig ha anledning antaga, att en fast avlönad plats skulle bli ledig, och även från personer utan studier eller nämnvärd föregående tjänstgöring äro förfrågningar rätt sällsynta och avse alltid anställning med avlöning. Enligt vad länsstyrelsen erfarit, skall det numera vara svårt för häradsskrivarne att skaffa sig dugliga biträden, ett förhållande som måhända för närvarande väsentligen beror på de i följd av fögderiförvaltningens omorganisation och därmed sammanhängande förflyttningar av kronofogdar till häradsskrivartjänster försämrade befordringsutsikterna för häradsskrivaraspiranter.

Av det föregående torde framgå, att nyrekryteringen av arbetskrafter för närvarande knappast kan anses motsvara behovet. För den närmaste framtiden torde i den mån kristidsorganisationerna avvecklas, tilloppet av anställningssökande vid landsstaten bliva större. I samma riktning torde de sannolikt stundande sämre utsikterna för handel och andra näringar komma att verka. Å andra sidan måste antagas, att de dugligaste av dem, som äro anställda i särskild tjänst, bibehållas därvid, och att blott de mindre användbara drivas att söka sig till den svagt eller icke alls avlönade och med i allmänhet ovissa befordringsutsikter förenade anställningen såsom aspiranter till landsstatstjänster.»

Länsstyrelsen i *Östersund* yttrar följande:

»Under 1918 rådde sådan brist på arbetskraft å härvarande kansli, att det allra nödvändigaste arbetet kunde medhinnas endast därigenom, att en av kansliets extra tjänstemän måste arbeta jämväl under stor del av natten, och det var endast på övertalningens väg, som man kunnat kvarhålla honom vid sin anställning i statens tjänst, då han från annat håll erhållit anbud på icke oväsentligt bättre förmåner. Under årets sista månader har länsstyrelsen visserligen fått tillräckligt med extra tjänstemän på kansliet, men äro ett par av dessa redan betänkta att lämna sin anställning i anledning av de till synes föga lockande framtidsutsikterna. Löneförmånerna på andra

håll ställa sig vida förmånligare samtidigt som levnadsomkostnaderna äro synnerligen höga, om vilket sistnämnda förhållande en särskild utredning bilägges. Landskontoret har, trots upprepad annonsering och besvarande av platssökandes annonser, ännu icke kunnat locka någon juridiskt utbildad person att söka anställning såsom extra biträde, varav behov förelegat alltsedan en landskontorist med juridisk examen våren 1918 befordrades till häradsskrivare i annat län. Under ledighet för länsbokhållaren måste därför dennes befattning uppehållas av en landskontorist, som saknar föreskriven examenskompetens. Nyrekryteringen har icke alls motsvarat behovet å landskansliet, och förhållandena äro ännu sämre på landskontoret sedan åren 1917 och 1918, då tre extra biträden, därav ett med juridisk utbildning, lämnade landskontoret, en för att ägna sig åt stadens tjänst, och två för vidare utbildning till annat levnadskall. Under kristiden med dess höga levnadskostnader har det varit mycket svårt att få dugliga biträden för de otillräckliga arvoden, som kunnat erbjudas. Framtidsutsikterna i detta avseende synas icke förhoppningsfulla, så länge arvodena utgå med nuvarande belopp. De flesta kroppsarbetare äro för närvarande bättre avlönade än extra biträdena hos länsstyrelsen.»

I ett flertal utlåtanden ägnas ett särskilt kapitel åt rekryteringsförhållandena inom landsfiskalskåren, vilka på grund av löneförmånernas otillräcklighet för avlönande av dugliga biträden förefalla särskilt otillfredsställande. Länsstyrelsen i *Karlskrona* yttrar härom följande:

»Beträffande landsfiskalskåren te sig rekryteringsförhållandena för närvarande rätt ogynnsamma. Den grundläggande utbildningen av aspiranter till dessa befattningar bör regelrätt till väsentlig del äga rum genom tjänstgöring som biträde å landsfiskalskontor. Till följd av nu rådande livsmedelssvårigheter och höjda avlöningsanspråk ha emellertid landsfiskalerna i allt större utsträckning upphört att hålla ständiga biträden, och där sådana fortfarande finnas anställda, äga de sällan förutsättningar för att kunna vinna befordran. Därest det framställda förslaget om statsbidrag för avlöning av biträden åt landsfiskalerna vinner beaktande, torde det emellertid kunna antagas, att en tillfredsställande lösning av denna fråga skall kunna ernås.»

Länsstyrelsen i *Örebro* framhåller, att ovanberörda missförhållande nödvändiggör de manliga landsfiskalsaspiranternas ersättande med kvinnliga biträden:

»Rekryteringen av arbetskraften kan på grund härav sägas hava varit otillräcklig, utom i vad angår kvinnliga sökande. Särskilt gäller detta aspiranter till landsfiskalstjänst, något som dock delvis torde bero därpå, att landsfiskalerna, med hänsyn till de dryga kostnaderna för anställande av manliga biträden jämte vetskapen att dessa vanligen efter några år för vidare utbildning övergå till tjänstgöring hos länsstyrelsen, allt mera börjat begagna kvinnlig arbetskraft, som dels ställer sig billigare och dels beräknas vara mera stadigvarande tillgänglig.»

Länsstyrelsen i *Gävle* uttalar sig i föreliggande fråga på följande sätt:

»Nyrekryteringen av arbetskrafter har dock vid denna länsstyrelse hittills motsvarat behovet, men torde det under nuvarande förhållanden för framtiden knappast vara att räkna med, att densamma skall visa sig tillräcklig. Särskilt gäller detta landsfiskalskåren. De rådande höga levnadskostnaderna och landsfiskalernas i förhållande till dessa låga avlöningar göra det för dem nästan omöjligt att anställa biträden med kompetens att kunna meritera sig för landsfiskalstjänsten, och de av densamma härflytande inkomsterna äro, jämförda med vad som ofta bjudes i enskild tjänst, allt för blygsamma för att locka till arvodeslös tjänstgöring blott för egen information. Under sådana förhållanden torde med all säkerhet framtidsutsikterna för landsfiskalskårens nyrekrytering ställa sig ganska mörka, om ej särskilda åtgärder vidtagas för densammas upphjälpande.»

Vad beträffar duglighetsnivån hos de anställningssökande, anser sig länsstyrelsen i *Stockholm* kunna påvisa en avgjord förbättring under de senaste åren. Om denna uppfattning är dock den nämnda länsstyrelsen ensam. Samtliga övriga länsstyrelser, vilka uttalat sig i ämnet, konstatera nämligen en påtaglig sänkning i duglighetsnivån, vilket särskilt synes gälla den juridiskt utbildade kanslipersonalen. I detta avseende är följande uttalande av länsstyrelsen i *Nyköping* belysande:

»Duglighetsnivån hos de anställningssökande måste genomsnittligt anses vara i sjunkande, i synnerhet i fråga om teoretisk underbyggnad. Under det att tidigare icke så sällan inträffade, att examinerade jurister med eller utan tingstjänstgöring anmälde sig till erhållande av anställning som extra ordinarie, förekommer sådant numera nästan aldrig, likasom över huvud taget sällan inträffar, att någon anmäler sig till extra anställning. I stället för att man tidigare hade att välja mellan anmälda sökande, får man nu leta efter personer, som möjligen kunna vara villiga mottaga anställning, samtidigt som man måste giva efter på de formella kompetensvillkoren. Sålunda har länsbokhållaretjänsten i länet under mer än hälften av år 1918 uppehållits av person, som ej avlagt föreskriven examen.»

I samma riktning uttalar sig länsstyrelsen i *Vänersborg*:

»Utan fara för misstag kan sägas, att mera kvalificerade i mindre utsträckning än förr ägna sig åt statstjänst och att duglighetsnivån hos de anställningssökande är i sjunkande. Vid den utomordentliga och ständigt växande ökningen av länsstyrelsernas göromål, som blivit en följd av fögderiförvaltningens omorganisation och statsverksamhetens utveckling, måste större anspråk än förr ställas på kvalifikationerna hos tjänstemännen i landskanslist- och landskontoristbefattningarna. Men sällan lyckas det att till sådana befattningar förvärva personer med bättre underbyggnad än realskoleexamen. Till länsnotarie- och länsbokhållarebefattningar hava hittills alltid sökande med juridisk respektive kansliexamen anmält sig men icke till extra, med blott tillfälligt arvode förenad tjänstgöring i sådana göromål. Vikarier vid ledighet av sådana befattningar kunna därför i regel ej erhållas, utan ärendena få skötas så gott sig göra låter av de övriga fast anställda eller uppskjutas, tills ordinarie tjänstinnehavaren återinträtt i tjänst eller tjänsten blivit med sådan besatt. Särskilt hava svårigheterna varit stora att få användbara tillfälliga arbetskrafter till arbetena med kronouppbördsväsendet på landskontoret.»

Även följande uttalande av länsstyrelsen i *Falun* förtjänar att här återgivas:

»Beträffande frågan huruvida duglighetsnivån hos de anställningssökande vore i sjunkande torde kunna anmärkas, att, sedan kronofogdetjänsterna indragits, några anställningssökande med juridisk bildning icke anmält sig till tjänstgöring vid länsstyrelsen annorledes än till de med statsmedel avlönade befattningarna såsom extra länsnotarie och extra länsbokhållare, att av övriga tjänstemannaaspiranter de å kansliavdelningen avlagt realskoleexamen och de å landskontorsavdelningen studentexamen utom en, som avlagt realskoleexamen. Efter fögderiförvaltningens omorganisation har icke någon, som avlagt studentexamen eller juridisk examen, sökt eller erhållit anställning å landskansliet med undantag av extra länsnotarietjänsten. Anledningen härtill är utan tvivel de mer lockande utsikterna att fortare kunna slå sig fram på den praktiska banan och de bättre avlöningsförhållanden, som där erbjuda sig.

Poststaten. Någon egentlig nedgång i tillströmningen av aspiranter vid poststaten har under de gångna krisåren ej givit sig tillkänna. Det oaktat har

till följd av den under nämnda tid inträdda starka ökningen av postverkets arbetsbörda rekryteringen ej varit tillräcklig för att fylla behovet av personal av vare sig postexpeditörs eller postiljons grad. Tillträde till postelevkursen, vars genomgående erfordras för erhållande av postexpeditörstjänst, var under åren närmast före krigsutbrottet och intill 1918 förbehållet manliga aspiranter, men av nyss berörda skäl nödgades man från och med 1918 lämna även kvinnliga aspiranter tillträde till elevkursen. Generalpoststyrelsen framhåller emellertid att, därest antalet manliga postelever jämväl framdeles kommer att visa sig otillräckligt, det icke låter sig göra att i obegränsad utsträckning ersätta dessa elever med kvinnliga, enär ett stort antal befattningar inom postverket under inga förhållanden anses kunna besättas med kvinnlig personal. Med hänsyn till de löneförbättringar, som numera redan beretts eller ställts i utsikt för postexepeditörer, anser sig dock generalpoststyrelsen hava skäl att påräkna ett tillfredsställande resultat av rekryteringen för framtiden. Sistnämnda uttalande gäller även anställning av personal i postiljons grad.

Med avseende å de inträdessökandes kvalifikationer anför generalpoststyrelsen, att relativa antalet inträdessökande till postelevkurserna, som avlagt studentexamen, under kristiden successivt nedgått från 40 till 12 %. Beträffande aspiranterna till extra postiljonsbefattningar meddelas, att någon dispens från gällande kompetensvillkor — avgångsbetyg från folkskolans fjärde klass eller motsvarande kunskapsmått — ej behövt ifrågakomma. Däremot anmärkes, att under de senaste åren militärer i mindre utsträckning än förut sökt anställning i postverket, vilket möjligen får tydas såsom en sänkning i de inträdessökandes genomsnittliga duglighetsnivå.

Telegrafstaten. Rekryteringsförhållandena inom telegrafstaten belysas genom ett uttalande av telegrafstyrelsen, som lämpligen må i huvudsak återgivas ordagrant:

»Vad till en början telegrafpersonalen beträffar, hava under år 1918 218 tjänster och förordnanden i assistentgraden måst uppehållas med en personal på 140 man, vilket antal vid sjukdomsfall ytterligare reducerats. Närmaste anledningen till berörda missförhållande har varit, att verket de senaste åren varit statt i stark utveckling samtidigt med att antalet manliga sökande till telegrafelevplatser avtagit. År 1918 anmälde sig sålunda endast 48 sökande mot 69 år 1915.

Brist på telegrafister förefinnes av liknande skäl. År 1918 inkommo endast 191 ansökningar till kvinnliga telegrafelevplatser mot 278 år 1915. Vad beträffar duglighetsnivån under de senaste åren har denna givetvis påverkats därav, att tillfälle till urval bland de sökande till telegrafelevplatserna knappast kunnat ske, enär tilloppet varit för ringa. Då därjämte de sökande i genomsnitt haft låga betyg, hava fordringarna för att bliva antagen till elev måst sänkas successivt till de minsta möjliga. Denna uppenbara försämring av duglighetsnivån bland eleverna har också kommit till synes vid betygssättningen i examen efter genomgången lärokurs vid telegrafverkets undervisningsanstalt. Fordringarna för antagning till e. o. assistent eller e. o. telegrafist hava därför också måst sänkas avsevärt och vida under vad som under andra förhållanden skulle ansetts som minimum. Exempelvis må nämnas, att av de manliga eleverna vid lärokursen 1918 3 antagits till e. o. assistenter, ehuru de enligt lärar-

rådets enstämmiga uttalande till examensprotokollet kunnat godkännas endast med hänsyn till att verket ovillkorligen måste hava arbetskrafter för expeditionsarbetet. Belysande för rekryteringssvårigheten är även, att för närvarande av 132 ordinarie assistenttjänster 15 tjänster måste hållas vakanta på grund av att de e. o. tjänstemän som stå i tur till befordran, ännu icke kunna anses tillräckligt prövade i avseende på sin lämplighet för ordinarie tjänst.

En kännbar personalbrist har också gjort sig gällande på telefonsidan. Av telefonistbefattningarna å de största stationerna har ett stort antal under de senare åren varit vakanta, vilket vållat vanskligheter i fråga om trafikens upprätthållande. De senare årens mindre tillfredsställande telefonexpedition har sin grund även i denna personalbrist. En betydande förändring till det bättre har emellertid i fråga om denna del av personalen inträtt från och med år 1919, och synes den från och med ingången av nämnda år avsevärt höjda avlöningen till telefonister härvid hava spelat en avgörande roll.

Svårighet har även yppat sig för rekryteringen av tjänstemän till de befattningar inom verket, vilka äro avsedda att innehavas av personer med högre ingenjörsutbildning. Då personer med dylik kompetens haft större framtidsmöjligheter utom verket, har tilloppet av sökande till ingenjörselevplatser varit ringa och avgången synnerligen stor. Under åren 1916—1918 anmälde sig och antogos endast sammanlagt 20 ingenjörselever. Av de antagna voro 6 ännu endast elever vid tekniska högskolan och 2 hade endast genomgått Chalmers tekniska institut, ehuru instruktionen för telegrafstyrelsen föreskriver, att nu ifrågavarande befattningshavare skola hava avlagt avgångsexamen från högre tekniskt läroverk, svenskt eller utländskt. I detta sammanhang förtjänar omnämnas, att från tekniska högskolans studentkårs praktikbyrå under de senaste åren gjorts framställningar om sysselsättning under somrarna för elever vid högskolan i och för deras utbildning till ingenjörer. I anledning härav förklarade sig telegrafstyrelsen år 1917 villig att mottaga omkring 10 elever, men endast 2 anmälde sig. År 1918 önskade telegrafstyrelsen mottaga 3 elever, men ingen anmälde sig.»

Järnvägsstaten. Uttalanden rörande rekryteringsförhållandena vid statens järnvägar föreligga dels från järnvägsstyrelsens olika byråer, dels från distriktsförvaltningarna. Vad först beträffar tilloppet av sökande till befattningar av högre grad, vilka tillsättas direkt av järnvägsstyrelsen, har detsamma under krisåren varit i avgjort sjunkande, och gäller detta särskilt om den tekniskt utbildade personalen. Beträffande kameralt utbildade tjänstemän har rekryteringen å vissa av järnvägsstyrelsens byråer kunnat hållas uppe vid normal nivå. Till följd av den minskade tillströmningen av anställningssökande har behovet av teknisk arbetskraft ej kunnat fyllas inom något område. De kamerala befattningarna hava däremot åtminstone å vissa byråer kunnat besättas på ett någorlunda tillfredsställande sätt. Svårigheterna att anskaffa tekniskt utbildad personal belysas av följande uttalande av *järnvägsstyrelsens banbyrå:*

»Under de senaste åren har tilloppet av tekniskt utbildade anställningssökande varit i ständigt avtagande, vilket, ehuru i mindre grad, även varit fallet med kamerala tjänstemän. Nyrekryteringen av arbetskrafter med högskoleutbildning i väg- och vattenbyggnadsfacket har icke motsvarat behovet, och synes för den närmaste framtiden härutinnan ingen ändring vara att förvänta. Efterfrågan på väg- och vattenbyggnadsingenjörer med högskolebildning är för närvarande även inom de privata företagen större än tillgången. Detta framgår jämväl av att enskilda företag under de senare åren fråntagit banbyrån ett flertal ingenjörer och även därav att de nu anställda högskoleingenjörerna tid efter annan erbjudas platser i privat tjänst.»

Maskinbyrån uttalar sig i liknande riktning på följande sätt:

»Tilloppet av kvalificerade sökande har de senaste åren varit i avtagande, och har annonsering i stor utsträckning måst tillgripas för att möjliggöra rekryteringen. Nyrekryteringen har under de senaste åren icke kunnat fullt tillgodose behovet, helst som detta på grund av flera ingenjörers övergång till privat tjänst varit relativt stort. Exempelvis hava vid maskinavdelningen sedan krigsutbrottet 17 ingenjörer, däribland 10 högskoleingenjörer, övergått till annan tjänst, och hava under samma tid avlidit 3, därav 2 högskoleingenjörer. Utsikterna att tillföra maskinavdelningen högskolebildad teknisk arbetskraft synas vara ganska små att döma bland annat av det faktum, att ovannämnda avgången av högskolister, 10 + 2 = 12, under samma tid trots upprepad annonsering motsvaras av en rekrytering av endast 5 högskoleingenjörer.»

Beträffande framtidsutsikterna för järnvägarnas rekrytering av kvalificerade tjänstemän synes läget vara något gynnsammare. Det framhålles nämligen, att den med innevarande år genomförda löneregleringen torde kunna förväntas bidraga till att i större utsträckning än hittills locka kompetenta personer att söka anställning vid järnvägarna. Rekryteringen av högskolebildade ingenjörer förmodas dock i allmänhet även framdeles komma att bliva förenad med svårigheter.

Tillströmningen av sökande till kvinnliga befattningar vid statens järnvägar har under de senaste åren ingalunda avtagit utan i stort sett företett ökning. Behovet av kvinnlig arbetskraft har på grund härav i allmänhet kunnat fyllas på ett fullt tillfredsställande sätt.

Tilloppet av sökande till befattningar av lägre grad synes ej hava undergått någon utpräglad förändring i någondera riktningen. Endast inom distriktsförvaltningarnas maskinavdelningar har konstaterats en viss genomgående minskning i tillströmningen. Behovet av arbetskraft har kunnat fyllas på tillfredsställande sätt vid huvudverkstäderna samt vid ban- och förrådsavdelningarna inom samtliga distrikt utom ett; vid maskin- och trafikavdelningarna har däremot rekryteringen inom ett flertal distrikt ej motsvarat behovet. Av de gjorda uttalandena att döma torde det finnas anledning att framdeles förvänta en förbättring i rekryteringsförhållandena. Det betonas dock, att förutsättningen härför är, att den lägre järnvägspersonalens löneförmåner hålles i nivå med arbetslönerna inom industrien. Vissa svårigheter förmodas emellertid att under alla förhållanden komma att kvarstå med avseende å rekryteringen av yrkesskicklig personal till distriktsförvaltningarnas maskinavdelningar.

Duglighetsnivån hos aspiranterna till järnvägarnas manliga befattningar av såväl högre som lägre grad betecknas genomgående vara stadd i sjunkande, medan däremot en sådan tendens ej gjort sig gällande i fråga om de kvinnliga inträdessökandena. Särskilt beträffande de tekniskt utbildade aspiranterna till högre befattningar har kompetensnivåns sjunkande varit påtaglig, och belysas förhållandena i detta avseende genom följande uttalande av *järnvägsstyrelsens maskinbyrå:*

»Som redan framgår av ovanstående, har det icke varit möjligt att nyanställa högskoleingenjörer i förutvarande utsträckning, utan har rekryteringen av ingenjörskåren

vid maskinavdelningen i allt större omfattning måst ske bland ingenjörer med lägre teknisk bildning. Till tekniska tjänstemän i ritaregraden hava ofta antagits personer utan någon som helst teknisk examen.

Beträffande slutligen spörsmålet, huruvida duglighetsnivån hos de anställningssökande visar tendens till sjunkande, torde få hänvisas till den omständigheten, att de dugligaste, mest initiativkraftiga ingenjörerna visa en allt större benägenhet att efter avlagd examen ägna sig åt sådan verksamhet, där den individuella dugligheten blir värdesatt på det för vederbörande förmånligaste sättet och utan hinder av de begränsande bestämmelser, som i detta avseende förefinnes inom statstjänsten. Anställningen i statstjänst torde för dylika teknici av dessa skäl bliva allt mindre begärlig, varav synes kunna dragas den slutsatsen, att duglighetsnivån hos de inträdessökande, särskilt dem med högre teknisk examen, kan höjas endast därigenom, att vederbörande beredas löneförmåner, som motsvara förhållandena inom den privata verksamheten.»

Med avseende å dugligbetsnivån hos anställningssökande till lägre befattningar gör *distriktsförvaltningen i IV distriktet* följande uttalande:

»I fråga om duglighetsnivån hos de anställningssökande har inom samtliga avdelningar tydligt kunnat iakttagas, att denna är i sjunkande. Särskilt gäller detta vagn- och stallkarls- samt stationskarlsgrupperna, inom vilka grupper de anställningssökande ofta varit i kroppsligt hänseende mindre väl utrustade än tillförene. Inom samtliga grupper har därjämte en förändring till det sämre ifråga om intresse och arbetslust kunnat iakttagas.»

I enahanda riktning uttala sig jämväl övriga distriktsförvaltningar, och särskilt inom V distriktet synas förhållandena hava varit otillfredsställande, såsom närmare framgår av följande yttrande av *trafikdirektören i Luleå:*

»Samtidigt med att antalet anställningssökande under de senaste åren nedgått har även duglighetsnivån hos de sökande sjunkit. Härom anför trafikinspektören vid 15:e trafiksektionen: 'Duglighetsnivån hos de anställningssökande har sjunkit så djupt, att man vid en hel del tillfällen varit nödsakad att såsom tillfällig arbetskraft anlita 70-åriga gubbar samt slödder, som icke kunnat få arbete på annat håll.' Beträffande detta påstående är ytterligare att anföra, att förutom duglighetsnivån även sedlighetsnivån hos de anställningssökande varit i oavbrutet sjunkande, varom de på senare tider så vanliga godsstölderna vid järnvägen utgöra ett talande bevis. Till följd härav ha avskedande på grund av oredlighet, som förr hörde till sällsyntheterna, under de senare åren ofta ägt rum.»

Väg- och vattenbyggnadsstaten. Tilloppet av anställningssökande till befattningar, lydande under väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, uppgives av nämnda styrelse hava varit i märkbart avtagande under de senaste åren, vilket medfört att behovet av arbetskraft ej kunnat fyllas. Åtminstone beträffande rekryteringen till befattningar, för vilka erfordras högre teknisk utbildning, förmenar styrelsen, att utsikter till förbättring ej förefinnas med hänsyn dels till den rådande bristen å ingenjörer i allmänhet, dels till de i ekonomiskt avseende ofördelaktiga villkor, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har att erbjuda i jämförelse med privata företag.

Styrelsen uttalar slutligen, att en tendens gjort sig märkbar i den riktningen, att mera kvalificerad arbetskraft i allt större utsträckning ägnar sig

åt privat företagsamhet, varigenom duglighetsnivån hos de anställningssökande självfallet befinnes vara i sjunkande.

Statens vattenfallsverk. Vattenfallsstyrelsen meddelar, att tilloppet av anställningssökande vid statens vattenfallsverk under de senast förflutna åren kraftigt avtagit. Det har på grund härav visat sig omöjligt att erhålla tillräckligt antal befattningshavare med erforderliga kvalifikationer, varför mindre kompetent personal i stor utsträckning måst anställas. Särskilt var det under åren 1917 och 1918 nära nog omöjligt att erhålla den erforderliga ingenjörspersonalen på grund av att de fastställda avlöningsförmånerna väsentligt understego vad som bjöds inom den privata företagsamheten. Vattenfallsstyrelsen framhåller, att arbetena givetvis blivit i hög grad lidande genom denna brist på personal med högre teknisk utbildning.

Från och med innevarande års början anser sig emellertid styrelsen kunna konstatera en avsevärd förbättring i ovan berörda förhållanden. Framtidsutsikterna för rekryteringen te sig följaktligen ganska gynnsamma, ehuru lidande av en viss osäkerhet på grund av den i samband med senaste lönereglering för kommunikationsverkens tjänstemän i utsikt ställda beskärningen av dyrtidstilläggen. Styrelsen framhåller slutligen, att de rådande förhållandena å bostadsmarknaden i vissa fall vållat betydande svårigheter med avseende å personalrekryteringen.

Vad vattenfallsstyrelsen sålunda yttrat närmast angående rekryteringen av ingenjörspersonalen uppgives i tillämpliga delar gälla även annan personal av såväl högre som lägre grad.

Läkarstaten. Rekryteringen till civila läkartjänster uppgives av medicinalstyrelsen hava försvårats under de senaste åren. Tilloppet av sökande har avtagit, och för närvarande rapporteras ej mindre än 24 provinsialläkartjänster, 26 extra provinsialläkartjänster och 9 stadsläkartjänster vakanta utan att kunna besättas med ordinarie innehavare. Framtidsutsikterna framhållas vara väsentligen beroende på den allmänna läkarbristens avhjälpande.

De sålunda gjorda uttalandena äro jämväl tillämpliga på rekryteringen av hospitals- och asylläkare.

I detta sammanhang må anföras, vad arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse resp. marinöverläkaren yttrar angående rekryteringen av militärläkare. Inom såväl armén som marinen har tilloppet av läkaraspiranter avtagit under krisåren och har vid armén ej motsvarat behovet men vid marinen likväl varit tillräckligt. Någon tendens till sjunkande duglighetsnivå hos de anställningssökande har ej förmärkts.

Yrkesinspektionen. Att den allmänna bristen å teknisk personal med högre utbildning även gjort sig kännbar inom yrkesinspektionen är fullt naturligt. Jämte arvodenas låga nivå har även den omständigheten försvårat rekryte-

ringen, att befattningarna i fråga innebära en så stark specialisering, att föga utsikt förefinnes för vederbörande att sedermera kunna övergå till annan tjänst. Båda dessa faktorer bidraga till att göra ifrågavarande tjänster mindre lockande för de unga ingenjörerna.

Med avseende å duglighetsnivån hos aspiranterna till assistenttjänster anför yrkesinspektionens chefsmyndighet, *socialstyrelsen* följande:

»Styrelsen har i ej mindre än 4 fall sett sig nödsakad att som assistenter antaga personer, som ej ens fylla de kompetensfordringar, som för assistent satts som minimum, ett förhållande som tyvärr tyder därpå att yrkesinspektörernas kompetens — alltefter-som assistent vinner yrkesinspektörsanställning — kommer att sänkas, och man kan befara, att därigenom yrkesinspektionens mål helt eller delvis kommer att äventyras.»

Tullstaten. Såsom villkor för antagning till e. o. kammarskrivare, från vilken tjänstemannagrupp rekryteringen av ordinarie tulltjänstemän av högre grad uteslutande sker, är stadgat, att vederbörande skall dels hava antingen avlagt studentexamen eller ock avlagt realskoleexamen och därjämte genomgått tvåårig kurs vid handelsinstitut, dels hava med godkända vitsord deltagit i en genom generaltullstyrelsens försorg anordnad elevkurs om högst tio månader. Till nämnda elevkurs anmälde sig under vart och ett av åren 1912—1914 omkring 115 aspiranter, medan antalet under de båda följande åren sjönk till resp. 82 och 84. Då elevkurserna endast omfatta högst 25 elever, har tilloppet av inträdessökande trots nedgången från och med 1915 varit mer än tillräckligt för behovets fyllande. Efter år 1916 hava nya elevkurser ej anordnats, beroende dels på att de redan utexaminerade elevernas anställning tillgodosett tullverkets behov av nya arbetskrafter för en tid framåt, dels ock på tullverkets förestående omorganisation. Vad slutligen de anställningssökandes duglighetsnivå beträffar, anser sig generaltullstyrelsen ej kunna påvisa någon sänkning.

Beträffande rekryteringen av e. o. tjänstemän av lägre grad gäller i huvudsak vad som ovan nämnts om rekryteringen av den högre personalen. Tilloppet av anställningssökande har visserligen under de senaste åren undergått någon minskning men har likväl fullt motsvarat behovet. Någon tendens till sjunkande duglighetsnivå har ej förmärkts.

Ecklesiastikstaten. Domkapitlens uttalanden angående prästerskapets rekrytering och de kyrkliga tjänsternas besättande utgöra i stort sett ett svagare stöd för den allmänt gängse föreställningen om kyrkans svårigheter i detta avseende än man haft anledning förvänta. Visserligen är tillgången å präster alltjämt otillräcklig inom alla stift utom möjligen *Göteborgs*, där behovet i det närmaste synes vara fyllt, men en allmän förbättring i rekryteringsförhållandena har dock under de senaste åren kunnat konstateras. Ej mindre än sju domkapitel rapportera nämligen en ökning i tillströmningen av präster under de senaste åren, och fem domkapitel hava i varje fall ej konstaterat någon minskning; endast domkapitlet i *Linköping* angiver tilloppet uttryckligt vara i avtagande.

Vad beträffar utsikterna för framtida besättande av de kyrkliga befattningarna, uttala sig flertalet domkapitel mindre förhoppningsfullt, vilket skulle tyda på att den under de senaste åren inträffade stegringen i tilloppet av prästmän endast bör betraktas såsom en tillfällig förbättring. Det är huvudsakligen domkapitlet i *Skara*, som ser något ljusare på framtiden, beroende på det stora antal studenter av Västgöta nation, vilka för närvarande bedriva teologiska studier vid universiteten. Eljest må här såsom belysande för uppfattningen anföras följande uttalande av domkapitlet i *Karlstad:*

»Domkapitlet förmenar dock, att man har all anledning att vara betänksam för framtiden. Obestridligt är, att ett stigande kyrkligt intresse med starkare dragning åt prästerligt kall under det sista tidskedet vaknat. Ungdomsrörelser av kristlig och kyrklig art hava verkat gynnsamt. Hos församlingar och enskilda har lusten att genom gåvor understödja teologie studerande ökats, såsom inom Karlstads stift särskilt ådagalägges genom ökning både av de av Kungl. Maj:t beviljade kollekterna och de av stiftsråd och enskilda förmedlade understöden. Och trots den år 1910 beslutade löneregleringens otillräcklighet innebar den ju dock för extraordinarie en förbättring i jämförelse med förut rådande alldeles otroligt små lönebelopp. Men å andra sidan anser sig domkapitlet böra på det kraftigaste framhålla, att kristiden på ifrågavarande område icke hunnit inverka, åtminstone icke, om man bortser från militärövningarnes fördröjande inflytande. Inför de studiekostnader, som penningvärdets fall under krigsåren nödvändiggör, finnes alls ingen proportion mellan utbildning och lön. Och då det måste ligga de unga om hjärtat att åtminstone hava någon utsikt att kunna göra rätt för sig, om de skola våga välja den teologiska studievägen, är det klart att den religiösa bildningens framtid är i hög grad beroende av om samhället vill i verksam mån stödja den humanistiska elementarbildningen och den teologiska högskolebildningen genom utsikter till kommande möjlighet att vinna bärgning på hithörande levnadsbanor.»

Någon genomgående tendens till förändring i duglighetsnivån hos de anställningssökande prästmännen kan ej påvisas, vilket bekräftas därav att ej mindre än nio domkapitel ställt sig neutrala till frågan. Domkapitlet i *Växjö*, har under de senaste åren mottagit nya prästmän med genomsnittligt bättre vitsord än tidigare, och domkapitlet i *Visby* meddelar, att dispens ej förekommit efter 1914, vilket torde få anses tyda på ökade kvalifikationer atminstone i teoretiskt hänseende. Å andra sidan är domkapitlet i *Luleå* ensamt om att se en bestämd tendens till sänkning i duglighetsnivån hos de anställningssökande prästmännen och anför beträffande orsaker härtill:

»Huruvida sistnämnda omständighet är beroende på dyrtiden eller av bristande intresse för det prästerliga kallet eller av de dåliga lönevillkoren för de prästerliga tjänsteinnehavarne, anser sig domkapitlet icke kunna med säkerhet avgöra. Måhända samverka alla tre förhållandena såsom orsaker.»

Domkapitlet i *Karlstad* finner, att dispenseringen visserligen medfört en allmän sänkning av kvalitetsnivån men konstaterar å andra sidan en höjd kunskapsnivå hos de examinerade prästerna. Domkapitlet yttrar härom följande:

»Svårare är att besvara frågan om tendenser visat sig, att de mera kvalificerade begåvningarne vända sig ifrån kyrkans tjänst. Att dispenseringen drivit till ett sän-

kande av kvalitetsnivån är obestridligt. Önskvärt vore att den ej utom i undantagsfall behövde förekomma. Vad de akademiskt examinerade angår, har man måhända ännu icke hunnit klart spåra följderna av den försämring av humanistisk förbildning, som resulterat av senaste läroverksreform. Men vad Karlstads läroverk angår, anser sig domkapitlet böra framhålla, att antalet studerande på den klassiska linjen i betydlig mån minskats i jämförelse med tidigare skeden; de praktiska banorna locka mera. En granskning av de examinerades betyg i sacerdotalexamen ger vid handen, förutsatt att betygsskalan vore ungefärligen densamma, att en allmän höjning av kunskapsnivån under hela tidsperioden i fråga skulle hava fortgått. Och ett allmänt intryck torde vara, att åtminstone, alltjämt frånsett dispenseringarna, ingen sänkning av kvalifikationen har ägt rum, utan snarare tvärtom.»

Att de oexaminerade prästmännens bristande teoretiska kvalifikationer icke nödvändigtvis betyder en minskad duglighet i det prästerliga kallet, framgår av följande uttalande av domkapitlet i *Härnösand:*

»Med anledning av den inom stiftet alltmer tilltagande prästbristen har domkapitlet under de senaste åren sett sig nödsakat att i större mån än eljest skulle hava varit fallet tillstyrka gjorda ansökningar om dispens från akademiska examina för inträde i prästämbetet i och för tjänstgöring inom Härnösands stift. I så måtto kan dugligheten nivån hos vissa anställningssökande anses hava varit i sjunkande, i det att de sålunda dispenserade prästmännen varit i kunskaper underlägsna de i vederbörlig ordning examinerade; dock hava de dispenserade i det praktiska livet i allmänhet visat sig äga förmåga att fullgöra de på en präst vilande åligganden.»

Undervisningsanstalter, bibliotek m. m. Beträffande rekryteringen av elementarlärare vid statens läroanstalter föreligger ett yttrande av *läroverksöverstyrelsen,* som huvudsakligen stöder sig på en av den s. k. extralärarbyrån i Stockholm verkställd utredning, varur följande må anföras:

»Tilloppet av anställningssökande av alla kategorier (utom lektorskompetenta, vilkas fåtalighet omöjliggör säkra slutsatser) har efter en kraftig stegring under periodens förra del ånyo avtagit och är nu i jämförelse med skolväsendets samtidigt skedda utvidgning mindre än vid periodens början. Inom vissa mindre omfattande ämnesgrupper synes kulmen dock ännu ej vara passerad. Tillströmningen av lektorskompetenta sökande har företett rätt betydelselösa fluktuationer.

Nyrekryteringen av arbetskrafter har inom de skilda ämnesgrupperna tett sig skiftande, ofta motsatt. Som allmänt omdöme kan sägas, att den i genomsnitt t. o. m. år 1917 varit vida mer än tillräcklig, under 1918 i stort sett tillräcklig. Dock yppade sig under senare delen av år 1918, även innan epidemierna började härja, vissa svårigheter i enstaka fall, vilka svårigheter sedermera betydligt ökats och nu börja te sig hotande. Nyrekryteringen av lektorskompetenta har under hela perioden varit mycket otillfredsställande. Tecknings- och gymnastiklärare funnos intill år 1916 i överskott; sedermera knappt motsvarande behovet. Seminariebildade samskollärarinnor hava ej av extralärarbyrån, som det synes ej heller av flick- och samskoleföreningens byrå, kunnat uppdrivas i tillräckligt antal, och i flera fall ha såsom vikarier å ämneslärarinneplatser måst antagas manliga filosofie magistrar. Kvinnliga magistrar tillkomma numera nästan uteslutande i språkämnen.

Framtidsutsikterna för en tillfredsställande rekrytering te sig föga hoppfulla. Ännu år 1916 kunde trots det genom militärinkallelser m. fl. kristidsfenomen abnormt stegrade behovet av vikarier, dylika uppbringas i utomordentligt stort antal (undantag för kristendomslärare), även synnerligen välmeriterade. Så mycket mera slående blir då kontrasten mot höstterminen 1918 (och isynnerhet innevarande vårtermin), under vil-

ken de största svårigheter, blott några månader tidigare otänkbara, visa sig för besättande av även de förmånligaste vikariat, och dock ha årets epidemier ingalunda inverkat så starkt som militärinkallelserna under mobiliseringsåren. Som exempel kan nämnas, att ett lektorsvikariat vid ett seminarium, avseende resten av innevarande termin, ratats av alla till dato tillfrågade personer med någon erfarenhet, samt att till en extralärarplats vid ett provårsläroverk, ledigbliven i början av september 1918, en studerande utan akademisk examen måst antagas. Till och med om den ifrågasatta omorganisationen av undervisningsväsendet skulle medföra en inskränkning av totala antalet lärare i läroverken, synes mig rekryteringens nuvarande tendens innebära stora vådor, såvida ej fredskrisen medför ett nytt omslag.

Huru ordet »duglighetsnivå» bör beträffande läroverkens anställningssökande definieras, är omtvistat. Man mäter den ej enbart med akademiska betyg, ja även provårs- och tjänstgöringsbetyg av äldre datum få väl ej utesluta hänsynen till senare förvärvade meriter av mycket skiftande art. Man finner också bland rektorerna rätt divergerande uppfattningar rörande de olika meritmomentens evalvering. Men just vid sådant förhållande kunna även i stort sett de olika synpunkterna allsidigt komma till sin rätt, och man kan därför anse, att genom detta system läroanstalterna verkligen äga möjligheter att realisera satsen om att tillfället till ett lyckligt val växer resp. avtager med antalet sökande. Frågan 3 betraktar jag alltså som delvis besvarad redan under frågan 2 men vill precisera svaret sålunda: en tendens till försämring har under ett par år kunnat anas och är nu tydlig.

Säkerligen har överstyrelsen själv bättre än byrån haft tillfälle konstatera, att de till provår hänvisades meriter äro stadda i sjunkande. Ehuru detta delvis beror på, att tillträdet till provåret tidigare varit för svårt, så att lärarkandidaterna nödgats samla betydliga tjänstgöringsmeriter för att erhålla hänvisning, är förklaringen ej därigenom uttömmande given. Fenomenet är delvis även en följd av att lärare, som redan samlat praktiska erfarenheter, lämna banan och avstå från provåret, varigenom tillfälle yppar sig för lägre kvalificerade sökande.

Och dessa för rekryteringen ogynnsamma rörelser komma helt säkert att fortfara. Fordom ansågs det bland flertalet av läroverkens bättre elever som en självklar sak, att de skulle egna sig åt lärarekallet. De reflekterade föga över de materiella fördelarna, som aldrig kunnat vara lockande; det var en djupt rotad tradition helt enkelt, som dock nu på sistone ödelagts. Man har upptäckt, att det finnes andra banor, och tidsandan har omgestaltat t. o. m. sorglösa studenters syn. Tillströmningen till universitetens filosofiska fakulteter har under flera år företett minskning; även bland dem, som låtit inskriva sig, har mången lärare in spe efter avlagd examen använt densamma för inträde på andra banor. Ja även bland dem, som inträtt på lärarbanan och där synts äga en tryggad framtid, har, särskilt under senaste tid, avgången varit beaktansvärd, ofta nog utan att några synnerliga eller mera omedelbara fördelar lockat på den nya banan. Så har bl. a. i flera fall förekommit, att filosofie magistrar, även sådana med 2—3 års tjänstgöring, underkastat sig nya och kostsamma utbildningskurser för inträde på annan bana, t. ex. vid tandläkarinstitutet. Att såväl unga aspiranter på lärarplats som de något äldre, ända upp till adjunktskompetenta lärare med åtskilliga års tjänstgöring, övergå till affärsvärlden, är någonting synnerligen vanligt.

Bland de sökande, med vilka jag kommit i närmare beröring, har också försports en allmän olust över den blygsamma inkomst och den osäkerhet, som åtföljer läroverksanställning, jämte de oberäkneliga framtida förhållandena inom undervisningsväsendet, och i synnerhet kan befaras, att den mera ideella dragning, som varit läroverkens dyrbara arvslott under decennier, nu oåterkalleligen tillhör det förgångna. Såvida ej i anslutning till den kommande freden nya förhållanden inträda, vilka man nu ej kan förutse, torde inom mycket få år det en gång så stora överskottet av lärareaspiranter visa sig förbytt i verklig brist.»

Överstyrelsen synes emellertid icke fullt dela extralärarbyråns mörka syn på förhållandena. Styrelsen anför nämligen bland annat följande:

»Beträffande nyrekryteringen av arbetskrafter vill överstyrelsen såsom sin mening uttala, att densamma i stort sett tillräckligt motsvarat behovet samt att framtidsutsikterna i berörda hänseende ej heller torde ställa sig alltför mörka. I fråga om gymnastiklärarbefattningarna vid rikets samskolor gäller emellertid härvid enahanda förhållande, som berörts under punkt 1 här ovan, nämligen att ett absolut underskott föreligger. Emellertid torde en förändring till det bättre härutinnan komma att göra sig gällande redan under den närmaste framtiden på grund av den inträdande rätten för kvinnor att söka och erhålla dessa befattningar. Vad slutligen angår duglighetsnivån, anser överstyrelsen, att denna under den tidsperiod, förevarande utredning avser, icke kan anses hava varit i sjunkande. Å andra sidan kan det faktum icke förnekas, att, såsom jämväl påpekas av extralärarbyrån, annan statstjänst samt, och det icke minst, enskild tjänst numera synas i hög grad locka läraraspiranter från statsläroverken, varigenom dessa utan tvivel gå miste om mången dugande arbetskraft.»

Vad angår rekryteringen till sådana statstjänster, vilka kräva en högre akademisk utbildning och särskilda förutsättningar för vetenskapligt arbete, alltså tjänster vid universitet och högskolor, bibliotek, arkiv m. m., föreligga en del uttalanden, vilka samtliga gå i den riktningen, att en påtaglig brist på arbetskraft förefinnes, om också ej någon nämnvärd minskning i tillströmningen just under de senaste åren kunnat förmärkas. I detta avseende må återgivas vad filosofiska fakulteten vid *Lunds universitet* i ärendet anför:

»Fakulteten tvekar icke att uttala, att nyrekryteringen av arbetskrafter i fråga om den lägre, men för undervisningen lika viktiga kategorien av universitetslärare och tjänstemän (docenter, assistenter, amanuenser etc.) under senare år faktiskt varit otillräcklig och i flera fall mycket otillräcklig. Dessa menliga och i längden ödesdigra förhållanden bero dels på avgång till privat tjänst, dels på övergång till andra, bättre lönade grenar av statstjänsten. Att i detalj skilja på dessa båda faktorer har i förevarande fall icke varit möjligt och knappast heller nödvändigt, då den yttersta grunden säkerligen alltigenom är att söka i de yngre vetenskapsidkarnes oerhört otillfredsställande ekonomiska ställning vid universiteten.

Huruvida avgången från universitetet berört just de mera kvalificerade krafterna eller med andra ord huruvida duglighetsnivån (särskilt då hos de yngre universitetsmännen) är i sjunkande, torde vara svårt att generellt avgöra. I vissa fall, där under flera år inga eller så gott som inga yngre krafter stått till buds, blir ju jämförelsematerialet för ringa för att medge några säkra slutsatser. I andra fall åter kan tendensen dessvärre med visshet sägas gå just i den antydda riktningen. Så har man t. ex. i ämnet botanik just under senare år kunnat konstatera, hurusom de bästa krafterna i stigande utsträckning avgått till privat tjänst (växtförädlingsverksamhet, fröodling o. s. v.). Fakulteten vill med anledning härav på det allra kraftigaste betona, att om icke från statsmakternas sida en snar och mycket effektiv förbättring av de ekonomiska villkoren för samtliga högre och lägre lärare och tjänstemän vid universitetet vidtages, kommer den vetenskapliga banan att bli reserverad för samhällets förmögnare element och universitetens nivå att sjunka. En viss sänkning av densamma och en kännbar svårighet att vid universitetet fästa dugande yngre krafter har, såsom ovan antytts, redan framträtt. Det torde ej behöva särskilt framhållas, att varje förändring i de yngre universitetsmännens kompetensnivå efterhand automatiskt kommer att fortplantas uppåt och påverka även dem, som äro satta till den vetenskapliga odlingens högsta vårdare i vårt land.»

Rekryteringsförhållandena å biblioteksbanan belysas av följande uttalande av *riksbibliotekarien:*

»Tilloppet av anställningssökande har under de senaste åren varit i ständigt avtagande. Nyrekryteringen av arbetskrafter kan betecknas såsom synnerligen otillräcklig. De, som på senare tiden anmält sig för inträde i kungl. biblioteket såsom e. o. tjänstemän, ha i regel saknat den i instruktionen för kungl. biblioteket den 30 december 1910 § 24, föreskrivna kompetensen och därför icke kunnat antagas.

Till yttermera belysning av den i kungl. biblioteket för närvarande rådande bristen på arbetskrafter kan meddelas, att av de sex amanuensbefattningar med fasta arvoden, som anses erforderliga för det löpande biblioteksarbetet, under innevarande år endast två äro besatta. En tredje amanuens finnes visserligen uppförd bland bibliotekets tjänstemän men åtnjuter tjänstledighet för annat arbete i icke-statstjänst under hela året.

Famtidsutsikterna för nyrekrytering av arbetskrafter i kungl. biblioteket te sig synnerligen mörka. Under nuvarande förhållanden torde det knappast kunna förväntas, att personer, som kanske under avsevärda ekonomiska uppoffringar förvärvat sig en fullständig vetenskaplig utbildning, skola vara benägna att ägna sig åt en bana, i ekonomiskt hänseende så pass ogynnsam och med så små utsikter till befordran, som biblioteksmannens. Visserligen finnes även i de vetenskapliga biblioteken en betydande mängd arbeten, som lämpligen kan anförtros åt mindre kvalificerade arbetskrafter, och någon brist på sådana, särskilt kvinnliga, kan icke sägas förefinnas. Dessa äro dock icke i stånd att ersätta de vetenskapligt utbildade tjänstemännen. Att sänka de föreskrivna kompetensvillkoren för dessa, en utväg, som man ju kunde tänka sig för att underlätta tjänstemannakårens rekrytering, anser jag mig för min del icke kunna tillstyrka, då detta enligt min åsikt skulle hava en synnerligen skadlig inverkan på biblioteken som vetenskapliga institutioner.«

Skogsstaten. Domänstyrelsen meddelar, att antalet sökande till ledigförklarade tjänster vid skogsstaten under de senaste åren avsevärt minskats och att svårigheter yppat sig att numera förvärva kvalificerade arbetskrafter. Beträffande sådana tjänster, vartill högskoleutbildning erfordras, uttalar styrelsen den uppfattningen, att någon förbättring i rekryteringsförhållandena ej kan påräknas, förrän utjämning sker i förhållandet mellan avlöningsförmåner vid skogsstaten och vid enskild tjänst av motsvarande art. I fråga om rekryteringen av skogstjänstemän med lägre utbildning anser sig styrelsen hava anledning påräkna en viss förbättring, sedan avlöningsförmånerna för denna kategori numera blivit höjda.

Statens lantbruksingenjörer m. fl. Från *lantbruksstyrelsen* föreligger ett uttalande rörande rekryteringen till de konsulent- och instruktörsbefattningar inom olika delar av lanthushållningen, vilka sortera under styrelsen. I huvudsak anföres däri följande:

»Beträffande befattningarna inom styrelsen samt de under styrelsen lydande statens torvingenjörer, statens fiskeritjänstemän, statskonsulenter och statens instruktörer i särskilda delar av lanthushållningen torde i allmänhet kunna sägas, att tilloppet av anställningssökande icke undergått avsevärd förändring under de senaste åren samt att nyrekryteringen i stort sett torde motsvara behovet, liksom även att någon tendens till duglighetsnivåns sjunkande icke försports. Dock torde böra anmärkas, att torvingenjörsbefattningarna, som äro uppförda på extra stat, kunnat hållas tillfredsställan-

de besatta endast därigenom, att med dem förenade arvoden blivit tid efter annan förhöjda.

I fråga om statens lantbruksingenjörer, vilka även äro styrelsen underlydande tjänstemän, ställa sig däremot förhållandena betydligt ogynnsammare. De i förhållande till kompetensfordringarna tämligen knappa avlöningsförmåner, som erbjudas på denna bana, hava särskilt under de senaste åren gjort den mindre lockande, och då det för en utbildad ingenjör oftast torde finnas möjlighet att i enskild tjänst förskaffa sig en i ekonomiskt avseende fördelaktigare ställning har följden blivit, att nyrekryteringen icke motsvarat behovet och framförallt att framtidsutsikterna i sistnämnda avseende ställa sig ganska nedslående. I samband med det minskade tilloppet till denna bana anser sig styrelsen även kunna konstatera, att duglighetsnivån hos de anställningssökande är i sjunkande, vilket förhållande uppenbarligen likaledes är beroende på konkurrensen med bättre avlönade befattningar i enskild tjänst.»

Veterinärstaten. Medicinalstyrelsen konstaterar en märkbar minskning i antalet sökande till länsveterinärbefattningarna under de senaste åren. Särskilt gäller detta de norra distrikten, inom vilka under åren 1914—1917 ledigförklarade 9 tjänster endast 3 lockat sökande. Rörande framtidsutsikterna för rekryteringen av länsveterinärkåren uttalar medicinalstyrelsen den uppfattningen, att vissa svårigheter alltid måste påräknas, även om ett av styrelsen framlagt förslag till lönereglering blir förverkligat. Dessa svårigheter skulle framför allt bero därpå, att en hel del distriktsveterinärtjänster (vilka endast till en mindre del avlönas med statsmedel) äro förenade med sådana förmåner, att de ställa sig ekonomiskt fördelaktigare än länsveterinärtjänsterna.

Lantmäteristaten. För att kunna hålla lantmäterikåren vid erforderlig numerär kräves enligt *lantmäteristyrelsens* uttalande ett årligt tillskott av 10 à 12 auskultanter, och erfordras för detta resultat, att minst 14 à 15 elever årligen antagas. Till och med år 1913 mötte rekryteringen inga större svårigheter, men efter nämnda år har antalet inträdessökande till elevkurserna nedgått till i genomsnitt 4 om året. Efter att hava konstaterat denna betydande miskning i tillströmningen till banan fortsätter styrelsen:

»Härav synes, att rekryteringen under de senare åren varit otillräcklig och att någon bättring häri kan tänkas inträda tidigast år 1922. Huruvida så kommer att ske, blir till stor del beroende på lösningen av de organisations- och lönefrågor, som, såvitt nu är att antaga, torde komma att föreläggas riksdagen innevarande år. Den ringa tillströmningen till banan har fört med sig, att något urval ej kunnat ske, utan har styrelsen sett sig nödsakad att antaga sökande med, som det velat synas, mindre goda betyg och mindre god begåvning. Fall hava även inträffat, då dispens måst sökas.»

Sammanfattning.

De här ovan refererade uttalandena från statsförvaltningens olika grenar och organ giva en ganska klar och enhetlig bild av rekryteringsförhållandenas gestaltning under krigsåren. Endast inom vissa enskilda grenar av stats-

tjänsten föreligga erfarenheter, som avvika från de allmänna. Då dessa avvikelser dessutom i regel äro motiverade av särskilda, för resp. förvaltningsgrenar säregna förhållanden, inverka de endast i ringa mån på det allmänna omdöme i hithörande frågor, som uttalats av den stora massan av statsorgan.

Tilloppet av anställningssökande inom statsförvaltningen företer under de senaste åren i stort sett en påtaglig minskning. Betraktar man emellertid närmare de olika kategorierna av befattningshavare, framträda betydande olikheter. Den allmänt konstaterade minskningen i tillströmningen befinnes nämligen huvudsakligen hänföra sig till den i ett eller annat anseende *kvalificerade* arbetskraften och i all synnerhet till den tekniskt utbildade. I fråga om den mindre kvalificerade eller *okvalificerade* arbetskraften är tendensen mindre utpräglad och mindre enhetlig, och i stort sett synes endast en ringa minskning i tillströmningen hava ägt rum. Krigsmaktens rekrytering av underofficersvolontärer intager, såsom förut framhållits, i detta avseende en särställning. Vad slutligen beträffar den *kvinnliga* personalen, har rekryteringen i allmänhet kunnat försiggå i normal omfattning och fullt motsvarat behovet.

En given följd av den minskade tillströmningen av sökande till statstjänst inom de områden, där en sådan konstaterats, är en i samma mån minskad möjlighet till urval vid antagningen. Även om de anställningssökandes genomsnittliga kvalifikationer varit oförändrade, skulle nyss nämnda förhållande likväl med nödvändighet hava medfört en sänkt duglighetsnivå hos de nyanställda. Detta har uppenbarligen i än högre grad blivit fallet, då de anställningssökandes genomsnittliga kvalifikationer nu verkligen undergått en sänkning inom ett stort antal förvaltningsgrenar. Liksom minskningen i tillströmningen till statstjänsten gjort sig starkast förnimbar beträffande den kvalificerade arbetskraften, har också duglighetsnivåns sänkning varit mest påtaglig inom denna kategori av tjänstetagare.

Beträffande de allmänna orsakerna till de under kristiden inträdda svårigheterna med avseende å den statsanställda personalens rekrytering är i främsta rummet att notera avlöningssystemets bristande anpassning efter prisstegringens fortskridande. Särskilt under de första krigsåren hade staten med sina blygsamma dyrtidstillägg mycket små förutsättningar att konkurrera om arbetskraften med den privata företagsamheten, som under dessa år arbetade under särskilt gynnsamma konjunkturer. Å andra sidan bör ej heller förbises, att behovet av arbetskraft inom vissa grenar av statsförvaltningen undergått en mycket kraftig stegring under kristiden och att rekryteringen till statstjänsten redan av denna orsak blivit försvårad. Slutligen bör erinras om de speciella arbetsuppgifter, som med kristidens inbrott kommit att åvila det allmänna och som konsumerat mycket betydande kvantiteter av arbetskraft.

Samtliga de anförda omständigheterna hava emellertid sedan ett år tillbaka i väsentlig grad modifierats. I statstjänstemännens avlöningsvillkor har en relativ förbättring inträtt genom 1918 och 1919 års regleringar av

dyrtidstilläggen. Den extraordinära överbelastningen av vissa förvaltningsorgan har efter hand mildrats, och slutligen hava de speciella kristidsorganen inträtt i ett skede av successiv avveckling. Dessa förändringar synas ej hava undgått att i viss, om ock ringa mån avspegla sig i rekryteringen till statstjänsten. Från ett flertal förvaltningsgrenar har nämligen rapporterats en förbättring i detta avseende med innevarande års ingång. Det oaktat göres den uppfattningen ganska allmänt gällande, att staten måste än ytterligare förbättra sina tjänstemäns ekonomiska ställning, om en permanent brist på kvalificerade arbetskrafter och en fortgående sänkning av statstjänstemännens duglighet skall kunna undvikas.

Arbetslönernas stegring under kristiden.

Inledning.

Genom kungl. brev den 18 oktober 1918 uppdrogs åt socialstyrelsen att huvudsaklig överensstämmelse med en inom styrelsen utarbetad plan omedelbart igångsätta och skyndsammast möjligt utföra en utredning av löneförhållandena inom olika verksamhetsområden, avseende bland annat en summarisk översikt av lönernas stegring under kristiden.

Under erinran om att beträffande jordbruk, skogshantering, hantverk, husligt arbete samt hotell- och restaurangrörelse visst lönestatistiskt material redan funnes tillgängligt, hade socialstyrelsen i förenämnda plan gjort gällande, att utredningen borde omfatta industri, handel och varulager, samfärdsel, statliga och kommunala arbeten samt banker, försäkringsinrättningar o. d. Uppgifternas inhämtande skulle ske genom utsändande till vederbörande arbetsgivare av särskilda frågeformulär. Något åläggande för arbetsgivarna att avgiva uppgifterna syntes ej böra ifrågakomma, utan förutsattes, att erforderligt material på frivillighetens väg skulle kunna åstadkommas. Ett visst stöd, för den händelse några betänkligheter från arbetsgivarhåll skulle yppa sig mot den anordnade utredningen, ansåge sig styrelsen också kunna påräkna från de ledande arbetsgivarorganisationerna inom olika näringsområden, vilkas representanter före undersökningens igångsättande blivit satta i tillfälle att taga del av och yttra sig över den uppgjorda planen och de för uppgifternas inhämtande avsedda formulären.

Vid formulärens utsändande har styrelsen i huvudsak använt sig av från ifrågavarande organisationer tillhandahållna medlemsförteckningar och adresslistor. Sålunda hava uppgifter bland annat inhämtats från samtliga till svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges allmänna handelsförening och svenska järnvägsföreningen anslutna arbetsgivare samt från ett urval arbetsgivare inom bageriyrket och byggnadsbranschen, efter anvisningar från Sveriges bageriidkareförening och centrala arbetsgivareförbundet. Beträffande kommunala arbeten, banker, försäkringsanstalter och tidningar har hänvändelse skett till i den officiella statistiken eller andra tillgängliga källor redovisade företag. Rörande statsförvaltningen har en särskild utredning verkställts på grundval av material, som införskaffats genom finansdepartementet och av detta ställts till styrelsens förfogande.

Med hänsyn till undersökningens summariska karaktär och brådskande beskaffenhet kunde det givetvis ej bliva fråga om att inhämta några mera ingående uppgifter. Huvudsyftet var att erhålla ett tillräckligt representativt material för bedömande i stora drag av lönenivåns förskjutning under kristiden för större grupper av förvaltningspersonal och arbetare. För förvalt-

ningspersonalen upptogo formulären enligt uppställningen i industristatistiken fyra särskilda grupper, nämligen företagsledare, teknisk personal, kontorspersonal och butikspersonal. Å de för arbetare avsedda formulären begärdes uppgifter angående antalet vid respektive företag anställda arbetare i medeltal under vart och ett av åren 1913—1917 samt tiden 1 januari—30 september 1918, med fördelning å män, kvinnor och minderåriga, ävensom angående antalet utgjorda dagsverken och totalsumman till arbetarna utbetalad avlöning under berörda tidsperioder. Beträffande förvaltningspersonalen efterfrågades likaledes antalet anställda (manliga och kvinnliga) samt motsvarande lönesummor; däremot ansågs obehövligt att här redovisa antalet dagsverken eller göra åtskillnad mellan vuxna och minderåriga. Vid materialets bearbetning hava särskilda siffror för män, kvinnor och minderåriga uträknats endast för åren 1913, 1916 (beträffande arbetare), 1917 och 1918. För mellanliggande år hava motsvarande uträkningar ej företagits på grund av den ringa aktualitet, siffrorna för dessa år numera kunna anses hava.

En preliminär sammanfattning av undersökningens huvudresultat publicerades redan under mars månad 1919 såsom bilaga till den av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåtna propositionen med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg och dyrtidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst (prop. n:r 225 vid 1919 års lagtima riksdag). Såsom i denna redogörelse särskilt anmärktes, hade vid materialets bearbetning vissa svårigheter framträtt, sammanhängande i främsta rummet därmed, att uppgifterna för år 1918 ej omfattade hela kalenderåret. Materialets ofullständighet i detta avseende omöjliggjorde en korrekt beräkning av årsinkomsterna särskilt för säsongarbetare och sådana löntagare, vilkas inkomster till någon del utgöras av tantiem och liknande, per räkenskapsår utgående förmåner. Därtill kom, att av samma orsak i ett mycket stort antal fall föranletts missförstånd och felaktigheter vid uppgifternas avgivande, särskilt vad beträffar beräkningen av antalet dagsverken och medeltalet arbetare under år 1918. Styrelsen fann med hänsyn härtill nödvändigt att, innan den slutliga redogörelsen för undersökningen framlades, komplettera det erhållna materialet med uppgifter för hela år 1918. Dylika uppgifter inhämtades medelst utsändande till arbetsgivarna av nya frågeformulär med i huvudsak samma uppställning som de för undersökningen förut använda.

Bland de arbetsgivare, från vilka material till undersökningen erhållits, hava givetvis icke alla kunnat lämna uppgifter ända från år 1913, utan hava i många fall formulären ifyllts endast för ett eller några av de senaste åren, beroende på att företaget dessförinnan ännu icke varit i gång, drivits av annan ägare eller haft sin bokföring så ordnad, att de begärda uppgifterna ej kunnat anskaffas. Vid bearbetningen av materialet för åren 1913—1917 hava ifrågavarande, ofullständigt ifyllda formulär icke hopräknats med de övriga, utan sammanförts till en särskild grupp. Man har genom denna sovring erhållit ett fullt homogent material att lägga till grund för uträkningen av jämförelsetalen för berörda år. Med avseende å de genom särskild förnyad hänvändelse till arbetsgivarna erhållna uppgifterna för år

1918 har ett liknande förfaringssätt icke kunnat tillämpas, enär hela det förut inkomna och bearbetade materialet i så fall skulle behöft underkastas ny omräkning för utgallring av de företag, som lämnat fullständiga uppgifter för hela perioden 1913—1917, men tilläventyrs underlåtit ifylla det senare utsända formuläret för 1918. De i det följande framlagda siffrorna för 1918 äro sålunda beräknade på grundval av hela det för nämnda år erhållna materialet, vari ingå åtskilliga företag, som icke varit med i undersökningen för de föregående åren. Denna omständighet måste naturligtvis i viss mån tagas med i räkningen vid bedömande av jämförbarheten mellan de siffror, som ligga till grund för beräkningen av lönestegringen från 1913 till 1918. Det är emellertid icke sannolikt, att de för 1918 nytillkomna företagen utövat något väsentligt inflytande på den genomsnittliga lönenivån. Härpå tyda åtminstone resultaten av vissa kontrollräkningar, som företagits för åren 1914—1917, varvid medtagits å ena sidan samtliga redovisade företag, å andra sidan endast de företag, som medräknats även i 1913 års siffror. Dessa beräkningar hava givit vid handen, att medräknandet av de efter år 1913 nytillkomna företagen visserligen inom enstaka näringsgrenar kunnat mer eller mindre influera på lönenivån, men att inom de större grupperna dessa förskjutningar väsentligen neutraliseras, ävensom att den genomsnittliga lönenivån för de olika näringsgrupperna tillsammantagna i varje fall blir i det allra närmaste densamma, vilken beräkningsgrund än användes.

Vad beträffar de i efterföljande tabeller anförda siffrorna för enskilda näringsgrenar, måste dessa givetvis bedömas med en viss försiktighet såsom i många fall influerade på tillfälligheter av olika slag, även där materialet för de särskilda åren härrör från samma företag. Ett förhållande, som sålunda i en del fall kan fastslås hava märkbart påverkat lönesiffrorna, har varit, att ett eller annat företag, vars lönenivå legat något över eller under den för gruppen genomsnittliga, under kristiden avsevärt utökat sin arbetsstyrka och sålunda kommit att under de senare åren väga betydligt tyngre vid medeltalsberäkningen, än 1913 var fallet. Dylika förskjutningar kunna inom en grupp, som endast omfattar ett mindre antal företag, betyda ganska mycket, men förlora i betydelse, ju större gruppen är, och kunna, då fråga blir om riksmedeltal för samtliga näringsgrenar, helt lämnas ur räkningen.

Förvaltningspersonal.

Förvaltningspersonalen vid de i undersökningen ingående företagen har, i huvudsaklig överensstämmelse med den inom den officiella industristatistiken vedertagna klassifikationen, fördelats i fyra grupper, företagsledare, teknisk personal, kontorspersonal och butikspersonal. Antalet redovisade personer inom var och en av dessa grupper samt totalsumman till berörda personal utbetalad avlöning under de olika åren framgår av följande sammanställning:

År	Antal anställda					Utbetalad avlöning	
	företags-ledare	teknisk personal	kontors-personal	butiks-personal	tillhopa	tillhopa (kronor)	per anställd kr.
1913	2 253	4 477	20 217	5 253	32 200	79 451 745	2 467
1914	2 281	4 869	21 429	5 314	33 893	86 108 625	2 541
1915	2 316	5 152	22 700	5 547	35 715	96 426 898	2 700
1916	2 377	5 574	24 426	6 119	38 496	114 825 576	2 983
1917	2 479	6 092	26 395	6 244	41 210	142 594 168	3 460
1918	3 156	8 643	32 096	6 253	50 148	221 354 067	4 414

Den genomsnittliga löneinkomsten och lönestegringen inom olika personalgrupper framgår närmare av vidstående *tab. 1.*

Siffrorna för åren 1913—1917 grunda sig på uppgifter från 2 835 företag, medan för 1918 ingå 3 430 företag. För bedömande av i vad mån denna utvidgning av undersökningens omfång inverkat på materialets jämförbarhet, kan man sammanställa de erhållna lönesiffrorna för hela år 1918 med motsvarande siffror för årets tre första kvartal, erhållna från samma företag, som lämnat uppgifter för de föregående åren. En dylik jämförelse ger följande resultat:

	Genomsnittlig inkomstökning i procent					
	1913—jan./sept. 1918			1913—1918 (hela året)		
	Män	Kvinnor	Tillsammans	Män	Kvinnor	Tillsammans
Teknisk personal	62	60	61	65	55	67
Kontorspersonal	68	73	66	71	74	69
Butikspersonal	79	71	74	84	76	83

Genomsnittssiffrorna för hela året ligga, som härav synes, i regel något över motsvarande medeltal för de tre första kvartalen. Förskjutningen har emellertid icke varit större, än att den väl kan förklaras genom de löneförhöjningar, som tillkommo under årets sista månader. Endast för de kvinnliga löntagarna inom gruppen teknisk personal har utvecklingen gått i motsatt riktning. Denna personalgrupp är dock alltför fåtalig, för att därpå skulle kunna byggas några mera allmängiltiga medeltalsberäkningar.

I fråga om gruppen företagsledare hava uppgifterna för tiden januari—september 1918 icke gjorts till föremål för någon bearbetning, enär hithörande befattningshavares löneinkomster, vilka till stor del utgöras av tantiem och liknande förmåner, i regel icke kunna riktigt beräknas annat än för helt kalenderår.

Den genomsnittliga löneinkomsten har för samtliga i undersökningen ingående år varit störst inom gruppen företagsledare, varefter komma teknisk-, kontors- och butikspersonal i angiven ordning. I fråga om den procentuella inkomststegringen komma likaså företagsledarna i första rummet, men följer

Tab. 1. Löneinkomsternas stegring för förvaltningspersonalen.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	Medelantal anställda		Genomsnittlig löneinkomst per år, kr.						Ökning i % från 1913 till				
	1913	1918	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1914	1915	1916	1917	1918
Manlig personal.													
Företagsledare . . .	2 220	3 125	8 118	—	—	—	14 249	16 836	—	—	—	76	107
Teknisk personal . .	4 165	7 995	3 131	—	—	—	4 253	5 173	—	—	—	36	65
Kontorspersonal . .	14 918	22 853	2 309	—	—	—	3 116	3 950	—	—	—	35	71
därav: Industri . . .	6 108	10 363	2 218	—	—	—	2 927	3 626	—	—	—	32	63
Handel	2 914	3 249	2 238	—	—	—	3 550	4 105	—	—	—	59	83
Samfärdsel . .	2 525	3 200	2 169	—	—	—	2 889	3 979	—	—	—	31	83
Banker	2 661	4 880	2 517	—	—	—	3 207	4 892	—	—	—	27	74
Försäkringsanst.	710	1 211	3 091	—	—	—	3 689	4 589	—	—	—	19	48
Butikspersonal . . .	2 617	2 848	1 314	—	—	—	1 919	2 421	—	—	—	46	84
Summa	**28 920**	**36 821**	**2 882**	—	—	—	**4 135**	**5 191**	—	—	—	**43**	**80**
Kvinnlig personal.													
Företagsledare . . .	33	31	1 718	—	—	—	3 071	3 384	—	—	—	79	97
Teknisk personal . .	138	177	1 204	—	—	—	1 498	1 865	—	—	—	24	55
Kontorspersonal . .	4 240	7 480	1 257	—	—	—	1 669	2 192	—	—	—	33	74
därav: Industri . . .	1 732	3 095	1 126	—	—	—	1 495	1 906	—	—	—	33	69
Handel och samfärdsel[1] . .	1 160	1 557	1 167	—	—	—	1 664	2 122	—	—	—	43	82
Banker	793	1 686	1 444	—	—	—	1 837	2 685	—	—	—	27	86
Försäkringsanst.	555	1 142	1 589	—	—	—	1 954	2 440	—	—	—	23	54
Butikspersonal . . .	2 086	2 887	881	—	—	—	1 196	1 548	—	—	—	36	76
Summa	**6 497**	**10 075**	**1 138**	—	—	—	**1 540**	**2 043**	—	—	—	**35**	**80**
Tillsammans[2]													
Företagsledare . . .	2 253	3 156	8 025	8 640	9 996	12 064	14 055	16 704	8	25	50	75	108
Teknisk personal . .	4 477	8 643	3 025	3 089	3 184	3 496	4 028	5 050	2	5	16	33	67
Kontorspersonal . .	20 217	32 096	2 064	2 100	2 196	2 379	2 758	3 479	2	6	15	34	69
Butikspersonal . . .	5 253	6 253	1 163	1 198	1 265	1 398	1 668	2 129	3	9	20	43	83
Summa	**32 200**	**50 148**	**2 467**	**2 541**	**2 700**	**2 983**	**3 460**	**4 414**	**3**	**9**	**21**	**40**	**79**

[1] Av hänsyn till den kvinnliga personalens fåtalighet inom samfärdseln, har denna grupp sammanslagits med handeln.
[2] Inberäknat personal utan angivet kön.

närmast därefter butikspersonalen samt sist kontors- och teknisk personal. Några slutsatser beträffande de olika personalgruppernas förmåga att under kristiden hävda sin lönestandard torde man härav ej kunna draga, utan synas de i tabellen anförda siffrorna endast bestyrka den allmänna regeln, att de lägst avlönade löntagarna merendels kommit i åtnjutande av den åtminstone relativt största inkomstökningen. I fråga om företagsledarna bestämmas inkomsterna enligt helt andra grunder än för de egentliga löntagarna, och har utvecklingen här även gått efter andra linjer.

För de redovisade personalgrupperna tillsammantagna har genomsnittliga inkomstökningen varit lika stor beträffande manliga som kvinnliga löntagare. Tagas de olika grupperna var för sig, befinnas bland företagsledarna samt inom grupperna teknisk och butikspersonal männen hava kommit i åtnjutande av större inkomstökning än kvinnorna, varemot inom den största personalgruppen, kontorspersonalen, förhållandet varit motsatt. Det är särskilt inom industrien samt vid banker och försäkringsanstalter, som utvecklingen gått i en för den kvinnliga kontorspersonalen gynnsam riktning. Inom handel och samfärdsel har relativa inkomstökningen för båda könen varit ungefär densamma.

Proportionen mellan antalet män och kvinnor har inom de fyra personalgrupperna varit helt olika, och har densamma under de år, undersökningen omfattar, också undergått vissa förskjutningar. Av hela antalet redovisade personer med uppgivet kön utgjorde kvinnorna bland företagsledarna 1·5 % år 1913 och 1·0 % år 1918. För den tekniska personalen voro motsvarande siffror 3·2 resp. 2·2 %, för kontorspersonalen 22·1 resp. 25·5 % och för butikspersonalen 44·3 resp. 45·6 %. Då den genomsnittliga lönenivån för männen genomgående legat avsevärt högre än för kvinnorna, hava berörda förskjutningar medfört, att inkomstökningen för män och kvinnor tillsammantagna inom grupperna företagsledare och teknisk personal blivit större än för män och kvinnor var för sig, medan i fråga om kontorspersonalen förhållandet blivit rakt motsatt.

De olika näringsgrenarna hava inbördes företett åtskilliga skiljaktigheter i fråga om såväl lönenivå som lönestegring.[1] Med hänsyn till det jämförelsevis ringa antal här avsedda löntagare, det inom varje industri merendels kunnat bliva fråga om, lämpa sig dessa siffror dock i allmänhet icke att läggas till grund för några jämförelser i löneavseende olika näringsgrenar emellan. Endast i fråga om den talrikaste personalgruppen, kontorspersonalen, har i tab. 1 åtskillnad gjorts mellan industri, handel, samfärdsel, bank- och försäkringsrörelse. Av dessa näringsgrupper företer industrien den lägsta genomsnittliga lönenivån, medan banker och försäkringsanstalter haft den i medeltal högst avlönade personalen. Genomsnittliga inkomstökningen har varit störst inom handel, samfärdsel och bankväsen, något mindre inom industrien och minst vid försäkringsanstalterna. Vad sistnämnda grupp beträffar, är att märka, att lönesiffrorna för 1918 beräknats på grund av uppgifter från all-

[1] Jämför den inom socialstyrelsen utarbetade bilagan till prop. n:r 225 vid 1919 års riksda tab. I, Löneinkomsternas stegring för förvaltningspersonal inom olika näringsgrupper.

deles samma företag, som de föregående åren, vadan den relativt låga ökningsprocenten alltså icke kan tillskrivas någon förändring i fråga om materialets sammansättning. Däremot har tydligen såväl här som inom övriga grupper lönenivån i viss mån förskjutits genom den starka personalökningen vid de i undersökningen deltagande företagen. Av den för 1918 redovisade personalen måste en stor del därför förutsättas vara nybörjare med en relativt låg lönestandard. Särskilt inom försäkringsväsendet torde förhållandena ofta vara sådana, att en ökning av arbetet medför behov av ökade arbetskrafter snarare inom de lägre graderna än å mera kvalificerade poster.

Arbetare.

Antalet i undersökningen ingående företag och därstädes redovisade arbetare och dagsverken samt totalsumman till dessa arbetare utbetalad avlöning under vart och ett av åren 1913—1918 framgår av nedanstående sammanställning. För vartdera av åren 1913—1917 hava i tablån upptagits tvenne sifferrader, vilka avse:

a) företag, vilka lämnat uppgifter för samtliga i undersökningen ingående år,
b) samtliga i undersökningen ingående företag, inberäknat sådana, som endast lämnat uppgifter för ett mindre antal år.

År		Antal företag	Antal arbetare	Antal dagsverken		Utbetalad avlöning, kr.		
				Hela antalet	per arbetare	Totalsumma	per år o. arbetare	per dagsverke
1913	a	2 140	197 804	56 533 928	286	215 784 271	1 091	3·82
	b	*2 183*	*202 056*	*57 703 261*	*286*	*220 266 398*	*1 090*	*3·82*
1914	a	2 140	203 971	57 279 916	281	222 332 422	1 090	3·88
	b	*2 254*	*208 787*	*58 927 274*	*282*	*227 307 895*	*1 089*	*3·86*
1915	a	2 140	209 854	59 684 258	284	245 751 662	1 171	4·12
	b	*2 315*	*219 302*	*62 553 729*	*285*	*256 624 948*	*1 170*	*4·10*
1916	a	2 140	220 928	63 123 446	286	288 893 138	1 308	4·58
	b	*2 388*	*234 130*	*67 049 699*	*286*	*305 727 188*	*1 306*	*4·56*
1917	a	2 140	218 812	60 756 922	278	343 289 417	1 569	5·65
	b	*2 453*	*238 388*	*66 377 744*	*278*	*375 067 465*	*1 573*	*5·65*
1918		2 718	264 057	72 396 940	274	590 494 076	2 236	8·16

Såsom redan i inledningen anmärkts, är det endast de till gruppen *a*) hörande företagen, vilkas uppgifter lagts till grund för de följande beräkningarna över lönestegringen inom olika grupper av arbetare. Utgallringen

av de företag, från vilka uppgifter för ett eller annat år saknats, har, såsom tabellen utvisar, i fråga om totalsummorna icke utövat något väsentligt inflytande. Däremot är det måhända icke uteslutet, att bibehållande av dessa företag inom vissa smärre industrigrupper skulle kunnat åstadkomma mera framträdande förskjutningar.

De i tablån angivna lönesiffrorna kunna, såsom utgörande ett medeltal för samtliga arbetare utan avseende å ålder eller kön, visserligen läggas till grund för en beräkning av lönestegringen år från år, men giva däremot icke någon bild av lönestandarden under de olika åren. För de vuxna manliga arbetarna har lönenivån genomgående legat avsevärt över, för kvinnor och minderåriga däremot under medeltalet, såsom efterföljande sammanställning utvisar:

	Kronor per år				Ökning i % från 1913 till			Kronor per dag				Ökning i % från 1913 till		
	1913	1916	1917	1918	1916	1917	1918	1913	1916	1917	1918	1916	1917	1918
Män över 18 år . . .	1 241	1 479	1 773	2 502	19	43	102	4·32	5·14	6·28	8·94	19	45	107
Kvinnor över 18 år .	651	755	854	1 113	16	31	71	2·34	2·73	3·27	4·60	17	40	97
Minderåriga	485	600	727	971	24	50	100	1·76	2·18	2·71	3·77	24	54	114
Tillsammans	**1 093**	**1 800**	**1 562**	**2 227**	**19**	**43**	**104**	**3·83**	**4·56**	**5·61**	**8·12**	**19**	**46**	**112**
Arb. utan angivet kön	1 079	1 347	1 604	2 315	25	49	114	3·72	4·65	5·86	8·45	25	58	127
Samtliga arbetare	**1 091**	**1 308**	**1 569**	**2 236**	**20**	**44**	**105**	**3·82**	**4·58**	**5·65**	**8·16**	**20**	**48**	**114**

Mellan manliga, kvinnliga och minderåriga arbetare framträda skiljaktigheter icke endast med avseende å lönenivån, utan även beträffande lönestegringen. Den procentuella ökningen har för de manliga arbetarna under samtliga år varit större än för de kvinnliga och för de minderåriga i regel också större än för de vuxna. Under år 1918 kom dock den starkaste lönestegringen, per år räknat, på de vuxna manliga arbetarna. För samtliga arbetare tillsammantagna var den genomsnittliga lönestegringen från 1913 till 1918 till och med något högre än för de särskilda grupperna män, kvinnor och minderåriga, räknade var för sig. Förklaringen till denna skenbara oegentlighet ligger däri, att proportionen mellan män och kvinnor samt mellan vuxna och minderåriga från det ena året till det andra något förskjutits, såsom framgår av följande sammanställning:

	Av 100 arbetare voro				Av 100 dagsverken voro			
	1913	1916	1917	1918	1913	1916	1917	1918
Manliga (över 18 år)	77·7	77·4	78·3	81·2	78·3	78·1	79·4	82·9
Kvinnliga (över 18 år)	12·3	12·6	12·2	9·8	12·0	12·2	11·5	8·6
Minderåriga	10·0	10·0	9·5	9·0	9·7	9·7	9·1	8·5

Därest relativa antalet män, kvinnor och minderåriga under samtliga år förblivit oförändrat, men lönestegringen inom varje särskild kategori varit lika stor, som tablån å föregående sida utvisar, skulle för män, kvinnor och minderåriga tillsamman erhållits följande lönesiffror för åren 1916—18:

	Genomsnittlig löneinkomst i kr.			Ökning i % från 1913 till		
	1916	1917	1918	1916	1917	1918
Per år och arbetare	1 303·00	1 555·00	2178·00	19	43	100
Per dagsverke	4·56	5·57	7·92	19	46	107

Den jämkning av lönesiffrorna för åren 1916 och 1917, som denna omräkning medför, uppgår icke i något fall till mer än bråkdelen av en procent. För 1918 framträder däremot en starkare förskjutning. Genomsnittliga inkomstökningen per år och arbetare från 1913 till 1918 skulle med oförändrad proportion av män, kvinnor och minderåriga hava utgjort 100 i stället för 105 % och lönestegringen per dagsverke reduceras under samma förutsättning från 114 till 107 %.

Såsom av förestående siffersammanställningar framgått, framträda vissa skiljaktigheter med avseende å lönestegringen, allt efter som denna beräknas per dagsverke eller per år och arbetare. Förklaringen till dessa skiljaktigheter ligger däri, att antalet dagsverken per arbetare under de olika åren varit underkastat vissa växlingar. Under år 1913 utgjordes i medeltal för samtliga näringsgrupper 286 dagsverken per arbetare, och samma siffra återkommer även år 1916. Under de övriga åren, då arbetstillgången varit mera ojämn åtminstone inom vissa näringsgrenar, har medeltalet dagsverken per arbetare också varit lägre. En given följd härav är, att arbetarnas årsinkomster icke ökats i samma proportion som deras dagsförtjänster. Inom olika arbetargrupper har utvecklingen i förevarande hänseende varit väsentligt olika, såsom närmare framgår av de i efterföljande tabeller 2—5 intagna sammanställningarna över lönenivån och lönestegringen inom olika näringsgrenar, dels för arbetarna samfällt (tab. 2), dels för män, kvinnor och minderåriga var för sig (tab. 3—5).

Enligt vad *tab. 2* utvisar, utgjorde exempelvis genomsnittliga lönestegringen för textilindustriens arbetare per dagsverke 113 %, per år och arbetare däremot endast 65 %. Vid gummivarufabrikerna voro motsvarande siffror resp. 130 och 58 %, vid tändsticksfabrikerna 138 och 77 %. Inom andra grupper gick utvecklingen i rakt motsatt riktning. Flottningsarbetarnas års- eller rättare säsongförtjänster utvisade sålunda från 1913 till 1918 en stegring med 172 %, medan dagsinkomsterna endast ökats med 128 %. För lastnings- och lossningsarbetarna voro motsvarande siffror resp. 104 och 77 %. Då det här i båda fallen rör sig om arbeten med utpräglad säsongkaraktär, är det tämligen naturligt, att genomsnittliga antalet arbetsdagar per arbetare under de olika åren avsevärt varierat. Beträffande gruppen lastning och lossning är dessutom att märka, att beräkningen av antalet utgjorda dagsverken ställer sig synnerligen vansklig, på grund av att en arbetare ofta är i arbete endast en eller annan timme på dagen. De olika uppgiftslämnarna hava efter

allt att döma härvid i många fall tillämpat olika beräkningssätt, vilket gör, att uppskattningen av genomsnittsförtjänsterna också måste bliva i viss mån osäker. Inom grupperna järnverk, kolgruvor, sågverk, pappersbruk, handel och varulager samt järnvägar har inkomstökningen per år och arbetare också varit större än dagsförtjänsternas stegring, men differensen har i dessa fall dock varit relativt obetydlig, 3—8 %.

De i tab. 2 angivna lönesiffrorna för olika näringsgrenar äro, såsom beträffande de förut återgivna slutsiffrorna redan anmärkts, av intresse endast för beräknande av lönestegringen inom varje industri, men kunna icke användas för några jämförelser med avseende å lönenivån inom olika industrigrenar, enär för bedömande härav hänsyn måste tagas till arbetarstammens sammansättning i fråga om ålder och kön. Lönestandarden måste sålunda beräknas för manliga, kvinnliga och minderåriga arbetare var för sig. De härför erforderliga lönesiffrorna återfinnas i tab. 3—5.

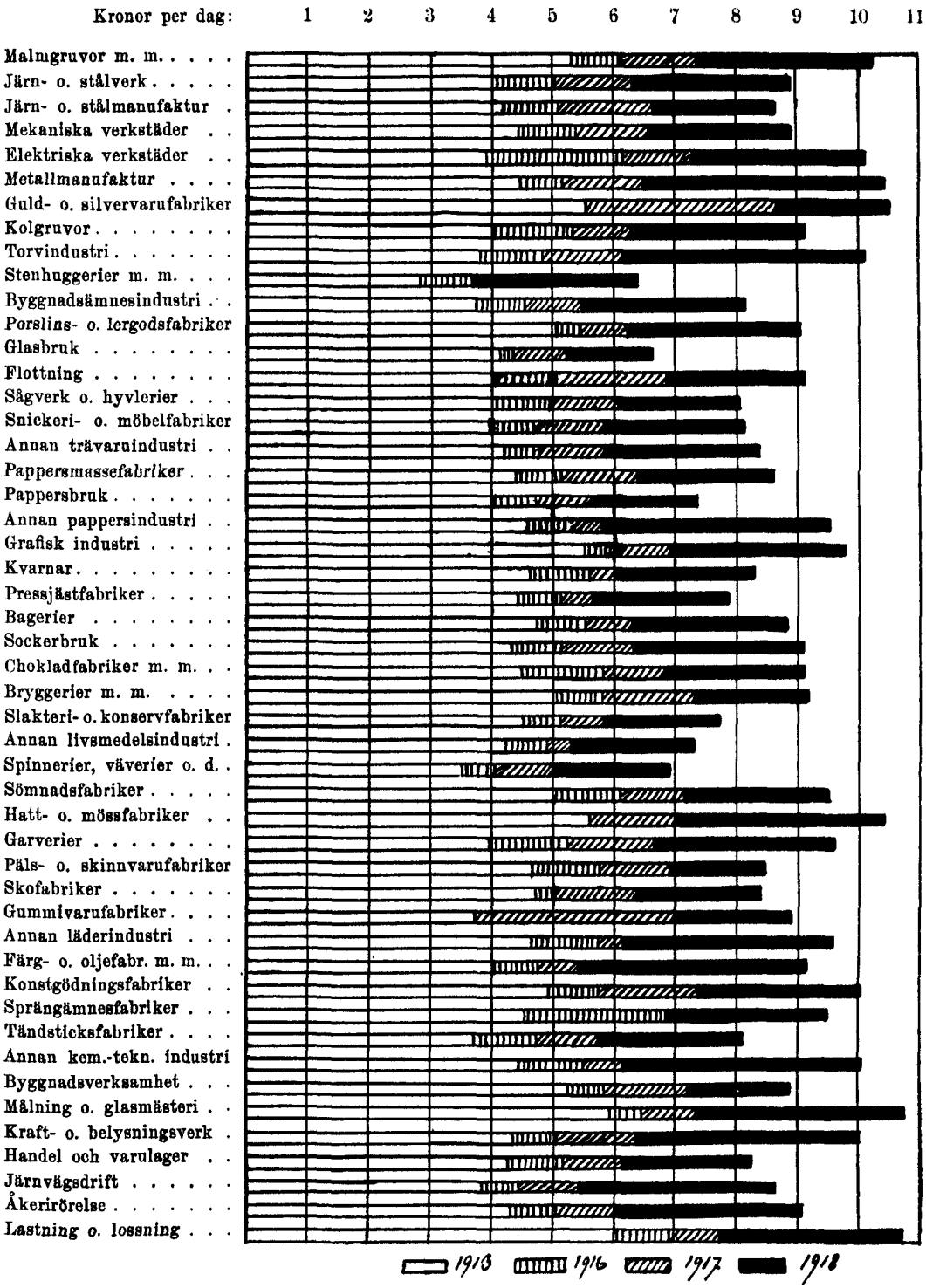
På grundval av *tab. 3* hava utarbetats vidstående diagram, utvisande de genomsnittliga löneinkomsterna per år och dag för vuxna manliga arbetare inom olika näringsgrenar. Vad årsinkomsterna beträffar, uppvisade under år 1918 guldsmedsarbetare och målare de högsta genomsnittssiffrorna, 3 129 resp. 3 079 kronor. Lägst var inkomstsiffran för flottningsarbetarna, 1 261 kronor; därnäst kommo stenhuggerier (1 635), torvfabriker (1 742), textilfabriker (1 752), tändsticksfabriker (1 807), glasbruk (1 808) och gummivarufabriker (1 836 kronor per år och arbetare). För flottningen liksom torvindustrien få de låga siffrorna sin förklaring av arbetets säsongkaraktär. De övriga anförda industrierna arbetade under 1918 allesamman under mer eller mindre tryckta konjunkturer, vilket givetvis inverkat på arbetarnas inkomstnivå. Detsamma gällde som bekant även måleriyrket, men så som materialet för undersökningen införskaffats, har emellertid den inom detta fack rådande arbetslösheten icke kunnat komma rätt till uttryck i statistiken.

I förhållande till antalet arbetsdagar torde målarnas löneinkomster vara mera korrekt beräknade. Måleriyrket företer här den högsta genomsnittssiffran, kronor 10·72 per dagsverke. För gruppen lastning och lossning ligger den beräknade inkomstnivån ett öre lägre. De lägsta dagsinkomsterna företedde stenhuggeri-, glasbruks- och textilarbetarna resp. 6·40, 6·67 och 6·94 kronor per arbetsdag under år 1918.

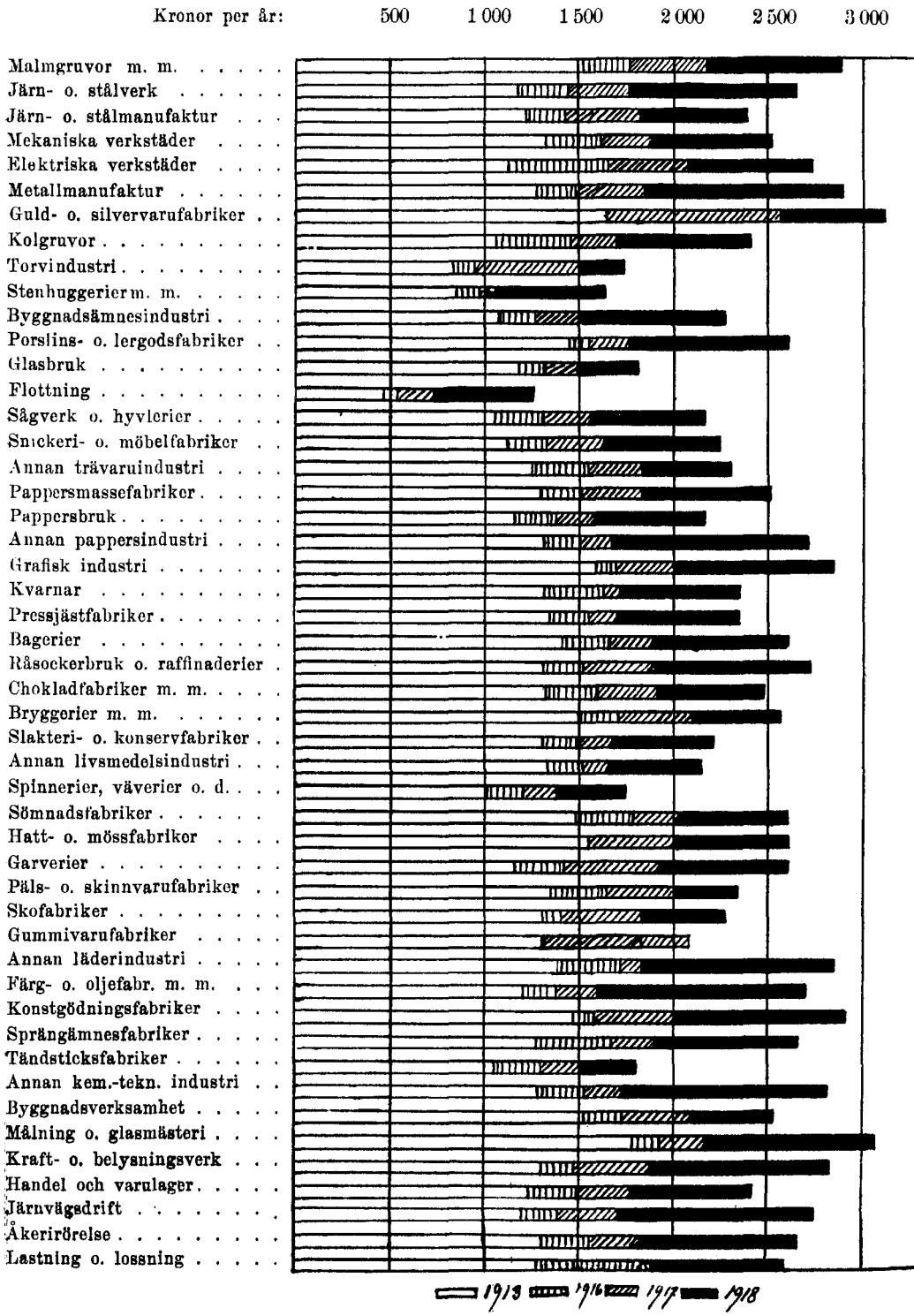
Ett förhållande, som vid bedömande av förestående siffror icke får lämnas ur räkningen, är lönenivåns beroende av levnadskostnaderna i olika landsdelar. Att exempelvis guldsmedsarbetarna återfinnas bland de högsta, glasbruksarbetarna åter bland de lägsta på löneskalan, är otvivelaktigt i viss mån beroende därpå, att de förra till övervägande antal varit hemmahörande i Stockholm, de senare däremot å platser i landsorten med delvis mycket låga levnadskostnader.

I *tab. 4 och 5* hava angivits de genomsnittliga löneinkomsterna för kvinnliga och minderåriga arbetare inom de näringsgrenar, där sådana arbetare

Genomsnittliga dagsinkomster för vuxna manliga arbetare.

Genomsnittliga årsinkomster för vuxna manliga arbetare.

redovisats till ett så stort antal, att detsamma ansetts kunna läggas till grund för några medeltalsberäkningar.

Bland kvinnorna uppvisade bageriarbeterskorna år 1918 den högsta genomsnittliga lönenivån, 1 666 kronor per år och 5·72 kronor per arbetsdag. Därnäst kommo arbeterskor inom elektriska industrien, sockerbruk, skofabriker och bryggerier i angiven ordning med hänsyn till såväl års- som dagsinkomster. Den lägsta genomsnittliga årsinkomsten, 900 kronor, anträffas inom textilindustrien. Dagsförtjänsten befinnes däremot hava varit lägst vid slakterierna, kronor 3·46 per arbetsdag. Textilarbeterskorna kommo i detta hänseende högre, med en medelinkomst av kronor 4·54 per dag.

De kvinnliga arbetarnas dagsförtjänster förete i allmänhet en vida starkare stegring än årsinkomsterna såsom en följd av den under 1918 rådande arbetsbristen inom flera av de näringsgrenar, som till större antal sysselsätta kvinnlig arbetskraft, särskilt textil- och tändsticksindustrierna. Ett motsatt förhållande framträder inom sockerindustrien, där inkomstökningen per år varit avsevärt större än lönestegringen per arbetsdag, en företeelse, som uppenbarligen sammanhänger med industriens säsongkaraktär.

De i tab. 5 meddelade lönesiffrorna för minderåriga arbetare kunna icke utan vidare läggas till grund för en jämförelse mellan lönenivån inom olika näringsgrenar, enär åtskilliga skiljaktigheter industrierna emellan torde föreligga med hänsyn till de redovisade arbetarnas medelålder, vilken i detta fall måste tillmätas en väsentlig betydelse för löneinkomstens storlek. De inom gruvdriften och elektriska industrien samt vid kommunala arbeten (kraft- och belysningsverk m. m.) anställda minderåriga, vilka haft de högsta genomsnittliga löneinkomsterna, torde merendels vara ynglingar, som redan nalkas adertonårsåldern och mången gång utföra en vuxen mans arbete. Inom glas-, textil-, beklädnads- och grafiska industrierna m. fl. näringsgrenar, där lönenivån är avsevärt lägre, sysselsättas i betydande utsträckning arbetare, tillhörande de yngsta åldersklasserna och som till stor del äro flickor.

Befattningshavare i statens och kommunernas tjänst.

Såsom av inledningen framgår, skulle undersökningen jämte det enskilda näringslivet även omfatta statliga och kommunala arbeten. Beträffande de statsanställda befattningshavarna framlades i den förut omförmälda kungl. proposition n:r 225 till 1919 års lagtima riksdag en utförlig redogörelse för den verkställda utredningen. Huvudresultaten härav återgivas i efterföljande sammanfattning. Vad kommunerna beträffar, inhämtades uppgifter rörande den vid kommunala affärsverk av olika slag anställda förvaltnings- och arbetarpersonalen från vederbörande styrelser i samma ordning som rörande motsvarande personal inom privatindustrien, och har berörda personal även medtagits i föregående redogörelse under rubriken kraft- och belysningsverk m. m. I fråga om övriga kommunala befattningshavare har på grund av särskilda, genom magistrater och stadsstyrelser inhämtade uppgifter verkställts en speciell undersökning, för vilken i efterföljande framställning närmare redogöres.

Tab. 2. Löneinkomsternas stegring för arbetare

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Näringsgrenar	Antal företag		Medelantal arbetare		Genomsnittlig löneinkomst per år, kr.					
	1913	1918	1913	1918	1913	1914	1915	1916	1917	1918
Malmbrytning och metallindustri.										
1 Gruvor och anrikningsverk	41	61	9 281	9 182	1 443	1 405	1 487	1 678	2 058	2 766
2 Järn-, stål- och kopparverk	42	60	16 054	27 116	1 149	1 157	1 258	1 462	1 738	2 532
3 Järn- och stålmanufaktur	24	45	2 058	3 743	1 079	1 067	1 187	1 330	1 788	2 152
4 Mekaniska verkstäder m. m.	170	255	29 348	43 506	1 233	1 227	1 310	1 480	1 772	2 347
5 Elektriska verkstäder	26	33	3 654	8 612	1 079	1 222	1 360	1 515	1 872	2 459
6 Metallmanufaktur	15	16	2 124	2 237	1 114	1 129	1 205	1 370	1 703	2 363
7 Guld- och silvervarufabriker[1]	8	10	359	586	1 222	—	—	—	1 744	2 250
8 Summa	**326**	**480**	**62 878**	**94 982**	**1 224**	**1 224**	**1 314**	**1 489**	**1 798**	**2 443**
Jord- och stenindustri.										
9 Kolgruvor	6	7	2 551	4 474	983	1 049	1 109	1 316	1 605	2 266
10 Torvindustri	7	14	260	1 078	590	751	718	835	1 090	1 423
11 Stenbrott och stenhuggerier	16	22	3 348	1 943	928	780	992	1 184	1 218	1 617
12 Byggnadsämnesindustri	42	84	3 163	5 618	1 059	962	1 115	1 225	1 437	2 148
13 Porslins-, kakel- och lergodsfabriker	7	5	2 029	1 290	1 089	1 024	1 089	1 190	1 440	1 801
14 Glasbruk	15	23	2 633	2 944	958	927	1 068	1 081	1 222	1 543
15 Summa	**93**	**155**	**18 984**	**17 342**	**990**	**929**	**1 070**	**1 191**	**1 396**	**1 945**
Träindustri.										
16 Flottning	4	8	2 131	4 688	464	446	479	535	727	1 262
17 Sågverk och hyvlerier	55	89	9 133	14 167	979	973	1 020	1 208	1 434	2 117
18 Snickeri- och möbelfabriker	44	72	3 301	4 794	1 041	1 076	1 121	1 216	1 513	2 056
19 Annan trävaruindustri	10	15	490	530	925	891	1 020	1 145	1 277	1 908
20 Summa	**113**	**184**	**15 055**	**24 179**	**918**	**895**	**940**	**1 076**	**1 299**	**1 984**
Pappers och grafisk industri.										
21 Pappersmassefabriker	46	57	10 183	13 580	1 245	1 200	1 290	1 455	1 750	2 365
22 Pappersbruk och pappfabriker	21	21	5 357	5 356	1 072	1 053	1 134	1 282	1 481	2 160
23 Annan pappersindustri	21	29	603	1 329	820	862	880	934	1 077	1 502
24 Grafisk industri	54	88	2 941	6 497	1 208	1 197	1 271	1 333	1 554	2 086
25 Summa	**142**	**195**	**19 084**	**26 762**	**1 177**	**1 146**	**1 228**	**1 367**	**1 618**	**2 201**
Livsmedelsindustri.										
26 Kvarnar	19	26	828	948	1 306	1 352	1 519	1 611	1 700	2 332
27 Pressjästfabriker	4	4	128	156	1 261	1 294	1 366	1 473	1 608	2 126
28 Bagerier	96	109	2 130	1 926	1 128	1 173	1 215	1 329	1 580	2 142
29 Råsockerbruk och raffinaderier	24	26	3 425	3 514	1 244	1 272	1 293	1 482	1 846	2 646
30 Choklad- och karamellfabriker	13	13	1 562	713	678	680	739	800	949	1 408
31 Bryggerier och läskedrycksfabriker	55	62	2 577	2 737	1 294	1 346	1 387	1 466	1 793	2 237
32 Slakteri- och konservfabriker	21	28	614	612	1 108	1 067	1 211	1 232	1 410	1 902
33 Annan livsmedelsindustri	11	9	289	152	1 116	1 207	1 352	1 275	1 423	1 744
34 Summa	**243**	**277**	**11 553**	**10 758**	**1 151**	**1 186**	**1 235**	**1 353**	**1 639**	**2 279**
Textil- och beklädnadsindustri.										
35 Spinnerier, väverier o. d.	116	123	18 339	13 332	703	686	743	814	910	1 157
36 Sömnadsfabriker	109	90	4 914	4 650	831	889	913	1 021	1 154	1 525
37 Hatt- och mössfabriker	11	10	593	676	700	688	770	770	979	1 076
38 Summa	**236**	**223**	**23 846**	**18 658**	**729**	**718**	**780**	**857**	**968**	**1 246**

[1] Enär den största av de medtagna fabrikerna för åren 1914—16 ej kunnat lämna fullständiga upp-

inom olika näringsgrenar: *Samtliga arbetare.*

12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	
Ökning i % från 1913 till					Genomsnittlig löneinkomst per dag, kr.						Ökning i % från 1918 till					
1914	1915	1916	1917	1918	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1914	1915	1916	1917	1918	
— 3	3	16	43	92	5·02	5·00	5·26	5·78	6·99	9·79	0	5	15	39	95	1
1	10	27	51	120	3·99	4·08	4·34	5·12	6·28	8·68	2	9	28	57	116	2
— 1	10	23	66	99	3·75	3·77	4·24	4·78	6·89	7·87	1	13	26	70	110	3
0	6	20	44	90	4·17	4·17	4·45	5·00	6·22	8·37	0	7	20	49	10	4
13	26	40	73	128	3·71	4·49	4·96	5·49	6·45	8·97	21	34	48	74	142	5
1	8	23	53	112	3·85	4·00	4·20	4·86	6·15	8·77	4	9	26	60	128	6
—	—	—	43	84	4·11	—	—	—	5·90	7·66	—	—	—	44	86	7
0	7	22	47	99	4·20	4·25	4·54	5·13	6·84	8·62	1	8	22	51	105	8
7	13	34	63	130	3·87	4·18	4·24	4·93	6·00	8·74	7	10	27	55	126	9
27	22	41	85	141	3·52	3·75	3·81	4·52	5·68	9·47	7	8	28	61	169	10
— 16	7	28	31	74	3·12	2·77	3·50	4·18	4·81	6·86	— 11	12	34	38	104	11
— 9	5	16	36	103	3·74	4·07	4·11	4·45	5·81	7·99	9	10	19	42	114	12
— 6	0	9	32	65	3·75	3·54	3·75	4·09	4·96	6·16	— 6	0	9	32	64	13
— 3	12	13	28	61	3·81	3·48	3·60	3·60	4·80	5·66	5	9	9	30	71	14
— 6	8	20	41	96	3·52	3·51	3·85	4·25	5·07	7·49	0	9	21	44	113	15
— 4	3	15	57	172	4·00	4·38	4·86	4·99	6·82	9·11	8	22	25	71	128	16
— 1	4	23	46	116	3·79	3·78	3·96	4·57	5·54	7·92	— 2	4	21	46	109	17
3	8	17	45	97	3·71	3·85	4·00	4·37	5·45	7·50	4	8	18	47	102	18
— 4	10	24	38	106	3·28	3·32	3·55	3·91	4·91	6·97	3	10	21	52	116	19
— 2	2	17	41	111	3·76	3·79	4·02	4·58	5·62	7·98	1	7	20	50	111	20
— 4	4	17	41	90	4·25	4·15	4·48	4·97	6·10	8·19	— 2	5	17	44	93	21
— 2	6	20	38	101	3·82	3·90	4·01	4·45	5·88	7·46	2	5	16	40	95	22
5	7	14	31	83	2·84	3·00	3·06	3·21	3·75	5·46	6	8	13	32	92	23
— 1	5	10	29	69	4·19	4·44	4·44	4·68	5·40	7·85	6	6	12	29	75	24
— 3	4	18	37	87	4·08	4·08	4·29	4·71	5·69	7·71	0	5	15	39	89	25
4	16	23	30	79	4·59	4·76	5·29	5·57	6·03	8·26	4	15	21	31	80	26
3	8	17	28	69	4·14	4·31	4·50	4·86	5·34	7·10	4	9	17	29	71	27
4	8	18	40	90	3·83	3·96	4·09	4·47	5·17	7·31	3	7	17	35	91	28
2	4	19	48	113	4·20	4·30	4·40	5·01	6·17	8·89	2	5	19	47	112	29
0	9	18	40	108	2·29	2·36	2·36	2·83	3·34	5·37	3	25	24	46	134	30
4	7	13	39	73	4·52	4·64	4·87	5·19	6·45	8·21	3	8	15	43	82	31
— 4	9	11	27	72	3·83	3·74	4·22	4·80	4·92	6·69	— 2	10	12	29	75	32
8	21	14	28	56	3·64	3·94	4·38	4·24	4·73	6·24	8	19	17	30	71	33
3	7	17	42	98	3·93	4·05	4·30	4·65	5·63	7·98	3	9	18	43	103	34
— 2	6	16	30	65	2·50	2·51	2·65	2·90	3·69	5·32	0	6	16	48	113	35
1	10	23	39	84	2·88	2·92	3·12	3·57	4·09	5·58	1	8	24	42	94	36
— 2	10	10	40	54	2·75	2·72	3·01	3·01	3·72	4·54	— 1	9	9	35	65	37
— 2	7	18	33	71	2·59	2·61	2·76	3·05	3·80	5·37	1	7	18	47	107	38

gifter, hava några siffror för dessa år ej angivits.

Tab. 2. (Forts.) Löneinkomsternas stegring för arbetare

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Näringsgrenar	Antal företag		Medelantal arbetare		Genomsnittlig löneinkomst per år, kr.					
		1913	1918	1913	1918	1913	1914	1915	1916	1917	1918
	Läder-, hår- o. gummivaruindustri.										
1	Garverier	22	31	897	1 578	1 128	1 129	1 301	1 382	1 763	2 485
2	Päls- och skinnvarufabriker	10	13	342	545	826	890	951	1 026	1 218	1 595
3	Skofabriker	29	35	3 991	4 019	874	906	980	1 022	1 207	1 704
4	Gummivarufabriker	5	4	1 198	610	837	860	889	982	1 161	1 323
5	Annan hithörande industri	22	22	582	685	1 158	1 093	1 170	1 399	1 598	2 359
6	Summa	**88**	**105**	**7 010**	**7 487**	**921**	**939**	**1 017**	**1 090**	**1 310**	**1 891**
	Kemisk-teknisk industri.										
7	Färg-, olje- och parfymfabriker m. m.	25	23	804	792	928	928	1 012	1 123	1 265	2 205
8	Konstgödningsfabriker	7	8	697	1 043	1 387	1 389	1 450	1 491	1 851	2 777
9	Sprängämnesfabriker	5	6	466	686	1 217	1 243	1 317	1 507	1 745	2 246
10	Tändsticksfabriker	15	11	6 630	8 070	760	765	829	956	1 131	1 344
11	Annan kemisk-teknisk industri	26	38	1 288	2 233	1 169	1 136	1 196	1 349	1 585	2 460
12	Summa	**78**	**86**	**9 885**	**12 824**	**893**	**892**	**954**	**1 085**	**1 279**	**1 756**
	Byggnadsverksamhet.										
13	Egentlig byggnadsverksamhet	46	88	2 513	6 192	1 517	1 558	1 561	1 723	2 088	2 537
14	Målning och glasmästeri	24	25	398	345	1 748	1 735	1 863	1 889	2 139	3 077
15	Summa	**70**	**113**	**2 911**	**6 537**	**1 549**	**1 582**	**1 602**	**1 741**	**2 093**	**2 565**
16	**Kraft-, belysnings- och vattenverk m. m.**	**118**	**133**	**10 109**	**14 451**	**1 282**	**1 379**	**1 389**	**1 456**	**1 846**	**2 772**
17	**Handel och varulager**	**543**	**632**	**4 159**	**5 250**	**1 093**	**1 139**	**1 215**	**1 314**	**1 557**	**2 143**
	Samfärdsel										
18	Järnvägsdrift	69	84	14 479	20 715	1 179	1 195	1 274	1 367	1 672	2 700
19	Åkerirörelse	7	5	160	83	1 292	1 256	1 359	1 547	1 812	2 568
20	Lastning och lossning	14	46	2 691	4 079	1 264	1 255	1 729	1 883	1 485	2 581
21	Summa	**90**	**135**	**17 330**	**24 877**	**1 193**	**1 204**	**1 341**	**1 438**	**1 649**	**2 680**
22	Samtliga grupper	**2 140**	**2 718**	**197 804**	**264 057**	**1 091**	**1 090**	**1 171**	**1 308**	**1 569**	**2 236**

inom olika näringsgrenar: *Samtliga arbetare.*

12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	
Ökning i % från 1913 till					Genomsnittlig löneinkomst per dag, kr.						Ökning i % från 1913 till					
1914	1915	1916	1917	1918	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1914	1915	1916	1917	1918	
0	*15*	*22*	*56*	*120*	3·87	3·99	4·54	4·99	6·11	9·12	*3*	*17*	*29*	*58*	*136*	1
8	*15*	*24*	*47*	*93*	3·04	3·34	3·58	3·88	4·56	6·09	*10*	*18*	*28*	*50*	*100*	2
4	*12*	*17*	*38*	*95*	3·19	3·25	3·57	3·62	4·32	6·48	*2*	*12*	*13*	*35*	*103*	3
3	*6*	*17*	*39*	*58*	2·99	3·09	3·22	3·39	6·33	6·89	*3*	*8*	*13*	*112*	*130*	4
— 6	*1*	*21*	*38*	*104*	3·89	3·66	3·95	4·70	5·37	8·04	*— 6*	*2*	*21*	*38*	*107*	5
2	***10***	***18***	***42***	***105***	**3·30**	**3·35**	**3·66**	**3·84**	**4·93**	**7·22**	***2***	***11***	***16***	***49***	***119***	6
0	*9*	*21*	*36*	*138*	3·16	3·22	3·43	3·91	4·35	7·57	*2*	*9*	*24*	*38*	*140*	7
0	*5*	*7*	*33*	*100*	4·72	4·78	6·04	5·42	6·89	9·54	*1*	*28*	*15*	*46*	*102*	8
2	*8*	*24*	*43*	*85*	4·36	4·84	5·30	6·11	6·29	8·37	*11*	*22*	*40*	*44*	*92*	9
1	*9*	*26*	*49*	*77*	2·69	2·79	2·94	3·40	4·24	6·40	*4*	*9*	*26*	*58*	*138*	10
— 3	*2*	*15*	*36*	*110*	3·91	3·89	4·05	4·62	5·58	9·00	*0*	*4*	*18*	*43*	*130*	11
0	***7***	***21***	***43***	***97***	**3·12**	**3·21**	**3·41**	**3·87**	**4·71**	**7·45**	***3***	***9***	***24***	***51***	***139***	12
3	*3*	*14*	*38*	*67*	5·24	5·29	5·25	5·82	7·23	8·80	*1*	*0*	*11*	*38*	*68*	13
— 1	*7*	*8*	*22*	*76*	5·80	5·77	6·09	6·31	7·20	10·74	*— 1*	*5*	*9*	*24*	*85*	14
2	***3***	***12***	***35***	***66***	**5·32**	**5·36**	**5·37**	**5·88**	**7·23**	**8·91**	***1***	***1***	***11***	***36***	***67***	15
8	***8***	***14***	***44***	***116***	**4·30**	**4·68**	**4·72**	**4·95**	**6·27**	**9·84**	***9***	***10***	***15***	***46***	***129***	16
4	***11***	***20***	***43***	***96***	**3·82**	**3·96**	**4·26**	**4·58**	**5·41**	**7·34**	***4***	***12***	***20***	***42***	***92***	17
1	*8*	*16*	*42*	*129*	3·77	3·83	4·06	4·34	5·31	8·50	*2*	*8*	*15*	*41*	*126*	18
— 3	*5*	*20*	*40*	*99*	4·26	4·16	4·43	5·01	5·95	8·99	*— 2*	*4*	*18*	*40*	*111*	19
— 1	*37*	*49*	*18*	*104*	6·04	6·14	6·10	6·92	7·72	10·72	*2*	*1*	*15*	*28*	*77*	20
1	***12***	***20***	***38***	***125***	**4·02**	**4·06**	**4·33**	**4·65**	**5·52**	**8·79**	***1***	***8***	***16***	***37***	***119***	21
0	***7***	***20***	***44***	***105***	**3·82**	**3·88**	**4·12**	**4·58**	**5·65**	**8·16**	***2***	***8***	***20***	***48***	***114***	22

Tab. 3. Löneinkomsternas stegring för arbetare inom

	1	2	3	4	5	6	7
	Näringsgrenar	Medelantal arbetare		Genomsnittlig löneinkomst per år, kr.			
		1913	1918	1913	1916	1917	1918
	Malmbrytning och metallindustri.						
1	Gruvor och anrikningsverk	8 088	7 810	1 528	1 760	2 170	2 893
2	Järn-, stål- och kopparverk	10 738	19 261	1 173	1 446	1 769	2 661
3	Järn- och stålmanufaktur	931	2 875	1 207	1 426	1 829	2 392
4	Mekaniska verkstäder m. m.	20 509	34 648	1 329	1 606	1 886	2 524
5	Elektriska verkstäder	2 402	5 415	1 133	1 659	2 084	2 736
6	Metallmanufaktur	881	1 538	1 274	1 469	1 846	2 899
7	Guld- och silvervarufabriker[1]	214	342	1 646	—	2 568	3 129
8	Summa	**43 763**	**71 889**	**1 314**	**1 586**	**1 910**	**2 623**
	Jord- och stenindustri.						
9	Kolgruvor	1 291	4 019	1 058	1 452	1 697	2 406
10	Torvindustri	159	838	837	954	1 501	1 742
11	Stenbrott och stenhuggerier	2 606	1 907	846	1 051	984	1 635
12	Byggnadsämnesindustri	2 384	4 810	1 086	1 261	1 509	2 270
13	Porslins-, kakel- och lergodsfabriker	553	554	1 443	1 546	1 762	2 608
14	Glasbruk	1 767	1 884	1 188	1 314	1 490	1 808
15	Summa	**8 760**	**14 012**	**1 049**	**1 298**	**1 505**	**2 143**
	Träindustri.						
16	Flottning	2 073	4 679	470	533	731	1 261
17	Sågverk och hyvlerier	6 986	8 919	1 055	1 304	1 558	2 172
18	Snickeri- och möbelfabriker	2 748	3 988	1 127	1 329	1 628	2 250
19	Annan trävaruindustri	179	271	1 253	1 543	1 834	2 302
20	Summa	**11 986**	**17 857**	**974**	**1 127**	**1 366**	**1 953**
	Pappers- och grafisk industri.						
21	Pappersmassefabriker	8 875	11 200	1 296	1 514	1 839	2 514
22	Pappersbruk och pappfabriker	3 130	2 908	1 155	1 383	1 586	2 166
23	Annan pappersindustri	186	419	1 308	1 500	1 667	2 712
24	Grafisk industri	1 544	3 220	1 590	1 696	1 991	2 825
25	Summa	**13 735**	**17 747**	**1 297**	**1 505**	**1 799**	**2 518**
	Livsmedelsindustri.						
26	Kvarnar	813	935	1 318	1 626	1 713	2 350
27	Pressjästfabriker	112	100	1 341	1 556	1 707	2 345
28	Bagerier	1 146	1 069	1 406	1 656	1 891	2 607
29	Råsockerbruk och raffinaderier	3 033	3 280	1 305	1 528	1 901	2 726
30	Choklad- och karamellfabriker	87	96	1 329	1 592	1 915	2 484
31	Bryggerier och läskedrycksfabriker	1 787	1 998	1 502	1 706	2 101	2 567
32	Slakteri- och konservfabriker	393	379	1 302	1 487	1 669	2 227
33	Annan livsmedelsindustri	182	102	1 334	1 519	1 659	2 150
34	Summa	**7 553**	**7 959**	**1 370**	**1 598**	**1 913**	**2 587**
	Textil- och beklädnadsindustri.						
35	Spinnerier, väverier o. d.	4 256	4 258	1 010	1 202	1 389	1 752
36	Sömnadsfabriker	1 077	939	1 491	1 792	2 028	2 610
37	Hatt- och mössfabriker	86	80	1 553	1 512	2 017	2 611
38	Summa	**5 419**	**5 277**	**1 114**	**1 326**	**1 582**	**1 917**

[1] Enär den största av de medtagna fabrikerna för år 1916 ej kunnat lämna fullständiga uppgifter, hava

olika näringsgrenar. ***Manliga arbetare över 18 år.***

8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
Ökning i % från 1913 till			Genomsnittlig löneinkomst per dag, kr.				Ökning i % från 1913 till			
1916	1917	1918	1913	1916	1917	1918	1916	1917	1918	
15	*42*	*89*	5·81	6·09	7·87	10·26	*15*	*39*	*93*	1
23	*51*	*127*	4·09	5·04	6·30	8·98	*23*	*54*	*118*	2
18	*52*	*98*	4·19	5·11	6·64	8·67	*22*	*59*	*107*	3
21	*42*	*90*	4·46	5·38	6·57	8·95	*21*	*47*	*101*	4
46	*84*	*141*	3·91	6·14	7·29	10·18	*57*	*86*	*159*	5
15	*45*	*128*	4·48	5·16	6·49	10·47	*15*	*45*	*134*	6
—	*56*	*90*	5·54	—	8·66	10·53	—	*56*	*90*	7
21	***45***	***100***	**4·49**	**5·43**	**6·67**	**9·20**	***21***	***49***	***105***	8
37	*60*	*127*	4·06	5·38	6·28	9·15	*31*	*55*	*125*	9
14	*79*	*108*	3·81	4·83	6·14	10·11	*27*	*61*	*165*	10
24	*16*	*93*	2·86	3·69	3·49	6·40	*29*	*22*	*124*	11
16	*39*	*109*	3·76	4·54	5·47	8·19	*21*	*45*	*118*	12
7	*22*	*81*	5·09	5·45	6·22	9·07	*7*	*22*	*78*	13
11	*25*	*52*	4·16	4·88	5·22	6·67	*5*	*25*	*60*	14
24	***43***	***104***	**3·69**	**4·62**	**5·48**	**8·18**	***25***	***47***	***120***	15
13	*55*	*168*	4·06	5·04	6·89	9·12	*24*	*70*	*125*	16
24	*48*	*106*	4·09	4·95	6·08	8·07	*21*	*49*	*97*	17
18	*44*	*100*	3·98	4·69	5·84	8·17	*18*	*47*	*105*	18
23	*46*	*84*	4·21	4·79	5·87	8·40	*14*	*39*	*100*	19
16	***40***	***101***	**4·06**	**4·89**	**6·11**	**8·26**	***20***	***50***	***103***	20
17	*42*	*94*	4·41	5·15	6·40	8·64	*17*	*45*	*96*	21
20	*37*	*88*	4·07	4·75	5·66	7·41	*17*	*39*	*82*	22
15	*27*	*107*	4·59	5·30	5·92	9·58	*15*	*29*	*109*	23
7	*25*	*78*	5·53	5·95	6·94	9·81	*8*	*25*	*77*	24
16	***39***	***94***	**4·46**	**5·15**	**6·29**	**8·67**	***15***	***41***	***94***	25
23	*30*	*78*	4·63	5·62	6·07	8·32	*21*	*31*	*80*	26
16	*27*	*75*	4·43	5·16	5·69	7·89	*17*	*28*	*78*	27
18	*34*	*85*	4·75	5·55	6·31	8·88	*17*	*33*	*87*	28
17	*46*	*109*	4·33	5·14	6·32	9·14	*19*	*46*	*111*	29
20	*44*	*87*	4·50	5·34	6·35	9·16	*30*	*52*	*104*	30
14	*40*	*71*	5·08	5·82	7·37	9·20	*15*	*45*	*81*	31
14	*28*	*71*	4·52	5·14	5·84	7·73	*14*	*29*	*71*	32
14	*24*	*61*	4·24	4·91	5·29	7·37	*16*	*25*	*74*	33
17	*40*	*89*	**4·61**	**5·41**	**6·51**	**8·92**	*17*	*41*	*93*	34
19	*37*	*73*	3·53	4·07	5·00	6·94	*15*	*42*	*97*	35
20	*36*	*75*	5·06	6·10	7·17	9·53	*21*	*42*	*88*	36
—3	*30*	*68*	5·60	5·37	7·02	10·47	*— 4*	*25*	*87*	37
19	***37***	***72***	**3·88**	**4·50**	**5·49**	**7·49**	***16***	***41***	***93***	38

några siffror för detta år ej angivits.

Tab. 3. (Forts.) Löneinkomsternas stegring för arbetare inom

1	Näringsgrenar	2	3	4	5	6	7
		Medelantal arbetare		Genomsnittlig löneinkomst per år, kr.			
		1913	1918	1913	1916	1917	1918
	Läder-, hår- o. gummivaruindustri.						
1	Garverier	661	1 136	1 161	1 422	1 929	2 605
2	Päls- och skinnvarufabriker	97	208	1 352	1 647	2 005	2 348
3	Skofabriker	943	1 293	1 305	1 405	1 832	2 272
4	Gummivarufabriker	97	313	1 306	1 120	2 085	1 836
5	Annan hithörande industri	175	395	1 393	1 713	1 823	2 861
6	Summa	**1 973**	**3 345**	**1 207**	**1 490**	**1 882**	**2 419**
	Kemisk-teknisk industri.						
7	Färg-, olje- och parfymfabriker m. m.	422	502	1 202	1 380	1 599	2 706
8	Konstgödningsfabriker	634	960	1 466	1 584	2 010	2 914
9	Sprängämnesfabriker	314	490	1 279	1 669	1 900	2 664
10	Tändsticksfabriker	2 718	3 506	1 055	1 297	1 506	1 807
11	Annan kemisk-teknisk industri	506	1 751	1 274	1 530	1 722	2 813
12	Summa	**4 594**	**7 209**	**1 164**	**1 399**	**1 633**	**2 320**
	Byggnadsverksamhet.						
13	Egentlig byggnadsverksamhet	2 501	5 487	1 521	1 724	2 090	2 528
14	Målning och glasmästeri	384	332	1 790	1 935	2 189	3 079
15	Summa	**2 885**	**5 819**	**1 556**	**1 748**	**2 100**	**2 560**
16	**Kraft-, belysnings- och vattenverk m. m.**	**9 768**	**13 652**	**1 302**	**1 486**	**1 882**	**2 380**
17	**Handel och varulager**	**3 128**	**3 835**	**1 231**	**1 490**	**1 780**	**2 421**
	Samfärdsel.						
18	Järnvägsdrift	13 950	19 986	1 200	1 394	1 705	2 753
19	Åkerirörelse	158	80	1 302	1 561	1 833	2 651
20	Lastning och lossning	2 686	4 066	1 265	1 883	1 485	2 577
21	Summa	**16 794**	**24 132**	**1 211**	**1 468**	**1 677**	**2 723**
22	Samtliga grupper	**130 358**	**192 783**	**1 241**	**1 479**	**1 773**	**2 502**

olika näringsgrenar. ***Manliga arbetare över 18 år.***

8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
Ökning i % från 1913 till			Genomsnittlig löneinkomst per dag, kr.				Ökning i % från 1913 till			
1916	1917	1918	1913	1916	1917	1918	1916	1917	1918	
22	*66*	*124*	3·96	5·24	6·66	9·64	*32*	*68*	*143*	1
22	*48*	*74*	4·68	5·77	6·93	8·48	*23*	*48*	*81*	2
8	*40*	*74*	4·73	5·01	6·38	8·41	*6*	*35*	*78*	3
— 14	*60*	*41*	3·72	3·54	7·00	8·90	*— 5*	*88*	*139*	4
23	*31*	*105*	4·66	5·78	6·16	9·59	*23*	*32*	*106*	5
13	***49***	***91***	**4·40**	**5·08**	**6·50**	**9·02**	***15***	***48***	***105***	6
15	*33*	*125*	4·05	4·77	5·41	9·12	*18*	*34*	*125*	7
8	*37*	*99*	4·93	5·77	7·35	10·02	*17*	*49*	*103*	8
30	*49*	*108*	4·54	6·85	6·84	9·50	*51*	*51*	*109*	9
23	*43*	*71*	3·71	4·78	5·77	8·11	*27*	*56*	*119*	10
20	*35*	*121*	4·45	5·50	6·18	10·05	*24*	*38*	*126*	11
20	***40***	***99***	**4·06**	**5·12**	**6·07**	**9·10**	***26***	***50***	***124***	12
13	*37*	*66*	5·25	5·83	7·24	8·89	*11*	*38*	*69*	13
8	*22*	*72*	5·93	6·45	7·35	10·72	*9*	*21*	*81*	14
12	***35***	***64***	**5·35**	**5·90**	**7·25**	**9·00**	***10***	***36***	***68***	15
14	***45***	***117***	**4·35**	**5·03**	**6·36**	**10·01**	***16***	***46***	***130***	16
21	***45***	***97***	**4·27**	**5·18**	**6·13**	**8·26**	***21***	***44***	***93***	17
16	*42*	*129*	3·84	4·43	5·41	8·67	*15*	*41*	*126*	18
20	*41*	*104*	4·80	5·05	6·01	9·09	*17*	*40*	*111*	19
49	*17*	*104*	6·06	6·92	7·72	10·71	*14*	*27*	*77*	20
21	***38***	***125***	**4·09**	**4·74**	**5·62**	**8·94**	***16***	***37***	***119***	21
19	***43***	***102***	**4·82**	**5·14**	**6·28**	**8·94**	***19***	***45***	***107***	22

Tab. 4. Löneinkomsternas stegring för arbetare inom olika näringsgrenar. *Kvinnliga över 18 år.*

Näringsgrenar	Medelantal arbetare		Genomsnittlig löneinkomst per år, kr.				Ökning i % från 1913 till			Genomsnittlig löneinkomst per dag, kr.				Ökning i % från 1913 till		
	1913	1918	1913	1916	1917	1918	1916	1917	1918	1913	1916	1917	1918	1916	1917	1918
Malmbrytning och metallindustri	**1 176**	**2 456**	**647**	**792**	**957**	**1 264**	*22*	*48*	*95*	2·30	2·86	3·40	4·52	*24*	*48*	*97*
därav: Mekaniska verkstäder m. m.	289	834	670	826	1 043	1 190	*23*	*56*	*78*	2·32	2·88	3·70	4·23	*24*	*59*	*82*
Elektriska verkstäder	309	655	787	947	1 177	1 574	*20*	*50*	*100*	2·91	3·62	4·31	5·65	*24*	*48*	*94*
Jord- och stenindustri	**379**	**615**	**696**	**723**	**814**	**991**	*4*	*17*	*42*	2·55	2·37	2·93	4·27	*— 7*	*15*	*67*
därav: Porslins-, kakel- o. lergodsfabriker	257	321	833	843	907	1 293	*1*	*9*	*55*	2·99	3·01	3·23	4·51	*1*	*8*	*51*
Träindustri	**199**	**208**	**566**	**768**	**795**	**1 203**	*36*	*40*	*113*	2·25	2·90	3·16	4·66	*29*	*40*	*107*
Pappers- och grafisk industri	**1 431**	**2 638**	**682**	**817**	**950**	**1 216**	*20*	*39*	*78*	2·53	2·95	3·50	4·48	*17*	*38*	*77*
därav: Grafisk industri	505	1 599	757	884	1 054	1 281	*17*	*39*	*69*	2·74	3·17	3·70	4·68	*16*	*35*	*71*
Livsmedelsindustri	**1 994**	**2 030**	**738**	**843**	**1 026**	**1 418**	*14*	*39*	*92*	2·63	3·01	3·64	5·19	*14*	*38*	*97*
därav: Bagerier	581	689	823	911	1 114	1 666	*11*	*35*	*103*	2·78	3·01	3·68	5·72	*8*	*32*	*106*
Råsockerbruk och raffinaderier	263	205	614	922	1 165	1 568	*50*	*90*	*155*	2·55	3·34	4·20	5·52	*31*	*65*	*116*
Choklad- och karamellfabriker	326	245	647	676	778	1 065	*4*	*20*	*65*	2·22	2·54	2·91	4·01	*14*	*31*	*81*
Bryggerier o. läskedrycksfabriker	560	701	799	911	1 135	1 375	*14*	*42*	*72*	2·94	3·43	4·18	5·42	*17*	*42*	*84*
Slakteri- och konservfabriker	180	136	654	744	791	993	*14*	*21*	*52*	2·23	2·56	2·71	3·46	*15*	*22*	*55*
Textil- och beklädnadsindustri	**11 494**	**9 602**	**642**	**726**	**793**	**965**	*13*	*24*	*50*	2·31	2·67	3·18	4·42	*16*	*38*	*91*
därav: Spinnerier, väverier o. d.	8 698	6 689	649	723	772	900	*11*	*19*	*39*	2·33	2·67	3·20	4·54	*15*	*37*	*95*
Sömnadsfabriker	2 432	2 446	620	745	854	1 145	*20*	*38*	*85*	2·20	2·69	3·09	4·22	*22*	*40*	*92*
Hatt- och mössfabriker	364	432	612	681	850	981	*11*	*39*	*60*	2·55	2·75	3·32	4·11	*8*	*30*	*61*
Läder-, hår- och gummivaruindustri	**967**	**1 436**	**738**	**855**	**1 002**	**1 250**	*16*	*36*	*69*	2·77	3·01	3·60	5·12	*9*	*30*	*85*
därav: Päls- och skinnvarufabriker	208	238	653	786	938	1 083	*20*	*44*	*66*	2·47	3·09	3·68	4·33	*25*	*49*	*75*
Skofabriker	601	824	797	858	1 047	1 417	*8*	*31*	*78*	2·90	3·07	3·69	5·52	*6*	*27*	*90*
Kemisk-teknisk industri	**2 096**	**2 780**	**609**	**741**	**873**	**1 051**	*22*	*43*	*72*	2·15	2·63	3·26	5·01	*22*	*52*	*133*
därav: Tändsticksfabriker	1 660	2 190	595	748	886	984	*26*	*49*	*65*	2·11	2·63	3·33	5·05	*25*	*58*	*139*
Byggnadsverksamhet[1]	**7**	**12**	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kraft-, belysnings- o. vattenverk	**99**	**281**	**636**	**788**	**892**	**1 345**	*24*	*40*	*111*	2·32	2·83	3·41	5·10	*22*	*47*	*120*
Handel och varulager	**563**	**880**	**618**	**775**	**883**	**1 286**	*25*	*43*	*108*	2·27	2·79	3·24	4·45	*23*	*43*	*96*
Samfärdsel	**259**	**314**	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Samtliga grupper	**20 664**	**23 252**	**651**	**755**	**854**	**1 113**	*16*	*31*	*71*	2·34	2·73	3·27	4·60	*17*	*40*	*97*

[1] Av hänsyn till det ringa antalet arbetare har någon beräkning av genomsnittsinkomsterna ej verkställts.

[2] De redovisade arbetarna äro huvudsakligen järnvägsstäderskor, vilkas löneinkomster äro synnerligen ojämna, beroende på växlande arbetstid. Några medeltalsberäkningar hava med hänsyn härtill ej ansetts böra framläggas.

Tab. 5. Löneinkomsternas stegring för arbetare inom olika näringsgrenar. *Minderåriga.*

Näringsgrenar	Medelantal arbetare		Genomsnittlig löneinkomst per år, kr.				Ökning i % från 1913 till			Genomsnittlig löneinkomst per dag, kr.				Ökning i % från 1913 till		
	1913	1918	1913	1916	1917	1918	1916	1917	1918	1913	1916	1917	1918	1916	1917	1918
Malmbrytning och metallindustri	**5 188**	**9 089**	**571**	**686**	**852**	**1 133**	*20*	*49*	*99*	2·00	2·43	3·07	4·10	*22*	*54*	*105*
därav: Gruvor och anrikningsverk	658	807	639	755	921	1 337	*18*	*44*	*109*	2·25	2·57	3·13	4·80	*14*	*39*	*113*
Järn-, stål- och kopparverk	1 138	2 036	563	650	797	1 144	*16*	*42*	*103*	1·95	2·37	2·98	3·95	*22*	*53*	*103*
Mekaniska verkstäder m. m.	2 393	4 481	581	655	840	1 084	*13*	*45*	*87*	2·04	2·30	3·03	3·94	*13*	*49*	*93*
Elektriska verkstäder	422	962	572	1 002	1 105	1 245	*75*	*93*	*118*	2·02	3·67	3·80	4·64	*82*	*88*	*130*
Jord- och stenindustri	**990**	**1 542**	**423**	**520**	**582**	**831**	*23*	*37*	*96*	1·50	1·84	2·16	3·49	*23*	*44*	*133*
därav: Porslins-, kakel- o. lergodsfabriker	246	203	510	557	631	793	*9*	*24*	*56*	1·82	1·99	2·24	2·80	*9*	*23*	*54*
Glasbruk	542	471	375	475	507	685	*27*	*35*	*83*	1·29	1·62	1·86	2·56	*26*	*44*	*98*
Träindustri	**1 880**	**2 102**	**506**	**626**	**701**	**966**	*24*	*39*	*91*	2·04	2·49	2·83	3·79	*22*	*39*	*86*
därav: Sågverk och hyvlerier	1 383	1 487	540	647	736	984	*20*	*36*	*82*	2·18	2·59	2·93	3·98	*19*	*34*	*83*
Snickeri- och möbelfabriker	363	535	440	591	667	938	*34*	*51*	*113*	1·69	2·19	2·50	3·41	*30*	*48*	*102*
Pappers- och grafisk industri	**1 711**	**2 821**	**489**	**610**	**731**	**880**	*25*	*49*	*80*	1·75	2·20	2·67	3·36	*26*	*53*	*92*
därav: Pappersmassefabriker	759	1 028	557	693	816	1 149	*24*	*47*	*106*	2·02	2·50	2·97	4·13	*24*	*47*	*104*
Pappersbruk och pappfabriker	324	206	504	649	795	1 029	*29*	*58*	*104*	1·85	2·40	3·14	3·54	*30*	*70*	*91*
Grafisk industri	512	1 233	397	497	612	696	*25*	*54*	*75*	1·37	1·79	2·18	2·82	*31*	*59*	*106*
Livsmedelsindustri	**504**	**357**	**459**	**542**	**670**	**891**	*18*	*46*	*94*	1·67	2·00	2·47	3·20	*20*	*48*	*92*
därav: Bagerier	152	151	514	597	679	1 016	*16*	*32*	*98*	1·95	2·21	2·61	3·40	*13*	*34*	*74*
Choklad- och karamellfabriker	234	92	393	486	614	712	*24*	*56*	*81*	1·37	1·76	2·26	2·66	*28*	*65*	*94*
Textil- och beklädnadsindustri	**3 486**	**2 120**	**425**	**517**	**570**	**684**	*22*	*34*	*61*	1·55	1·88	2·28	3·04	*21*	*47*	*96*
därav: Spinnerier, väverier o. d.	3 047	1 668	429	518	576	686	*21*	*34*	*60*	1·57	1·89	2·35	3·23	*20*	*50*	*106*
Sömnadsfabriker	351	358	400	492	546	699	*23*	*37*	*75*	1·38	1·76	1·95	2·52	*28*	*41*	*83*
Läder-, hår- och gummivaruindustri	**923**	**828**	**372**	**476**	**606**	**828**	*28*	*63*	*123*	1·47	1·81	2·21	3·57	*23*	*50*	*143*
därav: Skofabriker	728	555	368	459	600	837	*25*	*63*	*128*	1·44	1·75	2·17	3·57	*22*	*51*	*148*
Kemisk-teknisk industri	**1 630**	**1 777**	**426**	**553**	**698**	**822**	*30*	*64*	*93*	1·56	1·97	2·58	3·97	*26*	*65*	*154*
därav: Tändsticksfabriker	1 406	1 393	424	548	696	767	*29*	*64*	*81*	1·54	1·93	2·53	3·98	*25*	*64*	*158*
Byggnadsverksamhet[1]	**19**	**32**	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kraft-, belysnings- o. vattenverk	**97**	**125**	**461**	**661**	**715**	**1 502**	*44*	*55*	*226*	1·62	2·45	2·48	5·44	*51*	*53*	*236*
Handel och varulager	**253**	**317**	**417**	**523**	**597**	**721**	*25*	*43*	*73*	1·48	1·83	2·18	2·50	*24*	*47*	*69*
Samfärdsel	**120**	**331**	**538**	**621**	**734**	**1 089**	*16*	*37*	*99*	1·80	2·08	2·52	3·67	*16*	*40*	*104*
därav: Järnvägsdrift	113	327	534	623	757	1 096	*16*	*42*	*105*	1·79	2·08	2·53	3·67	*16*	*41*	*105*
Samtliga grupper	16 801	21 441	485	600	727	971	*24*	*50*	*100*	1·76	2·18	2·71	3·77	*24*	*54*	*114*

[1] Av hänsyn till det ringa antalet arbetare har någon beräkning av genomsnittsinkomsterna ej verkställts.

Befattningshavare i statens tjänst. För en summarisk undersökning av löneförhållandena under kristiden för befattningshavare i statens tjänst inhämtades under oktober 1918 från olika ämbetsverk och myndigheter uppgifter angående antalet anställd personal och totalsumman utbetalad avlöning under vart och ett av åren 1913—1917 samt tiden januari—september 1918. På grundval av det sålunda erhållna materialet har verkställts följande beräkning av genomsnittliga löneinkomsten för olika grupper av befattningshavare under nämnda år.

Befattningshavare	Antal	Genomsnittlig löneinkomst per månad, kr.						Ökning i % från 1913 till				
	1918	1913	1914	1915	1916	1917	1918[1]	1914	1915	1916	1917	1918[1]
Manliga ordinarie, av högre grad	12 751	340	343	348	350	400	515	1	2	3	18	51
» lägre »	44 995	98	101	110	119	151	205	3	12	21	54	109
Manliga extra, » högre »	4 606	101	105	106	108	134	180	4	5	7	33	78
» lägre »	22 641	86	87	93	108	144	202	1	8	26	67	135
Kvinnliga, ordinarie	3 606	129	130	132	134	156	216	1	2	4	21	67
extra	10 244	46	50	53	56	73	110	9	15	22	59	139
Samtliga grupper	98 843	124	126	132	139	171	232	2	7	12	38	87

Att löneinkomsterna beräknats per månad i stället för per år har sin grund däri, att uppgifterna för 1918 endast avse $^3/_4$ år och följaktligen ej kunnat utan vidare jämföras med siffrorna för de föregående åren.

Sedan anförda uppgifter i oktober 1918 inhämtats, tillkom urtima riksdagens beslut om extra krigstidstillägg och krigstidshjälp, vilket för samtliga befattningshavare medförde en betydande inkomstökning. För beräknande av hur detta inverkat på 1918 års lönenivå, företogs vid årets slut en kompletterande undersökning, avseende tre av de största tjänstemannakårerna, nämligen post- och telegrafverkens samt statens järnvägars personal. Huvudresultaten härav framgå av följande tablå:

Befattningshavare	Löneinkomst år 1913	Löneinkomst år 1918				Ökning i % genom det extra tillägget
		utan extra krigstidstillägg		med extra krigstidstillägg		
	Kronor	Kronor	Ökn. %	Kronor	Ökn. %	
Manliga ordinarie, av högre grad	3 684	5 285	44	6 125	66	16
» lägre »	1 577	2 983	89	3 575	127	20
Manliga extra, » högre »	1 620	3 022	87	3 690	128	22
» lägre »	877	1 979	126	2 469	182	25
Kvinnliga, ordinarie	1 575	2 475	57	2 961	88	20
extra	801	1 792	124	2 208	176	23

[1] Jan.—sept.

Såsom måste bliva en följd av de inom statsförvaltningen tillämpade principerna för dyrtidstilläggs utgående, har inkomstökningen genomgående varit starkare för de mindre än för de större inkomsttagarna. Inom den grupp av befattningshavare, som i förestående tablå sammanförts under beteckningen tjänstemän av högre grad, hade inkomstökningen från 1913 till 1918 med inräknande av det extra krigstidstillägget utgjort endast 45 % för byråchefer och likställda, men uppgått till 73 % för de lägsta ordinarie tjänstemännen (postexpeditörer, telegrafassistenter och stationsskrivare). Genom tillkomsten av det extra tillägget hade genomsnittliga löneinkomsten ökats i förra fallet med 10 och i senare fallet med 19 %. Att löneinkomsterna för de kvinnliga befattningshavarna i genomsnitt ej ökats fullt lika mycket, som för de manliga vid samma lönenivå, beror tydligen därpå, att männen i större utsträckning än kvinnorna varit berättigade till den för familjeförsörjare avsedda särskilda krigstidshjälpen.

Befattningshavare i kommunal tjänst. Stadskommunernas befattningshavare, affärsverkens tjänstemän och arbetare undantagna, kunna i stort sett fördelas på följande huvudgrupper:

1. Magistrater och andra kommunala styrelser, uppbördsväsendet m. m.
2. Exekutionsbetjänte, polis- och brandkårer.
3. Personal vid sjukhus och försörjningsanstalter.
4. Skolväsendets personal.

Uppgiften angående antalet befattningshavare och totalsumman utbetalad avlöning inom var och en av dessa personalgrupper under åren 1913—1918 hava erhållits från 96 av rikets städer. Den största luckan i materialet är, att några uppgifter för Stockholm ej kunnat erhållas. I övrigt äro de mera betydande stadskommunerna med endast ett par undantag medtagna. Undersökningsmaterialets storlek framgår av följande sammanställning:

År	Antal befattningshavare					Utbetalad avlöning	
	magistrater m. m.	polis- o. brandkår m. m.	sjukhus m. m.	skolväsendet	tillsammans	tillhopa (kronor)	per anställd (kronor)
1913	1 380	3 721	1 956	4 231	11 288	15 682 820	1 389
1914	1 411	3 779	2 117	4 351	11 658	16 737 115	1 436
1915	1 466	3 858	2 187	4 492	12 003	17 533 336	1 461
1916	1 504	3 956	2 256	4 701	12 417	18 919 693	1 524
1917	1 562	4 050	2 338	4 842	12 792	22 636 071	1 770
1918	1 636	4 144	2 400	5 034	13 214	35 183 189	2 663

Förutom de kommunala affärsverkens personal hava från undersökningen undantagits även sådana befattningshavare, som under de senaste åren anställts för handhavande av livsmedelsregleringen och andra speciella kristidsuppgifter, vartill motsvarighet icke funnits under 1913 och föregående år.

Tab. 6. Löneinkomsternas stegring för kommunala befattningshavare.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	Medelantal anställda		Genomsnittlig löneinkomst per år, kr.						Ökning i % från 1913 till				
	1913	1918	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1914	1915	1916	1917	1918
Manlig personal.													
Magistraten, uppbördsoch drätselväsendet m. m.	1 285	1 440	2 176	2 258	2 283	2 370	2 612	3 752	4	5	9	20	72
Exekutionsbetjänte, polis- och brandkårer.	3 716	4 126	1 154	1 233	1 261	1 305	1 566	2 414	7	9	13	36	109
Sjukhus och försörjningsanstalter. . .	664	744	1 490	1 541	1 605	1 726	1 920	2 793	3	8	16	29	88
Skolväsendet	983	1 208	2 073	2 094	2 124	2 275	2 530	3 799	1	3	10	22	83
Summa	**6 648**	**7 518**	**1 521**	**1 590**	**1 623**	**1 701**	**1 952**	**2 930**	**5**	**7**	**12**	**28**	**93**
Kvinnlig personal.													
Magistraten, uppbördsoch drätselväsendet m. m.	95	196	841	823	905	1 035	1 175	1 758	2	8	23	40	109
Exekutionsbetjänte, polis- och brandkårer[1]	5	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sjukhus och försörjningsanstalter . .	1 292	1 656	711	739	753	827	909	1 300	4	6	16	28	83
Skolväsendet	2 419	2 894	1 323	1 333	1 358	1 392	1 644	2 566	1	3	5	24	94
Summa	**3 811**	**4 764**	**1 103**	**1 109**	**1 129**	**1 184**	**1 366**	**2 089**	**1**	**2**	**7**	**24**	**89**
Tillsammans.[2]													
Magistraten, uppbördsoch drätselväsendet m. m.	1 380	1 636	2 084	2 151	2 153	2 239	2 460	3 513	3	3	7	18	69
Exekutionsbetjänte, polis- och brandkårer.	3 721	4 144	1 154	1 233	1 261	1 305	1 565	2 411	7	9	13	36	109
Sjukhus och försörjningsanstalter. . .	1 956	2 400	975	1 002	1 028	1 114	1 226	1 763	3	5	14	26	81
Skolväsendet	4 231	5 034	1 561	1 590	1 617	1 675	1 980	3 022	2	4	7	27	94
Summa	**11 288**	**13 214**	**1 389**	**1 436**	**1 461**	**1 524**	**1 770**	**2 663**	**3**	**5**	**10**	**27**	**92**

[1] Av hänsyn till materialets ringa omfattning hava några lönesiffror icke framlagts.
[2] Inberäknat personal utan angivet kön.

Genomsnittliga löneinkomsten och inkomstökningen för befattningshavare inom de olika personalgrupperna framgår av vidstående *tab. 6.*

Bland de manliga befattningshavarna hade polis- och brandkårerna den lägsta medelinkomsten, men också den största relativa löneökningen. Den vid sjukhus och försörjningsanstalter anställda personalen kom i båda hänseendena i andra rummet. Gruppen magistratspersonal m. fl. utvisade den högsta genomsnittliga inkomstnivån ända till 1918, då lärarkårerna kommo upp till en något högre medelsiffra. Bland de anförda personalgrupperna torde den sistnämnda vara den enda, som omfattar befattningshavare med någorlunda enhetlig tjänsteställning. I de övriga grupperna ingår ett i hög grad heterogent material, omfattande de mest skilda inkomstklasser, och kunna de uträknade lönesiffrorna följaktligen icke anses representativa för den genomsnittliga lönenivån inom någon särskild kategori av befattningshavare.

Kvinnliga befattningshavare hava från flertalet städer redovisats endast vid sjukhus och försörjningsanstalter samt inom skolväsendet. Den sistnämnda gruppen företer den avgjort högsta lönenivån. För ett rätt bedömande av de angivna lönesiffrorna måste emellertid ihågkommas, att sjuksköterskor o. d. i allmänhet uppbära en väsentlig del av sin avlöning in natura, och hava dessa förmåner i de angivna löneuppgifterna kanske icke alltid upptagits till sitt fulla värde. Den inom den egentliga stadsförvaltningen (uppbörds- och drätselväsendet m. m.) anställda kvinnliga personalen har under de år, undersökningen avser, till antalet mer än fördubblats, och även fått sina genomsnittliga löneinkomster ökade i ungefär samma proportion.

Den ökade användningen av kvinnlig arbetskraft inom sist berörda förvaltningsgrenar har medfört en viss nedpressning av den genomsnittliga lönenivån, så att stegringen för män och kvinnor tillsammantagna blivit mindre än för båda könen var för sig. Samma, på dylik »utspädning» beroende, företeelse framträder i fråga om personalen vid sjukhus och försörjningsanstalter, där de kvinnliga befattningshavarna även relativt taget ökats mera än de manliga. Beträffande skolväsendet hava uppgifter om personalens fördelning efter kön icke kunnat erhållas från alla städer, vilket torde förklara en skenbar brist å överensstämmelse mellan de angivna lönesiffrorna för å ena sidan samtliga de redovisade befattningshavarna och å andra sidan män och kvinnor var för sig.

De offentliga arbetsförmedlingsanstalternas inkomster och utgifter år 1918.[1]

Inkomster och utgifter för de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna, vilka under år 1918 uppgingo till ett antal av 127 med 189 562 tillsatta platser, framgå för sagda år av efterföljande tab. 1 och 2.

I de redogörelser för arbetsförmedlingsanstalternas inkomster för föregående år, som tidigare lämnats i Sociala Meddelanden, hava de statsbidrag redovisats, som hänfört sig till verksamheten under redogörelseåret, fastän de utbetalats först under följande år. Då det emellertid ansetts önskvärt, att uppgifterna komma att avse de verkliga inkomsterna under redovisningsåret, hava i den här meddelade tabellen rörande inkomsterna under år 1918 de under detta år till anstalterna utbetalade statsbidragen upptagits, ehuru de blivit beviljade med hänsyn till föregående års verksamhet och i enlighet med det förut använda tillvägagångssättet vid uppställandet av ifrågavarande tabell upptagits jämväl i redogörelsen för arbetsförmedlingsanstalternas inkomster under år 1917.[1]

Statsanslaget till den offentliga arbetsförmedlingen avser i främsta rummet att täcka anstalternas utgifter för postporto, abonnemang å rikstelefon, telegram och interurbana telefonsamtal samt tryckning av formulär och blanketter. Dessutom kan efter prövning i varje särskilt fall understöd erhållas till bestridande av kostnaderna för de särskilda anordningar, som vidtagits för arbetsförmedling för landsbygdens behov, för samarbetet mellan särskilda anstalter, för upprättandet av fackarbetsanvisningskontor samt för anställande i arbete av värnpliktiga och fast anställt manskap i armén och marinen efter avslutad militärtjänstgöring. Av tabellen framgår, huru stor del av det varje anstalt tilldelade statsanslaget avsetts för sistnämnda ändamål.

[1] Jfr. Soc. Medd., årg. 1919, sid. 49.

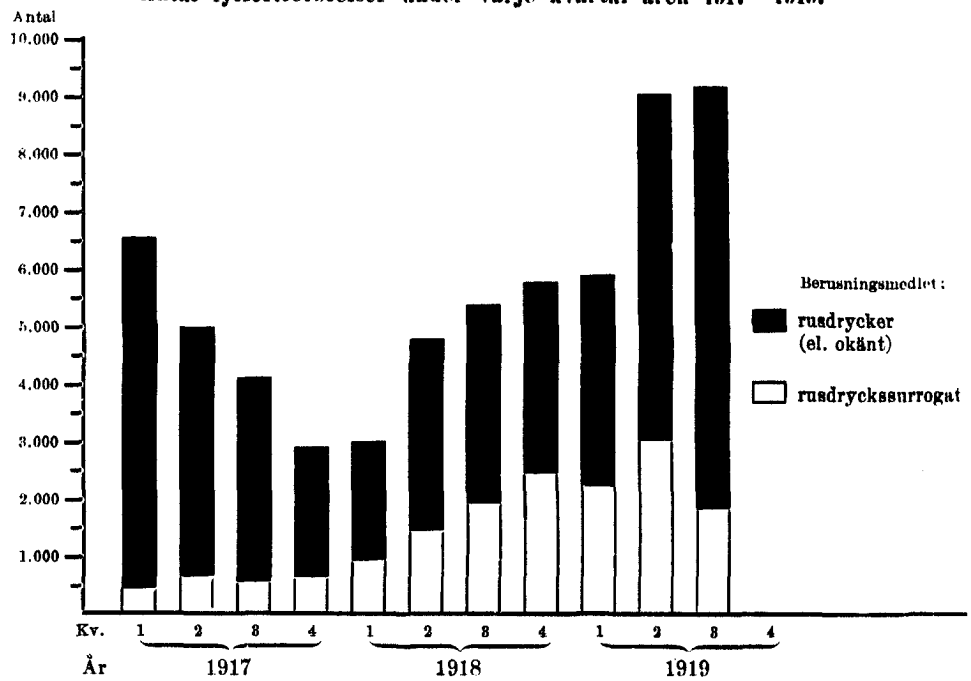
Tab. 1. De offentliga arbetsförmedlingsanstalternas inkomster under år 1918.

Arbetsförmedlingen i	Anslag från staten: inalles	Anslag från staten: därav för interlokal verksamhet m. m.	Anslag från vederbörande landsting	Anslag från vederbörande hushållningssällskap	Anslag från vederbörande kommuner	Anslag från nationalföreningen mot emigrationen m. fl.	Övriga inkomster, upplupen ränta m. m.	Summa inkomster
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Stockholm	8 452·86	2 575·00	—	—	114 971·15	—	12 801·53	136 225·54
Stockholms län . .	5 867·84	3 800·00	23 700·00	—	600·00	—	300·31	30 468·15
Uppsala stad o. län	2 711·18	1 500·00	6 300·00	1 500·00	3 800·00	—	124·08	14 435·26
Södermanlands län	2 803·44	1 500·00	9 800·00	—	—	—	47·55	12 650·99
Östergötlands län .	7 516·26	3 300·00	22 212·51	—	2 748·00	—	109·21	32 580·98
Norrköping	2 390·84	1 500·00	1 000·00	—	16 167·60	—	1 068·79	20 627·23
Jönköpings län . .	2 090·09	400·00	4 050·00	3 150·00	1 810·00	—	252·06	11 352·15
Kronobergs län . .	1 127·70	300·00	900·00	900·00	600·00	—	77·88	3 605·58
Norra Kalmar län .	701·92	300·00	600·00	600·00	600 00	600·00	378·28	3 480·20
Södra Kalmar län .	991·70	300·00	1 200·00	300·00	700·00	500·00	273·68	3 965·38
Gottlands län . . .	455·58	—	1 000·00	500·00	500·00	—	65·85	2 521·43
Blekinge län . . .	2 644·71	1 200·00	3 750·00	—	4 600·00	—	212·13	11 206·84
Kristianstads län .	3 029·31	1 300·00	10 550·00	—	—	—	295·27	13 874·58
Malmö	7 597·94	3 000·00	3 000·00	—	49 147·38	—	1 542·24	61 287·56
Lund	1 584·18	700·00	1 000·00	—	5 559·55	—	—	8 143·73
Landskrona	480·13	—	1 000·00	—	5 245·58	—	9·55	6 735·26
Hälsingborg	1 564·95	700·00	1 000·00	—	13 797·00	—	951·12	17 318·07
Ystad	380·21	—	1 000·00	—	3 050·78	—	—	4 430·94
Trälleborg	215·09	—	1 000·00	—	1 783·91	—	—	2 999·00
Eslöv	914·49	500·00	1 000·00	—	2 220·00	—	637·02	4 771·51
Skurup	278·55	—	1 000·00	—	1 335·00	—	64·84	2 678·39
Hallands län . . .	1 909·18	800·00	5 491·30	—	1 350·00	—	494·83	9 245·31
Göteb. o. Bohus län	3 535·18	1 500·00	6 150·00	—	200·00	—	112·82	9 998·00
Göteborg	4 902·92	2 000·00	—	—	49 504·00	—	—	54 406·92
Älvsborgs län . .	—	—	17 300·00	—	4 000·00	—	3 168·10	24 468·10
Skaraborgs län . .	3 012·71	1 500·00	4 000·00	4 000·00	4 110·00	300·00	2 916·15	18 838·86
Värmlands län . .	1 335·77	500·00	7 406·67	—	3 150·00	—	109·20	12 001·64
Örebro län	2 759·68	1 200·00	17 013·00	1 000·00	2 725·00	—	205·95	23 703·58
Västmanlands län .	2 509·82	1 200·00	10 100·00	—	3 000·00	—	251·56	15 861·38
Kopparbergs län .	1 821·87	500·00	5 620·00	1 000·00	1 000·00	—	1 162·19	10 604·06
Gävle stad och län	2 546·54	1 000·00	2 465.39	—	11 738·33	—	—	16 750·26
Västernorrlands län	895·37	—	3 624·69	1 443·32	4 600·00	150·00	4·93	10 718·31
Jämtlands län . . .	2 609·89	800·00	1 900·00	1 900·00	1 500·00	—	416·76	8 326·65
Västerbottens län .	1 572·03	800·00	3 590·00	500·00	1 725·00	—	842·07	8 229·10
Norrbottens län . .	1 733·15	500·00	3 100·00	—	2 100·00	—	70·16	7 003·31
Tillsammans	**84 943·03**	**35 175·00**	**182 823·56**	**16 793·32**	**319 933·23**	**1 550·00**	**28 966·06**	**635 009·20**

Tab. 2. **De offentliga arbetsförmedlingsanstalternas utgifter under år 1918.**

Arbetsförmedlingen i	Kostnader för styrelsen och avlöning för personal	Postporto, telegramavgifter, abonnemang å rikstel., avgift för telefonsamtal	Tryckning av formulär och blanketter	Tryckning av årsberättelse, skrivmateriel o. dyl.	Lokalhyra, ved och lyse, städning och renhållning av lokal	Annonser, reklamskyltar o. dyl.	Övriga utgifter (däribl. bidrag till arbetares resekostnader)	Summa utgifter
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Stockholm . . .	88 555·49	2 485·18	6 137·22	4 290·00	21 217·40	3 390·68	4 740·01	130 815·98
Stockholms län . .	18 766·26	1 621·49	1 573·00	168·00	6 631·64	791·04	827·74	30 379·17
Uppsala stad o. län	8 610·00	840·26	141·00	300·16	3 368·55	322·79	1 328·35	14 911·11
Södermanlands län	11 939·40	1 433·12	309·45	116·78	618·70	304·62	287·03	15 009·10
Östergötlands län .	21 259·96	3 235·16	2 094·85	1 307·65	2 876·19	617·80	1 189·37	32 580·98
Norrköping	12 697·44	946·38	460·00	405·48	5 124·28	24·30	526·13	20 184·01
Jönköpings län . .	7 362·50	1 651·65	556·25	756·30	1 450·36	329·00	77·00	12 183·06
Kronobergs län . .	2 234·99	883·18	127·50	109·33	572·50	177·65	0·70	4 105·85
Norra Kalmar län .	2 000·00	379·54	71·00	202·20	556·50	175·71	106·40	3 491·35
Södra Kalmar län .	2 004·00	458·41	129·10	186·35	759·80	204·47	43·55	3 785·68
Gottlands län . . .	1 218·39	573·67	63·50	23·25	900·00	70·35	—	2 849·16
Blekinge län . . .	8 039·90	1 104·44	415·00	461·03	1 520·00	681·01	224·73	12 446·11
Kristianstads län .	10 811·80	1 582·18	240·05	270·53	2 281·66	724·97	102·93	16 014·12
Malmö	36 458·25	2 573·01	2 942·40	1 363·22	12 062·51	546·54	4 412·84	60 358·77
Lund	4 852·14	595·80	691·98	357·12	1 196·95	388·84	61·40	8 143·73
Landskrona	4 714·12	294·33	255·60	78·68	1 117·97	117·00	30·00	6 607·70
Hälsingborg . . .	10 649·00	597·85	641·50	518·00	3 180·49	88·03	2 349·67	18 024·54
Ystad	3 085·00	273·44	100·00	100·20	710·25	100·00	45·72	4 414·61
Trälleborg	1 512·13	133·87	128·80	72·00	824·25	67·60	260·35	2 999·00
Eslöv	2 845·00	252·48	457·10	46·85	1 073·55	64·72	40·30	4 780·00
Skurup	1 500·00	231·40	18·50	204·05	555·81	20·00	83·79	2 613·55
Hallands län . . .	5 886·50	969·63	302·00	413·97	1 374·73	80·08	222·29	9 249·20
Göteb. o. Bohus län	6 853·67	2 192·13	269·26	193·73	1 277·20	323·07	95·55	11 204·61
Göteborg	39 217·28	1 990·54	2 045·62	788·76	5 202·00	1 367·43	3 069·46	53 681·09
Älvsborgs län . .	11 374·40	1 361·11	1 150·11	941·54	2 862·29	508·11	9 020·70	27 218·26
Skaraborgs län . .	9 132·10	2 186·15	932·00	284·88	1 686·77	1 238·54	424·62	15 885·06
Värmlands län . .	8 744·87	530·51	75·00	244·90	1 616·00	471·63	294·10	11 977·01
Örebro län	9 208·00	1 561·94	500·00	370·32	3 398·38	391·23	7 346·84	22 776·71
Västmanlands län .	11 283·05	1 011·98	355·25	159·70	2 333·31	378·62	212·03	15 733·94
Kopparbergs län .	7 842·89	1 443·93	225·00	393·88	1 541·40	503·75	517·61	12 468·46
Gävle stad och län	11 712·91	1 099·79	894·00	306·60	1 754·70	603·76	378·50	16 750·26
Västernorrlands län	7 253·00	717·18	248·00	506·85	1 952·75	68·44	312·68	11 058·90
Jämtlands län . .	4 275·00	1 821·73	245·35	185·25	1 276·30	239·57	460·15	8 503·35
Västerbottens län .	3 978·00	805·13	393·01	531·65	1 012·05	490·82	1 286·36	8 497·02
Norrbottens län . .	4 183·18	1 121·08	120·00	537·71	826·95	43·66	432·98	7 265·51
Tillsammans	**402 060·62**	**40 959·17**	**25 308·40**	**17 196·92**	**96 714·19**	**15 915·88**	**40 811·88**	**638 966·96**

Antal fylleriförseelser under varje kvartal åren 1917—1919.

Fylleriförseelserna och deras orsaker under tredje kvartalet 1919.[1]

Antalet under tredje kvartalet 1919 inträffade fylleriförseelser, varom rapporter från polismyndigheterna ingivits till socialstyrelsen före den 15 november 1919, utgjorde, som av efterföljande huvudtabell (sid. 912—919) framgår, 9 222. En översikt av fyllerifrekvensens storlek under de kvartal, beträffande vilka dylik redovisning hittills föreligger, lämnas i ovanstående diagram[2] och följande tablå:

	År 1917				År 1918				År 1919		
Absoluta tal.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.
Samtliga fylleriförseelser, antal . .	6 651	4 897	4 148	2 811	3 006	4 740	5 343	5 765	5 917	9 121	9 222
Ökn. (+) el. minskn. (—) från föreg. kv., antal	—	— 1 754	— 749	— 1 337	+ 195	+ 1 734	+ 603	+ 422	+ 152	+ 3 204	+ 101
Relativa tal.											
Samtliga fylleriförseelser, indextal .	100	74	62	42	45	71	80	87	89	137	139
Ökn. (+) el. minskn. (—) från föreg. kv., procent	—	— 26·4	— 15·3	— 32·2	+ 6·9	+ 57·7	+ 12·7	+ 7·9	+ 2·6	+ 54·1	+ 1·1

[1] Föregående kvartalsrapporter återfinnas i Soc. Medd., årg. 1917, sid. 731 ff., 1069 ff. och 1430 ff., årg. 1918. sid. 475 ff., 799 ff., 888 ff., 1174 ff. samt årg. 1919, sid. 120 ff. och 532 ff.

[2] Angående antalet fyllerifall genom rusdrycksurrogat se sid. 906.

Under hela år 1917 ägde sålunda ett oavbrutet avtagande rum av fylleri-frekvensen. Vid årsskiftet 1917/18 synes däremot hava inträtt en vändning mot ökat antal fylleriförseelser och under åren 1918 och 1919 har utvecklingen fortgått i denna riktning, båda dessa år med alldeles särskild styrka under andra kvartalet. Under det nu redovisade tredje kvartalet överstiger emellertid hela antalet fylleriförseelser föregående kvartalssiffra endast med ett hundratal, innebärande en ökning av 1·1 %. Om den fördelning av fylleri-förseelserna på årets kvartal (med resp. 22·5, 26·1, 25·8 och 25·6 %), som under åren 1913—1916 förefanns i våra tre största städer,[1] varvid någon minskning plägat inträda under tredje kvartalet, betraktas såsom normal, blir dock redovisningsperiodens ökning något mera beaktansvärd.

Med avseende å fylleriförseelsernas fördelning på de särskilda månaderna kan konstateras en mindre ökning av förseelsernas antal under juli i förhållande till närmast föregående månader och därefter en avsevärd stegring under augusti, som under september efterföljdes av en rätt markerad nedgång. Talen återfinnas i följande sammanställning:

	Antal fylleriförseelser år 1919, inträffade under									
	jan.	febr.	mars	april	maj	juni	juli	aug.	sept.	okänt datum
Städerna . .	1 564	1 815	2 312	2 886	2 847	2 888	2 870	3 176	2 668	15
Landsbygden .	55	76	90	188	169	140	221	151	122	7
Hela riket . .	1 619	1 891	2 402	3 074	3 016	3 028	3 091	3 327	2 790	22

Fördelningen av redovisningskvartalets fylleriförseelser på olika delar av landet åskådliggöres av nedanstående tablå:

Antal fylleriförseelser	Stockholms stad	Östra Sverige	Småland och öarna	Södra Sverige	Västra Sverige	Norra Sverige	Hela riket
i städer med mer än 10 000 inv.[2] .	3 102	559	196	875	2 213	543	**7 488**
i övriga städer	—	235	119	129	527	227	**1 237**
å landsbygden	—	129	47	55	117	149	**497**
tillhopa	3 102	923	362	1 059	2 857	919	**9 222**

En jämförelse med motsvarande översikt för föregående kvartal ger vid handen, att avsevärd stegring av fyllerifrekvensen förekommit i södra och östra Sverige samt i Stockholm, för vilka tre områden ökningen varit resp. 33, 12 och 9 %, men att däremot en nedgång på omkring 15 % inträffat i västra Sverige. I södra och västra Sverige äro talen för de större städerna, i synnerhet resp. Malmö och Göteborg, utslagsgivande. I den förstnämnda av dessa städer förekom en ökning av antalet fylleriförseelser från andra kvartalet med nära 46 %, medan för Göteborg redovisades en nedgång med ej mindre än 29·0 %. Vad de olika ortsgrupperna beträffar, märkes en mindre stegring i de större städerna med undantag för västra Sverige. Här skulle dock samma utveckling erhållas, om man bortsåge från Göteborg, varest

[1] Se Soc. Medd. årg. 1919, sid. 533.

[2] Till denna grupp ha för jämförelsearbetens skull fortfarande hänförts Visby och Härnösand, oaktat folkmängden i dessa städer den 1/1 1919 icke uppgick till 10 000 invånare.

emellertid fyllerifrekvensen nedgått så starkt, att därigenom mer än uppväges ökningen i övriga större städer, och gruppen visar en totalsumma, som med ett 20-tal understiger näst föregående kvartals. Bland de mindre städerna är den uppåtgående tendensen kraftigare och gör sig gällande i hela landet, dock med en rätt markerad avvikelse för Småland och öarna. Å landsbygden slutligen förekom någon ökning av fyllerifrekvensen i östra Sverige, Småland och öarna samt södra Sverige, vilken dock helt utjämnas genom en nedgång av antalet förseelser med ej mindre än 27 % i norra Sverige. Erinras må dock om, att fylleristatistiken för landsbygden mera bygger på preliminärtal än beträffande stadssamhällena.

De båda storstäderna Stockholms och Göteborgs andel av samtliga fylleriförseelser, vilken fr. o. m. innevarande år varit i avtagande, har, trots en mindre ökning i huvudstaden, under tredje kvartalet ytterligare nedgått och utgjorde jämnt hälften av rikssumman, såsom framgår av nedanstående uppställning:

		År 1917				År 1918				År 1919		
		1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.
Fylleriförseelser i Stockholm och Göteborg	antal . .	2 611	1 728	1 522	1 113	1 416	2 256	3 034	3 455	3 541	4 978	4 615
	i % av samtliga . . .	39·3	35·3	36·7	39·6	47·1	47·6	56·8	60·1	59·8	54·6	50·0

I kol. 4 av huvudtabellen angives antalet fylleriförseelser, vid vilka det *huvudsakliga berusningsmedlet* uppgivits, och uppgick detta antal för hela riket till 9 077, motsvarande 98·4 % av samtliga. De erhållna uppgifterna rörande berusningsmedlets art redovisas i huvudtabellens kol. 5—28, varav nedan lämnas sammandrag:

Berusningsmedlets art	Stockholms stad	Östra Sverige		Småland och öarna		Södra Sverige		Västra Sverige		Norra Sverige		Hela riket			
		städer	landsbygd	städer	landsbygd	städer	landsbygd	städer	landsbygd	städer	landsbygd	städer	landsbygd	antal	procent
Hela antalet fylleriförseelser med känt berusningsmedel . .	3 011	772	129	315	44	1000	55	2728	113	762	148	8588	489	9 077	100·0
Därav fall, där detta utgjordes av:	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%		
spritdrycker	30·4	30·4	44·2	45·4	63·6	43·8	67·3	37·5	45·1	38·7	64·9	35·5	55·0	3 317	36·6
vin	5·6	2·2	3·1	0·7	—	0·3	—	2·5	—	2·5	5·4	3·2	2·6	291	3·2
öl	5·6	2·7	1·5	3·8	6·8	3·4	—	13·3	10·6	5·9	8·8	7·5	6·1	675	7·4
spritdrycker och vin	5·9	8·3	8·5	4·1	15·9	2·0	5·4	4·9	—	13·3	1·4	5·9	4·7	533	5·9
spritdrycker och öl .	6·1	35·6	7·7	26·0	6·8	38·6	18·2	20·0	20·4	22·8	12·8	19·2	13·3	1 711	18·8
spritdrycker, vin o. öl	2·0	9·6	14·0	9·5	2·3	4·0	5·5	5·0	4·4	6·8	2·0	4·6	6·1	421	4·6
vin och öl	2·4	4·3	1·6	5·1	—	1·6	—	5·2	0·9	5·3	0·7	3·7	0·8	323	3·6
samtliga rusdrycker	58·0	93·1	80·6	94·6	95·4	93·7	96·4	88·4	81·4	95·8	96·0	79·6	88·6	7 271	80·1
denaturerad sprit .	41·9	6·5	19·4	5·1	2·3	6·2	3·6	11·5	18·6	2·1	2·0	20·0	10·6	1 771	19·5
tekniska preparat .	0·1	0·4	—	0·3	2·3	0·1	—	0·1	—	2·6	2·0	0·4	0·8	35	0·4
samtliga surrogat .	42·0	6·9	19·4	5·4	4·6	6·3	3·6	11·6	18·6	4·7	4·0	20·4	11·4	1 806	19·9

Beträffande de egentliga rusdryckerna utvisar tablån, att de av spritdrycker föranledda fylleriförseelserna under redovisningskvartalet uppgingo till 3 317, motsvarande 36·6 % av samtliga. I jämförelse med föregående kvartal betecknar detta en nedgång med 37 fall. Den synnerligen starka ökningen av sådana fall under årets båda första kvartal har sålunda efterträtts av en obetydlig nedgång:

	År 1917				År 1918				År 1919		
Absoluta tal	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.
Fylleriförseelser genom spritdrycker, antal	1 162	511	381	465	749	1 174	1 301	1 155	1 727	3 354	3 317
Ökn. (+) el. minskn. (—) från föreg. kv., antal	—	−551	−130	+84	+284	+425	+127	−146	+572	+1 627	−37
Relativa tal											
Fylleriförseelser genom spritdrycker, indextal	100	44	33	40	64	101	112	99	149	289	285
Ökn. (+) el. minskn. (—) från föreg. kv., procent	—	−56·0	−25·4	+22·0	+61·1	+56·7	+10·6	−11·3	+49·5	+94·2	−1·1

Utvecklingen i detta avseende har emellertid ej överallt varit likartad. I huvudstaden t. ex. har antalet enbart spritdrycker tillskrivna fylleriförseelser stigit från 506 under andra kvartalet till 914 under tredje eller med 81 %, medan i Göteborg kan konstateras en nedgång från 926 till 555 fall, motsvarande 40 %. Även i övriga städer har denna grupp i regel krympt samman, under det att förhållandet å landsbygden nästan lika genomgående varit det motsatta.

I samband härmed må erinras om den fr. o. m. tredje kvartalet 1917 alltjämt fortgående stegringen av antalet fylleriförseelser, till vilka orsaken konstaterats vara förtäring av hembränt brännvin (kol. 35). Ifrågavarande utveckling belyses närmare av följande sammanställning:

	År 1917		År 1918				År 1919		
	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.
Fylleriförseelser genom hembränt brännvin .	3	13	55	114	186	227	287	569	877

Det ligger i sakens natur, att dessa tal mindre ge ett mått på den verkliga utbredningen av denna dolda hantering än på dess stegring under kristiden. I ännu mera utpräglad grad än övriga uppgifter rörande fylleriförseelser hava nämligen dessa siffror övervägande symtomatisk betydelse, medan däremot de absoluta talen äro av mindre värde, påverkade som de äro bl. a. av svårigheten att avgränsa dessa fall från de fyllerifall, som orsakats av förtäring av mer eller mindre renad denaturerad sprit eller motorsprit. Utmärkande för tredje kvartalet är, att ökningen av antalet uppdagade fyllerifall genom hembränt brännvin nästan uteslutande faller på Stockholm, där talen för andra och tredje kvartalen voro 218 och 648 och frekvensen sålunda nära tredubblats. I Göteborg voro under samma perioder mot-

svarande tal 204 och 92, och även övriga orter visa i genomsnitt en om än mindre nedgång.

Vin, vartill även räknats vinglögg o. d., uppgives under kvartalet i hela riket hava föranlett 291 fylleriförseelser, vilket innebär en nedgång med ej mindre än 45 % från föregående kvartals antal, 528. Antalet på vinets konto skrivna lagförda berusningsfall företer tvära kastningar under de olika redovisningskvartalen, såsom åskådliggöres i följande uppställning:

	År 1917				År 1918				År 1919		
Absoluta tal	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.
Fylleriförseelser genom vin, antal . .	167	224	309	260	198	490	748	904	435	528	291
Ökn. (+) el. minskn. (—) från föreg. kv., antal	—	+57	+85	−49	−62	+292	+258	+156	−469	+93	−237
Relativa tal											
Fylleriförseelser genom vin, indextal	100	134	185	156	119	293	448	541	260	316	174
Ökn. (+) el. minskn. (—) från föreg. kv., procent	—	+34·1	+37·9	−15·9	−23·8	+147·5	+52·7	+20·9	−51·9	+21·4	−44·9

Den under föregående kvartal begynnande ökningen av det under år 1918 mycket ringa antal förseelser, vid vilka berusningsmedlet uppgivits vara öl (eller andra maltdrycker), har under redovisningskvartalet fortsatt, så att dessa fall stigit till 675, motsvarande 7·4 % av samtliga förseelser med känt berusningsmedel. Ökningen har varit allmän över hela landet, men särskilt avsevärd i västra och norra Sveriges städer och torde kunna sättas i samband med den höjning av vissa maltdryckers alkoholhalt, som börjat tillämpas mot slutet av föregående kvartal. Någon maltdryck, som i den gällande rusdrycksslagstiftningens mening gör skäl för benämningen öl, finnes dock fortfarande som bekant icke.

Under redovisningskvartalet hade i 2 988 eller 32·9 % av samtliga redovisade fyllerifall (med känt berusningsmedel) berusningen åstadkommits genom förtäring i betydande utsträckning av flera olika slag av rusdrycker. Då denna grupp av fylleriförseelser under andra kvartalet utgjorde 21·5 %, har sålunda betydelsen av dylika kombinerade berusningsmedel ökats i avsevärd grad. I främsta rummet gäller detta kombinationen spritdrycker och öl, på vars konto under andra och tredje kvartalen skrivits resp. 642 och 1 711 fall eller resp. 7·1 och 18·8 % av samtliga. Liksom enbart vin avtog däremot även sammansättningen spritdrycker och vin i betydelse som berusningsmedel, medan de två övriga sammansättningar, i vilka öl ingår, uppvisade ökat antal förseelser.

Sammanlagda antalet av egentliga *rusdrycker* föranledda fylleriförseelser utgjorde under kvartalet 7 271, motsvarande 80·1 % av samtliga orsaksredovisade fall. Motsvarande antal under de föregående kvartalen framgår av följande tablå:

	År 1917				År 1918				År 1919		
Absoluta tal	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.
Fylleriförseelser genom rusdrycker, antal	6 127	4 178	3 561	2 140	2 035	3 151	3 328	3 274	3 544	5 930	7 271
Ökn. (+) el. minskn. (—) från föreg. kv., antal	—	−1 949	−617	−1 421	−105	+1 116	+177	−54	+270	+2 386	+1 341
Relativa tal											
Fylleriförseelser genom rusdrycker, indextal	100	68	58	35	33	51	54	53	58	97	119
Ökn. (+) el. minskn. (—) från föreg. kv., procent	—	−31·8	−14·8	−39·9	−4·9	+54·8	+5·6	−1·6	+8·2	+67·3	+22·6
Andel av hela fylleri-frekvensen, procent	93·4	86·4	86·4	76·6	68·4	67·3	63·0	57·5	60·6	65·8	80·1

Antalet fylleriförseelser, vid vilka endast rusdrycker förtärts, har således från föregående kvartal ökats med 1 341 eller 22·6 %, varigenom erhållits talet 7 271, vilket väsentligt överskrider alla i den förelöpande fylleriförseelsestatistiken tidigare redovisade siffror. Då, såsom ovan påvisats, hela antalet fylleriförseelser under redovisningskvartalet ökats endast obetydligt, beror anmärkta förhållande på rusdrycksfallens starkt ökade andel av samtliga förseelser. Enligt tablåns nedersta rad av procenttal har ifrågavarande andel, som även förut under 1919 varit i avgjort tilltagande, nu uppnått $^4/_5$ eller i det närmaste samma relation som under tredje kvartalet 1917, efter vilken period den för den egentliga kristiden karakteristiska nedgången av detta procenttal begynte.

Den nyssnämnda ökningen betyder givetvis en motsvarande nedgång under innevarande år av surrogatens relativa betydelse som berusningsmedel. Med reservation för den ovan berör a, i vissa fall föreliggande svårigheten att härvid kunna draga någon bestämd gräns, återgivas talen för de fylleri-fall, då surrogat för rusdrycker uppgivas hava vållat ruset, i följande tablå:

	År 1917				År 1918				År 1919		
Absoluta tal	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.
Fylleriförseelser genom surrogat, antal	436	657	559	652	941	1 532	1 956	2 421	2 306	3 088	1 806
Ökn. (+) el. minskn. (—) från föreg. kv., antal	—	+221	−98	+93	+289	+591	+424	+465	−115	+782	−1 282
Relativa tal											
Fylleriförseelser genom surrogat, indextal	100	151	128	150	216	351	449	555	529	703	414
Ökn. (+) el. minskn. (—) från föreg. kv., procent	—	+50·7	−14·9	+16·6	+44·3	+62·8	+27·7	+23·8	−4·8	+33·9	−41·9
Andel av hela fylleri-frekvensen, procent	6·6	13·6	13·6	23·4	31·6	32·7	37·0	42·5	39·4	34·2	19·9

Såväl absolut som relativt taget har nedgången av antalet surrogatfall under kvartalet varit högst avsevärd. Detta innebär ett starkt bakslag mot

den sedan år 1917 fortgående trafiken med dylika onaturliga berusningsmedel, väsentligt starkare än det som konstaterats under första kvartalet 1919. Det å sid. 901 återgivna diagrammet åskådliggör ytterligare den i situationen härvid inträdda tvära förändringen, vilken utan tvivel i väsentlig mån är en följd av de fr. o. m. den 1 aug. gällande skärpta bestämmelserna för handeln med motorsprit.

Medan under år 1917 och början av år 1918 storstädernas fylleriförseelser merendels till relativt mindre del orsakades av surrogat än förhållandet var inom övriga delar av landet, äro sedan sommaren år 1918 förhållandena härutinnan omkastade, och ehuru surrogatfallens antal under redovisningskvartalet reducerats över hela landet, har sistnämnda åtskillnad ytterligare ökats. Under det att deras andel av samtliga förseelser i Stockholm och Göteborg, som av efterföljande sammanställning framgår, nedgått från 49·8 till 32·6 %, sjönk sålunda frekvensen i övriga Sverige med mer än 50 %:

Fylleriförseelser genom rusdrycksurrogat		År 1917				År 1918				År 1919		
		1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.
Stockholm och Göteborg	antal	165	221	147	262	395	738	1 254	1 637	1 834	2 443	1 472
	procent	6·4	13·0	9·8	24·0	28·4	33·4	42·1	48·1	52·5	49·8	32·6
Övriga Sverige	antal	271	436	412	390	546	794	702	781	472	645	334
	procent	6·8	13·9	15·7	22·9	34·4	32·1	30·5	34·3	20·0	15·7	7·3

Huru förbrukningen av rusdrycksurrogat sedan andra kvartalet 1918 varit koncentrerad till dessa båda storstäder, antyder även nedanstående tablå, i vilken nämnda städers andel av antalet fylleriförseelser genom surrogat jämföres med motsvarande relation beträffande rusdrycksfallen:

Fylleriförseelser i Stockholm och Göteborg i % av dylika i hela riket	År 1917				År 1918				År 1919		
	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.
Rusdrycksfall	39·4	35·3	37·8	38·8	48·9	46·8	51·9	54·1	46·9	41·5	41·9
Surrogatfall	37·8	33·6	26·3	40·2	42·0	48·2	64·1	67·7	79·5	79·1	81·5

Drygt 4/5 av samtliga surrogatfall inträffade således under tredje kvartalet 1919 i Stockholm och Göteborg, vilket innebär, att den under föregående kvartal tillfälligt hejdade koncentrationen av dylika förseelser till nämnda städer fortsatt. Då emellertid deras andel av de i sin helhet under kvartalet starkt ökade rusdrycksfallen varit ungefär konstant, har Stockholms och Göteborgs anpart av samtliga fylleriförseelser, som ovan nämnts, fortsatt sin redan förut under året konstaterade tillbakagång.

Vid den stora huvudmassan av surrogatfallen har det använda berusningsmedlet utgjorts av denaturerad sprit, nämligen vid 1 771 fylleriförseelser, motsvarande 19·5 % av samtliga förseelser med känt berusningsmedel. I jämförelse med närmast föregående kvartal betyder detta en nedgång med 1 225 fall eller omkring 41 %. Med den föregående starka ökningen av nämnda grupp som bakgrund framstår denna nedgang som än mera anmärkningsvärd:

Absoluta tal	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.
	År 1917				År 1918				År 1919		
Fylleriförseelser genom denaturerad sprit, antal	338	379	260	261	564	1 002	1 601	2 032	2 220	2 996	1 771
Ökn. (+) el. minskn. (—) från föreg. kv., antal	—	+41	—119	+1	+303	+438	+559	+431	+188	+776	—1 225
Relativa tal											
Fylleriförseelser genom denaturerad sprit, indextal . .	100	112	77	77	167	296	474	601	657	886	524
Ökn. (+) el. minskn. (—) från föreg. kv., procent	—	+12·1	—31·4	+0·4	+116·1	+77·7	+55·8	+26·9	+9·3	+35·0	—40·9
Andel av hela fylleri-frekvensen, procent.	5·2	7·8	6·3	9·3	18·9	21·4	30·3	35·7	37·9	33·2	19·5

Störst har minskningen av fylleriförseelser på grund av förtäring av denaturerad sprit varit i västra och norra Sverige, t. ex. i Göteborg nära 70 %, medan i södra Sverige, däribland även i Malmö, ställningen visat sig i stort sett oförändrad. I Stockholm var tillbakagången omkring 28 % och således något långsammare än den för riket genomsnittliga. Fördelas slutligen hela antalet sådana förseelser på Stockholm och Göteborg samt på övriga orter, erhållas följande tal:

		1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.
		År 1918				År 1919		
Antal fylleri-förs. genom denaturerad sprit i	Stockholm och Göteborg . .	243	571	1 172	1 573	1 811	2 430	1 469
	övriga orter .	321	431	429	459	409	566	302

Den fr. o. m. ingången av år 1919 minskade användningen av tekniska preparat som berusningsmedel har under kvartalet ytterligare markerats. Mot 389 fylleriförseelser, som tillskrivits förtäring av dylika preparat under sista kvartalet 1918, stå under 1919 års tre första kvartal resp. 86, 92 och 35 fall. Av sistnämnda antal komma 23 fall på norra Sverige, varest dylika berusningsfall av gammalt plägat förekomma, varför således i övriga delar av landet de tekniska preparaten numera synas sakna nämnvärd betydelse som berusningsmedel.

Huvudtabellen upptar även uppgifter om *åtkomstsättet* för berusningsmedlen, och lämnas i efterföljande tablå ett sammandrag av dessa data, som tillåter en ungefärlig uppskattning av utminuterings- och utskänkningsställenas samt surrogatförsäljningens och även — i viss mån — den olagliga rusdrycks-hanteringens relativa betydelse för fylleriförekvensen under kvartalet.

Av dessa, enligt sakens natur delvis icke så alldeles tillförlitliga, uppgifter att döma skulle sålunda från den mera legitima rusdrycks-hanteringen under tredje kvartalet hava härrört sammanlagt 3 758 förseelser motsvarande 41·4 % av samtliga. Motsvarande siffror för de båda föregående kvartalen innevarande år voro resp. 1 995 och 2 956 eller resp. 34·1 och 32·8 %. Större delen av ökningen under redovisningskvartalet faller härvid på grup-

Berusningsmedlets art och åtkomstsätt	Stockholms stad	Östra Sverige		Småland och öarna		Södra Sverige		Västra Sverige		Norra Sverige		Hela riket			
		städer	landsbygd	städer	landsbygd	städer	landsbygd	städer	landsbygd	städer	landsbygd	städer	landsbygd	tillhopa antal	tillhopa procent
Hela antalet fylleriförseelser med känt åtkomstsätt för berusningsmedlet	3 011	772	129	315	44	1000	55	2728	113	762	148	8 588	489	9 077	100·0
Därav fall, där berusningsmedlet utgjorts av	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%		
rusdrycker: från utminuteringsställe	4·3	12·6	22·5	18·1	38·6	21·0	29·1	12·8	20·4	15·2	18·9	11·2	23·1	1 070	11·8
rusdrycker: från bolagsutskänkningsställe	1·9	13·5	0·8	9·2	—	8·8	3·6	6·2	6·2	5·6	6·1	5·7	3·9	510	5·6
rusdrycker: från restaurang, ölstuga o. d.	12·5	15·4	13·2	20·0	—	18·5	3·7	25·6	11·5	24·8	4·0	19·0	7·8	1 669	18·4
rusdrycker: från både utminuterings- och utskänkningsställe	1·1	9·6	7·7	13·7	6·8	11·4	1·8	5·8	6·2	8·7	0·7	5·7	4·5	509	5·6
rusdrycker: genom förmedling av andra vid privata samkväm o. d.	13·6	21·6	11·6	22·5	31·8	21·4	41·8	22·5	25·7	25·4	33·8	19·4	26·8	1 801	19·8
rusdrycker: genom förmedling av andra samt å utskänkningsställe	2·7	16·6	7·0	8·9	—	11·8	14·6	11·5	0·9	10·8	4·1	8·7	4·9	774	8·5
rusdrycker: genom olaglig rusdrycksförsäljning	21·5	2·8	17·0	0·6	—	0·8	1·8	3·7	9·7	3·8	25·7	9·4	14·7	877	9·7
rusdrycker: på annat (eller obekant) sätt	0·4	1·0	0·8	1·6	18·2	0·7	—	0·3	0·9	0·9	2·7	0·5	2·9	61	0·7
rusdrycksurrogat: från försäljningsställe	0·1	0·8	3·9	0·6	2·3	0·6	—	0·8	1·8	1·3	2·0	0·6	2·2	60	0·7
rusdrycksurrogat: genom förmedling av andra	41·9	4·8	13·9	4·4	—	4·8	1·8	10·3	14·1	2·8	2·0	19·4	7·8	1 702	18·7
rusdrycksurrogat: på annat (eller obekant) sätt	—	1·3	1·6	0·4	2·3	0·7	1·8	0·5	2·6	0·7	—	0·4	1·4	44	0·5

pen »restaurang, ölstuga o. d.», där 1 669 personer uppgivas hava erhållit sitt rus, mot 1 007 och 1 195 under första och andra kvartalen, men även beträffande övriga utskänkningsställen kan en ökning konstateras med omkring 35 %. Stegringen torde kunna sättas i samband med den under kvartalet företagna ökningen utav tilldelningen av spritdrycker till restaurangerna, vilken uppgivits utgöra omkring 50 %.

Ehuru även den utminuterade mängden spritdrycker torde varit större till följd därav, att den enligt nuvarande tillämpning av gällande rusdrycks-lagstiftning medgivna, i regel till 3 liter uppgående, ehuru delvis med accis belagda kvantiteten kunnat erhållas under hela kvartalet (mot endast under någon månad föregående kvartal), har antalet fyllerifall, vid vilka rusdrycker uppgivits hava erhållits från utminuteringsställe, ökats endast obetydligt. Det nu sagda gäller dock närmast städerna, varemot å landsbygden fylleriförseelser genom utminuteringsvis inköpt brännvin o. d. stigit från 16·1 till 23·1 %.

Av tablån framgår ävenledes, att beträffande de olika åtkomstsättens betydelse de lokala skiljaktigheterna äro avsevärda. Så t. ex. utgjorde antalet »legitima» fall, om därmed förstås de fyra första grupperna i tabellen, i Stockholm icke fullt 20 %, men i städerna i västra Sverige omkring hälften

och i södra Sverige nära 60 % av samtliga. För Göteborg och Malmö voro talen resp. 46 och 56 %.

Emellertid har antalet fylleriförseelser, vid vilka rusdryckerna helt eller delvis erhållits genom »förmedling av andra», vid privata samkväm o. d. under kvartalet ytterligare stigit, vilket framgår av följande sammanställning:

Åtkomstsätt	År 1919		
	1 kv.	2 kv.	3 kv.
Genom förmedling av andra vid privata samkväm o. d.	976	1 956	1 801
Genom förmedling av andra samt å utskänkningsställe	261	421	774
Tillhopa, antal	1 237	2 377	2 575
Tillhopa, procent av samtliga	21·1	26·4	28·4

Medan en del av dessa fall äro att tillskriva den lagliga rusdryckshanteringen, utgör en annan del i själva verket fall av olaglig rusdryckshantering. Dennas inverkan på fyllerifrekvensen uttömmes sålunda ingalunda genom de 877 fylleriförseelser, motsvarande 9·7 % av samtliga, vilka av polismyndigheterna, som ovan nämnts, konstaterats böra tillskrivas hembränning i en eller annan form.

Beträffande surrogatfallens fördelning i ifrågavarande avseende lämnar även följande tablå upplysning:

	År 1918		År 1919		
	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.
Hela antalet fylleriförseelser genom rusdrycks-surrogat	1 956	2 421	2 306	3 088	1 806
Därav					
från försäljningsställe	323	357	97	93	60
genom förmedling av andra	1 493	1 902	2 159	2 898	1 702
på annat (eller obekant) sätt	140	162	50	97	44

Försäljningsställenas betydelse för trafiken med rusdrycksurrogat har under redovisningskvartalet således ytterligare nedgått. Den kraftiga minskningen av de båda övriga, smyghandeln på förevarande område inneslutande, grupperna står givetvis i samband med de ovan omnämnda inskränkningarna av handeln särskilt med motorsprit, vilka bestått under kvartalets två sista månader.

I föregående kvartalsredogörelse har i jämförelsesyfte en sammanställning gjorts mellan den svenska fylleristatistiken och de motsvarande uppgifter för Norge, som lämnas i »Meddelelser fra det Statistiske Centralbyrå», vilken här fullföljes för innevarande års tredje kvartal:

Fylleriförseelser:		År 1917				År 1918				År 1919		
		1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.
Sverige	antal	6 651	4 897	4 148	2 811	3 006	4 740	5 343	5 765	5 917	9 121	9 222
	indextal [a][1] 100	74	62	42	45	71	80	87	89	137	139	
	indextal [b][2] 119	87	74	50	54	85	95	103	106	163	165	
Norge	antal	10 405	9 555	5 945	5 204	5 231	5 697	5 956	6 030	7 783	10 859	10 285
	indextal [a][1] 100	92	57	50	50	55	57	58	75	104	99	
	indextal [b][2] 138	127	79	69	69	76	79	80	103	144	136	

[1] Antalet förseelser 1 kv. 1917 satt lika med 100.
[2] Genomsnittliga antalet förseelser under de 11 kvartalen satt lika med 100.

Ehuru nämnda länders alkohollagstiftning under kristiden ju icke följt samma linjer, eftersom i Sverige tillämpats restriktionssystem men i Norge förbudssystem (mot spritdrycker och heta viner), visa emellertid indextalen en anmärkningsvärd överensstämmelse i utvecklingen av fyllerifrekvensen under nämnda år. I båda länderna inträffade lägsta antalet förseelser under fjärde kvartalet 1917, varefter frekvenstalen stiga i såväl Sverige och Norge, om än i något långsammare tempo i det senare landet. Med det nu redovisade tredje kvartalet synes emellertid likformigheten i viss mån brytas, i det att fylleriförseelsernas antal i Norge nedgått med några hundratal, medan de i Sverige fortfarande befunnit sig i långsamt tilltagande. Alltjämt ligger dock totalsumman fylleriförseelser i förstnämnda land icke oväsentligt högre, ehuru Norges folkmängd utgör mindre än hälften av Sveriges.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Område	Invånarantal den 1 jan. 1919	Hela antalet fylleriförseelser	Därav sådana, rörandevilka berusningsmedlet uppgivits	Antal fylleriförseelser, där huvud-											
					därav huvudsakligen										
				spritdrycker (bränvin, konjak, punsch o. d.)	från utminuteringsställe	å bolagsutskänkningsställe	å restaurang	genom olaglig rusdrycksbantering vid privata sammkväm o. d.	genom förmedling av andra, (eller på annat sätt)	vin	därav utskänkt vin	öl (andra maltdrycker)	därav utskänkt öl	spritdrycker och vin	därav utskänkta spritdrycker
1	*Stockholms stad* . .	**408 456**	**3 102**	**3 011**	**914**	110	9	28	226	541	**169**	82	**170**	148	**178**	89
2	*Stockholms län* . .	**232 349**	**175**	**174**	**39**	10	—	7	11	11	**8**	7	**5**	3	**15**	7
	därav															
3	Södertälje	14 347	50	49	7	1	—	—	3	3	3	3	3	3	2	2
4	övriga städer	15 539	68	68	15	8	—	—	7	—	1	1	—	—	5	3
5	landsbygden	202 463	57	57	17	1	—	7	1	8	4	3	2	—	8	2
6	*Uppsala län* . . .	**134 622**	**131**	**131**	**86**	18	1	1	45	1	**1**	1	**3**	1	**13**	5
	därav															
7	Uppsala	27 696	102	102	49	11	1	1	35	1	1	1	1	—	13	5
8	Enköping	5 843	21	21	11	4	—	—	7	—	—	—	2	1	—	—
9	landsbygden	101 083	8	8	6	3	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—
10	*Södermanlands län* .	**188 910**	**194**	**175**	**74**	22	1	13	32	6	**3**	1	**2**	2	**17**	11
	därav															
11	Nyköping	11 244	34	33	14	2	—	—	8	4	—	—	—	—	2	1
12	Eskilstuna	30 354	88	88	32	7	1	12	12	—	2	1	1	1	10	8
13	övriga städer	15 961	56	38	16	2	—	1	11	2	1	—	1	1	3	2
14	landsbygden	131 951	16	16	12	11	—	—	1	—	—	—	—	—	2	—
15	*Östergötlands län* .	**301 753**	**238**	**237**	**40**	19	4	4	12	1	—	—	**9**	5	**11**	9
	därav															
16	Linköping	26 060	75	75	16	8	1	2	5	—	—	—	5	1	4	4
17	Norrköping	56 872	107	106	11	5	2	2	2	—	—	—	4	4	6	4
18	övriga städer	12 483	28	28	7	2	1	—	3	1	—	—	—	—	1	1
19	landsbygden	206 338	28	28	6	4	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
20	*Jönköpings län* . .	**223 878**	**145**	**145**	**66**	28	4	2	31	1	2	—	**10**	6	**10**	1
	därav															
21	Jönköping	28 684	54	54	16	8	—	1	7	—	1	—	5	5	1	1
22	övriga städer	28 373	68	68	40	19	4	1	15	1	1	—	2	1	2	—
23	landsbygden	166 821	23	23	10	1	—	—	9	—	—	—	3	—	7	—
24	*Kronobergs län* . .	**157 786**	**36**	**33**	**26**	9	1	4	12	—	—	—	—	—	1	—
	därav															
25	Växjö	8 911	27	27	20	3	1	4	12	—	—	—	—	—	1	—
26	landsbygden	148 875	9	6	6	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	*Kalmar län* . . .	**229 480**	**131**	**131**	**71**	27	4	7	28	5	—	—	**3**	2	**9**	6
	därav															
28	Kalmar	16 608	49	49	31	8	—	1	20	2	—	—	2	2	7	4
29	Västervik	11 845	45	45	24	9	4	4	5	2	—	—	1	—	1	1
30	övriga städer	13 113	24	24	6	4	—	2	—	—	—	—	—	—	1	1
31	landsbygden	187 914	13	13	10	6	—	—	3	1	—	—	—	—	—	—

17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	
sakliga berusningsmedlet utgjordes av												Antal förseelser med känt berusningsmedel, nämligen											
					därav							*rusdrycker*, som huvudsakligen erhållits								*rusdrycks-surrogat*			
sprit-drycker och öl	därav utskänkta spritdrycker	*sprit-drycker, vin och öl*	därav utskänkta spritdrycker	*vin och öl*	från utminuteringsställe	från både utminuteringsställe och utskänkningsställe	från utskänkningsställe	*denaturerad sprit*	därav tillsammans med rusdrycker	*tekniska preparat*	därav tillsammans med rusdrycker	från utminuteringsställe	från bolagsutskänkningsställe	från restaurang, ölstuga o. d.	från både utminuteringsställe och utskänkningsställe	vid privata sammanträden o. d. genom förmedling av andra, samt å utskänkningsställe	genom förmedling av andra	genom olaglig rusdrycks-hantering	på annat (eller obekant) sätt	från försäljningsställe	genom förmedling av andra	på annat (eller obekant) sätt	
184	24	**59**	31	**73**	26	16	31	**1 262**	101	**2**	—	129	57	376	38	410	81	648	13	3	1 261	—	1
56	12	**16**	3	**3**	—	2	1	**31**	8	**1**	1	20	13	27	19	16	24	19	4	3	21	8	2
23	7	3	2	2	—	2	—	6	2	—	—	2	8	9	5	3	11	5	—	—	2	4	3
31	4	10	1	1	—	—	1	4	2	1	1	12	5	5	14	10	13	1	3	—	3	2	4
2	1	3	—	—	—	—	—	21	4	—	—	6	—	13	—	3	—	13	1	3	16	2	5
30	6	**10**	7	**2**	—	—	2	**5**	1	**1**	1	17	13	11	12	50	20	2	—	—	5	1	6
21	3	9	7	2	—	—	2	5	1	1	1	10	9	11	8	38	18	2	—	—	5	1	7
7	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	3	—	3	9	2	—	—	—	—	—	8
2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	—	1	3	—	—	—	—	—	—	9
42	14	**17**	10	**8**	1	2	5	**11**	8	**1**	1	26	12	48	9	44	22	7	—	2	9	1	10
8	1	9	4	—	—	—	—	—	—	—	—	2	6	—	—	15	6	4	—	—	—	—	11
26	11	6	6	1	—	—	1	10	8	—	—	10	6	38	4	13	12	—	—	2	8	—	12
8	2	2	—	6	—	2	4	—	—	1	1	3	—	10	4	13	4	3	—	—	—	1	13
—	—	—	—	1	1	—	—	1	—	—	—	11	—	—	1	3	—	—	—	—	1	—	14
116	51	**25**	7	**14**	3	3	8	**22**	17	—	—	36	57	26	30	21	42	1	2	5	17	—	15
35	7	3	—	8	2	2	4	4	2	—	—	25	10	8	12	9	7	—	—	2	2	—	16
65	40	4	3	3	—	1	2	13	11	—	—	3	42	11	8	3	24	1	1	1	12	—	17
12	3	4	3	2	1	—	1	2	2	—	—	3	5	4	4	6	3	—	1	—	2	—	18
4	1	14	1	1	—	—	1	3	2	—	—	5	—	3	6	3	8	—	—	2	1	—	19
29	6	**8**	5	**3**	1	2	—	**15**	9	**2**	1	31	8	15	15	41	10	—	8	3	12	2	20
20	5	3	2	2	—	2	—	6	5	—	—	9	—	13	9	9	8	—	—	2	3	1	21
9	1	4	3	1	1	—	—	8	3	1	1	19	8	2	5	22	2	—	1	—	9	—	22
—	—	1	—	—	—	—	—	1	1	1	—	3	—	—	1	10	—	—	7	1	—	1	23
5	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	9	1	5	—	12	6	—	—	—	—	—	24
5	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	3	1	5	—	12	6	—	—	—	—	—	25
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26
32	19	**12**	8	**2**	—	—	2	**2**	2	—	—	28	20	28	10	30	6	2	5	—	2	—	27
5	1	1	—	1	—	—	1	2	2	—	—	9	—	9	3	22	2	2	—	—	2	—	28
18	14	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	8	16	8	4	4	3	—	2	—	—	—	29
6	4	10	7	1	—	—	1	—	—	—	—	5	4	11	1	—	1	—	2	—	—	—	30
3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6		—	2	4	—	—	1	—	—	—	31

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
				Antal fylleriförseelser, där huvud-											
Område	Invånarantal den 1 jan. 1919	Hela antalet fylleriförseelser	Därav sådana, rörande vilka berusningsmedlet uppgivits	*spritdrycker* (brännvin, konjak, punsch o. d.)	därav huvudsakligen					*vin*	därav utskänkt vin	*öl* andra maltdrycker)	därav utskänkt öl	*spritdrycker och vin*	därav utskänkta spritdrycker
					från utminuteringsställe	å bolagsutskänkningsställe	å restaurang	genom förmedling av andra, vid privata samkväm o. d.	genom olaglig rusdrycksförsäljning (eller på annat sätt)						
1	*Gottlands län* . .	**56 028**	**50**	**50**	**8**	7	—	—	1	—	—	—	**2**	2	—	—
	därav															
2	Visby	9 781	48	48	6	5	—	—	1	—	—	—	2	2	—	—
3	landsbygden	46 247	2	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	*Blekinge län* . . .	**148 458**	**98**	**98**	**45**	24	1	1	19	—	—	—	**5**	4	—	—
	därav															
5	Karlskrona	27 642	48	48	13	7	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—
6	övriga städer	14 463	40	40	23	11	—	1	11	—	—	—	5	4	—	—
7	landsbygden	106 353	10	10	9	6	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—
8	*Kristianstads län* .	**238 998**	**185**	**185**	**88**	32	2	11	41	2	—	—	1	—	**7**	2
	därav															
9	Kristianstad	12 498	99	99	52	23	—	8	20	1	—	—	1	—	1	1
10	övriga städer	10 630	56	56	16	2	2	3	9	—	—	—	—	—	3	1
11	landsbygden	215 870	30	30	20	7	—	—	12	1	—	—	—	—	3	—
12	*Malmöhus län* . .	**479 197**	**776**	**772**	**342**	143	14	55	124	6	**3**	3	**28**	22	**16**	12
	därav															
13	Malmö	110 459	[1] 498	494	252	103	13	38	96	2	1	1	26	20	13	11
14	Lund	22 918	46	46	28	18	1	3	5	1	—	—	—	—	—	—
15	Landskrona	18 740	47	47	10	4	—	3	3	—	—	—	1	1	1	1
16	Hälsingborg	45 330	[2] 94	94	30	8	—	8	11	3	1	1	—	—	2	—
17	Ystad	11 314	20	20	5	3	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—
18	Trälleborg	10 812	23	23	4	1	—	1	2	—	1	1	1	1	—	—
19	övriga städer	7 141	33	33	5	4	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
20	landsbygden	252 483	15	15	8	2	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—
21	*Hallands län* . .	**148 040**	**120**	**118**	**44**	19	1	4	19	1	**3**	1	**3**	3	**17**	9
	därav															
22	Halmstad	18 759	35	35	12	9	—	1	2	—	—	—	1	1	1	—
23	övriga städer	15 891	85	83	32	10	1	3	17	1	3	1	2	2	16	9
24	landsbygden	113 390	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	*Göteborgs o. Bohus län*	**416 508**	**1 687**	**1 678**	**605**	105	14	91	329	66	**44**	22	**337**	256	**33**	23
	därav															
26	Göteborg	197 421	1 513	1 508	555	85	14	88	307	61	44	22	309	235	32	23
27	Uddevalla	13 596	38	38	19	10	—	1	8	—	—	—	2	1	—	—
28	övriga städer	10 784	65	65	11	5	—	2	3	1	—	—	14	12	1	—
29	landsbygden	194 707	71	67	20	5	—	—	11	4	—	—	12	8	—	—
30	*Älvsborgs län* . .	**298 078**	**296**	**293**	**112**	53	8	10	41	—	**12**	10	5	4	**45**	12
	därav															
31	Trollhättan	14 887	90	90	20	7	5	—	8	—	—	—	4	3	1	1
32	Borås	23 811	122	122	45	20	3	5	17	—	11	9	1	1	41	11
33	övriga städer	22 937	82	79	46	25	—	5	16	—	1	1	—	—	3	—
34	landsbygden	236 443	2	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

[1] Därav 6, som erhållit berusningsmedlet i Danmark.
[2] » 3, » » » » »

17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	
sakliga berusningsmedlet utgjordes av												Antal förseelser med känt berusningsmedel, nämligen											
					därav							*rusdrycker*, som huvudsakligen erhållits								*rusdrycks-surrogat*			
sprit-drycker och öl	därav utskänkta spritdrycker	*sprit-drycker, vin och öl*	därav utskänkta spritdrycker	*vin och öl*	från utminuteringsställe	från både utminuteringsställe och utskänkningsställe	från utskänkningsställe	*denaturerad sprit*	därav tillsammans med rusdrycker	*tekniska preparat*	därav tillsammans med rusdrycker	från utminuteringsställe	från bolagsutskänkningsställe	från restaurang, ölstuga o. d.	från både utminuteringsställe och utskänkningsställe	vid privata sammankomster o. d. genom förmedling av andra samt å utskänkningsställe	genom förmedling av andra	genom olaglig rusdrycks-hantering	på annat (eller obekant) sätt	från försäljningsställe	genom förmedling av andra	på annat (eller obekant) sätt	
19	1	**11**	3	**10**	—	1	9	—	—	—	—	6	—	15	21	2	6	—	—	—	—	—	1
19	1	11	3	10	—	1	9	—	—	—	—	4	—	15	21	2	6	—	—	—	—	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
42	21	**2**	1	—	—	—	—	**4**	—	—	—	25	21	7	7	22	12	—	—	1	2	1	4
32	17	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	6	15	2	5	6	12	—	—	—	1	1	5
9	3	1	1	—	—	—	—	2	—	—	—	13	4	5	2	14	—	—	—	1	1	—	6
1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	7
75	16	**12**	5	**2**	—	—	2	—	—	—	—	36	10	28	27	44	35	2	3	—	—	—	8
44	10	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	6	13	9	20	23	1	1	—	—	—	9
27	6	8	4	2	—	—	2	—	—	—	—	3	4	14	17	10	6	—	2	—	—	—	10
4	—	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	1	1	14	6	1	—	—	—	—	11
279	84	**29**	16	**14**	1	2	11	**60**	18	**1**	1	164	59	152	81	171	78	2	4	6	48	7	12
144	42	13	5	7	—	2	5	37	7	1	1	106	39	90	39	114	66	2	—	1	32	5	13
9	6	1	1	—	—	—	—	8	—	—	—	18	3	8	2	6	—	—	1	2	5	1	14
31	6	—	—	1	—	—	1	3	2	—	—	4	3	9	15	6	7	—	—	—	3	—	15
50	16	4	2	—	—	—	—	7	5	—	—	17	3	24	8	31	1	—	3	1	6	—	16
10	2	3	2	2	—	—	2	—	—	—	—	7	2	5	4	2	—	—	—	—	—	—	17
11	8	3	2	1	1	—	—	2	1	—	—	1	9	4	1	5	1	—	—	1	1	—	18
19	3	5	4	3	—	—	3	1	1	—	—	8	—	11	12	—	1	—	—	1	—	—	19
5	1	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	3	—	1	—	7	2	—	—	—	1	1	20
32	12	**7**	3	**4**	—	—	4	**8**	1	—	—	26	9	26	20	21	7	1	—	1	6	1	21
10	4	2	2	1	—	—	1	8	1	—	—	8	2	6	6	3	2	—	—	1	6	1	22
22	8	5	1	3	—	—	3	—	—	—	—	18	7	20	14	18	5	1	—	—	—	—	23
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24
274	68	**58**	32	**96**	12	8	76	**230**	86	**1**	—	152	52	530	53	386	169	103	2	12	214	5	25
228	61	46	27	86	12	7	67	207	67	1	—	126	46	491	36	360	148	92	1	10	195	3	26
11	—	1	—	1	—	—	1	4	3	—	—	11	1	3	2	8	9	—	—	—	4	—	27
19	6	7	5	8	—	1	7	5	5	—	—	5	2	29	8	4	11	—	1	—	5	—	28
16	1	4	—	1	—	—	1	14	11	—	—	10	3	7	7	14	1	11	—	2	10	2	29
68	34	**22**	7	**15**	—	2	13	**14**	12	—	—	57	63	22	35	50	52	—	—	2	10	2	30
44	23	10	4	4	—	—	4	7	6	—	—	9	23	6	10	15	20	—	—	—	7	—	31
4	—	7	3	10	—	2	8	3	3	—	—	19	27	11	16	17	29	—	—	—	3	—	32
20	11	4	—	1	—	—	1	4	3	—	—	28	13	5	9	17	3	—	—	2	—	2	33
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	34

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
				Antal fylleriförseelser, där huvud-											
					därav huvudsakligen										
Område	Invånarantal den 1 jan. 1919	Hela antalet fylleriförseelser	Därav sådana, rörande vilka berusningsmedlet uppgivits	*spritdrycker* (bränvin, konjak, punsch o. d.)	från utminuteringsställe	å bolagsutskänkningsställe	å restaurang	genom förmedling av andra, vid privata sammankomster o. d.	genom olaglig rusdrycksförsäljning (eller på annat sätt)	*vin*	därav utskänkt vin	*öl* (andra maltdrycker)	därav utskänkt öl	*spritdrycker och vin*	därav utskänkta spritdrycker
1	*Skaraborgs län* . .	**243 178**	**192**	**192**	**73**	50	2	7	12	2	**1**	1	**8**	6	—	—
	därav															
2	städerna	42 459	182	182	69	48	2	7	10	2	1	1	8	6	—	—
3	landsbygden	200 719	10	10	4	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
4	*Värmlands län* . .	**264 023**	**371**	**371**	**163**	41	6	23	91	2	**6**	5	**17**	6	**27**	14
	därav															
5	Karlstad	18 820	241	241	106	14	4	19	68	1	2	1	10	1	23	12
6	Kristinehamn	10 729	56	56	30	16	—	1	12	1	4	4	4	4	3	2
7	övriga städer	10 093	60	60	16	7	—	1	8	—	—	—	3	1	1	—
8	landsbygden	224 381	14	14	11	4	2	2	3	—	—	—	—	—	—	—
9	*Örebro län* . . .	**215 774**	**191**	**189**	**77**	28	—	6	39	4	**3**	1	**5**	2	**12**	7
	därav															
10	Örebro	34 861	118	117	36	11	—	6	19	—	1	—	5	2	9	4
11	övriga städer	7 384	53	52	26	11	—	—	12	3	2	1	—	—	3	3
12	landsbygden	173 529	20	20	15	6	—	—	8	1	—	—	—	—	—	—
13	*Västmanlands län* .	**166 694**	**185**	**184**	**73**	24	—	2	33	14	**9**	8	**4**	2	**19**	8
	därav															
14	Västerås	28 608	103	102	33	8	—	—	21	4	6	5	4	2	11	5
15	övriga städer	19 480	62	62	24	12	—	2	9	1	3	3	—	—	7	3
16	landsbygden	118 606	20	20	16	4	—	—	3	9	—	—	—	—	1	—
17	*Kopparbergs län* . .	**249 878**	**138**	**133**	**69**	12	1	3	29	24	**7**	2	**21**	9	**2**	2
	därav															
18	Falun	12 206	58	55	18	6	1	3	6	2	1	1	14	9	2	2
19	övriga städer	13 966	23	22	15	3	—	—	11	1	1	1	—	—	—	—
20	landsbygden	223 706	57	56	36	3	—	—	12	21	5	—	7	—	—	—
21	*Gävleborgs län* . .	**264 323**	**261**	**261**	**111**	25	—	15	59	12	**7**	2	**16**	12	**14**	8
	därav															
22	Gävle	36 194	91	91	52	16	—	4	32	—	6	1	1	—	11	7
23	Söderhamn	11 084	64	64	6	2	—	1	3	—	1	1	6	4	1	—
24	Hudiksvall	7 325	69	69	32	4	—	10	15	3	—	—	7	7	1	1
25	landsbygden	209 720	37	37	21	3	—	—	9	9	—	—	2	1	1	—
26	*Västernorrlands län* .	**261 550**	**194**	**191**	**56**	27	2	4	19	4	**3**	2	**17**	17	**17**	11
	därav															
27	Härnösand	9 990	42	42	10	8	—	1	1	—	1	1	2	2	8	5
28	Sundsvall	16 730	122	122	30	13	—	3	10	4	—	—	15	15	6	4
29	övriga städer	6 736	24	21	12	4	1	—	7	—	2	1	—	—	3	2
30	landsbygden	228 094	6	6	4	2	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—
31	*Jämtlands län* . .	**130 138**	**166**	**166**	**70**	27	—	1	33	9	**3**	3	**2**	1	**51**	31
	därav															
32	Östersund	13 006	149	149	58	24	—	1	24	9	1	1	—	—	50	31
33	landsbygden	117 132	17	17	12	3	—	—	9	—	2	2	2	1	1	—

17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	
sakliga berusningsmedlet utgjordes av												Antal förseelser med känt berusningsmedel, nämligen											
					därav							*rusdrycker*, som huvudsakligen erhållits								*rusdrycks-surrogat*			
sprit-drycker och öl	därav utskänkta spritdrycker	*sprit-drycker, vin och öl*	därav utskänkta spritdrycker	*vin och öl*	från utminuteringsställe	från både utminuteringsställe och utskänkningsställe	från utskänkningsställe	*denaturerad sprit*	därav tillsammans med rusdrycker	*tekniska preparat*	därav tillsammans med rusdrycker	från utminuteringsställe	från bolagsutskänkningsställe	från restaurang, ölstuga o. d.	från både utminuterings- och utskänkning-ställe	från både utminuteringsställe vid privata samkväm o. d.	genom förmedling av andra, samt å utskänkningsställe	genom förmedling av andra	genom olaglig rusdrycks-hantering	på annat (eller okänt) sätt	från försäljning-ställe	roj unonsmedling av andra	på annat (eller okänt) sätt	
66	22	12	6	5	—	—	5	27	15	—	—	52	18	33	23	16	18	1	4	4	20	3	1
66	22	12	6	5	—	—	5	21	15	—	—	50	18	31	23	16	18	1	4	4	14	3	2
—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	6	—	3
80	14	18	4	11	2	2	7	46	25	3	3	52	12	64	17	124	48	4	1	2	41	6	4
59	11	9	1	1	1	—	—	28	16	3	3	22	8	38	9	96	33	3	1	2	27	2	5
1	—	4	3	5	1	—	4	5	—	—	—	17	—	18	2	13	—	1	—	—	3	2	6
18	1	5	—	5	—	2	3	12	9	—	—	9	2	4	6	12	15	—	—	—	11	1	7
2	2	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	4	2	4	—	3	—	—	—	—	—	1	8
48	22	24	18	11	2	2	7	9	3	—	—	33	23	37	16	46	21	3	1	2	7	—	9
31	15	20	14	7	1	1	5	8	3	—	—	15	13	32	14	23	12	—	—	1	7	—	10
12	5	4	4	4	1	1	2	1	—	—	—	12	8	5	2	12	9	3	—	1	—	—	11
5	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	2	—	—	11	—	—	1	—	—	—	12
41	7	24	11	8	2	2	4	6	4	—	—	27	10	29	14	51	29	15	3	1	3	2	18
22	5	17	6	6	2	2	2	3	2	—	—	9	5	18	8	37	14	6	2	—	3	—	14
17	2	6	4	2	—	—	2	3	2	—	—	14	5	10	4	11	14	—	1	1	—	2	15
2	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	1	2	3	1	9	—	—	—	—	16
17	6	4	—	3	—	—	3	6	2	4	2	25	1	24	4	38	7	22	2	1	7	2	17
11	6	2	—	2	—	—	2	2	2	3	1	10	1	22	2	9	4	1	1	—	3	2	18
4	—	—	—	1	—	—	1	1	—	—	—	5	—	2	2	10	1	1	—	—	1	—	19
2	—	2	—	—	—	—	—	3	—	1	1	10	—	—	—	19	2	20	1	1	3	—	20
68	18	15	5	21	2	1	18	6	2	3	3	30	20	53	10	62	50	24	3	3	5	1	21
9	2	2	1	4	—	—	4	6	2	—	—	17	4	15	4	30	13	1	1	—	5	1	22
20	4	13	4	16	1	1	14	—	—	1	1	4	16	12	5	4	22	—	—	1	—	—	23
28	7	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	4	—	25	1	19	14	5	—	1	—	—	24
11	—	—	—	1	1	—	—	—	—	1	1	5	—	1	—	9	1	18	2	1	—	—	25
68	10	11	9	16	2	—	14	1	—	4	4	27	16	52	42	22	17	9	1	2	3	—	26
8	4	5	5	5	2	—	3	—	—	3	3	10	8	18	3	2	1	1	1	2	1	—	27
56	5	3	1	10	—	—	10	1	—	1	1	12	1	37	36	11	15	8	—	—	2	—	28
1	1	2	2	1	—	—	1	—	—	—	—	3	6	1	2	8	1	—	—	—	—	—	29
1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	30
9	3	25	14	—	—	—	—	3	1	3	2	28	—	53	10	50	7	10	2	4	2	—	31
9	3	25	14	—	—	—	—	3	1	3	2	25	—	50	10	39	7	10	2	4	2	—	32
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3	—	11	—	—	—	—	—	—	33

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
					Antal fylleriförseelser, där huvud-											
						därav huvudsakligen										
	Område	Invånarantal den 1 jan. 1919	Hela antalet fylleriförseelser	Därav sådana, rörande vilka berusningsmedlet uppgivits	*spritdrycker* (brännvin, konjak, punsch o. d.)	från utminuteringsställe	å bolagsutskänkningsställe	å restaurang	genom förmedling av andra, vid privata sammankomster o. d.	genom olaglig rusdrycksförsäljning (eller på annat sätt)	*vin*	därav utskänkt vin	*öl* (andra maltdrycker)	därav utskänkt öl	*spritdrycker och vin*	därav utskänkta spritdrycker
1	*Västerbottens län* .	**177 049**	**67**	**66**	**23**	10	—	3	10	—	**3**	—	—	—	**11**	5
	därav															
2	städerna	9 864	64	63	20	10	—	3	7	—	3	—	—	—	11	5
3	landsbygden	167 185	3	3	3	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—
4	*Norrbottens län* . .	**178 702**	**93**	**93**	**62**	11	12	1	36	2	4	3	2	—	**8**	4
	därav															
5	Luleå	10 283	17	17	14	1	—	—	13	—	1	—	—	—	—	—
6	övriga städer	10 824	47	47	28	5	4	1	16	2	2	2	—	—	8	4
7	landsbygden	157 595	29	29	20	5	8	—	7	—	1	1	2	—	—	—
	S:a för *tredje* kvartalet															
8	städerna . . antal	1 682 845	8 725	8 588	3 048	794	75	294	1 225	660	279	148	645	503	510	274
9	städerna . . procent	—	—	100·0	35·5	9·2	0·9	3·4	14·3	7·7	3·2	1·7	7·5	5·9	5·9	3·2
10	landsbygden . antal	4 131 005	497	489	269	87	12	9	107	54	12	6	30	10	23	2
11	landsbygden . procent	—	—	100·0	55·0	17 8	2·5	1·8	21·9	11·0	2·6	1·2	6·1	2·0	4·7	0·4
	Hela riket.															
12	Tredje kvart. 1919 antal	**5 813 850**	**9 222**	**9 077**	**3 317**	**881**	**87**	**303**	**1 332**	**714**	**291**	**154**	**675**	**513**	**533**	**276**
13	Andra » » »	5 813 850	9 121	9 018	3 354	944	78	266	1 576	490	528	297	108	88	766	407
14	Första » » »	5 813 850	5 917	5 850	1 727	417	88	208	739	275	435	264	33	31	703	412
15	Fjärde » 1918 »	5 800 847	5 765	5 695	1 155	262	51	93	532	217	904	429	32	21	602	291
16	Tredje » » »	5 800 847	5 343	5 284	1 301	335	52	187	548	179	748	308	20	14	607	324
17	Andra » » »	5 800 847	4 740	4 683	1 174	384	55	153	467	115	490	196	75	64	429	261
18	Första » » »	5 800 847	3 006	2 976	749	246	31	134	293	45	198	101	91	74	22;	121
19	Tredje kvart. 1919 procent	—	—	**100·0**	**36·6**	**9·7**	**1·0**	**3·3**	**14·7**	**7·9**	**3·2**	**1·7**	**7·4**	**5·7**	**5·9**	**3·0**
20	Andra » » »	—	—	100·0	37·2	10·4	0·9	3·0	17·5	5·4	5·9	3·3	1·2	1·0	8·5	4·5
21	Första » » »	—	—	100·0	29·5	7·1	1·5	3·6	12·6	4·7	7·4	4·5	0·6	0·5	12·0	7·1
22	Fjärde » 1918 »	—	—	100·0	20·3	4·6	0·9	1·6	9·4	3·8	15·9	7·5	0·5	0·4	10·6	5·1
23	Tredje » » »	—	—	100·0	24·6	6·3	1·0	3·5	10·4	3·4	14·2	5·8	0 4	0·3	11·5	6·1
24	Andra » » »	—	—	100·0	25·1	8·2	1·2	3·3	10·0	2·4	10·5	4·2	1·6	1·4	9·2	5·6
25	Första » » »	—	—	100·0	25·2	8·4	0·9	4·5	10·0	1·4	6·6	3·4	3·1	2·5	7·6	4·1
26	*Hela år 1918* . . antal	**5 800 847**	**18 854**	**18 638**	**4 379**	**1 227**	**189**	**567**	**1 840**	**556**	**2 340**	**1 034**	**218**	**173**	**1 865**	**997**
27	» » *1917* . . »	**5 757 506**	**18 521**	**18 310**	**2 519**	**862**	**148**	**718**	**749**	**42**	**960**	**357**	**3 066**	**2 530**	**490**	**271**
28	» » *1918* . . procent	—	—	**100 0**	**23·5**	**6·6**	**1·0**	**3·0**	**9·9**	**3·0**	**12·6**	**5·6**	**1 2**	**0·9**	**10·0**	**5·4**
29	» » *1917* . . »	—	—	**100 0**	**13·8**	**4·7**	**0·8**	**3·9**	**4·1**	**0·3**	**5·2**	**1·9**	**16·7**	**13·8**	**2·7**	**1·5**

17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	
sakliga berusningsmedlet utgjordes av												Antal förseelseer med känt berusningsmedel, nämligen											
					därav							*rusdrycker*, som huvudsakligen erhållits								*rusdrycks-surrogat*			
sprit-drycker och öl	därav utskänkta spritdrycker	*sprit-drycker, vin och öl*	därav utskänkta spritdrycker	*vin och öl*	från utminuteringsställe	från både utminuteringsställe och utskänkningsställe	från utskänkningsställe	*denaturerad sprit*	därav tillsammans med rusdrycker	*tekniska preparat*	därav tillsammans med rusdrycker	från utminuteringsställe	från bolag-utskänkningsställe	från restaurang, ölstuga o. d.	från både utminuteringsställe och utskänkningsställe	genom förmedling av andra, vid privata samkväm o. d.	genom förmedling av andra samt å utskänkningsställe	genom olaglig rusdrycks-hantering	på annat (eller obekant) sätt	från försäljningsställe	genom förmedling av andra	på annat (eller obekant) sätt	
21	—	—	—	1	—	1	—	1	—	6	6	18	—	8	1	28	2	—	2	1	4	2	1
21	—	—	—	1	—	1	—	1	—	6	6	18	—	8	1	26	1	—	2	1	4	2	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	3
12	—	—	—	—	—	—	—	2	—	3	2	16	15	5	—	44	5	2	1	2	3	—	4
1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	14	1	—	—	—	1	—	5
6	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	1	7	7	4	—	22	2	2	—	1	2	—	6
5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	8	8	1	—	8	2	—	1	1	—	—	7
1 646	456	391	201	319	53	46	220	1 719	295	31	24	957	491	1631	487	1670	750	805	47	49	1 664	37	8
19·2	5·3	4·6	2·4	3·7	0·6	0·5	2·6	20·0	3·4	0·4	0·3	11·2	5·7	19·0	5·7	19·4	8·7	9·4	0·5	0·6	19·4	0·4	9
65	10	30	4	4	2	—	2	52	20	4	3	113	19	38	22	131	24	72	14	11	38	7	10
13·3	2·0	6·1	0·8	0·8	0·4	—	0·2	10·6	4·1	0·8	0·6	23·1	3·9	7·8	4·5	26·8	4·9	14·7	2·9	2·2	7·8	1·4	11
1 711	**466**	**421**	**205**	**323**	**55**	**46**	**222**	**1 771**	**315**	**35**	**27**	**1070**	**510**	**1669**	**509**	**1801**	**774**	**877**	**61**	**60**	**1 702**	**44**	12
642	168	276	124	256	35	35	186	2 996	379	92	53	1015	376	1 195	370	1956	421	569	28	93	2 898	97	13
320	138	186	122	140	20	33	87	2 220	302	86	38	490	307	1 007	191	976	261	287	25	97	2 159	50	14
171	60	159	103	251	34	69	148	2 032	374	389	164	613	1 127		287	844	204	227	22	357	1 902	162	15
216	87	155	90	281	60	77	144	1 601	456	355	167	665	1 153		225	870	212	188	15	323	1 493	140	16
485	209	231	153	267	28	80	164	1 002	344	530	241	1475	1 260		267	—	—	114	35		1 532		17
454	205	167	102	149	20	50	79	564	289	377	208	925	850		200	—	—	55	5		941		18
18·8	**5·1**	**4·6**	**2·3**	**3·6**	**0·6**	**0·5**	**2·5**	**19·5**	**3·5**	**0·4**	**0·3**	**11·8**	**5·6**	**18·4**	**5·6**	**19·8**	**8·5**	**9·7**	**0·7**	**0·7**	**18·7**	**0·5**	19
7·1	1·8	3·1	1·4	2·8	0·4	0·4	2·0	33·2	4·2	1·0	0·6	11·3	4·2	18·2	4·1	21·7	4·7	6·3	0·3	1·0	32·1	1·1	20
5·5	2·3	3·2	2·1	2·4	0·3	0·6	1·5	37·9	5·2	1·5	0·6	8·4	5·2	17·2	3·3	16·7	4·5	4·9	0·4	1·6	36·9	0·9	21
3·0	1·1	2·8	1·8	4·4	0·6	1·2	2·6	35·7	6·6	6·8	2·9	10·7	19·8		4·2	14·8	3·6	4·0	0·4	6·3	33·4	2·8	22
4·1	1·6	2·9	1·7	5·3	1·1	1·5	2·7	30·3	8·6	6·7	3·2	12·6	21·8		4·2	16·5	4·0	3·5	0·3	6·1	28·3	2·6	23
10·3	4·5	4·9	3·3	5·7	0·5	1·7	3·5	21·4	7·3	11·3	5·1	31·5	26·9		5·7	—	—	2·4	0·8		32·7		24
15·8	6·9	5·6	3·4	5·0	0·7	1·7	2·6	18·9	8·0	12·7	6·8	31·1	28·6		6·7	—	—	1·8	0·2		31·6		25
1 326	**561**	**712**	**4 8**	**948**	**137**	**276**	**535**	**5 199**	**1 413**	**1 651**	**775**	**5808**	**4 390**		**929**	—	—	**584**	**77**		**6 850**		26
5 259	**2 864**	**1 248**	**873**	**2 464**	**455**	**1 111**	**898**	**1 238**	**743**	**1 066**	**772**	**4196**	**8 650**		**2809**	—	—	**16**	**335**		**2 304**		27
7·1	3·0	3·8	2·4	5·1	0·7	1·5	2·9	27·9	7·6	8·8	4·2	31·2	23·6		5·0	—	—	3·1	0·4		36·7		28
28·7	**15·6**	**6·8**	**4·8**	**13·5**	**2·5**	**6·1**	**4·9**	**6·8**	**4·1**	**5·8**	**4·2**	**22·9**	**47·3**		**15·3**	—	—	**0·1**	**1·8**		**12·6**		29

Socialstyrelsens utlåtande angående förslag till hyresstegringsskatt för bostadsändamål.

Sedan socialstyrelsen genom kungl. remiss anbefallts att inkomma med utlåtande över särskilda sakkunnigas den 1 mars 1919 avgivna betänkande angående hyresstegringsskatt för bostadsändamål (se Soc. Medd., årg. 1919, sid. 381), har styrelsen med anledning härav i utlåtande den 14 oktober 1919 anfört följande.

Styrelsen ansluter sig fullt till den klargörande utredning de sakkunniga, delvis med stöd av styrelsens bostadsstatistik, lämnat angående de faktorer, vilka framkallat kristidens speciella bostadsfråga, samt de bostadssociala missförhållandenas närvarande art och omfattning. Särskilt vill styrelsen starkt understryka det uttalande, vari nämnda framställning utmynnar, nämligen att, sedan numera livsmedelsförhållandena förbättrats, bostadsnödens lindrande alltmer kommit att framstå som den kanske viktigaste av kristidens samhälleliga uppgifter.

Det kan emellertid ingalunda sägas, att det allmänna hittills lämnat detta spörsmål beaktat, utan fastmer har kristidens bostadsfråga varit föremål för alltjämt växande uppmärksamhet från i första hand stadskommunernas men även från statens sida. I vad mån detta intresse tagit sig uttryck i praktisk handling, belyses därigenom, att medan i våra större städer före kristiden endast omkring en tiondel av bostadslägenheterna tillkommo genom s. k. allmännyttig byggnadsverksamhet, dennas andel av bostadstillskottet år 1916 ökades till omkring en fjärdedel, år 1917 till nära tre femtedelar och år 1918 till över två tredjedelar. Det må jämväl framhållas, att även den kanske största delen av den återstående »enskilda» byggnadsverksamheten möjliggjorts endast genom direkta anslag, lånegarantier eller andra ekonomiska hjälpåtgärder från statens och kommunernas sida. Bärare av ifrågavarande byggnadsverksamhet hava till övervägande del varit kommuner, bostadsföreningar och bostadsbolag samt industriella företag, vilka slag av allmännyttig bostadsproduktion mycket ofta stå i nära inbördes samband, särskilt därigenom att bostadsföreningarna och bostadsbolagen i regel bildats under medverkan och med understöd av resp. kommunalförvaltningar. Statens medverkan har, om man bortser från någon bostadsbyggnadsverksamhet från de affärsdrivande verkens sida, i huvudsak varit inskränkt till understödjande av nämnda kommunala och halvkommunala bostadsproduktion dels genom utlämnande av billiga lån ur pensionsförsäkringsfonden, dels, i enlighet med beslut av 1917, 1918 och 1919 års riksdagar, genom anvisande av tillhopa 9 mill. kr. såsom statsbidrag till uppförande av bostadshus med smålägenheter.

Kristidens sålunda i huvudsak genom det allmännas försorg bedrivna bostadsbyggnadsverksamhet har emellertid icke kommit högre än till ett årligt rumstillskott, som med omkring en tredjedel understiger den i och för sig nog så låga bostadsproduktionen åren närmast före krigsutbrottet. Det genom byggnadsverksamhetens reducering kumulerade bostadsunderskottet har åstadkommit en mycket kännbar knapphet å lägenheter, för vissa orter och socialgrupper stegrad till verklig bostadsnöd. Omfattningen av denna bostadsnöd kan, såsom de sakkunniga framhållit, ingalunda utläsas ur de jämförelsevis låga talen för av kommunalmyndigheterna vid flyttningsdagarna eller eljest omhändertagna husvilla, utan har densamma tagit gestalt i en på vissa håll starkt ökad trångboddhet, vilken, i förening med inneboendesystemet, utgör ett allvarligt samhällsont, som långsamt fräter på folkhälsan i allt vidare kretsar av stads-

befolkningen. Under trycket av denna bostadsbrist hava inom vissa befolkningsgrupper höjts allt starkare krav på bostadsransonering och andra ingripande åtgärder för ordnande av bostadstillgången, vilkas genomförande dock skulle innebära betydande faror för hemliv och samhällslugn utan att, såsom från de sakkunniga myndigheternas sida framhållits, medföra någon mera avsevärd förbättring av rådande bostadsstandard.

Under sådana förhållanden synes det vara en bjudande nödvändighet, att i vårt land, såsom skett i England och Tyskland, det allmänna påtager sig mycket betydande uppoffringar för avhjälpande av dessa kristidens otvivelaktigt svåraste efterverkningar. Det må emellertid uttryckligen framhävas, att det härvidlag rör sig om mycket stora belopp. Såsom styrelsen framhållit i sitt den 29 september 1919 avgivna utlåtande över väckt förslag om anslag till främjande av mera ekonomiska byggnadsmetoder, kan den årliga normalproduktionen av bostäder enbart inom städer och stadsliknande samhällen anslås till c:a 24 000 rum eller »eldstäder», vilka med en beräknad kostnad av 5 000 kr. per eldstad tillhopa betinga en utgift av 120 mill. kr. Tages vidare i betraktande bostadsproduktionen kring landsbygdens industriföretag, vilken måste betydligt stegras under de närmaste åren, särskilt på grund av det i samband med genomförandet av den lagstadgade 8-timmarsarbetsdagen framträdande behovet av ökad arbetspersonal, ävensom det genom byggnadsverksamhetens förberörda stagnation under krisåren uppkomna bostadsunderskottet, torde man kunna beräkna, att byggnadsindustrien för att fylla behovet av bostäder under de närmaste åren behöver omsätta ett så betydande belopp som ungefärligen 200 mill. kr. per år. Till ungefär samma kostnadssumma kommer man, därest det, i tämligen noga överensstämmelse med det faktiska förhållandet, antages, att samtliga de till c:a 1·2 à 1·3 mill. uppgående rummen i städer och liknande orter äro besatta och det skulle gälla att bringa upp ledighetsprocenten till den normala eller omkring 3 % av totala lägenhetsbeståndet.

Inför de ofantliga belopp, vid vilka man vid dessa beräkningar stannar, bör det emellertid noga beaktas, dels att med dem väl kunna jämföras de väldiga summor, som under krisåren utgivits från det allmännas sida till prisreglerande åtgärder och dyrtidshjälp till mindre bemedlade, dels att medan sistnämnda medel gått till direkt konsumtion, byggnadsindustrien skapar bestående, om än efter växlande avkastning fluktuerande värden, samt giver ökade arbetstillfällen, dels ock att för byggnadsverksamhetens upphjälpande endast torde krävas anvisande av viss del av totala årskostnaden. Sålunda beräkna de sakkunniga, enligt styrelsens förmenande dock väl lågt, det f. n. oundgängligen erforderliga minimum av nya bostäder till hälften av en normalproduktion eller c:a 12 000 nya eldstäder. Dessa skulle betinga en totalkostnad av omkring 60 mill. kr., varav staten efter i huvudsak samma grunder, som följts under de tre senaste årens subventionspolitik, skulle bidraga med en tredjedel eller 20 mill. kr.

Sedan styrelsen sålunda yttrat sig om det ungefärliga behovet av medel för bostadsbyggnadsverksamhetens upphjälpande, må uppmärksamheten riktas på de vägar och möjligheter, som erbjuda sig för uppbringande av sagda penningbelopp.

De sakkunniga anse även det av dem ifrågasatta minimibeloppet för statsbidrag, 20 mill. kr., så stort, att det ovillkorligen synes påkalla särskilda beskattningsåtgärder. Ledda av den i och för sig riktiga och lämpliga tanken att finna en skattekälla, som ligger skatteändamålet nära, framlägga de ett utarbetat förslag till särskild hyresstegringsskatt för bostadsändamål, avsedd att såsom en speciell krigskonjunkturskatt under de fem närmaste åren utgå med viss del av den efter särskilda grunder beräknade ökningen av nettoinkomsten enligt hyresavtal.

Den sålunda ifrågasatta skatten — varigenom icke allenast medel skulle erhållas för understödjande av bostadsproduktionen utan även möjlighet beredas för den allmänna hyresnivån att snabbare kunna anpassa sig efter de under kristiden oerhört stegrade byggnadskostnaderna och sålunda stimulera den spekulativa bostadsproduktionen — synes emellertid vara ägnad att ingiva allvarliga betänkligheter, liksom åt-

skilliga erinringar torde vara att göra mot vissa delar av den till grund för förslaget liggande motiveringen.

De sakkunniga beteckna det såsom en ekonomisk nödvändighet, att hyresnivån anpassar sig efter de under kristiden väsentligt ökade produktionskostnaderna på bostadsmarknaden, varav skulle bli en följd, att de senaste årens relativt långsamma hyresökning framdeles skulle få ett väsentligt raskare tempo och medföra en betydande stegring av såväl brutto- som än mer nettoinkomsten av hyresavtal. Den under sådana förhållanden uppkommande konjunkturvinsten, säga de sakkunniga, synes då ur flera synpunkter lämpligen kunna göras till föremål för en extraordinär beskattning, åsyftande att skaffa medel till avhjälpande av den under inflytande av samma konjunkturer alstrade bostadsnöden. Mot detta resonemang kan anföras, att bostadsmarknadens framtida utvecklingslinjer ingalunda torde vara på sådant sätt fastlagda, som de sakkunniga synas förmena. Bostadspriserna följa icke alltid varupriserna utan utgöra en kategori av priser, som ofta går sina egna vägar. Deras nivå betingas icke direkt av byggnadskostnaderna utan i huvudsak av förhållandet mellan utbud och efterfrågan på hyresmarknaden, och de tvära kastningar mellan bostadsbrist och bostadsöverflöd, mellan hyresstegring och hyresminskning, som utmärka denna, återgå i sista hand på den för utvecklingen på detta område normgivande växelverkan mellan bostadsproduktion och bostadskonsumtion. Att förändringar i denna senare ofta kunna bliva den utslagsgivande faktorn, därpå häntyda tillgängliga uppgifter rörande uppkomsten och avvecklingen av tidigare bostadskriser i Stockholm. Det föreligger alltid, även i den nuvarande situationen, möjlighet för att en nedgång i lönestandarden under oförändrade livsmedelskostnader kan medföra en nedpressning av bostadsbehoven, varigenom ledighetsprocenten åter skulle bringas upp på normal nivå, låt vara att en dylik utveckling måste anses som ur social synpunkt allt annat än önskvärd. De sakkunniga hava själva erinrat om den, visserligen snart övergående, begränsning av bostadskonsumtionen, som ägde rum under världskrigets första, för handel och näringar oroande skede.

Enär sålunda hyresmarknadens framtida utveckling synes skäligen oviss och ingalunda har den karaktär av nödvändighet, som de sakkunniga synas vilja tillskriva den, håller socialstyrelsen före, att det allmänna torde göra klokast i att, åminstone tills vidare, vidhålla den försiktiga, avvaktande hyresbegränsningspolitik, som i stort sett med framgång under de senaste åren fullföljts så väl i vårt land som i ett flertal andra länder. Även om, såsom socialstyrelsen framhållit i sitt den 12 februari 1919 dagtecknade underdåniga utlåtande angående hyresstegringslagstiftningen, särskilda skäl, bl. a. hänsynen till byggnadskostnadernas ökning och penningvärdets fall, synas kunna motivera en viss avveckling av sagda lagstiftning bl. a. genom höjning av den procentgräns, under vilken i huvudsak avtalsfrihet skulle råda, torde dock alltid böra bevaras möjligheten att draga under hyresnämnds prövning alla fall av oskälig hyresstegring. Men därest hyresvärdarna även i framtiden endast komma att tillerkännas skälig ersättning för bostadsupplåtelsen, ryckes grunden undan för en speciell hyresvinstbeskattning. Den inkomstökning, som en eventuell hyresförhöjning kan tänkas tillföra fastighetsägarklassen, synes lämpligare kunna beskattas genom den allmänna inkomst- och förmögenhetsskatten, för så vitt vissa bristfälligheter i fråga om den nuvarande taxeringen av inkomst av fast egendom bliva avhjälpta.

Såsom förut antytts, bygger förevarande förslag på en snabbare avveckling av gällande hyresstegringslagstiftning och därmed förenad starkare stegring av hyresnivån, vilken utveckling skulle kunna antagas innebära en viss stimulering av den privata byggnadsindustrien. Avgivna yttranden i ämnet från fastighetsägareföreningar synas emellertid ådagalägga, att man på detta håll anser den ifrågasatta hyresstegringsskatten verka väl så skrämmande på privatkapitalet som hyresregleringslagstiftningen, och även de sakkunniga själva synas icke fästa stora förhoppningar vid den spekulativa byggnadsverksamheten under nuvarande förhållanden, enär de uttala, att t. o. m. en genomsnittlig hyresförhöjning upp till den nivå, som byggnadskostnaderna för närva-

rande betinga, eller med c:a 200 % knappast skulle, med hänsyn till den stora förlustrisken vid nedgång av byggnadskostnaderna, nu framlocka någon nämnvärd enskild företagsamhet på detta område.

Ehuru hyresstegringsskatten enligt förslaget skall erläggas av hyresvärdarna, anse även de sakkunniga det sannolikt, att den i form av motsvarande hyresförhöjning skall överflyttas på vederbörande hyresgäster. Emot en mera betydande ökning av hyrestrycket för de mindre bemedlade under den närmaste tiden tala emellertid starka sociala skäl. När de sakkunnigas yttrande i början av året avgavs, rådde otvivelaktigt en ljusare syn på det ekonomiska läget än för närvarande. Livsmedelsbristen hade då i huvudsak försvunnit och vissa tecken talade för, att dyrtiden skulle gå samma väg. Men under det halvår, som sedan dess förflutit, hava sistnämnda förhoppningar ingalunda infriats Dyrtidstrycket har fortfarit och de mindre bemedlades ekonomi befinner sig i stort sett i ett mycket labilt läge. För tjänstemän och därmed jämställda, vilka i regel blott i mindre grad erhållit lönekompensation för kristidens utgiftsökning, skulle en avsevärd förhöjning av den för denna socialgrupp även under normala förhållanden mycket betungande hyresposten i regel betyda sänkt bostadsstandard och i många fall innebära fara för hushållets hela ekonomi. I fråga om arbetarklassen, vilken i stort sett bättre förmått anpassa sina lönevillkor efter levnadskostnaderna, skulle hyresstegringen betyda mindre, under förutsättning att den uppnådda lönestandarden kunde bibehållas. Sannolikheten talar emellertid häremot, då man under den närmaste framtiden nödgas räkna med ökad arbetslöshet och nedgående arbetspriser åtminstone inom vissa av världskonkurrensen beroende exportindustrier. Förhållandena synas alltså mana till försiktighet beträffande statsåtgärder, vilka, om än förestavade av ett så behjärtansvärt ändamål som bostadsbyggnadsverksamhetens upphjälpande, kunna uppfattas såsom framkallande en av omständigheterna eljest icke oundgängligen påfordrad hyresökning, ägnad att ytterligare betunga de mindre bemedlades redan så hårt ansträngda hushållsbudget. Det må framhållas, att hyrans betydelse för ifrågavarande befolkningsgruppers ekonomi icke mätes endast genom dess procentiska andel av utgiftsbudgeten, utan att en belastning av hyreskontot kännes alldeles särskilt tung, enär det härvidlag gäller att på en gång utreda jämförelsevis stora belopp, medan exempelvis en till totalsumman lika stor livsmedelsfördyring drabbar mindre hårt, enär den fördelar sig på ett stort antal smärre utbetalningar.

Visserligen kunna, såsom de sakkunniga angivit, hyresgästerna i hyresreglerade lägenheter ur viss synpunkt anses som en nära nog privilegierad klass, men det torde bliva mycket svårt att få dem själva att inse, att detta »privilegium», vilket ju allenast inneburit statsmaktens skydd mot en av densamma såsom oskälig betecknad hyresstegring, skulle kunna motivera en kännbar särbeskattning. Skall man kunna bringa till genombrott i det allmänna medvetandet den allmänna solidaritetskänsla mellan alla bostadsbehövande, som är hyresstegringsskatteförslagets grundförutsättning, torde man åtminstone böra undanröja den stötesten, som ligger däri, att alla egna hem och villor, vare sig stora eller små, liksom de kooperativa bostadsföretagen, skulle undantagas från skattskyldighet. Det är icke lätt att inse, varför av tvenne statstjänstemän, av vilka den ene förhyrt bostad i vanlig ordning, men den andre för hyrans kapitaliserade belopp inköpt en villa, den senare nu skall hava sina bostadsutgifter oförändrade, medan den förra kan få vidkännas fördubbling av desamma. De sakkunnigas skäl för nämnda undantag, nämligen att den omständigheten, att fastighetsägarens bostad på grund av penningens sjunkande värde numera uppskattas högre än förr, icke kan anses innebära någon egentlig fördel för honom, synes knappast kunna godtagas, då ju värdet av sagda förmån när som helst kan realiseras samt till sitt belopp fastställas genom jämförelse med liknande hyreslägenheter. Det må dock villigt erkännas, att en av billighetsskäl förestavad utvidgning av skattskyldigheten i denna riktning skulle förskjuta den föreslagna hyresstegringsskatten i riktning mot allmän jordvärdestegringsskatt, men torde det kunna

ifrågasättas, om ej i själva verket förslagets grundtankar lättast och naturligast skulle kunna förverkligas inom ramen av denna under utredning varande skatteform.

Lyckas det icke att för det allmänna medvetandet fullt klargöra den nu föreslagna skatteformens rättvisa och nödvändighet, är faran stor, att många skattskyldiga söka undandraga sig sin skatteplikt. I all synnerhet gäller detta när, såsom fallet är i fråga om den föreslagna hyresstegringsskatten, hyresvärd och hyresgäst härutinnan hava ett i viss mån sammanfallande intresse, och sålunda den inbördes kontroll bortfaller, som utgjort en av huvudförutsättningarna för gällande hyresstegringslagstiftnings i stort sett effektiva handhavande. De deklarations- och kontrollåtgärder, som av de sakkunniga föreslagits för säkerställande av skattens behöriga påförande och uttagande, synas härvidlag blott lämna ofullkomligt skydd.

De principiella anmärkningar, som sålunda framförts gent emot förslaget, synas socialstyrelsen så tungt vägande, att styrelsen icke anser sig för sin del kunna, åtminstone för närvarande, tillstyrka detsammas genomförande. Under sådana förhållanden har styrelsen ansett sig icke böra ingå på någon närmare granskning av förslagets detaljer. Enär emellertid de föreslagna deklarations- och taxeringsbestämmelserna förefalla tämligen invecklade och i någon mån oklara, vill styrelsen hemställa, att därest Kungl. Maj:t skulle finna den ifrågasatta hyresstegringsskatten lämplig att förverkliga, inom några hyresnämndsområden måtte dessförinnan anordnas en provtaxering för utrönande av förslagets praktiska genomförbarhet.

Ehuru socialstyrelsen, av anförda skäl, för sin del icke anser sig kunna tillstyrka skatteförslaget i föreliggande form, får styrelsen än en gång framhålla, att styrelsen fullkomligt delar de sakkunnigas mening om nödvändigheten av, att mycket betydande penningmedel snarast möjligt ställas till förfogande för bostadsproduktionens upphjälpande.

I syfte att kunna framkomma med positiva förslag i detta avseende har styrelsen i första hand upptagit till prövning möjligheten av att — med bevarande av förberörda hyresstegringsskatteförslags bärande grundtanke, nämligen att ett indragande i viss utsträckning till det allmänna av den av världskriget föranledda hyresstegringen i städer och liknande samhällen skulle kunna bliva ett medel till avhjälpande av den där ävenledes av världskriget orsakade bostadsnöden — modifiera nämnda förslag i sådan riktning, att därigenom undvekes åtminstone vissa nu därmed förknippade svårigheter och olägenheter. Härvid har i första hand beaktats, vad av bl. a. hyresgästföreningen i Stockholm föreslagits, nämligen att man skulle undvika att såsom skatteobjekt taga något så vagt och svårfixerbart som ökningen av en husägares nettoinkomst från ett år till ett annat, utan i stället uttaga skatt direkt av de hyresgäster, som åtnjuta förmånen att bo i hyresreglerade lägenheter, till visst procentuellt belopp av årshyran. Denna skatt skulle icke uppbäras genom hyresvärden utan direkt, exempelvis genom åsättande av stämpel å hyreskontraktet. Mot detta uppslag kan emellertid förutom förberörda, av det nuvarande läget härflytande stora betänkligheter mot starkare hyresförhöjningar över huvud, resas vissa särskilda invändningar. Bortser man från de svårigheter med hyreskontraktens stämpelbeläggning, vilka betingas därav, att enligt vad erfarenheten visat, högst en tredjedel av alla hyresavtal bliva underställda hyresnämnds prövning, oaktat hyresstegringslagstiftningens inverkan otvivelaktigt gör sig gällande i mycket vidare kretsar, synes det knappast rättvist mot de skattdragande att vid hyresskattens uttagande uteslutande lägga till grund gällande hyresbelopp utan att taga någon hänsyn till bakomliggande, enligt statistikens vittnesbörd ofta synnerligen växlande hyresstegringar.

Enligt styrelsens mening synes därför medel för bostadsbristens avhjälpande böra i huvudsak beredas på andra vägar än hyresbeskattningens. Nära ligger då tanken på ett bostadslotteri, men synes sannolikheten tala emot att enbart genom vinsten av ett sådant kunna uppbringa några mera avsevärda belopp. Under sådana förhållanden återstår i huvudsak att för ändamålet anlita den allmänna beskattningen, även om, åtminstone med avseende på den del av anslaget, som kan förväntas bliva med säkerhet förräntad jämväl vid ansenlig nedgång av nuvarande byggnadskostnader, inga

finansiella betänkligheter synas möta för beträdande av lånevägen. Härvidlag synes även böra tagas under allvarligt övervägande dels möjligheten av att för detta en och var berörande samhällsviktiga ändamål upptaga ett nytt, på indragande av särskilt smärre sparmedel inriktat premieobligationslån, dels det av de sakkunniga anvisade sättet att genom överenskommelse med pensionsinrättningar, sparbanker o. d. penninginstitut så att säga diskontera inflytande skattemedel i syfte att tidigare kunna ställa dem till förfogande för sitt ändamål och på samma gång bidraga till penningmarknadens avlastning.

En förutsättning för beviljande till bostadsproduktionens upphjälpande av ett dylikt statsanslag, vilket enligt socialstyrelsens mening knappast torde böra sättas lägre än till halva den ovan beräknade årskostnaden för en normal bostadsproduktion eller c:a 100 mill. kr., är emellertid, att den allmänna meningen kommit till stadgad övertygelse om, att den kanske viktigaste av kristidens återstående samhällsuppgifter är bostadsnödens avhjälpande för de samhällsgrupper, som lida därunder, vare sig de nu bo i städerna eller på landsbygden kring där lokaliserade industriföretag. Enligt socialstyrelsens mening borde olika befolkningsgrupper och partier kunna endräktigt samlas kring denna stora sociala uppgift, liksom detta tidigare skett i fråga om andra allmänna åtgärder och såsom jämväl synes nu äga rum i en del andra länder, exempelvis England. Under sådana förhållanden synas ej heller finansiella betänkligheter böra stå hindrande i vägen för tillhandahållande av de erforderliga, onekligen stora kapitalutläggen, i synnerhet som, på grund av inträffade förhållanden, i statsbudgeten nu lära kunna lösgöras stora anslagsbelopp, vilka förut gått till andra ändamål.

Vad därefter beträffar lämpligaste sättet för användningen av ifrågavarande medel, vilka synas böra tillföras en särskild statens bostadsfond, håller socialstyrelsen för sin del före, att desamma böra uppdelas dels i lånemedel mot låg ränta, dels i egentliga subventionsmedel, varvid denna senare andels storlek bör göras procentuellt avtagande under t. ex. de fem första åren för att därigenom stimulera till en möjligast snabbt igångsatt bostadsproduktion. I fråga om subventionsmedlen böra dessa, såsom de sakkunniga föreslagit, i främsta rummet användas till fullföljande i ökad omfattning av de tre senaste årens statliga subventionspolitik till förmån för småbostadsproduktionen.

Såsom styrelsen framhållit i sitt den 21 mars 1918 i ämnet avgivna utlåtande, synes man häruti hava funnit en verksam metod att upphjälpa bostadsmarknaden ur dess nödläge. Styrelsen har för sin del intet att erinra mot vissa av de sakkunniga i härvid tillämpade grunder föreslagna ändringar, vilka i huvudsak avse dels att kommunerna skola befrias från villkoret att för att komma i åtnjutande av subventionsmedel av egna medel tillskjuta visst belopp, satt i relation till statens bidrag, dels vidgande av ramen för bidragsberättigade bostadslägenheter genom föreskrift, att understöd må lämnas för uppförande av byggnader, företrädesvis innehållande bostadslägenheter om högst fem rum (inberäknat jungfrukammare) och kök.

Det synes emellertid tvivelaktigt, huruvida, även med nu berörda lättnader, den kommunala och halvkommunala byggnadsverksamhet, som hittills kommit i åtnjutande av nu berörda statsbidrag, är mäktig sådan förmåga av expansion, att den kan till samtliga bostadsbehövandes fördel använda hela det ovan ifrågasatta statsanslaget till bostadsbyggnadsverksamhetens upphjälpande. Sannolikt skulle icke för nämnda gren av den allmännyttiga bostadsproduktionen omedelbart kunna erfordras mer, än vad de sakkunniga ifrågasatt, eller 20 mill. kr.

Vad beträffar återstående medel eller c:a 80 mill. kr., torde desamma enligt socialstyrelsens mening komma till sin mest ändamålsenliga användning, därest de brukas för åvägabringande av bostäder åt statens tjänare, så väl högre som lägre.

Under rådande bostadsbrist har spörsmålet om beredande från statens sida av bostäder åt dess egna tjänstemän och arbetare blivit aktuellt som aldrig tillförne. Å ena sidan har från stadskommunerna gång efter annan hemställan gjorts, att staten måtte bereda dem lättnad i deras bostadsbekymmer genom att uppföra bostäder för där stationerade statstjänare; och hava härvid ifrågakommande synpunkter samman-

fattats i en av svenska stadsförbundets bostadsråd den 18 februari 1919 till Kungl. Maj:t ingiven framställning. Å andra sidan hava av såväl departementschefer som även av vissa ämbetsverk gjorts uttalanden och avgivits förslag innebärande ett erkännande av statens skyldighet att, i ej mindre mån än enskilda arbetsgivare, vidtaga nödiga anstalter för åstadkommande snarast möjligt av det oundgängligen nödvändiga antalet bostäder för statsanställd personal, vare sig denna vore stationerad å landsbygden eller i städerna.

Att härvidlag hittills, trots påtagligt behov, mycket litet blivit åtgjort, framgår av vissa, i bostadsrådets nyssnämnda skrivelse anförda sifferuppgifter. År 1912 åtnjöto c:a 6 500 och år 1918—19 c:a 8 300 av statens civila befattningshavare bostad in natura i bostadshus, ägda eller förhyrda av resp. ämbetsverk. Då totalantalet av statens ämbets- och tjänstemän samt fast anställda arbetare vid sistnämnda tidpunkt kunde beräknas utgöra åtminstone 70 000, skulle sålunda av dessa endast en niondel hava bostäder i statens hus. Av dessa bostadsinnehavare utgjordes sju åttondelar av järnvägspersonal, av vilken omkring en tredjedel uppgivits åtnjuta bostad i hus, tillhörande statens järnvägar eller dessas änke- och pupillkassa. Av bostadsinnehavarna i statens hus torde emellertid ej mindre än c:a 6 700 bo på landsbygden och endast c:a 1 600 i städerna, varav framgår, huru litet från statens sida hittills gjorts för att lösa bostadsfrågan för de talrika, i städerna bosatta statstjänarna. Undersöker man förhållandet i särskilda städer, befinnes, att i slutet av år 1918 förefunnos i Stockholm enbart av statens järnvägars befattningshavare tillhopa 5 214, av vilka endast 605 hade fri bostad, medan för Göteborg motsvarande tal voro resp. 2 227 och 221. Tager man hänsyn till, att från sakkunnigt håll det aktuella bostadsbehovet för sistnämnda stad beräknats till c:a 1 500 lägenheter och för huvudstaden till omkring dubbelt så mycket, inses det omedelbart, vilken lättnad skulle vinnas på den allmänna bostadsmarknaden, därest staten, genom färdigställande av vare sig hyreshus eller egna hem, fullgjorde den byggnadsskyldighet för personalen, som numera allmänt och även av statens egna myndigheter lärer anses åvila densamma.

Därest staten skulle på angivet sätt i handling ådagalägga sin ansvarighet för dess befattningshavares bostadsbehov och bostadsstandard, borde följdriktigt jämväl kommuner och enskilda arbetsgivare tillförbindas att fullgöra motsvarande byggnadsplikt till förmån för hos dem anställd personal.

Vad kommunerna beträffar, har, såsom förut framhållits, huvudbördan av hittills prövade hjälpåtgärder gent emot kristidens bostadsbrist påvilat stadssamhällena. Tillgängliga statistiska uppgifter synas emellertid giva vid handen, att städerna härutinnan medverkat i väsentligt olika grad och att omfattningen av vidtagna åtgärder ingalunda alltid stått i förhållande till vederbörande kommuners folkmängd eller ekonomiska bärkraft. Vad angår stadskommunernas egna befattningshavare, synas dessa delvis i lika hög grad som statens f. n. vara hänvisade att själva ordna sin bostadsfråga. Statistiska undersökningar, som nyligen verkställts av Stockholms stads statistiska kontor, utvisa sålunda, att i stadens egna hus bodde 35 % av byggnadskontorets funktionärer och 29 % av polisverkets personal men endast 5 % av folkskolornas lärare och lärarinnor. Här finnas sålunda ett vidsträckt fält för kommunal bostadsproduktion i personalens direkta intresse, vilken efter föreliggande lokala och personliga förhållanden synes böra gå ut på antingen uppförande av större bostadshus till uthyrning eller smärre egna hem till försäljning. Det må emellertid framhållas, att en dylik utsträckning av kommunernas byggnadsskyldighet, vars inträdande skulle kunna tänkas göras beroende av vissa objektiva normer, såsom ledighetsprocentens nedgång under viss gräns e. d., torde vara ekonomiskt möjlig blott under förutsättning, att stadssamhällena beredas tillfälle att genom särskilda beskattningsåtgärder åvägabringa och av bärkraftiga skatteobjekt uttaga de ansenliga medel, som för ändamålet erfordras.

Enskilda arbetsgivare, varmed här förstås sådana icke blott inom industrien utan även inom handel, bank- och försäkringsväsen och därmed jämförliga områden, hava, när deras verksamhet varit förlagd till landsbygden eller smärre samhällen, sedan gam-

malt av förhållandenas tvång nödgats genom egen byggnadsverksamhet tillgodose sin personals bostadsbehov. Inom de större samhällena åter hava industriens och handelns tjänstemän och arbetare länge så gott som uteslutande varit hänvisade att för tillgodoseende av sitt bostadsbehov anlita den allmänna bostadsmarknaden. De senaste årens särskilda bostadssvårigheter synas emellertid härutinnan hava åvägabragt en viss ändring så till vida, att åtminstone inom vissa städer och orter även stadsindustrier i betydande omfa tning anskaffat bostäder för egen personal antingen genom direkt bostadsbyggnadsverksamhet eller genom delaktighet i de förberörda halvkommunala bostadsbolagen. Tiden synes nu vara inne att genom särskilda lagbestämmelser, på sätt delvis redan skett i Norge, bidraga att påskynda och förenhetliga den sålunda påbegynta utvecklingen, ävensom undanröja de hinder häremot, som gällande lagstiftning möjligen kan innebära för vissa kategorier större arbetsgivare, nämligen bank- och försäkringsinrättningar. Det kan emellertid ifrågasättas, om det icke — med hänsyn till vårt näringslivs egenartade struktur och dess mycket talrika småföretagare samt till de betydande sociala fördelar det erbjuder att frigöra arbetsgivarna från direkt befattning med personalens bostadsfråga och i stället centralisera bostadsproduktionen och bostadsvården under ett centralt halvkommunalt ortsbolag — är lämpligare att, såsom socialstyrelsen antytt i sitt förberörda utlåtande den 21 mars 1918, utbyta direkt byggnadsplikt för industriella o. d. arbetsgivare mot en samma ändamål tjänande, efter lämpliga grunder avvägd kommunal bostadsskatt.

Med hänsyn till vad sålunda anförts, håller socialstyrelsen före, att vare sig den ifrågasatta hyresstegringsskatten blir verklighet eller ej, utgångspunkten i fråga om statens verksamhet till bostadsnödens avhjälpande under den närmaste tiden borde bliva omedelbara åtgärder för bostadsproduktion i stor skala för statens egen personal, vare sig densamma är bosatt i städer eller på landsbygd. Dessa åtgärder torde även få anses förestavade av ett mera allmänt nationellt intresse och därför böra finna lojalt understöd inom alla samhällslager. Uppdrages ifrågavarande bostadsbyggnadsverksamhet — liksom sedermera omsorgen om bostädernas ändamålsenliga vård och användning — åt lämpligt organ, torde även stora möjligheter föreligga för själva bostadsproduktionens rationella ordnande i såväl ekonomiskt som estetiskt avseende och särskilt förbilligande genom fördelaktig materialanskaffning, genomförd standardisering av byggnaderna samt förbättrad arbetsorganisation, enkannerligen genom säsongarbetets omvandlande till årsarbete.

Det må särskilt uppmärksammas, vilket slöseri ur socialekonomisk synpunkt är förknippat med den inom ifrågavarande stora arbetsområde nu rådande desorganisationen, vars följder framträda särskilt däruti, att byggnadsarbetarna, för att kunna draga sig fram under arbetslöshetstiden, föranledas att genom oavlåtna arbetsstrider söka tillkämpa sig arbetspris, vilkas höjd i mindre grad än på andra områden står i förhållande till arbetsproduktens verkliga värde. Följden härav har på många håll blivit en oro på hithörande arbetsmarknad, som är ägnad ingiva allvarliga bekymmer. Så unda hava förekommit fall, då kraftiga ansatser från det allmännas sida att genom byggnadsverksamhet lindra de mindre bemedlades bostadsnöd i viss mån neutraliserats genom enskilda arbetargruppers åtgöranden. Förhållandena äro av sådan art, att de påkalla statsmakternas synnerliga uppmärksamhet. Det ligger i öppen dag, att staten, om den ställer betydande belopp till förfogande för en ur samhällelig synpunkt nödvändig bostadsproduktion, jämväl nogsamt bör tillse, att icke resultatet av sådana uppoffringar äventyras genom ett fåtal samhällsmedlemmars åtgärder. Såsom sammanfattning av vad sålunda anförts får socialstyrelsen som sin mening uttala, att den lämpligaste och verksammaste formen för avhjälpande av den såsom kristidens kanske svåraste efterverkning kvarstående bostadsnöden torde vara, att det allmänna, som efter hand kommit att i huvudsak uppbära kristidens visserligen i och för sig otillräckliga bostadsproduktion, nu genom omfattande bostadsbyggnadsverksamhet till förmån för sina egna talrika befattningshavare bringar den omedelbara lättnad på den allmänna bostadsmarknaden, som är en oundgänglig förutsättning för dennas återförande till mera normala former.

Förslag till statsåtgärder för främjande av ekonomiska byggnadsmetoder.

De enligt nådigt bemyndigande den 15 november 1918 tillkallade sakkunniga beträffande vissa bostadsfrågor (1918 års bostadssakkunniga) hava den 26 augusti 1919 gjort framställning om framläggande av proposition till 1920 års riksdag om ett anslag å 100 000 kronor för främjande av ekonomiska byggnadsmetoder. De sakkunniga utgå från, att det givetvis under alla förhållanden ur nationalekonomisk synpunkt måste framstå såsom ett önskemål, att de betydande kapital, som investeras i bostadsfastigheter, bliva rationellt utnyttjade. Inför den till synes ofrånkomliga nödvändigheten att under den närmaste framtiden bedriva bostadsproduktionen med avsevärda direkta ekonomiska uppoffringar från det allmännas sida, framträder emellertid detta önskemål med ökad styrka och aktualitet. De sakkunniga hade i detta syfte tagit under övervägande, vad som borde göras för att under rådande prisläge på byggnadsmarknaden genom förbättringar i tekniken nedbringa byggnadskostnaderna, en utveckling, som det allmänna torde kunna på indirekt väg befordra genom att ekonomiskt stödja dels mera teoretiska experimentella undersökningar och dels en praktisk studieverksamhet. Givetvis läte det sig ej göra att på förhand i detalj angiva de spörsmål, som kunde påkalla dylika undersökningar. Emellertid syntes en utredning önskvärd i syfte att klargöra, huruvida vid uppförande av bostadshus allmänt begagnas konstruktioner av större hållfasthet och prisdyrhet än nödigt. Måhända kunde i samband med en dylik utredning jämväl undersökas, huruvida ej gällande byggnadsordningar inom vissa orter föreskriva onödigt grova och dyrbara konstruktioner, samt om icke, givetvis under hänsynstagande till klimatiska och andra skiljaktigheter, större inbördes överensstämmelse mellan dessa bestämmelser inom olika orter kunde åvägabringas. För behandlingen av hithörande spörsmål syntes upprättandet av ett permanent organ önskvärt och vore, enligt de sakkunnigas mening, härtill alldeles särskilt lämpat den under bildning varande så kallade ingenjörsvetenskapsakademien.

I och för främjande av önskvärd standardisering av byggnadsmaterialindustrien föreslogo de sakkunniga anslag av statsmedel till pristävlan mellan producenter av byggnadsmaterial i syfte att få fram de mest praktiska och på samma gång estetiskt mest tilltalande modeller till byggnadsdetaljer av olika slag. Ett lämpligt medel att bringa de prisbelönade artiklarna till massanvändning vore därvid, att vederbörande fabrikant tillförsäkrades en viss förhandsställning vid leveranser, exempelvis till de statliga kommunikationsverkens bostadsbyggen, och sålunda direkt genom statens försorg bereddes ökade möjligheter till produktion i stor skala, mot det att han

som villkor för prisets tillgodonjutande tillförbundes att föra fabrikatet på lager under viss tid och i vissa mängder.

Med avseende å industrialiseringen av själva byggnadsdriften voro de sakkunniga av den uppfattningen, att det mest verksamma medlet för att nå fram till en bättre teknisk organisation vore, att byggnadsindustriens målsmän bereddes tillfälle till studier i utlandet — särskilt Förenta staterna och även England, där den tekniska utvecklingen av byggnadsverksamheten fortskridit längre än i Sverige — för att sedan i hemlandet kunna praktiskt omsätta sina erfarenheter. Då kostnaderna för dylika studier ställa sig så höga, att enskilda företagare icke i regel torde vilja eller kunna ikläda sig desamma, men staten har ett påtagligt intresse av att dylika studier bedrivas, funno de sakkunniga det lämpligt, att staten ansloge medel för ändamålet i form av resestipendier. Det vore emellertid ingalunda tillfyllest, om en eller annan enstaka fackman erhölle tillfälle till sådana studier och denne sedermera i skrift delgåve sina yrkesbröder de vunna erfarenheterna. Dessa måste i stället omsättas i praktiska åtgärder inom hans egen verksamhet för att där åter kunna studeras av andra fackmän, varav följer, att ett ganska avsevärt antal av yrkesutövare måste beredas tillfälle till dylika studier. Då stipendiaterna borde utses bland praktiskt verksamma byggnadsföretagare, vilka för längre eller kortare tider måste ryckas bort från sin dagliga sysselsättning, vore det uppenbart, att stipendierna måste utmätas till sådana belopp, att de kunde bliva lockande och i allt fall göra vederbörande betäckta för deras verkliga resekostnader, varjämte studietiden syntes böra fastställas tillräckligt lång, för att de vid hemkomsten skulle kunna anses fullt behärska sina studieuppgifter. De sakkunniga sammanfattade sina önskemål i förevarande hänseende genom att föreslå:

att staten genom ekonomiskt understöd befordrar praktiska studier i byggnadsteknik i olika kulturländer, särskilt i England och Amerikas Förenta stater;

att för bedrivande av dessa studier utses personer med såväl teoretisk-teknisk underbyggnad som praktisk erfarenhet;

att studierna måtte omfatta en tid av i regel minst 3 månader i följd;

att stipendiater utsändas till ett antal av åtminstone 8 varje år och om möjligt utses bland personer, vilkas resp. verksamhetsfält varit förlagda till olika delar av landet, i den man klimatiska och andra skiljaktigheter härutinnan kunna äga betydelse för byggnadssättet; samt

att såsom villkor för stipendiernas tillgodonjutande föreskrives, att vederbörande senast en månad efter hemkomsten till socialstyrelsen skall avgiva utförlig reseberättelse, avsedd att praktiskt belysa förevarande byggnadstekniska spörsmål.

Anslagsäskandena fördelade sig förslagsvis på följande sätt:

15 000 kronor till bekostande av tekniskt vetenskapliga undersökningar och experiment genom ingenjörsvetenskapsakademien,

25 000 kronor till anordnande av pristävlingar om standardmaterial, samt

60 000 kronor till stipendier åt arkitekter och byggmästare för studier i utlandet.

Med avseende å sistnämnda anslag uttalade de sakkunniga önskvärdheten av att åtminstone ett mindre antal stipendiater utsändes redan innevarande år.

I infordrat utlåtande den 29 september 1919 beräknade socialstyrelsen det årliga behovet av nya bostäder enbart inom vissa städer och stadsliknande samhällen till 24 000 eldstäder till en kostnad, som för innevarande års vidkommande av de sakkunniga beräknades till 5 000 kronor per eldstad eller tillhopa 120 miljoner kronor. Då härtill komme bostadsbehovet omkring landsbygdens industriföretag samt underskottet i bostadsbyggandet under krisåren, vilket förr eller senare måste utfyllas, kunde byggnadsindustriens årliga omsättning under de närmaste åren anslås till ungefärligen 200 miljoner kronor. Även relativt obetydliga minskningar av byggnadskostnaderna genom de föreslagna åtgärderna skulle saledes kunna innebära nationalekonomiska besparingar, som långt överstege uppoffringarna från statens sida. Då det i bostadsproduktionen investerade kapitalet i stort sett måste förräntas av de boende själva, framstode tillgodoseendet av kraven på byggnadskostnadernas nedbringande även som ett direkt socialt intresse.

Med avseende på de av de sakkunniga föreslagna åtgärderna att befordra byggnadsverksamhetens industrialisering fann styrelsen det sannolikt, att härigenom produktionstiden för bostäder skulle avsevärt förkortas. Förutom den allmänt sociala betydelsen härav gave genomförandet av lagstadgad 8-timmars arbetsdag ett särskilt värde åt denna omständighet. I annat sammanhang hade inom styrelsen den av berörda lag föranledda ökningen av bostadsbehovet för skiftarbetare beräknats uppgå till omkring 28 000 eldstäder. Då detta ökade bostadsbehov framkallats genom statens lagstiftning och för industrien krävde bindande av avsevärt kapital, borde det för staten vara angeläget att finna och anvisa de vägar, varigenom ifrågavarande kapitalbindning kunde minskas.

Beträffande de föreslagna pristävlingarna om standardmaterial framhöll styrelsen, att dessa lämpligen borde omfatta jämväl köksinredningar, varföre även kvinnor, representerande sakkunskap på husmoderns speciella arbetsfält, borde beredas tillfälle att deltaga i eventuella prisnämnder.

Med avseende å förslaget om statsstipendier för studier i utlandet erinrade styrelsen, att den vid tidigare tillfällen haft att avgiva utlåtande i liknande frågor och höll före, att de synpunkter, styrelsen därvid gjort gällande beträffande värdet av att vinna även arbetarnas förståelse och intresse, vore tillämpliga jämväl i förevarande hänseende. På grund härav föreslog styrelsen, att anslaget till studieresor måtte utökas med ytterligare 15 000 kronor för att bereda tillgång till två stipendier för byggnadsarbetare.

Styrelsen underströk nödvändigheten av att stipendiaterna utsändes snarast möjligt. Under den nu rådande stagnationen på byggnadsmarknaden torde det vara vida lättare att förvärva lämpliga personer till stipendiater än framdeles, då alla fackmän på området mahända voro upptagna av brådskande arbete. Av stor betydelse vore givetvis också, att stipendiater stodo

beredda att praktiskt omsätta vunna erfarenheter så snart den, enligt styrelsens mening, oavvisligen av behovet påkallade, omfattande bostadsproduktionen inom landet en gång påbörjades.

Med anledning av vad som anförts, tillstyrkte styrelsen det av de bostadssakkunniga framlagda förslaget med den utvidgning, som förordats beträffande stipendiaterna.

I underdånigt utlåtande den 5 november 1919 underströk kommerskollegium betydelsen av att husbyggandet, sådant det numera gestaltar sig i städer och liknande samhällen, betraktades och behandlades som en industriell produktion. Liksom inom industrien i allmänhet utgöras de väsentliga faktorerna för produktionskostnadernas storlek i byggnadsindustrien av arbetslöner, råvaru- och materialkostnader samt frakter. Kollegium utgick därför från, att de sakkunniga skulle åvägabringa utredningar i och för reducering av dessa produktionskostnader, vilka kollegium karakteriserade såsom för närvarande abnormt höga. Kollegium ville emellertid medgiva, att byggnadsindustriens standard ifråga om teknisk-vetenskaplig och allmän industriell organisation var sådan, att den till alla delar bekräftade betydelsen av de föreslagna åtgärderna. För byggnadsindustriens vidkommande kunde enligt kollegium konstateras en allmän oförmåga eller i varje fall uraktlåtenhet att beakta förutsättningarna för industriell drift såväl ifråga om själva husbyggandet som ifråga om byggnadsmaterialens tillverkning. Med hänsyn till de stora svårigheter, som måhända komme att möta vid försöken att direkt nedbringa byggnadsindustriens produktionskostnader genom en sänkning av materialpriser m. m. samt att genomföra kreditfragans rationella ordnande, framstode det därför med så mycket större tydlighet, vilken vikt man ifråga om denna industri måste fästa vid de tekniskt-vetenskapliga och industriellt-organisatoriska synpunkterna. Kollegium ansåg sig sålunda böra tillstyrka de sakkunnigas framställning.

Med avseende å de särskilda förslagen vitsordade kollegium, att de för ingenjörsvetenskapsakademien avsedda uppgifterna direkt pekade hän på en sådan verksamhet, som de sakkunniga åsyftade, med undantag dock för de allmänna utredningarna om förenklingar i byggnadsordningarna m. m., vilka borde ankomma på administrativ förvaltningsmyndighet med biträde av särskilda sakkunniga. Kollegium ansåg sig böra föreslå höjande av anslaget till ingenjörsvetenskapsakademien till 25 000 kronor.

Över de sakkunnigas förslag om anordnandet av pristävlingar ifråga om standardmaterial hade kollegium inhämtat yttrande från svenska teknologföreningen, vilken uttalade sin anslutning i sak till de sakkunnigas förslag men gjorde vissa erinringar mot formen för den föreslagna tävlingen. Föreningen ansåg sålunda, att tävlingen icke borde avse producenterna, vilka icke ägde möjlighet att överblicka resp. detaljers tekniska och estetiska samhörighet med byggnadsverket i övrigt. De prisbelönade modellerna borde icke bliva producenternas egendom, och dessa borde icke heller givas någon förmånsrätt vid leveranser till statens byggen, enär därigenom den fria konkurrensen skulle på ett betänkligt sätt hämmas. Det riktigaste vore en-

ligt föreningens uttalande, att varans erkänt goda beskaffenhet ensamt förlänade den dess karaktär av standardvara. Det av de sakkunniga föreslagna villkoret för att en fabrikant skulle få tillgodonjuta ett honom tilldelat pris, nämligen att han skulle förbinda sig till viss leverans under viss tid, ansåg föreningen huvudsakligen ägnat att fördyra varan. För egen del tillstyrkte kollegium i huvudsak de sakkunnigas förslag, ehuru de av teknologföreningen framställda anmärkningarna icke kunde frånkännas visst berättigande. Emellertid föreföll det knappast behövligt eller lämpligt att redan på sakens nuvarande ståndpunkt fastslå formerna för tävlingen, utan föreslog kollegium, att utarbetandet av de närmare riktlinjerna härutinnan skulle anförtros åt föreningen under samråd med de sakkunniga eller kommerskollegium, av vilka endera torde böra stadfästa förslaget ifråga.

Kollegium tillstyrkte förslaget om anslag för att bereda byggnadsindustriens målsmän tillfälle att förvärva ökad erfarenhet i vissa utländska länder med en ur teknisk och organisatorisk synpunkt framstående byggnadsindustri med den utvidgning, som av socialstyrelsen ifrågasatts. Då kollegium på grund av sin verksamhet i övrigt vunnit erfarenhet ifråga om utdelande o. d. av industristipendier, föreslog kollegium, att behandlingen av dessa ärenden skulle förläggas till kollegium. Med avseende på de sakkunnigas förslag, att redan under innevarande år ett mindre antal stipendiater måtte utsändas, anmälde kollegium, att för ändamålet erforderliga medel, förslagsvis 10 000 kronor, torde kunna anvisas ur manufakturförlagslånefonden.

Genom beslut den 7 november 1919 anvisade Kungl. Maj:t i enlighet härmed ett belopp, högst 10 000 kronor, att användas under år 1919 såsom reseunderstöd åt tre arkitekter för studier av bostadsfrågan i Nordamerika, England och Norge.

Hyresnämndernas verksamhet under år 1918.

Över hyresnämndernas verksamhet under år 1918 har, i likhet med för föregående år, en redogörelse utarbetats på grundval av statistiskt material, som lämnats av hyresnämnderna själva. I det frågeformulär, som för detta ändamål i februari 1919 utsändes till nämnderna, begärdes i första hand uppgifter rörande hyresregleringens omfattning och hyresbeloppen för de reglerade lägenheterna, men dessutom vissa upplysningar rörande övriga av nämnderna behandlade ärenden, ävensom angående resultaten av den i samband med hyresnämndsinstitutionen införda offentliga bostadsförmedlingen. Vid uppgifternas avgivande skulle ärenden avgjorda enligt 1917 års lag med vissa bestämmelser mot oskälig hyresstegring noggrant särskiljas från dem, som behandlats i enlighet med den under året tillkomna nya hyresstegringslagen av den 14 juni 1918.[1] Bearbetningen av primärmaterialet har i huvudsak följt samma linjer som vid redogörelsen för föregående år.[2]

Genom 1918 års lag infördes vissa ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegring, vilka delvis voro av den art, att de jämväl kommit att påverka uppställningen och innehållet av den lagens tillämpning belysande statistiken. Bland sådana stadganden må i första hand nämnas den för hyresregleringsförfarandet normgivande § 6, vilken i sin nya formulering föreskriver, att om för omöblerad lägenhet, som är uthyrd eller avsedd att uthyras av husägaren eller annan, högre hyra fordras än den, som enligt för tid före den 25 maj 1917 senast gällande hyresavtal varit för lägenheten betingad, ankommer det, med viss inskränkning, på hyresnämnden att, efter framställning av hyresvärd, hyresgäst eller hyressökande, eller där nämnden eljest finner anledning därtill, pröva, huruvida det fordrade beloppet med hänsyn till ej mindre lägenhetens beskaffenhet än även omkostnaderna för fastigheten och förhållandena i övrigt är att anse såsom oskäligt samt att i sådant fall fastställa den lägre hyra, varje gång för högst ett år, som nämnden finner skälig. Angivna undantag innebär att, om hyra för lägenhet, som varit uthyrd för tid före den 1 oktober 1915, överstiger den för sagda dag senast gällande hyran med högst 15 procent, sådan hyresförhöjning icke må upptagas till prövning av hyresnämnden, med mindre nämnden med hänsyn till lägenhetens uppenbart mindervärdiga beskaffenhet finner synnerliga skäl tala därför. Finner nämnden med hänsyn till särskilda förhållanden inom dess verksamhetsområde, att angivna gräns bör fastställas till annan procentsats än 15 procent, äger nämnden därom förordna. Statistiskt sett innebär detta, att den förut enhetliga gruppen av hyresregleringsärenden uppdelas i tvenne, nämligen 1:o ärenden, varest de fordrade hyres-

[1] Tryckt i Soc. Medd., årg. 1918, sid. 663 ff.
[2] Se Soc. Medd., årg. 1918, sid. 761 ff.

beloppen icke med mer än 15 % överstigit i september 1915 gällande hyra eller eljest icke ansetts oskäliga, samt 2:o ärenden, där den begärda hyresökningen befunnits oskälig och därför av hyresnämnderna nedsatts. En särskild, hyresregleringsmålen närstående ärendesgrupp skapades jämväl genom den nya bestämmelsen i § 7 rörande de s. k. långkontrakten i hus med centralvärme, innebärande, att om hyresavtal om omöblerad lägenhet, vilket även omfattar vare sig uppvärmning av lägenheten eller tillhandahållande av varmvatten, träffats för längre tid än ett år, och efter dess ingående sådan stegring av bränslekostnaderna inträtt, att överenskommen hyra, till den del denna får anses hava vid avtalets träffande avsett ersättning för angivna förmåner, befinnes icke längre utgöra skälig gottgörelse därför, hyresnämnden äger, varje gång för högst ett år av den återstående avtalstiden, fastställa, vad som därutöver skäligen må tillkomma hyresvärden, börande därvid särskilt bestämmas ersättning för uppvärmning samt för beredning av varmvatten.

Under år 1918 hava enligt tillgängliga uppgifter hyresnämnder förefunnits i 100 städer och orter. Av dessa hava 88 insänt mer eller mindre fullständiga uppgifter om sin verksamhet, varvid emellertid nämnderna i Tumba, Herrljunga, Tidaholm och Säffle hava anmält, att intet ärende av dem behandlats.

En summarisk redovisning för omfattningen av hyresnämndernas arbete under år 1918 lämnas i huvudtabellen å sid. 952—957. Av dess kol. 8 framgår, att hela antalet under året handlagda ärenden utgjorde 39 349, varav 16 704 eller 42·5 % behandlats efter 1917 års lag och 22 615 eller 57·5 % efter 1918 års lag. Av de behandlade ärendena voro 18 325 eller 46·6 % hyresregleringsärenden och 21 024 eller 53·4 % övriga ärenden. Frånräknas från den senare gruppen de ärenden av mera formell natur, som avse uppsägning i och för hyresförhöjning och utgöra 14 872 fall, återstå i gruppen övriga ärenden 6 152 eller omkring en fjärdedel av samtliga. En utförligare redogörelse för hyresnämndernas verksamhet inom vissa orter och ortsgrupper lämnas i vidstående tabell. Framhållas må emellertid, att någon exakt jämförelse mellan siffrorna för olika orter knappast kan göras på grundval av tabellens uppgifter, då de olika hyresnämnderna ej använt samma princip vid redovisningen av ärendena. I vissa fall (såsom i Stockholm och Göteborg) har sålunda ett ärende kunnat avse många lägenheter, medan i andra (såsom i Malmö) varje lägenhet redovisats såsom särskilt ärende. Användes sistnämnda beräkningsgrund för Stockholm, ökas antalet avgjorda ärenden från 5 479 till ej mindre än 35 217.

Av *hyresregleringsärendena* hava ungefär en tredjedel behandlats enligt 1917 års lag och två tredjedelar efter 1918 års lag. Vad fördelningen av hyresregleringsärendena efter deras upphov beträffar, visar det sig att — om Stockholm, där sagda fördelning ej kunnat angivas, undantages — 91·7 % upptagits på initiativ av hyresvärden, 7·8 % enligt ansökan från hyresgäst och 0·5 % på hyresnämndens eget initiativ. Ovanligt hög procent för hyresvärds initiativ visar Malmö med 98·9 %, medan Göteborg har en lägre procentsats (83·8) än den genomsnittliga.

Översikt över av hyresnämnderna behandlade ärenden år 1918.

Orter och ortsgrupper	Antal orter	Antal invånare den 31/12 1918	Hela antalet av hyresnämnd avgjorda ärenden	D ä r a v								
				enligt 1917 års lag	enligt 1918 års lag	hyresregleringsärenden			övriga ärenden		
						enligt 1917 års lag	enligt 1918 års lag	tillhopa	enligt 1917 års lag	enligt 1918 års lag	tillhopa
Stockholm	1	408 456	**5 479**	3 502	1 977	275	1 070	1 345	3 227	907	4 134
Göteborg	1	197 421	**3 072**	1 180	1 892	211	1 008	1 219	969	884	1 853
Malmö	1	110 459	**13 010**	4 288	8 722	2 500	3 900	6 400	1 788	4 822	6 610
Orter med 20—100 000 inv.	13	409 289	**8 114**	3 361	4 753	1 175	2 182	3 357	2 186	2 571	4 757
10—20 000 »	21	279 668	**5 204**	2 717	2 487	1 337	1 644	2 981	1 380	843	2 223
5— 10 000 »	25	176 363	**2 807**	1 358	1 449	736	946	1 682	622	503	1 125
under 5 000 »	26	72 464	**1 663**	298	1 365	156	1 185	1 341	142	180	322
Samtliga orter	88	1 654 120	**39 349**	16 704	22 645	6 390	11 985	18 825	10 314	10 710	21 024

Av *övriga ärenden*, som handlagts av hyresnämnderna, utgjordes det övervägande flertalet av uppsägningar, nämligen 18 839 eller 89·6 % av samtliga. Av dessa voro dock 14 872 eller 78·9 % av sådana ärenden anhängiggjorda i och för hyresförhöjning och sålunda av mera formell natur, fördelade ungefär jämnt på giltighetstiden för 1917 och 1918 års lagar med resp. 7 336 och 7 536 fall. Återstående uppsägningsärenden, nämligen 3 967 eller 21·1 %, avsågo uppsägning till avflyttning. Av andra ärenden märkas ansökningar rörande förändrad användning av bostadslägenheter i 344 fall eller 1·6 % av samtliga övriga ärenden, ändring av bostadslägenheter i 317 fall eller 1·5 %, möblering av förut omöblerade lägenheter i 101 fall eller 0·5 % samt rivning av byggnader med bostadslägenhet i 96 fall eller 0·5 %. Mål, som handlagts av hyresnämnderna men ej kunnat inpassas under förestående rubriker, uppgå till 1 327 eller 6·3 % av »övriga ärenden». För de olika ortsgrupperna belyses fördelningen inom denna kategori enligt följande översikt.

Orter och ortsgrupper	»Övriga ärenden» avgjorda enl. 1917 års lag	enl. 1918 års lag
Stockholm	—	237
Göteborg	—	77
Malmö	8	614
Städer med 20—100 000 inv.	27	92
» » 10— 20 000 »	27	65
» » 5— 10 000 »	38	80
» » under 5 000 »	40	22

Ökningen av mål enligt 1918 års lag faller alltså huvudsakligen på de större städerna. Det torde förnämligast vara nämndernas ökade befogenhet med avseende å uppvärmningsfrågor, som här kommer till uttryck, varför övervikten måste falla på de städer, som i större utsträckning hava centralvärmelägenheter.

Omfattningen av hyresregleringsverksamheten åskådliggöres genom huvudtabellens kol. 9—17, vari redovisas antalet av hyresnämnderna reglerade lägenheter. Ett sammandrag av dessa uppgifter lämnas i nedanstående tablå.

Översikt över antalet hyresreglerade lägenheter år 1918.

Under år 1918 hyresreglerade lägenheter	Stockholm	Göteborg	Malmö	Städer och orter med 20—100 000 inv.	Städer och orter med 10—20 000 inv.	Städer och orter med 5—10 000 inv.	Städer och orter med under 5 000 inv.	Samtliga lägenheter	Därav lägenheter med centralvärme
I) *Enligt 1917 års lag*									
1) avseende hyresåret 1917/18:									
bostadslägenheter	846	17	—	1 099	221	372	24	**2 579**	12
affärslägenheter	35	—	—	11	4	21	2	**73**	1
samtliga lägenheter . . .	1 602	17	—	1 110	225	393	26	**3 373**	734
2) avseende hyresåret 1918/19:									
bostadslägenheter	664	2 705	2 298	2 391	2 196	910	81	**11 245**	1 117
affärslägenheter	29	154	202	133	93	22	7	**640**	155
samtliga lägenheter . . .	835	2 859	2 500	2 524	2 289	932	88	**12 027**	1 414
3) båda åren tillhopa:									
bostadslägenheter	1 510	2 722	2 298	3 490	2 417	1 282	105	**13 824**	1 129
affärslägenheter	64	154	202	144	97	43	9	**713**	156
samtliga lägenheter . . .	2 437	2 876	2 500	3 634	2 514	1 325	114	[1]**15 400**	[1] 2 148
II) *Enligt 1918 års lag*									
1) vilkas hyra av nämnden nedsatts:									
bostadsläg. småLägenheter	3 560	2 867	1 577	3 489	657	532	595	**13 277**	1 089
bostadsläg. större lägenh.	1 515	1 089	522	500	278	187	317	**4 408**	1 413
affärslägenheter	222	329	92	143	56	21	58	**921**	243
samtliga lägenheter . . .	5 297	4 285	2 191	4 132	991	740	970	**18 606**	2 745
2) för vilka begärda hyresbelopp icke ansetts oskäliga:									
bostadsläg. småLägenheter	6 015	1 543	1 273	1 599	764	433	125	**11 752**	409
bostadsläg. större lägenh.	1 384	110	324	349	277	89	23	**2 556**	489
affärslägenheter	367	73	112	109	44	14	2	**721**	112
samtliga lägenheter . . .	7 766	1 726	1 709	2 057	1 153	536	150	**15 097**	1 010
3) 1) och 2) tillhopa:									
bostadsläg. småLägenheter	9 575	4 410	2 850	5 088	1 421	965	720	**25 029**	1 498
bostadsläg. större lägenh.	2 899	1 199	846	849	555	276	340	**6 964**	1 902
affärslägenheter	589	402	204	252	100	35	60	**1 642**	355
samtliga lägenheter . . .	13 063	6 011	3 900	6 189	2 144	1 276	1 120	[2]**33 703**	3 755
S:a av I) och II) *Enligt 1917 och 1918 års lagar*									
bostadslägenheter	13 984	8 331	5 994	9 427	4 461	2 523	1 165	**45 885**	4 529
affärslägenheter	653	556	406	396	197	78	69	**2 355**	511
samtliga lägenheter	**15 500**	**8 887**	**6 400**	**9 823**	**4 658**	**2 601**	**1 234**	[1]**49 103**	[1] **5 903**

[1] Häri ingå 863 lägenheter, som ej fördelats på olika kategorier.
[2] » » 68 bostadslägenheter (för Ystad), som ej uppdelats på kategorier.

Härav framgår, att hela antalet hyresreglerade lägenheter utgjorde 49 103. Därav falla på Stockholm 31·6 % eller, om förstäder med egna hyresnämnder inräknas, t. o. m. 35·9 %. Även Göteborg med 18·1 % och Malmö med 13·0 % av totalsumman uppvisa ett stort antal reglerade lägenheter. Tillsammantagna upptaga de tre storstäderna 30 787 reglerade lägenheter motsvarande 62·7 % av samtliga eller, om förstadssamhällena (resp. Sundbyberg, Lidingö, Solna, Råsunda och Huvudsta, Mölndal och Örgryte samt Arlöv) medräknas, 34 414 lägenheter eller 70·1 %, under det att folkmängden motsvarar i förra fallet 43·3 % och i senare fallet 47·3 % av samtliga hyresnämndsorters. Beträffande övriga ortsgrupper kan konstateras, att hyresregleringsverksamheten i förhållande till folkmängden varit svagast i gruppen av städer och orter med 5—10 000 invånare och starkast i gruppen av större städer (20—100 000 invånare).

Jämföras antalen reglerade lägenheter under kalenderåren 1917 och 1918, visar det sig, att under år 1918 reglerats 16 902 flera lägenheter än under 1917, då totalantalet var 32 201, innebärande en ökning för år 1918 av 52·5 %. Därest man, för full jämförbarhets vinnande medräknar samma hyresnämnder båda åren, blir antalet reglerade lägenheter för 1917 31 950 och för 1918 48 754 eller 52·6 % högre. Vill man, särskilt med hänsyn till att hyresstegringslagen endast ägde tillämpning under c:a sju månader av år 1917, erhålla ett mera rättvisande mått på det ökade ianspråktagandet av sagda lag, kan man lägga till grund hyresåren 1917/18 och 1918/19. Antalet hyresreglerade lägenheter blir då för det förstnämnda 35 574 och för det senare 45 730, alltså en ökning för hyresåret 1918/19 av 10 156 eller 28·5 %. Framhållas må emellertid, att en jämförelse mellan huvudtabellerna i 1917 och 1918 års redogörelser visar, att utvecklingen härvidlag ställer sig väsentligt olika på olika orter.

Riktas uppmärksamheten uteslutande på de under år 1918 verkställda hyresregleringarna, ger en jämförelse mellan lägenheter reglerade enligt 1917 års lag och enligt 1918 års lag vid handen, att 15 400 lägenheter reglerats enligt den förra och 33 703 enligt den senare lagen, varför alltså omkring 68·6 % av samtliga lägenheter reglerats enligt den nya lagen. Vad resultatet av regleringen beträffar, har detta speciellt undersökts för 1918 års lag. Denna har, som ock inledningsvis framhållits, uttryckligen angivit, att hyresnämndernas verksamhet i fråga vid hyresregleringar antingen kan innebära ett konstaterande av, att fordrade hyresbelopp ej varit oskäliga, eller ock, i motsatt fall, nedsättning av begärda hyror. Beträffande 15 097 lägenheter eller 44·8 % av samtliga, hava också nämnderna funnit, att begärda hyreshöjningar ej överstigit 15 % av i sept. 1915 gällande hyra eller eljest icke varit oskäliga, men däremot i 18 606 fall i större eller mindre grad nedsatt begärd hyra. Nedsättning av fordrade hyror har i större utsträckning skett för större lägenheter, i det att i fråga om sådana i 63·3 % av samtliga fall hyran reducerats, medan för smålägenheter motsvarande procenttal varit 53·0 (för kontors-, butiks- o. d. lägenheter 56·1 %).

För att erhålla ett mera exakt statistiskt mått på regleringsverksamhetens omfattning och intensitet å de särskilda orterna är det lämpligt att ställa

antalet reglerade bostadslägenheter i relation till hela antalet hyreslägenheter, i den mån detta kan erhållas på grundval av 1912—1914 års allmänna bostadsräkningar eller för Stockholms och Göteborgs vidkommande av de kommunala bostadsräkningarna år 1915. Relationstalen framgå dels av huvudtabellens kol. 26 och dels av efterföljande tablås sista kolumn.

Hyresregleringens omfattning å vissa orter för hyresåret 1918/19.

Orter och ortsgrupper	Antal orter	Antal reglerade lägenheter: enligt 1917 års lag, bostadslägenheter		enligt 1918 års lag, bostadslägenheter		enligt 1918 års lag, smålägenheter (t. o. m. 2 r. o. k.)		enligt 1918 års lag, större bostadslägenheter		enligt 1917 och 1918 års lagar	
		antal	i % av samtl.	antal	i % av samtl.	antal	i % av samtl.	antal	i % av samtl.	antal	i % av samtl.
Stockholm med Sundbyberg, Lidingö, Råsunda och Huvudsta	5	931	1·0	13 511	15·2	10 308	15·9	3 203	13·3	14 442	16·2
Göteborg med Örgryte och Mölndal	3	2 911	6·7	6 657	15·5	5 421	15·3	1 236	16·0	9 568	22·2
Malmö med Arlöv	2	2 312	10·5	3 710	16·8	2 852	16·1	858	20·0	6 022	27·3
Orter med 20—100 000 inv.	12	2 203	3·2	4 907	7·1	4 095	7·2	812	6·5	7 110	10·3
» » 10—20 000 »	20	1 947	4·8	1 774	4·4	1 174	3·7	532	6·2	3 721	9·2
» » 5—10 000 »	12	396	3·0	529	4·1	402	3·9	127	4·9	925	7·1
» » under 5 000 »	7	67	2·2	82	2·6	70	3·0	12	1·6	149	4·8
Samtliga orter	**61**	**10 767**	**3·9**	**[1]31 170**	**11·1**	**24 322**	**11·1**	**6 780**	**11·2**	**[1]41 987**	**15·0**
Samtliga orter exkl. Stockholm med förstäder . .	56	9 836	5·2	17 659	9·2	14 014	9·1	3 577	9·8	27 495	14·4

Det framgår av dessa siffror, som avse 61 hyresnämndsorter och däribland samtliga större, att de för hyresåret 1918/19 hyresreglerade lägenheterna utgjort c:a 15 % av hela antalet regleringsbara. De växlande procenttalen framhäva emellertid, i huru hög grad lokala och andra särskilda förhållanden härvid spelat in. Medan Stockholm har ett jämförelsetal av 15·3 %, uppvisa vissa av dess förstäder en betydligt högre procent, nämligen Råsunda 65·8 %, Sundbyberg 36·0 % och Lidingö 33·3 %. Relativt höga jämförelsetal hava vidare Eskilstuna 31·2 %, Nässjö 29·9 %, Malmö 28·0 %, Göteborg 21·5 %, Landskrona 20·8 % och Karlskrona 20·0 %. Låga jämförelsetal visa däremot bl. a. följande samhällen: Visby 0·3 %, Strängnäs 0·5 %, Kristinehamn 1·5 %, Vänersborg 2·7 %, Linköping 3·1 %, Sundsvall 3·7 %, Borås 4·1 %, Karlstad och Huvudsta 4·3 %, Umeå 4·4 %, Lund 5·4 % och Norrköping 5·6 %. Oaktat alltså lokala förhållanden gjort sig starkt gällande, visar tablån, att hyresstegringslagens tillämpning och betydelse i stort sett avtar från de större

[1] Häri ingå 68 lägenheter (i Ystad), ej fördelade på kategorier.

stadssamhällena till de mindre. I Malmö (med Arlöv), där regleringsverksamheten under året varit synnerligen livlig, uppgår de reglerade lägenheternas andel till 27·3 av det beräknade antalet hyreslägenheter, varefter procenten nedgår över »det större Göteborg» (22·2 %) till »det större Stockholm» (16·2 %) och för de övriga ortsgrupperna bildar en successivt sjunkande serie, nämligen resp. 10·3, 9·2, 7·1 och 4·8 %.

Regleringsintensiteten för större lägenheter och småläghenheter, reglerade enligt 1918 års lag, framgår även av tablån. Regleringsprocenten visar sig för orterna tillsammantagna vara något, om än obetydligt, högre för större lägenheter än för småläghenheter. Framhållas må dock, att i Stockholm med förstäder hyresregleringsprocenten är större för småläghenheterna.

Hur regleringsfrekvensen växlat för olika lägenhetskategorier, framgår närmare av nedanstående översikt:

	Antal enligt 1918 års lag reglerade bostadslägenheter i % av hela antalet hyreslägenheter:							
	enkelkök, enkelrum, m. m.	1 rum och kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 rum och kök	5 rum och kök	6 o. fl. rum och kök	samtliga
Stockholm med förstäder	10·9	17·7	16·5	14·4	12·6	14·0	11·8	**15·2**
Övriga orter	4·3	10·0	10·1	10·2	11·9	10·4	6·0	**9·2**
Samtliga orter (61)	6·5	12·0	12·8	11·7	12·1	12·0	8·4	**11·1**

För samtliga orter är regleringsprocenten högst för lägenhetskategorien 2 rum och kök och håller sig ungefär på samma nivå för de större lägenheterna upp till de stora lägenheterna om 6 rum och däröver. Lägst är den för den minsta bostadskategorien. Även för Stockholm med förstäder ligger minimum i den lägsta rumskategorien, varemot maximum här faller redan i lägenhetsgruppen 1 rum och kök.

Av huvudtabellen ävensom av tabellen å sid. 936 framgår, att 5 903 eller 12·0 % av samtliga reglerade lägenheter (bostads- och andra) voro försedda med centralvärme. Det övervägande antalet dylika lägenheter faller dock på ett fåtal större städer, ty medan å 51 av de 84 orter, varifrån uppgifter erhållits om hyresreglering, inga dylika lägenheter redovisats, komma på enbart Stockholm, Göteborg, Malmö och Östersund 5 203 sådana eller 88·1 % av alla reglerade centralvärmelägenheter. I dessa samhällen utgjorde också centralvärmelägenheterna en betydande del av det reglerade hyreslägenhetsbeståndet, nämligen för Stockholm 19·5 %, Göteborg 11·5 %, Malmö 17·3 % och Östersund ej mindre än 27·3 %.

Dessa tal häntyda på, att med avseende å regleringsintensiteten väsentlig skillnad råder mellan lägenheter med och utan centralvärme. Detta åskådliggöres beträffande Stockholm och Göteborg av följande tablå, vilken för nämnda städers vidkommande uppgjorts på grundval av uppgifter om de centraluppvärmda hyreslägenheternas fördelning på storlekskategorier enligt bostadsräkningarna därstädes år 1915.

		Antal enligt 1918 års lag reglerade bostadslägenheter i % av hela antalet hyreslägenheter bland:							
		enkelkök, enkelrum m. m.	1 rum och kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 rum och kök	5 rum och kök	6 o. fl. rum och kök	samtliga bostadslägenheter
Stockholm	samtliga lägenheter	10·8	17·1	16·0	13·4	11·7	13·0	11·1	14·6
	lägenheter utan centralvärme	10·0	16·6	15·1	11·1	8·6	9·1	8·0	13·5
	lägenheter med centralvärme	16·2	28·4	29·2	33·9	34·4	34·6	20·5	26·0
Göteborg	samtliga lägenheter	9·0	13·8	18·2	20·1	17·5	13·7	6·9	14·5
	lägenheter utan centralvärme	8·4	13·6	16·5	13·8	17·0	12·8	6·6	13·5
	lägenheter med centralvärme	19·6	31·0	51·2	87·4	19·2	20·0	8·1	33·7

Genomgående visar sig alltså den relativa regleringsfrekvensen betydligt starkare för värmeledningss- än för andra lägenheter.

Hyresregleringsverksamheten har dock omfattat ej blott bostadslägenheter utan även affärslägenheter o. d., vilkas antal framgår av tablån å sid. 936. Sammanlagt hava underkastats reglering 2 355 kontors-, butiks- o. d. lägenheter eller 4·8 % av samtliga reglerade lägenheter. Största antalet av dessa faller på Stockholm med 653, Göteborg med 556 och Malmö med 406, utgörande tillsammans 1 615 eller 68·6 % av samtliga.

Efter denna översikt över hyresregleringsverksamhetens omfattning må uppmärksamheten fästas på dess *resultat*, i den mån dessa kunna utläsas ur en sammanställning mellan å ena sidan de i september 1915 och i september 1918 gällande hyresbeloppen, vilka enligt hyresstegringslagen skola läggas till grund för nämndernas prissättning, å den andra de hyror, som av hyresvärden begärts och av nämnden fastställts eller lämnats utan anmärkning beträffande samma lägenheter för hyresåret 1918/19.

Dylika hyresuppgifter begärdes också å frågeformuläret, men från en del städer och orter hava användbara sådana ej kunnat erhållas. Detta gäller Solna, Katrineholm, Värnamo, Ystad, Varberg, Mölndal, Vänersborg, Lidköping, Nora, Örebro, Hallsberg, Krylbo, Söderhamn, Umeå och Kiruna eller tillsammans 15 orter. Från jämförelsen måste vidare uteslutas dels lägenheter med centraluppvärmning, enär hyresbeloppen för dessa tidigare plägade innefatta även ersättning för centralvärme och varmvatten, men numera enligt lagen skola fastställas utan dessa förmåner, dels de lägenheter utan centralvärme, för vilka hyran i september 1915 ej uppgivits eller eljest kunnat utrönas.

De slutliga hyresbeloppen för de 32 574 lägenheter, om vilka nöjaktiga uppgifter stått att vinna, meddelas ortsvis i kol. 28—31 av huvudtabellen. Härav framgår, att sammanlagda årliga hyresbeloppet för dessa lägenheter utgjorde i september 1918 13 323 990 kronor samt tre år senare 14 655 680 kronor eller 10·0 % högre. De av hyresvärdarna begärda hyrorna för hyresåret 1918/19 uppgingo till 17 382 294 kronor, vilken summa är 30·5 % högre än 1915 års hyressumma och 18·6 % högre än hyran i september 1918. Av hyresnämnderna nedsattes den begärda hyressumman till 16 393 164 kr., vilken

summa med 23·0 % överstiger hyressumman för år 1915 och med 11·9 % hyran i september 1918. Den av nämnderna fastställda hyressumman understiger å andra sidan med 989 130 kronor eller 5·7 % de av hyresvärdarna begärda hyresbeloppen, och denna differens anger alltså det belopp, som genom hyresnämndernas direkta verksamhet besparats hyresgästerna i dessa lägenheter. Ungefär lika stor (5·2 %) var nedsättningen även föregående år. Utgår man från, att samma genomsnittliga nedsättningsprocent tillämpats även på de lägenheter, som av ovan anförda skäl ej kunnat medtagas i den direkta jämförelsen, kan det genom hyresnämndernas direkta prisreglerande verksamhet under år 1918 inbesparda totalbeloppet beräknas utgöra omkring 1 500 000 kronor, medan det för 1917 uppskattats till 900 000 kronor. Dessa siffror få dock på intet vis betraktas såsom några exakta mått på totalresultatet av hyresnämndernas prisreglerande verksamhet, enär nämnda belopp med säkerhet mångdubbelt överstigas av de summor, vilka indirekt besparats därigenom, att hyresstegringslagens och hyresnämndernas blotta tillvaro med säkerhet förhindrat mycken oskälig hyresstegring och jobberi med lägenheter, som eljest blivit en följd av den rådande bostadsknappheten.

För de orter och lägenhetskategorier, beträffande vilka fullständiga uppgifter föreligga, utgjorde den för hyresåret 1918/19 begärda hyresökningen tillhopa 2 726 614 kronor och den fastställda 1 737 484 kronor eller 63·7 % därav. Huru angivna relation ställer sig för särskilda lägenhetskategorier, belyses närmare genom nedanstående tablå, varvid dock bör observeras, att denna endast avser lägenheter, reglerade enligt 1918 års lag:

Orter och ortsgrupper	Den för hyresåret 1918/19 medgivna hyresstegringen i % av den av hyresvärden begärda för											
	enkelkök, enkelrum m. m.	1 rum och kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 rum och kök	5 rum och kök	6 o. fl. rum och kök	samtliga			kontors- o. d. lägenheter	samtliga reglerade lägenheter
								bostadslägenheter	smålägenheter	större lägenheter		
a) *Lägenheter, vilkas hyra av nämnden nedsatts.*												
Stockholm med förstäder . .	44·5	34·3	35·0	34·4	30·5	34·0	50·3	37·0	35·6	38·2	47·0	37·9
Övriga orter	46·2	50·8	53·8	44·2	50·1	53·5	55·9	51·0	51·9	49·9	50·3	50·9
Samtliga orter	45·1	44·3	44·5	39·2	40·7	43·3	52·4	44·1	44·5	43·7	49·2	44·7
b) *Samtliga reglerade lägenheter.*												
Stockholm med förstäder . .	71·6	68·9	63·2	54·7	51·5	56·4	67·7	62·6	66·5	58·4	68·5	63·1
Övriga orter	66·1	65·5	66·7	56·9	60·5	62·1	65·7	63·7	66·0	60·6	65·6	64·0
Samtliga orter	70·0	67·2	64·8	55·7	55·9	58·8	67·1	63·1	66·3	59·3	66·7	63·5

Medgiven hyreshöjning är, som synes, större för affärslägenheter än för bostadslägenheter, inom vilken senare grupp höjningen åter är större för smålägenheter än för större lägenheter. Ser man på de särskilda lägenhetskategorierna, är dock höjningen störst för enkelkök, enkelrum o. d. och minst

för 3 rum och kök. I genomsnitt synas hyresnämnderna hava medgivit en något högre hyresstegring år 1918 än år 1917, då den för samtliga orter fastställda hyran utgjorde 62·0 % av den begärda.

Tages hänsyn blott till de lägenheter, vilkas hyror av nämnderna nedsatts, framgår, att ungefär samma relation råder mellan de olika kategorierna, ehuru reduktionen här givetvis har väsentligt större mått, än när i summorna även ingå de fall, då fordrade hyresbelopp lämnats utan anmärkning.

För att undersöka huru relationen mellan den medgivna hyresstegringen och den begärda växlat å olika orter, har utarbetats en särskild översikt, varvid emellertid undantagits 4 smärre orter, där vid regleringen ingen som helst förhöjning beviljats på 1918 års hyror utan delvis t. o. m. nedsättning av dessa ägt rum. För övriga 63 hyresnämndsorter ställer sig angivna relation på följande sätt:

Antal orter, där den medgivna hyresförhöjningen utgjort följande genomsnittliga procent av den begärda:

under 40 %	40—50 %	50—60 %	60—70 %	70—80 %	80—90 %	90—100 %
5	12	12	13	11	5	5

De 5 orter, å vilka hyresvärdarnas krav undergått den starkaste reduceringen, utgöras av Trälleborg (till 38·7 % av den begärda hyran) och Kristinehamn (38·4 %) samt vidare Ljungby (20·0 %), Älmhult (8·4 %) och Råsunda (5·6 %). De orter, där den av hyresvärdarna begärda höjningen godtagits till 90 % eller mer, äro övervägande platser, där hyresökningen före hyresåret 1918/19 varit tämligen obetydlig.

På grundval av de erhållna uppgifterna har jämväl uppgjorts vidstående tabell över *medelhyrorna* för de reglerade lägenheterna, vilka dock, såsom avseende en växlande, men i regel tämligen ringa, del av hela lägenhetsbeståndet, knappast kunna anses giva en trogen bild av den faktiska hyresnivån å de särskilda orterna.

Av tabellen framgår emellertid, hurusom hyresnivån för bostäder i Stockholm med förstäder är omkring 60 % högre än genomsnittet för övriga orter. Däremot är hyresnivån för hyresreglerade kontors-, butiks- o. d. lägenheter endast omkring 35 % högre i det »större Stockholm» än i övriga orter, men kunna härvid givetvis storleksåtskillnader spela in. Såsom städer med höga hyror framstå även Göteborg samt vissa norrländska städer, såsom Gävle, Östersund, Luleå och Sundsvall. Såsom relativt billiga i hyreshänseende framträda bland större samhällen särskilt vissa sydsvenska städer såsom Kristianstad, Hälsingborg, Lund, Landskrona, Jönköping och Halmstad.

Av betydligt större värde än som mätare av hyresnivån äro emellertid de erhållna hyresuppgifterna såsom belysande hyresstegringen under kristiden. På grund av att dessa hyresbelopp avse identiskt samma lägenheter vid skilda tidpunkter, och alltså icke den felkälla kan spela in, som eljest alltid influerar på sådan hyresstatistik, som avser hela bostadsbeståndet, nämligen avgången av gamla, billiga bostäder och tillkomsten av moderna, dyra lägenheter, är den härigenom beräknade hyresstegringen i de flesta fall fullt exakt.

Medelhyror för enligt 1918 års lag reglerade lägenheter (utan centralvärme) för hyresåret 1918 19.

a) enligt i september 1915 gällande avtal.
b) enligt vad av hyresnämnd medgivits (eller fastställts) för hyresåret 1918—19.

Anm. Medievalstil anger, att ifrågavarande tal är beräknat på fåtaliga primäruppgifter.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Orter	Hela antalet lägenheter (utan centralvärme), för vilka hyresstegringen uppgivits	Årlig medelhyra i kronor för										
		enkelkök, enkelrum o. d.	1 rum och kök	2 rum och kök	samtliga småläg.-heter	3 rum och kök	4 rum och kök	5 rum och kök	6 o. fl. rum och kök	samtliga större lägenheter	samtliga bostadslägenheter	kontors-, butiks- o. d. lägenheter
Stockholms stad . .	9 484 a	280	345	530	401	786	1 033	1 347	2 027	1 099	524	1 060
	b	*338*	*415*	*636*	*482*	*969*	*1 321*	*1 741*	*2 670*	*1 401*	*645*	*1 336*
Östra Sverige.[1]												
Södertälje	166 a	106	255	363	269	480	750	800	1 525	758	328	925
	b	*124*	*309*	*439*	*324*	*579*	850	1 117	1 875	*959*	*403*	1 044
Uppsala	151 a	86	192	342	223	—	—	—	—	—	223	—
	b	*106*	*234*	*387*	*264*	—	—	—	—	—	*264*	—
Nyköping	24 a	—	210	339	234	—	500	—	—	500	245	100
	b	—	*230*	378	*257*	—	600	—	—	600	*271*	110
Västerås	227 a	110	226	400	248	470	600	775	1 600	829	289	1 280
	b	*146*	*295*	*487*	*316*	*596*	863	950	1 713	*976*	*363*	*1 875*
Linköping	83 a	67	145	314	162	557	1 034	900	—	673	242	—
	b	*67*	*161*	*358*	*180*	*654*	1 350	1 133	—	*818*	*280*	—
Norrköping	484 a	138	224	386	239	571	689	943	1 343	798	330	957
	b	*158*	*261*	*455*	*280*	*649*	*829*	*1 133*	*1 702*	*954*	*389*	*1 261*
Sundbyberg	416 a	130	257	377	296	519	—	—	1 120	639	306	—
	b	*154*	*300*	*437*	*344*	550	—	—	1 500	*740*	*356*	—
Lidingö	85 a	150	297	413	293	424	700	1 200	—	790	322	—
	b	*166*	*341*	*497*	*337*	563	805	1 450	—	*966*	*374*	—
Råsunda	785 a	197	281	474	349	590	791	926	1 170	745	503	483
	b	*290*	*336*	*534*	*409*	*730*	*1 004*	*1 207*	*1 541*	*946*	*617*	*563*
Huvudsta	31 a	—	219	328	248	—	600	—	—	600	259	—
	b	—	*261*	*438*	*323*	—	900	—	—	900	*342*	—
Norrtälje	20 a	68	163	155	143	294	—	—	—	294	173	—
	b	93	*206*	*204*	*184*	393	—	—	—	393	*226*	—
Enköping	1 a	—	—	225	225	—	—	—	—	—	225	—
	b	—	—	300	300	—	—	—	—	—	300	—
Strängnäs	3 a	—	220	300	273	—	—	—	—	—	273	—
	b	—	260	390	*347*	—	—	—	—	—	347	—
Sala	17 a	63	154	260	179	430	480	—	800	570	248	—
	b	73	*189*	*339*	*236*	500	600	—	1 000	700	*310*	—
Arboga	22 a	64	119	260	161	375	400	700	—	463	224	277
	b	75	*153*	*333*	*204*	475	550	800	—	575	*282*	437
Motala	33 a	120	126	256	191	410	425	—	—	416	225	—
	b	130	*163*	*313*	*237*	483	500	—	—	*490*	*275*	—
Mjölby	2 a	—	175	—	175	—	450	—	—	450	313	—
	b	—	175	—	175	—	500	—	—	500	338	—
Småland och öarna.												
Jönköping	82 a	68	139	300	170	431	735	—	—	499	207	1 125
	b	*113*	*179*	*363*	*215*	*516*	918	—	—	*605*	*259*	1 313
Kalmar[2]	8 a	—	—	152	152	380	—	—	—	380	209	—
	b	—	—	*210*	*210*	490	—	—	—	490	*280*	—

[1] För Eskilstuna saknas uppgifter för i sept. 1915 gällande hyror. Medelhyror för hyresåret 1918/19, avseende 1 248 lägenheter, äro för enkelkök o. d. 124 kr., för 1 rum och kök 229 kr., för 2 rum och kök 404 kr., för 3 rum och kök 667 kr., för 4 rum och kök 946 kr., för 5 rum och kök 1 394 kr., för 6 o. fl. rum och kök 1 488 kr. För samtliga bostadslägenheter blir medelhyran 277 kr. och för affärslägenheter 944 kr.

[2] Enligt 195 hyresuppgifter för hyresåret 1918/19 utgjorde medelhyran för enkelkök o. d. 84 kr., för 1 rum och kök 173 kr., för 2 rum och kök 271 kr, för 3 rum och kök 440 kr., för 4 rum och kök 622 kr., för 5 rum och kök 731 kr., för 6 o. fl. rum och kök 1 200 kr. För samtliga bostadslägenheter blir medelhyran 321 kr. och för affärslägenheter 1 150 kr.

Medelhyror för hyresreglerade lägenheter (forts.).

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Orter	Hela antalet lägenheter (utan centralvärme), för vilka hyresstegringen uppgivits	Årlig medelhyra i kronor för										
		enkelkök, enkelrum o. d.	1 rum och kök	2 rum och kök	samtliga smålägenheter	3 rum och kök	4 rum och kök	5 rum och kök	6 o. fl. rum och kök	samtliga större lägenheter	samtliga bostadslägenheter	kontors-, butiks- o. d. lägenheter
Västervik	48 a	72	127	219	141	280	—	—	—	280	144	—
	48 b	*99*	*163*	*269*	*178*	320	—	—	—	320	*181*	—
Visby	5 a	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	346
	5 b	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	*402*
Huskvarna	37 a	—	137	225	170	413	—	—	—	413	184	342
	37 b	—	*156*	*264*	*196*	455	—	—	—	455	*211*	368
Nässjö	120 a	—	133	222	199	355	—	508	—	367	235	407
	120 b	—	*174*	*283*	*255*	*412*	—	575	—	*425*	*291*	527
Eksjö	58 a	205	127	206	170	280	506	550	1 025	454	273	900
	58 b	230	*152*	*247*	*203*	*360*	615	688	1 230	*563*	*334*	1 333
Växjö	34 a	60	101	241	153	504	—	—	1 304	837	418	1 067
	34 b	85	*111*	*282*	*179*	*583*	—	—	*1 656*	*1 030*	*508*	1 600
Älmhult	7 a	—	192	186	187	252	—	—	—	252	198	650
	7 b	—	216	213	*214*	277	—	—	—	277	*224*	748
Ljungby	1 a	—	—	150	150	—	—	—	—	—	150	—
	1 b	—	—	200	200	—	—	—	—	—	200	—
Oskarshamn	33 a	—	150	230	181	388	400	933	—	625	275	—
	33 b	—	*205*	*307*	*244*	500	500	1 225	—	*811*	*364*	—
Vimmerby	4 a	—	100	188	144	—	—	—	—	—	144	—
	4 b	—	108	213	160	—	—	—	—	—	160	—
Södra Sverige.												
Karlskrona	416 a	144	193	361	303	421	480	673	—	453	349	—
	416 b	*166*	*222*	*418*	*350*	*486*	*555*	*785*	—	*524*	*403*	—
Kristianstad	151 a	71	105	245	205	354	523	817	827	457	285	700
	151 b	83	*123*	*282*	*237*	*406*	*618*	933	973	*530*	*329*	1 063
Malmö	3 378 a	130	203	308	245	450	545	769	1 056	560	301	592
	3 378 b	*178*	*247*	*380*	*301*	*551*	*694*	*1 008*	*1 378*	*708*	*373*	*734*
Lund	108 a	167	228	274	242	356	611	652	1 125	626	344	355
	108 b	*197*	*283*	*352*	*305*	*493*	*954*	*850*	1 359	*843*	*447*	*465*
Landskrona	139 a	68	183	210	192	337	560	800	1 219	686	282	725
	139 b	92	*216*	*264*	*234*	*440*	825	1 100	*1 600*	*924*	*359*	*1 004*
Hälsingborg	495 a	333	136	230	198	361	630	748	1 390	546	282	220
	495 b	440	*180*	*274*	*242*	*468*	*810*	*986*	*1 746*	*704*	*354*	319
Trelleborg	18 a	—	120	208	200	376	—	—	—	376	262	450
	18 b	—	168	*263*	*254*	*463*	—	—	—	*463*	*328*	500
Sölvesborg	7 a	—	—	200	200	340	350	—	—	342	321	—
	7 b	—	—	200	200	*472*	500	—	—	*477*	*437*	—
Åstorp	21 a	—	120	232	210	—	—	—	—	—	210	—
	21 b	—	163	*260*	*242*	—	—	—	—	—	*242*	—
Eslöv	7 a	—	100	173	161	—	—	—	—	—	161	750
	7 b	—	120	*222*	*205*	—	—	—	—	—	*205*	900
Höganäs	2 a	—	72	120	96	—	—	—	—	—	96	—
	2 b	—	120	144	132	—	—	—	—	—	132	—
Kävlinge	47 a	—	96	164	157	262	404	475	950	381	296	300
	47 b	—	114	*206*	*197*	*322*	*483*	548	1 115	*456*	*359*	350
Västra Sverige.												
Halmstad	197 a	45	150	259	184	368	474	624	777	548	255	3 300
	197 b	62	*188*	*328*	*232*	*450*	*577*	*800*	*1 041*	*702*	*324*	4 000
Göteborg	4 844 a	130	230	401	266	611	865	1 048	1 354	820	358	629
	4 844 b	*162*	*284*	*490*	*327*	*748*	*1 090*	*1 329*	*1 713*	*1 025*	*443*	*863*

Medelhyror för hyresreglerade lägenheter (forts.).

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Orter	Hela antalet lägenheter (utan centralvärme), för vilka hyressteg-ringen uppgivits	Årlig medelhyra i kronor för										
		enkelkök, enkelrum o. d.	1 rum och kök	2 rum och kök	samtliga småläg-enheter	3 rum och kök	4 rum och kök	5 rum och kök	6 o. fl. rum och kök	samtliga större lägenheter	samtliga bostadslägenheter	kontors-, butiks- o. d. lägenheter
Uddevalla	38 a	—	149	265	186	253	513	900	1 100	541	257	833
	b	—	*178*	*305*	*219*	280	637	900	1 100	*588*	*293*	967
Borås	107 a	50	147	253	174	367	658	750	1 117	586	252	2 100
	b	*54*	*169*	*287*	*198*	*421*	*766*	750	1 317	*675*	*289*	2 750
Karlstad	148 a	137	186	326	232	524	715	900	959	710	362	470
	b	*167*	*229*	*404*	*287*	*647*	*891*	1 124	*1 266*	*902*	*453*	654
Kristinehamn	11 a	—	—	320	320	475	600	—	—	491	444	—
	b	—	—	390	390	*600*	750	—	—	*619*	*556*	—
Falkenberg	12 a	—	144	223	211	400	483	—	—	450	311	—
	b	—	180	*291*	*275*	488	572	—	—	*538*	*385*	—
Nyhem	78 a	—	145	213	178	—	—	—	—	—	178	—
	b	—	*172*	*265*	*217*	—	—	—	—	—	*217*	—
Örgryte	796 a	107	199	311	207	426	434	646	2 250	502	220	388
	b	*143*	*249*	*389*	*260*	*551*	537	731	3 600	*659*	*277*	*474*
Fässberg	21 a	86	154	252	150	—	—	—	—	—	150	—
	b	84	*162*	*222*	*153*	—	—	—	—	—	*153*	—
Alingsås	179 a	72	148	229	186	412	525	700	—	447	256	710
	b	84	*196*	*280*	*235*	*461*	*652*	900	—	*521*	*311*	*933*
Mariestad	1 a	—	—	—	—	—	500	—	—	500	500	—
	b	—	—	—	—	—	550	—	—	550	550	—
Skara	59 a	—	153	241	215	379	510	665	1 160	610	409	—
	b	—	*182*	*296*	*261*	*474*	*603*	*911*	*1 334*	*754*	*504*	—
Skövde	11 a	—	104	225	156	348	—	—	—	348	198	600
	b	—	129	302	*203*	505	—	—	—	505	*270*	800
Kopparberg	27 a	76	153	235	150	310	400	—	—	355	166	600
	b	*93*	*194*	303	*191*	432	475	—	—	454	*211*	738
Norra Sverige.												
Falun	138 a	149	189	329	228	401	569	967	1 322	730	475	985
	b	*199*	*223*	*394*	*273*	*483*	*699*	*1 156*	*1 762*	*908*	*586*	*1 283*
Gävle	205 a	131	198	399	212	559	820	1 100	1 400	702	264	696
	b	*150*	*237*	*484*	*253*	*675*	975	1 350	1 750	*853*	*317*	*904*
Härnösand	155 a	130	196	328	239	521	628	819	1 113	657	409	833
	b	*160*	*229*	*389*	*283*	*629*	*762*	*1 007*	*1 356*	*798*	*493*	1 117
Sundsvall	38 a	90	207	340	255	619	808	—	1 093	881	542	2 250
	b	125	*270*	*403*	*316*	756	*888*	—	*1 414*	*1 074*	*664*	3 500
Östersund	129 a	149	273	427	318	617	970	1 001	1 400	757	463	624
	b	*188*	*352*	*542*	*406*	*777*	*1 185*	*1 320*	1 750	*961*	*589*	*813*
Luleå	7 a	—	453	540	466	—	—	—	—	—	466	—
	b	—	613	650	*618*	—	—	—	—	—	*618*	—
Hudiksvall	7 a	72	182	225	178	425	—	—	—	425	213	—
	b	85	207	290	*214*	500	—	—	—	500	*255*	—
Samtliga orter	**24 744 a**	**208**	**258**	**411**	**305**	**605**	**792**	**1 072**	**1 606**	**828**	**400**	**789**
	b	*254*	*314*	*495*	*369*	*741*	*1 001*	*1 375*	*2 087*	*1 044*	*492*	*1 027*
Därav:												
Stockholm med Sundbyberg, Solna, Lidingö, Råsunda och Huvudsta	10 502 a	275	338	522	395	757	991	1 276	1 954	1 047	517	983
	b	*334*	*407*	*625*	*474*	*933*	*1 266*	*1 650*	*2 574*	*1 334*	*635*	*1 233*
Övriga orter	14 242 a	121	207	324	239	488	673	885	1 218	657	314	675
	b	*150*	*254*	*394*	*292*	*594*	*842*	*1 123*	*1 543*	*818*	*386*	*907*

Visserligen föranleder det å vissa orter ringa antalet reglerade lägenheter, att den beräknade hyresstegringen kunnat påverkas av tillfälligheter. Men sammanföras orterna i större grupper, såsom skett i nedanstående tablå, torde dock dessa störande inflytelser i huvudsak bortelimineras.

Hyresstegringen åren 1915—1918/19 för reglerade lägenheter.[1]

Orter och ortsgrupper	Antal lägenheter med känd hyresstegring	Hyresindextal för reglerade: bostadslägenheter				affärslägenheter				samtliga lägenheter			
		enligt i sept. 1915 gällande avtal	enligt i sept. 1918 gällande avtal	vad av hyresvärden begärts för år 1918/19	vad av hyresnämnden medgivits för år 1918/19	enligt i sept. 1915 gällande avtal	enligt i sept. 1918 gällande avtal	vad av hyresvärden begärts för år 1918/19	vad av hyresnämnden medgivits för år 1918/19	enligt i sept. 1915 gällande avtal	enligt i sept. 1918 gällande avtal	vad av hyresvärden begärts för år 1918/19	vad av hyresnämnden medgivits för år 1918/19
Stockholm	10 066	100	110	127	123	100	108	134	127	100	110	128	123
Göteborg	7 000	100	112	130	123	100	105	155	135	100	111	133	124
Malmö	5 083	100	110	129	122	100	104	123	120	100	109	129	122
Orter med 20—100 000 inv.	5 070	100	110	128	121	100	107	142	132	100	109	129	122
» » 10—20 000 »	2 810	100	109	130	123	100	107	140	132	100	108	131	124
» » 5—10 000 »	1 466	100	107	126	120	100	106	157	139	100	107	128	121
» » under 5 000 »	1 079	100	120	163	123	100	113	150	119	100	119	162	123
Samtliga orter	**32 574**	**100**	**110**	**130**	**123**	**100**	**106**	**140**	**129**	**100**	**110**	**130**	**123**
Därav: Stockholm med förstäder	11 338	100	110	130	123	100	108	135	126	100	110	130	123
Övriga orter	21 236	100	110	130	122	100	106	142	130	100	110	131	123

Tabellens sista kolumn ger vid handen, att den genomsnittliga hyresstegringen mellan hyresåren 1914/15—1918/19 utgör 23 %. Detta tal överstiger obetydligt den preliminära index för hyresstegringen t. o. m. år 1918, som tidigare uträknats på grundval av vissa av hyresnämnderna uppskattningsvis meddelade uppgifter och som angav hyresökningen till c:a 20 %.[2] Skiljer man mellan bostads- och affärslägenheter, befinnas dessa senare förete omkring 6 % högre stegring än de förra. Ser man på de särskilda orterna, befinnes hyresökningsprocenten för Stockholm alldeles sammanfalla med riksmedeltalet. I allmänhet är hyresstegringen också tämligen likartad för olika storleksgrupper av samhällen. Göteborg har dock ett något högre indextal (ökning 24 %), beroende särskilt därpå, att indextalet för affärslägenheterna där är högt (ökning 35 %) Hyresstegringens styrka å de särskilda orterna belyses närmare av huvudtabellens kol. 32. Till 30 % eller därutöver har förhöjningen uppgått

[1] Avser lägenheter reglerade efter 1917 och 1918 år lagar.
[2] Soc. Medd., årg. 1919, sid. 407.

Hyresstegringen åren 1915—1918/19 inom olika lägenhetskategorier.

		Hyresindextal (hyrespriset 1914/15 = 100) för lägenheter reglerade enligt 1918 års lag										
		enkelkök, enkelrum, m. m.	1 rum och kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 rum och kök	5 rum och kök	6 o. fl. rum och kök	samtliga bostadslägenheter	samtliga småbostadslägenheter	samtliga större lägenheter	samtliga affärslägenheter
Stockholm med förstäder	enligt i september 1918 gällande avtal	109	109	109	112	114	115	111	110	109	113	108
	enligt vad av hyresvärden begärts för år 1918/19	126	126	126	133	140	140	141	130	126	138	136
	enligt vad av hyresnämnden medgivits för år 1918/19	121	120	120	123	128	129	132	123	120	127	127
Övriga orter	enligt i september 1918 gällande avtal	110	111	110	110	112	112	109	111	111	110	106
	enligt vad av hyresvärden begärts för år 1918/19	130	129	127	131	134	136	136	130	128	134	147
	enligt vad av hyresnämnden medgivits för år 1918/19	123	123	122	122	125	127	127	123	122	124	133
Samtliga orter	**enligt i september 1918 gällande avtal**	**109**	**110**	**110**	**111**	**113**	**113**	**110**	**111**	**110**	**112**	**107**
	enligt vad av hyresvärden begärts för år 1918/19	**127**	**127**	**126**	**132**	**137**	**139**	**139**	**130**	**127**	**136**	**142**
	enligt vad av hyresnämnden medgivits för år 1918/19	**122**	**122**	**121**	**123**	**126**	**128**	**130**	**123**	**121**	**126**	**130**

bl. a. i Huvudsta (31·7 %), Enköping (33·3 %), Trälleborg (31·4 %), Höganäs (50·0 %), Trollhättan (38·3 %), Västerås (32·1 %), Luleå (35·1 %) och Sundsvall (30·6 %). Svagare (under 15 %) synes däremot höjningen varit, om man bortser från Eskilstuna, varifrån delvis ofullständiga uppgifter erhållits, i Mariestad (10·0 %), Hudiksvall (12·7 %) och Vimmerby (11·3 %).

Tablån åskådliggör även, hurusom hyresstegringen i stort sett för de undersökta lägenheterna varit kraftigare under år 1918 än under de föregående krisåren tillsammantagna, i det att indextalet för september 1918 uppgick till 110 mot 123 för hyresåret 1918/19. I gruppen av orter med mindre än 5 000 invånare har dock tidigare förekommit avsevärda höjningar, såsom naturligt är, då det här rör sig om orter, där hyresnämndsinstitutionen införts endast i den mån förhållandena det påkallat. Å andra sidan har i den minsta gruppen av orter med obligatorisk hyresnämnd (stadssamhällen med 5—10 000 invånare) hyresstegringen merendels först under sista året tagit större proportioner.

Av indextalen för den av hyresvärdarna begärda hyran framgår, att stegringen skulle uppgått till omkring 30 % på i september 1915 gällande hyror, därest hyresnämnderna ej tillämpat sin regleringsrätt. Lägst har den ifrågasatta stegringen varit i Stockholm och gruppen av orter med 5—10 000 invånare, högst däremot i den minsta ortsgruppen. För affärslägenheter har i genomsnitt en högre hyresökning krävts än för bostadslägenheter.

Tar man i betraktande den hyresstegring, som hyresvärdarna begärt på i september 1918 gällande hyror, visar det sig, att denna stegring i genomsnitt hållit sig vid omkring 18 %. Stockholm har även här en något lägre procent, omkring 16, medan å andra sidan den lägsta ortsgruppen visar en begärd hyresökning av ej mindre än c:a 36 %.

Undersöker man, såsom skett i tablån å föregående sida, hyresstegringen inom olika storleksgrupper av bostäder, synas de av hyresnämnderna fastställda stegringarna, av ökningsprocenten för särskilda lägenhetskategorier att döma, i viss mån ha avpassats efter hyresgästernas betalningsförmåga. Särskilt är denna tendens framträdande i Stockholm.

Såsom förut framhållits, hava hyresnämnderna genom den nya hyresstegringslagen erhållit befogenhet att även reglera s. k. **långkontrakt**, i vad som rör uppvärmning av lägenhet och tillhandahållande av varmvatten. Omfattningen av denna nya sida av hyresnämndernas verksamhet framgår av följande tablå, varuti jämväl redovisas övriga fall, då hyresnämnd, utan samtidig reglering av hyresbeloppen, fastställt dylik ersättning:

Antal lägenheter	Stockholm	Göteborg	Malmö	Orter med 20—100 000 inv.	Orter med 10—20 000 inv.	Orter med 5—10 000 inv.	Orter med under 5 000 inv.	Samtliga orter
med årskontrakt	1 711	—	—	3	7	16	1	**1 738**
med fleråriga kontrakt .	971	327	585	152	188	21	23	**2 267**
tillsammans	2 682	327	585	155	195	37	24	**4 005**

Då den nya lagbestämmelsen, som nämnts, tillkommit för reglering av värmekostnaderna i lägenheter med **fleråriga** kontrakt, är det naturligt, att största antalet fall kommer på denna kategori. Om Stockholm, där även värmereglering i fråga om ettåriga kontrakt synes hava påkallats ganska ofta, frånräknas, visar det sig, att å övriga orter värmekostnaden reglerats för 1 296 lägenheter med fleråriga kontrakt och för 27 med ettåriga, alltså endast omkring 2 % av samtliga. Regleringen har i fråga om bostadslägenheterna till omkring fyra femtedelar gällt större lägenheter (fr. o. m. 3 rum och kök). En hög procent av ifrågavarande lägenheter hava utgjorts av kontors-, butiks- o. d. lägenheter, nämligen c:a två femtedelar av samtliga, som hava kunnat uppdelas på lägenhetskategorier.

Angående de genom hyresstegringslagen upprättade *kommunala bostadsförmedlingskontorens* verksamhet under år 1918 hava även ledes uppgifter begärts i likhet med föregående år. De sålunda erhållna upplysningarna giva emellertid vid handen, att ifrågavarande, i hyresstegringslagen förutsatta, verksamhet ganska ofullständigt kommit till förverkligande. Från 39 orter, där hyresnämnder finnas, föreligga sålunda inga som helst uppgifter om bostadsförmedling. Beträffande vissa av dessa sistnämnda, såsom Lid-

köping, Arvika, Umeå och Höganäs, förklaras, att bostadsförmedling ej förekommit, och Huskvarna hyresnämnd upplyser, att visserligen har bostadstillgången varit liten, men de hyressökande hava dock själva lyckats skaffa sig bostäder. Även på åtskilliga orter, där offentlig bostadsförmedling enligt lagen upprättats, synes den hava varit av ringa betydelse. Sålunda anföres från Karlstad, att möjlighet till eller material för någon bostadsförmedlande verksamhet från hyresnämndens sida icke förefunnits under året, enär på grund av rådande brist på lägenheter hyreslediga dylika kunnat omedelbart uthyras av hyresvärden själv, varför också samtliga till bostadsförmedlingskontoret inkomna 116 anmälningar om inträffad hyresledighet skett i samband med anmälan om förnyad uthyrning. Endast i de 18 städer, som i efterföljande tablå nominellt upptagits, hava under redogörelseperioden de offentliga bostadsförmedlingskontoren spelat någon mera betydande roll.

Översikt över de kommunala bostadsförmedlingskontorens verksamhet under år 1918.

Orter	Samtliga bostadslägenheter				Smålägenheter				Större lägenheter			
	anmälda lediga	efterfrågade	anmälda uthyrda samtliga	anmälda uthyrda därav (i %) genom förmedlingen	anmälda lediga	efterfrågade	anmälda uthyrda samtliga	anmälda uthyrda därav (i %) genom förmedlingen	anmälda lediga	efterfrågade	anmälda uthyrda samtliga	anmälda uthyrda därav (i %) genom förmedlingen
Stockholm [1]	3 454	5 897	3 426	10·8	2 788	5 234	2 768	12·8	666	663	658	2·4
Eskilstuna [1]	17	327	126	13·5	17	307	119	14·3	—	20	7	—
Linköping [1 2]	374	494	126	·	327	428	116	·	47	66	10	—
Norrköping [1]	308	783	536	22·2	280	719	469	22·8	28	64	67	17·9
Jönköping	70	133	70	72·9	55	111	55	67·3	15	22	15	93·3
Visby [1]	84	71	80	—	58	57	55	—	26	14	25	—
Karlskrona	167	203	167	75·4	136	163	136	77·2	31	40	31	67·7
Malmö [2]	2 707	3 369	2 698	·	2 386	2 924	2 378	·	321	445	320	·
Lund	653	1 045	966	65·8	521	793	747	67·6	132	252	219	59·8
Landskrona	58	348	58	63·8	54	283	54	64·8	4	65	4	50·0
Trälleborg	72	60	68	79·4	60	51	57	78·9	12	9	11	81·8
Halmstad	24	245	23	43·5	17	230	16	56·3	7	15	7	14·3
Göteborg	2 847	3 027	2 791	12·2	2 590	2 741	2 539	13·2	257	286	252	2·0
Uddevalla [2]	113	39	113	—	87	36	87	—	26	3	26	—
Borås	409	434	404	34·9	344	385	342	36·8	65	49	62	24·2
Kristinehamn	44	87	44	81·8	38	75	38	81·6	6	12	6	83·3
Gävle	121	343	120	60·0	114	319	113	61·1	7	24	7	42·9
Östersund	134	294	134	40·3	102	247	102	52·9	32	47	32	—
Övriga 23 orter	879	[3] 1 719	877	48·9	714	1 377	710	51·5	165	212	167	37·7

[1] Förmedlingen har endast omfattat lägenheter t. o. m. 3 rum och kök.
[2] Avser lägenheter, uthyrda genom förmedlingen; sådana, som uthyrts på annat sätt, ha ej kunnat uppgivas.
[3] Häri ingår även Örebro, varest lägenheterna ej uppdelats på olika kategorier.

Även de sifferuppgifter, som föreligga rörande omsättningen på bostadsmarknaden, förete ofta mycket stora skiljaktigheter, vilka blott delvis synas kunna förklaras genom resp. orters olika storlek samt bostadsförmedlingskontorets växlande arbetsområde (samtliga lägenheter eller blott lägenheter t. o. m. 3 rum och kök). I någon mån torde härvidlag, om än säkerligen i mindre grad än föregående år, hava inverkat försumlig rapportering från hyresvärdarnas sida och bristfällig kunskap om och större eller mindre intresse för förmedlingsinstitutionen från de hyressökandes. I huvudsak torde man dock här hava att göra med av bostadsnöden framkallade upplösningstendenser på bostadsmarknaden, i det att offentligt utbud av ledigblivna lägenheter mångenstädes faktiskt knappast förekommer, utan dylika under hand överlåtas från man till man. Härigenom berövas de offentliga bostadsförmedlingskontoren större delen av sitt verksamhetsfält, och detta torde vara huvudförklaringsgrunden till den betydande nedgång i såväl absoluta som framför allt relativa antalet förmedlade lägenheter, som antecknats exempelvis för bostadsförmedlingen i Stockholm. I mindre grad är detta fallet i Göteborg och Malmö, vilken sistnämnda stad dock i viss mån intar en särställning, då kommunal bostadsförmedling här förefunnits sedan år 1913.

Upprättandet av kommunala bostadsförmedlingar avsåg ej blott att i görligaste mån underlätta bostadsanskaffningen för de hyressökande utan jämväl att förskaffa möjlighet till fortlöpande kunskap om bostadsmarknadens läge. Emellertid hava de egenartade, förut berörda förhållanden, som kristiden medfört ej minst på bostadsmarknaden, i stor utsträckning omöjliggjort en dylik kunskap. Emellertid kan, med härav föranledda starka reservationer, tablån å följande sida anses visa, hur ställningen å hyresmarknaden på vissa orter enligt bostadsförmedlingskontorens rapporter gestaltade sig vid årsskiftet 1918/19.

Det framgår av tablån, huru ytterst få lediga lägenheter, som anmälts å kontoren, samtidigt med att den där registrerade efterfrågan varit mycket stark.

Som komplettering till denna översikt må här, i anslutning till föregående års siffror, lämnas en fortlöpande statistik över tillgång och efterfrågan på småläghenhetsmarknaden (t. o. m. 3 rum och kök) i Stockholm i medlet av varje månad under tiden juli 1918—juni 1919, grundad på den av stadens bostadsförmedlingskontor för varje vecka utarbetade »bostadsbarometern».

Tidpunkt: 1918	20/7	17/8	14/9	12/10	16/11	14/12	1919	18/1	15/2	15/3	19/4	17/5	14/6
Antal lediga bostadslägenheter	174	168	137	89	50	21		25	24	43	42	54	52
Antal hyressökande	2 494	1 453	1 176	728	807	788		828	933	926	886	1 116	1 340
Hyressökande per 100 lägenheter .	1 433	865	858	818	1 614	3 752		3 312	3 888	2 153	2 110	2 067	2 577

Lediga och efterfrågade bostadslägenheter å vissa orter vid 1918 års slut.

Orter	Enkelkök, enkelrum m. m.		1 rum och kök		2 rum och kök		Samtliga smålägenheter (t. o. m. 2 rum och kök)			Samtliga större lägenheter (om 3 och flera rum och kök)			Samtliga bostadslägenheter		
								efterfrågade			efterfrågade			efterfrågade	
	lediga	efterfrågade	lediga	efterfrågade	lediga	efterfrågade	lediga	antal	per 100 lediga	lediga	antal	per 100 lediga	lediga	antal	per 100 lediga
Stockholm . .	5	92	9	506	6	158	20	756	3 780	8	35	438	**28**	**791**	**2 825**
Södertälje . .	—	11	—	108	—	15	—	134	—	—	7	—	—	**141**	—
Eskilstuna . .	—	—	—	157	—	33	—	190	—	—	15	—	—	**205**	—
Linköping . .	1	4	—	27	—	17	1	48	4 800	—	6	—	**1**	**54**	**5 400**
Jönköping . .	—	—	—	8	—	6	—	14	—	—	7	—	—	**21**	—
Växjö	—	—	—	5	—	8	—	13	—	—	15	—	—	**28**	—
Karlskrona . .	—	14	—	20	—	31	—	65	—	—	19	—	—	**84**	—
Kristianstad .	—	1	—	4	—	12	—	17	—	—	14	—	—	**31**	—
Malmö	2	3	1	28	5	22	8	53	663	1	17	1 700	**9**	**70**	**778**
Lund	14	8	1	15	1	23	16	46	288	1	33	3 300	**17**	**79**	**465**
Göteborg . . .	11	55	29	242	11	95	51	392	769	5	55	1 100	**56**	**447**	**798**
Västerås . . .	3	26	11	32	5	34	19	92	484	—	45	—	**19**	**137**	**721**
Östersund . .	—	—	—	104	—	25	—	129	—	—	15	—	—	**144**	

Disproportionen mellan tillgång och efterfrågan är som synes oerhört stor, och jämförd med »bostadsbarometern» för samma månader föregående år framträder en avgjord försämring.[1]

Föga gynnsammare bild erhåller man på grundval av de periodiska rapporter över ställningen på bostadsmarknaden, som kvartals-, resp. månadsvis offentliggöras av bostadsförmedlingskontoren i Göteborg och Malmö, och vilka sammanställas här nedan:

	Tidpunkt:	**1918** 31/3	30/6	30/9	31/12	**1919** 31/3	30/6
Bostadslägenheter kvarstående som							
Göteborg	lediga	95	177	79	56	29	43
	efterfrågade	800	1 045	874	447	621	845
	efterfr. på 100 lediga	842	590	1 106	798	2 141	1 965
Malmö	lediga	6	34	1	7	1	4
	efterfrågade	39	107	65	67	95	127
	efterfr. på 100 lediga	650	315	6 500	957	9 500	3 175

Det är siffror, som, om man bortser från tillfälliga fluktuationer, häntyda på, att bostadsbristen under redogörelseperioden väsentligt ökats, låt vara att, på grund av bostadsmarknadens växande desorganisation, »bostadsbarometerns» utslag måste bedömas med försiktighet.

[1] Soc. Medd., årg. 1918, sid. 779.

Översikt över hyresnämndernas

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Orter	Invånarantal den 31/12 1918	Datum för verksamhetens början	Antal avgjorda ärenden					Antal hyresreglerade lägenheter								
			enligt 1917 års lag	enligt 1 18 års lag	hyresregleringsärenden	övriga ärenden	tillhopa	enligt 1917 års lag			enligt 1918 års lag			enligt 1917 och 1918 års lagar	utan	med
								för 1917/18	för 1918/19	summa	hyran nedsatt	hyran befunnen ej oskälig	summa		centraluppvärmning	
1	***Stockholms stad***	408 456	26/5 17	3 502	1 977	1 345	4 134	5 479	1 602	835	2 437	5 297	7 766	13 063	15 500	12 485	3 015
	Stockholms län.																
2	Södertälje . .	14 347	12/6 17	171	264	288	147	435	101	—	101	187	15	202	303	267	36
3	Sundbyberg .	6 474	12/6 17	133	128	107	154	261	254	249	503	31	136	167	670	670	—
4	Lidingö . . .	8 332	26/6 17	98	88	44	142	186	—	18	18	64	88	152	170	157	13
5	Solna (utom Råsunda o. Huvudsta) . . .	12 389	15/9 17	44	80	62	62	124	—	250	250	—	270	270	520	520	—
6	Råsunda . . .	3 703	25/6 17	—	939	911	28	939	—	—	—	735	—	735	735	735	—
7	Huvudsta . .	3 330	23/11 18	—	41	31	10	41	—	—	—	31	—	31	31	31	—
8	Norrtälje . . .	4 924	1/9 17	—	25	20	5	25	—	—	—	18	2	20	20	20	—
9	Tumba	911	21/11 18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Uppsala län.																
10	Uppsala . . .	27 696	6/6 17	415	100	100	415	515	—	118	118	119	32	151	264	264	—
11	Enköping . .	5 843	29/6 17	11	1	6	6	12	5	—	5	1	—	1	6	6	—
	Södermanlands län.																
12	Nyköping . .	11 244	26/6 17	236	81	137	180	317	—	339	339	7	20	27	366	365	1
13	Katrineholm .	7 809	26/6 17	110	90	182	18	200	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	Eskilstuna . .	30 354	19/6 17	17	758	332	443	775	—	—	—	1 248	536	1 784	1 784	1 784	—
15	Strängnäs . .	3 951	25/8 18	—	27	27	—	27	—	—	—	3	1	4	4	3	1
	Östergötlands län.																
16	Linköping . .	26 060	18/6 17	78	128	120	86	206	—	27	27	106	20	126	153	118	35
17	Norrköping . .	56 872	15/6 17	95	183	23	255	278	14	95	109	199	348	547	656	594	62
18	Motala	5 521	3/11 17	71	68	104	35	139	4	47	51	21	30	51	102	90	12
19	Mjölby	3 492	·	—	15	5	10	15	—	—	—	3	—	3	3	3	—
	Jönköpings län.																
20	Jönköping . .	28 684	28/6 17	93	60	70	83	153	—	232	232	21	71	92	324	324	—
21	Huskvarna . .	7 802	1/7 17	30	63	67	26	93	—	19	19	4	39	43	62	62	—
22	Nässjö	8 130	1/8 17	94	192	233	53	286	3	79	82	105	48	153	235	217	18
23	Eksjö	5 769	1/7 17	21	32	27	26	53	—	8	8	12	46	58	66	66	—
24	Värnamo . . .	1 279	29/6 17	154	—	75	79	154	15	—	15	—	—	—	15	15	—
	Kronobergs län.																
25	Växjö	8 911	19/6 17	78	17	56	39	95	—	54	54	5	71	76	130	122	8
26	Älmhult . . .	1 283	20/6 17	2	8	9	1	10	2	—	2	7	—	7	9	9	—
27	Ljungby . . .	1 415	1/8 18	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	4	4	4	—

[1] Ofullständiga uppgifter. — [2] Inberäknat ersättning för värme.

verksamhet under år 1918.

18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	
Antal för hyresåret 1918/19 reglerade bostadslägenheter									Antal läg. regl. för 1918/19 (utan centralvärme) med känd hyressteg-ring	Sammanlagda hyresbeloppet i kr. för i kol. 27 angivna lägenheter enligt				Hyressteg-ring för dessa lägenheter från 1914/15 till 1918/19 %	Fastställt hyresbelopp (utan värme) för lägenheter med centralvärme för 1918/19 kr.	Antal lägenheter, för vilka endast fastställts ersättning för centralvärme (och varmvatten)	
enligt 1917 års lag	enligt 1918 års lag						tillhopa	i % av hyreslägenhetsbeståndet		i sept. 1915 gällande avtal	i sept. 1918 gällande avtal	vad av hyresvärden begärts för 1918/19	vad av hyresnämnd fastställts, resp. befunnits ej oskuligt för 1918/19				
	enkelkök, enkelrum m. m.	1 rum o. kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 o. fl. rum och kök	summa											
664	1 447	4 819	3 309	1 238	1 661	12 474	13 138	15·8	10 066	5 486 061	6 014 073	7 019 520	6 758 669	23·2	3 082 323	2 682	1
—	9	107	34	17	27	194	194	7·8	166	56 905	59 285	72 972	69 423	22·0	38 250	—	2
249	10	89	63	4	1	167	416	36·0	416	133 640	142 797	159 581	154 440	15·6	—	—	3
18	7	100	13	14	18	152	170	33·8	90	30 468	30 669	36 879	35 425	16·3	15 285	25	4
249	—	156	91	20	3	270	519		—	—	—	—	—	—	—	—	5
—	30	229	162	134	132	687	687	65·8	735	368 415	441 030	616 090	450 835	22·4	—	—	6
—	—	22	8	—	1	31	31	4·3	31	8 042	14 392	14 392	10 592	31·7	—	—	7
—	3	8	5	4	—	20	20	·	20	3 460	3 680	5 225	4 515	30 5	—	—	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9
106	18	89	44	—	—	151	257	4·3	227	76 781	81 276	93 274	89 156	16·1	—	13	10
—	—	—	1	—	—	1	1	·	1	225	270	330	300	33·3	—	—	11
336	—	20	4	—	1	25	361	17·8	218	73 255	77 604	88 994	84 873	15·9	—	2	12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
—	311	1 066	211	62	67	1 717	1 717	31·2	[1]536	[1]155 952	[1]162 890	[1]188 930	[1]188 930	12·1	—	—	14
—	—	1	2	1	—	4	4	0·5	3	820	870	1 240	1 040	26·8	900	18	15
27	11	53	17	13	31	125	152	3·1	110	26 918	28 237	35 132	31 002	15·2	39 008	—	16
84	89	220	87	45	69	510	594	5·6	569	228 299	237 990	277 935	266 938	19·5	66 238	14	17
44	5	17	24	3	2	51	95	15·9	60	9 416	10 601	13 635	12 090	28·4	—	—	18
—	—	1	1	—	1	3	3	0·6	2	625	715	796	675	8·0	—	—	19
220	10	46	17	10	3	86	306	6·1	204	71 745	74 704	86 435	85 110	18·6	—	—	20
19	—	22	16	2	—	40	59	5·8	56	9 992	10 350	11 475	11 282	12·9	—	—	21
74	—	33	84	30	3	150	224	29·9	178	42 621	46 875	57 485	52 844	24·0	1 400	—	22
5	2	16	17	10	10	55	60	·	66	25 732	27 485	32 561	32 156	25·0	—	—	23
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24
51	10	19	17	12	13	71	122	6·9	75	29 757	30 597	38 675	36 516	22·7	[2]9 050	—	25
—	—	1	4	1	—	6	6	·	7	1 838	2 054	2 520	2 093	13·9	—	—	26
—	—	1	3	—	—	4	4	1·7	1	150	175	300	200	33·3	—	—	27

Översikt över hyresnämndernas

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
	Orter	Invånarantal den 31/12 1918	Datum för verksamhetens början	Antal avgjorda ärenden					Antal hyresreglerade lägenheter								
									enligt 1917 års lag			enligt 1918 års lag				utan	med
				enligt 1917 års lag	enligt 1918 års lag	hyresregleringsärenden	övriga ärenden	tillhopa	för 1917/18	för 1918/19	summa	hyran nedsatt	hyran betunnen ej oskälig	summa	enligt 1917 och 1918 års lagar	centraluppvärmning	
	Kalmar län.																
28	Kalmar . . .	16 608	1/7 17	100	35	61	74	135	1	192	193	38	—	38	231	217	14
29	Oskarshamn .	8 357	20/7 17	17	34	36	15	51	13	—	13	—	41	41	54	54	—
30	Västervik . .	11 845	5/7 17	122	164	143	143	286	—	30	30	35	19	54	84	81	3
31	Vimmerby . .	2 893	10/7 18	—	8	5	3	8	—	—	—	4	—	4	4	4	—
	Gottlands län.																
32	Visby	9 781	15/6 17	5	25	13	17	30	—	4	4	—	5	5	9	9	—
	Blekinge län.																
33	Karlskrona . .	27 642	1/7 17	267	201	367	101	468	615	486	1 101	—	438	438	1 539	1 539	—
34	Sölvesborg . .	3 566	1/12 18	—	8	8	—	8	—	—	—	7	1	8	8	8	—
	Kristianstads län.																
35	Kristianstad .	12 498	25/6 17	220	175	355	40	395	12	194	206	31	124	155	361	358	3
36	Klippan . . .	2 467	·	54	—	50	4	54	—	50	50	—	—	—	50	50	—
37	Åstorp	1 001	·	—	81	39	42	81	—	—	—	39	—	39	39	21	18
	Malmöhus län.																
38	Malmö	110 459	25/6 17	4 288	8 722	6 400	6 610	13 010	—	2 500	2 500	2 191	1 709	3 900	6 400	5 292	1 108
39	Lund	22 918	15/6 17	96	289	200	185	385	—	70	70	109	69	178	248	193	55
40	Landskrona . .	18 740	1/7 17	568	195	214	549	763	—	518	518	39	107	146	664	616	48
41	Hälsingborg .	44 261	14/6 17	1 201	1 088	1 020	1 269	2 289	—	471	471	587	—	587	1 058	1 025	33
42	Eslöv	5 962	25/6 17	33	34	19	48	67	6	1	7	7	1	8	15	15	—
43	Ystad	11 314	22/6 17	136	165	218	83	301	—	62	62	—	69	69	131	131	—
44	Trälleborg . .	10 812	25/6 17	79	86	115	50	165	11	55	66	25	14	39	105	89	16
45	Höganäs . . .	4 652	25/6 17	10	7	13	4	17	—	7	7	5	1	6	13	3	10
46	Arlöv	3 500	3/9 17	41	8	—	49	49	3	14	17	18	—	18	35	17	18
47	Kävlinge . . .	2 043	10/5 18	—	36	22	14	36	—	—	—	25	35	60	60	60	—
	Hallands län.																
48	Halmstad . .	18 759	9/6 17	48	87	27	108	135	—	79	79	159	54	213	292	269	23
49	Falkenberg . .	4 815	17/6 17	25	51	59	17	76	3	17	20	8	32	40	60	60	—
50	Varberg . . .	7 680	23/6 17	108	—	92	16	108	—	92	92	—	—	—	92	92	—
51	Nyhem	2 846	8/7 18	—	41	27	14	41	—	—	—	21	72	93	93	93	—
	Göteborgs och Bohus län.																
52	Göteborg . . .	197 421	1/6 17	1 180	1 892	1 219	1 853	3 072	17	2 859	2 876	4 285	1 726	6 011	8 887	7 863	1 024
53	Uddevalla . .	13 596	15/6 17	50	21	51	20	71	5	152	157	37	1	38	195	162	33
54	Mölndal . . .	6 215	5/7 17	36	38	33	41	74	46	18	64	18	—	18	82	82	—
55	Örgryte . . .	21 397	18/6 17	57	51	97	11	108	128	188	316	1 010	58	1 068	1 384	1 384	—
56	Fässberg . . .	4 649	1/7 18	—	11	10	1	11	—	—	—	21	—	21	21	21	—
	Älvsborgs län.																
57	Vänersborg . .	8 562	1/7 17	28	43	64	7	71	2	7	9	33	—	33	42	17	25
58	Trollhättan . .	14 887	16/7 17	7	16	8	15	23	—	2	2	60	—	60	62	2	60
59	Alingsås . . .	5 984	30/6 17	31	200	201	30	231	22	—	22	179	—	179	201	201	—
60	Borås	23 811	30/6 17	132	297	180	249	429	—	23	23	126	31	157	180	170	10
61	Herrljunga . .	878	·	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

[1] Härvid innebär hyresstegringen till en del ersättning för förbättring av lägenheter, såsom inledande av vatten ersättning för införande av elektriskt ljus o. d. — [4] Inberäknat ersättning för värme.

verksamhet under år 1918 (forts.).

18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	
Antal för hyresåret 1918/19 reglerade bostadslägenheter									Antal läg. regl. för 1918/19 (utan centralvärme) med känd hyressteg-ring	Sammanlagda hyresbeloppet i kr. för i kol. 27 angivna lägenheter enligt				Hyressteg-ring för dessa lägenheter från 1914/15 till 1918/19 %	Fastställt hyresbelopp (utan värme) för lägenheter med centralvärme för 1918/19 kr.	Antal lägenheter för vilka endast fastställts ersättning för centralvärme (och varmvatten)	
enligt 1917 års lag	enligt 1918 års lag: enkelkök, enkelrum m. m.	1 rum och kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 o. fl. rum och kök	summa	tillhopa	i % av hyreslägenhetsbeståndet		i sept. 1915 gällande avtal	i sept. 1918 gällande avtal	vad av hyresvärden begärts för 1918/19	vad av hyresnämnd fastställts, resp. befunnits ej oskäligt för 1918 19				
189	—	15	16	6	—	37	226	8·0	59	28 449	33 367	39 327	36 628	[1] 28·7	—	—	28
—	—	18	12	4	6	40	40	2·8	[2] 33	[2] 9 075	[2] 9 989	[2] 12 025	[2] 12 025	32·5	—	—	29
30	7	33	10	1	3	54	84	4·8	72	12 060	13 353	16 301	14 946	23·9	3 200	16	30
—	—	2	2	—	—	4	4	·	4	575	600	660	640	11·3	—	—	31
4	—	—	—	—	—	—	4	0·3	9	2 930	3 030	3 516	3 441	17·4	—	4	32
486	11	93	198	85	51	438	924	20·0	846	295 204	320 772	341 586	340 083	15·2	—	—	33
—	1	—	1	5	1	8	8	·	7	2 250	2 670	3 630	3 060	[1] 36·0	—	—	34
194	4	24	74	29	20	151	345	15·5	312	97 731	100 745	115 354	113 821	16·5	5 600	9	35
45	—	—	—	—	—	—	45	15·6	31	7 070	8 162	9 582	8 860	25·8	—	—	36
—	4	5	23	3	2	37	37	·	21	4 416	5 078	5 530	5 078	15·0	9 036	—	37
2 298	84	1 560	1 206	367	479	3 696	5 994	28·0	5 083	1 671 354	1 827 911	2 152 315	2 041 551	[3] 22·1	357 775	585	38
69	12	54	50	12	45	173	242	5·4	147	58 365	66 584	77 791	72 927	24·9	25 175	55	39
504	3	56	48	11	14	132	636	20·8	616	161 388	175 498	214 430	204 420	26·7	5 270	—	40
469	2	146	269	91	73	581	1 050	15·5	899	246 289	267 373	326 062	305 657	24·1	—	—	41
1	—	1	6	—	—	7	8	0·9	8	1 942	1 976	2 814	2 894	23·3	—	1	42
62	—	—	—	—	—	68	130	6·8	—	—	—	—	—	—	—	118	43
55	1	4	15	9	5	34	89	7·7	46	15 859	18 508	24 530	20 836	31·4	8 420	10	44
5	1	1	1	—	2	5	10	2·8	2	336	408	576	504	50·0	2 550	—	45
14	—	—	2	4	8	14	28	4·4	14	1 920	2 256	2 700	2 478	29·1	10 650	6	46
—	—	6	21	17	14	58	58	·	47	13 341	14 730	17 328	16 133	20 9	—	—	47
73	3	109	56	16	24	208	281	7·6	249	74 504	82 297	100 882	93 361	25·3	3 000	13	48
17	—	5	29	2	4	40	57	8·3	28	8 571	8 843	11 145	10 924	27·5	—	—	49
92	—	—	—	—	—	—	92	·	—	—	—	—	—	—	—	—	50
—	—	46	44	2	—	92	92	·	78	13 896	15 492	17 280	16 944	21·9	—	—	51
2 705	357	2 816	1 237	611	588	5 609	8 314	21·5	7 000	2 592 582	2 882 482	3 438 441	3 219 030	24·2	681 718	327	52
151	—	19	9	3	4	35	186	9·1	157	37 654	41 392	51 190	46 147	22·6	—	3	53
18	—	14	4	—	—	18	36	4·7	—	—	—	—	—	—	—	—	54
188	65	814	114	31	6	1 030	1 218	34·3	894	291 575	340 162	418 170	376 790	29·2	—	—	55
—	4	15	2	—	—	21	21	·	21	3 150	3 270	3 660	3 210	1·9	—	—	56
7	1	12	2	6	11	32	39	2·7	—	—	—	—	—	—	[4] 14 124	—	57
2	4	11	6	14	15	50	52	3·8	2	373	435	532	516	38·3	41 066	2	58
—	1	65	61	33	13	173	173	·	179	48 507	52 268	68 632	59 435	22·5	—	—	59
20	6	75	36	14	20	151	171	4·1	125	35 515	37 189	47 787	41 663	[1] 17·3	8 100	—	60
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	61

eller elektriskt ljus, reparationer o. d. — [2] Ofullständiga uppgifter. — [3] Dessutom har godkänts hyreshöjning såsom

Översikt över hyresnämndernas

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
	Orter	Invånarantal den 31/12 1918	Datum för verksamhetens början	Antal avgjorda ärenden					Antal hyresreglerade lägenheter								
				enligt 1917 års lag	enligt 1918 års lag	hyresregleringsärenden	övriga ärenden	tillhopa	enligt 1917 års lag			enligt 1918 års lag			enligt 1917 och 1918 års lagar	utan centraluppvärmning	med centraluppvärmning
									för 1917/18	för 1918/19	summa	hyran nedsatt	hyran befunnen ej oskälig	summa			
	Skaraborgs län.																
62	Mariestad . .	5 233	28/7 17	4	6	1	9	10	—	—	—	1	—	1	1	1	—
63	Lidköping . .	8 192	15/7 17	50	16	43	23	66	—	135	135	25	14	39	174	174	—
64	Skara	6 110	27/6 17	81	84	70	95	165	5	75	80	86	2	88	168	157	11
65	Skövde . . .	9 715	30/6 17	35	30	35	33	68	10	30	40	23	—	23	63	52	11
66	Tidaholm . .	4 732	·	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Värmlands län.																
67	Karlstad . . .	18 820	27/6 17	100	69	49	120	169	58	—	58	93	57	150	208	208	—
68	Kristinehamn .	10 729	19/6 17	98	83	113	63	176	23	11	34	11	—	11	45	45	—
69	Säffle	2 688	29/10 18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
70	Arvika	5 331	19/6 17	37	47	73	11	84	7	22	29	41	18	59	88	82	6
	Örebro län.																
71	Nora	2 363	1/7 18	—	4	—	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—
72	Örebro	34 861	15/6 17	399	210	222	387	609	332	678	1 010	37	345	382	1 392	1 320	72
73	Hallsberg . .	1 793	2/9 18	—	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
74	Kopparberg . .	1 540	18/6 18	—	54	27	27	54	—	—	—	21	6	27	27	27	—
	Västmanlands län.																
75	Västerås . . .	28 608	19/6 17	143	556	92	607	699	12	1	13	234	71	305	318	304	14
76	Sala	7 703		73	59	57	75	132	4	32	36	19	—	19	55	55	—
77	Arboga	5 115	13/7 17	68	97	59	106	165	5	20	25	30	—	30	55	54	1
	Kopparbergs län.																
78	Falun	12 206	1/7 17	161	286	285	162	447	3	87	90	52	143	195	285	272	13
79	Krylbo	1 750	·	12	—	3	9	12	3	—	3	—	—	—	3	3	—
	Gävleborgs län.																
80	Gävle[1]	36 125	19/6 17	368	832	534	666	1 200	9	140	149	336	38	374	523	517	6
81	Söderhamn . .	11 084	26/5 17	70	76	81	65	146	—	36	36	15	30	45	81	80	1
82	Hudiksvall . .	7 825	23/6 17	41	21	27	35	62	7	10	17	10	—	10	27	27	—
	Västernorrlands län.																
83	Härnösand . .	9 990	18/6 17	194	184	350	28	378	—	181	181	54	101	155	336	326	10
84	Sundsvall . .	16 730	22/6 17	156	98	138	116	254	2	88	85	34	15	49	134	134	—
	Jämtlands län.																
85	Östersund . .	13 006	9/6 17	95	258	232	121	353	—	2	2	97	106	203	205	149	56
	Västerbottens län.																
86	Umeå	7 026	18/6 17	66	60	46	80	126	—	16	16	25	2	27	43	43	—
	Norrbottens län.																
87	Luleå	10 283	27/6 17	62	39	41	60	101	9	12	21	17	3	20	41	41	—
88	Kiruna	7 232	29/7 17	1	1	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Samtliga orter	1 654 120	—	16 704	22 645	18 825	21 024	39 849	3 373	12 027	15 400	18 606	15 097	33 703	49 108	48 200	5 908

[1] För inledning av elektriskt ljus har medgivits en hyresstegring av 10 kr. per ljuspunkt. — [2] Häri ingå 68 lägen-

verksamhet under år 1918 (forts.).

18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	
Antal för hyresåret 1918/19 reglerade bostadslägenheter									Antal lägenheter exkl. för 1918/19 (utan centralvärme) med känd hyresstegring	Sammanlagda hyresbeloppet i kr. för i kol. 27 angivna lägenheter enligt				Hyresstegring för dessa lägenheter från 1914/15 till 1918/19 %	Fastställt hyresbelopp (utan värme) för lägenheter med centralvärme för 1918/19 kr.	Antal lägenheter, för vilka endast fastställts ersättning för centralvärme (och varmvatten)	
enligt 1917 års lag	enligt 1918 års lag						tillhopa	i % av hyreslägenhetsbeståndet		i sept. 1915 gällande avtal	i sept. 1918 gällande avtal	vad av hyresvärden begärts för 1918/19	vad av hyresnämnd fastställts, resp. befunnits ej oskäligt för 1918/19				
	enkelkök, enkelrum m. m.	1 rum och kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 o. fl rum och kök	summa											
—	—	—	—	—	1	1	1	0·1	1	500	550	600	550	10·0	—	—	62
132	2	20	6	3	7	38	170	12·5	—	—	—	—	—	—	—	—	63
75	—	30	24	13	21	88	163	·	116	43 750	46 835	57 094	53 659	22·6	4 215	—	64
28	—	12	4	4	1	21	49	·	32	13 012	13 867	16 850	16 100	23·7	—	3	65
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	66
—	8	61	37	17	23	146	146	4·3	148	53 954	61 469	74 773	67 908	25·9	—	—	67
11	—	—	3	7	1	11	22	1·5	22	4 88	5 650	6 875	6 120	25·8	—	—	68
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	69
22	3	29	17	7	3	59	81	8·2	54	15 400	16 450	21 337	19 477	26·5	—	—	70
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	71
583	25	188	97	11	28	349	932	13·8	—	—	—	—	—	—	—	56	72
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	73
—	5	15	4	1	1	26	26	9·6	27	4 921	5 298	6 565	6 233	26·7	—	—	74
—	24	167	40	14	20	265	265	6·2	227	80 640	91 338	116 405	106 558	32·1	—	6	75
30	2	9	5	1	2	19	49	5·3	43	12 455	13 441	19 505	16 499	32·5	—	—	76
19	4	11	6	4	2	27	46	·	41	9 440	9 825	12 550	11 515	22·0	600	5	77
84	8	50	24	31	67	180	264	14·8	175	96 449	101 494	123 761	118 494	22·9	25 700	—	78
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	79
139	33	230	50	32	16	361	500	8·0	286	94 011	102 812	122 216	110 722	17·8	5 100	11	80
32	4	21	8	4	3	40	72	5·8	—	—	—	—	—	—	700	—	81
10	2	5	2	1	—	10	20	·	17	3 869	3 869	4 698	4 361	12·7	—	—	82
161	13	41	36	32	30	152	313	19·8	322	178 510	190 065	227 470	215 635	24·8	—	14	83
46	3	14	10	4	15	46	92	3·7	97	77 590	84 620	107 697	101 305	30·6	—	4	84
2	12	53	50	34	43	192	194	13·3	129	61 023	65 730	82 139	77 810	27·5	65 081	—	85
16	—	9	1	3	8	21	37	4·4	—	—	—	—	—	—	—	3	86
11	1	12	4	1	1	19	30	2·1	11	5 633	6 908	8 612	7 612	35·1	—	—	87
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	88
11 245	2 682	14 181	8 216	8 220	8 744	[2]82 061	[2]43 306	15·8	82 574	18 823 690	14 655 690	17 892 294	16 898 164	23·0	4 529 529	4 005	

heter (i Ystad) ej fördelade på kategorier.

Socialstyrelsens yttrande rörande beräkningen av levnadskostnadsökningen samt över behovet av förändrade beräkningsmetoder.

I skrivelse den 10 november 1919 hade statsrådet och chefen för k. finansdepartementet anbefallt socialstyrelsen att inkomma med en ingående redogörelse för den till grund för fastställandet av dyrtidstillägg enligt gällande författningar i ämnet tillämpade metoden för beräkning av levnadskostnadsökningen samt därvid avgiva yttrande, huruvida, med hänsyn till vunna erfarenheter inom styrelsens ämbetsområde, vid en eventuell prolongering av bestämmelserna angående dyrtidstillägg, ändringar i desamma, särskilt i vad anginge den av styrelsen hittills tillämpade, förenämnda beräkningsmetoden, syntes styrelsen vara av behovet påkallade. Med anledning härav har styrelsen i skrivelse den 1 december 1919 anfört följande.

Sedan styrelsen den 22 februari 1919 anbefallts att avgiva yttrande i fråga om lämpligheten och genomförbarheten av det då framlagda förslaget att låta krigstidstillägget för statens befattningshavare utgå med tillämpning av s. k. glidande skala i enlighet med de av styrelsen verkställda dyrtidsberäkningarna, avgav styrelsen den 28 i samma månad utlåtande häröver och lämnade därvid en översiktlig men på samma gång ingående redogörelse för den vid dyrtidsberäkningarna använda metoden.[1] Sedermera har dels bearbetningen av materialet från den allmänna levnadskostnadsundersökningen 1913—1914, som bildar utgångspunkten för hithörande beräkningar, hunnit i det närmaste fullbordas, dels varjehanda kontrollarbeten för utrönande av indexsiffrornas tillförlitlighet utförts, varför nyssnämnda redogörelse i vissa punkter nu kan kompletteras.

Vad då först beträffar den som utgångspunkt för beräkningarna använda budgeten, så föreligga numera definitiva siffror, baserade på 908 hushållsböcker från de orter inom landets olika delar, för vilka monografier över levnadskostnaderna föreligga.

För indexberäkningarnas utförande hava som bekant samtliga utgifter fördelats på sex huvudposter: födo- och njutningsämnen, bostad, bränsle och lyse, beklädnad, skatter samt övriga ändamål. Uppdelas hushållsböckerna i olika grupper allt efter utgifternas sammanlagda storlek och uträknas därefter medeltal för nyssnämnda huvudposter av utgifter, befinnes det, att dessas inbördes betydelse icke är fullt densamma för de olika grupperna av hushåll. Då fördyringens procentuella belopp från tiden för krigsutbrottet är starkt varierande för de olika utgiftsposterna, är det uppenbarligen av betydelse, huru stor andel var och en av dessa poster anses hava i den vid indexberäkningarna använda budgeten. För att visa vilka förskjutningar, som inträffa, därest till grundval för beräkningarna läggas hushållen inom den ena eller andra utgiftsgruppen, hava i efterföljande tab. 1 sammanställts siffror, angivande utgifternas fördelning på de ovan uppräknade sex huvudgrupperna av utgifter. För att vinna lättare jämförbarhet mellan de olika grupperna, hava utgiftsposterna propor-

[1] Soc. Medd., årg. 1919, sid. 217 ff.

Tab. 1. *Utgifter per år och hushåll enligt priserna under juli 1914.*

Utgifter för	Inom hushåll med en årlig utgiftsstat år 1913—1914 av 1 750—2 000 kr.	2 000—2 500 kr.	1 750—2 500 kr.	1 000—4 000 kr.	Enligt den av socialstyrelsen använda budgeten
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Föda- och njutningsämnen	909	880	895	905	876
Bostad	248	258	253	259	300
Bränsle och lyse	89	86	88	91	97
Beklädnad	237	244	241	235	219
Skatter	[1] 155	[1] 155	[1] 155	[1] 155	122
Övriga ändamål	362	377	368	355	386
Summa	[2] 2 000	[2] 2 000	[2] 2 000	[2] 2 000	2 000

tionellt höjts resp. sänkts så, att summan alltid kommit att utgöra 2 000 kronor eller samma belopp, vartill den preliminärt beräknade och av styrelsen hittills använda budgeten för en normalfamilj antagits uppgå. Det befinnes, att utgifternas fördelning i det stora hela företer mycket små variationer. Emellertid är det uppenbart, att en av huvudposterna i budgeten vid medeltalsberäkningen kommit att upptagas med ett alltför lågt belopp, nämligen skatteposten. Av den ena eller andra anledningen har nämligen ett betydande antal hushåll redovisat mycket små eller alls inga utgifter för skatter. Det har då synts styrelsen riktigast att vid den definitiva budgetens fastställande räkna med det belopp, vartill samtliga skatter för en familj med 2 000 kronors inkomst faktiskt i genomsnitt belöpte sig år 1914. Verkställes en sådan omräkning och minskas övriga poster i proportion därtill, erhålles de i tab. 1 meddelade budgetssiffrorna. Om vidare på dessa budgetstal tillämpas de av styrelsen beräknade

Tab. 2. *Utgifter per år och hushåll enligt priserna den 1 oktober 1919.*

Utgifter för	Inom hushåll med en årlig utgiftsstat år 1913—1914 av 1 750—2 000 kr.	2 000—2 500 kr.	1 750—2 500 kr.	1 000—4 000 kr.	Enligt den av socialstyrelsen använda budgeten
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Föda- och njutningsämnen	2 827	2 737	2 783	2 815	2 724
Bostad	322	335	329	337	390
Bränsle och lyse	262	253	259	268	285
Beklädnad	782	805	795	776	728
Skatter	248	248	248	248	195
Övriga ändamål	778	811	791	763	830
Summa	5 219	5 189	5 205	5 207	5 147
Levnadskostnadernas stegring juli 1914—1 oktober 1919:					
indextal (juli 1914 = 100)	261	259	260	260	257

[1] Skatteposten har korrigerats.
[2] Utgifterna hava reducerats till ett belopp av sammanlagt 2 000 kronor.

stegringssiffrorna för den 1 oktober 1919, kommer man till det resultat, som utvisas av tab. 2. Enligt denna tabell skulle indexsiffran för den 1 oktober, vilken som bekant enligt styrelsens beräkning var 257, hava blivit, om hänsyn tages till utgiftsgruppen 1 750—2 000 kronor, 261, till utgiftsgruppen 2 000—2 500 kronor, 259, till dessa bägge grupper sammanlagt, 260 och till samtliga hushåll 260 samt sålunda förete endast helt obetydliga avvikelser.

Övergår man därefter till de särskilda huvudposterna, torde beträffande den viktigaste posten eller *födo- och njutningsämnen* samt posten *bränsle och lyse* böra omnämnas, att under det senaste halvåret ej mindre än 30 av styrelsens 40 ortsombud varit underkastade inspektion genom besök av någon av styrelsens tjänstemän. Det kan obetingat sägas, att det allmänna vitsordet rörande ombudens verksamhet härvid blivit gott, även om givetvis en eller annan detaljanmärkning kunnat framställas. Det primärmaterial, som ligger till grund för indexberäkningarna, vad här berörda bägge poster angår, måste sålunda sägas vara både rikhaltigt och synnerligen tillförlitligt. För att för framtiden erhålla ett ännu mera mångsidigt belysande material har styrelsen emellertid, sedan 1919 års lagtima riksdag beviljat nödigt anslag härför, gått i författning om en viss förstärkning av ombudsorganisationen från och med början av nästkommande år. Då det visat sig mindre lämpligt, att ett och samma ombud har i uppdrag att insända uppgifter från mer än en ort, hava ombuden i Falun och Luleå befriats från skyldigheten att insända uppgifter från resp. Borlänge och Domnarvet samt Boden, i sammanhang varmed sistnämnda orter uteslutits som rapportorter. Endast beträffande Sundsvall och Sundsvalls sågverksdistrikt, där rapportorternas närbelägenhet till varandra gjort svårigheterna mindre, kvarstår numera skyldighet för ett ombud att avgiva uppgifter för mer än en ort. Från listan på ombudsorter har vidare uteslutits Nyland, som numera, med hänsyn till egenskapen att utgöra centrum för Ådalens trävaruindustri, överflyglats av andra närliggande orter. I stället för de sålunda avförda orterna hava ombud anställts i Avesta, Vilhelmina och Kramfors. Dessutom hava såsom nya ombudsorter tillkommit Värnamo, Varberg, Lidköping, Arvika och Mora. Genom dessa förändringar har antalet rapportorter ökats från 44 till 49, och synas dessa med hänsyn till befolkningstätheten vara lämpligt fördelade på olika landsdelar. Vad beträffar förhållandet mellan de avgångna och nytillkommande orterna ur dyrhetssynpunkt, förefaller det sannolikt, att några nämnvärda förskjutningar i medeltalet icke skola på grund av de nu skedda förändringarna komma att äga rum, men skall styrelsen givetvis låta sig angeläget vara att särskilt kontrollera den fulla jämförbarheten mellan medeltalet för de 44 och de 49 orterna.

Med avseende på livsmedelsbudgetens sammansättning i detalj hava undersökningar ägt rum i kontrollerande syfte. Därvid hava dels flera varuslag än förut medräknats, dels ett större antal hushållsböcker kunnat läggas till grund för medeltalsberäkningarna. På grund av hushållsböckernas uppställning hava förut vissa svårigheter yppat sig att erhålla tillförlitliga uppgifter rörande de konsumerade kvantiteterna av några varuslag, särskilt färsk fisk. Sedan numera dessa kvantiteter kunnat med större säkerhet beräknas, har undersökning verkställts, i vad mån budgetens komplettering med ifrågavarande varuslag skulle förskjuta indextalet. Vidare hava med användande av samtliga vid 1913—1914 års levnadskostnadsundersökning bearbetade hushållsböcker upprättats genomsnittliga livsmedelsbudgeter för de särskilda landsdelarna och en gemensam »riksbudget», varefter livsmedelskostnadernas stegring fram till den 1 oktober 1919 enligt dessa budgeter uträknats. Den av styrelsen på grundval av det hittills använda förfaringssättet beräknade livsmedelsindexen för nyssnämnda tidpunkt belöper sig till 309. Medtagas här ovan omnämnda varuslag, som hittills måst utelämnas, sjunker indextalet endast med en enhet. Användas däremot de kvantitetssiffror för samtliga i budgeten ingående varuslag, som erhållits vid medeltalsberäkningen för de särskilda landsdelarna och för hela riket, befinnes livsmedelsindexen för den 1 oktober utgöra för

Östra Sverige	314
Småland	311
Södra Sverige	303
Västra Sverige	309
Nedre Norrland och Bergslagen	308
Övre Norrland	305
Hela riket	*310*

Socialstyrelsens indexsiffra är, som nyss nämnts, 308, sedan omräkning skett med hänsyn till konsumerade kvantiteter färsk fisk m. m. Den förskjutning, som skulle uppstå, om i stället den definitiva »riksbudgeten» tillämpas, är sålunda synnerligen obetydlig.

Den största iakttagna variationen vid användande av de olika landsdelsbudgeterna är 11 enheter. Vid beräkningen av den allmänna levnadskostnadsindexen blir emellertid variationen endast omkring hälften så stor, eftersom livsmedel, lyse och bränsle tillsammantagna representera i runt tal halva utgiftssumman för en normalfamilj.

I den kompletterade riksbudgeten ingå de kvantiteter av olika slag av livsmedel, lyse och bränsle, som återfinnas i tab. 3.

Tab. 3. *Förbrukade kvantiteter av viktigare slag av livsmedel, lyse- och bränslematerial per år och normalhushåll 1913—1914.*

(Genomsnittstal för hela riket)

Matvaror.		
Kött:		
färskt oxkött	kg.	29·20
» kalvkött	»	10·37
» får- och lammkött	»	3·44
» fläsk	»	27·72
salt fläsk	»	13·39
Fisk:		
färsk sill	»	15·52
» strömming	»	5·87
» saltsjöfisk	»	16·35
» insjöfisk	»	6·09
salt sill	»	14·88
kabeljo	»	1·15
Mjölk:		
oskummad mjölk	liter	647·85
skummad mjölk	»	225·60
Smör	kg.	31·64
Margarin	»	20·46
Ost	»	13 68
Ägg	styck	443·00
Bröd:		
hårt rågbröd	kg.	36·81
mjukt rågbröd	kg.	157·16
vetebröd	»	16·78
skorpor	»	11·86
Mjöl:		
vetemjöl	»	130·01
rågmjöl	»	55·70
Gryn:		
havregryn	»	22·27
risgryn	»	6·21
Ärter	»	6·48
Bruna bönor	»	2·96
Potatis	liter	447·52
Socker	kg.	84·88
Kaffe	»	17·44
Lyse- och bränslematerial.		
Fotogen	liter	76·98
Ved:		
björkved	storfamn	0·54
barrved	»	0·44
Kol	hl.	[1] 5 75
Koks	»	[2] 3·71

[1] = 0·71 storfamn björkved.
[2] = 0·24 storfamn barrved.

Uppgifter angående *bostadshyrornas* förändringar införskaffas och bearbetas alltjämt efter den i föregående redogörelse angivna metoden.

När en gång byggnadsverksamheten åter erhållit en mera betydande omfattning, torde det emellertid bliva nödvändigt att vid beräkningen av hyresnivån taga hänsyn jämväl till nybyggda fastigheter. Därest den bostadsräkning, varom socialstyrelsen gjort framställning hos Kungl. Maj:t, enligt planen blir genomförd vid årsskiftet 1920—1921, lärer erforderligt material för sådana beräkningar från denna tidpunkt komma att stå till styrelsens förfogande.

Med avseende på utgiftsposten för *beklädnad* är styrelsen betänkt på att med bibehållande av insamlings- och bearbetningsmetoden i övrigt söka erhålla noggrannare kvalitetsbestämningar, varigenom uppgifterna för de skilda orterna skulle bliva med varandra mera direkt jämförbara. Sedan numera varutillgången börjat närma sig den normala, synas förutsättningar för en sådan noggrannare precisering av de kvaliteter, å vilka noteringar önskas, vara för handen.

I fråga om *skatteposten* har redan förut omnämnts den korrigering, som det i den ursprungliga budgeten ingående skattebeloppet ansetts böra undergå. Med avseende på de senare tidpunkterna har styrelsen funnit det nödvändigt att, sedan numera lönenivån, uttryckt i kronor, väsentligt stigit, taga hänsyn ej blott till stegringen av skattesatsen per 100 kronor utan jämväl till den skattestegring, som har sin grund i den faktiska löneökningen. Vid sammanträde med sociala rådets statistiska sektion och av Kungl. Maj:t särskilt tillkallade sakkunniga för granskning av styrelsens indexberäkningar, har även ett enhälligt uttalande gjorts till förmån för detta förfaringssätt. Såsom framhållits redan i styrelsens ovan åberopade utlåtande, har detta emellertid för levnadskostnadsindexen i dess helhet åtminstone hittills endast inneburit en stegring med några få enheter.

De poster, som ingå under rubriken *»övriga utgifter»*, hava alltjämt inhämtats på sätt förut av styrelsen angivits. Dock hava förutom på denna väg även genom vissa ombud i skilda delar av landet för kontrollens skull särskilda uppgifter införskaffats, och har det därvid visat sig, att avvikelserna i åtskilliga detaljer kunnat vara rätt betydande, men att den sammanlagda stegringsprocenten för de olika orterna blivit anmärkningsvärt lika. Utgifterna under denna huvudgrupp fördela sig på mycket olikartade ändamål. Den summa, 368 kronor, som redovisas i tab. 1 för hushåll med en samlad årsutgift mellan 1 750 och 2 500 kronor, specificeras på följande sätt:

Inventarier (möbler, kökssaker m. m.)	79 kr.
Tvätt och renhållning	28 »
Hygien (sjukvård och hälsovård)	32 »
Intellektuella ändamål	30 »
Förenings- och försäkringsavgifter (fackföreningar, sjukkassor, liv- och brandförsäkring m. m.)	92 »
Gåvor och understöd till anhöriga	26 »
Nöjen och förströelser	21 »
Resor (järnvägs- och spårvägsresor)	30 »
Telefon, post- och skrivutensilier	5 »
Lottsedlar	10 »
Utgifter för tjänare	4 »
Övriga (ränta å lån m. m.)	11 »
Summa	368 kr.

Enligt vad ovan anförda kontrollundersökningar sålunda givit vid handen, har det av styrelsen använda sättet för beräkning av levnadskostnadsindexen visat sig fullt

tillförlitligt inom de gränser, som angivits i styrelsens skrivelse den 28 sistlidne februari. På grund av vissa anmärkningar, som framkommit efter tiden för sagda skrivelses avlåtande, anser sig styrelsen emellertid böra ytterligare framhålla några synpunkter.

Beräkningarna äro byggda på budgeter för hushåll, som före kriget hade en årlig utgiftssumma av omkring 2 000 kronor. Styrelsen anser sig dock ej hava anledning frångå sin förut uttalade åsikt, nämligen att skillnaden mellan indextalen för högre och lägre inkomstgrupper är relativt liten, om också en tendens till sänkning med stigande inkomst är märkbar. Såvitt av tillgängligt material framgår, är emellertid denna sänkning ganska obetydlig, åtminstone till dess man kommer upp till inkomster, som före kriget lågo vid pass 5 000 kronor om året. Huru förhållandena gestalta sig för ännu högre inkomstkategorier, kan av styrelsen med nu föreliggande material icke statistiskt belysas.

Vid sina beräkningar har styrelsen genomgående utgått från förutsättningen av oförändrad standard. Även under den tid, då brist rådde på ett flertal av de i budgeten ingående varorna och stor knapphet på åtskilliga av de övriga, ansåg styrelsen denna ståndpunkt vara den riktiga. De under kristiden i kontrollsyfte utförda levnadskostnadsundersökningarna åren 1916, 1917 och 1918 hava jämväl bestyrkt, att de högst väsentliga omläggningarna av födans sammansättning, vartill hushållen under dessa år tvingats, icke medfört någon nämnvärd förskjutning av utgifternas totalsumma i jämförelse med den av styrelsen beräknade. Sedan tillgången numera åter blivit riklig på de flesta förnödenheter, har uppenbarligen möjlighet förelegat för hushållen att återgå till sina förra vanor, och det torde kunna antagas, att åtminstone med avseende på livsmedel standarden för hushåll av här ifrågavarande kategorier i det stora hela för närvarande ligger minst lika högt som under tiden för 1913—1914 års levnadskostnadsundersökning. Då det under intryck av kristidens svårigheter framhållits, att styrelsen borde räkna med förändrad standard, enär eljest det ekonomiska förstånd, som toge sig uttryck i kristidens indragningar och besparingar inom de enskilda hushållen, borteliminerades ur kalkylen, torde sålunda de nu rådande förhållandena icke längre giva stöd för en dylik motivering. *Däremot är det uppenbarligen i och för* sig av vikt, att de budgetssiffror, som läggas till grund vid indexberäkningarna, icke representera förhållanden, som ej längre äro aktuella Krisårens omvälvande inflytande på alla varupriser måste antagas hava medfört betydande förskjutningar i hushållsbudgetens sammansättning, därigenom att relativa inskränkningar ägt rum på vissa områden och utökningar av utgifterna på andra. För att vinna statistisk belysning av dessa förhållanden vore det givetvis värdefullt, om inom en nära liggande framtid en ny allmän levnadskostnadsundersökning finge verkställas och sedermera indexberäkningarna byggas på resultatet av densamma. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 oktober 1919 har också styrelsen gjort framställning om tillstånd att verkställa en sådan undersökning, och har i samma skrivelse jämväl framhållits vikten av, att densamma finge en så stor omfattning, att även högre inkomstklassers levnadsförhållanden därigenom kunde belysas.

Slutligen vill styrelsen, under hänvisning till vad i denna fråga anförts i styrelsens meraberörda utlåtande den 28 februari innevarande år, ytterligare framhålla, att det enligt styrelsens åsikt icke torde vara lämpligt, att bestämmelserna angående dyrtidstillägg till statens befattningshavare även i fortsättningen erhålla en sådan avfattning, att även mycket små ändringar i indexsiffran bliva avspeglade i dyrtidstilläggets storlek. Såsom redan här ovan är framhållet, finner styrelsen de framräknade indexsiffrorna vara att betrakta såsom fullt tillförlitliga så tillvida, att de uttrycka den ungefärliga faktiska stegringen av levnadskostnaderna under förutsättning av oförändrad standard, men är det å andra sidan uppenbart, att hela metoden, innefattande medeltalsräkningar på en mängd punkter, icke giver möjlighet till ett så noggrant resultat, att stegringen kan exakt på enhetssiffran angivas. Resultaten av de i det föregående anförda siffersammanställningarna tyda fastmera därpå, att den marginal,

inom vilken fördyringen enligt styrelsens metod kan angivas, vid indexens nuvarande höjdläge bör sättas till 5 à 10 enheter. På grund härav torde den marginal för indexens förändringar, inom vilken dyrtidstilläggen utgå oförändrade, ej obetydligt böra utvidgas. Därest den nuvarande metoden att beräkna grundtal även för framtiden kommer att bibehållas, synes det sålunda med hänsyn till det statistiska materialets natur önskvärt, att omräkning av dyrtidstilläggen icke behöver ske vid mindre förskjutningar av grundtalet än minst var nionde enhet emot, såsom nu är fallet, vid var tredje.

Med hänsyn till vad sålunda anförts får styrelsen såsom sin uppfattning uttala, att vid en eventuell prolongering av bestämmelserna angående dyrtidstillägg den av styrelsen tillämpade metoden för beräkning av levnadskostnadsökningen bör i princip få bibehållas oförändrad med iakttagande dock därav, att de förbättringar i vissa detaljer, som på grund av nytillkommande material kunna verkställas, även bliva utförda, samt att vid beräkningen av dyrtidstilläggen hänsyn måtte tagas endast till mera markerade förändringar av indexsiffran.

Lag om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete.

Genom en den 18 mars 1919 dagtecknad proposition (n:r 339) hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga en lag om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete, i huvudsak överensstämmande med ett av arbetstidskommittén utarbetat förslag i ämnet (Soc. Medd., årg. 1919, sid. 35 ff). Lagförslaget blev av vederbörande utskott med ett par mindre ändringar tillstyrkt, men vid dess behandling i kamrarna stannade dessa i olika beslut, och då ett sedermera av utskottet uppgjort sammanjämkningsförslag blev av första kammaren förkastat, hade frågan vid 1919 års lagtima riksdag förfallit.

Till den urtima riksdag, som sammanträdde i augusti 1919, inkom Kungl. Maj:t med förnyat förslag till lagstiftning i ämnet (prop. n:r 5). Förslaget, som i allt väsentligt anslöt sig till det vid årets lagtima riksdag framlagda, blev nu av riksdagen med viss ändring bifallet.

Lagen avser huvudsakligen avskaffande av nattarbetet inom bageriyrket, och stadgas i sådant syfte i dess första paragraf förbud mot bedrivande av arbete för tillverkning till avsalu av bageri- och konditorivaror å tid mellan klockan 8 e. m. och klockan 6 f. m. å söckendag, varjämte dylikt arbete i allmänhet skall vara förbjudet å sön- eller helgdag. Enligt arbetstidskommitténs och Kungl. Maj:ts förslag skulle detta förbud gälla utan inskränkning, men med bifall till ett motionsvis framburet förslag, beslöt riksdagen för sin del, att vad sålunda stadgats icke skall äga tillämpning å rörelse, som bedrives utan biträde av annan än make och hemmavarande barn. Sedan Kungl. Maj:t godkänt de av riksdagen vidtagna ändringarna, utfärdades lag i ämnet den 17 oktober 1919 (Sv. F. 19, n:r 653). Lagen, som i det väsentliga träder i kraft den 1 januari 1920 och äger giltighet till och med den 31 december 1923, har följande lydelse:

Lag om begränsning av tiden för bageri- och konditorlarbete den 17 oktober 1919.

1 §.

Arbete för tillverkning till avsalu av bageri- eller konditorivaror må icke bedrivas å sön- eller helgdag eller å tid mellan klockan 8 eftermiddagen och klockan 6 förmiddagen å söckendag. Vad sålunda stadgats äger dock icke tillämpning å rörelse, som bedrives utan biträde av annan än make och hemmavarande barn.

Om arbete, varom här är sagt, i hotell-, restaurang- eller kaférörelse eller eljest bedrives utan samband med bageri- eller konditorirörelse, skall det icke vara underkastat denna lag i vidare mån, än det avser tillverkning av bröd, bakelser eller annat därmed jämförligt bakverk.

2 §.

Utan hinder av vad i 1 § är stadgat må

a) i bageri- eller konditorirörelse arbete för tillverkning av konditorivaror utföras å sön- eller helgdag under högst tre timmar mellan klockan 6 förmiddagen och klockan 6 eftermiddagen;

b) i hotell-, restaurang- eller kaférörelse sådant arbete för tillverkning av bröd, bakelser eller annat därmed jämförligt bakverk, vilket bedrives utan samband med bageri- eller konditorirörelse, utföras å sön- eller helgdag under tid, som under a) sägs;

c) s. k. anrörning utföras å sön- eller helgdag under högst två timmar mellan klockan 8 förmiddagen och klockan 8 eftermiddagen;

d) uppeldning eller deggörning utföras å söckendag mellan klockan 4 och klockan 6 förmiddagen;

e) uppeldning utföras av annan än bageri- eller konditoriarbetare å tid, då eljest arbete enligt denna lag ej må bedrivas;

f) under natten till söckendag, som närmast föregår två eller flera på varandra följande sön- eller helgdagar, uppeldning eller deggörning utföras jämväl mellan klockan 2 och klockan 4 förmiddagen och annat arbete mellan klockan 3 och klockan 6 förmiddagen.

3 §.

Arbete för tillverkning av spis- eller knäckebröd må, där arbetet är indelat i skift på sådant sätt, att arbetstiden, raster däri inbegripna, ej för något arbetslag överstiger åtta timmar av dygnet, å söckendag fortgå jämväl mellan klockan 8 och klockan 10 eftermiddagen ävensom, i den mån så kräves för det tillverkade brödets torkning, mellan klockan 10 eftermiddagen och klockan 12 midnatt.

4 §.

Därest särskilt förhållande påkallar avvikelse från det i 1 § stadgade förbud, utöver vad enligt 2 och 3 §§ är medgivet, äge vederbörande yrkesinspektör att meddela tillstånd därtill. Sådant tillstånd, vilket skall sökas för varje särskilt tillfälle, må ej avse mer än två dygn i sänder eller för samma arbetsställe meddelas mer än tio gånger under ett och samma kalenderår. Är ytterligare eftergift av särskilt förhållande tillfälligtvis påkallad, må sådan eftergift meddelas av yrkesinspektionens chefsmyndighet.

Erfordras för ändamålsenlig drift av tillverkning, som i 3 § avses, oundgängligen ytterligare nattarbete, äge arbetsrådet att lämna medgivande därtill.

Är på grund av olyckshändelse eller annan oförutsedd omständighet avvikelse, varom i första stycket sägs, oundgängligen nödvändig, och är ej tid att inhämta tillstånd därtill, må avvikelsen vidtagas utan tillstånd, dock ej för mer än ett dygn i sänder. Om sådan åtgärd och anledningen därtill åligger det företagets innehavare att ofördröjligen göra anmälan till vederbörande yrkesinspektör.

5 §.

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas av yrkesinspektionens befattningshavare; och skall därvid i tillämpliga delar lända till efterrättelse vad som finnes stadgat rörande tillsyn å efterlevnaden av lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912.

Å arbetsställe, där sådant arbete, som avses i 15 § lagen om arbetarskydd, bedrives på stadigvarande sätt, skall förevarande lag finnas anslagen på lämplig plats.

6 §.

Bedriver innehavare av företag, som i denna lag avses, arbete i strid mot vad i lagen är stadgat, straffes med böter från och med tio till och med ettusen kronor. Har på sådant sätt till arbete med faders eller målsmans vetskap och vilja använts person under aderton år, vare fadern eller målsmannen förfallen till böter från och med fem till och med femtio kronor.

Den, som under tid, då han är ställd under åtal för förseelse, varom i denna paragraf förmäles, fortsätter samma förseelse, skall, när han varder därtill lagligen förvunnen, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits, fällas till det ansvar, som är bestämt för sådan förseelse.

7 §.

Därest innehavare av företag, som i denna lag avses, försummar att fullgöra anmälningsskyldighet, varom stadgas i 4 § tredje stycket, eller skyldighet, som är föreskriven i 5 § andra stycket, straffes med böter från och med fem till och med femhundra kronor.

8 §.

Förseelse, som omförmäles i 6 eller 7 §, åtalas vid polisdomstol, där särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare eller, där sådan ej finnes, vid allmän domstol.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

9 §.

I fråga om ärende, som enligt denna lag ankommer å arbetsrådet, skall vad i 9 § lagen om arbetstidens begränsning stadgas äga tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1920, dock att vad i lagen stadgas om arbetsrådets befogenhet och verksamhet skall lända till efterrättelse från och med den 1 november 1919. Lagen äger giltighet till och med den 31 december 1923; skolande beträffande sådan under tiden för lagens giltighet begången förseelse, som avses i 6 eller 7 §, vad i lagen är stadgat fortfara att gälla även efter sistnämnda dag.

Om det beträffande visst företag visas vara erforderligt att vidtaga förändringar i driftsätt eller anordningar i övrigt för att icke tillämpningen av denna lag skall i väsentlig mån förminska företagets produktionsförmåga, och nämnda förändringar icke utan synnerlig svårighet kunna genomföras, till dess lagen skall träda i kraft i avseende å företaget, må arbetsrådet medgiva nödigt anstånd med tillämpningen.

Lag om arbetstiden å svenska fartyg.

Lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 äger icke tillämpning å sjöfolket, vars arbetsförhållanden på grund av skeppstjänstens säregna natur ansetts böra regleras genom särskild lag. Ett lagförslag angående reglering av arbetstiden å svenska fartyg, grundat på ett av de s. k. skeppstjänstkommitterade utarbetat utkast (se härom Soc. Medd. 1919, sid. 37 ff.), framlades av Kungl. Maj:t vid 1919 års lagtima riksdag (prop. n:r 364), men föranledde liksom det samtidigt till omprövning föreliggande förslaget till åttatimmarsdagens genomförande inom industrien och därmed besläktade arbetsområden då icke något positivt beslut av riksdagen.

Till den urtima riksdag, som sammanträdde i augusti 1919 inkom Kungl. Maj:t ånyo med förslag till lagstadgad reglering av sjöfolkets arbetstid (prop. n:r 6), i huvudsak överensstämmande med det vid lagtima riksdagen förkastade, och i samband med antagandet av det jämväl vid denna riksdag föreliggande lagförslaget om arbetstidens begränsning inom industrien m. m. godkände riksdagen med vissa ändringar förslaget angående arbetstiden å fartyg. Lag härom jämte förordning med närmare föreskrifter rörande dess tillämpning utfärdades den 24 oktober 1919 (Sv. F. 19 n:r 663—664). Båda författningarna, som i det väsentliga träda i kraft den 1 januari 1920 och gälla till och med den 31 december 1923, återgivas här nedan.

Lag om arbetstiden å svenska fartyg den 24 oktober 1919.

Inledande bestämmelser.

1 §.

1 mom. Denna lag äger, med nedan omförmälda undantag, tillämpning beträffande arbete, som å svenskt fartyg mot betalning anställd person för fartygets räkning eller eljest på grund av förmans uppdrag ombord å fartyget eller annorstädes utför.

2 mom. Från lagens tillämpning undantages arbete, som utföres av

befälhavare å fartyg, å vilket utom befälhavaren minst två personer äro anställda;

förste styrman å fartyg, varest ytterligare minst en styrman finnes;

förste maskinist å fartyg, varest ytterligare minst en maskinist finnes;

läkare och telegrafist;

person, som är anställd huvudsakligen för passagerares förplägning och uppassning med därtill hörande rengöring och diskning eller för passagerares räkning i övrigt;

person, tillhörande redarens familj; samt

person, vilken är anställd å fartyg av följande slag, nämligen:

a) kronan tillhörigt fartyg, om vilket Konungen icke annorlunda förordnat,

b) fiske- eller fångstfartyg, då det såsom sådant användes,

c) isbrytar- eller bärgningsfartyg, då det såsom sådant användes,

d) lustfartyg,

e) segelfartyg, med eller utan hjälpmaskin, vars bruttodräktighet icke överstiger 100 ton, samt annat fartyg, som icke äger en nettodräktighet av minst 20 ton, såvida ej Konungen om fartyg, varom nu är sagt, annorlunda förordnat.

3 mom. När synnerliga skäl därtill äro, må Konungen eller den myndighet, åt vilken Konungen må hava uppdragit att i vissa avseenden därutinnan utöva beslutanderätt, medgiva undantag jämväl i övrigt från tillämpningen av denna lag.

2 §.

1 mom. I denna lag förstås med

skeppstjänst: arbete varom i 1 § 1 mom. sägs;

sjöman: en var som förrättar skeppstjänst, varå lagen äger tillämpning;

oavbruten gång: att icke land angöres eller eljest beröring med land äger rum under längre tid än två timmar vid varje tillfälle;

helgdag: söndag eller här i riket bruklig helgdag;

oceanfart: fart bortom 61 grader nordlig latitud (Bergen), 11 grader västlig longitud (Irlands västkust) och 48 grader nordlig latitud (Brest);

nordsjöfart: annan fart bortom linjen Skagen—Lindesnäs och linjen Esbjerg—Texel.

2 mom. Vid beräknande av arbetstid enligt denna lag skola undantagas måltidsrast ävensom annat uppehåll i skeppstjänsten, för så vitt detsamma varar minst en timme.

Ordinarie arbetstid till sjöss.

3 §.

Befinner sig fartyg till sjöss å resa, vilken under vanliga förhållanden kräver mera än tolv timmars oavbruten gång, skall skeppstjänst vara indelad i vakter (skift) på allmänt brukligt sätt.

4 §.

Beträffande sjöman å fartyg, som i 3 § avses, vilkens arbete är indelat i vakter, gäller,

att arbetstiden icke må under två på varandra följande dygn överstiga tjugufyra timmar;

att, i fall antalet styrmän uppgår till minst tre, arbetstiden för styrman icke må under två på varandra följande dygn överstiga aderton timmar;

att, i fall antalet maskinister, motormän, smörjare eller kollämpare uppgår till minst tre, arbetstiden för sjöman i dylik ställning icke må under två på varandra följande dygn överstiga sexton timmar;

att arbetstiden för eldare å ångfartyg i oceanfart eller å sådant fartyg i nordsjöfart, vars maskinstyrka uppgår till minst tvåhundrafemtio indikerade hästkrafter, eller å dylikt fartyg, som är statt i inskränktare fart och vars maskinstyrka uppgår till minst sexhundra indikerade hästkrafter, icke må, i fall resan under vanliga förhållanden kräver mera än tjugufyra timmars oavbruten gång, under två på varandra följande dygn överstiga sexton timmar; samt

att å helgdag sjöman icke må användas till annan skeppstjänst än dels vad som erfordras för fartygets framdrivande, manövrering eller navigering dels ock, där det kan anses ingå i sjömannens åliggande, lättare rengöring eller sådant arbete, som, enligt vad i 6 § stadgas, kan å helgdag åläggas i nämnda paragraf avsedd personal.

5 §.

Sjöman å fartyg, som i 3 § avses, vilkens arbete icke är indelat i vakter och som ej tillhör den i 6 § omförmälda personal, må å söckendag ej användas till skeppstjänst mera än nio timmar och å helgdag ej till annan skeppstjänst än högst en tim-

mes lättare rengöringsarbete, i den mån sådant rengöringsarbete kan anses ingå i sjömannens åligganden.

Arbetstiden för sjöman, som i denna paragraf avses (*dagman*), skall förläggas å söckendag mellan klockan 6 f. m. och klockan 8 e. m. samt å helgdag mellan klockan 6 och klockan 9 f. m.

6 §.

Sjöman å fartyg, som i 3 § avses, vilkens arbete icke är indelat i vakter och som är anställd för tillsyn å provianten, för tillredning eller servering av kosten eller för uppassning i övrigt eller för den rengöring eller diskning, som med dylikt arbete äger samband, må å söckendag icke användas till skeppstjänst mera än tolv timmar och å helgdag ej till annan skeppstjänst än tillredning och servering av kosten jämte tillhörande diskning ävensom nödig uppassning i övrigt samt den lättare rengöring, som kan anses ingå i sjömannens åligganden.

Arbetstiden för sjömän, som i denna paragraf avses (*kökspersonal*), skall förläggas mellan klockan 5 f. m. och klockan 8 e. m.

7 §.

Befinner sig fartyg till sjöss å resa, som under vanliga förhållanden kräver högst tolv timmars oavbruten gång, och är skeppstjänst indelad i vakter på allmänt brukligt sätt, skola bestämmelserna i 4—6 §§ lända till efterrättelse.

8 §.

Befinner sig fartyg till sjöss å sådan resa, som i 7 § avses, men är ej skeppstjänst indelad i vakter på allmänt brukligt sätt, skall beträffande arbetstiden gälla,

att sjöman icke må användas till skeppstjänst, däri inbegripen skeppstjänst i hamn, mera än tjugufyra timmar under två på varandra följande dygn; samt

att annan än kökspersonalen tillhörande sjöman ej heller må användas mera än sextiotre timmar i veckan.

Ordinarie arbetstid i hamn.

9 §.

Under fartygs uppehåll i hamn må befälhavare, därest fartygs avgång skall äga rum senast under dygnet näst efter det, varunder fartyget ankommit till hamnen, anordna skeppstjänsten i enlighet med de bestämmelser, som äga tillämpning, då fartyget är till sjöss.

10 §.

Därest fartygs uppehåll i hamn avses att vara längre, än i 9 § omförmäles, eller skeppstjänsten vid kortare uppehåll dock ej varder anordnad så, som i nämnda paragraf sägs, skall beträffande sjömans ordinarie arbetstid gälla,

att sjöman, som ej tillhör kökspersonalen, icke må å söckendag användas till skeppstjänst mera än åtta, i tropikerna sju, timmar och å helgdag, icke till annan skeppstjänst än högst en timmes lättare rengöringsarbete, i den mån sådant rengöringsarbete kan anses ingå i sjömannens åligganden;

att sjöman, som tillhör kökspersonalen, icke må å söckendag användas till skeppstjänst mera än tolv timmar och å helgdag ej till annan skeppstjänst än tillredning och servering av kosten jämte tillhörande diskning ävensom nödig uppassning i övrigt samt den lättare rengöring, som kan anses ingå i sjömannens åligganden; samt

att arbetstiden skall förläggas för sjöman, som ej tillhör kökspersonalen, å söckendag mellan klockan 6 f. m. och klockan 6 e. m. och å helgdag mellan klockan 6 och klockan 9 f. m., såvida ej annat överenskommes eller är i vederbörande hamn bruk-

ligt, samt för kökspersonalen mellan klockan 5 f. m. och klockan 7 e. m., så framt ej annat föranledes av sådan ändrad förläggning av arbetstid, varom nyss nämnts.

För nödig vakttjänst må arbetstiden kunna förläggas mellan klockan 6 e. m. och klockan 6 f. m.; dock skall i sådant fall antingen motsvarande fritid vara beredd eller beredas under närmast föregående, samma eller närmast efterföljande dygn eller ock ersättning utgå såsom för övertidsarbete.

11 §.

Under fartygs uppehåll i hamn skall sjöman, för att få tillfälle att under affärs- och expeditionstid gå i land, en gång i månaden åtnjuta ledighet från skeppstjänsten för tiden efter klockan 12 middagen å dag, då affärs- och expeditionslokaler hållas öppna. Överstiger icke fartygs oavbrutna uppehåll i hamn fyrtioåtta timmar, må dock sådan ledighet påfordras allenast, såvida fartygets avgång därigenom icke fördröjes.

Ordinarie arbetstid vid ankomst till eller avgång från hamn.

12 §.

1 mom. Då fartyg, varå skeppstjänst är indelad i vakter på allmänt brukligt sätt, ankommer till eller avgår från hamn, må sjöman användas till arbete utöver vad i 4, 5, 6 eller 10 § stadgas, dock icke längre tid, än att arbetstiden under två på varandra följande dygn för styrman, vilkens arbetstid enligt 4 § må utgöra högst aderton timmar, icke överstiger denna tid eller för sådan sjöman, vilkens arbetstid enligt samma paragraf må utgöra högst sexton timmar, icke överstiger sistnämnda tid samt för annan sjöman icke överstiger tjugufyra timmar.

2 mom. Då fråga är om annat fartyg, än i 1 mom. avses, regleras sjömans arbetstid vid fartygets ankomst till eller avgång från hamn av bestämmelserna i 8 §.

Säkerhetstjänst och övertidsarbete m. m.

13 §.

Utan hinder av vad här ovan stadgats må sjöman användas till skeppstjänst, då fråga är om:

a) skeppstjänst, som med hänsyn till säkerheten för fartyg, liv eller gods eller till fartygs navigering eller manövrering till sjöss nödvändigt måste utföras å annan tid, än sjömannen eljest har att förrätta skeppstjänst;

b) skeppstjänst, som erfordras för lämnande av hjälp, varom i 34 a, 223 eller 223 a § sjölagen sägs;

c) deltagande i sådana övningar med bärgnings- och eldsläckningsredskap, som, i enlighet med vad därom särskilt stadgas, varda anställda;

d) askhissning till sjöss; samt

e) skeppstjänst, som föranledes därav, att besättningen blivit under pågående resa förminskad.

För skeppstjänst, som sjöman utför på grund av bestämmelserna i denna paragraf, är han, såvitt ej annat överenskommits, icke berättigad till ersättning i vidare mån, än i 95 § sjölagen sägs.

14 §.

Sjöman vare, med de begränsningar, som angivas i 15 §, pliktig att i större utsträckning och å andra tider, än i 4, 5, 6, 8, 10 eller 12 § sägs, mot ersättning utföra jämväl annan än i 13 § omförmäld skeppstjänst (*övertidsarbete*).

Övertidsarbete, som erfordras för vidtagande av åtgärd, som blivit påbjuden av myndighet i hamn och som måste företagas å tid, då sjöman eljest endast må an-

vändas till skeppstjänst, som i 13 § omförmäles, skall icke vara underkastat de i 15 § angivna begränsningar, men skall ersättning enligt 16 § utgå därför.

15 §.

1 mom. Å fartyg, där skeppstjänst är indelad i vakter på allmänt brukligt sätt, må till sjöss eller under dygn, då fartyg ankommer till eller avgår från hamn, övertidsarbete icke åläggas sjöman, såvida tiden för hans skeppstjänst därigenom skulle under två på varandra följande dygn med mera än sex timmar överskjuta den ordinarie arbetstiden.

2 mom. Befinner sig fartyg, som i 1 mom. avses, i hamn, må sjöman icke användas till övertidsarbete

å *söckendag*, därest tiden för sjömannens skeppstjänst därigenom skulle antingen överstiga den ordinarie arbetstiden för samma dygn med mera än sex timmar eller under två på varandra följande dygn uppgå till mera än tjuguåtta timmar; samt

å *helgdag*, därest sjömannens skeppstjänst under samma dag därigenom skulle överstiga åtta, i tropikerna sju, timmar.

Till övertidsarbete för annan lastning eller lossning än sådan, som avser passagerares effekter eller post eller gods, vars lastning eller lossning ej kan utan fara för godset uppskjutas, må sjöman ej användas å helgdag eller oftare än varannan dag, såframt icke övertidsarbetet erfordras för att fartygets avgång ej må avsevärt fördröjas.

3 mom. Å annat fartyg, än i 1 mom. avses, må sjöman icke användas till övertidsarbete, därest den tid, varunder han såväl i hamn som till sjöss utför skeppstjänst, därigenom skulle under två på varandra följande dygn överstiga trettio timmar.

4 mom. Till övertidsarbete må sjöman icke användas mera än aderton timmar i veckan.

16 §.

Ersättning för övertidsarbete skall, för timme beräknat, utgöra, när arbetet utföres å söckendag, minst en etthundrafemtiondel och, när arbetet utföres å helgdag, minst en sjuttiofemtedel av sjömannens kontanta månadslön.

Har sjöman någon dag mera än två timmar använts till övertidsarbete, bestående av lastning eller lossning, skall, därest han under närmast följande dag eller dagar användes för enahanda arbete, sjömannen för det å sistberörda dag eller dagar utförda övertidsarbete av sådan art utfå ersättning efter den för övertidsarbete å helgdag stadgade beräkningsgrund, ändock att arbetet utförts å söckendag.

Ersättningen skall beräknas särskilt för varje tillfälle övertidsarbete utföres. För varje påbörjad halvtimme betalas ersättning såsom för halvtimme.

Övriga bestämmelser.

17 §.

Innehåller avtal om skeppstjänst villkor stridande mot denna lag, vare det villkor utan verkan.

18 §.

För varje dag, varunder övertidsarbete förekommer, åligger det befälhavaren att senast nästföljande dag härom göra anteckning i särskild övertidsjournal, upprättad enligt formulär, som fastställes av fartygsinspektionens chefsmyndighet.

Ej må någon, vars rätt är därav beroende, förvägras att om övertidsjournals innehåll undfå nödig kännedom och att därav taga skriftligt utdrag. Övertidsjournal skall av redaren förvaras minst två år efter dess avslutning.

19 §.

Befälhavare skall tillse, att ett exemplar av denna lag finnes tillgängligt ombord å fartyget.

20 §.

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas av fartygsinspektionens tillsynsorgan; och skall i övrigt beträffande tillsynen i tillämpliga delar lända till efterrättelse vad i 1, 6 och 7 kap. lagen den 16 oktober 1914 (n:r 349) om tillsyn å fartyg finnes stadgat.

Närmare föreskrifter angående tillsynens utövande meddelas av Konungen.

21 §.

Befälhavare, som använder sjöman till skeppstjänst i strid mot vad i denna lag stadgas eller som bryter mot bestämmelsen i 11 §, straffes med böter från och med tio till och med ettusen kronor.

Lika med befälhavare straffes redare, där förseelsen visas hava skett med hans vetskap och vilja.

22 §.

Bryter befälhavare eller redare mot bestämmelse, som är meddelad i 18 §, straffes med böter från och med fem till och med femhundra kronor.

23 §.

Har befälhavare, sig eller annan till nytta eller att därmed skada göra, fört falsk övertidsjournal eller övertidsjournalen ändrat eller förstört, undanstuckit eller oläslig gjort, straffes med böter från och med fem till och med femhundra kronor eller fängelse i högst sex månader.

Har redare gjort sig skyldig till förseelse, som nu sagts, eller visas sådan av befälhavaren begången förseelse hava skett med redarens vetskap och vilja, vare han förfallen till enahanda ansvar.

24 §.

Åsidosätter befälhavare den skyldighet, som enligt 19 § åligger honom, straffes med böter från och med fem till och med etthundra kronor.

25 §.

Allmän åklagare åligger att tala å förseelse, varom i denna lag sägs.

26 §.

Om domstol i tvistemål, som bör bedömas efter denna lag, skall vad i 323—325 §§ sjölagen stadgas äga motsvarande tillämpning.

27 §.

Om domstol i mål rörande förseelse, varom i denna lag sägs, skall vad i 328 § sjölagen stadgas äga motsvarande tillämpning.

28 §.

Böter, som enligt denna lag ådömas, tillfalla kronan och skola vid bristande tillgång till deras fulla gäldande förvandlas enligt allmänna strafflagen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1920, dock att 1 § 3 mom. skall lända till efterrättelse från och med den 1 november 1919. Lagen gäller till och med den 31 december 1923; skolande dels beträffande sådan under tiden för lagens giltighet begången förseelse, som avses i 21—24 §§, dels ock i fråga om domstol i tvistemål, som bör bedömas efter denna lag, vad i lagen är stadgat fortfara att gälla även efter sistnämnda dag.

Kungl. Maj:ts förordning med närmare föreskrifter rörande tillämpningen av lagen om arbetstiden å svenska fartyg den 24 oktober 1919.

1 §.

Lagen om arbetstiden å svenska fartyg skall, med de undantag, varom av Kungl. Maj:t må särskilt stadgas, äga tillämpning jämväl å sådana kronan tillhöriga fartyg, som i allmän trafik befordra gods eller passagerare.

2 §.

1 mom. Kan skeppstjänsten å fartyg icke i allo anordnas i enlighet med vad i lagen om arbetstiden å svenska fartyg stadgas, enär tillgång till därför nödig bemanning icke finnes på orten, och styrker fartygets redare eller befälhavare sådant förhållande, må inom riket fartygsinspektör eller annan, som av fartygsinspektionens chefsmyndighet förordnas att fullgöra fartygsinspektörs uppgifter, och utom riket konsul medgiva erforderligt undantag från lagens bestämmelser för fartygets resa till ort, där fartyget, utan att alltför stort dröjsmål vållas i dess resa till bestämmelseorten, antages kunna fylla den ifrågavarande bristen i bemanningen.

Undantag, varom nu är sagt, må ock efter ansökning medgivas av kommerskollegium i dess egenskap av fartygsinspektionens chefsmyndighet.

2 mom. Fråga om undantag för visst fartyg från tillämpningen av ovannämnda lag för viss resa må även i annat fall, än i 1 mom. sägs, bero på prövning av kommerskollegium.

3 mom. Ansökning om undantag, helt eller delvis, från tillämpningen av omförmälda lag i andra fall, än i 1 och 2 mom. sägs, skall ställas till Konungen och ingivas till kommerskollegium, som har att med eget utlåtande överlämna densamma till Kungl. Maj:t.

4 mom. Framställning rörande tillämpning av samma lag beträffande fartyg, som omförmälas i 1 § 2 mom. e) i lagen, må göras i enahanda ordning som här ovan i 3 mom. sägs.

3 §.

Kommerskollegium, i dess egenskap av fartygsinspektionens chefsmyndighet, åligger:

a) att tillse, att inspektioner för utövande av tillsynen å efterlevnaden av lagen om arbetstiden å svenska fartyg bliva vederbörligen verkställda, samt i förekommande fall förordna om sådan inspektion å fartyg ävensom i övrigt leda och övervaka de lokala tillsynsmyndigheternas verksamhet härutinnan;

b) att föra noggranna anteckningar över inspektionerna och av annan myndighet än kommerskollegium meddelade beslut i fråga om undantag från tillämpningen av lagen om arbetstiden å svenska fartyg med särskilt avseende å därvid vunna upplysningar om arbetstiden ombord;

c) att i mån av skälig anledning medverka i fråga om åtal för överträdelser av gällande föreskrifter om arbetstiden å svenska fartyg;

d) att föreslå sådana ändringar i gällande föreskrifter om arbetstiden å svenska fartyg eller om tillsynens utövande, som anses erforderliga;

e) att, i den mån det kan ske utan hinder för tjänsteverksamheten i övrigt, tillhandagå fartygs redare, befälhavare och besättning med råd och upplysningar rörande tillämpningen av gällande föreskrifter angående arbetstiden å svenska fartyg; samt

f) att skyndsamt lämna socialstyrelsen del av inkomna rapporter och meddelanden om beslut i fråga om undantag från tillämpningen av lagen om arbetstiden å svenska fartyg.

4 §.

1 mom. Kommerskollegium skall vid behandlingen av ärenden, varom i 2 § 3 mom. sägs, ävensom av övriga i denna förordning berörda ärenden av större vikt samråda med sakkunniga personer, företrädande dels rederirörelse av det slag, varom fråga är, dels den eller de grupper av fartygsanställda, varå ärendet har avseende.

Sådana sakkunniga till erforderligt antal jämte suppleanter för dem utses av Kungl. Maj:t på förslag av kommerskollegium för två år i sänder.

2 mom. Sakkunnig, varom i 1 mom. sägs, skall äga för tid, varunder hans arbete pågår, åtnjuta arvode enligt de grunder, som gälla för av Kungl. Maj:t förordnad ledamot i kommitté eller liknande beredning, ävensom för de av uppdraget föranledda resor till Stockholm och åter till hemmet resekostnads- och traktamentsersättning enligt tredje klassen i gällande resereglemente.

5 §.

Fartygsinspektör åligger, envar inom det distrikt, där han har sin verksamhet:

a) att under överinseende av kommerskollegium utöva tillsynen å efterlevnaden av lagen om arbetstiden å svenska fartyg;

b) att för sådant ändamål och särskilt då klagomål anföras beträffande arbetstiden å fartyg verkställa inspektion å fartyg samt att, därest gällande föreskrift om arbetstiden å svenska fartyg därvid befinnes icke vara iakttagen, därom underrätta redaren eller befälhavaren och tillika angiva erforderlig åtgärd för missförhållandets avhjälpande, skolande sådan underrättelse, om redaren eller befälhavaren därom anhåller, skriftligen meddelas;

c) att till kommerskollegium ofördröjligen avgiva rapport över verkställd inspektion, skolande sådan rapport av andre fartygsinspektör insändas genom förste fartygsinspektören;

d) att i fall, då medgivandet av undantag från tillämpningen av lagen om arbetstiden å svenska fartyg ankommer på fartygsinspektör, efter noggrann prövning meddela det beslut, vartill de förhandenvarande omständigheterna kunna föranleda, samt om beslutet insända meddelande till kommerskollegium, med angivande av de omständigheter, som föranlett beslutet;

e) att, då överträdelse av gällande föreskrift om arbetstiden å svenska fartyg finnes hava ägt rum, omedelbart göra anmälan om förhållandet hos vederbörande polismyndighet för laga beivran ävensom att till kommerskollegium insända meddelande härom; samt

f) att, i den mån det kan ske utan hinder för tjänsteverksamheten i övrigt, tillhandagå fartygs redare, befälhavare och besättning med råd och upplysningar rörande tillämpningen av gällande föreskrifter angående arbetstiden å svenska fartyg.

6 §.

Konsul åligger med avseende å tillsynen å efterlevnaden av lagen om arbetstiden å svenska fartyg:

a) att i fall, då medgivandet av undantag från tillämpningen av nämnda lag ankommer på konsul, efter noggrann prövning meddela det beslut, vartill de förhandenvarande omständigheterna kunna föranleda, samt om beslutet insända meddelande till kommerskollegium med angivande av de omständigheter, vilka föranlett beslutet;

b) att, då särskild anledning därtill förekommer och i synnerhet då klagomål anföras beträffande arbetstiden å fartyg, verkställa inspektion å fartyget och därvid särskilt granska fartygets övertidsjournal; samt

c) att till kommerskollegium ofördröjligen avgiva rapport över verkställd inspektion, innefattande jämväl uppgift dels om anledningen till inspektionen dels om de åtgärder, som vid densamma befunnits erforderliga, samt i vilken mån sådana åtgärder blivit vidtagna.

7 §.

Närmare bestämmelser angående tillsynens utövande må utfärdas av kommerskollegium.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1920, dock att vad densamma innehåller beträffande prövningen av frågor om undantag från tillämpningen av lagen om arbetstiden å svenska fartyg skall lända till efterrättelse från och med den 1 november 1919. Förordningen gäller till och med den 31 december 1923.

Lag om fri rättegång.

Den 19 juni 1919 utfärdades *lag om fri rättegång*, vilken lyder som följer (Sv. F. 19 n:r 367; jfr sid. 980 i det följande):

Vi GUSTAF, med Guds nåde, Sveriges, Götes och Vendes Konung, göra veterligt: att Vi, med Riksdagen, funnit gott att, med upphävande av 15 kap. 9 § rättegångsbalken samt med ändring av vad lag och författning i övrigt innehålla mot denna lag stridande, förordna som följer:

Om fri rättegång vid underrätt.

1 §.

Vid allmän underrätt, polisdomstol, poliskammare och krigsrätt samt första domstol i skiftesmål och i vattenmål må på de villkor och i den omfattning, som här nedan stadgas, fri rättegång i visst mål beviljas den, som icke äger tillgång till gäldande av de med rättegången därstädes förenade kostnader eller efter deras utgivande skulle sakna nödiga medel för eget uppehälle och för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet.

I brottmål, där brottet är sådant, att det hör under allmänt åtal eller må efter angivelse åtalas av allmän åklagare, må fri rättegång ej beviljas målsägande i annat fall än att åklagaren anhängiggjort talan i målet. Fri rättegång må ej heller beviljas den, vilkens talan grundar sig på överlåtelse, som kan antagas hava skett i syfte att därmed vinna sådan förmån.

2 §.

Part, som beviljats fri rättegång, vare befriad från erläggande av stämpelavgift i målet och njute tillika den förmån att av allmänna medel skola gäldas expeditions-

lösen, kostnad för delgivning av stämning och sådant rättens beslut, av vilket motparten skall erhålla del, samt för inkallelse av och ersättning till sådana av parten åberopade vittnen, vilkas hörande rätten prövar för målets utredning erforderligt, så ock ersättning till tjänsteman för särskild förrättning eller å tjänstens vägnar förskjuten kostnad.

Där så finnes erforderligt för behörigt anhängiggörande eller utförande av partens talan, må ock lämplig person förordnas att mot ersättning av allmänna medel biträda parten i rättegången.

3 §.

Beslut om fri rättegång meddelas av rätten eller, då rätten ej sitter, av dess ordförande.

4 §.

Ansökan om fri rättegång göres muntligen eller skriftligen och skall åtföljas av skriftlig, på heder och samvete avgiven uppgift å sökandens förmögenhetsvillkor och omfånget av honom åliggande underhållsskyldighet; äro sagda förhållanden ej kända, bör uppgiften vara styrkt genom offentlig myndighet eller trovärdig, känd person.

5 §.

Rättegångsbiträde förordnas av rätten eller, då rätten ej sitter, av dess ordförande.

Där målets beskaffenhet det fordrar, bör till biträde förordnas lämplig person, som avlagt för utövande av domareämbete föreskrivna kunskapsprov. Därvid bör företrädesvis anlitas någon, som yrkesmässigt utövar advokatverksamhet.

Har i fall, som i andra stycket sägs, part till rättegångsbiträde föreslagit person, som där avses, bör avvikelse från förslaget ej ske, såframt ej särskilda skäl därtill äro.

Vid förordnande av rättegångsbiträde må, när skäl därtill äro, biträdet berättigas att sätta annan lämplig person i sitt ställe.

6 §.

Om delgivning och inkallelse, som i 2 § sägs, föranstalte, där parten därom framställer begäran, rätten eller dess ordförande.

7 §.

Finnes under rättegången, att parten utan intrång i de medel, som äro nödiga för hans eget uppehälle och för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet, kan gälda kostnaderna för rättegången, äge rätten förordna, att förmånen av fri rättegång skall upphöra. Lag samma vare, där parten berett sig fri rättegång, oaktat hans talan är av beskaffenhet, som i 1 § andra stycket andra punkten sägs.

8 §.

När rätten från sig skiljer mål, vari fri rättegång varit part beviljad, skall rätten, där parten jämlikt 7 § förklarats förlustig sagda förmån, förplikta honom ersätta statsverket kostnad, som enligt 2 § skolat gäldas av allmänna medel. Är ej sådant fall för handen, men tappar motparten, varde dylik ersättningsskyldighet denne ålagd, där han enligt lag är pliktig gälda vinnande parts rättegångskostnad.

9 §.

Mot beslut, varigenom fri rättegång beviljats, må talan ej föras.

Har rättens ordförande lämnat utan bifall ansökan om fri rättegång eller om förordnande av rättegångsbiträde eller till rättegångsbiträde förordnat annan, än part föreslagit, må parten hos rätten påkalla ny prövning av frågan.

Om fri rättegång i hovrätt och hos Konungen.

10 §.

Har part vid underrätt åtnjutit fri rättegång, vare han, då målet fullföljes till hovrätten, berättigad att jämväl med avseende å rättegången därstädes tillgodonjuta de i 2 § första stycket omförmälda förmåner, såframt ej under tiden partens förmögenhetsförhållanden veterligen så ändrats, att han utan intrång i de medel, som äro nödiga för hans eget uppehälle och för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet, kan gälda kostnaderna för rättegången i hovrätten. Part äge ock eljest i hovrätten komma i åtnjutande av fri rättegång i den omfattning nu sagts, där han, på sätt i 4 § föreskrives, styrker, att han icke äger tillgång till gäldande av de med rättegången i hovrätten förenade kostnader eller efter deras utgivande skulle sakna nödiga medel för eget uppehälle och för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet.

Där hovrätt i allo eller i huvudsakliga delar bifaller ändringssökande av part, som äger tillgodonjuta de i första stycket angivna förmåner, må hovrätten på partens begäran i det slutliga utslaget tillerkänna biträde, som parten anlitat för rättegången därstädes, ersättning av allmänna medel.

Vad i 1 § andra stycket samt i 6, 7 och 8 §§ är stadgat skall äga motsvarande tillämpning med avseende å fri rättegång i hovrätt.

Mot hovrätts beslut i fråga, som i denna paragraf avses, må talan ej föras.

11 §.

Vad i 10 § är stadgat skall äga motsvarande tillämpning i fråga om mål, som fullföljes hos Konungen.

Om fri verkställighet av dom eller utslag.

12 §.

Har part åtnjutit fri rättegång, vare parten vid verkställighet av dom eller utslag i målet befriad från honom enligt lag åliggande skyldighet att förskjuta kostnad för förrättningen, och skall av allmänna medel gäldas all nödig förrättningskostnad, i den mån den ej kan av tappande parten uttagas.

Har på grund av vad nu stadgats statsverket haft att vidkännas förrättningskostnad, skola bestämmelserna i första stycket icke äga tillämpning i fråga om nytt försök till verkställighet av domen eller utslaget i den del förrättningen avsåg.

Allmänna bestämmelser.

13 §.

Part, som åtnjutit fri rättegång, må, där han efter rättegångens avslutande finnes utan intrång i de medel, som äro nödiga för hans eget uppehälle och för fullgörande

av honom åliggande underhållsskyldighet, kunna gälda rättegångskostnad, som enligt denna lag av allmänna medel guldits, på yrkande av kronans ombudsman i den ort, där parten har sitt hemvist, förpliktas ersätta statsverket sådan kostnad, såframt motparten ej i utslaget ålagts dylik ersättningsskyldighet. Talan härom må ej väckas senare än fem år efter rättegångens avslutande.

Vad nu stadgats gälle ock i fråga om kostnad, som av allmänna medel guldits för verkställighet av dom eller utslag, dock att tiden för talans anhängiggörande skall räknas från det verkställighetsåtgärden avslutats.

14 §.

Vittnesersättning, som enligt denna lag skall gäldas av allmänna medel, skall utgå efter enahanda grunder och i samma ordning, som stadgas angående ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål.

Rättegångsbiträde, som enligt denna lag är berättigat till ersättning av allmänna medel, åtnjute efter rättens prövning skäligt arvode för det arbete, biträdet nedlagt å rättegången för dess förberedande och utförande, så ock ersättning för nödvändiga utgifter och tidsspillan. Ej må biträde, som förordnats av rätten eller dess ordförande, av parten förbehålla sig ytterligare ersättning; har sådant förbehåll skett, vare det utan verkan.

Beslut om ersättning till rättegångsbiträde gånge i verkställighet, ändå att det ej vunnit laga kraft. Skriftligt besked om beslutet skall utan avgift tillhandahållas biträdet.

15 §.

Vad i denna lag sägs om rättegångsbiträde äge ej tillämpning i fall, då, enligt vad särskilt är stadgat, häktad eller vid krigsdomstol tilltalad är berättigad erhålla sådant biträde.

16 §.

Under förutsättning av ömsesidighet äger Konungen förordna, att undersåte i viss främmande stat i fråga om rätt till fri rättegång skall vara likställd med svensk medborgare.

17 §.

Närmare föreskrifter rörande ordningen för gäldande av ersättning enligt denna lag till tjänstemän och rättegångsbiträden ävensom angående delgivningar och inkallelser genom rättens eller dess ordförandes försorg samt vad i övrigt med avseende å denna lags tillämpning är att iakttaga meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1920.

Sociala frågor vid 1919 års riksdagar.

Arbetarskyddslagstiftning.

Arbetstidens begränsning. Riksdagsbesluten rörande arbetstidsfrågorna hava utförligt återgivits i de i Sociala Meddelanden införda redogörelserna för lagen om begränsning av tiden för idkande av handel (sid. 558), lagen om arbetstidens begränsning (sid. 673), lagen om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete (sid. 964) samt lagen om arbetstiden å svenska fartyg (sid. 967).

I samband med beslutet om arbetstidslagen beslöt riksdagen jämväl till Kungl. Maj:t avlåta framställning rörande tvenne i kamrarna motionsvis framförda spörsmål, nämligen angående åtgärder för förkortning av arbetstiden för den kvinnliga sjukvårdspersonalen samt angående utredning om fastställande för gruvarbete under jord av en kortare arbetstid, än som eljest blivit lagstadgad. Det sist nämnda önskemålet har av Kungl. Maj:t redan tillmötesgåtts genom tillkallande inom civildepartementet av särskilda sakkunniga för verkställande av den angivna utredningen.

Arbetslöshetsfrågan. Riksdagens beslut angående anslag till arbetslöshetens bekämpande har omnämnts i ett föregående häfte (sid. 510).

Olycksfallsförsäkringslagen. I anledning av en av Kungl. Maj:t avlåten proposition samt i samband därmed väckta motioner har beslut fattats om ändrad lydelse av lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete i följande hänseenden:

(1 §:) Såsom olycksfall i arbete skall anses även olycksfall vid färd till eller från arbetsstället, där färden föranledes av och står i omedelbart samband med arbetsanställningen.

(2 §:) Som arbetare i lagens mening skall ej anses den, vilkens avlöning överstiger 9 000 kronor per år (förut 5 000).

(9 §:) Den årliga arbetsförtjänst, som för ersättningsbeloppets fastställande får tagas i beräkning, höjes från 1 800 till 2 400 kronor.

(37 §:) Sjukpenningen under karenstiden höjes från kr. 2·50 till 3·50 för arbetare med minst 1 800 kronors årsinkomst.

I sammanhang med den i det följande närmare berörda lagstiftningen om egnahemsväsendet har dessutom beslutats ett tillägg till 35 § i olycksfallsförsäkringslagen, avseende befogenhet för riksförsäkringsanstalten att sluta avtal om livförsäkring i samband med egnahemslån.

Härbärgen åt skogsarbetare. Efter av Kungl. Maj:t avlåtna propositioner, grundade på av socialstyrelsen verkställda utredningar, hava av riksdagen antagits nya lagar angående beredande av härbärge åt arbetarna vid skogsavverkning och kolning samt angående skyldighet att vid flottled anordna härbärgen åt flottningsarbetarna. Tillsyn å efterlevnaden av dessa lagar skall utövas av länsstyrelserna, med biträde av yrkesinspektionens befattningshavare samt i det allmännas tjänst för skogsvård anställd personal. För inspektionsverksamhetens ordnande har hos yrkesinspektionen en specialinspektör tillsatts.

Legostadgan. Riksdagens beslut om upphävande av vissa bestämmelser i legostadgan har återgivits i ett föregående häfte (sid. 483).

Pensionsförsäkring och fattigvård.

Den vid föregående års riksdag antagna *fattigvårdslagen* har i en del punkter erhållit ändrad lydelse i samband med riksdagens beslut om antagande av en lag om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning. Ändringarna innebära bl. a., att i fattigvårdssamhälle, som består av två eller flera kommuner, kommunalstämmas och kommunalfullmäktiges åligganden skola överflyttas å särskilda myndigheter, benämnda fattigvårdsstämma och fattigvårdsfullmäktige.

Några ändringar i *pensionsförsäkringslagen* hava under året icke vidtagits. De förslag i sådan riktning, som motionsvis framlagts, avslogos av riksdagen under hänvisning till den pågående utredningen angående revision av den allmänna pensionsförsäkringen.

Frågan om understöd åt en speciell kategori hjälpbehövande samhällsmedlemmar, de ensamställda mödrarna, framfördes i andra kammaren i tvenne särskilda motioner. Den ena, av herr Fabian Månsson, avsåg skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av skydd och hjälp åt utomäktenskapliga barnaföderskor och deras barn vid tiden för nedkomsten. Den andra, av herr Olsson i Mora, åsyftade utredning angående beredande av understöd av allmänna medel åt behövande änkor till underhåll och uppfostran av deras inom äktenskapet födda barn. Någon åtgärd från riksdagens sida i anledning av dessa motioner kom dock icke till stånd. Avslaget motiverades därmed, att frågan om förbättrad barnavårdslagstiftning redan vore föremål för behandling inom fattigvårdslagstiftningskommittén.

Sjömanspensionering. I anledning av en av hrr Thore och Olsson i Kullenbergstorp i andra kammaren väckt motion har riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit om utredning, huruvida och på vad sätt en förbättrad allmän pensionering av sjömän skulle kunna åvägabringas.

Rättsskipning.

Lag om fri rättegång. Sedan de inom justitiedepartementet tillkallade sakkunniga den 31 december 1917 överlämnat betänkande med förslag till lag om fri rättegång jämte tillhörande författningsförslag (Soc. Medd. 1918, sid. 162), framlades för 1918 års riksdag en inom justitiedepartementet verkställd omarbetning av nämnda lagförslag. De vidtagna ändringarna avsågo beträffande den fria rättegången bl. a. borttagande av de av de sakkunniga föreslagna stadgandena om förprövning och förlikning. Samtidigt med berörda lagförslag avläts även till riksdagen proposition om anvisande av medel till understöd åt offentliga rättshjälpsanstalter. Då riksdagen på grund av bristande tid till vederbörlig granskning av lagförslagen icke kunde godkänna desamma, avlätos till 1919 års riksdag propositioner av i huvudsak samma innebörd.

Beträffande lagförslaget om fri rättegång uppstodo inom riksdagen olika meningar. Medan andra kammaren i enlighet med vederbörande utskotts majoritet antog propositionen oförändrad, anslöt sig första kammaren till en vid utskottsutlåtandet fogad reservation i huvudsaklig överensstämmelse med en inom första kammaren väckt motion. Enligt denna skulle bl. a. beslut om fri rättegång meddelas av en för sådant ändamål inom varje kommun utsedd nämnd, bestående av en ordförande, förordnad av allmänna underrätten samt två ledamöter, av vilka en utses av den myndighet, som utövar kommunens beslutanderätt, och en av och inom fattigvårdsstyrelsen. Sedan det av utskottet framlagda sammanjämkningsförslaget av riksdagen godkänts, utfärdades den 19 juni 1919 lag om fri rättegång samt den 12 september kungörelse angående

understöd av statsmedel till offentliga rättshjälpsanstalter jämte normalreglemente för dylika anstalter.

Lagen om fri rättegång återgives in extenso å sid. 975.

Rättegångsbiträde åt häktade. I skrivelse den 27 februari 1917 hade riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta förslag till ändring i gällande lagstiftning angående rättegångsbiträde åt häktad i syfte, att den häktade måtte erhålla nödigt biträde vid överrätt lika väl som vid underdomstol, att vid förordnande av rättegångsbiträde tillbörlig hänsyn måtte tagas till den häktades förslag i avseende å personvalet, samt att till biträde måtte förordnas rättsbildad advokat, där hinder därför icke mötte och statsverket därigenom icke oskäligen betungades.

Med hänsyn till det nära sambandet mellan detta ärende och frågan om fri rättegång, hade det varit regeringens avsikt att redan vid 1918 års riksdag framlägga båda frågorna i ett sammanhang, men visade sig detta omöjligt, då förslaget till ändrade bestämmelser om rättegångsbiträde vid denna tidpunkt ännu icke förelåg färdigt. I stället kommo båda frågorna under behandling vid 1919 års riksdag.

Förutom de önskemål, som i den anförda riksdagsskrivelsen särskilt framförts, innebar den i ämnet framlagda propositionen även vissa andra ändringar av gällande bestämmelser om rättegångsbiträde åt häktad. Den viktigaste av dessa ändringar avsåg en utvidgning av rätten att erhålla biträde till att gälla alla, som hållas häktade för brott, och icke, såsom enligt äldre lagstiftning varit fallet, blott den, som häktats för brott, varå straffarbete efter lag kan följa.

Vid frågans behandling i riksdagen kommo kamrarna till skiljaktiga beslut, i det första kammaren ej ville biträda den punkt i förslaget, enligt vilken som rättegångsbiträde i regel skulle förordnas person, som avlagt för domarämbete föreskrivna kunskapsprov och yrkesmässigt utövade advokatverksamhet. Genom sammanjämkning fastställdes emellertid en formulering, varigenom kravet på juridisk examen bibehölls, men anlitande av yrkesadvokat allenast framhölls såsom ett önskemål.

I den av riksdagen i ämnet avlåtna skrivelsen hemställdes dessutom, i anledning av en inom andra kammaren väckt motion, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande, huruvida rätten att erhålla rättegångsbiträde eventuellt borde utsträckas att avse även den, som blivit häktad för lösdriveri.

Den nya lagen träder i kraft den 1 januari 1920, från vilken tidpunkt den förut gällande lagen av den 14 september 1906 upphör att tillämpas.

Folkbildnings- och uppfostringsfrågor.

Studielån. Såsom omförmäldes i Sociala Meddelanden årg. 1918 (sid. 1012), hade 1918 års riksdag beviljat ett anslag av 100 000 kronor att användas till räntefria studielån åt begåvade men fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter, efter av Kungl. Maj:t närmare fastställt reglemente. Av 1919 års riksdag har för samma ändamål anvisats ett anslag av 150 000 kronor. I samband härmed bemyndigade riksdagen jämväl Kungl. Maj:t att för utdelning av ifrågavarande lån utfärda reglemente i huvudsaklig enlighet med de grunder, som av chefen för ecklesiastikdepartementet framlagts i den i ämnet avlåtna propositionen.

Beträffande nämnda reglemente hade riksdagens yttrande ansetts erforderligt i fråga om lånebeloppens storlek, tiden för studielåns åtnjutande samt återbetalningsskyldigheten. I 1918 års riksdagsskrivelse hade rörande de två förstnämnda av dessa spörsmål angivits vissa direktiv, som de för frågans utredning tillkallade sakkunniga emellertid icke ansett böra i reglementet fastställas. I riksdagen gjorde sig i fråga härom delade meningar gällande, i det första kammaren ansåg lånebeloppet böra som regel begränsas till högst 1 500 kronor årligen, att utgå under högst 5 år, medan andra kammaren fann nämnda begränsningar olämpliga. Genom sammanjämkning blev riks-

dagens beslut, att i reglementet borde intagas föreskrift om maximibelopp, men ej om maximitid. I fråga om återbetalningsskyldigheten fann riksdagen mot det framlagda förslaget intet annat att erinra, än att det syntes lämpligt ålägga låntagare att å mottaget lånebelopp gälda ränta från och med tredje året efter det kalenderår, då sista delen av lånet erhållits; under själva utbildningstiden ävensom de närmast följande åren borde lånen däremot vara räntefria, såsom jämväl i Kungl. Maj:ts förslag förutsatts.

Kostnadsfri skolmateriel. Frågan om beredande av kostnadsfri skolmateriel åt barn i folk- och småskolor var såväl 1917 som 1918 föremål för riksdagens prövning, men förföll båda åren, förra gången genom första kammarens avslag och senare gången på grund av meningsskiljaktighet mellan kamrarna beträffande frågan, huruvida bemälda förmån borde tillkomma samtliga eller endast mindre bemedlade barn. Vid 1919 års riksdag återupptogs frågan i fyra särskilda motioner. Andra kammaren antog för sin del ett förslag till skrivelse angående utredning om samverkan mellan stat och kommun för övertagande helt eller delvis av föräldrarnas skyldighet att bekosta skolmateriel för sina barn. Första kammaren biträdde icke detta beslut, utan antog en annan formulering, avseende en förutsättningslös utredning, huruvida alla barn eller endast mindre bemedlade borde komma i åtnjutande av fri skolmateriel. För åstadkommande av ett positivt resultat, anslöt sig sedermera även andra kammaren till denna ståndpunkt, och beslöts sålunda en skrivelse i frågan till Kungl. Maj:t.

Uppfostran åt vanartade barn. I huvudsaklig anslutning till av Kungl. Maj:t framlagd proposition har riksdagen beslutat följande ändringar i lagen den 13 juni 1902 angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn:

(14 §:) Skyldighet stadgas för landsting och utomstående städer att i regel var för sitt område sörja för upprättande av skyddshem med erforderligt antal platser.

(15 §:) Begränsningen av elevantalet vid ett skyddshem till högst 30 borttages och överlåtes i stället åt Kungl. Maj:t att i varje särskilt fall fastställa maximiantal.

(23 §:) Kommunernas bidrag till vårdavgiften för å skyddshem intagna barn höjes från nuvarande 150 till 225 kronor per år.

Det till skyddshemmen utgående statsbidraget har genom ett särskilt riksdagsbeslut samtidigt ökats från 100 till 200 kronor per år och barn.

Tvångsuppfostran av minderåriga förbrytare. För beredande av ökat anstaltsutrymme för minderåriga, till tvångsuppfostran hänvisade manliga förbrytare har riksdagen beslutat ombildning av den till Venngarn förlagda provisoriska anstalten till en permanent statlig uppfostringsanstalt, ävensom vissa utvidgningar av statens uppfostringsanstalt vid Bona. Ett av Kungl. Maj:t framlagt förslag om upprättande av en ny anstalt å Bäckaskogs kungsgård vann däremot icke riksdagens bifall.

Hälso- och sjukvård.

Ny hälsovårdsstadga och epidemilag. I överensstämmelse med av Kungl. Maj:t framlagd proposition har riksdagen beslutat, att de åligganden i avseende å allmänna hälsovården, som enligt lag eller författning ankomma å kommunalnämnd, hädanefter skola, där ej annorlunda stadgas, tillkomma hälsovårdsnämnd. I samband med nämnda lagförslag inhämtades även riksdagens yttrande över ett förslag till ny *hälsovårdsstadga*, vilket ock med vissa smärre ändringar av riksdagen godkänts och därefter av Kungl. Maj:t fastställts att tillämpas från år 1920.

Den nya hälsovårdsstadgan bygger såväl i sakligt som formellt hänseende på samma grund, som förut gällande författning. Den mest framträdande olikheten är, att hälsovårdsföreskrifterna för landsbygden, vilka i den äldre stadgan varit synnerligen knapp-

händiga, blivit betydligt utvidgade efter mönstret av de för städer gällande bestämmelserna, i den mån dessa ansetts tillämpliga å landsbygdens förhållanden. De viktigaste sakliga nyheterna hänföra sig till spörsmålen om hälsovårdens organisation, bostadshygienen, livsmedelskontrollen, renhållningen i stad samt anläggandet av begravningsplatser.

Samtidigt med propositionen om ny hälsovårdsstadga förelades riksdagen jämväl ett inom civildepartementet utarbetat förslag till *epidemilag*. Detta grundade sig, i likhet med förslaget till hälsovårdsstadga, på det betänkande, som på sin tid avgavs av den i september 1909 tillsatta s. k. hälsovårdsstadgekommittén. Den nya lagen innebär bl. a., att den allmänna epidemisjukvården överflyttas från primärkommunerna till landstingen. Det har med hänsyn härtill befunnits lämpligt att giva denna författning karaktär av en av riksdagen godkänd kommunallag, till skillnad från hälsovårdsstadgan, vilken, såsom av förestående framgår, tillkommit som en efter riksdagens hörande av konungen utfärdad förordning.

Sinnessjukvården. Vid 1913 års riksdag avläts skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning angående sådana åtgärder beträffande sinnessjukas vård å hospital, att de mindre bemedlades kostnader härför bleve avsevärt minskade. Som resultat av denna utredning framlades och antogs vid årets riksdag ett förslag till lag om lindring i de mindre bemedlades kostnader för vård av sinnessjuka, sinnesslöa och fallandesjuka. Såsom av lagens benämning framgår, sträcker sig författningens tillämpning utöver riksdagens framställning så till vida, att sinnesslöa och epileptiker jämnställas med sinnessjuka samt att vård å landstingens sinnessjukhus likställes med hospitalsvård.

I 1913 års riksdagsskrivelse hade för avhjälpande av de där berörda missförhållandena anvisats tre utvägar, nämligen nedsättning av hospitalsavgifterna, beviljande av statsbidrag till avgifternas erläggande eller hjälpens ordnande genom landstingen. Den nya lagen ansluter sig till det sist nämnda alternativet. Under frågans behandling i riksdagen anfördes visserligen principiella erinringar mot att landstingen betungades med utgifter, över vilka de icke ägde bestämma, och hävdades i anledning därav den mening, att det borde åligga staten att ensam bekosta sinnessjukvården. Avgörande blev emellertid den omständigheten, att genom 1918 års fattigvårdslag landstingen redan ålagts anstaltsvård för obemedlade sinnessjuka och det i överensstämmelse därmed måste synas riktigast, att kostnadslindringen för de mindre bemedlade bestredes på liknande sätt.

Sjukvårdspersonalens utbildning och arbetsförhållanden. I anledning av en av Kungl. Maj:t framlagd proposition har riksdagen beslutat anvisa anslag för anställande i medicinalstyrelsen av en inspektris över sjuksköterskeväsendet, för anordnande av en statens skola för utbildning av distriktssköterskor samt för beredande av statsbidrag för anställning av sådana sköterskor. Genom att för åtnjutande av sådant statsbidrag uppställts vissa villkor med avseende å sjuksköterskornas utbildning och kvalifikationer i övrigt, har ifrågavarande riksdagsbeslut kommit att innebära ett första steg för ett statligt ordnande av sjuksköterskeväsendet.

För inträde i den beslutade distriktssköterskeskolan skall fordras föregående utbildning i allmän sjukvård vid en av staten godkänd anstalt. I fråga om de fordringar, som borde uppställas för godkännande av sådana utbildningsanstalter, gjorde sig under ärendets behandling vissa meningsskiljaktigheter gällande. De för frågans utredning tillkallade sakkunniga hade föreslagit två slag av utbildningskurser, en lägre ettårig och en högre tvåårig. Den till riksdagen avlåtna propositionen avvek härifrån så till vida, att där endast förutsättes ettårig utbildning. Riksdagen ansåg i likhet med Kungl. Maj:t, att fordringarna i fråga om utbildningstid borde sättas lika för alla, men höjde tiden till två år.

I samband med ovan berörda förslag lämnades i den till riksdagen avlåtna proposi-

tionen även redogörelse för vissa av de nämnda sakkunniga föreslagna åtgärder för reglering av arbetsförhållandena och arbetsförmedlingen i sjukvården. Vad sistnämnda spörsmål beträffar, uttalade Kungl. Maj:t sin anslutning till ett av socialstyrelsen framfört förslag, att platsförmedlingen för sjuksköterskor borde såsom fackarbetsanvisning anknytas till den offentliga arbetsförmedlingen. Med hänsyn till det motstånd, detta förslag mött från såväl sjuksköterske- som läkarhåll, uttalade sig emellertid riksdagen för, att samarbetet mellan sjuksköterskebyråerna i stället borde ordnas genom ett särskilt centralorgan, exempelvis den blivande styrelsen för statens distriktssköterskeskola.

I pensionshänseende hava distriktssjuksköterskorna blivit föremål för ett särskilt riksdagsbeslut, i det dessa befattningshavare liksom barnmorskor och kvinnliga fattigvårdsfunktionärer beretts tillfälle att bliva delägare i den nyorganiserade statsanstalten för pensionering av folkskollärare m. fl.

Omorganisation av barnmorskeväsendet. Frågan om förbättring av barnmorskornas löneförhållanden var senast före vid 1917 års riksdag, då beslut fattades om höjning av minimilönen från 300 till 400 kronor årligen, varjämte riksdagen hemställde, att Kungl. Maj:t måtte till nästkommande år framlägga det förslag till lönereglering för barnmorskor, vartill den i frågan pågående utredningen kunde föranleda. Med hänsyn därtill, att berörda förslag före riksdagsbehandlingen befanns böra underställas landstingen för yttrande, kunde någon proposition icke avlåtas till 1918 års riksdag, utan förelåg ärendet till avgörande först 1919, då riksdagen i huvudsaklig överensstämmelse med av Kungl. Maj:t framlagt förslag antog lag om anställande av distriktsbarnmorskor m. m. Den nya lagen avser att tillgodose det behov, som gjort sig gällande, av en effektiv förbättring av barnmorskornas avlöningsförhållanden, utan att därvid enbart primärkommunerna, vilka enligt nu gällande bestämmelser hava att ensamma bestrida de inom desamma anställda barnmorskornas löner, bliva betungade med utgifter för detta ändamål. I sådant hänseende innebär lagen en av den kommunala indelningen oberoende uppdelning av riket i barnmorskedistrikt, vart och ett med en fast anställd barnmorska, samt att såväl staten som landstingen skola efter vissa grunder lämna bidrag till distriktsbarnmorskornas avlöning, vilken i övrigt, liksom de distriktsbarnmorska tillkommande naturaförmånerna, bestrides av kommunerna.

Nykterhetslagstiftning.

Förhöjt statsbidrag till alkoholistanstalterna. I överensstämmelse med av Kungl. Maj:t framlagt förslag har riksdagen medgivit, att av det för år 1919 upptagna förslagsanslaget av 100 000 kronor till bidrag till erkända och enskilda alkoholistanstalters driftskostnader må, utöver enligt kungörelsen den 27 oktober 1916[1] utgående statsbidrag, utgå dels till erkända och enskilda alkoholistanstalter ett tilläggsbidrag med högst en krona för vårddag, dels ock till erkända sådana anstalter ett extra garantibidrag med högst en krona för dag och vårdplats, allt enligt de villkor, som Kungl. Maj:t bestämmer.

Dylikt tilläggsbidrag med högst en krona per vårddag utgick även under år 1918, men då endast till s. k. erkända anstalter. Att liknande bidrag för innevarande år tillerkändes även de enskilda anstalterna motiverades därmed, att dessa från 1919 icke vidare ägde uppbära dem enligt förut gällande övergångsbestämmelser tillkommande s. k. utjämningsbelopp. Beträffande det extra garantibidraget hade socialstyrelsen i den skrivelse, som låg till grund för framställningen i ärendet, framhållit, hurusom de erkända anstalterna fingo sina driftskostnader avsevärt ökade till

[1] I huvudsak likalydande med den i Soc. Medd., årg. 1916 (sid. 63) återgivna kungörelsen den 17 december 1915.

följd av den varierande beläggningen under olika tidsperioder, varför det syntes av behovet påkallat, att dessa anstalter bereddes viss statsgaranti oberoende av beläggningsfrekvensen.

Nykterhetsundervisningen. Den i Sociala Meddelanden (årg. 1918, sid. 1291) förut berörda frågan angående omläggning av nykterhetsundervisningen förelades 1919 års riksdag i samband med en proposition om anslag till undervisnings- och upplysningsverksamhet för nykterhetens främjande. Kungl. Maj:ts förslag föranledde från vederbörande riksdagsutskotts sida ett förslag, att riksdagen i anslutning till socialstyrelsens i ärendet anförda uppfattning skulle uttala sig för, att ledningen av föreläsningsverksamheten i nykterhetsfrågan borde överlämnas till samma organ, som omhänderhade motsvarande uppgift i avseende å de allmänna populärvetenskapliga föreläsningarna. Riksdagen anslöt sig emellertid till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat.

Rusdrycksförsäljningsförordningen. Fråga om ändringar av gällande bestämmelser om försäljning av rusdrycker väcktes av åtskilliga motionärer i båda kamrarna, utan att dock i något fall leda till någon riksdagens åtgärd.

Å riksdagens nykterhetsgrupps vägnar motionerade sålunda hrr Carl Ekman m. fl. i första och Moberger m. fl. i andra kammaren om ett flertal författningsändringar, avseende att göra frågan om rusdryckshandel i en kommun beroende på allmän omröstning bland de kommunalt röstberättigade. Bevillningsutskottet ansåg en reform i angivet syfte ägnad att medföra vissa fördelar särskilt med hänsyn till avkopplandet av de alltför ensidigt nykterhetspolitiska synpunkterna vid val till de kommunala representationerna. Andra kammaren beslöt för sin del också en skrivelse i angivet syfte, men frågan förföll genom första kammarens avslag.

Frågan om en begränsning av antalet brännvinsförsäljningsbolag i varje län framfördes i en motion i andra kammaren av hrr Moberger och Hamrin, men strandade liksom föregående år på första kammarens motstånd.

En annan fråga, där kamrarna likaledes stannade vid skiljaktiga beslut, gällde jämkning av förbudet mot utskänkning å teatrar m. m., varom herr Nylander i andra kammaren motionerat Förslaget biträddes av första, men avslogs av andra kammaren.

Förslag om stadgande av kvalificerad majoritet i de kommunala representationerna såsom villkor för meddelande av rätt till rusdryckshandel framfördes i en motion i andra kammaren av hr Räf m. fl., men avslogs enligt förslag av konstitutionsutskottet, som erinrade, att motsvarande yrkande utan resultat framställts senast i samband med den kommunala rösträttsreformen vid 1918 års urtima riksdag.

Maltdryckstillverkningen. Frågan om reglering av handeln med pilsnerdricka, som vid 1918 års riksdag förföll på grund av kamrarnas skiljaktiga beslut, har under 1919 års riksdag omsider erhållit sin lösning. Enligt den av Kungl. Maj:t framlagda propositionen skulle de mellanstarka maltdrycker, varom i denna lagstiftning vore fråga, betecknas med den gemensamma benämningen pilsner. Detta namnval väckte emellertid i riksdagen vissa betänkligheter såsom innebärande ett avsteg från gängse språkbruk, och beslöts i stället en sådan avfattning av maltdryckstillverkningsförordningen, att de olika dryckernas benämning skulle överlämnas åt bryggeriernas eget val, men kvaliteten angivas genom en å kärl, korkar, etiketter o. d. tydligt anbragt klassbeteckning. Klass I skulle härvid beteckna de lättare maltdryckerna (svagdricka o. d.), klass II de mellanstarka, vilka i författningarna sammanfattas under benämningen pilsnerdricka, och klass III det egentliga ölet.

I två lika lydande motioner, av hrr Carl Ekman m. fl. i första och Sävström m. fl. i andra kammaren, hade föreslagits sådan ändring i maltdryckstillverkningsförordningen, att maltdrycker med mer än $2\,^1/_4$ % alkohol och 6 % extrakthalt efter den 1 oktober 1919 icke vidare måtte få inom riket tillverkas. Förslaget innebar

sålunda förbud mot ej endast de maltdrycker, som enligt förutnämnda klassindelning hänförts till andra och tredje klasserna, utan även mot sådana till första klassen hörande alkoholfria maltdrycker, som inbryggts med en stamvört av högre halt än 6 %. Motionerna avslogos emellertid i enlighet med bevillningsutskottets hemställan.

Jord- och egnahemsfrågor.

Lagstiftningen mot arrendestegring, skogsskövling och fastighetsöverlåtelser. Den vid 1918 års riksdag antagna arrendestegringslagen, som var avsedd att gälla intill den 1 juni 1919, har med en mindre omformulering prolongerats för ytterligare ett år.

Den vid föregående riksdag genomförda tillfälliga lagstiftningen mot skogsskövling samt om inskränkning i rätten att överlåta fast egendom har likaledes med vissa ändringar erhållit förnyad giltighet för ännu ett år.

Egnahemsväsendet. I huvudsaklig överensstämmelse med av Kungl. Maj:t avlåten proposition hava av riksdagen antagits allmänna villkor och bestämmelser för statens egnahemslånerörelse samt för lån från jordförmedlingsfonden, att tillämpas för alla lån, som beviljas efter 1920 års ingång, samt i vissa punkter även för dessförinnan beviljade lån. I samband härmed har av riksdagen anvisats anslag för år 1920 till anordnande av en egnahemsavdelning inom jordbruksdepartementet, till jordförmedlingsbyråer för egnahemsrörelsen samt till statsbidrag för anställande av jordbrukskonsulenter.

Till grund för den till riksdagen avlåtna propositionen låg de s. k. egnahemssakkunnigas den 14 oktober 1914 avgivna betänkande. I Sociala Meddelanden har förut redogjorts för såväl huvudinnehållet i detta betänkande (årg. 1914, sid. 1144) som ock för de yttranden, som däröver avgivits av riksförsäkringsanstalten (årg. 1915, sid. 780) och socialstyrelsen (årg. 1916, sid. 1259).

Såsom konsekvens av förutnämnda riksdagsbeslut och därigenom föranledda förändringar i nuvarande villkor för egnahemslån har även beslutats ändrad lydelse av vissa punkter av de i kungörelsen den 17 oktober 1913 meddelade grunderna för upplåtande av egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar.

Den vid 1918 års riksdag genomförda lagstiftningen angående rätt att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område befanns redan innevarande år böra i vissa delar revideras. Till grund för den till riksdagen i ämnet avlåtna propositionen låg ett yttrande från den s. k. jordkommissionen, vari framhållits, att 1918 års lag vore synnerligen ineffektiv till följd av vissa brister och ofullständigheter, till väsentlig del tillkomna vid sammanjämkningen av kamrarnas skiljaktiga beslut. Den viktigaste rättsändring, som genom den nya lagen åvägabragts, torde vara, att lösningsrätt tillerkänts även brukare, som, utan att avtal kan visas, faktiskt under längre tid besuttit sådant område, varom i lagen är fråga. Vidare har jordägares företrädesrätt att inlösa brukaren tillhöriga byggnader inskränkts till sådana fall, där tillämpning av brukarens lösningsrätt skulle för jordägaren medföra intrång eller olägenhet. Slutligen har lösningsrätt medgivits i sådana fall, där minst en fjärdedel av det ifrågasatta områdets värde belöper sig å därå befintliga, nyttjanderättshavaren tillhöriga byggnader, under det enligt 1918 års lag minst halva fastighetsvärdet skulle belöpa å sådana byggnader och dessutom såsom villkor uppställdes, att dessa byggnader borde vara uppförda av nuvarande eller förutvarande brukare.

I anledning av en av Kungl. Maj:t avlåten proposition har antagits en ändring av lagen om nyttjanderätt till fast egendom, varigenom tillgodosetts det i en skrivelse från 1918 års riksdag uttryckta önskemålet om undanröjande av de hinder, som hittills mött mot att under löpande arrendetid upplåta egnahemslägenheter från kronoegendomar.

För främjande av kolonisationen å kronomark i Norrland hava liksom vid föregående riksdag vidtagits en del speciella åtgärder, bland annat inrättande av en ny fond, benämnd Norrbottens nybyggeslånefond, varifrån skola utlämnas byggnadslån till

innehavaren av krononybyggen, vilka upplåtits vid disposition av överloppsmarker nedanför odlingsgränsen i Norrbottens lappmarkssocknar.

Ägostyckning. I anledning av en av frih. von Essen i första kammaren väckt motion har riksdagen i avlåten skrivelse hemställt, det Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande lämpligheten av sådan jämkning i den norrländska ägostyckningslagstiftningen, att säkerhet vinnes för tillgodoseende av ägolotternas behov av skog och att splittring av befintliga besuttna bondejordbruk så vitt möjligt förhindras eller inskränkes såväl vid utläggning av jordbruksfastigheter som vid styckning för egnahemsanläggningar.

Förbud mot skatteköp. Vid 1919 års lagtima riksdag hade andra kammaren, i anledning av väckta motioner rörande skatteköpsrätten, för sin del beslutat skrivelse till Kungl. Maj:t angående revision av gällande bestämmelser om skatteköp, ävensom beslutat, att tillämpning av sagda bestämmelser i avbidan härå tills vidare icke skulle få äga rum i andra fall, än så vitt anginge skatteomföring av krononybyggen. Beslutet biträddes emellertid icke av första kammaren, vadan alltså frågan vid nämnda riksdag hade förfallit. Vid årets urtima riksdag återupptogs ärendet i tvenne särskilda propositioner, den ena avseende åt bergsbruket upplåtna rekognitionsskogshemman, rörande vilka skatteköpsrätten ansågs böra definitivt avskaffas, och den andra avseende övriga fall av skatteköp, i fråga varom förbudet skulle gälla tills vidare, i avvaktan på utredning om revision av gällande bestämmelser om berörda köp. Båda förslagen biträddes denna gång av riksdagen.

Bostadsfrågan.

Riksdagens beslut angående *hyresstegringslagen* och *statsunderstöd åt bostadsproduktionen* hava förut varit föremål för särskilt omnämnande i Sociala Meddelanden (sid. 562 och 586). Förutom de regeringsförslag, som lågo till grund för dessa beslut, förekommo i riksdagen ett flertal motioner rörande olika med bostadsfrågan sammanhängande spörsmål, och beslöt andra kammaren i anledning härav för sin del avlåta skrivelse med begäran om utredning angående statsåtgärder såväl för ökad bostadsproduktion i allmänhet som speciellt för ordnande av statstjänstemännens bostadsförhållanden. Första kammaren fann emellertid ej anledning biträda denna skrivelse, enär utredningar i ifrågasatt syfte, efter vad vederbörande utskott påvisat, av regeringen redan igångsatts.

Levnadskostnader.

Prisregleringsåtgärder. För åtgärder i prisreglerande syfte har riksdagen i enlighet med en av Kungl. Maj:t avlåten proposition anvisat ett förslagsanslag av 50 miljoner kronor för år 1919 och 5 miljoner för år 1920 samt för prisreglering av ved ett förslagsanslag av högst 19 miljoner kronor. Kungl. Maj:t hade för sistnämnda ändamål äskat ett högre anslag, 25 miljoner, vilket av riksdagen emellertid ansågs kunna nedsättas till angivna belopp, sedan från bränslekommissionen inhämtats, att detta vore tillräckligt för inlösning av samtliga hittills utlämnade vedkort. Någon ytterligare utdelning av dylika rabattkort borde enligt riksdagens mening icke vidare ifrågakomma, åtminstone icke i större utsträckning, utan borde kommissionens återstående vedlager avyttras till pris, som med hänsyn till en affärsmässig avveckling kunde prövas skäliga.

Anslaget för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor (dyrtidsanslaget) fastställdes av riksdagen till 29 miljoner kronor för år 1919 och 5 miljoner för 1920. Kungl. Maj:t hade även här föreslagit något högre belopp, 30 resp. 6 miljoner. Nedsättningen föranleddes därav, att riksdagen anslöt sig till ett av folk-

hushållningskommissionen framställt förslag om bortfallande av det s. k. grundbidraget (Soc. Medd., årg. 1918, sid. 658). Beslutet fattades efter gemensam votering, i överensstämmelse med första kammarens mening.

Riksdagens beslut angående förlängd giltighet för maximipris-, prisocker- och förfoganderättslagarna hava omnämnts i ett föregående häfte (sid. 589).

Spannmålstullarna. Vid 1919 års lagtima riksdag hade i likhet med föregående år herr Fabian Månsson motionerat om upphävande av spannmålstullarna. Motionen föranledde emellertid icke någon riksdagens åtgärd.

Vid urtima riksdagen kommo spannmålstullarna åter på dagordningen genom regeringens proposition om glidande tullsatser för vissa slag av spannmål. Förslaget, som motiverades med behovet av skydd för den inhemska brödsädsodlingen under en övergångstid av två år efter de nuvarande maximiprisens upphörande (1 juni 1920), biträddes av riksdagen med allenast vissa smärre ändringar, men under betonande av, att detta beslut icke innebure något ställningstagande till den principiella frågan om tullskydd för jordbruket.

För konsumtionsåret 1919—1920, varunder minimiprisen äga tillämpning, har införselmonopol å vete och råg samt mjöl och gryn därav överlämnats till en för ändamålet bildad organisation, Sveriges kvarnintressenter, mot att denna förening övertager statens skyldighet att till fastställda minimipris inköpa vete och råg av 1919 års inhemska skörd.

Kvinnors och minderårigas användande inom industrien i Sverige år 1917.[1]

Med ledning av kommerskollegii industriberättelse meddelas i det följande en översikt över kvinnors och barns användande inom industrien inklusive bergshanteringen år 1917. Arbetarna inom hantverket, vartill även byggnadsverksamheten räknas, redovisas ej i nämnda berättelse och ingå följaktligen ej i nedanstående siffror.

Inom den svenska storindustrien, såsom den ovan begränsats, sysselsattes under år 1917 tillhopa 401 325 arbetare. Kvinnornas och de minderårigas *användning under åren 1915—1917 framgår av följande sammanställning:*

	Antal			% av hela antalet arbetare		
	1917	1916	1915	1917	1916	1915
Vuxna kvinnor	55 684	57 022	53 879	*13·88*	*14·35*	*14·41*
Minderåriga kvinnor	12 457	13 488	13 164	*3·10*	*3·39*	*3·52*
Summa kvinnor	**68 141**	**70 510**	**67 043**	*16·98*	*17·72*	*17·93*
Minderåriga män	37 574	38 566	35 372	*9·37*	*9·70*	*9·46*
» kvinnor	12 457	13 488	13 164	*3·10*	*3·39*	*3·52*
Summa minderåriga	**50 031**	**52 054**	**48 536**	*12·47*	*13·09*	*12·98*
Hela antalet vuxna kvinnor och minderåriga av båda könen .	**105 715**	**109 076**	**102 415**	*26·34*	*27·42*	*27·39*

[1] Jfr Soc. Medd., årg. 1903, s. 28; 1904, s. 200; 1905, s. 140; 1906, s. 471, 1907, s. 354; 1908, s. 641; 1909, s. 559; 1910, s. 479; 1911, s. 477; 1912, s. 482; 1913, s. 455; 1914, s. 299; 1915, s. 762; 1916 s. 771; 1918, s. 47 och 1003.

Såväl de kvinnliga som de minderåriga arbetarna hava, efter vad härav framgår, minskats till antalet sedan föregående år, både absolut och relativt. Användningen av kvinnor och minderåriga inom industrien under åren 1896—1917 framgår av tabellen å sid. 990, vilken jämväl utvisar, i vad mån olika landsdelar förete skiljaktigheter med avseende å kvinnors och minderårigas användande inom industrien. Deras sammanlagda antal var störst i Stockholms stad med 15 772, varefter följa Göteborgs och Bohus län med 13 290 samt Malmöhus län med 11 751 vuxna kvinnor och minderåriga av båda könen. Med hänsyn till den relativa frekvensen blir länens ordning emellertid en annan. Främst kommer då Älvsborgs län med 39·8 %, och därefter följa Stockholms stad med 37·1 %, Göteborgs och Bohus län med 36·5 %, Hallands län med 33·6 %, Östergötlands län med 33·5 % och Malmöhus län med 29·3 %. Sist kommer Norrbottens län med 12·1 %.

Beträffande kvinnors och minderårigas användande i arbete inom olika industrigrenar meddelas detaljerade uppgifter i tabellen å sid. 991—992.

Kvinnor och minderåriga utgöra tillsammans mer än hälften av arbetsstyrkan inom textil- och beklädnadsindustrien (76·1 %) samt dessutom inom följande till andra industrigrupper hörande yrkesgrenar:

Choklad- och karamellfabriker	84·7 %	Fiskberedningsanstalter o. konservfabriker	60·9 %
Tobaksfabriker	83·4 »	Gummivarufabriker	59·8 »
Kartongfabriker o. annan pappersindustri	75·7 »	Tändsticksfabriker	53·6 »
Mejerier	73·4 »	Guld- och silvervarufabriker	53·1 »
Päls- och skinnvarufabriker	63·1 »	Olje-, tvål-, ljus- och parfymfabriker	50·3 »
Punsch-, vin- och läskedrycksfabriker	61·2 »		

Det är i allmänhet kvinnorna — vuxna eller minderåriga — som i främsta rummet bidraga till de höga procenttalen inom ovan nämnda yrkesgrupper. Å andra sidan kan anmärkas, hurusom vid sågverken och hyvlerierna de manliga minderåriga utgöra 14·1 % av samtliga arbetare, kvinnorna däremot blott 0·7 %; vid låd- och fanerfabrikerna äro motsvarande siffror 26·4 och 0·8 %, vid snickerifabrikerna 11·6 och 2·1 %, vid tegelbruken 11·1 och 2·1 %, o. s. v. Absolut taget förekommer största antalet minderåriga vid sågverken och hyvlerierna (6 187, därav blott 101 kvinnliga) samt de mekaniska verkstäderna (6 110, därav 98 kvinnliga).

Inom industrien sysselsatta kvinnor och minderåriga i olika landsdelar år 1917.

	Kvinnor (vuxna och minderåriga)		Minderåriga		Vuxna kvinnor och minderåriga av båda könen	
	Antal	% av hela antalet arbetare	Antal	% av hela antalet arbetare	Antal	% av hela antalet arbetare
Stockholms stad	13 445	*31·60*	3 953	*9·29*	15 772	*37·07*
» län	1 969	*12·75*	1 606	*10·40*	3 224	*20·87*
Uppsala »	904	*11·52*	836	*10·65*	1 595	*20·32*
Södermanlands »	1 470	*9·80*	1 988	*13·26*	3 127	*20·86*
Östergötlands »	5 545	*24·76*	2 893	*12·92*	7 497	*33·48*
Jönköpings »	2 447	*14·13*	2 625	*15·15*	4 405	*25·43*
Kronobergs »	875	*10·66*	1 474	*17·96*	2 059	*25·10*
Kalmar »	1 519	*13·30*	1 788	*15·66*	2 789	*24·45*
Gottlands »	137	*10·92*	47	*3·74*	177	*14·11*
Blekinge »	984	*13·62*	774	*10·71*	1 597	*22·10*
Kristianstads »	1 190	*11·70*	929	*9·13*	1 877	*18·45*
Malmöhus »	8 767	*21·86*	4 617	*11·51*	11 751	*29·31*
Hallands »	1 197	*22·90*	779	*14·90*	1 755	*33·58*
Göteborgs och Bohus »	10 404	*28·60*	4 883	*13·42*	13 290	*36·55*
Älvsborgs »	6 986	*30·87*	3 208	*14·17*	9 004	*39·79*
Skaraborgs »	2 321	*19·92*	1 271	*10·90*	3 225	*27·68*
Värmlands »	1 365	*7·98*	2 448	*14·32*	3 488	*20·40*
Örebro »	2 314	*11·02*	2 610	*12·65*	4 305	*20·84*
Västmanlands »	652	*4·18*	1 906	*12·22*	2 402	*15·40*
Kopparbergs »	738	*3·58*	2 435	*11·92*	3 036	*14·86*
Gävleborgs »	1 907	*9·12*	3 079	*14·72*	4 533	*21·68*
Västernorrlands »	608	*3·65*	2 213	*13·22*	2 756	*16·46*
Jämtlands »	154	*4·96*	272	*8·77*	412	*13·29*
Västerbottens »	118	*2·58*	661	*13·38*	777	*15·72*
Norrbottens »	130	*1·82*	736	*10·30*	862	*12·07*
Hela riket 1917	**68 141**	*16·97*	**50 031**	*12·46*	**105 715**	*26·34*
» » 1916	70 510	*17·7*	52 054	*13·1*	109 076	*27·4*
Medeltal för åren 1911—1915	62 361	*17·5*	46 515	*13·1*	96 219	*27·1*
» » » 1906—1910	57 138	*17·4*	44 461	*13·6*	89 409	*27·3*
» » » 1901—1905	51 304	*17·0*	42 360	*14·0*	82 543	*27·3*
» » » 1896—1900	45 465	*17·0*	36 977	*13·8*	73 376	*27·4*

Kvinnors och minderårigas användande inom industrien år 1917.

(Enligt kommerskollegii berättelse.)

Yrkesgrupper	Hela antalet arbetare	Därav voro: kvinnor (vuxna och minderåriga) Antal	kvinnor (vuxna och minderåriga) % av hela antalet arbetare	minderåriga Antal Manl.	minderåriga Antal Kvinnl.	minderåriga Antal Summa	minderåriga % av hela antalet arbetare	vuxna kvinnor och minderåriga av båda könen Antal	vuxna kvinnor och minderåriga av båda könen % av hela antalet arbetare
1. *Malmbrytning och metallindustri.*									
Järnmalmsgruvor och anrikningsverk	**12 605**	163	*1·3*	1 190	37	**1 227**	*9·7*	1 353	*10·7*
Andra malmgruvor och anrikningsverk	**2 338**	35	*1·5*	160	16	**176**	*7·5*	195	*8·3*
Verk för framställning av järn o. stål	**19 061**	3	*0·0*	1 488	—	**1 488**	*7·8*	1 491	*7·8*
Verk för framställning av andra metaller	**810**	—	—	43	—	**43**	*5·3*	43	*5·3*
Järn- och stålmanufaktur	**18 031**	956	*5·3*	2 798	197	**2 995**	*16·6*	3 754	*20·8*
Mekaniska verkstäder	**58 630**	706	*1·3*	6 012	98	**6 110**	*10·4*	6 778	*11·6*
Skeppsvarv	**8 449**	13	*0·2*	871	—	**871**	*10·3*	884	*10·5*
Fabriker för elektriska maskiner	**4 153**	516	*12·4*	715	119	**834**	*20·1*	1 231	*29·6*
Fabriker f. elektr. apparater o. ledningar	**3 510**	1 259	*35·9*	356	270	**626**	*17·8*	1 615	*46·0*
Instrument- och urfabriker	**1 696**	87	*5·1*	229	15	**244**	*14·4*	316	*18·6*
Metallmanufaktur	**6 119**	690	*11·3*	943	87	**1 030**	*16·8*	1 633	*26·7*
Guld- och silvervarufabriker	**1 417**	570	*40·2*	183	66	**249**	*17·6*	753	*53·1*
Annan järn- och metallindustri	**297**	48	*16·2*	52	14	**66**	*22·2*	100	*33·7*
Summa	**137 116**	**5 106**	*3·7*	**15 040**	**919**	**15 959**	*11·6*	**20 146**	*14·7*
2. *Jord- och stenindustri.*									
Kolgruvor	**2 533**	6	*0·2*	204	—	**204**	*8·1*	210	*8·3*
Torvindustri	**6 329**	875	*13·8*	800	337	**1 137**	*18·0*	1 675	*26·5*
Brytning jämte grovhuggning av sten	**4 848**	26	*0·5*	202	4	**206**	*4·2*	228	*4·7*
Finare stenförädlingsindustri	**1 424**	1	*0·0*	53	—	**53**	*3·7*	54	*3·8*
Kalk- och kritbruk	**2 081**	9	*0·4*	36	—	**36**	*1·7*	45	*2·2*
Cementfabriker	**1 172**	9	*0·8*	100	—	**100**	*8·5*	109	*9·3*
Stengods- och lergodsfabriker	**90**	3	*3·3*	17	—	**17**	*18·9*	20	*22·2*
Tegelbruk	**8 294**	176	*2·1*	921	41	**962**	*11·6*	1 097	*13·2*
Porslins- och kakelfabriker	**2 714**	996	*36·7*	189	150	**339**	*12·5*	1 185	*43·7*
Glasindustri	**5 418**	426	*7·9*	1 016	225	**1 241**	*22·9*	1 442	*26·6*
Annan jord- och stenindustri	**1 403**	12	*0·9*	37	—	**37**	*2·6*	49	*3·5*
Summa	**36 301**	**2 539**	*7·0*	**3 575**	**757**	**4 332**	*11·9*	**6 114**	*16·8*
3. *Träindustri.*									
Sågverk och hyvlerier	**43 203**	307	*0·7*	6 086	101	**6 187**	*14·3*	6 393	*14·8*
Låd- och fanerfabriker	**530**	4	*0·8*	140	2	**142**	*26·8*	144	*27·2*
Pråmvarv och båtbyggerier	**852**	—	—	61	—	**61**	*7·2*	61	*7·2*
Snickeri- och möbelfabriker	**11 884**	255	*2·1*	1 379	67	**1 446**	*12·2*	1 634	*13·7*
Annan trävarufabrikation	**2 615**	350	*13·4*	372	55	**427**	*16·3*	722	*27·6*
Summa	**59 084**	**916**	*1·6*	**8 038**	**225**	**8 263**	*14·0*	**8 954**	*15·2*
4. *Pappers- och grafisk industri.*									
Pappersmassefabriker	**15 488**	84	*0·5*	1 054	2	**1 056**	*6·8*	1 138	*7·3*
Pappersbruk och pappfabriker	**8 486**	1 555	*18·4*	617	361	**978**	*11·6*	2 172	*25·7*
Kartongvarufabriker o. annan pappersind.	**5 863**	4 026	*68·7*	410	1 369	**1 779**	*30·3*	4 436	*75·7*
Tapetfabriker	**238**	40	*17·2*	61	4	**65**	*27·9*	101	*43·3*
Grafiska anstalter	**1 610**	245	*15·2*	339	76	**415**	*25·8*	584	*36·3*
Boktryckerier	**7 819**	814	*10·4*	1 172	144	**1 316**	*16·8*	1 986	*25·4*
Summa	**39 449**	**6 764**	*17·1*	**3 653**	**1 956**	**5 609**	*14·2*	**10 417**	*26·4*
5. *Livsmedelsindustri.*									
Kvarnrörelser	**2 246**	23	*1·0*	61	6	**67**	*3·0*	84	*3·7*
Stärkelsefabriker	**541**	23	*4·3*	—	—	—	—	23	*4·3*
Pressjästfabriker	**213**	7	*3·3*	10	—	**10**	*4·7*	17	*8·0*
Bagerier	**2 776**	1 068	*38·5*	99	90	**189**	*6·8*	1 167	*42·0*
Råsockerbruk (inkl. saftstationer)	**6 211**	79	*1·3*	1	—	**1**	*0·0*	80	*1·3*
Sockerraffinaderier	**1 899**	228	*16·3*	35	—	**35**	*2·5*	263	*18·8*
Kombinerade sockerfabriker	**662**	104	*15·7*	5	—	**5**	*0·8*	109	*16·5*

Yrkesgrupper	Hela antalet arbetare	Därav voro							
		kvinnor		minderåriga				vuxna kvinnor och minderåriga av båda könen	
		Antal	% av hela antalet arbetare	Antal			% av hela antalet arbetare	Antal	% av hela antalet arbetare
				Manl.	Kvinnl.	Summa			
Choklad- och karamellfabriker	2 539	2 079	81·9	71	595	666	26·2	2 150	84·7
Brännvinsbrännerier	782	—	—	3	—	3	0·4	3	0·4
Destilleringsverk	68	—	—	—	—	—	—	—	—
Bryggerier och mälterier	5 838	1 388	23·8	227	41	268	4·6	1 615	27·7
Fabriker för andra dryckesvaror	582	327	56·2	29	10	39	6·7	356	61·2
Tobaksfabriker	3 964	3 139	79·2	166	641	807	20·4	3 305	83·4
Mejerier	3 719	2 635	70·9	93	64	157	4·2	2 728	73·4
Margarin- och flottfabriker m. m	198	42	21·2	2	—	2	1·0	44	22·2
Slakterier och charkuterier	1 294	150	11·6	89	3	92	7·1	239	18·5
Fiskberednings- och konservfabriker	769	448	57·6	25	35	60	7·8	468	60·9
Annan livsmedelsindustri	654	240	36·7	24	87	111	17·0	264	40·4
Summa	34 455	11 975	34·8	940	1 572	2 512	7·3	12 915	37·5
6. *Textil- och beklädnadsindustri.*									
Bomullsindustri: spinnerier	4 864	3 097	63·7	501	703	1 204	24·8	3 598	74·0
väverier	5 548	4 224	76·2	265	502	767	13·8	4 489	81·0
vaddfabriker	300	150	50·0	8	6	14	4·7	158	52·7
Linne-, hamp- o. juteindustri: spinnerier	1 368	933	68·2	142	183	325	23·8	1 075	78·6
väverier	1 331	1 000	75·1	78	168	246	18·5	1 078	81·0
Ylleindustri: spinnerier	3 332	1 453	43·6	608	336	944	28·3	2 061	61·9
väverier	4 767	3 580	75·1	119	418	537	11·3	3 699	77·6
shoddyfabriker	97	47	48·5	—	—	—	—	47	48·5
Trikåfabriker	3 581	3 339	93·2	44	620	664	18·5	3 383	94·5
Band- och gardinfabriker m. m.	1 524	1 138	74·7	106	311	417	27·4	1 244	81·6
Repslagerier och bindgarnsfabriker	447	195	43·6	54	10	64	14·3	249	55·7
Sömnadsfabriker	8 538	7 403	86·7	85	1 017	1 102	12·9	7 488	87·7
Hatt- och mössfabriker	2 245	1 818	81·0	78	247	325	14·5	1 896	84·5
Färgerier och impregneringsfabriker	3 841	1 221	31·8	134	101	235	6·1	1 355	35·3
Annan hithörande industri	309	183	59·2	25	31	56	18·1	208	67·3
Summa	42 087	29 781	70·8	2 247	4 653	6 900	16·4	32 028	76·1
7. *Läder-, hår- o. gummivaruindustr*									
Garverier	1 938	31	1·6	98	3	101	5·2	129	6·7
Päls- och skinnvarufabriker	929	513	55·2	73	75	148	15·9	586	63·1
Skofabriker	7 988	3 011	37·7	870	701	1 571	19·7	3 881	48·6
Gummivarufabriker	1 272	670	52·7	91	75	166	13·1	761	59·8
Annan hithörande industri	1 558	509	32·7	226	135	361	23·2	735	47·2
Summa	13 685	4 734	34·6	1 358	989	2 347	17·2	6 092	44·5
8. *Kemisk-teknisk industri.*									
Färg- och fernissfabriker	326	89	27·3	9	1	10	3·1	98	30·1
Olje-, tvål-, ljus- och parfymfabriker	1 683	757	45·0	89	111	200	11·9	846	50·3
Konstgödningsfabriker	668	—	—	20	—	20	3·0	20	3·0
Kolnings- och trädestillationsverk	1 022	12	1·2	86	4	90	8·8	98	9·6
Krutbruk o. andra sprängämnesfabriker	1 607	694	43·2	62	74	136	8·5	756	47·0
Tändsticksfabriker	8 714	3 609	41·4	1 058	948	2 006	23·0	4 667	53·6
Annan kemisk-teknisk industri	3 527	566	16·0	234	112	346	9·8	800	22·7
Summa	17 547	5 727	32·6	1 558	1 250	2 808	16·0	7 285	41·5
9. *Kraft-, belysnings- o. vattenverk.*									
Elektricitetsverk	3 770	24	0·6	135	—	135	3·6	159	4·2
Gasverk	2 011	12	0·6	24	—	24	1·2	36	1·8
Vattenledningsverk	941	12	1·3	5	—	5	0·5	17	1·8
Summa	6 722	48	0·7	164	—	164	2·4	212	3·2
Egentliga fabriksarbetare (gr 1—9)	386 446	67 590	17·5	36 578	12 321	48 894	12·7	104 163	27·0
Chaufförer, kuskar, lagerarb. m. m.	14 879	551	3·7	1 001	136	1 137	7·6	1 552	10·4
Summa	401 325	68 141	17·0	37 574	12 457	50 031	12·5	105 715	26·5

Industrien i Sverige år 1917.[1]

(Enligt kommerskollegii berättelse.)

Antalet redovisade industrianläggningar uppgick för år 1917 till 10 791 och antalet av den vid dem sysselsatta personalen till 437 755, därav 36 430 tillhörande förvaltnings- och 401 325 arbetarpersonalen. Den använda primära drivkraften har uppgivits till 1 467 171 effektiva hästkrafter; härav nyttjades 453 643 för omedelbar drift av maskiner och apparater. Med inräknande jämväl av elektriska motorer uppgick den direkt använda drivkraften till 1 200 855 hästkrafter. Värdet å industriens för avsalu framställda produkter har uppskattats till 4 450 050 736 kronor. Medtagas även värdena å mellanprodukter, avsedda för vidare bearbetning vid resp. framställningsverk, erhålles en summa av 5 237 949 000 kronor. De angivna värdesummorna äro 18 resp. 21 % högre än motsvarande summor för år 1916 och 64 resp. 70 % högre än för år 1915. Båda innesluta givetvis betydande dubbelräkningar, ehuru i väsentligt olika omfattning. De beteckna sålunda icke det verkliga totalvärdet av årets industriella produktion, utan avse att, vid en jämförelse mellan tidigare och senare årssiffror, åskådliggöra relationen mellan de olika årens resultat i industriellt avseende.

De ovannämnda värdeuppgifterna rörande den industriella produktionen under år 1917 äro emellertid till följd av den skedda prisstegringen icke, såsom mätare av produktionens omfattning, jämförbara med motsvarande värden för år 1916. Denna omständighet har föranlett en särskild undersökning, i det att värdet av de tillverkningar, som redovisats jämväl med sina kvantiteter, beräknats med användande av 1916 års medelvärden. Undersökningen har givit det resultat, att totala värdet av ifrågavarande tillverkningar år 1917 med användande av 1916 års medelvärden uppgick till i runt tal endast 2 773 miljoner kronor, medan detsamma enligt 1917 års pris belöpte sig till 3 998 miljoner kronor eller något över tre fjärdedelar av värdet för samtliga i statistiken upptagna tillverkningar. För sagda kategori av tillverkningar, som år 1916 representerade ett sammanlagt värde av 3 615 miljoner kronor, synes alltså en minskning från sistnämnda år om ungefär 23 % kunna konstateras.

Med utgångspunkt från anförda siffror torde den slutsats kunna göras, att den svenska industriens verksamhet under år 1917, trots det av den skärpta krigföringen försvårade handelsutbytet med utlandet, hade en anmärkningsvärd omfattning vid jämförelse med åren närmast före högkonjunkturen under världskriget, men att med avseende å produktionens storlek

[1] Jfr Soc. Medd., årg. 1904, s. 191; 1905, s. 131; 1906, s. 462; 1907, s. 344; 1908, s. 632; 1909, s. 549; 1910, s. 469; 1911 s. 463; 1912, s. 473; 1913, s. 466; 1914, s. 310; 1915, s. 752; 1916, s. 764; 1918, s. 52 och 996.

Tab. 1. Industriella anläggningar i Sverige år 1917.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Industrigrupper	Industriella anläggningar			Förvaltningspersonal	Arbetarpersonal[1]						Tillverkningsvärde			Eff. hkr använda i omedelbar maskindrift
					Inom industrien anställda arbetare									
	Hela antalet	Därav ägda av			Antal	%	Antal per arbetsställe	Därav		Hemarbetare	i miljoner kr.	i % av totalbeloppet	i kr. per industriell anläggning	
		aktiebolag	andra bolag					kvinnor	minderåriga					
1. Malmbrytning och metallindustri	1 859	927	231	13 791	142 359	35·5	77	5 194	16 400	532	1 636·7	36·7	880 426	398 696
2. Jord- och stenindustri	953	545	83	1 740	37 618	9·4	39	2 597	4 392	15	148·4	3·3	155 682	60 268
3. Träindustri	2 134	789	347	3 008	59 983	14·9	28	922	8 307	43	451·8	10 2	211 715	171 707
4. Pappers- och grafisk industri	778	462	57	3 757	41 857	10·4	54	6 811	5 807	30	508·8	11·4	654 035	329 057
5. Livsmedelsindustri	3 316	785	189	5 344	37 263	9·3	11	12 132	2 662	18	756·4	17·0	228 091	106 902
6. Textil- och beklädnadsindustri	545	276	48	3 893	43 881	10·9	81	29 903	7 068	7 710	381·6	8·6	700 098	71 214
7. Läder-, hår- och gummivaruindustri	343	120	32	1 402	13 959	3·5	41	4 778	2 380	453	218·8	4·9	637 999	13 676
8. Kemisk-teknisk industri	371	222	40	1 897	18 472	4·6	50	5 756	2 851	15	256·2	5·8	690 624	29 928
9. Kraft-, belysnings- och vattenverk	492	208	11	1 598	5 963	1·5	12	48	164	—	91·4	2·1	185 721	19 407
Summa år 1917	10 791	4 334	1 038	36 430	401 325	100·0	37	68 141	50 031	8 816	4 450·1	100·0	412 385	1 200 855
» » 1916	10 590	4 047	1 051	33 614	397 823	100·0	38	70 510	52 054	9 420	3 777·4	100·0	356 697	1 125 398
» » 1915	9 828	3 797	997	30 738	373 936	100·0	38	67 043	48 536	10 098	2 715·3	100·0	276 277	1 022 459

[1] Siffrorna äro beräknade med ledning av uppgifterna i tab. 7 i kommerskollegii berättelse.

under nu ifrågavande år likväl någon nedgång från år 1916 ägt rum. De i 1916 års industriberättelse berörda kristidsförhållandena skärptes alltmera under år 1917. Också hava de avsatt spår i nu föreliggande berättelse, vars sifferuppgifter visa åtskilliga större olikheter vid jämförelse med närmast föregående års. Exempelvis har framställningen av ersättningsfabrikat nått en avsevärd omfattning, och i allmänhet har industrien mera än eljest måst inrikta sig på att med inhemska utgångsmaterial framställa produkter för landets eget behov.

Ökningen av de för industriens viktigaste tillverkningar redovisade värdena belyses av följande strödda siffror:

	Ökning (eller minskning) i procent:					
	Tillverkningskvantiteten		Totala produktvärdet		Medelvärdet pr kvantitetsenhet	
	1915/16	1916/17	1915/16	1916/17	1915/16	1916/17
Järnmalm	1	—11	31	21	29	36
Tackjärn	— 4	13	62	104	68	80
Smältstycken och råskenor	— 0·4	— 4	60	60	60	66
Göt	2	— 5	64	53	61	62
Smitt och varmvalsat järn och stål	— 4	— 5	61	75	68	82
Tackjärnsgjutgods	25	2	75	83	38	81
Metallgjutgods	23	8	62	71	32	59
Koks	10	—32	58	5	50	54
Ohyvlade bräder	14	—14	51	6	32	24
Lådämnen	15	—11	57	10	37	23
Pappersmassa	9	—23	83	— 1	68	28
Papp	31	—31	82	— 0·2	39	44
Papper	13	—16	75	32	57	57
därav tidningspapper	27	— 9	67	39	31	52
» rent cellulosapapper	8	— 6	95	66	79	77
Bomullsgarn	0·2	—47	51	—21	51	48
Beredda hudar och skinn	—13	—29	14	—18	31	15
Skovaror	— 1	—15	10	13	11	31
Såpa och tvål	— 1	—42	72	40	71	140
Sprängämnen	11	— 0·7	36	10	22	11
Träkol	10	— 8	105	31	86	42
Tändstickor	12	— 8	31	3	18	12
Svavelsyra	0·2	—28	106	29	100	78

Beträffande den historiska utvecklingen såväl inom industrien i dess helhet som inom särskilda slag av industrier hänvisas i berättelsen till det av kommerskollegium i början av år 1919 utgivna arbetet Statistisk översikt av det svenska näringslivets utveckling åren 1870—1915, vari meddelas sifferserier med sinsemellan jämförliga data, med undanröjande såvitt möjligt varit av de svårigheter, som ofta uppstå vid ett jämförande studium av de årliga industriberättelserna till följd av de vid olika tidpunkter företagna omläggningarna i bearbetningsmetoden.

Tab. 2. Industrien inom olika län.

Län	Antal arbetsställen	Antal industriarbetare	Tillverkningens värde		Medelfolkmängd	Antal industriarbetare på 1 000 inv.	Tillverkningens värde i kronor per inv.
			Kronor	%			
Stockholms stad	796	42 539	490 787 224	11·0	410 978	104	1 194
Stockholms län	339	15 441	187 967 084	4·2	227 971	68	825
Uppsala län	233	7 846	94 374 916	2·1	133 111	59	709
Södermanlands län	425	14 988	134 414 803	3·0	186 714	80	720
Östergötlands län	658	22 386	248 444 707	5·6	301 829	74	823
Jönköpings län	543	17 317	133 868 625	3·0	221 988	78	603
Kronobergs län	267	8 203	51 939 649	1·2	156 874	52	331
Kalmar län	419	11 414	86 215 892	1·9	228 600	50	377
Gottlands län	75	1 254	9 896 696	0·2	55 844	22	177
Blekinge län	296	7 223	65 746 876	1·5	149 147	48	441
Kristianstads län	520	10 170	122 432 957	2·8	236 849	43	517
Malmöhus län	1 009	40 087	495 797 510	11·2	480 606	83	1 032
Hallands län	246	5 225	67 864 879	1·5	147 622	35	460
Göteborgs och Bohus län	627	36 377	373 457 099	8·4	414 062	88	902
Älvsborgs län	536	22 627	246 024 434	5·5	296 718	76	829
Skaraborgs län	704	11 650	98 782 071	2·2	241 673	48	409
Värmlands län	414	17 092	228 191 604	5·1	261 754	65	872
Örebro län	535	20 651	253 258 683	5·7	213 952	97	1 184
Västmanlands län	410	15 591	217 112 584	4·9	164 868	95	1 317
Kopparbergs län	471	20 424	261 076 239	5·9	246 148	83	1 061
Gävleborgs län	461	20 907	255 635 725	5·7	262 862	80	973
Västernorrlands län	312	16 735	186 045 070	4·2	261 391	64	712
Jämtlands län	170	3 099	23 332 679	0·5	127 137	24	184
Västerbottens län	168	4 940	43 751 513	1·0	173 885	28	252
Norrbottens län	157	7 139	73 631 217	1·7	176 624	40	417
Hela riket	**10 791**	**401 825**	**4 450 050 736**	**100·0**	**5 779 207**	**69**	**770**

Industriens fördelning ortsvis åskådliggöres av två sammanställningar (tab. 2 och 3), den ena för länen, den andra för viktigare städer, angående arbetarantalet, ställt i relation till medelfolkmängden inom vederbörande län eller stad. De här framställda relationstalen giva en ganska god föreställning om de olika länens och orternas grad av industrialisering.

Med avseende å relativa arbetarantalet står Stockholms stad, såsom synes, i första rummet, i likhet med vad som varit förhållandet år 1916; därnäst komma Örebro och Västmanlands samt Göteborgs och Bohus län. Som de i detta hänseende starkast utpräglade industristäderna framstå Tidaholm, Huskvarna, Eskilstuna och Arvika.

Tab. 8. Industrien i rikets städer.

Städer med mer än 1 000 industriarbetare:	Antal arbetsställen	Antal arbetare	Tillverkningens värde		Medelfolkmängd	Antal industriarbetare per 1 000 inv.	Tillverkningens värde i kronor per inv.
			Kronor	%			
Stockholm	796	42 539	490 787 224	23·4	410 978	104	1 194
Göteborg	326	21 508	225 902 809	10·8	194 240	111	1 163
Malmö	293	14 513	163 239 138	7·8	112 172	129	1 455
Norrköping	153	9 137	93 442 238	4·5	55 375	165	1 687
Eskilstuna	131	7 291	63 437 283	3·0	30 306	241	2 093
Gävle	105	5 218	63 509 289	3·0	36 653	142	1 733
Borås	82	5 166	61 464 472	2·9	28 935	216	2 568
Jönköping	77	4 656	37 405 920	1·8	28 781	162	1 300
Västerås	60	4 434	78 197 020	3·7	25 458	174	3 072
Örebro	115	4 194	56 948 574	2·7	34 560	121	1 648
Hälsingborg	100	3 995	47 899 048	2·3	35 829	112	1 337
Södertälje	28	3 061	34 520 497	1·6	14 240	215	2 424
Trollhättan	27	2 821	38 595 130	1·8	14 540	194	2 654
Uppsala	78	2 817	29 529 174	1·4	27 918	101	1 058
Landskrona	52	2 454	42 471 674	2·0	17 683	139	2 402
Karlskrona	46	2 320	16 329 094	0·8	28 327	82	576
Huskvarna	11	2 284	15 967 372	0·8	7 777	294	2 053
Karlstad	49	2 018	23 888 009	1·1	18 835	107	1 268
Linköping	63	1 982	18 548 057	0·9	25 780	77	719
Västervik	34	1 788	12 982 785	0·6	11 615	154	1 118
Halmstad	47	1 786	27 174 175	1·3	18 918	94	1 436
Lidköping	29	1 760	15 749 578	0·7	8 173	215	1 927
Nyköping	34	1 661	12 663 848	0·6	11 158	149	1 135
Kalmar	39	1 658	19 553 701	0·9	16 601	100	1 178
Tidaholm	11	1 644	9 757 661	0·5	4 668	353	2 093
Uddevalla	22	1 617	14 200 521	0·7	13 610	119	1 043
Lund	55	1 504	17 293 574	0·8	23 093	65	749
Vänersborg	21	1 394	10 788 201	0·5	8 449	165	1 277
Trälleborg	43	1 352	29 337 393	1·4	11 008	128	2 665
Söderhamn	30	1 300	12 780 815	0·6	11 424	114	1 119
Oskarshamn	21	1 282	7 997 244	0·4	8 327	154	960
Arvika	22	1 274	13 733 802	0·7	5 300	240	2 591
Katrineholm	18	1 131	8 885 914	0·4	7 102	159	1 251
Kristianstad	41	1 047	18 938 265	0·9	12 618	83	1 501
Övriga städer	1 067	24 386	266 364 001	12·7	322 456	76	826
Summa	**4 126**	**188 992**	**2 100 283 500**	**100·0**	**1 637 902**	**115**	**1 282**

Den inom industrien anställda förvaltningspersonalen utgjorde 36 430 personer, fördelade i följande fem grupper:

Föreståndare (direktörer, disponenter, förvaltare etc.)	5 752	(därav	155 kvinnor)
Teknisk förvaltningspersonal	7 848	(»	159 »)
Kontorspersonal	16 774	(»	4 504 »)
Lagerbokhållare, butiksbiträden m. fl.	4 709	(»	1 945 »)
Resande i firmans tjänst	1 347	(»	15 »)

Industrianläggningarnas arbetarpersonal är numera uppdelad i å ena sidan fabriksarbetare i egentlig mening, d. v. s. sådana arbetare, som äro sysselsatta med industrialstrens framställning, och å andra sidan lagerarbetare, drängar, kuskar och övriga sådana arbetare, som äro sysselsatta med industrialstrens lagring, utlämning i marknaden o. s. v. Inom den förra kategorien redovisades sammanlagt 386 446, inom den senare 14 879 arbetare. Förekomsten av kvinnor och minderåriga bland arbetarna framgår av specialredogörelsen å sid. 990.

Med avseende å industrianläggningarnas fördelning efter ägare har under redogörelseåret vissa icke alldeles obetydliga förskjutningar inträtt. Av aktiebolag drevos sålunda 40 % av anläggningarna, mot 38 % år 1916; motsvarande procenttal för ensamma personer hade däremot gått tillbaka från 41 till 37 %. Relativa antalet anläggningar, som ägdes av andra bolag eller stiftelser, hade i jämförelse med föregående år ävenledes något minskats, varemot de ekonomiska föreningarna företedde uppgång.

Summariska uppgifter angående den av industrien använda drivkraften lämnas i nedanstående sammanställning:

	Samtliga primärmotorer		Därav för omedelbar maskindrift		Därav för drivande av elektricitetsgeneratorer	
	eff. hästkrafter	%	eff. hästkrafter	%	eff. hästkrafter	%
Motorer drivna med:						
vatten	953 797	65·01	223 765	23·46	730 032	76·54
ånga	457 352	31·17	213 462	46·67	243 890	53·33
olja eller gas	56 022	3·82	16 416	29·30	39 606	70·70
Summa	**1 467 171**	**100·00**	**453 643**	**30·92**	**1 013 528**	**69·08**

Inom industrien användes vidare för omedelbar maskindrift, förutom de av primärmotorer utvecklade 453 643 effektiva hästkrafterna, även 747 212 effektiva hästkrafter, utvecklade av elektriska motorer; härigenom uppgår den inom industrien till maskindrift använda drivkraften, som av tab. 1 framgår, till sammanlagt 1 200 855 effektiva hästkrafter, vilket i förhållande till år 1916 innebär en ökning med 6·7 %.

Rapporter från yrkesinspektörerna angående svårare olycksfall i arbete. (Forts.)

63. Vid ett mindre sågverk skulle tvenne arbetare framspela en timmervagn med ett vanligt flottningsspel, som icke var försett med broms eller spärr. Emedan stark köld var rådande, — 25 a 30° celsius, var vagnen svår att sätta igång. Sedan linan spänts i högst avsevärd grad utan att vagnen kom igång, slant H., en av arbetarna, och släppte sitt tag i spaken. De andra arbetarna förmådde ej hålla igen utan kastades undan, och då spelet på grund av spänningen i linan snodde runt, träffades H. i bakhuvudet av en av spakarna med sådan kraft, att han ljöt en nästan ögonblicklig död.

Vid senare företagen undersökning var spelet ej vidare i användning, varför några föreskrifter beträffande detsamma ej lämnades. Dock framhölls, att om spelet framdeles komme till användning, detsamma borde vara försett med spärranordning, samt att vagnarna vintertid skulle igångsättas med spett och ej spelas loss.

64. Under arbete vid ett igång varande hackelseverk skulle en arbetare P. med vänstra handen avlägsna några halmstrån, vilka fastnat i den på andra sidan inmatningsrännan befintliga kuggväxeln. Härvid fick P. handen in i denna, varvid tre fingrar krossades. P. fördes till sjukhuset och blev ombunden. Då handen en vecka efter olycksfallet började värka, blev P. intagen på sjukhuset, där han efter ytterligare en vecka avled på grund av stelkramp.

65. E. och en kamrat voro i en brädgård på en c:a 3 m. hög bana sysselsatta med att på en vagn framforsla plankor. Komna framför den stapel, där vagnen skulle lossas, lade E. för att stoppa densamma en brädstump framför ena hjulet. Genom den därvid uppkomna stöten brusto de långsgående bärbjälkarna i banan, och vagnen välte. Härvid kom E. i kläm mellan vagnen och en avlastningsbrygga. Av tillskyndande kamrater hjälptes E. loss. Han var då ännu vid liv men sanslös och fördes omedelbart till lasarettet, där han dock påföljande dag avled till följd av inre blödningar.

66. A. jämte en annan bromsare hade under tågets gång för att svalka sig gått upp på taket till de vagnar, å vilka de voro placerade. Då A. strax före ankomsten till G. station skulle kliva ner i bromskuren, har han antagligen gjort detta för sent. Av den ovanför lastprofilen på vattentornet befintliga rörledningen blev A. nedslungad i spåret, varvid båda benen överkördes. A. transporterades skyndsamt till lasarettet, där han samma dag avled på grund av de erhållna skadorna.

67. En 17-årig vaktmästare A. skulle ledsaga en mätaravläsare vid elektricitetsverket upp till den på vinden befintliga mätaren, vilken skulle avläsas. Mätaren var uppsatt i hissmaskinrummet, och stod detta rum med en dörröppning i förbindelse med en över hisstrumman befintlig ljusgård, belagd med 7 mm. tjocka glasrutor, som vilade på spröjsar och träbjälkar. För att nå mätaren den vanliga vägen genom dörren till hissmaskinrummet måste man passera över några på omkring en halv meter över golvet liggande bärbjälkar för hissmaskineriet. Då A. fann denna väg obekväm, gick han till dörren åt ljusgården, för att se, om han icke den vägen kunde komma tillbaka. A. öppnade dörren, som stod olåst, och steg utan vidare ut på glas-

taket. Detta brast, och A. störtade ned genom hisstrumman till den i första våningen stående hisskorgen, mot vilken han slog sig till döds.

68. Under ombyggnadsarbete av en verkstad skulle järnbalkar upphissas till taket, varvid som slinga användes en garntross. Vid ett tillfälle, då både trossen och balken voro våta, gled balken ut ur slingan och föll till marken. Därvid råkade balken med ena ändan falla på en planka, så att den andra ändan svängde runt och träffade en arbetare så kraftigt i nacken, att han ögonblickligen avled.

69. För sotning av gasledningen till en rostugn hade tvenne arbetare gått upp på en $2^1/_2$ m. över rostugnsgolvet uppsatt ställning. Under arbetet med att igensätta den lucka på gasröret, genom vilken sotningen skedde, blevo de bedövade av utströmmande gas och förlorade balansen samt föllo till golvet. I fallet föll den ene i en med järn lastad malmkärra och spräckte huvudskålen, så att han till följd härav några dagar senare avled. Räcke har sedermera uppsatts på ställningen.

70. I ett bokbinderi var en varuhiss så anordnad, att den från källarvåningen gick genom tvenne våningar upp till vinden, där den manövrerades medelst vev och linhjulsutväxling till hisspelets linkorg. Hisskorgen var balanserad genom motvikt. För upp- och nerforsling av lastad korg måste spelet på vinden användas. I första våningen hade lagts en järnstång över hissöppningen, för att ej hisskorgen skulle gå ner i källaren.

Vid upptransportering av den tomma hisskorgen hade en springpojke V. i stället för att gå upp på vinden antagligen gått in i hisstrumman och ställt sig på järnstången samt med händerna satt hisskorgen i rörelse uppåt. Härvid har han förlorat balansen och fallit ner till hisstrummans botten, som ligger 2·35 m. under första våningens golv. I fallet slog han sig så svårt, att han några timmar senare avled.

Detta olämpliga sätt att försätta hisskorgen i rörelse hade tydligen rätt ofta praktiserats. Yrkesinspektören har i anledning av olycksfallet givit anvisning om hissens utbytande mot ny med tillfredsställande säkerhetsanordningar.

71. En apparat för framställning av kolsvavla var uppställd i fabrikens bottenvåning. Till apparaten hörde två stycken beskickningsrör med omkring $^1/_2$ m. diam., vilka stucko upp c:a en meter över golvet i övervåningen. Rörens ändar voro täckta med lock, vilka med hjälp av ett spett kunde avlyftas.

Strax under golvet bröt sig röret till en meter lång horisontal del, i vilken låg en handdriven frammatningssnäcka.

Apparatens inre, där ett gastryck av 10—20 m/m vattenpelare var rådande, stod i förbindelse med inmatningsöppningen, som var hämmad endast av den kvantitet kol, som möjligen kunde befinna sig i inmatningsrörets horisontala del. Vid lockets avlyftande brukade en pust gas, kolsvavla och vätesvavla strömma ut ur öppningen. Påfyllningen gjordes 3 gånger på dygnet, en gång i början av varje skift. Apparatskötarna voro två på varje skift, och skulle de fylla var sitt rör, den ene efter den andre. Sedan luckan öppnats och den utströmmande gasen skingrat sig, skulle arbetaren påfylla röret och därpå gå ner i undervåningen. Därefter skulle den andre arbetaren gå upp och påfylla det andra röret.

Strax efter det B. och hans kamrat börjat sitt skift skulle B. gå upp i övervåningen för att fullgöra sin påfyllning. Då detta var gjort, kom han ner i undervåningen och sade till sin kamrat, att han gott kunde göra den andra påfyllningen också. På kamratens invändning svarade han blott, att »det tålde han nog med», och gick så upp igen. Då så pass lång tid förflutit, som brukade åtgå för påfyllningen, och B. icke kom ner, ropade kamraten på honom. Denne fick härpå intet svar. Befarande någon olycka, sprang han upp till övervåningen och fann där B. liggande,

orörligt utsträckt på golvet, ett stycke från inmatningsröret, från vilket gas oupphörligt utströmmade.

Med hänsyn till den gas, som kunde finnas i rummet och för att icke själv bli liggande, vågade han sig icke ensam fram till B., utan sprang ner och hämtade hjälp. B. blev sedan utburen i friska luften och underkastad konstgjord andning, vilken behandling om en stund övertogs av tillkallad läkare, men utan resultat.

Inmatningsanordningen har sedan ändrats. Dels sker inmatningen medelst slussning och dels uppsamlas eventuellt utströmmande gas medelst en omkring övre delen av röret anbragt kåpa med därtill ansluten utsugningsanordning.

72. En arbetare vid en kloratfabrik, som i sitt hem efter slutat arbete skulle tända sin pipa, fick därvid en gnista på kläderna, vilka voro desamma, som han under dagen använt i fabriken. Dessa antändes ögonblickligen, och mannen blev därvid så svårt bränd, att han kort därefter avled.

73. För en kraftstationsbyggnad hade byggts en halvpermanent damm med dammluckor. Tidigare hade en av dammluckorna lämnats något öppen, men hade den därav uppkomna öppningen tätats med fascíner och lera. Denna tätning hade så småningom försämrats. En dykare fick då i uppdrag att gå ner och bättra på tätningen. Vid utförande av detta följde han emellertid icke den erhållna instruktionen utan tog i stället bort de kvarvarande fascinerna i akt och mening att sedan kunna slå ned dammluckan. Under sitt arbete härmed fastnade han i öppningen. Denna var 0·15 m. hög, 1·5 m. bred och 4·0 m. djup. Räddningsarbete påbörjades genast och pågick i ungefär 3 timmar, men utan resultat. Försöken att få honom loss gjordes på det sättet att en annan dykare slog linor om den fastnade, i vilka man sedan drog från båtar, vilka lågo ett stycke upp i strömmen. För att underlätta lossdragningen anbragtes en låda över öppningen på innersidan av dammen.

När han slutligen dragits loss, och man fått upp honom, var han död. Dykardräkten var helt uppriven vid midjan. Av läkare omedelbart företagna upplivningsförsök voro fruktlösa.

74. Vid stensprängning hade en arbetare använt sig av för kort stubintråd och antänt densamma, innan han nedfört tråden i borrhålet, vadan skottet gick av, innan han hunnit draga sig tillbaka.

Mannen blev så svårt skadad, att han avled under vägen till lasarettet.

75. Vid uppvinschning av bräder från en pråm till en ångare fastnade ena ändan av bördan i en plåtskarv i ångarens sida, varvid andra ändan svängde ut över den plats, varest en arbetare för tillfället befann sig. Denne stod mellan två stöttor på prämens reling. Bördan slog omkull stöttorna, och arbetaren fick ett slag över halsen, så att han föll överbord och drunknade. Han var icke simkunnig.

76. E. var sysselsatt med avlastning av ved från en järnvägsvagn och stod uppe på en vedtrave, då han halkade och baklänges föll ner till marken mellan järnvägsskenorna. Därvid träffade bakhuvudet och skuldrorna först marken. E. förlorade medvetandet men återkom till sans efter ca 5 min., varefter han utan hjälp begav sig hem. Han avled emellertid samma natt, och var dödsorsaken antagligen hjärnblödning.

Författningar rörande sociala frågor

(inklusive folkhushållningsfrågor).

(Forts.)

I Svensk Författningssamling hava under tiden 1 september—31 oktober 1919 publicerats följande författningar rörande sociala (folkhushållnings-)frågor.

N:r		Daterad
565.	K. kung. ang. upphävande av vissa förbud mot utförsel ur riket av varor	29 aug.
566.	Hälsovårdsstadga	19 juni
567.	K. förordn. ang. glidande tullsatser för vissa slag av spannmål m. m.	21 aug.
568.	K. kung. ang. vissa ändringar i förordn. den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor	21 »
574.	K. kung. ang. statsbidrag till jordförmedlingsbyråer för egnahemsrörelsen	27 juni
575.	K. kung. ang. statsbidrag till avlönande av jordbrukskonsulenter	27 »
576.	Transsumt av k. skrivelse till kvarnkontrollnämnden ang. instruktion för nämnden	10 sept.
598.	K. kung. ang. ordningen för inbetalning av vissa försäkringsbolags bidrag till bestridande av omkostnaderna för försäkringsrådet och riksförsäkringsanstalten	20 aug.
600.	K. skrivelse till kvarnkontrollnämnden ang. godkännande av visst kontrakt med Sveriges kvarnintressenter, förening u. p. a.	21 »
601.	K. kung. ang. vissa prisskalor för inköp av vete och råg av 1919 års skörd	20 sept
623.	K. kung. med särskilda föreskrifter ang. erhållande och tillgodonjutande av statslån från egnahemslånefonden	26 »
639.	K. kung. ang. understöd av statsmedel till offentliga rättshjälpsanstalter	12 »
652.	Lag om arbetstidens begränsning	17 okt.
653.	Lag om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete	17 »
663.	Lag om arbetstiden å svenska fartyg	24
664.	K. förordn. med närmare föreskrifter rörande tillämpningen av lagen om arbetstiden å svenska fartyg	24
665.	K. skrivelse till kommerskollegium ang. handläggningen av ärenden rörande arbetstiden å svenska fartyg	24 »
666.	K. kung. med vissa bestämmelser ang. tillverkning av bränvin vid bränneri, där allt det tillverkade brännvinet försäljes till partihandlare, varom förmäles i förordn. ang. handel med skattefri sprit, utföres ur riket eller användes i tillverkarens rörelse	24 »

Kortare meddelanden.

— Sociala förhållanden i allmänhet. —

Norsk lag om tjänstemän i allmän tjänst. För norska ämbetsmän, d. v. s. sådana befattningshavare i statens tjänst, som utnämnas av konungen och erhålla fullmakt å tjänsten, äro vissa bestämmelser givna i Norges grundlov. Övriga statstjänstemäns ävensom kommunala tjänstemäns rättsförhållanden hava erhållit en enhetlig reglering genom »Lov om offentlige tjenestemænd» den 15 februari 1918. Utom ämbetsmännen äro från lagens tillämpning undantagna läroverkens och folkskolans lärare och lärarinnor ävensom tillfälligt eller å prov anställda personer.

Lagen innehåller noggranna föreskrifter rörande tillsättning, semester, uppsägning, disciplinära förhållanden och avsked samt om tjänstemännens ställning vid sjukdom m. m. ävensom om organ för tillvaratagande av deras intressen. För dessa organ, som benämnas tjänstemannanämnder (tjenestemandsutvalg), må här närmare redogöras.

Vederbörande departement äger bestämma, att tjänstemannanämnd skall upprättas för viss statstjänstemannakår eller del därav. Beträffande kommunala tjänster äger fylkesting och kommunalstyrelse fatta motsvarande beslut. Innan nämnd upprättas, skall yttrande infordras från vederbörande chef och från förtroendemän för de underordnade. Omfattar en tjänstemannakår minst 10 tjänstemän, och begär flertalet av dessa upprättandet av nämnd, skall sådan begäran villfaras.

Till ledamot av tjänstemannanämnd kan varje röstberättigad väljas, som minst ett år tillhört vederbörande tjänstemannakår. Därest minst en femtedel av de röstberättigade sådant fordra, skall proportionell valmetod tillämpas.

Den myndighet, som föreskrivit att tjänstemannanämnd skall upprättas, äger utfärda bestämmelser om skyldighet att deltaga i samt att mottaga val till ledamot av nämnd. De röstberättigade antaga själva stadgar för nämnden. Med de röstberättigades medgivande må minst tre nämnder inom samma tjänstemannakår upprätta en gemensam nämnd.

Tjänstemannanämnderna skola tillvarataga tjänstemännens intressen med hänsyn till tjänste- och lönevillkor samt avgiva yttranden angående tjänsten berörande spörsmål och förhållanden.

Genom reglemente, som utfärdas av konungen eller av honom bestämt departement beträffande statstjänst och av fylkesting och kommunalstyrelse i fråga om kommunala tjänster, kan stadgas, att nämnden å vissa tider skall sammanträda till förhandling med representanter för den anställande myndigheten.

En dansk tjänstemannalag. Den 12 september 1919 utfärdades i Danmark »Lov om Statens Tjenestemænd», av vars bestämmelser vissa, som särskilt från social synpunkt erbjuda större intresse, här må anföras.

Som statstjänstemän enligt denna lag anses envar, som varaktigt är anställd i statens tjänst i en funktion, för vilken lön är fastställd genom avlönings- eller annan särskild lag. I begreppet tjänstemän innefattas icke elever och personer, som antagits på prov. Såsom av denna definition framgår, har lagen avseende å samtliga statens befattningshavare i tjänstemannaställning.

I fråga om kvinnliga tjänstemän innehåller lagen bl. a. följande särskilda bestämmelser.

Måste en kvinnlig tjänsteman efter nedkomst vara frånvarande från tjänsten, erhåller hon tjänstledighet under 6 veckor mot avstående av halva lönen, inkl. alla ordinarie och särskilda tillägg. Om hon efter förloppet av denna tid icke är arbetsför och företer läkarintyg härå, fortsätter tjänstledigheten mot halv lön. Utan läkarintyg kan hon, så framt barnet lever och ammas av henne, erhålla tillstånd att stå över stat under minst 3 och högst 6 månader. Dylikt tillstånd att stå över stat kan ock meddelas för en tid av högst 3 månader, innan nedkomsten

väntas, i vilket fall återinträdandet i stat sker först då vederbörande är tjänstduglig. Är hon sjukanmäld under loppet av 4 månader före nedkomsten, avstås halva lönen under frånvaron.

Gifta kvinnliga tjänstemän må, i den mån tjänsteförhållandena medgiva, erhålla nedsättning av tjänstgöringsskyldigheten till två tredjedelar eller hälften mot motsvarande reducering av lönen.

Beträffande föreningsrätt och förhandlingsordning stadgas, att tjänstemännen hava rätt att upprätta organisationer, som kunna träda i förhandling med vederbörande chefsmyndighet angående varje fackligt, icke tekniskt spörsmål, som berör vederbörande tjänstemannakår eller grupp inom densamma, dock icke angående särskilda personers utnämning eller avsked. Finnas inom en kår organisationer, vari alla till kåren hörande tjänstemän äro på tillfredsställande sätt representerade, erkännas dessa organisationer som innehavare av förhandlingsrätten, dock ej mer än en organisation för varje avdelning av en kår. Dylikt erkännande kan ock givas centralorganisationer, vari erkända kårorganisationer sammanslutit sig.

Till de erkända organisationerna remitteras förslag angående ändring av lagar, bestämmelser och instruktioner, som kunna medföra ändring av gällande avlöningsföreskrifter, arbetstid, tjänstemännens rättsliga, personliga ställning och liknande förhållanden av icke teknisk natur. Förhandlingarna kunna föras muntligen eller skriftligen, och efter muntlig förhandling kan organisationen hemställa om ärendets hänskjutande till vederbörande minister.

Beträffande utbetalande av lön stadgas bl. a., att tjänsteman, vars grundlön med ålderstillägg icke överstiger 3 000 kr. per år, av särskild anledning kan utfå intill ett halft års lön i förskott utan ställande av säkerhet. Beloppet förräntas med 4 % per år och återbetalas senast under loppet av tre år med en trettiosjättedel varje månad. Tjänsteman med högre lön än ovan sagts kan erhålla sådant förskott blott vid flyttning.

Lönen utgöres av grundlön, ortstillägg, dyrtidstillägg och konjunkturtillägg, vartill komma ålderstillägg för en del befattningshavare. Ortstillägget uppgår till 450 kr. i Köpenhamn Frederiksberg och Gentofte, 330 kr. i ett antal större städer samt 240 kr. i övriga städer och ett antal stationssamhällen. Dock må ortstillägget ej överstiga viss procent av grundlönen. Beträffande dyrtidstillägget gälla i huvudsak följande bestämmelser.

Från kommunalstyrelserna i Köpenhamn, Frederiksberg och Gentofte kommuner, samtliga köpstadskommuner och minst 100 tätare bebyggda landskommuner inhämtas för den första veckan under månaderna januari, april, juli och oktober uppgifter rörande i kommunen gällande detaljpriser på de vanligaste födoämnena, beklädnadsartiklarna samt bränsle- och belysningsmedlen. Uppgifterna insändas till Det statistiske Departement på särskilda formulär senast den 15 i månaden. Dessutom inhämtas en gång om året från samma kommuner uppgifter om hyran för ordinära bostadslägenheter. De bestämmelser, som skola lända till efterrättelse för kommunalstyrelserna vid lämnande av uppgifter om detaljpriserna, utarbetas av ett råd, i vilket konungen utser ordförande, statsministern 2 ledamöter och riksdagen 4 ledamöter, allt för en tid av 4 år.

På grundvalen av uppgifterna beräknar Det statistiske Departement för varje kvartal genomsnittspriset å vart varuslag för huvudstaden, köpstäderna och landskommunerna, och med ledning av dessa kvartalsmedelpriser beräknas därefter genomsnittspriser för vart och ett av halvåren april—september och oktober—mars inom de tre grupperna av kommuner. För hyran beräknas ett årsmedelvärde.

För en hushållsbudget, som med hänsyn till storlek och förbrukningens fördelning så nära som möjligt sammanfaller med den av Det statistiske Departement hittills använda normalbudgeten, beräknas på grundvalen av de sålunda inhämtade uppgifterna levnadskostnaderna för vart och ett av halvåren april—september och oktober—mars. Beräkningarna, som skola vara verkställda senast den 20 februari och 20 augusti, läggas till grund för beräkningen av dyrtidstillägget under nästföljande halvår.

Dyrtidstillägget för halvåret oktober 1919—mars 1920 är till beloppet bestämt och utgör för tjänstemän med försörjningsplikt 702 kr. per år, dock högst 39 % av grundlön och ålderstillägg tillsammans, samt för övriga tjänstemän 360 kr., dock högst 20 % av grundlön och ålderstillägg.

För tiden efter mars 1920 beräknas dyrtidstillägget enligt följande regler. För var tredje procent, varmed den på ovannämnda sätt beräknade summan för samtliga levnadskostnader överstiger eller understiger motsvarande av Det statistiske Departement för juli 1919 beräknade utgiftssumman i ett normalhushåll, höjes resp. sänkes dyrtidstillägget med 54 kr. årligen för tjänstemän med för-

sörjningsplikt. Till övriga tjänstemän utgår dyrtidstillägget med ²/₃ av det dyrtidstillägg, som tillkommer försörjningspliktiga tjänstemän. Den procent, som begränsar dyrtidstillägget i förhållande till lönen, höjes eller sänkes i båda fallen på motsvarande sätt. Äro sammanlevande äkta makar berättigade till dyrtidstillägg, erhåller vardera maken hälften av det högsta tillägg, som de var för sig kunna uppnå.

Konjunkturtillägget utgör till den 1 januari 1920 50 % av grundlön och ålderstillägg, då det sammanlagda beloppet härav icke överstiger 1 500 kr. per år. För löneklassen 1 500—1 590 kr. utgår detta tillägg med 750 kr., och med stigande lön stiger ock tillägget enligt viss skala till 1 590 kr. å en grundlön jämte ålderstillägg av 10 400 kr. och däröver.

Före utgången av år 1920 skall finansministern framlägga lagförslag om revision av bestämmelserna om konjunkturtillägg.

— Kollektivavtal, arbetsavtal m. m. —

Kommunala kollektivavtal i Stockholm, Göteborg och Malmö. Efter långvariga förhandlingar mellan Stockholms stads löneavtalsnämnd och avlöningsnämnderna i Göteborg och Malmö å ena sidan, samt Svenska kommunalarbetarförbundet å andra sidan, träffades den 12 juli 1919 ett kollektivavtal för vid de tre städernas verk och arbeten anställda arbetare. Uppgörelsen betyder för städerna Göteborg och Malmö ett återupptagande av den kollektiva avtalsformen, som alltsedan storstrejksåret 1909 i dessa städer varit ersatt med »allmänna bestämmelser», fastställda och utfärdade av vederbörande myndigheter utan arbetarnas medverkan. De förda förhandlingarna torde få tillmätas stor betydelse för kommunalarbetarfrågornas handläggning jämväl i andra stadssamhällen, enär här för första gången en närmare samverkan mellan olika kommuner ägt rum vid avtalsförhandlingar.

Överenskommelsen omfattar dels en förhandlingsordning, innehållande de formella reglerna för förhandling, dels s. k. allmänna bestämmelser angående arbets- och löneförhållanden och slutligen specialavtal för olika verk och arbeten i resp. städer, innefattande detaljbestämmelser rörande löner, ackord o. d. Förhandlingsordningen är gemensam för de tre städerna och de allmänna bestämmelserna i allt väsentligt likalydande, under det att specialbestämmelserna givetvis förete avsevärda olikheter till avfattning och innehåll allt efter de lokala förhållandena.

Förhandlingsordningen, som äger giltighet till utgången av år 1922, innebär, att samtliga mellan kommunerna och deras arbetare uppstående meningsskiljaktigheter beträffande tolkning och tillämpning av bestående avtal ävensom tvist, vilken sammanhänger med ingående av nytt avtal, eller andra förhållanden, av vad slag det vara må, skola efter genomlöpande av bestämda förhandlingsinstanser i sista hand avgöras genom skiljedom. Under den tid förhandlingsordningen är gällande, får salunda icke vare sig strejk, lockout, bojkott eller blockad under några förhållanden förekomma, utan skola eventuella tvister lösas i anslutning till därom överenskomna föreskrifter. Principen om ovillkorligt förbud mot arbetsinställelse av varje slag under avtals giltighetstid och skiljedomsförfarande i tvister rörande tolkning eller tillämpning av gällande bestämmelser är ingen nyhet i det kommunala kollektivavtalet. Däremot har skiljedomsinstitut med den utvidgade befogenheten att döma jämväl i intressefrågor (nya avtalsbestämmelser) hittills icke prövats på det kommunala området. I ett i maj 1908 mellan Malmö avlöningsnämnd och 7 olika fackföreningar ingånget avtal förekom en liknande ordning, som emellertid icke kom tillämpas, då avtalet samma år bröts genom strejk. Inom ett med allmänna arbeten likartat arbetsområde, järnvägarna, har skiljedomsinstitutet haft en sådan utsträckt omfattning enligt det vid de enskilda järnvägarna under åren 1909—1918 gällande s. k. huvudavtalet n:r 1.

Då uppsägning av avtal skett, skola enligt förhandlingsordningen underhandlingar om nytt sådant fortast möjligt upptagas av resp. parter. Om enighet härvid icke kan uppnås, skall frågan hänskjutas till en förlikningsnämnd, utsedd för ett kalenderår i sänder. Nämnden består av 11 personer, av vilka två utses av Stockholms stads löneavtalsnämnd, en av Göteborgs och en av Malmö stads avlöningsnämnd samt fyra av Svenska kommunalarbetarförbundet, medan de tre övriga ledamöterna jämte en suppleant utses av Kungl. Maj:t, som tillika förordnar en av dem

att vara förlikningsnämndens ordförande. Därest förlikningsnämnden icke kan åvägabringa enighet mellan parterna, konstituerar den sig som skiljenämnd — riksskiljenämnden — med befogenhet att slutgiltigt avgöra ärendet. För tvister av annat slag gälla därför uppgjorda särskilda bestämmelser med det slutliga avgörandet förlagt till lokala skiljenämnder, en för vardera av de tre städerna. Lokal skiljenämnd kan, där den i särskilt fall finner sådant böra äga rum, hänskjuta ärende till avgörande av riksskiljenämnden.

Innehållet i allmänna bestämmelserna, vilka gälla till den 1 oktober 1922 och därefter år för år med sex månaders uppsägning, är i regel likartat med det i förut gällande kommunala avtal, ehuru de olika stadgandena givits en mera detaljerad och på samma gång pregnant utformning. Särskilt gäller detta »förmansparagrafen», som förut icke ingående behandlats i något kommunalt avtal. Vidare har semesterförmånen utvidgats och föreskrifterna härom givits en form, som synes åsyfta att fastare binda arbetaren i kommunens tjänst. Semestertidens längd har förbundits med en viss tjänstgöringstid, så att efter ett bestämt antal tjänsteår beviljas ett antal semesterdagar, som ökas med tjänstgöringstidens längd.

Specialavtalen gälla till den 1 januari 1920 och därefter kvartal för kvartal med sex månaders uppsägningstid. Beträffande lönebestämmelserna kan framhållas, att man här frångått principen om automatisk reglering av dyrtidstillägg enligt glidande skala, som i stor utsträckning tillämpats i de förut gällande kommunala avtalen, däribland Stockholmsavtalet.

Det samarbete, som öppnats mellan de tre största städerna i arbetarfrågor genom denna överenskommelse, synes även komma att utsträckas till övriga stadssamhällen. Frågan har blivit behandlad vid tvenne av Svenska stadsförbundet härför särskilt anordnade konferenser med ombud för rikets stadskommuner och varit föremål för utredning av en kommitté, som framlagt förslag till förhandlingsordning av samma innebörd som ovannämnda ävensom förslag till bildandet av en sammanslutning mellan stadssamhällena med uppgift att företräda kommunernas intressen vid förhandlingar med hos dem anställda arbetare. Den i oktober 1919 avhållna konferensen uttalade sig för principerna i det framlagda förslaget och beslöt att inbjuda städer, köpingar och municipalsamhällen att före den 1 februari 1920 ingå i en förhandlingsorganisation, huvudsakligen byggd på de grunder, som av kommittén föreslagits.

— Arbetarskydd. —

Arbetslöshetsförsäkringskommitté i Norge. Sedan 1919 års storting anslagit medel till en departemental kommitté för utredning av spörsmålet om ändring av nu gällande bestämmelser angående arbetslöshetsförsäkring, därvid frågan om arbetsförmedlingen jämväl skulle kunna tagas under omprövning, har det norska socialdepartementet tillsatt en dylik kommitté. Till ordförande i densamma har utsetts arbetsförmedlingsinspektören J. Hvidsten.

(Meddelelser fra Norsk arbejdsgiverforening).

— Arbetsmarknad och arbetslöshet. —

Arbetsmarknaden i England under juli och augusti 1919. Under juli fortgick förbättringen å den engelska arbetsmarknaden, men vid tiden omkring månadsskiftet inträdde en försämring till följd av kolbrist, som framkallades av kolgruvestrejken. Kolbristen berörde särskilt bomulls-, ylle- och glasindustrierna. Inom linneindustrien kunde man även iakttaga en depression på grund av brist på råmaterial.

Antalet arbetssökande vid arbetsförmedlingsanstalterna uppgick den 1 augusti till 517 443 män (sedan den 4 juli ökning med 1 180 personer) och 149 464 kvinnor (sedan den 4 juli minskning med 33 594 personer). Den 5 september hade de arbetssökande männen och kvinnorna minskats till resp. 433 591 och 105 565.

Av samtliga medlemmar i fackorganisationerna voro vid juli månads slut 2·0 % arbetslösa mot 1·7 % i slutet av juni och 0·6 % vid samma tidpunkt föregående år. Vid slutet av augusti var arbetslöshetsprocenten 2·2 mot 0·5 i augusti 1918.

Under juli ökades veckoavlöningarna för mer än 200 000 arbetare med sammanlagt omkring 45 000 pund sterling. Under augusti utgjorde ökningen omkring 85 000 pund sterling per vecka för sammanlagt över 350 000 arbetare, däribland särskilt åkeriarbetare, bageri- och kvarnarbetare ävensom arbetare i järnförädlingsindustri.

Förändring i arbetstidens längd berörde under juli 1 550 000 arbetare, vilkas arbetstid reducerades med i genomsnitt 5 timmar i veckan. Under augusti minskades arbetstiden för 65 000 arbetare med i genomsnitt nära 7 timmar per vecka.

(Labour Gazette.)

Arbetsmarknaden i Tyskland under juli och augusti 1919. Desorganisationen å arbetsmarknaden fortfor under juli och augusti månader. Den allmänna arbetsovilligheten gjorde sig allt fortfarande gällande, och trots den svåra kolbrist, varunder landet led, strejkade under augusti kolgruvarbetarna i Schlesien omkring 14 dagar, ehuru de uppnått större förmåner än arbetarna i flertalet andra koldistrikt. Kolproduktionen, som stegrats under juli, sjönk också ånyo under augusti. Bristen å kol och råvaror föranledde driftsinskränkningar, men man sökte dock såvitt möjligt undvika uppsägning av arbetarna, och arbetslösheten syntes till följd härav mindre än den faktiskt var.

För juli redovisade 30 och för augusti 34 fackförbund för resp. 3 614 305 och 4 264 179 medlemmar, varav resp. 118 419 (3·3 %) och 130 215 (3·1 %) voro arbetslösa. Fördelas de arbetslösa under augusti å män och kvinnor, finner man, att sedan närmast föregående månad det relativa antalet av de förra minskats från 2·8 till 2·6 %, under det att procenttalet för de senare ökats från 4·2 till 4·8. En fördelning å yrkesgrenar ger vid handen, att arbetslösheten var störst inom konfektionsindustrien, där den belöpte sig till 19·1 % under juli och 17·2 % under augusti. Inom transportverksamheten minskades arbetslösheten från 5·1 till 2·8 %.

Vid arbetsförmedlingsanstalterna kommo på 100 lediga platser för män 151 arbetssökande under juli och 154 under augusti och på 100 lediga platser för kvinnor resp. 140 och 136 arbetssökande. Ökningen av de arbetssökande männen torde delvis bero på krigsfångars hemkomst.

(Reichsarbeitsblatt.)

Skydd för svenska yrkesutövare mot utländsk konkurrens. I framställningar till Kungl. Maj:t rörande skydd för svenska musiker mot utländsk konkurrens har Svenska musikerförbundet meddelat, att svenska musikerkåren haft att vidkännas olägenheter av den skärpta konkurrensen inom musikerfacket, som föranletts av att under de gångna krigsåren utländska yrkesutövare till ökat antal inkommit i landet. Denna konkurrens kunde emellertid, enligt förbundets uppfattning, väntas bliva ytterligare i hög grad skärpt vid världskrigets avslutande, då 15 000 tyska militärmusiker förmodades bliva utan anställningar och för sin utkomst hänvisade till utvandring. Av vissa skäl förmodade förbundet, att härvid särskilt Sverige skulle bliva föremål för en verklig invasion av tyska militärmusiker, för den händelse icke effektiva mått och steg till förebyggande härav bleve vidtagna för vårt lands del. Till skyddande av den inhemska musikerkårens berättigade intressen och yrkesutövning borde därför särskilda skärpta bestämmelser genomföras med avseende å främmande musikers rätt att här i landet utöva sitt yrke samt undantag från dessa bestämmelser medgivas endast sedan socialstyrelsen och förbundet vitsordat behov utav sådana.

I utlåtande av överståthållarämbetet har polismästaren förebragt utredning, enligt vilken antalet av icke särskilt kvalificerade, utländska musiker i Stockholm var så ringa, att den från dessa härrörande konkurrensen icke påkallade särskilda åtgärder.

I utlåtande den 17 juni 1919 framhöll socialstyrelsen, att det torde få anses principiellt berättigat att gent emot invandring av främmande arbetskraft vidtaga de repressiva åtgärder, som kunna vara påkallade för att skydda den inhemska arbetsmarknaden mot osund konkurrens och arbetslöshet, men att genom dylika åtgärder däremot icke borde åvägabringas ett faktiskt monopol, som uteslöto möjligheterna för en rekrytering till företagen med skälig hänsyn till erforderlig utbildning och yrkeskompetens. Under nu föreliggande förhållanden, då i åtskilliga europeiska länder inträtt starka ekonomiska, sociala och politiska rubbningar, som väsentligt försämrat existensvillkoren för hela grupper av resp. länders invånare eller eljest försvårat deras fortsatta vistelse i

hemlandet, vore det icke obefogat att från sådana länder befara en tillströmning av arbetskraft till vårt land, där utsikterna till utkomst kunna synas mera tillfredsställande. Vad särskilt anginge den av Svenska musikerförbundet befarade invasionen av företrädesvis tyska militärmusiker, ansåg styrelsen sannolika skäl tala för det berättigade i en sådan farhåga. Under sådana förhållanden syntes det styrelsen vara naturligt, att beträffande detta liksom andra områden av arbetsmarknaden särskilt under nuvarande tider uppmärksamhet ägnades åt övervakandet av inflyttningen från främmande länder, på det att densamma icke ledde till stegring av den på sina håll förekommande arbetslösheten. De förhandenvarande omständigheterna föranledde emellertid enligt styrelsens mening inga speciella åtgärder för musikernas del. Av allt att döma torde ingen avsevärd inflyttning till riket av utländska musiker hava förekommit under de senaste åren, vilket vore att tillskriva den passkontroll, som under de senare åren anordnats och tillämpats med stor skärpa. Då denna kontroll torde komma att upprätthållas under avsevärd tid framåt, syntes härutinnan tills vidare ligga tillräckligt skydd för de intressen musikerförbundet velat med sin framställning tillvarataga.

— Arbetsförmedling. —

Arbetsförmedlingen av sjömän under tredje kvartalet 1919. I enlighet med de rapporter, som under juli, augusti och september från Sveriges redareförenings förhyrningskontor insänts till socialstyrelsen, har verksamheten omfattat sammanlagt 3 582 förmedlade platser, av vilka 22 besatts av utlänningar.

Fördelningen på olika manskapsspecialiteter framgår av nedanstående tabell, därvid för jämförelse även medtagits motsvarande siffror för tredje kvartalet 1917 och 1918.

	Antal förhyrda sjömän.			*Därav utlänningar.*		
	juli—sept. 1917	juli—sept. 1918	juli—sept. 1919	juli—sept. 1917	juli—sept. 1918	juli—sept. 1919
Befälhavare	—	1	4	—	—	—
Styrmän	15	7	23	—	—	—
Maskinister	6	3	5	—	—	—
Däcksmanskap . . .	1 623	1 306	1 631	17	8	17
Maskinmanskap . .	1 133	857	1 314	2	1	4
Kökspersonal . . .	438	400	583	4	3	1
Summa	**3 215**	**2 574**	**3 560**	**23**	**12**	**22**

Av de under sistnämnda kvartal förhyrda utländska sjömännen voro 7 norrmän, 4 danskar, 8 finnar och 3 av annan nationalitet.

Rapporter hava insänts från 26 förhyrningskontor, av vilka ett ej förmedlat någon anställning under tredje kvartalet. Högsta antalet kommer på Göteborg med 1 892; härnäst komma Stockholm med 393, Hälsingborg med 243 och Malmö med 181 förmedlade platser.

Av de uppgifter rörande antalet platssökande sjömän samt lediga platser, som mer eller mindre fullständigt lämnats från förhyrningskontoren, framgår, att arbetslösheten bland sjömän var ganska avsevärd. Från 13 av de 26 förhyrningskontoren anmäldes överflöd på arbetskraft, från 12 normal tillgång och från 1 brist.

Från endast 9 hamnar föreligga fullständiga sifferuppgifter, utvisande relationen mellan antal platssökande och antal lediga platser, nämligen: Gävle med resp. 104 och 85, Göteborg c:a 2 000 och 1 865, Halmstad 98 och 58, Kalmar 221 och 116, Karlshamn 139 och 83, Landskrona 135 och 120, Oskarshamn 70 och 65, Trälleborg 250 och 32 samt Västervik 11 och 6.

Medeltalet ansökningar om arbete på 100 lediga platser för ovannämnda hamnar var 125 och fördelade sig på de enskilda orterna på följande sätt: Gävle med 122, Göteborg med 107, Halmstad med 169, Kalmar med 191, Karlshamn med 167, Landskrona med 113, Oskarshamn med 108, Trälleborg med 78, Västervik med 183.

De under tredje kvartalet förmedlade platserna fördela sig på följande besättningskategorier: befälhavare 4, styrmän 23, maskinister 5, bästemän 29, konstaplar 13, båtsmän 71, timmermän

82, segelmakare 4, matroser 482, lättmatroser 467, jungmän 493, annan däckspersonal 7, donkeymän 50, smörjare 9, motormän 43, eldare 955, kollämpare 255, annan maskinpersonal 6, stuertar 96, kockar 195, annan köks- och uppassarpersonal 293.

— Arbets- och löneförhållanden m. m. —

Arbetsrådet. Enligt lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 skulle ett arbetsråd inrättas, som bl. a. har att avgöra, dels huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå lagen äger tillämpning eller huruvida viss arbetstagare är att enligt lagen räkna som arbetare, dels ock att i vissa fall medgiva undantag från lagens tillämpning. Arbetsrådet har vidare att i visst hänseende medgiva undantag från tillämpning av lagen om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete.

Arbetsrådet skall enligt lagen bestå av minst sju ledamöter, utsedda av konungen för en tid av två år i sänder. Av ledamöterna skola två utses bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetsgivare, vilkas medlemmar sysselsätta tillhopa minst 50 000 arbetare, samt två bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetare, som räkna minst 50 000 medlemmar. För dessa fyra ledamöter skola i enahanda ordning utses minst dubbelt så många suppleanter. Övriga ledamöter utses bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen, och förordnar Konungen en av dessa ledamöter till rådets ordförande och chef samt en till ställföreträdare för denne. Minst en av de utan förslag utsedda ledamöterna skall vara lagkunnig man. Arbetsrådet skulle träda i verksamhet den 1 november 1919.

Den 31 oktober 1919 utsåg Kungl. Maj:t ledamöter av arbetsrådet för tiden 1 november 1919—31 december 1921. Såsom opartiska ledamöter förordnades generaldirektören i socialstyrelsen Henning Elmquist, byråchefen i medicinalstyrelsen Sigurd Ribbing, och civilingenjören Elis Walfrid Bosæus, av vilka Elmquist skall vara rådets ordförande och Ribbing dennes ställföreträdare. Till arbetsgivarrepresentanter utsågos: Svenska arbetsgivareföreningens verkställande direktör Hj. von Sydow och bruksdisponenten B. Wijkander med direktören J. S. Edström, disponenten I. Swartling, byggnadsingenjören Frithiof Dahl och andre direktören i arbetsgivareföreningen, ingenjören Ivar O. Larson som suppleanter. Till representanter för arbetarna förordnades: ordföranden i metallindustriarbetarförbundet K. W. Holmström och ombudsmannen i landsorganisationen C. E. Tholin med förtroendemannen för måleriarbetarförbundet E. O. Hagman, sekreteraren i landsorganisationen A. Thorberg, ombudsmannen i metallindustriarbetarförbundet C. E. Sjöberg och sekreteraren i grov- och fabriksarbetarförbundet C. Michaelsson som suppleanter.

Lagstadgad reglering av arbetstiden å norska fartyg. Den 11 juli 1919 utfärdades i Norge en lag om arbetstiden på norska fartyg, vilken träder i kraft den 1 januari 1920. Från lagens tillämpning undantages bl. a. fartyg, som icke äro av registreringspliktig storlek, ävensom fiske- och fångstfartyg, som användas för tillverkning av fisk- och fångstprodukter, bärgningsfartyg och segelfartyg i inrikes fart.

Å fartyg till sjöss indelas arbetstiden för däcksmanskap dygnet om på sedvanligt sätt. Arbetet för maskinmanskap indelas i tre vakter per dygn. I hamn utgör den normala arbetstiden för däcks- och maskinmanskap 8 timmar — i tropikerna 7 timmar — per dygn under tiden mellan kl. 7 f. m. och kl. 5 e. m. Vid ankomst till och avgång från hamn må arbetstiden per dygn till sjöss och i hamn sammanlagt icke överstiga 11 timmar för däcksmanskap och 8 timmar för maskinmanskap. Å fartyg, varå arbetstiden under resa på grund av dennas kortvarighet icke är indelad i vakter, må arbetstiden till sjöss och i hamn tillsammans icke utgöra mer än 54 timmar per vecka. Arbetstiden må förläggas till vilken tid som helst av dygnet men må icke under ett och samma dygn överstiga 11 timmar.

Å sön- och helgdagar må endast nödvändigt arbete utföras. Till rengöring må å lastfartyg ej användas mer än en timme mellan kl. 6 och 9 f. m. under sådana dagar.

Arbete, som är oundgängligen nödvändigt för avvärjande av fara för liv, fartyg eller last, må påfodras när som helst. Under uppehåll i hamn må manskapet användas till övertidsarbete, som dock icke må överstiga 21 timmar per vecka, ej heller vara längre än 6 timmar per dygn. För övertidsarbete utgår extra ersättning.

Sveriges offentliga arbetsförmedling.

Augusti månad år 1919.

Under hänvisning till de efterföljande tabeller, som närmare redogöra för den offentliga arbetsförmedlingen i olika delar av landet,[1] lämnas här en sammanfattande framställning av dess viktigaste resultat under augusti månad.

Översikt av verksamheten under *augusti* månad år 1919.

	Manliga avdeln.			*Kvinnliga avdeln.*			*Tillsammans*		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
Stockholms stad	2 546	1 925	1 606	2 206	3 098	1 741	**4 752**	**5 023**	**3 347**
Stockholms län	2 029	1 276	926	170	375	116	**2 199**	**1 651**	**1 042**
Uppsala stad och län	772	432	295	177	203	102	**949**	**635**	**397**
Södermanlands län	783	803	536	298	627	214	**1 081**	**1 430**	**750**
Östergötlands län	1 453	923	648	514	636	283	**1 967**	**1 559**	**931**
Norrköping	533	224	215	168	259	113	**701**	**483**	**328**
Jönköpings län	317	237	142	128	198	63	**445**	**435**	**205**
Kronobergs län	172	144	113	58	127	33	**230**	**271**	**146**
Norra Kalmar län	58	123	83	35	72	22	**93**	**195**	**105**
Södra Kalmar län	92	90	65	40	76	17	**132**	**166**	**82**
Gottlands län	81	94	48	30	65	10	**111**	**159**	**58**
Blekinge län	438	284	187	230	374	158	**668**	**658**	**345**
Kristianstads län	388	417	282	222	368	170	**610**	**785**	**452**
Malmöhus län: Malmö	683	419	365	896	1 042	636	**1 579**	**1 461**	**1 001**
Malmöhus län: Lund	249	150	108	104	127	62	**353**	**277**	**170**
Malmöhus län: Landskrona	108	95	66	36	51	22	**144**	**146**	**88**
Malmöhus län: Hälsingborg	337	159	117	170	227	135	**507**	**386**	**252**
Malmöhus län: Ystad	140	82	62	91	91	49	**231**	**173**	**111**
Malmöhus län: Trälleborg	119	119	102	48	62	41	**167**	**181**	**143**
Malmöhus län: Eslöv	170	120	110	32	46	17	**202**	**166**	**127**
Malmöhus län: Skurup	79	85	52	31	77	28	**110**	**162**	**80**
Hallands län	168	160	112	100	158	86	**268**	**318**	**198**
Göteb. o. Bohus län	174	137	105	158	230	96	**332**	**367**	**201**
Göteborg	1 562	1 435	1 262	630	1 245	523	**2 192**	**2 680**	**1 785**
Älvsborgs län	249	229	130	37	151	25	**286**	**380**	**155**
Skaraborgs län	624	559	419	257	604	182	**881**	**1 163**	**601**
Värmlands län	111	120	87	70	187	54	**181**	**307**	**141**
Örebro län	550	526	362	308	706	261	**858**	**1 232**	**623**
Västmanlands län	663	417	287	260	406	182	**923**	**823**	**469**
Kopparbergs län	236	123	101	107	241	81	**343**	**364**	**182**
Gävle stad och län	216	166	157	100	230	85	**316**	**396**	**242**
Västernorrlands län	89	112	86	62	96	38	**151**	**208**	**124**
Jämtlands län	108	65	61	124	167	90	**232**	**232**	**151**
Västerbottens län	128	104	91	148	176	100	**276**	**280**	**191**
Norrbottens län	84	103	66	89	184	79	**173**	**287**	**145**
Tillsammans aug. 1919	**16 509**	**12 457**	**9 454**	**8 134**	**12 982**	**5 914**	**24 643**	**25 439**	**15 368**
» juli 1919	*14 587*	*11 363*	*8 992*	*7 442*	*10 490*	*4 998*	*22 029*	*21 853*	*13 990*
» aug. 1918	19 716	14 808	11 359	14 600	11 436	6 637	34 316	26 244	17 996
» » 1917	18 106	23 697	12 432	10 654	10 776	6 059	28 760	34 473	18 491
» » 1916	16 592	18 324	11 484	9 284	11 033	5 745	25 876	29 357	17 229

[1] De särskilda anstalterna uppräknas i tablån här ovan; med avseende å anstalternas olika kontor hänvisas till förteckningen å omslagets 3:e sida.

Översikt av verksamheten för huvudgrupper av arbete.

Yrkesgrupper	Manliga avdelningen			Kvinnliga avdelningen			Tillsammans			På 100 lediga platser kommo	
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	ansökningar om arbete	tillsatta platser
Jordbruk m. m.	7 059	6 002	4 061	809	1 577	558	**7 868**	**7 579**	**4 619**	104	61
därav arbetssökande personer	6 644			762			**7 406**				
Skogshushållning	166	141	130	—	—	—	**166**	**141**	**130**	118	92
därav arbetssökande personer	161			—			**161**				
Gruvdrift och malmförädling	78	21	21	—	—	—	**78**	**21**	**21**	371	100
därav arbetssökande personer	60			—			**60**				
Industri och hantverk m. m.	3 761	2 552	1 976	556	726	296	**4 317**	**3 278**	**2 272**	132	69
därav arbetssökande personer	3 356			449			**3 805**				
Handel och samfärdsel	1 453	1 192	849	1 083	1 777	773	**2 536**	**2 969**	**1 622**	85	55
därav arbetssökande personer	1 326			959			**2 285**				
Husligt arbete	1	2	1	5 423	8 758	4 224	**5 424**	**8 760**	**4 225**	62	48
därav arbetssökande personer	1			3 804			**3 805**				
Allmän o. litterär verksamhet	12	37	32	102	129	51	**114**	**166**	**83**	69	50
därav arbetssökande personer	12			79			91				
Arbete, ej hänförligt till annan grupp	3 979	2 510	2 384	161	15	12	**4 140**	**2 525**	**2 396**	164	95
därav arbetssökande personer	2 971			134			**3 105**				
Summa för aug. 1919	**16 509**	**12 457**	**9 454**	**8 134**	**12 982**	**5 914**	**24 643**	**25 489**	**15 368**	97	60
därav arbetssökande personer	**14 531**			**6 187**			**20 718**				

På 100 *lediga platser* kommo:

	Ansökningar om arbete			*Tillsatta platser*		
	Aug.	Juli	Aug.	Aug.	Juli	Aug.
	1918	1919	1919	1918	1919	1919
Jordbruk och skogshushållning m.m.						
Män	115	86	*118*	76	73	*68*
Kvinnor	69	32	*51*	60	33	*35*
Tillsammans	**106**	**74**	***104***	**78**	**64**	***62***
Övriga näringsgrenar						
Män	152	151	*147*	77	83	*83*
Kvinnor	139	76	*64*	58	49	*47*
Tillsammans	**145**	**109**	***94***	**66**	**64**	***60***
Samtliga yrkesgrenar						
Män	133	128	*133*	77	79	*76*
Kvinnor	128	71	*63*	58	48	*46*
Tillsammans	**131**	**101**	***97***	**69**	**64**	***60***

Beträffande dessa relationstals innebörd för bedömandet av läget på den svenska arbetsmarknaden i dess helhet under augusti 1919 hänvisas till den första uppsatsen i häftet, vilken i detta hänseende lämnar utförligare besked.

Utanför de orter, där anstalterna äro belägna, tillsattes under månaden 1 547 platser, varav 1 271 manliga och 276 kvinnliga; motsvarande tal under samma månad föregående år voro resp. 2 339, 1 812 och 527 samt under nästlidna månad resp. 1 547, 1 232 och 315.

Yrkesgrupper	Stockholm			Stockholms län			Uppsala stad och län			Södermanlands län		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
I. Jordbruk och skogshushållning m. m.:												
A Jordbruk m. m.	**39**	**21**	**12**	**1 435**	**1 108**	**779**	**560**	**361**	**216**	**689**	**856**	**508**
Därav kvinnor	22	21	12	29	79	27	55	56	23	83	176	74
B Skogshushållning	—	**5**	**5**	**49**	**17**	**15**	**5**	**15**	**15**	—	—	—
II. Gruvdrift och malmförädling	**5**	—	—	**3**	—	—	—	—	—	—	—	—
III. Industri o. hantverk m. m.:												
A Jord-, sten- och glasindustri	**10**	**17**	**4**	**12**	**19**	**17**	**8**	**2**	**1**	**1**	**1**	—
Därav kvinnor	3	17	4							—	1	—
B Metall- och maskinindustri	**322**	**149**	**78**	**37**	**14**	**6**	**31**	**12**	**6**	**15**	**15**	**10**
Därav kvinnor	41	39	12									
C Trävaruindustri	**34**	**6**	**2**	**19**	**6**	**5**	**6**	**3**	**3**	**1**	**1**	**1**
Därav kvinnor	1	—	—									
D Byggnadsverksamhet	**385**	**373**	**294**	**84**	**64**	**37**	**17**	**8**	**3**	**11**	**16**	**11**
Därav kvinnor	—	1	1									
E Läder-, hår-, gummi- o. d. industri	**12**	**10**	**4**	—	—	—	**1**	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	1	1	—									
F Textilindustri	**7**	**6**	**3**	—	—	—	**1**	—	—	—	**1**	**1**
Därav kvinnor	6	5	3							—	1	1
G Beklädnadsindustri	**96**	**144**	**75**	**4**	**4**	**1**	**5**	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	78	138	72	4	4	1	2	—	—			
H Närings- o. njutningsämnesindustri	**350**	**294**	**279**	**16**	**9**	**5**	**7**	**2**	**2**	**2**	**5**	**3**
Därav kvinnor	50	33	20							1	4	2
I Kemisk-teknisk och belysningsindustri	**15**	**35**	**28**	**2**	**2**	**2**	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	13	27	23									
J Trämasse- o. pappersindustri	**16**	**26**	**2**	—	—	—	**1**	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	11	25	1									
K Grafisk industri	**31**	—	—	**21**	**1**	**1**	**2**	**1**	**1**	—	—	—
Därav kvinnor	7	—	—									
L Industri och hantverk, ej särskilt specif.	**78**	**42**	**39**	**7**	—	—	**4**	**5**	**5**	**24**	**16**	**10**
Därav kvinnor	2	—	—							7	3	3
IV. Handel och samfärdsel:												
A Kontors-, bank- och försäkringspersonal	**110**	**44**	**27**	**17**	**2**	**1**	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	55	23	17	2	—	—						
B Butiks- och magasinspersonal	**252**	**262**	**175**	**7**	**1**	**1**	**4**	**2**	**2**	**1**	—	—
Därav kvinnor	64	65	26	5	1	1				1	—	—
C Hotell-, kafé- och restaurangrörelse	**272**	**478**	**260**	**19**	**42**	**20**	**9**	**13**	**5**	**4**	**17**	**2**
Därav kvinnor	260	449	241	19	42	20	7	12	5	4	16	1
D Landtransport	**165**	**200**	**101**	**31**	**4**	**3**	**10**	**14**	**9**	**9**	**5**	**2**
Därav kvinnor	4	14	2							6	2	1
E Vattentransport	**63**	**8**	**4**	**29**	**3**	**3**	—	**1**	**1**	—	—	—
F Handel och samfärdsel, ej särskilt specif.	**7**	**9**	**7**	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	6	9	7									
V. Husligt arbete	**1 497**	**2 179**	**1 272**	**110**	**249**	**67**	**113**	**135**	**74**	**196**	**424**	**132**
Därav kvinnor	1 496	2 178	1 272	110	249	67	113	135	74	196	424	132
VI. Allmän och litterär verksamhet	**77**	**68**	**43**	**2**	**6**	**6**	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	68	41	19	1	—	—						
VII. Arbete, ej hänförligt till annan grupp	**909**	**647**	**633**	**295**	**100**	**78**	**165**	**61**	**54**	**128**	**73**	**70**
Därav kvinnor	18	12	9									
Summa för aug. månad år 1919	**4 752**	**5 023**	**3 347**	**2 199**	**1 651**	**1 042**	**949**	**635**	**397**	**1 081**	**1430**	**750**
Därav kvinnor	2 206	3 098	1 741	170	375	116	177	203	102	298	627	214
» » » månad år 1918	4 762	4 845	3 070	2 562	2 111	1 544	1 568	1104	827	1 330	1416	834
Därav kvinnor	2 178	2 826	1 504	277	413	168	264	273	184	428	497	236

Östergötlands län						Jönköpings län			Kronobergs län			Kalmar län			Gottlands län			
Norrköping			*Övriga anstalter*															
Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	
																		I.
322	151	132	1 202	857	541	233	199	99	65	67	30	100	162	70	42	73	22	A
8	25	6	119	155	77	16	38	7	4	17	4	7	39	6	1	21	1	
—	—	—	5	—	—	4	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	B
—	—	—	4	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	II.
																		III.
—	2	2	8	2	2	5	5	2	—	—	—	8	2	2	—	16	6	A
29	6	6	41	23	12	14	16	5	—	5	—	4	3	3	—	2	—	B
10	7	5	9	5	4	5	3	3	2	2	—	2	5	5	—	—	—	C
35	24	24	66	54	49	10	4	4	2	—	—	9	29	24	—	2	—	D
2	1	1	4	2	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	E
—	1	1	2	—	—													
44	9	8	4	4	3	—	6	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	F
18	4	4	2	—	—	—	2	—										
4	2	2	2	8	2	—	—	—	1	1	1	—	1	—	—	—	—	G
2	2	2	2	8	2				1	1	1							
18	6	5	18	7	4	9	7	1	5	2	2	1	6	4	1	1	—	H
6	5	4	7	2	—	5	5	1	1	—	—	—	2	—	1	1		
1	1	—	—	3	3	4	—	—	—	—	—	11	22	22	—	—	—	I
—	1	—				1	—	—				3	3	3				
1	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	J
						1	—	—										
3	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	K
1	—	—																
3	3	3	17	9	6	7	4	4	1	—	—	1	2	2	—	—	—	L
1	—	—																
																		IV.
—	—	—	7	2	2	5	2	2	—	—	—	—	—	—	2	—	—	A
			4	1	1	3	1	1										
8	5	5	7	10	6	2	1	1	1	—	—	4	4	4	1	—	—	B
3	1	1	1	3	—	1	—	—				2	—	—				
11	26	14	26	29	19	9	27	3	7	9	4	6	5	2	6	5	2	C
10	25	13	25	28	19	8	27	3	5	8	3	6	5	2	1	2	—	
17	16	9	46	34	30	8	4	4	—	—	—	2	4	4	1	1	1	D
3	6	2	2	4	4													
16	1	1	9	15	15	—	1	1	—	—	—	3	4	4	—	—	—	E
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	F
37	189	80	334	424	170	93	122	49	46	100	24	57	99	28	25	40	7	V.
37	189	80	334	424	170	93	122	49	46	100	24	57	99	28	25	40	7	
3	—	—	5	9	8	1	3	2	1	1	1	—	—	—	2	1	2	VI.
3	—	—	5	9	8	—	3	2	1	1	1				2	1	2	
137	34	31	149	60	51	35	29	22	99	84	84	16	13	13	31	18	18	VII.
76	—	—	11	2	2													
701	483	328	1 967	1 559	981	445	435	205	230	271	146	225	361	187	111	159	58	
168	259	113	514	636	283	128	198	63	58	127	33	75	148	39	30	65	10	
1 457	696	529	2 427	1 862	1 139	608	441	279	131	142	85	353	287	197	223	180	99	
708	369	226	759	658	351	237	187	84	79	93	54	148	113	67	81	86	29	

Yrkesgrupper	Blekinge län			Kristianstads län			Malmöhus					
							Malmö			Hälsingborg		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
I. Jordbruk och skogshushållning m. m.:												
A Jordbruk m. m.	166	216	89	296	487	268	135	110	70	78	48	26
Därav kvinnor	29	83	21	38	78	30	40	31	16	7	6	2
B Skogshushållning	—	—	—	6	—	—	—	4	4	1	35	35
II. Gruvdrift och malmförädling	—	—	—	1	—	—	—	—	—	6	—	—
III. Industri o. hantverk m. m.:												
A Jord-, sten- och glasindustri	76	12	4	34	10	8	1	3	2	9	6	4
Därav kvinnor	—	10	4				—	2	1			
B Metall- och maskinindustri	53	6	5	6	6	—	59	18	16	35	14	7
Därav kvinnor							4	4	4			
C Trävaruindustri	2	5	1	2	1	—	3	1	1	2	4	3
D Byggnadsverksamhet	12	69	55	11	5	4	72	47	44	54	9	8
E Läder-, hår-, gummi- o. d. industri	1	—	—	—	2	2	10	10	8	3	2	1
Därav kvinnor							—	7	6	—	2	1
F Textilindustri	5	—	—	1	—	—	18	3	1	—	—	—
Därav kvinnor	3	—	—				16	2	—			
G Beklädnadsindustri	—	—	—	20	12	12	51	38	14	5	1	—
Därav kvinnor				14	12	12	50	31	11	2	1	—
H Närings- och njutningsämnesindustri	5	3	2	2	3	1	56	15	9	8	4	1
Därav kvinnor	1	1	1	—	2	—	23	15	9	5	3	1
I Kemisk-teknisk och belysningsindustri	—	—	—	4	—	—	1	8	6	4	8	7
Därav kvinnor							1	4	3			
J Trämasse- o. pappersindustri	—	2	2	—	—	—	6	4	4	1	1	—
Därav kvinnor							6	4	4	1	1	—
K Grafisk industri	—	—	—	—	—	—	5	1	—	—	—	—
Därav kvinnor							1	1	—			
L Industri och hantverk, ej särskilt specif.	15	4	3	1	—	—	94	21	17	22	11	6
Därav kvinnor	2	—	—				34	9	7	—	6	3
IV. Handel och samfärdsel:												
A Kontors-, bank- och försäkringspersonal	—	—	—	—	—	—	57	18	18	1	1	1
Därav kvinnor							35	10	10			
B Butiks- och magasinspersonal	9	4	3	4	2	2	81	36	28	10	11	6
Därav kvinnor	6	3	2	4	—	—	38	15	10	2	—	—
C Hotell-, kafé- och restaurangrörelse	19	47	29	22	39	17	44	123	48	13	15	7
Därav kvinnor	17	45	27	22	38	17	42	123	48	11	14	6
D Landtransport	12	11	7	3	7	1	116	188	75	14	20	6
Därav kvinnor	1	1	1	—	6	—	46	132	32	2	8	2
E Vattentransport	18	3	3	5	1	1	22	—	—	24	3	2
F Handel o. samfärdsel, ej särskilt specif.	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—
Därav kvinnor												
V. Husligt arbete	169	230	101	142	232	111	553	650	473	129	181	120
Därav kvinnor	169	230	101	142	232	111	553	650	473	129	181	120
VI. Allmän och litterär verksamhet	2	1	1	2	—	—	2	2	2	2	5	—
Därav kvinnor	2	1	1	2	—	—	2	2	2	2	5	—
VII. Arbete, ej hänförligt till annan grupp	104	45	40	48	28	25	191	161	161	86	12	12
Därav kvinnor							5	—	—	9	—	—
Summa för aug. månad år 1919	668	658	345	610	785	452	1 579	1 461	1 001	507	386	252
Därav kvinnor	230	374	158	222	368	170	896	1 042	686	170	227	135
» » » månad år 1918	661	540	370	816	790	553	2 683	1 642	1 279	1 040	485	395
Därav kvinnor	297	280	170	350	322	228	1 426	851	620	596	251	191

län	Övriga anstalter			Hallands län			Göteborgs och Bohus län						Älvsborgs län			Skaraborgs län			
							Göteborg			Övriga anstalter									
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	
																			I.
	470	569	349	115	126	72	99	131	75	117	109	62	56	133	70	570	618	389	
	60	138	88	27	32	14	—	37	—	38	41	18	3	16	3	48	130	88	*A*
	—	8	8	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	*B*
	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	II.
																			III.
	7	18	11	15	1	—	9	17	16	15	4	4	3	—	—	21	17	16	*A*
	51	24	18	10	10	5	235	140	109	6	1	—	11	4	3	9	2	2	
							2	6	1										*B*
	2	5	5	3	2	1	32	14	7	—	1	1	2	—	—	10	6	6	*C*
	43	51	45	7	13	13	108	107	99	6	16	16	24	12	6	6	5	5	*D*
	5	3	1				4	9	4										
	1	1	1	—	—	—	—	4	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	*E*
	6	—	—	3	6	4	20	37	25	—	1	1	25	27	7	—	15	—	
	4	—	—	3	6	4	7	17	5	—	1	1	3	8	2	—	10	—	*F*
	9	4	3	4	1	—	14	21	2	2	3	1	1	30	1	1	1	1	
	1	3	2	4	—	—	13	18	2	1	—	—	—	24	1	1	1	1	*G*
	33	3	1	2	8	2	59	63	30	2	3	1	1	10	1	18	28	12	
				—	6	1	28	43	17				—	2	—	10	25	9	*H*
	1	—	—				1	9	8										
	1	—	—	—	—	—	1	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	*I*
	1	—	—				14	13	3										
	1	—	—	1	23	23	6	11	3	—	—	—	1	—	—	—	—	—	*J*
	—	—	—	—	—	—	7	5	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	*K*
	15	4	4				11	15	18										
	2	—	—	1	1	—	2	2	2	—	—	—	14	11	7	—	—	—	*L*
																			IV.
	2	1	1	5	1	1	19	23	16							3	1	1	
	2	1	1	1	1	1	4	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	*A*
	6	3	3				98	137	98	5	7	4				8	4	4	
	2	1	1	3	2	2	19	30	9	3	3	1	2	1	—	4	1	1	*B*
	17	29	13	4	22	8	40	104	20	26	30	18	1	6	1	16	40	14	
	17	27	11	8	21	8	34	92	14	23	29	17	1	6	1	14	36	12	*C*
	49	38	33	7	6	5	105	177	115										
	15	13	11	—	2	2	8	34	17	1	4	4	4	2	1	1	1	1	*D*
	4	—	—	6	—	—	86	89	87	3	1	—	—	—	—	—	—	—	*E*
	—	—	—	—	—	—	1	8	2	1	1	1	1	—	—	—	—	—	*F*
										1	1	1							
	220	267	153	62	88	55	472	937	451	91	144	54	30	89	17	188	400	126	
	229	267	153	62	88	55	472	936	450	91	144	54	30	89	17	188	400	126	V.
	3	3	1	—	2	1	3	14	2	1	13	5	—	6	1	—	1	—	
	3	2	—	—	2	1	2	13	2	1	11	4	—	6	1	—	1	—	VI.
	252	75	70	20	6	6	751	660	649	54	29	29	109	49	40	35	24	24	
	4	1	1				37	—	—							1	—	—	VII.
	1 207	1105	719	268	318	198	2 192	2 680	1 785	332	367	201	286	380	155	881	1 163	601	
	342	454	219	100	158	86	630	1 245	523	158	290	96	37	151	25	257	604	182	
	1 346	1036	807	322	301	210	2 935	2 268	1 861	381	305	199	3 748	847	737	1 123	991	658	
	392	329	216	107	139	86	1 357	881	564	137	161	74	2 829	418	386	360	388	214	

Yrkesgrupper	Värmlands län			Örebro län			Västmanlands län			Kopparbergs län		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
I. Jordbruk och skogshushållning m. m.:												
A Jordbruk m. m.	**96**	**110**	**76**	**324**	**462**	**272**	**543**	**512**	**300**	**33**	**89**	**21**
Därav kvinnor	9	20	8	46	118	48	94	164	71	5	14	3
B Skogshushållning	**3**	**4**	**4**	**11**	**14**	**12**	**12**	**4**	**4**	**25**	**9**	**7**
II. Gruvdrift och malmförädling	—	—	—	**22**	**15**	**15**	**7**	—	—	**18**	—	—
III. Industri o. hantverk m. m.:												
A Jord-, sten- och glasindustri	**3**	—	—	**14**	**12**	**12**	—	—	—	**9**	**4**	**4**
B Metall- och maskinindustri	**1**	—	—	**31**	**11**	**4**	**24**	**6**	**5**	**13**	**7**	**5**
Därav kvinnor												
C Trävaruindustri	—	—	—	**10**	**1**	**1**	**2**	—	—	**5**	**1**	**1**
Därav kvinnor												
D Byggnadsverksamhet	**1**	**1**	**1**	**12**	**17**	**10**	**35**	**12**	**8**	**18**	**16**	**10**
Därav kvinnor												
E Läder-, hår-, gummi- o. d. industri	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor												
F Textilindustri	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor												
G Beklädnadsindustri	—	—	—	**33**	**47**	—	**1**	**2**	**2**	—	—	—
Därav kvinnor				9	41	—	1	2	2			
H Närings- och njutningsämnesindustri	**5**	**9**	**6**	**7**	**1**	—	**4**	**2**	**2**	**5**	**4**	**4**
Därav kvinnor	3	5	3	1	—	—	1	2	2	5	4	4
I Kemisk-teknisk och belysningsindustri	—	—	—	—	**2**	**2**	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor												
J Trämasse- o. pappersindustri	—	—	—	**1**	**10**	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor				—	10	—						
K Grafisk industri	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**2**	—	—
Därav kvinnor												
L Industri och hantverk, ej särskilt specif.	—	—	—	**17**	**5**	**5**	**8**	—	—	**2**	—	—
Därav kvinnor												
IV. Handel och samfärdsel:												
A Kontors-, bank- och försäkringspersonal	—	—	—	**6**	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor				5	—	—						
B Butiks- o. magasinspersonal	**1**	—	—	**4**	**1**	—	**2**	—	—	**1**	—	—
Därav kvinnor	1	—	—	1	1	—				1	—	—
C Hotell-, kafé- och restaurangrörelse	**2**	**10**	**2**	**22**	**42**	**14**	**11**	**17**	**10**	**32**	**55**	**23**
Därav kvinnor	2	8	1	20	36	11	10	13	6	24	50	18
D Landtransport	—	—	—	**25**	**48**	**14**	**16**	**9**	**5**	**8**	**11**	**7**
Därav kvinnor				12	26	8	2	1	1			
E Vattentransport	—	—	—	**2**	—	—	**2**	—	—	—	—	—
Därav kvinnor												
F Handel och samfärdsel, ej särskilt specif.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor												
V. Husligt arbete	**53**	**153**	**41**	**214**	**471**	**192**	**152**	**224**	**100**	**72**	**163**	**56**
Därav kvinnor	53	153	41	214	471	192	152	224	100	72	163	56
VI. Allmän och litterär verksamhet	**2**	**1**	**1**	—	**3**	**2**	—	—	—	—	**10**	—
Därav kvinnor	2	1	1	—	3	2				—	10	—
VII. Arbete, ej hänförligt till annan grupp	**14**	**19**	**10**	**103**	**70**	**68**	**104**	**35**	**33**	**100**	**45**	**44**
Därav kvinnor												
Summa för aug. månad år 1919	**181**	**307**	**141**	**858**	**1 232**	**623**	**923**	**823**	**469**	**343**	**364**	**182**
Därav kvinnor	70	187	54	308	706	261	260	406	182	107	241	81
» » » månad år 1918	202	270	146	850	1 050	545	996	874	472	388	394	244
Därav kvinnor	100	164	70	348	482	217	302	382	180	146	206	103

Gävle stad och län			Västernorrlands län			Jämtlands län			Västerbottens län			Norrbottens län			Hela riket			
Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	
																		I.
13	27	19	5	11	3	27	30	22	31	24	20	7	17	7	7 868	7 579	4 619	*A*
4	12	4	1	5	—	5	8	2	14	12	8	2	5	2	809	1 577	558	
5	—	—	—	—	—	31	15	15	—	—	—	5	10	5	166	141	130	*B*
5	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	3	3	78	21	21	II.
																		III.
3	1	1	—	—	—	—	5	5	—	—	—	—	—	—	271	176	123	*A*
															8	30	9	
39	31	31	1	1	1	2	1	1	2	2	2	4	2	2	1 085	531	342	*B*
															47	49	17	
8	3	2	8	27	16	1	6	4	33	38	26	3	2	2	216	155	105	*C*
															1	—	—	
61	62	60	2	5	1	1	1	1	21	12	12	8	23	7	1 121	1 057	851	*D*
															—	1	1	
—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	43	42	25	*E*
															4	16	10	
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	135	115	55	*F*
															62	56	20	
1	2	1	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	254	326	118	*G*
1	1	1				—	4	—							186	291	110	
1	6	1	—	1	1	2	2	1	2	6	2	2	8	2	641	518	384	*H*
1	6	1				2	1	—	2	6	2	—	2	—	148	175	77	
1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	48	90	78	*I*
															20	36	29	
5	—	—	—	—	—	—	1	1	20	16	16	—	—	—	70	96	51	*J*
															26	51	8	
—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	74	11	9	*K*
															9	1	—	
9	4	4	4	1	—	—	—	—	2	2	2	2	1	1	359	161	131	*L*
															50	20	15	
																		IV
—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	3	3	1	1	1	244	99	74	*A*
									8	2	2	1	1	1	121	41	34	
1	2	—	—	1	—	1	—	—	4	2	2	4	3	3	531	501	349	*B*
—	1	—							4	2	2	1	1	1	163	128	55	
6	25	8	6	20	8	55	69	39	26	35	19	25	49	21	756	1 428	650	*C*
6	24	7	6	20	8	46	66	36	21	31	15	25	49	21	689	1 342	591	
13	13	9	1	—	—	4	4	4	2	2	2	10	7	6	680	880	458	*D*
—	2	—													101	251	83	
4	—	—	11	3	2	—	—	—	—	—	—	6	10	7	313	93	81	*E*
			—	1	—							2	4	2	2	5	2	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	18	10	*F*
															7	10	8	
88	178	71	55	70	30	71	88	52	93	113	67	58	121	52	5 424	8 760	4 225	V.
88	178	71	55	70	30	71	88	52	93	113	67	58	121	52	5 423	8 758	4 224	
—	6	1	—	—	—	—	—	—	6	10	4	—	1	—	114	166	83	VI.
—	6	1							6	10	4	—	1	—	102	129	51	
53	30	28	58	68	62	35	6	6	25	15	14	34	29	26	4 140	2 525	2 396	VII.
															161	15	12	
316	396	242	151	208	124	282	232	151	276	280	191	178	287	145	24 648	25 489	15 368	
100	230	85	62	96	88	124	167	90	148	176	100	89	184	79	8 134	12 982	5 914	
491	354	268	202	225	140	274	310	178	223	222	158	214	256	173	34 316	26 244	17 996	
218	148	77	88	89	49	117	196	96	154	133	99	122	151	99	14 600	11 486	6 637	

Sveriges offentliga arbetsförmedling.

September månad år 1919.

Under hänvisning till de efterföljande tabeller, som närmare redogöra för den offentliga arbetsförmedlingen i olika delar av landet,[1] lämnas här en sammanfattande framställning av dess viktigare resultat under september månad.

Översikt av verksamheten under *september* månad år 1919.

	Manliga avdeln.			*Kvinnliga avdeln*			*Tillsammans*		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
Stockholms stad	2 414	2 035	1 681	3 036	3 997	2 222	5 450	6 032	3 903
Stockholms län	2 227	1 531	1 343	236	434	141	2 463	1 965	1 484
Uppsala stad och län	867	650	491	336	393	277	1 203	1 043	768
Södermanlands län	625	564	425	370	578	295	995	1 142	720
Östergötlands län	1 377	1 146	828	762	1 006	527	2 139	2 152	1 355
Norrköping	505	356	336	230	427	151	735	783	487
Jönköpings län	302	211	145	190	223	113	492	434	258
Kronobergs län	100	66	46	76	151	47	176	217	93
Norra Kalmar län	63	68	43	42	74	38	105	137	81
Södra Kalmar län	116	101	94	65	88	40	181	189	134
Gottlands län	54	65	38	35	65	19	89	130	57
Blekinge län	533	347	282	312	399	220	845	746	502
Kristianstads län	469	482	369	307	458	270	776	940	639
Malmöhus län: Malmö	636	728	499	946	1 353	744	1 582	2 081	1 243
Malmöhus län: Lund	249	209	157	93	138	62	342	347	219
Malmöhus län: Landskrona	129	120	99	50	78	28	179	198	127
Malmöhus län: Hälsingborg	308	210	175	211	210	146	519	420	321
Malmöhus län: Ystad	102	83	51	89	87	49	191	170	100
Malmöhus län: Trälleborg	150	163	145	29	60	27	179	223	172
Malmöhus län: Eslöv	251	189	178	45	66	40	296	255	218
Malmöhus län: Skurup	67	92	47	35	66	29	102	158	76
Hallands län	167	169	105	123	173	73	290	342	178
Göteb. o. Bohus län	156	108	75	127	144	55	283	252	130
Göteborg	1 618	1 511	1 281	842	1 458	636	2 460	2 969	1 917
Älvsborgs län	277	192	137	50	133	32	327	325	169
Skaraborgs län	527	566	343	319	764	244	846	1 330	587
Värmlands län	114	118	93	140	275	113	254	393	206
Örebro län	491	482	324	389	878	395	880	1 360	719
Västmanlands län	619	430	304	333	561	238	952	991	542
Kopparbergs län	314	127	108	157	309	125	471	436	233
Gävle stad och län	244	196	183	128	163	95	372	359	278
Västernorrlands län	86	89	73	94	133	57	180	222	130
Jämtlands län	111	54	49	122	173	109	233	227	158
Västerbottens län	186	145	114	206	201	128	392	346	242
Norrbottens län	74	65	54	106	179	88	180	244	142
Tillsammans sept. 1919	**16 528**	**13 063**	**10 715**	**10 631**	**15 895**	**7 873**	**27 159**	**29 558**	**18 588**
» aug. 1919	*16 509*	*12 457*	*9 454*	*8 134*	*12 982*	*5 914*	*24 643*	*25 439*	*15 368*
» sept. 1918	15 627	13 775	10 169	16 688	14 290	8 654	32 315	28 065	18 823
» » 1917	14 649	21 245	11 236	13 318	13 150	8 099	27 967	34 425	19 335
» » 1916	13 827	18 225	11 049	12 088	14 556	8 077	25 915	32 781	19 126

[1] De särskilda anstalterna uppräknas i tablån här ovan; med avseende å anstalternas olika kontor hänvisas till förteckningen å omslagets 3:e sida.

Översikt av verksamheten för huvudgrupper av arbete.

Yrkesgrupper	Manliga avdelningen			Kvinnliga avdelningen			Tillsammans			På 100 lediga platser kommo	
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Tillsatta platser
Jordbruk m. m.	7 244	6 948	5 171	1 227	2 102	835	**8 471**	**9 050**	**6 006**	94	66
därav arbetssökande personer	6 765			1 163			**7 928**				
Skogshushållning	233	192	171	—	—	—	**233**	**192**	**171**	121	89
därav arbetssökande personer	220			—			**220**				
Gruvdrift och malmförädling	67	15	15	—	—	—	**67**	**15**	**15**	447	100
därav arbetssökande personer	62			—			**62**				
Industri och hantverk m. m.	3 603	2 386	1 883	725	816	390	**4 328**	**3 202**	**2 273**	135	71
därav arbetssökande personer	3 118			566			**3 684**				
Handel och samfärdsel	1 354	1 347	845	1 283	1 796	758	**2 637**	**3 143**	**1 603**	84	51
därav arbetssökande personer	1 202			1 168			**2 370**				
Husligt arbete	2	1	1	7 073	10 974	5 780	**7 075**	**10 975**	**5 781**	64	53
därav arbetssökande personer	2			5 080			**5 082**				
Allmän o. litterär verksamhet	26	14	12	147	176	90	**173**	**190**	**102**	91	54
därav arbetssökande personer	23			137			**160**				
Arbete, ej hänförligt till annan grupp	3 999	2 760	2 617	176	31	20	**4 175**	**2 791**	**2 637**	150	94
därav arbetssökande personer	2 826			145			**2 971**				
Summa för sept. 1919	**16 528**	**13 663**	**10 715**	**10 631**	**15 895**	**7 873**	**27 159**	**29 558**	**18 588**	92	63
därav arbetssökande personer	**14 218**			**8 259**			**22 477**				

På 100 *lediga platser* kommo:

	Ansökningar om arbete			*Tillsatta platser*		
	Sept. 1918	Aug. 1919	Sept. 1919	Sept. 1918	Aug. 1919	Sept. 1919
Jordbruk och skogshushållning m. m.						
Män	100	118	*105*	76	68	*75*
Kvinnor	81	51	*58*	65	35	*40*
Tillsammans	**95**	**104**	***94***	**73**	**62**	***67***
Övriga näringsgrenar						
Män	124	147	*139*	72	83	*82*
Kvinnor	123	64	*68*	60	47	*51*
Tillsammans	**124**	**94**	***91***	**65**	**60**	***61***
Samtliga yrkesgrenar						
Män	113	133	*121*	74	76	*78*
Kvinnor	117	63	*67*	61	46	*50*
Tillsammans	**115**	**97**	***92***	**67**	**60**	***63***

Beträffande dessa relationstals innebörd för bedömandet av läget på den svenska arbetsmarknaden i dess helhet under september 1919 hänvisas till den första uppsatsen i häftet, vilken i detta hänseende lämnar utförligare besked.

Utanför de orter, där anstalterna äro belägna, tillsattes under månaden 2 171 platser, varav 1 751 manliga och 420 kvinnliga; motsvarande tal under samma månad föregående år voro resp. 2 048, 1 367 och 681 samt under nästlidna månad resp. 1 547, 1 271 och 276.

Yrkesgrupper	Stockholm			Stockholms län			Uppsala stad och län			Södermanlands län		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
I. Jordbruk och skogshushållning m. m.:												
A Jordbruk m. m.	47	1	1	1 712	1 413	1 165	761	669	518	556	629	443
Därav kvinnor	23	—	—	65	128	45	138	141	109	100	148	88
B Skogshushållning	—	—	—	82	32	27	8	—	—	—	—	—
II. Gruvdrift o. malmförädling	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III. Industri o. hantverk m. m.:												
A Jord-, sten- och glasindustri	15	10	8	13	8	6	15	7	7	3	1	1
Därav kvinnor	3	7	5				—	1	1			
B Metall- och maskinindustri	270	173	95	34	12	11	14	8	6	20	12	7
Därav kvinnor	42	46	26									
C Trävaruindustri	23	28	20	12	—	—	9	7	3	1	—	—
Därav kvinnor	—	3	1									
D Byggnadsverksamhet	366	323	230	96	50	45	22	4	3	8	11	8
E Läder-, hår-, gummi o. d. industri	11	7	2	—	—	—	1	1	—	—	—	—
Därav kvinnor	1	2	1									
F Textilindustri	19	8	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	12	8	1									
G Beklädnadsindustri	83	223	146	2	1	—	1	1	1	—	—	—
Därav kvinnor	80	217	144				—	1	1			
H Närings- o. njutningsämnesindustri	419	339	304	11	8	3	7	6	1	4	4	2
Därav kvinnor	103	57	23	1	4	1	1	—	—	2	2	1
I Kemisk-teknisk och belysningsindustri	32	23	18	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	25	18	16									
J Trämasse- o. pappersindustri	18	31	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	15	31	5									
K Grafisk industri	8	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	1	—	—									
L Industri och hantverk, ej särskilt specif.	63	46	40	9	—	—	13	11	5	19	18	12
Därav kvinnor	1	—	—							5	—	—
IV. Handel och samfärdsel:												
A Kontors-, bank- och försäkringspersonal	136	40	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	90	22	14									
B Butiks- och magasinspersonal	237	274	185	16	8	6	3	3	2	4	2	2
Därav kvinnor	88	64	36	3	—	—	2	1	1	2	1	1
C Hotell-, kafé och restaurangrörelse	334	506	250	29	30	12	14	16	11	8	13	3
Därav kvinnor	312	484	232	20	25	9	13	15	10	7	12	2
D Landtransport	142	236	142	35	12	12	8	8	3	12	5	2
Därav kvinnor	9	22	5				1	—	—	5	2	—
E Vattentransport	40	5	4	14	1	1	1	—	—	—	—	—
F Handel och samfärdsel, ej särskilt specif.	2	19	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	—	18	13									
V. Husligt arbete	2 114	2 890	1 633	147	276	86	181	232	154	247	410	207
Därav kvinnor	2 113	2 890	1 633	147	276	86	181	232	154	247	410	207
VI. Allmän och litterär verksamhet	103	84	53	—	1	—	—	—	—	2	3	1
Därav kvinnor	95	81	50	—	1	—				2	3	1
VII. Arbete, ej hänförligt till annan grupp	966	763	728	250	112	110	145	70	54	111	34	32
Därav kvinnor	23	27	17				—	2	1			
Summa för sept. månad år 1919	5 450	6 082	3 903	2 463	1 965	1 484	1 203	1 043	708	995	1 142	720
Därav kvinnor	3 036	3 997	2 222	286	434	141	336	393	277	370	578	295
» » » månad år 1918	5 077	5 768	3 513	1 595	1 643	1 191	1 067	918	670	951	1051	650
Därav kvinnor	2 564	3 493	1 851	234	391	173	383	405	278	469	483	293

Östergötlands län						Jönköpings län			Kronobergs län			Kalmar län			Gottlands län			
Norrköping			Övriga anstalter															
Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	
																		I.
310	255	217	1 223	1 169	790	204	193	108	69	81	30	107	139	80	35	75	28	A
26	49	14	217	270	158	11	43	9	13	38	5	11	41	9	3	24	1	
—	—	—	57	55	49	4	—	—	—	—	—	2	7	7	—	—	—	B
—	—	—	15	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	II.
																		III.
1	6	6	8	6	4	4	4	3	—	—	—	6	—	—	—	—	—	A
27	7	4	36	19	10	17	14	9	1	1	—	7	3	3	1	—	—	B
6	—	—																
6	1	1	11	4	1	5	4	2	—	—	—	1	2	2	—	—	—	C
42	51	46	67	29	25	6	3	2	2	—	—	30	22	22	—	—	—	D
2	1	—	3	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	E
—	1	—	2	—	—													
43	34	—	1	4	1	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	F
16	34	—	1	2	—	—	2	1										
4	3	3	6	10	4	1	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	G
2	3	3	6	9	3	1	—	—	1	1	1							
14	3	1	15	8	5	4	5	2	4	5	2	3	1	1	—	—	—	H
4	3	1	9	7	5	—	3	1	1	3	1	1	—	—				
1	—	—	—	3	3	3	2	2	—	—	—	14	17	17	—	—	—	I
						1	—	—				6	6	6				
6	—	—	1	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	J
1	—	—																
5	7	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	K
2	7	2																
5	6	4	8	6	2	4	—	—	4	2	2	—	—	—	—	1	—	L
—	3	1							2	2	2							
																		IV.
1	1	—	4	4	2	5	—	—	2	1	1	1	—	—	—	—	—	A
—	1	—	2	2	1	2	—	—	1	1	1							
8	7	6	9	5	5	3	1	1	—	—	—	3	1	1	2	1	—	B
4	1	—	5	1	1	3	1	1				2	—	—	1	1	—	
11	27	17	30	40	22	19	21	14	8	9	4	8	6	4	1	—	—	C
11	27	17	27	39	21	19	21	14	8	9	4	6	6	4				
18	28	10	44	36	24	6	4	4	—	—	—	5	1	1	2	3	1	D
2	11	1	1	10	3	1	—	—										
24	4	4	10	24	23	2	1	1	—	—	—	3	3	3	—	—	—	E
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	F
66	283	111	472	652	326	150	153	87	49	96	32	81	108	59	31	40	18	V.
66	283	111	472	652	326	150	153	87	49	96	32	81	108	59	31	40	18	
1	4	1	4	16	11	2	—	—	1	1	1	1	1	—	—	—	—	VI.
1	4	1	4	14	9	1	—	—	1	1	1	—	1	—				
140	55	54	115	57	43	53	24	19	35	20	20	14	15	15	17	10	10	VII.
89	—	—	16	—	—	1	—	—										
735	783	487	2 139	2 152	1355	492	434	258	176	217	93	286	326	215	89	180	57	
230	427	151	762	1 006	527	190	223	118	76	151	47	107	162	78	35	65	19	
1 353	775	509	2 385	1 989	1368	558	465	272	127	137	95	315	306	239	158	120	81	
816	447	258	1 144	934	634	292	265	150	97	103	74	160	120	87	83	58	38	

Yrkesgrupper	Blekinge län			Kristianstads län			Malmöhus					
							Malmö			Hälsingborg		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
I. Jordbruk och skogshushållning m. m.:												
A Jordbruk m. m.	292	302	203	421	528	385	168	252	163	97	87	63
Därav kvinnor	89	120	59	81	117	65	39	35	15	11	6	5
B Skogshushållning	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	39	39
II. Gruvdrift o. malmförädling	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—
III. Industri o. hantverk m. m.:												
A Jord-, sten- och glasindustri	80	12	10	41	15	12	—	—	—	13	1	1
B Metall- och maskinindustri	43	29	19	5	14	4	61	30	17	27	3	—
Därav kvinnor							10	10	6			
C Trävaruindustri	11	9	6	5	—	—	3	3	1	2	4	4
Därav kvinnor												
D Byggnadsverksamhet	11	29	27	9	5	4	54	46	41	49	18	16
E Läder-, hår-, gummi- o. d. industri	—	—	—	1	2	—	8	5	5	6	2	2
Därav kvinnor							3	4	4	2	1	1
F Textilindustri	4	—	—	1	—	—	23	1	1	8	—	—
Därav kvinnor	3	—	—				19	1	1	7	—	—
G Beklädnadsindustri	—	4	1	13	11	7	38	51	23	5	3	—
Därav kvinnor				7	11	7	37	46	19	2	3	—
H Närings- o. njutningsämnesindustri	12	2	1	6	4	2	30	16	10	8	2	1
Därav kvinnor	9	—	—	3	2	1	20	13	7	2	1	—
I Kemisk-teknisk och belysningsindustri	—	—	—	—	—	—	8	5	4	8	—	—
Därav kvinnor							8	1	—			
J Trämasse- o. pappersindustri	—	1	1	—	—	—	4	7	4	2	1	—
Därav kvinnor							4	7	4			
K Grafisk industri	—	—	—	—	—	—	4	4	1	—	—	—
Därav kvinnor							1	3	—			
L Industri och hantverk, ej särskilt specif.	5	—	—	1	1	1	72	42	36	18	8	7
Därav kvinnor	1	—	—				20	18	16	—	1	—
IV. Handel och samfärdsel:												
A Kontors-, bank- och försäkringspersonal	—	—	—	1	—	—	69	17	15	2	—	—
Därav kvinnor							50	5	5			
B Butiks- och magasinspersonal	5	10	9	5	5	5	78	53	33	4	2	2
Därav kvinnor	4	1	—	5	3	3	46	34	16	2	—	—
C Hotell-, kafé- och restaurangrörelse	13	32	19	17	45	15	68	83	37	17	25	10
Därav kvinnor	12	32	19	17	45	15	63	83	37	16	25	10
D Landtransport	12	15	10	3	7	2	64	323	33	11	19	7
Därav kvinnor	—	1	—	—	6	2	20	167	11	1	7	1
E Vattentransport	13	2	2	2	—	—	31	—	—	16	14	14
F Handel och samfärdsel, ej särskilt specif.	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—
Därav kvinnor												
V. Husligt arbete	192	245	142	194	274	177	597	919	600	163	166	129
Därav kvinnor	192	245	142	194	274	177	596	919	600	163	166	129
VI. Allmän och litterär verksamhet	3	—	—	—	—	—	6	5	1	1	—	—
Därav kvinnor	2	—	—				6	5	1			
VII. Arbete, ej hänförligt till annan grupp	148	54	52	50	29	25	195	218	218	57	26	26
Därav kvinnor							4	2	2	5	—	—
Summa för sept. månad år 1919	845	746	502	776	940	639	1 582	2 081	1 243	519	420	321
Därav kvinnor	312	399	220	307	458	270	946	1 358	744	211	210	146
» » » månad år 1918	889	754	546	703	749	531	2 644	2 094	1 417	856	484	347
Därav kvinnor	427	384	260	381	374	281	1 659	1 383	912	570	282	190

län	Övriga anstalter			Hallands län			Göteborgs och Bohus län						Älvsborgs län			Skaraborgs län			
							Göteborg			Övriga anstalter									
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	
																			I.
584	815	545	122	117	64	123	144	104	100	86	32	42	97	57	499	724	349	A
74	161	52	30	27	8	7	16	2	26	27	—	1	8	2	41	205	40	
—	2	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	B
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	II.
																		III.
14	7	6	4	—	—	8	18	18	12	2	2	2	—	—	2	2	2	A
45	21	15	11	11	8	225	97	71	4	3	1	25	9	5	3	—	—	B
						2	7	2										
			2	—	—	27	35	28	6	—	—	1	—	—	1	1	—	C
						—	1	—										
36	37	35	7	7	4	128	166	140	9	11	11	30	31	29	3	6	3	D
4	1	—	—	—	—	4	6	1	—	—	—		1	1	—	—	—	E
2	—	—				—	1	—										
4	—	—	—	—	—	32	28	19	—	—	—	18	5	—	—	—	—	F
3	—	—				7	10	1				5	—	—				
10	5	4	3	2	1	21	19	9	1	1	1	2	7	2	—	—	—	G
2	5	4	1	—	—	17	18	8				—	5	—				
19	6	4	4	5	3	115	48	23	3	3	3	5	2	2	34	50	19	H
2	—	—	2	5	3	90	35	17	2	1	1				25	41	16	
—	—	—	—	—	—	6	3	2	4	2	2	—	—	—	—	—	—	I
						3	2	1	1	—	—							
—	—	—	—	12	12	16	13	3	—	—	—	—	1	1	—	—	—	J
						10	11	2										
—	1	1	—	—	—	11	11	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	K
						1	2	2										
12	2	2	1	2	2	13	17	13	—	—	—	29	4	—	1	—	—	L
3	—	—				2	—	—										
																		IV.
3	2	2	3	—	—	24	25	19	1	—	—	—	—	—	1	1	1	A
						6	—	—							1	1	1	
11	8	7	2	—	—	91	94	66	3	2	1	—	—	—	5	—	—	B
6	3	2	2	—	—	27	14	6	2	2	1				2	—	—	
24	21	12	10	31	13	47	91	28	12	10	6	4	20	5	13	43	11	C
22	21	12	9	28	12	41	71	12	11	10	6	2	18	4	13	42	11	
39	31	27	14	18	5	104	199	87	—	2	1	5	1	—	1	—	—	D
3	3	1	—	5	1	6	29	10							1	—	—	
10	—	—	7	—	—	128	28	28	1	—	—	—	—	—	—	—	—	E
—	—	—	—	—	—	—	13	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	F
220	301	163	76	103	47	582	1 227	572	81	97	43	41	98	25	282	474	176	V.
220	301	163	76	103	47	582	1 226	571	81	97	43	41	98	25	282	474	176	
4	1	1	2	5	2	17	17	3	1	9	5	1	4	1	—	1	—	VI.
3	1	1	2	5	2	9	15	2	1	7	4	1	4	1	—	1	—	
249	90	86	22	29	17	737	670	662	45	24	22	121	45	41	51	28	26	VII.
1	—	—	1	—	—	32	—	—	3	—	—				1	—	—	
1 289	1351	912	290	342	178	2 460	2 969	1 917	288	252	130	327	325	169	846	1330	587	
341	495	285	123	173	73	842	1 458	636	127	144	55	50	138	82	319	764	244	
1 229	1091	828	278	235	171	3 054	2 905	2 254	340	261	162	3 684	840	669	958	927	495	
442	425	277	125	134	97	1 847	1 309	789	156	144	67	2 929	381	296	418	468	258	

Yrkesgrupper	Värmlands län			Örebro län			Västmanlands län			Kopparbergs län		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
I. Jordbruk och skogshushållning m. m.:												
A Jordbruk m. m.	**70**	**109**	**53**	**267**	**470**	**216**	**507**	**534**	**294**	**54**	**54**	**36**
Därav kvinnor	9	39	6	64	179	45	104	208	70	18	27	16
B Skogshushållning	**1**	**1**	**1**	**11**	**13**	**13**	**7**	**3**	**3**	**25**	**9**	**6**
II. Gruvdrift o. malmförädling	—	—	—	**16**	**10**	**10**	**6**	—	—	**16**	**1**	**1**
III. Industri o. hantverk m. m.:												
A Jord-, sten- och glasindustri	—	—	—	**11**	**13**	**7**	—	—	—	**13**	**8**	**8**
Därav kvinnor				—	6	—						
B Metall- och maskinindustri	—	—	—	**35**	**7**	**4**	**17**	**6**	**4**	**34**	**10**	**10**
Därav kvinnor												
C Trävaruindustri	**18**	**6**	**6**	**9**	—	—	**1**	**1**	**1**	**11**	**2**	**2**
Därav kvinnor												
D Byggnadsverksamhet	**4**	**6**	**6**	**25**	**17**	**9**	**36**	**9**	**4**	**34**	**16**	**12**
E Läder-, hår-, gummi- o. d. industri	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor												
F Textilindustri	—	—	—	**1**	**14**	**1**	**1**	—	—	—	—	—
Därav kvinnor				—	14	1						
G Beklädnadsindustri	—	—	—	**26**	**21**	**2**	**3**	**4**	**2**	—	—	—
Därav kvinnor				1	20	1	2	3	1			
H Närings- o. njutningsämnesindustri	**2**	—	—	**13**	**14**	**10**	**1**	**2**	—	**2**	**2**	**1**
Därav kvinnor				4	9	5	1	2	—	—	1	—
I Kemisk-teknisk och belysningsindustri	—	—	—	—	**3**	**3**	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor				—	1	1						
J Trämasse- o. pappersindustri	—	—	—	**1**	**1**	—	—	—	—	**2**	**10**	**10**
Därav kvinnor												
K Grafisk industri	—	—	—	**1**	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor				1	—	—						
L Industri och hantverk, ej särskilt specif.	**3**	**1**	**1**	**11**	**8**	**7**	**11**	—	—	—	—	—
Därav kvinnor	1	1	1									
IV. Handel och samfärdsel:												
A Kontors-, bank- och försäkringspersonal	—	—	—	**5**	**2**	—	**3**	**1**	**1**	—	—	—
Därav kvinnor				2	1	—	1	1	1			
B Butiks- och magasinspersonal	**2**	**1**	**1**	**7**	**4**	**2**	**2**	**2**	**1**	**3**	**3**	—
Därav kvinnor	1	1	1	2	3	1	2	2	1	—	3	—
C Hotell-, kafé- och restaurangrörelse	**7**	**24**	**15**	**28**	**38**	**13**	**21**	**33**	**12**	**39**	**61**	**27**
Därav kvinnor	7	24	15	26	35	11	18	30	10	30	56	22
D Landtransport	—	—	—	**12**	**43**	**14**	**16**	**10**	**8**	**17**	**13**	**8**
Därav kvinnor				6	18	7				3	1	1
E Vattentransport	**1**	—	—	**3**	—	—	**2**	**4**	**3**	—	—	—
Därav kvinnor												
F Handel och samfärdsel, ej särskilt specif.	—	—	—	—	**2**	**2**	—	—	—	—	—	—
Därav kvinnor												
V. Husligt arbete	**120**	**207**	**88**	**279**	**587**	**319**	**202**	**308**	**151**	**102**	**215**	**83**
Därav kvinnor	120	207	88	279	587	319	202	308	151	102	215	83
VI. Allmän och litterär verksamhet	**2**	**3**	**2**	**4**	**5**	**4**	**3**	**7**	**4**	**4**	**6**	**3**
Därav kvinnor	2	3	2	4	5	4	3	7	4	4	6	3
VII. Arbete, ej hänförligt till annan grupp	**24**	**35**	**33**	**115**	**88**	**83**	**113**	**67**	**54**	**115**	**26**	**26**
Därav kvinnor												
Summa för sept. månad år 1919	**254**	**393**	**206**	**880**	**1 360**	**719**	**952**	**991**	**542**	**471**	**436**	**233**
Därav kvinnor	140	275	113	389	878	395	333	561	238	157	309	125
» » » månad år 1918	**267**	**359**	**226**	**986**	**1 385**	**762**	**797**	**761**	**403**	**569**	**589**	**375**
Därav kvinnor	139	183	105	498	683	406	346	415	216	225	296	151

Gävle stad och län			Västernorrlands län			Jämtlands län			Västerbottens län			Norrbottens län			Hela riket			
Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	
27	25	15	7	9	2	30	26	18	31	33	21	6	14	6	8 471	9 050	6 006	I.
4	6	2	1	7	2	1	10	3	14	15	7	3	7	3	1 227	2 102	835	*A*
2	2	2	—	—	—	24	16	16	2	8	2	5	5	4	233	192	171	*B*
3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	67	15	15	II.
																		III.
2	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	267	123	104	
															3	14	6	*A*
15	10	10	4	3	3	2	—	—	2	2	2	4	1	1	989	505	319	
															60	63	34	*B*
3	1	1	7	11	7	5	3	—	10	8	6	3	2	2	193	132	93	
															—	4	1	*C*
87	90	89	9	6	6	3	—	—	44	33	23	8	11	8	1 225	1 037	848	*D*
2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	42	28	13	
															10	9	6	*E*
—	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	155	99	25	
—	2	—													73	73	5	*F*
3	5	4	—	—	—	—	—	—	3	2	2	—	—	—	226	374	213	
1	—	—							3	2	2				163	344	194	*G*
20	1	1	—	1	—	1	1	1	—	—	—	1	3	1	757	541	403	
18	1	1	—	1	—							1	3	1	301	194	85	*H*
—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	76	62	51	
			—	1	—										44	29	24	*I*
1	—	—	1	8	8	4	6	6	—	—	—	—	—	—	56	94	53	
															30	49	11	*J*
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	26	12	
															6	12	4	*K*
3	2	2	1	—	—	1	—	—	3	3	2	2	1	1	312	181	139	
															35	25	20	*L*
																		IV.
—	—	—	—	—	—	2	—	—	3	5	3	4	2	2	270	101	71	
									2	4	2	4	2	2	161	40	27	*A*
2	2	1	3	—	—	4	1	—	12	4	3	4	1	1	528	494	340	
2	—	—	3	—	—	1	—	—	10	2	1	3	1	1	230	139	73	*B*
6	7	3	13	26	12	47	62	41	36	24	19	30	39	22	914	1 383	657	
6	7	3	11	26	12	43	59	38	32	21	17	29	39	22	831	1 310	601	*C*
12	14	13	1	1	1	5	3	—	6	3	2	8	5	5	602	1 040	422	
—	1	—				—	3	—							59	286	13	*D*
9	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	1	320	90	85	
1	—	—										1	3	1	2	3	1	*E*
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	35	28	
															—	18	18	*F*
93	137	86	79	98	43	75	100	68	144	156	98	65	123	58	7 075	10 975	5 781	V.
93	137	86	79	98	43	75	100	68	144	156	98	65	123	58	7 073	10 974	5 780	
3	9	3	—	1	1	2	1	—	6	5	5	—	1	—	173	190	102	VI.
3	9	3				2	1	—	1	1	1	—	1	—	147	176	90	
79	45	43	53	57	47	28	8	8	90	60	54	37	32	29	4 175	2 791	2 637	VII.
															176	31	20	
372	359	278	180	222	130	233	227	158	392	346	242	180	244	142	27 159	29 558	18 588	
128	163	95	94	133	57	122	173	109	206	201	128	106	179	88	10 631	15 895	7 873	
461	380	293	270	291	206	275	313	207	282	261	189	187	214	154	32 315	28 065	18 823	
250	181	145	115	113	73	128	186	107	183	123	103	113	132	90	16 688	14 290	8 654	

Livsmedelspriser och levnadskostnader under tredje kvartalet 1919.

I efterföljande tabeller lämnas en översikt för tredje kvartalet 1919 av livsmedelspriser å de orter (till antalet 44), varifrån dylika uppgifter regelbundet insändas till socialstyrelsen, samt av de på grundval av dessa uppgifter beräknade indextalen för livsmedelskostnadernas förändringar å de olika ombudsorterna. Vidare meddelas tabellariska sammanställningar för de olika månaderna av kreaturspriserna i Stockholm, Eskilstuna, Linköping, Norrköping, Malmö, Hälsingborg och Göteborg, tillförseln till de offentliga slakthusen och konsumtionen av kött- och fläskvaror å vissa orter med offentligt slakthus samt av fiskpriserna i Stockholm och Göteborg. Slutligen lämnas även en översikt över tillgången av vissa viktigare livsförnödenheter å olika orter i riket.

Livsmedelspriser m. m.

Under hänvisning till sammandragstabellen för livsmedelspriserna (sid. 1044—1045) må följande anföras rörande de under kvartalet iakttagna prisväxlingarna å de särskilda varuslagen.

Medelpriset å *mjölk* har under kvartalet bibehållits i stort sett oförändrat, för oskummad mjölk under de olika månaderna resp. 46, 47 och 46 öre per liter och för separerad mjölk 22 öre under samtliga månader. Å en del ombudsorter hava emellertid ganska starka prisförändringar ägt rum. Sålunda har i Sundsvall noterats en stegring av mjölkpriset från 60 till 63 öre och i Kiruna från 66 till 70 öre per liter. I Sydsverige har däremot kunnat iakttagas en tydligt sjunkande tendens, som givetvis sammanhänger med den ökade tillförseln. Den kommunala mjölkransoneringen, som ännu i slutet av föregående kvartal fanns kvar å 9 orter, hade i mitten av juli upphävts å samtliga ombudsorter. Även beträffande övriga mejeriprodukter, såsom *smör* och *ost*, synes tillgången ända fram till slutet av kvartalet hava förbättrats, och hava priserna till följd härav varit i stadigt sjunkande. I juli voro medelpriserna för mejeri- och landssmör resp. 7·08 och 6·92 kr. per kg., i september 6·68 för såväl mejeri- som landssmör. I fråga om prisrelationen mellan de båda smörsorterna torde böra påpekas det till synes egendomliga förhållandet, att å så gott som samtliga norrlandsorter landssmöret betingat ett pris, som i vissa fall ganska betydligt, överstigit priset å mejerismör. Enligt vad som från ombuden meddelats, torde emellertid detta hava sin förklaring därutav, att landssmöret å ifrågavarande orter anses vara av högre kvalitet, färskare och av lägre vattenhalt än mejerismöret. *Margarin*priset har följt priset å natursmör på dess väg nedåt. Sålunda utgjorde medelpriset i september 3·96 kr. per kg. mot 4·10 kr. i augusti och 4·45 kr.

Medelpris å 44 orter, augusti 1919.

Varuslag	Kvantitet	Aug. 1919	Juli 1919	Aug. 1918	Aug. 1913	Höjning (+) eller sänkning (—) från aug. 1913 till aug. 1919	Höjning (+) eller sänkning (—) från aug. 1918 till aug. 1919
		öre	öre	öre	öre	%	%
Mjölk: oskummad	l.	47	46	38	14	+ 235·7	+ 23·7
handskummad	»	—	—	24	8	—	—
separerad	»	22	22	19	6	+ 266·7	+ 15·8
Smör: bords- (mejeri-)	kg.	698	708	540	231	+ 202·2	+ 29·3
mat- (lands-)	»	700	692	480	212	+ 230·2	+ 45·8
Margarin, växt-	»	410	445	—	137	+ 199·3	—
Ägg, färska	tjog	582	544	736	143	+ 307·0	— 20·9
Potatis: gammal	5 l.	—	46	—	29	—	—
»	hl.	—	687	—	—	—	—
Ärter, gula	kg.	81	81	62	31	+ 161·3	+ 30·6
Bruna bönor	»	203	220	142	46	+ 341·3	+ 43·0
Mjöl: vete-, svenskt, bästa sort	»	[1]) 73	[1]) 73	[1]) 43	31	+ 135·5	+ 69·8
råg-, svenskt, bästa sort	»	56	56	37	22	+ 154·5	+ 51·4
rågsikt-, svenskt, bästa sort	»	73	73	—	27	+ 170·4	—
Gryn: havre- (ångpreparerade)	»	98	100	79	36	+ 172·2	+ 24·1
ris-, bästa sort svenska	»	85	84	71	41	+ 107·3	+ 19·7
Rågbröd: hårt (spis-), grovt (ej delikatess-)	»	99	97	68	41	+ 141·5	+ 45·6
mjukt: limpa, söt	»	97	97	73	38	+ 155·3	+ 32·9
limpa, sur (»grovbröd», »ankarstock»)	»	63	63	46	30	+ 110·0	+ 37·0
Vetebröd: skorpor, runda, ordinära	»	235	234	182	76	+ 209·2	+ 29·1
mjukt, billigaste sort, bakat med vatten	»	118	117	85	42	+ 181·0	+ 38·8
mjukt, billigaste sort, bakat med mjölk	»	179	180	145	60	+ 198·3	+ 23·4
Nötkött, färskt: stek	»	599	603	680	125	+ 379·2	— 11·9
soppkött	»	523	525	604	102	+ 412·7	— 13·4
Kalvkött, stek: gödkalv	»	617	611	676	133	+ 363·9	— 8·7
spädkalv	»	357	344	433	72	+ 395·8	— 17·6
Fårkött: färskt, stek	»	628	639	717	137	+ 358·4	— 12·4
salt, svenskt	»	571	561	606	118	+ 383·9	— 5·8
Fläsk: färskt (sidfläsk)	»	579	568	430	136	+ 325·7	+ 34·7
salt, svenskt »	»	592	585	446	143	+ 314·0	+ 32·7
Sill, salt, prima	»	146	142	136	45	+ 224·4	+ 7·4
Kaffe (obränt), prima Santos	»	323	305	312	164	+ 97·0	+ 3·5
Socker, bit-	»	133	132	97	67	+ 98·5	+ 37·1
Fotogen, Water White	l	49	54	—	21	+ 133·3	—
Ved: björk-, osågad, hemkörd	famn	8070	7930	8090	2540	+ 217·7	— 0·2
barr-, » »	»	6570	6320	6880	2060	+ 218·9	— 4·5
Bränntorv	100 kg	781	775	986	197	+ 296·4	— 20·8
Kol: antracit- (»valnöt») hemkörd	hl.	—	—	—	400	—	—
engelska hushålls-(fyrkol) hemkörd	»	—	—	—	235	—	—
Koks: gasverks- (okrossad) hemkörd	»	—	—	—	162	—	—
engelsk kamin- (okrossad) hemkörd	»	—	—	—	191	—	—

[1]) 75 %-utmalning.

Medelpris å 44 orter, september 1919.

Varuslag	Kvantitet	Sept. 1919	Aug. 1919	Sept. 1918	Sept. 1913	Höjning (+) eller sänkning (−) från sept. 1913 till sept. 1919	Höjning (+) eller sänkning (−) från sept. 1918 till sept. 1919
		öre	öre	öre	öre	%	%
Mjölk: oskummad	l.	46	47	39	14	+ 228·6	+ 17·9
handskummad	»	—	—	25	8	—	—
separerad	»	22	22	19	6	+ 266·7	+ 15·8
Smör: bords- (mejeri-)	kg.	668	698	588	237	+ 181·9	+ 13·6
mat- (lands-)	»	668	700	540	216	+ 209·3	+ 23·7
Margarin, växt-	»	396	410	—	138	+ 187·0	—
Ägg, färska	tjog	594	582	795	154	+ 285·7	− 25·3
Potatis: gammal	5 l.	53	—	92	27	+ 96·3	− 42·4
»	hl.	785	—	—	—	—	—
Ärter, gula	kg.	80	81	62	31	+ 158·1	+ 29·0
Bruna bönor	»	197	203	142	47	+ 319·1	+ 38·7
Mjöl: vete-, svenskt, bästa sort	»	77	[1]) 73	[1]) 43	31	+ 148·4	+ 79·1
råg-, svenskt, bästa sort	»	56	56	37	22	+ 154·5	+ 51·4
rågsikt-, svenskt, bästa sort	»	73	73	—	27	+ 170·4	—
Gryn: havre- (ångpreparerade)	»	97	98	80	36	+ 169·4	+ 21·3
ris-, bästa sort svenska	»	151	85	—	41	+ 268·3	—
Rågbröd: hårt (spis-), grovt (ej delikatess-)	»	101	99	69	41	+ 146·3	+ 46·4
mjukt: limpa, söt	»	99	97	74	38	+ 160·3	+ 33·8
limpa, sur (»grovbröd», »ankarstock»)	»	64	63	46	30	+ 113·3	+ 39·1
Vetebröd: skorpor, runda, ordinära	»	234	235	182	75	+ 212·0	+ 28·6
mjukt, billigaste sort: bakat med vatten	»	119	118	84	43	+ 176·7	+ 41·7
mjukt, billigaste sort: » » mjölk	»	173	179	145	60	+ 188·3	+ 19·3
Nötkött, färskt: stek	»	562	599	682	126	+ 346·0	− 17·6
soppkött	»	489	523	610	104	+ 370·2	− 19·8
Kalvkött, stek: gödkalv	»	606	617	702	133	+ 355·6	− 13·7
spädkalv	»	358	357	453	74	+ 383·8	− 21·0
Fårkött: färskt, stek	»	587	628	727	134	+ 338·1	− 19·3
salt, svenskt	»	526	571	644	119	+ 342·0	− 18·3
Fläsk: färskt (sidfläsk)	»	592	579	434	138	+ 329·0	+ 36·4
salt, svenskt »	»	602	592	449	144	+ 318·1	+ 34·1
Sill, salt, prima	»	147	146	144	45	+ 226·7	+ 2·1
Kaffe (obränt), prima Santos	»	336	323	313	161	+ 108·7	+ 7·3
Socker, bit-	»	133	133	97	67	+ 98·5	+ 37·1
Fotogen, Water White	l.	48	49	—	21	+ 128·6	—
Ved: björk-, osågad, hemkörd	famn	8200	8070	8210	2560	+ 220·3	− 0·1
barr-, » »	»	6750	6570	6960	2050	+ 229·3	− 3·0
Bränntorv	100 kg.	829	781	923	197	+ 320·8	− 10·2
Kol: antracit- (»valnöt») hemkörd	hl.	—	—	—	400	—	—
engelska hushålls-(fyrkol) hemkörd	»	—	—	—	233	—	—
Koks: gasverks- (okrossad) hemkörd	»	—	—	—	160	—	—
engelsk kamin- (okrossad) hemkörd		—	—	—	188	—	—

[1]) 75 %-utmalning.

i juli. Trots det att margarinpriset så avsevärt understigit priset å natursmör, tyckes likväl efterfrågan å margarin å de flesta orter hava varit synnerligen ringa.

Priserna å *färska ägg* har under kvartalet kännetecknats av en jämn men med hänsyn till årstiden dock icke anmärkningsvärt stark stegring. Genomsnittspriset utgjorde för de olika månaderna 5·44, 5·82 och 5·94 kr. per tjog. Till jämförelse kan nämnas, att motsvarande siffror under 1918 voro 7·41, 7·36 och 7·95, under 1917 2·99, 3·41 och 3·42 och under 1913 1·37, 1·43 och 1·54.

Rörande *potatis* må erinras om det prisfall, som blev följden av potatishandelns frigivande i början av maj och som på två månader förde ned potatispriset till endast omkring hälften av medelpriset vid regleringens upphörande. Från att under april, regleringens sista månad, hava utgjort i genomsnitt ej mindre än 1·01 kr. pr. 5 lit., sjönk, såsom i föregående kvartalsredogörelse närmare omtalats, potatispriset till juni månad ned till 54 öre per 5 lit. Denna prisrörelse fortsatte även under juli, för vilken månad ett medelpris av 46 öre per 5 lit. registrerades. Genomsnittspriset å potatis av den nya skörden utgjorde i juli 1·43 kr. per 5 lit. och har sedan på grund av den rikliga tillgången sjunkit ganska raskt; sålunda var priset i augusti 61 öre och i september 53 öre per 5 lit. För belysande av prisläget i jämförelse med de föregående krisåren meddelas följande sammanställning av medelpriserna å potatis av den nya skörden under de olika månaderna av tredje kvartalet åren 1914—1919.

	1914	1915	1916	1917	1918	1919
	(öre per 5 liter)					
juli	103	131	106	202	342	143
augusti . .	56	43	45	90	132	61
september .	36	29	37	59	92	53

Som synes ställer sig priset under innevarande år avsevärt lägre än under de närmast föregående åren. Under normala förhållanden förete potatispriserna endast smärre fluktuationer under vinterns lopp, och torde därför det under september rådande prisläget kunna anses i stort sett karakteriserande för det nu ingångna konsumtionsåret.

Gula ärter hava bibehållit sig i det närmaste oförändrade i prishänseende, varemot priset å *bruna bönor* visat en fortgående nedgång. Av stor betydelse för prissättningen å sistnämnda varuslag har givetvis varit den starka importen av amerikanska bönor; samtliga publicerade priser avse dock såsom förut holländska bruna bönor. *Havregrynspriset* visar en svag sänkning. Vad däremot beträffar priset å *risgryn*, så har detta under kvartalet undergått en synnerligen kraftig förskjutning uppåt. Som bekant har tillgången å risgryn under de senaste krisåren varit mycket ringa; vid grynregleringens upphävande funnos också endast obetydliga lager inom landet. De risgryn, som under senare hälften av det nu tilländalupna kvartalet kommit i marknaden till priser, som med c:a 100 % överstiga de förut gällande, äro gryn, som tillverkats av råvara, vilken av enskilda importerats. I kvalitet äro dessa gryn ungefärligen jämförliga med »bästa sort svenska (R. T.)».

Beträffande *mjöl* torde böra erinras om de prisbestämmelser, som varit gällande under den tid mjölförsäljningen legat under folkhushållningskommissionens kontroll. Priserna vid partiförsäljning av mjöl, första gången fastställda den 9 jan. 1917 och senast ändrade den 8 okt. 1918, voro beräknade för försäljning icke vid kvarn utan vid de av kommissionen i landets olika delar anordnade mjöldepåerna, till vilka mjölet av kommissionen transporterades. För att mjölpriset skulle komma att stå i skäligt förhållande till kostnaden för mjölets försändning till försäljningsorten, var landet under denna tid i prishänseende indelat i tre zoner med det lägsta priset i de södra och västra kusttrakterna; mellan olika zoner var prisskillnaden under sista tiden av ransoneringen 2·00 kr. per 100 kg. I den dyraste zonen voro partipriserna vid denna tid per 100 kg. excl. säck.

å vetemjöl (75 % utmalning)	64 kr.
» sammalet rågmjöl	49 »
» rågsiktmjöl	64 »

Då under hela ransoneringstiden endast salufördes vetemjöl av 75 % utmalning, måste denna kvalitet upptagas i varulistan i stället för den högre kvaliteten kärn-(patent-)mjöl, vilken förutvarande noteringar, enligt ombuden meddelad instruktion, avsett.

Sedan mjölhandeln från och med den 1 sept. 1919 övertagits av en mellan landets större kvarnindustriidkare bildad sammanslutning, kallad »Sveriges kvarnintressenter, förening u. p. a.», hava enhetliga partipriser fastställts för hela riket, vilka i motsats till de förut gällande priserna äro bestämda att gälla ab kvarn. Det torde böra omnämnas, att försäljning av sammalet rågmjöl och rågsiktmjöl även sker från ett antal mindre kvarnar utanför kvarnföreningen, varigenom från en del ombudsorter inkomna jämförelsevis låga noteringar förklaras. De *parti*priser som av kvarnföreningen tillämpas från och med den 1 sept. 1919, äro följande per 100 kg. netto för brutto incl. säck ab kvarn:

flormjöl	56·25 kr.	rågsiktmjöl, 0_1	57·50 kr
bagerivetemjöl	59·25 »	» 0	58·50 »
kärn-(patent-)mjöl	64·25 »	» 00	59·50 »
sammalet rågmjöl	46·00 »	» 000	60·50 »

Som förut framhållits, skola ombuden enligt föreskrifterna för prisuppgifternas insamlande för samtliga mjölsorter inhämta uppgifter å bästa kvalitet. Vid septembernoteringarnas inhämtande har man ej lyckats undvika en viss osäkerhet härutinnan, beroende därpå, att vid tiden för uppgifternas insamlande tillgången å den högsta kvaliteten å ett flertal ombudsorter ännu var ganska ringa. Minutpriserna under september hava för såväl sammalet rågmjöl som rågsiktmjöl bibehållits oförändrade, i medeltal resp. 56 och 73 öre per kg. Beträffande vetemjöl har däremot en höjning inträtt i medelpriset

med 4 öre, från 73 till 77 öre per kg. I fråga om *brödpriserna* har priset å hårt, grovt rågbröd under kvartalet visat en bestämd tendens till stegring, sannolikt beroende därpå att från vissa sydsvenska orter insända prisuppgifter å hårt bröd avse något bättre kvalitet än tidigare noteringar. Medelpriset, vilket i juni var 94 öre per kg. utgör under kvartalets olika månader resp. 97 öre, 99 öre och 1·01 kr. per kg. Under det att priset å »vetebröd, bakat med vatten», bibehållits i stort sett oförändrat, utvisar däremot priset å »vetebröd, bakat med mjölk» under september en tydlig nedgång. Förklaringen härtill är följande. Under den tid, då i samband med den statliga brödregleringen förbud mot användande av mjölk vid bakning av vissa brödsorter varit gällande, har under rubriken »vetebröd, bakat med mjölk» upptagits noteringar å billigaste slag av kaffebröd, som bland förefintliga brödtyper bäst ansågs motsvara den i varulistan avsedda kvaliteten (se härom Soc. Medd. årg. 1919, sid. 552). Sedan emellertid nyssnämnda förbud under redovisningskvartalet (fr. o. m. den 25 augusti) upphävts, hava från alla orter, där så varit möjligt, noteringar lämnats i överensstämmelse med de före brödregleringens införande gällande föreskrifterna för inhämtandet av prisuppgifter å bröd, således i förevarande fall å billigaste sort av matbröd, bakat av vetemjöl och mjölk.

Under det föregående kvartalet stodo *köttpriserna* i stort sett oförändrade. Trots en sjunkande tendens å kreatursmarknaden kunde under förra delen av tredje kvartalet konstateras en ny prisstegring beträffande såväl nötsom kalvkött. Ännu i mitten av augusti var någon tillbakagång knappast märkbar. Å kalvkött noterades tvärtom ytterligare stegrade priser. Först september medförde den sänkning av detaljpriserna, som varit att vänta som följd av prisfallet å kreatursmarknaden och den starka danska och amerikanska konkurrensen. Beträffande *fläsk* har som bekant under hela våren och försommaren en kraftig prisreduktion ägt rum. Under redovisningskvartalet har emellertid prissänkningen avstannat och efterträtts av en tydlig stegring. Medelpriset å färskt sidfläsk, som i juni nedgått till 5·52 kr. per kg., var sålunda i juli 5·68, i augusti 5·79 och i september 5·92 kr. per kg.

I fråga om *färsk-fiskpriserna* har ej någon mera utpräglad tendens konstaterats. Priset å *salt sill* visar någon ökning; medelpriserna för kvartalets olika månader äro resp. 1·42, 1·46 och 1·47 kr. per kg. Det torde ifråga om detta varuslag böra anmärkas, att, ehuru stor omsorg nedlagts på att så vitt möjligt erhålla prisuppgifter å fullt jämförbara sillkvaliteter (prima norsk sill), det likväl ej alltid lyckats att undvika vissa ojämnheter vid rapporteringen.

*Kaffe*handelns frigivande den 1 sistlidne juli har efterföljts av en ganska betydande prisstegring. Under juni, kafferansoneringens sista månad, var medelpriset 2·92 kr. per kg. Julimedelpriset visar en ökning till 3·05 kr. I augusti och september ägde ytterligare stegring rum; genomsnittspriserna voro under dessa månader resp. 3·23 och 3·36 kr. per kg. *Socker* har däremot, alltsedan den genom förordning den 31 dec. 1918 vidtagna prisförhöj-

ningen, bibehållits vid i stort sett oförändrat prisläge. Taxeförhöjningen vid statens järnvägar i augusti har dock å vissa ombudsorter medfört någon prisökning, varigenom medelpriset från juli ökats med 1 öre till 1·33 kr. per kg.

Vad slutligen beträffar *lyse* och *bränsle*, så hava visserligen prisuppgifter å kol och koks under kvartalet inkommit från flertalet ombudsorter, men har det dock på grund av den osäkerhet, som kännetecknar de insända noteringarna, fortfarande icke ansetts lämpligt att verkställa några medeltalsberäkningar för dessa varuslag. Vedpriserna, som under föregående kvartal voro så gott som oförändrade, hava under redovisningskvartalet på grund av höjda arbets- och fraktkostnader å ett antal orter varit underkastade vissa höjningar, till följd varav medelpriset från juli till september för björkved stigit från 79·30 kr. till 82·00 kr. och för barrved från 63·20 till 67·50 kr per storfamn. Genomsnittspriset å fotogen har under kvartalets olika månader varit resp. 54, 49 och 48 öre per liter.

* * *

Kreatur- och fiskpriser. Vad beträffar *kreaturspriserna* under 1919 års tredje kvartal, innehåller sammandragstabellen å sid. 1056—1057 uppgifter å medelpriset för olika slags kreatur i Stockholm, Malmö och Göteborg, under det att i tabellen å sid 1058—1059 sammanställts månadspriser för nyssnämnda tre städer ävensom Eskilstuna, Norrköping, Hälsingborg och Linköping. Som synes av dessa tabeller, hava kreaturspriserna under kvartalet å samtliga rapporteringsorter befunnit sig i stadigt nedåtgående. För svin däremot har särskilt under kvartalets senare del en ganska stark prisstegring kunnat konstateras. I samband med kreatursnoteringarna meddelas även vissa uppgifter angående *tillförsel* och *beräknad konsumtion* under kvartalets olika månader av kött- och fläskvaror å de orter med offentligt slakthus, varifrån dylika uppgifter kunnat erhållas. Under den tid, för vilken ifrågavarande konsumtionssiffror inhämtats, eller tiden från och med början av år 1916, hava i många fall genomgripande förändringar skett beträffande konsumtionen av de viktigare födoämnena. En ganska god bild av köttkonsumtionens storlek samt förekommande förändringar i densamma torde, åtminstone i sina huvuddrag, kunna erhållas av ifrågavarande uppgifter, även om de i viss mån äro att betrakta såsom approximativa.

Rörande *fiskpriserna* lämnas i tabellerna å sid. 1060—1061 en sammanställning av noteringarna från Stockholms stads slakthus- och saluhallsstyrelses noteringskommission samt från Göteborgs stads fiskhamnsauktioner. Vad beträffar tillförseln till den senare orten, torde på grund av vissa omläggningar av rapporteringssystemet, som ägt rum såväl under 1917 års andra kvartal som även senare, de här meddelade siffrorna ej vara fullt jämförbara med de förut lämnade.

Tillgången å livsförnödenheter å olika orter i riket. I anslutning till en från statens livsmedelskommission till socialstyrelsen gjord framställning har sty-

relsen från och med april 1917 införskaffat uppgifter rörande *tillgången* å sådana varuslag, som med hänsyn till resp. ombudsområdens behov äro att betrakta såsom särskilt viktiga. De inkomna uppgifterna hava sedermera månadsvis publicerats i Sociala Meddelanden. Vad beträffar det i tabellerna använda beteckningssättet må erinras, att tillgången betecknats såsom god [○], om de mängder av ett varuslag, som funnits att tillgå inom en ombudsort, mer än motsvarat efterfrågan, och såsom tillräcklig [◑], om tillgång och efterfrågan någorlunda motsvarat varandra; om slutligen de å orten tillgängliga kvantiteterna å ett varuslag ej varit tillräckliga att täcka behovet, har tillgången betecknats såsom otillräcklig [●].

I efterföljande tabeller å sid. 1062—1063 meddelas uppgifter angående tillgången av vissa viktigare livsförnödenheter under augusti och september 1919. En granskning härav giver vid handen, att vad beträffar smör, ost, ägg, potatis, kött, fläsk, salt sill, färsk fisk, fotogén och ved tillgången under redovisningsmånaderna inom praktiskt taget samtliga ombudsorter motsvarat efterfrågan. Beträffande mjölktillförseln har alltsedan mejeriregleringens upphävande i mitten av april ända fram till slutet av tredje kvartalet kunnat konstateras en stadigt fortskridande förbättring, och synes läget numera jämväl i fråga om mjölktillgången vara någorlunda tillfredsställande. »God» tillgång har under september rapporterats från 12 ombudsorter, »tillräcklig» från 23 orter; å 6 ombudsorter var tillgången fortfarande så knapp, att ombuden ansett sig böra beteckna densamma som »otillräcklig». Till jämförelse kan nämnas, att i april detta år mjölktillförseln rapporterades »otillräcklig» från ej mindre än 31 ombudsorter. Vad slutligen beträffar tillgången av kol och koks, så synes denna under de senast *månaderna ej hava* undergått några större förändringar.

Vid ifrågavarande rapportering har det givetvis ej kunnat undvikas, att jämförbarheten de olika orterna emellan i någon mån rönt inverkan av respektive ombuds subjektiva uppfattning om var gränsen ifråga om tillgången bör sättas å ena sidan mellan »*tillräcklig*» och »god» och å andra sidan mellan »tillräcklig» och »otillräcklig». Trots de ojämnheter, som på grund av dessa omständigheter uppstått, torde ifrågavarande uppgifter likväl under den mest utpräglade kristiden varit ej blott av stort allmänt intresse utan även av praktisk betydelse för den statliga livsmedelsregleringen. Till följd av det *efter vapenstilleståndets* inträdande väsentligt förbättrade läget på livsmedelsmarknaden har emellertid rapporteringen rörande tillgången å olika orter av vissa viktigare livsförnödenheter till stor del förlorat sitt aktuella intresse, varför ock socialstyrelsen beslutit, att ifrågavarande rapportering skall upphöra med utgången av tredje kvartalet 1919.

Sammanfattning av livsmedelsprisernas förändringar under kristiden.

Med ledning av de på ovan berörda sätt *inhämtade och i efterföljande* tabeller publicerade prisnoteringarna har socialstyrelsen liksom tidigare verkställt indexberäkningar för de olika månaderna av tredje kvartalet 1919 för

att härigenom kunna lämna en bild över livsmedelsprisernas allmänna förskjutningar under kristiden. Tillvägagångssättet vid uträknandet av den *ovägda indexserien* är följande.

Såsom utgångspunkt för jämförelsen har valts juli månad 1914, alltså tiden närmast före krigsutbrottet. De beräknade medelpriserna för vart och ett varuslag under denna månad hava satts = 100, och de olika varuslagens medelpriser för följande kvartal eller månader hava reducerats i förhållande därtill. De olika varorna hava sedan sammanförts till sex grupper, varefter de på nyss angivet sätt erhållna indextalen inom varje grupp hopsummerats och summorna dividerats med antalet i gruppen ingående varuslag. För varje grupp blir sålunda indextalet för juli 1914 = 100.[1]

Varugrupper	Juli 1914	4:e kvartalet 1914	1:a kvartalet 1915	2:a kvartalet 1915	3:e kvartalet 1915	4:e kvartalet 1915	1:a kvartalet 1916	2:a kvartalet 1916	3:e kvartalet 1916	4:e kvartalet 1916	1:a kvartalet 1917	2:a kvartalet 1917
Mejeriprodukter, ägg och margarin (10 varuslag)	100	110	112	114	124	141	143	146	152	170	179	190
Bröd, mjöl och gryn (11 varuslag) . .	100	118	124	135	133	124	124	125	126	131	159	161
Kött (8 varuslag) .	100	95	106	122	137	140	144	157	182	193	192	193
Fisk (9 varuslag) .	100	102	103	102	118	142	150	152	176	196	203	188
Övriga födoämnen (6 varuslag)	100	112	128	135	129	130	137	138	150	168	202	225
Bränsle och lyse (7 varuslag)	100	108	112	119	135	151	159	167	187	192	207	228

Varugrupper	3:e kvartalet 1917	4:e kvartalet 1917	1:a kvartalet 1918	2:a kvartalet 1918	3:e kvartalet 1918	4:e kvartalet 1918	1:a kvartalet 1919	2:a kvartalet 1919	3:e kvartalet 1919	Juli 1919	Aug. 1919	Sept. 1919
Mejeriprodukter, ägg och margarin (10 varuslag)	203	237	275	283	304	414	400	403	383	390	385	375
Bröd, mjöl och gryn (11 varuslag) . .	158	161	173	188	189	244	255	256	264	259	259	275
Kött (8 varuslag) .	190	212	285	445	506	490	467	474	476	478	483	467
Fisk (9 varuslag) .	202	251	286	323	377	430	354	307	303	302	309	299
Övriga födoämnen (6 varuslag)	228	221	241	237	234	266	295	284	259	257	263	258
Bränsle och lyse (7 varuslag)	264	330	347	352	372	395	414	389	370	368	368	374

[1] För de varuslag, som till följd av varuknapphet eller annan orsak varit försvunna ur marknaden, hava prisförändringarna beräknats vara underkastade samma procentuella förskjutningar som därmed närmast jämförbara ersättningsvaror.

Det ligger givetvis nära till hands att på grundval av dessa sex varugruppers prisökning uträkna ett medeltal för att härigenom finna ett uttryck för den allmänna prisstegring, som drabbat de viktigaste slagen av livsmedel, lyse och bränsle under kristiden. Den »ovägda indexserien», beräknad genom enkla aritmetiska medeltal, har emellertid, särskilt under kristidens abnorma förhållanden, icke kunnat göra anspråk på att lämna en korrekt bild av livsmedelsfördyringen, sådan den gestaltar sig för det enskilda hushållet, enär vid ifrågavarande beräkning ingen hänsyn är tagen till storleken av de kvantiteter, varmed de olika varuslagen ingå i en normal årsbudget, men har dock av flera orsaker ansetts böra här bibehållas, bland annat för jämförelse med utländska indexserier av motsvarande slag. Inom socialstyrelsen har emellertid, med ledning av den år 1913—14 företagna levnadskostnadsundersökningen, även verkställts indexberäkningar rörande livsmedelskostnadernas stegring för ett normalhushåll, »vägda» med hänsyn till de olika varuslagens kvantitativa vikt i hushållets budget (se sid. 1042); och har i nedanstående tablå även denna *vägda indexserie* publicerats tillika med den ovägda serien för de olika kvartalen under kristiden.[1]

	Juli 1914	4:e kvartalet 1914	1:a kvartalet 1915	2:a kvartalet 1915	3:e kvartalet 1915	4:e kvartalet 1915	1:a kvartalet 1916	2:a kvartalet 1916	3:e kvartalet 1916	4:e kvartalet 1916	1:a kvartalet 1917
Aritmetiska (»ovägda») medeltal	100	108	114	121	129	138	143	148	162	175	190
»Vägda» medeltal	100	107	113	121	124	128	130	134	142	152	166

	2:a kvartalet 1917	3:e kvartalet 1917	4:e kvartalet 1917	1:a kvartalet 1918	2:a kvartalet 1918	3:e kvartalet 1918	4:e kvartalet 1918	1:a kvartalet 1919	2:a kvartalet 1919	3:e kvartalet 1919	Aug. 1919	Sept. 1919
Aritmetiska (»ovägda») medeltal	197	208	235	268	305	330	372	364	352	343	345	341
»Vägda» medeltal	175	181	201	227	255	277	320	335	328	311	313	309

[1] För ytterligare belysning av frågan rörande penningens under kristiden minskade köpkraft har här nedan insatts av professor Gustav Cassel beräknade och genom välvilligt tillmötesgående styrelsen tillhandahållna indextal rörande den relativa sedelcirkulationen. En granskning av indexserierna giver vid handen, att åtminstone från mitten av år 1915 till våren 1918 en synnerligen påtaglig överensstämmelse synes råda mellan cirkulationssiffrorna och den ovägda indexserien. (Rörande principerna för cirkulationssiffrornas beräkning hänvisas till professor Cassels bok: Dyrtid och sedelöverflöd.)

	Juli 1914	4:e kvartalet 1914	1:a kvartalet 1915	2:a kvartalet 1915	3:e kvartalet 1915	4:e kvartalet 1915	1:a kvartalet 1916	2:a kvartalet 1916	3:e kvartalet 1916	4:e kvartalet 1916	1:a kvartalet 1917
Relativ sedelcirkulation	105	128	133	130	131	136	144	151	156	168	185

	2:a kvartalet 1917	3:e kvartalet 1917	4:e kvartalet 1917	1:a kvartalet 1918	2:a kvartalet 1918	3:e kvartalet 1918	4:e kvartalet 1918	1:a kvartalet 1919	2:a kvartalet 1919	3:e kvartalet 1919	Sept. 1919
Relativ sedelcirkulation	201	210	233	260	285	307	339	340	328	313	307

Orsaken till de variationer mellan de olika indexserierna, som kunnat iakttagas alltsedan mitten av år 1915, torde åtminstone delvis kunna sökas i det förhållandet, att priserna å flera för det mindre bemedlade hushållet synnerligen viktiga varuslag, bl. a. genom de statliga och kommunala regleringarna, undergått förskjutningar, som betydligt avvika från de genomsnittliga prisförändringarna å livsmedel.

Priser å vissa beklädnadsartiklar.

Till fullföljande av de i häftena 12, årg. 1916, 5 och 10, årg. 1917, 2, 7 och 10, årg. 1918 samt 4 och 7, årg. 1919 av Sociala Meddelanden lämnade uppgifterna angående priser å vissa beklädnadsartiklar före och under kristiden meddelas i efterföljande tabell liknande uppgifter för tiden omkring den 1 oktober 1919, sammanställda med de förut avgivna. De beräknade medelpriserna grunda sig även denna gång på uppgifter inhämtade genom socialstyrelsens ombud å ett 40-tal orter i riket, samt avse genomgående

Medelpris för 40 orter i olika delar av riket.

Beklädnadsartiklar	1914 (mitten)	Dec. 1916	Maj 1917	Sept. 1917	Jan. 1918	Juli 1918	Okt. 1918	April 1919	Juli 1919	Okt. 1919
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
A) *Tyger och garner:*										
1. Ylletyg (till damklänning) pr m.	2·50	5·00	6·50	7·50	10·00	12·50	18·00	14·50	14·00	13·00
2. Bomullstyg (till dito) » »	0·50	0·80	1·00	1·25	2·00	2·50	3·00	2·00	1·85	1·85
3 Ullgarn . . . . . » kg.	6·50	20·00	23·00	31·00	39·00	48·00	63·00	48·00	39·00	47·00
B) *Herrkläder:*										
1. Herrkostym (av ylletyg) best.	65·00	90·00	110·00	130·00	155·00	200·00	260·00	230·00	220·00	235·00
» » konf.	40·00	60·00	75·00	85·00	100·00	125·00	165·00	135·00	130·00	140·00
2. Vinteröverrock, beställd . .	70·00	95·00	110·00	125·00	150·00	190·00	245·00	215·00	210·00	225·00
» konfektion .	40·00	60·00	70·00	80·00	95·00	120·00	155·00	130·00	125·00	135·00
3. Bomullsskjorta	2·00	3·00	3·75	4·25	6·00	7·00	9·00	7·50	7·00	7·00
4. Ylletröja	3·50	6·50	8·50	9·75	12·00	13·75	18·00	15·00	13·50	13·50
5. Yllekalsonger	3·50	6·50	8·25	9·50	11·75	13·75	17·00	15·00	13·50	13·75
6. Yllestrumpor	1·25	2·50	2·75	3·50	4·40	5·50	6·50	5·00	4·50	4·85
7. Arbetsblus	2·15	—	—	—	—	—	—	—	7·35	7·25
C) *Skodon:*										
1. Kängor, smorläder	9·50	16·50	19·50	22·50	26·00	28·00	33·00	31·00	29·50	32·00
2. Stövlar	16·50	31·50	36·50	40·00	54·00	60·00	75·00	65·00	58·50	64·00
3. Kängor av boxkalv, mans- .	13·00	19·50	23·50	28·00	34·00	39·00	45·00	40·00	38·50	42·00
» » » dam- .	11·50	17·00	21·00	25·00	31·00	36·00	43·00	37·50	36·00	39·00
» » » barn- .	7·00	10·50	12·50	14·50	17·50	19·25	22·00	17·50	16·75	17·75
4. Halvsulning och klackning .	3·50	5·50	6·50	6·75	7·25	8·25	9·00	9·50	9·50	10·00

medelgoda kvaliteter. På grund av den särskilt under de sista krigsåren synnerligen kännbara bristen å vissa beklädnadsartiklar har det varit förenat med stora svårigheter att alltid erhålla noteringar å samma kvaliteter, som tidigare prisuppgifter avsett. Givetvis hava därför vissa ojämnheter ej kunnat undvikas, men då uppgifterna inhämtats från så många olika orter, torde de kunna anses tillsamman giva en ganska tillfredsställande bild av vid resp. undersökningstillfällen rådande prisläge.

Som framgår av ovanstående tabell, ägde en utomordentligt stor och omfattande prisstegring rum å de olika slagen av beklädnadsartiklar från krigets början fram till slutet av 1918. Vapenstilleståndets inträdande och de i samband därmed väsentligt förbättrade importmöjligheterna medförde emellertid, att prisstegringen avstannade och efterföljdes av ett för vissa av ovanstående artiklar ganska markerat prisfall. Under sensommaren har en ny tendens till prisstegring gjort sig märkbar. Vid det sista undersökningstillfället, den 1 oktober, har sålunda konstaterats tydligt ökade medelpriser för flertalet av ifrågavarande artiklar.

Att på ett fullt tillförlitligt sätt konstatera, i vilken grad prisstegringen för beklädnadsartiklar inverkat på hithörande utgifter för det enskilda hushållet, är givetvis mycket vanskligt, då man icke i detalj känner, i vilken utsträckning de olika artiklarna ingå i en normalbudget. Med ledning av de siffror, som sammanställts i ovanstående tabell, synes man dock vara berättigad att draga den slutsatsen, att utgifterna för kläder och skodon, under förutsättning att vederbörande hushåll sökt i görligaste mån bibehålla samma standard, stigit från juli 1914 till december 1916 med c:a 60 %, till januari 1918 med c:a 150 % och till den 1 oktober 1918, vid vilken tid stegringen nådde sin kulmen, med c:a 250 %, samt att dessa utgifter numera (omkring den 1 oktober 1919) ställa sig i genomsnitt minst 230 % högre än före krigsutbrottet (jfr tabellen å sid. 1039). Ändock torde, såsom ovan antytts, uppgifterna i en del fall avse försämrade kvaliteter.

Levnadskostnadernas allmänna förskjutningar under kristiden.

Det må noga observeras, att ovan sid. 1035 angivna procentuella stegring endast avser den förhöjning, som drabbat priserna å livsmedel, lyse och bränsle. För att däremot få en fullständig bild av fördyringens inverkan på en familjs hela utgiftsstat måste tydligen undersökningen utsträckas till att omfatta även övriga i budgeten ingående poster, såsom hyra, skatter, kläder m. m., vilka utgiftsposter förete delvis väsentligt andra prisrörelser.

Här nedan lämnad redogörelse rörande levnadskostnadernas allmänna stegring under kristiden, vilken utgör en komplettering till tidigare (fr. o. m. år 1918 regelbundet kvartalsvis) utförda beräkningar, avser prisläget vid tiden omkring den 1 oktober 1919.

Till utgångspunkt för beräkningarna har som bekant valts en normalfamiljs (man, hustru och två barn) budget före kriget, slutande på en total utgiftssumma av c:a 2 000 kr. per år. Denna budget har uppdelats på olika huvudposter i enlighet med resultaten av 1913—1914 års levnadskostnadsundersökning. Därefter har på samma sätt som förut (se Soc. Medd., årg. 1918, sid. 188—189) utgiftsstegringen beräknats för varje särskild huvudpost under förutsättning att förbrukningen varit i stort sett oförändrad, alltså med bortseende från de omläggningar av och inskränkningar i förbrukningen, vilka givetvis framkallats av dyrtiden och även kunnat konstateras genom socialstyrelsens särskilda dyrtidsundersökningar (jfr artiklarna »Dyrtidens inverkan på livsmedelsförbrukningen» i häfte 12, årg. 1916, »Livsmedelsförbrukningens omläggning under kristiden» i häfte 10, årg. 1917 och häfte 11, årg. 1918 samt »Levnadskostnader och levnadsstandard under kristiden» i häfte 5, årg. 1919 av Soc. Medd.).

Det må påpekas, att de i det följande gjorda beräkningarna grunda sig på uppgifter, inhämtade från styrelsens ombudsorter, och följaktligen representera förhållandena i städer och stadsliknande samhällen.

I efterföljande tablå lämnas en översikt över resultatet av de hittills verkställda undersökningarna, varvid jämte de absoluta talen för de olika tidpunkterna även angivas indextal, beräknade med utgångspunkt från 1914 års siffra, som satts lika med 100. I tablån har även upptagits den procentuella stegring, som levnadskostnaderna varit underkastade sedan det tillfälle, då undersökning rörande ifrågavarande spörsmål sist ägt rum.

	Årsbudget				Beräknad årsbudget							
	1914 (mitten)	1916 (dec.)	1917 (maj)	1917 (sept.)	1918 (jan.)	1918 (omkr. 1 april)	1918 (omkr. 1 juli)	1918 (omkr. 1 okt.)	1919 (omkr. 1 jan.)	1919 (omkr. 1 april)	1919 (omkr. 1 juli)	1919 (omkr. 1 okt.)
Kronor	2 000	2 784	3 037	3 318	3 835	4 058	4 389	4 849	5 334	5 306	5 147	5 147
Indextal . . .	100	139	152	166	192	203	219	242	267	265	257	257
Procentuell förskjutning sedan föregående undersökningstillfälle	—	39	9	9	16	6	8	10	10	: 0·5	: 3	—

Det förtjänar än en gång framhållas, att förestående siffror framräknats under förutsättning av en i huvudsak oförändrad levnadsstandard och att sålunda de besparingar och omläggningar i hushållningen, som överallt i större eller mindre utsträckning kunnat och givetvis även måst göras, här äro lämnade utom räkningen.

Enligt ifrågavarande beräkningar utgör den allmänna stegringen av levnadskostnaderna för en normalfamilj med en årsbudget före kriget av 2 000 kr. c:a 157 % och kan sålunda betecknas med indextalet 257. Då indexsiffran även vid föregående undersökningstillfälle den 1 juli var 257, framgår härav, att levnadskostnaderna under kvartalet varit oförändrade. Sedan årsskiftet,

då indextalet var 267, har däremot en nedgång på c:a 3·5 % ägt rum. Med utgångspunkt från decembersiffran 1916, kr. 2 784, utgör stegringen till 1 oktober 1919 c:a 85 %, medan den från januari 1918 uppgår till 34 % och från 1 juli samma år till 17 %.

Som tidigare i Sociala Meddelanden framhållits (se t. ex. häfte 1918: 2, sid. 188—189), torde de ovan angivna indextalen få betecknas såsom *minimiiffror*. Särskilt gäller detta de sista krigsåren, då de alltmera omfattande ransoneringsåtgärderna och maximipriserna å ett flertal för hushållsbudgeten synnerligen viktiga varuslag gjorde det allt vanskligare att på samma tillförlitliga sätt som under krisens första skede mäta levnadskostnadernas förändringar och anställa jämförelser härutinnan med förhållandena under föregående år. I samma mån som förhållandena å varumarknaden återgå till normalt läge, synas emellertid beräkningarna med allt större exakthet lämna ett mått på det enskilda hushållets utgifter.

Storleken av den procentiska ökningen av *årsbudgetens särskilda huvudposter*, beräknade enligt prisförhållandena vid tiden före krigets utbrott (mitten av år 1914) och vid tidpunkterna för resp. levnadskostnadsberäkningar, belyses genom följande översikt:

	1914 (mitten)	1916 (dec.)	1917 (maj)	1917 (sept.)	1918 (jan.)	1918 (omkr. 1 april)	1918 (omkr. 1 juli)	1918 (omkr. 1 okt.)	1919 (omkr. 1 jan.)	1919 (omkr. 1 april)	1919 (omkr. 1 juli)	1919 (omkr. 1 okt.)
Födo- och njutningsämnen	100	152	174	180	214	229	258	281	323	327	318	311
Bostad	100	108	108	112	112	112	112	112	120	120	120	130
Bränsle och lyse	100	168	190	240	275	280	286	305	381	367	326	294
Beklädnad	100	160	170	210	250	270	295	350	350	320	310	330
Skatter	*100*	*109*	*109*	*109*	*109*	*114*	*114*	*114*	*114*	*160*	*160*	*160*
Övriga utgifter	100	125	130	150	175	185	195	220	225	215	210	215
Summa utgifter	**100**	**139**	**152**	**166**	**192**	**203**	**219**	**242**	**267**	**265**	**257**	**257**

Som ovan framhallits, har indextalet för de totala levnadskostnaderna under tredje kvartalet 1919 bibehållits fullt oförändrat. Att slutsiffran förblivit oförändrad, innebär emellertid icke, att de vid beräkningen av densamma medtagna posterna också skulle kvarstå orubbade. Tvärtom har, såsom ock framgår av ovanstående tabell, beträffande så gott som samtliga huvudposter inträffat ganska betydande förskjutningar, ehuru vid den slutliga beräkningen ökningar och sänkningar tagit ut varandra.

Med avseende å sättet för beräkningen av de särskilda posterna hänvisas till föregående redogörelser i Sociala Meddelanden (t. ex. årg. 1918: 2, sid. 188—189). Dock ma särskilt framhållas följande.

Prisuppgifterna på födo- och njutningsämnen samt bränsle och lyse äro de i följande tabell sid. 1044—1045 angivna och för september månad insamlade. Som i denna redogörelse förut omtalats, hava båda dessa huvudposter under kvartalet visat en nedåtgående tendens. Vad beträffar stegringen av bostadshyrorna, så har denna, enligt vad som framgått av upp-

gifter från ett flertal hyresnämnder i riket, sedan föregående undersökningstillfälle ökats med ytterligare 10 %, vadan den totala genomsnittliga stegringen sedan 1914 belöper sig till 30 %. Beklädnadspostens stegring har beräknats med ledning av de prisuppgifter å vissa slag av tyger, garner, kläder och skodon, vilka inhämtats genom socialstyrelsens ombud. En närmare redogörelse angående prisrörelsen å till denna huvudpost hörande artiklar har lämnats å sid. 1036—1037. Under hänvisning härtill må blott påpekas, att de erhållna procentsiffrorna för beklädnadskontots stegring givetvis endast äro uppskattade medeltal, som, särskilt beträffande de sista krigsåren med hänsyn till då inträffade kvalitetsförsämringar, nog måste betecknas såsom något för låga. I fråga om skatterna avse uppgifterna de belopp, som skola erläggas under 1919. Som synes undergick skatteposten vid undersökningstillfället den 1 april detta år en synnerligen markerad stegring, vilken har sin förklaring ej blott av de företagna förhöjningarna i skattesatserna till såväl kommun som landsting utan även därav att man från och med denna undersökning ansett sig böra vid ifrågavarande beräkningar taga hänsyn jämväl till den allmänna stegringen av inkomsterna, som ägt rum under åren 1917 och 1918. Vad slutligen beträffar posten »övriga utgifter», så har stegringsprocenten beräknats på grundval av uppgifter från ledande firmor samt med hänsyn till den betydelse, som hithörande utgiftsposter beräknas hava i en normalfamiljs budget. Sistnämnda huvudpost visar i jämförelse med föregående undersökningstillfälle någon stegring, vilket står i samband med under kvartalet vidtagna förhöjningar å järnvägs och spårvägstaxor, telefonavgifter, porton m. m.

* * *

I detta sammanhang torde även de uppgifter rörande *inackorderingspriser för arbetare*, som årligen införskaffas från socialstyrelsens ombudsorter, förtjäna att anföras till ytterligare belysning av dyrtidens inverkan på levnadskostnaderna. Medelpriset per vecka för privat inackordering för arbetare utgjorde i genomsnitt för samtliga orter:

	Åren						
	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Endast måltider	8·98	9·47	10·06	12·21	14·24	22·61	25·68
Måltider och husrum . . .	12·21	12.55	13·52	15·34	18.28	27·42	31·48

Sättas inackorderingspriserna för år 1913 lika med 100, erhållas följande stegringstal:

	Åren						
	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919
Endast måltider	100	105	112	136	159	252	286
Måltider och husrum . . .	100	103	111	126	150	225	257

Från år 1913 till år 1919 har, som man finner, inackorderingspriserna stigit i genomsnitt med 186 % för endast måltider och med 157 % för måltider och husrum. Dessa siffror visa en ganska god överensstämmelse med de vid socialstyrelsens levnadskostnadsindexberäkningar erhållna stegringstalen för motsvarande budgetsposter (jfr tabelleran å sid. 1035 och 1039). Såsom i det föregående omtalats, har nämligen stegringen för livsmedel, lyse och bränsle från krigsutbrottet till tiden omkring 1 oktober 1919 beräknats till c:a 209 %. Nyssnämnda budgetsposter och bostadshyra giva tillsammantagna en stegring av c:a 167 %.

Utgifter för livsmedel, lyse och bränsle åren 1914—1919 för en normalfamilj med en utgiftsstat år 1914 av ca 2 000 kronor.

Juli 1914 = 100.

Ort	1914		1915	1916	1917	1918		1919			Aug.	Sept.
	Juli	2:dra halv-året				1:sta halv-året	2:dra halv-året	1:sta kvar-talet	2:dra kvar-talet	3:dje kvar-talet		
Stockholm	100	106	124	140	178	253	319	352	342	319	321	319
Södertälje	100	108	124	141	178	246	306	337	332	313	319	310
Uppsala	100	109	126	143	187	250	312	348	343	328	330	327
Nyköping	100	105	121	138	182	243	296	343	329	300	300	297
Eskilstuna	100	106	121	136	183	243	294	334	332	305	304	303
Linköping	100	106	125	142	187	242	299	341	332	308	311	306
Norrköping	100	106	122	137	178	239	292	333	324	299	301	298
Motala	100	106	127	146	192	251	311	350	338	317	320	316
Jönköping	100	104	122	140	183	245	297	333	332	315	317	316
Växjö	100	104	121	140	176	231	287	323	316	302	303	300
Kalmar	100	104	122	138	182	237	289	326	312	297	295	295
Västervik	100	103	117	138	178	236	288	317	310	293	293	292
Visby	100	104	117	134	171	223	273	311	300	289	289	288
Karlskrona	100	106	125	140	179	236	282	323	314	293	294	292
Kristianstad	100	108	128	143	186	254	306	335	328	302	306	299
Malmö	100	106	125	146	188	259	308	342	331	306	307	302
Lund	100	105	125	141	189	259	305	337	319	306	310	304
Landskrona	100	108	127	145	192	259	308	345	335	312	309	313
Hälsingborg	100	105	123	140	186	260	306	340	327	304	302	302
Ystad	100	105	125	141	184	255	303	336	318	296	297	296
Halmstad	100	106	125	140	181	244	301	331	316	297	297	292
Göteborg	100	104	125	143	190	264	312	352	346	312	310	311
Lysekil	100	103	117	135	177	235	284	320	316	287	296	290
Vänersborg	100	104	122	143	183	246	303	346	336	308	307	309
Borås	100	107	125	143	184	247	298	334	331	304	303	304
Tidaholm	100	104	123	142	177	234	290	331	317	303	303	301
Karlstad	100	108	122	141	182	245	302	341	338	317	320	316
Örebro	100	107	124	140	183	239	295	331	324	304	304	305
Kopparberg	100	105	119	139	179	240	295	337	333	313	315	311
Västerås	100	105	122	142	184	244	302	345	344	319	320	315
Falun	100	105	120	139	180	239	300	343	334	313	318	309
Domnarvet o. Borlänge	100	105	123	142	188	247	314	354	345	320	326	314
Ludvika	100	104	119	139	182	247	303	345	344	323	325	325
Gävle	100	107	121	140	182	244	302	341	338	319	315	321
Söderhamn	100	107	123	141	185	252	310	347	344	327	329	325
Sundsvall: staden	100	105	120	144	185	251	313	347	339	331	334	333
sågverksdistriktet	100	104	117	142	187	246	313	344	334	324	325	325
Nyland	100	104	114	138	180	229	296	324	323	308	313	303
Östersund	100	105	118	139	179	243	299	331	319	310	312	312
Umeå	100	104	117	139	184	235	294	332	322	312	315	312
Luleå	100	105	118	138	186	246	309	340	329	323	325	323
Boden	100	107	121	141	188	252	316	352	342	328	330	327
Malmberget o. Gällivare	100	105	113	129	171	230	298	337	333	319	322	316
Kiruna	100	104	113	128	169	230	295	332	330	323	326	322
Samtliga orter	**100**	**105**	**121**	**139**	**181**	**241**	**299**	**335**	**328**	**310**	**313**	**309**

Utgifter för livsmedel, lyse och bränsle åren 1913—1919 för en normalfamilj med en utgiftsstat år 1914 av ca 2 000 kronor.

Den genomsnittliga utgiftssumman för samtliga orter (»riksmedeltalet») = 100

Ort	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1918				1919		
							1:sta kvartalet	2:dra kvartalet	3:dje kvartalet	4:de kvartalet	1:sta kvartalet	2:dra kvartalet	3:dje kvartalet
Stockholm	111	111	113	111	109	118	113	120	121	117	117	116	114
Södertälje	103	105	105	104	101	105	105	104	105	106	103	104	103
Uppsala	100	101	102	101	102	102	101	102	102	103	102	103	104
Nyköping	97	97	97	97	98	97	98	98	95	98	100	98	94
Eskilstuna	99	101	101	99	102	100	102	102	98	100	101	102	99
Linköping	97	97	100	99	100	97	98	97	96	99	99	99	97
Norrköping	100	102	104	101	102	101	102	102	99	102	102	102	99
Motala	92	93	96	97	98	96	96	96	95	97	96	95	94
Jönköping	99	97	97	97	98	97	98	99	96	97	96	98	98
Växjö	95	94	95	96	93	92	90	92	91	92	92	92	93
Kalmar	97	95	97	95	97	93	95	93	93	93	93	91	92
Västervik	97	96	95	97	97	95	96	96	95	95	93	93	93
Visby	100	99	97	97	95	92	93	93	91	93	93	92	94
Karlskrona	99	99	101	99	97	94	97	96	93	93	95	95	93
Kristianstad	94	94	98	95	95	96	97	97	95	94	92	93	90
Malmö	100	100	103	105	105	105	108	107	104	103	102	101	99
Lund	97	97	99	97	101	100	104	102	99	98	97	94	95
Landskrona	97	95	99	99	101	100	102	101	99	97	98	97	95
Hälsingborg	96	95	97	96	99	101	104	103	99	98	97	96	94
Ystad	97	95	98	96	97	98	102	100	97	96	95	92	91
Halmstad	99	97	99	97	96	97	96	99	97	97	95	93	92
Göteborg	102	100	105	105	107	109	112	112	107	106	108	108	103
Lysekil	102	101	100	101	101	100	102	100	98	99	99	100	96
Vänersborg	99	97	98	100	99	99	100	99	99	99	101	100	97
Borås	97	97	100	100	99	98	99	100	96	98	97	98	95
Tidaholm	94	94	96	97	93	92	91	93	92	92	94	92	93
Karlstad	101	101	100	101	100	101	101	101	100	101	101	102	102
Örebro	100	100	101	100	100	98	98	98	97	99	98	98	97
Kopparberg	96	95	95	96	96	96	97	96	94	97	98	98	98
Västerås	98	98	99	100	100	100	99	100	99	100	101	103	101
Falun	101	100	100	100	101	101	100	100	101	102	103	103	102
Domnarvet o. Borlänge	94	94	96	97	98	98	98	96	99	100	100	100	98
Ludvika	98	97	96	98	99	100	101	100	99	101	101	103	102
Gävle	102	102	101	102	102	102	102	103	102	102	103	103	104
Söderhamn	100	101	101	101	102	103	104	104	103	103	103	104	105
Sundsvall: staden	110	108	106	111	110	112	113	111	111	113	111	111	115
sågverksdistriktet	104	102	99	105	107	107	104	106	108	108	106	105	108
Nyland	106	105	98	104	104	102	100	99	105	103	102	103	104
Östersund	109	108	106	109	108	109	111	108	110	108	108	106	109
Umeå	105	103	99	102	104	100	100	99	99	102	101	101	103
Luleå	104	104	102	104	108	108	107	106	110	107	106	105	109
Boden	102	103	102	103	107	107	106	107	109	107	107	107	108
Malmberget o. Gällivare	110	111	103	103	105	109	105	107	111	111	112	113	114
Kiruna	113	110	104	104	105	109	106	108	112	110	111	113	117
Samtliga orter	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**

Medelpris per år (1908—1918) och per månad

Obs.! Siffrorna för åren 1908—1909 angiva medelpris för 28 orter, för

	Varuslag	Kvantitet	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916
			öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre
1	Mjölk: oskummad	l.	14	14	14	14	14	14	15	16	19
2	handskummad	»	7	7	7	7	8	8	8	9	10
3	separerad	»	—	—	5	5	6	6	6	7	8
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	226	220	222	228	237	286	239	292	*310
5	mat- (lands-)	»	204	198	200	205	214	213	218	260	295
6	Ost: helfet, okryddad	»	—	—	150	151	156	164	162	197	257
7	halvfet, »	»	119	116	114	111	115	121	119	149	191
8	skummjölks-, »	»	—	—	49	48	51	58	60	82	127
9	Margarin: högsta kvalitet	»	164	159	169	152	157	—	—	—	—
10	lägsta »	»	119	116	125	116	122	—	—	—	—
11	växtmargarin	»	—	—	—	126	132	185	144	170	216
12	Ägg: svenska, färska	tjog	148	151	149	149	161	159	171	198	237
13	» konserverade	»			134	128	139	137	151	169	204
14	Potatis: gammal	hl.	—	—	—	—	—	—	—	—	526
15	»	5 l.	32	28	27	29	32	28	30	36	33
16	färsk	»			76	48	49	46	80	87	76
17	Ärter, gula	kg.	30	28	29	29	30	31	35	57	55
18	Bruna bönor	»	42	41	46	47	53	48	49	75	111
19	Mjöl: vete-, svenskt, bästa sort [9]	»	31	33	32	30	31	31	33	40	*38
20	råg-, » » »	»	23	22	20	20	22	22	28	32	*29
21	rågsikt-, » » »	»	29	28	26	25	27	27	29	39	*34
22	Gryn: havre- (ångpreparerade)	»	[1] 33	[1] 33	34	32	36	36	42	52	50
23	ris-, bästa sort svenska (»R. T.»)	»	[2] 59	[2] 60	39	39	40	41	41	46	52
24	Rågbröd: hårt (spis-), grovt	»	41	40	40	39	41	41	43	54	53
25	mjukt, limpa, söt	»	39	39	39	37	38	38	40	48	49
26	» » sur	»	28	28	28	27	29	30	31	38	38
27	Vetebröd: skorpor, runda, ordinära [10]	»	78	74	76	74	76	76	78	88	90
28	mjukt, billigaste sort: bakat med vatten [10]	»	51	53	45	44	45	43	46	53	54
29	» » » mjölk [10]	»			61	60	61	60	61	67	66
30	Nötkött, färskt: stek	»	109	104	98	96	111	122	116	140	198
31	soppkött	»	91	85	78	78	91	100	95	119	169
32	Kalvkött, stek: gödkalv	»	122	120	117	116	128	131	130	154	203
33	spädkalv	»	66	63	60	58	65	72	70	87	122
34	Fårkött: färskt, stek	»	125	121	118	115	124	133	130	158	215
35	salt, svenskt	»	—	—	103	102	105	114	118	139	194
36	Renkött, färskt, stek	»	—	—	—	—	—	119	121	140	184
37	Fläsk: färskt (sidfläsk)	»	114	121	129	120	123	133	129	191	233
38	salt, svenskt »	»	121	127	138	129	129	140	137	198	246
39	» amerikanskt	»	121	128	149	139	136	—	—	—	—
40	Fisk, färsk: abborre	»	—	—	—	—	—	75	76	80	99
41	gädda	»	—	—	—	—	—	108	110	117	149
42	sill	»	28	28	31	31	32	34	35	45	68
43	strömming	»	37	37	36	36	36	38	39	43	56
44	torsk	»	—	—	—	—	—	55	57	62	82
45	rödspotta (»spätta»)	»	81	79	80	79	77	79	81	89	123
46	salt: sill, prima	»	38	37	[3] 39	[3] 39	[3] 41	[3] 45	45	57	97
47	strömming	»	25	23	23	25	25	30	31	36	61
48	kabeljo av långa med fenor o. stjärt	»	60	61	54	51	52	56	58	72	111
49	» » » rundskuren	»			—	—	—	76	77	91	139
50	Kaffe (obränt), prima Santos	»	[4] 116	[4] 115	125	155	176	170	159	161	209
51	Socker, bit-	»	66	67	71	69	72	67	65	66	*68
52	Salt (matsalt)	»	—	—	—	—	—	—	10	10	13
53	Svagdricka	l.	—	—	6	6	6	6	6	7	8
54	Fotogen, Water White	»	[5] 18	[5] 18	17	15	17	20	21	23	27
55	Ved: björk- osågad, hemkörd (pr »storfamn»: 2·5 × 1·6 × 0·89 m. = 3·56 kbm.)	famn	2680	2520	2280	2280	2360	2560	2630	2890	3810
56	barr-	»	2140	2020	1810	1810	1880	2040	2110	2310	3060
57	Bränntorv	100 kg.	[6] 80	[6] 74	187	185	187	196	220	290	385
58	Kol: antracit- (»valnöt») hemkörd	hl.	388	376	378	378	397	401	411	531	717
59	eng. hushålls- (fyrkol) hemkörd	»	—	—	—	—	—	234	242	367	548
60	Koks: gasverks- (okrossad) hemkörd	»	139	134	130	132	155	165	157	211	292
61	eng. kamin- » hemkörd	»	—	—	159	156	177	189	190	248	339

[1]) Uppgifterna avse *ej* ångpreparerade gryn. — [2]) Uppgifterna avse »risgryn, bästa sort». — [3]) Upp- [5]) Uppgifterna avse »prima fotogen». — [6]) Uppgifterna avse hl.: vikten av 1 hl. torv är 40 à 50 kg. — [7]) Upp- och för sept. tre orter. — [8]) Uppgifterna avse för aug. och sept. 1918 en ort, för okt. två, för nov. fyra samt för dec. liga regleringen av brödsäd rena vetebrödstyper utan inblandning av rågmjöl ej saluföras, avse de meddelade pri- — * Maximipris. — ** Eljest fastställda pris. — (Maximipris har varit rådande å *socker* sedan den 1 juli 1919, å *bröd* under tiden 4 jan. 1917—24 febr. 1919, å *kaffe* från febr. 1917 t. o. m. juni 1919, å *ärter* och å *potatis* (gammal) under tiden 16 april 1917—5 maj 1919, å *ost* under tiden 21 aug. 1917—23 april 1919, 19 mars 1918—17 april 1919. *Fläsk* kan anses hava varit underkastat statsreglering under tiden dec. 1917—19

(aug. 1918—sept. 1919) för samtliga orter.

åren 1910—1912 för 39 orter och för åren 1913—1919 för 44 orter.

1917	1918	Aug. 1918	Sept. 1918	Okt. 1918	Nov. 1918	Dec. 1918	Jan. 1919	Febr. 1919	Mars 1919	April 1919	Maj 1919	Juni 1919	Juli 1919	Aug. 1919	Sept. 1919	
öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	
25	× 38	× 38	× 39	× 39	× 46	× 46	× 47	× 47	× 47	48	51	49	46	47	46	1
15	× 24	× 24	× 25	× 24	× 29	× 29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
12	× 19	× 19	× 19	× 20	× 23	× 23	× 23	× 23	× 23	24	25	24	22	22	22	3
× 401	× 587	× 540	× 588	× 724	× 725	× 726	× 725	× 725	× 725	832	776	739	708	698	668	4
× 358	× 546	× 480	× 540	× 722	× 724	× 723	× 724	× 724	× 723	832	794	732	692	700	668	5
× 305	× 372	× 330	× 330	× 460	× 515	× 515	× 515	× 515	× 516	× 516	761	727	703	682	662	6
× 234	× 332	× 290	× 290	× 410	× 485	× 485	× 485	× 485	× 486	× 485	561	539	525	525	508	7
× 167	× 220	× 190	× 190	× 260	× 335	× 335	× 335	× 335	× 335	× 335	373	374	373	239	325	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
—	—	—	—	—	—	—	—	× 474	× 474	× 475	× 474	466	445	410	396	11
348	725	736	795	904	1006	1121	1126	812	610	516	496	526	544	582	594	12
307	615	[7] 600	—	[7] 856	949	1049	1061	[7] 755	[7] 623	[7] 547	—	—	—	—	[7] 600	13
× 955	× 1200	—	—	× 1655	× 1581	× 1816	× 1781	× 1936	× 2198	× 2003	1134	877	687	—	785	14
× 58	× 68	—	× 92	× 82	× 85	× 90	× 92	× 97	× 100	× 101	75	54	46	—	53	15
146	237	132	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	143	61	—	16
× 63	× 66	× 62	× 62	× 63	× 80	× 81	× 81	× 81	× 80	× 81	81	81	81	81	80	17
199	× 173	× 142	× 142	× 141	× 250	× 250	× 250	× 250	× 250	× 250	239	242	220	203	197	18
× 42	× 50	× 43	× 43	× 73	× 73	× 73	× 73	× 73	× 78	× 73	× 73	× 73	× 73	× 73	77	19
× 36	× 41	× 37	× 37	× 56	× 56	× 56	× 56	× 56	× 56	× 56	× 56	× 56	× 56	× 56	56	20
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	× 73	× 73	× 73	× 73	× 73	73	21
× 68	× 82	× 79	× 80	× 80	× 100	× 100	× 101	× 101	× 101	× 101	× 100	101	100	98	97	22
× 75	× 73	× 71	—	—	× 72	× 90	× 90	× 90	× 91	× 82	× 82	83	84	85	151	23
× 62	× 73	× 68	× 69	× 88	× 88	× 90	× 91	× 90	91	92	93	94	97	99	101	24
× 60	× 75	× 73	× 74	× 89	× 90	× 92	× 92	× 93	94	94	94	95	97	97	99	25
× 45	× 49	× 46	× 46	× 59	× 59	× 61	× 62	× 62	63	63	63	63	63	63	64	26
× 117	× 180	× 182	× 182	× 205	× 208	× 228	× 228	× 226	225	229	226	233	234	235	234	27
× 68	× 88	× 85	× 84	× 102	× 104	× 114	× 114	× 115	115	116	115	116	117	118	119	28
× 83	× 144	× 145	× 145	× 166	× 168	× 174	× 175	× 176	176	181	181	180	180	179	178	29
219	567	680	682	676	646	633	634	596	590	591	586	585	603	599	562	30
193	507	604	610	608	578	563	562	523	513	517	513	514	525	523	489	31
× 215	546	676	702	704	× 516	× 350	× 350	× 350	× 350	484	567	586	611	617	606	32
× 148	357	433	453	463	× 350	× 250	× 250	× 250	× 250	310	317	326	344	357	358	33
258	626	717	727	726	707	701	705	666	666	671	649	648	639	628	587	34
241	546	606	644	669	657	654	653	606	590	588	576	578	561	571	526	35
261	509	[8] 592	[8] 592	[8] 579	[8] 597	675	697	660	580	595	525	—	—	—	—	36
× 270	× 388	× 430	× 434	× 458	× 527	× 588	621	691	717	679	572	552	568	579	592	37
× 287	× 404	× 446	× 449	× 482	× 544	× 549	629	704	728	670	596	575	585	592	602	38
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	39
122	211	222	246	250	260	260	241	240	238	210	145	157	187	200	197	40
188	317	335	354	373	381	391	393	382	377	316	256	286	333	338	332	41
91	149	170	205	209	168	166	99	70	69	106	121	123	131	132	131	42
65	123	120	138	157	172	165	134	112	114	125	105	104	102	107	99	43
111	196	202	224	248	232	229	214	190	191	172	134	142	136	144	141	44
167	295	317	357	365	354	356	299	284	298	253	181	213	225	235	224	45
105	145	136	144	151	158	160	156	153	153	148	145	143	142	146	147	46
73	100	97	115	126	126	125	127	118	110	119	111	110	111	104	101	47
152	208	327	332	355	355	345	324	289	293	263	251	217	195	193	180	48
191	343	358	417	450	423	425	—	406	396	308	325	288	280	265	263	49
× 315	× 307	× 312	× 313	× 313	× 312	× 300	× 300	× 300	× 300	× 300	× 300	× 292	305	323	336	50
× 70	× 92	× 97	× 97	× 97	× 97	× 97	× 131	× 132	× 132	× 132	× 132	× 132	× 132	× 133	× 133	51
19	31	32	32	33	33	34	34	34	34	33	32	31	31	31	31	52
10	14	15	15	15	16	16	15	15	16	16	16	16	16	16	16	53
37	—	—	—	—	—	×× 101	×× 111	113	100	88	75	73	54	49	48	54
5520	7850	8090	8210	8270	8300	8360	8240	8090	7950	8000	7950	8010	7930	8070	8200	55
4500	6620	6880	6960	7020	7070	7030	6880	6740	6570	6590	6590	6570	6320	6570	6760	56
670	1035	986	923	980	1028	1017	1046	971	947	947	927	871	775	781	829	57
803	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	58
707	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	59
418	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60
521	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	61

gifterna för åren 1910—1913 avse sill av märket »K. K. K.». — [4]) Uppgifterna avse »brasilianskt» kaffe. — gifterna avse för juni 1918 tre, för juli och aug. två och för okt. fyra samt för febr. 1919 sju, för mars sex, för april två fem orter. — [9]) Uppgifterna avse 1917—aug. 1919 75 % utmalning. — [10]) Å de orter, där i samband med den stat serna från och med febr. 1917 sådana brödslag, som närmast motsvara de i varulistan angivna kvaliteterna. — 1916, å *mjöl* från den 27 nov. 1916 t. o. m. aug. 1919, å *smör* från slutet av år 1916 till den 17 april *bruna bönor* under tiden 27 mars 1917—mitten av april 1919, å *gryn* från april 1917 till mitten av maj 1919, å *kalvkött* under tiden 19 maj—17 sept. 1917 och 22 nov. 1918—17 april 1919 samt å *mjölk* under tiden jan. 1919 och *margarin* under tiden febr.—26 maj 1919.)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Varuslag	Kvantitet	Stockholm			Södertälje			Uppsala		
			Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.
			Medelpris								
1	Mjölk: oskummad	l.	51	53	53	48	52	52	47	47	47
2	handskummad	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	separerad	»	—	—	—	22	26	26	23	23	23
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	685	675	657	697	718	685	750	771	732
5	mat- (lands-)	»	637	612	591	705	700	675	687	728	688
6	Ost: helfet, okryddad	»	740	711	685	700	688	625	750	725	675
7	halvfet, »	»	582	584	579	550	550	450	633	630	585
8	skummjölks-, »	»	400	375	367	—	—	—	425	300	350
9	Margarin, växt-	»	440	419	397	460	423	415	453	434	415
10	Ägg: svenska, färska	tjog	597	677	687	602	660	587	498	540	598
11	» konserverade	»	—	—	—	—	—	—	—	—	550
12	Potatis: gammal	5 l.	40	—	66	45	—	53	45	—	61
13	»	hl.	—	—	—	—	—	—	700	—	933
14	färsk	5 l.	153	63	—	123	56	—	164	63	—
15	Ärter, gula	kg.	81	80	78	80	75	75	80	79	79
16	Bruna bönor	»	229	200	173	—	170	175	225	200	200
17	Mjöl: vete-, svenskt, bästa sort[2] ×	»	74	74	78	74	74	77	72	72	78
18	råg-, » » » ×	»	57	57	58	57	57	57	55	55	55
19	rågsikt-, » » » ×	»	74	74	74	74	74	74	72	72	70
20	Gryn: havre- (ångpreparerade)	»	100	99	96	100	100	100	100	100	100
21	ris-, bästa sort svenska	»	88	95	157	80	81	175	90	88	175
22	Rågbröd: hårt (spis-), grovt	»	103	104	104	101	103	103	102	104	103
23	mjukt, limpa, söt	»	120	120	119	108	108	108	97	98	98
24	» » sur	»	83	82	82	77	77	77	—	—	68
25	Vetebröd: skorpor, runda, ordinära	»	267	275	274	200	200	200	223	225	220
26	mjukt, bil- (bakat med vatten	»	153	153	153	123	123	123	125	128	125
27	ligaste sort) » » mjölk	»	224	225	223	182	182	154	185	190	185
28	Nötkött, färskt: stek	»	661	633	586	625	606	600	586	591	585
29	soppkött	»	553	532	474	455	469	450	475	475	479
30	Kalvkött, stek: gödkalv	»	729	718	691	607	631	594	562	556	576
31	spädkalv	»	426	427	430	230	246	292	379	369	375
32	Fårkött: färskt, stek	»	750	700	626	643	625	592	694	658	629
33	salt, svenskt	»	580	530	521	—	—	—	700	700	670
34	Renkött, färskt, stek	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35	Fläsk: färskt (sidfläsk)	»	634	652	706	559	613	581	591	588	587
36	salt, svenskt »	»	625	631	710	650	650	550	625	600	613
37	[1]) Fisk, färsk: abborre	»	218	233	219	185	169	142	187	233	222
38	gädda	»	412	428	409	375	400	367	352	375	389
39	sill	»	155	140	146	151	141	128	150	135	125
40	strömming	»	143	131	109	141	140	128	109	125	109
41	torsk	»	159	176	191	198	206	158	150	168	148
42	rödspotta (»spätta»)	»	246	239	218	270	238	233	268	296	294
43	salt: sill, prima	»	148	155	153	150	155	150	148	143	155
44	strömming	»	76	50	94	—	—	—	110	123	123
45	Kabeljo av långa med fenor o. stjärt	»	227	220	171	200	188	175	228	200	195
46	» » » rundskuren	»	—	—	—	—	—	—	325	263	240
47	Kaffe (obränt), prima Santos	»	337	346	337	335	350	350	300	350	350
48	Socker, bit- ×	»	*129	129	129	*132	133	132	*135	137	137
49	Salt (matsalt)	»	35	35	33	25	25	25	40	40	40
50	Svagdricka	l.	22	21	24	15	15	15	20	20	21
51	Fotogen, Water White	»	40	40	40	45	43	43	65	45	45
52	Ved: björk- (osågad, hemkörd (per »storfamn»: 2·5 × 1·6 ×	famn	9940	10700	10770	9250	9500	9500	9440	10150	10150
53	barr- × 0·89 m. = 3·56 kbm.)	»	7840	8010	8230	7250	7500	8000	8010	8010	8010
54	Bränntorv	100 kg.	1167	—	1167	—	1000	1167	825	825	825
55	Kol: antracit- (»valnöt»)	hl.	1561	1544	1496	1600	—	1700	1725	1700	1700
56	eng. hushålls- (fyrkol) hemkörd	»	1283	1342	—	—	—	—	—	—	—
57	Koks: gasverks- (okrossad) hemkörd	»	668	771	807	850	750	950	942	900	900
58	eng. kamin- »	»	725	—	1067	—	—	—	—	—	—

[1]) Prisuppgifter hava meddelats även å följande fisksorter, som kostat per kg.: för Uppsala under makrill 200 öre samt under sept. braxen 250, kolja 175 lake 250, vitling 80 och ål 400 öre; för Linköping, under aug. havslax 165, kolja 155, makrill 200, sjötunga 245, vitling 90 och ål 400—700 öre samt Norrköping under juli kolja 105 och vitling 60 öre, under aug. kolja 155 och vitling 70 öre samt under — * Kortransonering

12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	
Nyköping			**Eskilstuna**			**Linköping**			**Norrköping**			**Motala**			**Jönköping**			
Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	
M e d e l p r i s (ö r e)																		
42	42	42	42	42	42	41	41	41	42	42	42	41	41	41	43	43	43	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
20	20	20	20	20	20	20	20	20	21	21	21	20	20	20	—	—	—	3
680	684	660	700	681	650	676	711	669	726	705	674	680	690	657	704	720	701	4
662	686	623	707	705	658	659	713	660	695	685	650	650	668	637	622	667	619	5
750	700	683	800	750	700	750	700	695	725	750	700	600	600	600	632	630	620	6
533	533	500	700	600	575	575	529	514	550	615	550	467	483	500	400	—	—	7
450	450	—	—	—	300	450	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
450	395	379	440	395	395	450	400	392	440	440	393	448	400	398	464	424	400	9
495	507	541	550	564	579	487	502	542	580	570	607	500	530	531	551	579	636	10
—	500	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11
—	—	39	—	—	37	28	—	45	33	—	50	—	—	33	35	—	32	12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	450	—	625	700	—	—	13
122	40	—	90	39	—	113	47	—	110	50	—	135	34	—	218	34	—	14
79	80	78	80	80	80	80	80	80	80	80	75	80	80	79	80	80	80	15
175	170	—	200	200	200	188	175	175	170	170	—	218	204	203	225	200	200	16
72	72	74	73	73	77	72	72	74	72	72	75	72	72	74	72	72	78	17
55	55	54	56	56	57	55	55	53	55	55	55	55	55	55	55	55	58	18
72	72	70	73	73	73	72	72	70	72	72	72	72	72	70	72	72	75	19
98	96	96	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	97	100	100	100	20
—	—	170	80	80	180	80	80	172	80	100	175	80	80	163	80	—	170	21
93	93	95	92	89	89	95	105	110	90	90	90	103	104	105	114	119	123	22
105	105	105	101	101	101	93	92	92	101	101	102	94	100	120	100	100	100	23
72	72	—	72	72	72	77	77	77	80	80	80	75	75	80	—	—	—	24
220	220	226	250	250	250	200	200	200	250	250	250	196	196	200	200	200	200	25
123	123	120	122	122	122	108	108	108	124	126	126	125	128	180	108	108	108	26
159	158	—	184	184	184	155	155	155	185	190	190	175	170	180	185	185	185	27
520	498	492	624	622	622	620	602	546	631	639	526	666	646	556	632	602	554	28
410	435	422	547	525	546	557	548	497	574	579	476	562	547	508	580	550	500	29
630	638	625	731	651	682	640	647	628	701	732	700	627	624	589	591	589	551	30
303	302	300	487	460	458	320	380	379	—	—	—	343	320	350	351	352	351	31
608	—	589	768	731	708	665	641	585	715	713	668	671	640	597	600	589	537	32
—	525	550	—	—	—	550	564	514	500	550	450	500	550	500	—	—	500	33
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34
613	625	625	625	644	650	528	544	556	579	586	600	534	523	510	570	575	550	35
600	625	600	625	—	650	550	550	570	608	600	638	550	—	530	550	550	550	36
154	171	126	185	182	160	199	237	288	216	238	217	202	219	225	—	—	—	37
314	319	316	330	325	342	369	373	344	344	350	350	294	324	325	273	265	346	38
163	125	116	130	135	150	154	147	150	140	138	142	150	140	132	100	113	113	39
130	110	90	137	139	102	120	116	100	107	106	67	124	125	103	120	113	113	40
175	250	—	200	200	200	181	175	186	151	200	183	—	—	—	183	—	—	41
—	—	—	200	200	200	230	256	238	220	250	233	213	225	213	250	250	150	42
136	131	145	130	135	150	150	150	140	170	150	150	145	130	130	140	150	150	43
—	—	60	—	—	130	125	—	125	100	100	50	—	—	—	—	—	—	44
263	225	200	—	150	150	216	200	175	225	217	192	150	135	146	136	150	150	45
—	—	—	250	—	—	—	—	—	233	258	250	—	—	—	—	—	—	46
308	340	342	295	340	345	300	330	330	300	300	342	300	310	325	300	325	350	47
*134	134	134	*134	138	138	*131	131	131	*129	129	129	*133	133	133	*130	131	131	48
33	32	30	30	30	30	33	33	31	30	25	25	25	25	25	30	30	30	49
15	15	15	18	18	18	—	—	—	18	18	18	15	15	15	13	13	14	50
45	43	40	48	48	48	50	46	45	45	45	45	45	45	45	50	50	45	51
7770	6680	7080	8820	8820	8820	8190	8190	8190	8700	8700	9000	7180	7980	7980	8600	8530	8530	52
6000	5340	5520	6050	6210	6210	7400	7480	7480	7300	7300	7500	6380	6780	6780	6400	6870	7070	53
–	600	600	600	650	700	1140	1310	1433	550	550	600	—	—	—	—	—	—	54
2167	2333	2250	1800	1700	1650	—	—	1530	1500	1500	1500	—	1500	1550	—	—	—	55
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1200	1225	1425	—	—	—	—	—	—	56
875	875	780	—	—	—	1030	830	830	725	725	825	800	675	750	800	800	800	57
—	—	—	1000	900	1000	—	—	930	725	725	825	800	750	750	—	—	—	58

juli braxen 225, kolja 175, makrill 150, vindare 350 och vitling 100 öre, under aug. braxen 300 och ping under juli havslax 175, kolja 150, lake 150, makrill 195, sjötunga 225, vitling 95 och ål 500—700 under sept. havslax 200, kolja 165, makrill 200, sjötunga 250, vitling 115 och ål 400—500 öre; för sept. kolja 150 och vitling 80 öre. — ²) T. o. m. aug. 75 % utmalning. — × Maximipris (se noten sid. 1044—1045).

	1 Varuslag	2 Kvantitet	30 Växjö Juli	31 Växjö Aug.	32 Växjö Sept.	33 Kalmar Juli	34 Kalmar Aug.	35 Kalmar Sept.	36 Västervik Juli	37 Västervik Aug.	38 Västervik Sept.
			Medelpris (öre)								
1	Mjölk: oskummad	l.	38	38	38	41	42	39	41	41	41
2	» handskummad	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	» separerad	»	18	18	18	22	23	—	20	20	20
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	720	697	683	685	680	650	673	688	636
5	» mat- (lands-)	»	675	694	688	644	659	650	615	641	604
6	Ost: helfet, okryddad	»	—	700	683	700	690	693	725	650	650
7	» halvfet, »	»	575	550	533	—	500	500	—	—	—
8	» skummjölks-, »	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Margarin, växt-	»	430	395	385	440	395	395	467	400	403
10	Ägg: svenska, färska	tjog	479	491	498	481	497	545	515	516	513
11	» » konserverade	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Potatis: gammal	5 l.	—	—	55	50	—	43	35	—	48
13	»	hl.	—	—	—	—	—	800	—	—	—
14	» färsk	5 l.	138	50	—	111	40	—	143	52	—
15	Ärter, gula	kg.	80	80	80	80	80	80	80	80	80
16	Bruna bönor	»	250	250	250	225	225	225	—	175	166
17	Mjöl: vete-, svenskt, bästa sort[3]) ×	»	72	72	77	70	70	75	70	70	75
18	» råg-, » » » ×	»	55	55	55	53	53	53	53	53	54
19	» rågsikt-, » » » ×	»	72	72	73	70	70	70	70	70	70
20	Gryn: havre- (ångpreparerade)	»	100	100	100	97	89	90	100	100	100
21	» ris-, bästa sort svenska	»	80	80	150	80	80	149	84	—	150
22	Rågbröd: hårt (spis-), grovt	»	90	90	100	120	120	120	84	—	100
23	» mjukt, limpa, söt	»	77	77	87	83	83	83	85	85	85
24	» » » sur	»	55	55	63	55	55	55	55	55	55
25	Vetebröd: skorpor, runda, ordinära	»	200	200	250	200	200	200	200	200	200
26	» mjukt, bil- \ bakat med vatten	»	115	115	115	—	—	—	108	108	108
27	» ligaste sort / » » mjölk	»	172	180	180	143	143	143	154	154	154
28	Nötkött, färskt: stek	»	589	582	521	535	549	546	675	656	583
29	» soppkött	»	520	524	477	485	494	483	525	513	475
30	Kalvkött, stek: gödkalv	»	497	535	496	435	481	491	635	606	567
31	» spädkalv	»	350	350	352	—	—	—	425	406	400
32	Fårkött: färskt, stek	»	590	569	530	576	571	508	675	644	525
33	» salt, svenskt	»	600	550	513	600	600	—	500	500	500
34	Renkött, färskt, stek	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35	Fläsk: färskt (sidfläsk)	»	500	500	500	549	548	543	525	519	542
36	» salt, svenskt »	»	500	500	500	525	545	550	575	575	600
37	[1]) Fisk, färsk: abborre	»	204	218	226	192	250	—	101	132	111
38	» gädda	»	268	293	346	400	397	300	290	300	300
39	» sill	»	—	—	—	80	—	—	—	—	—
40	» strömming	»	104	125	110	103	110	106	96	73	50
41	» torsk	»	168	180	155	156	150	117	104	114	73
42	» rödspotta (»spätta»)	»	207	213	175	233	250	225	—	—	—
43	» salt: sill, prima	»	175	175	150	167	170	150	120	150	146
44	» strömming	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
45	Kabeljo av långa med fenor o. stjärt	»	180	180	180	280	200	200	—	—	—
46	» » » rundskuren	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
47	Kaffe (obränt), prima Santos	»	313	320	350	300	300	342	300	305	350
48	Socker, bit- ×	»	*128	128	128	*130	130	132	*136	136	136
49	Salt (matsalt)	»	30	30	30	35	34	30	33	30	28
50	Svagdricka	l.	17	17	17	17	17	17	15	15	15
51	Fotogen, Water White	»	75	60	50	43	40	38	50	37	40
52	Ved: björk- osågad, hemkörd (per »storfamn»: 2·5 × 1·6 × × 0·89 m. = 3·56 kbm.)	famn	6430	6500	6550	6670	6670	7290	6580	6580	6860
53	» barr-	»	5850	6000	5970	5580	5580	6200	5200	5170	5080
54	Bränntorv	100 kg.	500	500	500	—	—	—	—	—	—
55	Kol: antracit- (»valnöt») hemkörd	hl.	1500	1500	—	—	—	—	—	—	—
56	» eng. hushålls- (fyrkol) hemkörd	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
57	Koks: gasverks- (okrossad) hemkörd	»	1050	1050	—	—	—	—	830	830	830
58	» eng. kamin- » hemkörd	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—

[1]) Prisuppgifter hava meddelats även å följande fisksorter, som kostat per kg: för Växjö under aug. sjötunga 215 och ål 400 öre, under aug. kolja 140 och sjötunga 200 öre samt under sept. kolja 125 och tunga 290 och ål 400 öre, under aug. flundra 165, gös 500, hällefundra 400, kolja 125 och sjötunga 300 öre betalats för alved 71·20 kr. per famn. — [3]) T. o. m. aug. 75 % utmalning. — × Maximipris (se noten sid.

89	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	
Visby			**Karlskrona**			**Kristianstad**			**Malmö**			**Lund**			**Landskrona**			
Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	
Medelpris (öre)																		
43	43	43	40	38	38	38	38	36	42	42	40	42	42	38	40	40	40	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
20	20	20	20	20	20	—	—	—	18	18	15	21	21	15	16	16	16	3
672	654	612	682	664	616	654	638	583	666	623	608	654	623	587	679	653	620	4
618	631	606	647	623	583	619	618	563	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
700	687	700	750	725	750	730	730	690	750	725	725	655	667	632	743	725	700	6
500	475	500	583	—	575	510	560	550	550	550	550	450	550	450	450	—	—	7
—	—	—	—	—	—	250	330	320	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
466	395	390	425	395	375	404	390	380	395	395	375	425	399	370	405	396	375	9
495	553	521	459	505	505	490	535	520	548	581	580	484	550	608	533	581	567	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11
—	—	45	45	—	50	55	—	47	—	—	45	—	—	50	—	—	40	12
—	—	600	—	—	750	550	—	—	—	—	—	—	—	733	—	—	—	13
190	50	—	157	52	—	134	50	—	95	46	—	100	50	—	93	40	—	14
80	80	75	80	80	75	80	80	80	80	80	80	81	82	82	80	80	82	15
275	200	175	200	200	180	210	225	200	225	225	200	207	200	—	242	219	200	16
72	72	78	70	70	80	70	70	73	72	72	78	72	72	77	70	70	75	17
55	55	55	53	53	56	54	53	52	55	55	59	55	55	55	53	53	54	18
72	72	72	70	70	74	70	70	68	72	72	75	72	72	72	70	70	71	19
100	100	100	100	100	100	100	94	90	100	100	95	100	100	100	100	100	100	20
80	80	150	93	—	—	90	90	175	80	80	100	87	94	145	88	90	156	21
82	82	81	82	82	90	90	90	90	95	95	108	103	120	120	90	90	90	22
69	69	80	61	61	77	77	77	77	77	77	73	69	69	70	77	76	76	23
58	58	59	48	48	50	52	52	52	47	47	47	50	50	52	53	53	53	24
200	200	200	250	250	250	250	250	250	250	250	250	—	—	—	219	219	219	25
108	108	104	108	108	108	113	113	113	117	117	120	113	113	112	107	108	108	26
—	—	—	169	169	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27
533	551	528	585	580	560	575	563	513	610	588	558	600	600	561	591	589	535	28
488	500	478	533	530	510	516	513	463	545	500	492	500	500	467	538	555	487	29
522	567	528	577	600	583	541	585	572	610	600	592	600	600	667	694	688	679	30
—	—	—	380	410	410	277	340	343	380	375	383	350	350	400	366	372	377	31
562	568	488	617	606	563	580	605	590	750	—	—	600	600	558	670	680	665	32
550	—	500	550	580	530	—	—	—	—	—	—	—	—	—	650	700	650	33
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34
529	565	578	560	570	580	514	560	592	550	575	633	550	525	583	544	563	617	35
535	585	600	560	570	570	550	550	600	600	650	600	600	600	650	600	600	650	36
275	—	—	183	183	183	176	200	187	150	171	200	250	213	175	—	—	—	37
—	—	334	283	300	278	282	315	330	356	331	300	400	363	358	350	353	375	38
—	—	—	—	—	—	91	188	172	151	145	125	149	160	138	170	147	130	39
62	90	70	62	73	85	65	139	145	78	95	80	—	—	—	—	—	—	40
167	—	200	111	98	97	85	98	85	86	106	125	152	138	155	74	68	77	41
275	300	300	250	244	239	211	223	243	188	178	158	320	313	277	179	191	186	42
168	152	160	160	162	158	110	110	115	150	150	158	150	150	152	100	122	150	43
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	44
200	200	200	180	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	46
293	320	350	300	350	350	294	300	315	300	310	325	300	319	328	300	325	348	47
*132	132	132	*131	131	131	*127	128	128	*127	127	127	*127	127	127	*125	125	125	48
35	35	35	42	42	40	25	25	30	30	30	30	29	29	29	29	25	25	49
12	12	12	15	15	15	18	17	17	14	14	14	14	14	14	15	15	15	50
60	45	45	50	45	43	42	39	39	42	39	39	42	42	40	42	40	40	51
8770	8770	8770	6950	7490	7640	8190	8190	8190	12400	12400	12400	9410	10770	10770	10570	10570	10570	52
[2])6410	[2])6050	[2])6050	5500	—	—	—	6550	6550	11600	11600	11600	8380	9580	9580	9980	9980	9980	53
750	750	750	—	—	—	600	750	750	972	1000	917	854	812	812	690	—	917	54
—	—	—	—	—	—	—	—	—	2000	2000	1925	—	—	—	—	—	—	55
—	—	—	—	1150	—	—	—	—	1213	1375	1650	1050	1050	1300	1125	1125	1385	56
700	900	900	810	810	810	825	950	950	780	780	780	575	—	695	—	655	655	57
—	—	—	—	850	1033	—	—	—	725	800	825	738	700	750	900	775	850	58

karp 400, sjötunga 200, sutare 300 och tonfisk 150 öre; för Kalmar under juli flundra 300, makrill 200, sjötunga 200 öre; för Visby under juli flundra 160, hälleflundra 400, kolja 160, lax 600, makrill 200, sjösamt under sept. flundra 200, kolja 145, sjötunga 340 och ål 355 öre — [2]) I Visby har under kvartalet 1044—1045). — * Kortransonering.

1	Varuslag	2 Kvantitet	57 Hälsingborg Juli	58 Hälsingborg Aug.	59 Hälsingborg Sept.	60 Ystad Juli	61 Ystad Aug.	62 Ystad Sept.	63 Halmstad Juli	64 Halmstad Aug.	65 Halmstad Sept.
			Medelpris (öre)								
1	Mjölk: oskummad	l.	38	38	38	38	38	38	40	40	36
2	handskummad	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	separerad	»	15	15	15	15	15	15	21	21	18
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	667	634	608	674	665	630	680	640	620
5	mat- (lands-)	»	—	—	—	—	—	—	664	633	604
6	Ost: helfet, okryddad	»	755	717	690	700	675	633	695	688	634
7	halvfet, »	»	592	600	575	450	450	450	475	464	463
8	skummjölks-, »	»		—	—	300	3[illegible]0	250	—	—	—
9	Margarin, växt-	»	422	397	380	425	425	395	449	395	395
10	Ägg: svenska, färska	tjog	526	550	546	488	500	525	505	559	564
11	» konserverade	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Potatis gammal	5 l.	34	—	38	30	—	43	45	—	40
13	»	hl.	630	—	—	—	—	600	—	—	—
14	färsk	5 l.	76	39	—	77	40	—	86	40	—
15	Ärter, gula	kg.	80	80	83	80	80	80	72	90	80
16	Bruna bönor	»	210	217	213	225	200	183	210	175	175
17	Mjöl: vete- svenskt, bästa sort[3])×	»	73	73	78	70	70	75	70	70	75
18	råg-, » » » ×	»	56	56	58	53	53	54	53	53	58
19	rågsikt-, » » » ×	»	73	73	75	70	70	71	70	70	70
20	Gryn: havre- (ångpreparerade)	»	100	100	99	100	100	100	100	94	100
21	ris-, bästa sort svenska	»	80	80	—	80	80	160	—	—	170
22	Rågbröd: hårt (spis-) grovt	»	104	104	104	125	125	120	105	120	120
23	mjukt, limpa, söt	»	85	87	86	75	75	66	79	79	79
24	» » sur	»	54	54	54	50	50	45	55	55	54
25	Vetebröd: skorpor, runda, ordinära	»	250	250	250	205	205	180	222	219	200
26	mjukt, bil- } bakat med vatten	»	107	107	107	109	109	—	105	105	—
27	ligaste sort } » » mjölk	»	—	—	—	—	—	130	—	—	116
28	Nötkött, färskt: stek	»	623	560	515	525	500	483	551	538	506
29	soppkött	»	566	499	467	455	425	425	487	469	445
30	Kalvkött, stek: gödkalv	»	644	618	575	570	550	550	499	519	508
31	spädkalv	»	349	354	341	315	325	308	402	396	396
32	Fårkött: färskt, stek	»	584	586	515	565	513	500	584	511	491
33	salt, svenskt	»	—	—	—	—	—	—	—	—	450
34	Renkött, färskt, stek	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35	Fläsk: färskt (sidfläsk)	»	526	520	576	480	500	592	562	548	564
36	salt, svenskt »	»	521	513	600	—	650	650	583	592	600
37	[1]) Fisk, färsk: abborre	»	—	—	—	223	225	225	—	225	—
38	gädda	»	347	375	—	335	325	3[illegible]5	—	350	—
39	sill	»	147	121	121	45	—	—	174	155	139
40	strömming	»	97	—	—	46	72	81	125	—	—
41	torsk	»	93	89	94	63	85	74	63	90	77
42	rödspotta (»spätta»)	»	231	223	224	275	300	29[illegible]	224	245	197
43	salt: sill, prima	»	153	146	155	175	163	150	159	155	150
44	strömming	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
45	Kabeljo av långa med fenor o. stjärt	»	200	200	—	—	—	—	200	—	—
46	» » » rundskuren	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
47	Kaffe (obränt), prima Santos	»	290	325	325	308	308	328	302	328	345
48	Socker, bit- ×	»	*132	132	132	*128	128	128	*130	130	130
49	Salt (matsalt)	»	35	35	33	40	40	39	30	30	30
50	Svagdricka	l.	15	15	15	12	12	12	15	15	15
51	Fotogen, Water White	»	42	42	39	42	42	39	40	40	40
52	Ved: björk- { osågad, hemkörd (per »storfamn» 2·5 × 1·6 ×	famn	9830	9830	9830	9730	9730	9730	[2])8600	[2])8560	[2])8700
53	barr- { × 0·89 m. = 3·56 kbm.)	»	8690	8690	8690	8340	8340	8340	7450	7050	7090
54	Bränntorv	100 kg.	817	817	81[illegible]	513	513	475	650	731	750
55	Kol: antracit- (»valnöt»)	hl	1700	1600	1625	1200	—	—	—	—	1275
56	eng. hushålls- (fyrkol) hemkörd	»	1200	1200	1450	1000	1100	1500	1300	1100	1200
57	Koks: gasverks- (okrossad) hemkörd	»	840	840	765	715	715	725	750	7[illegible]0	—
58	eng. kamin- »	»	815	815	785	688	688	900	725	713	745

[1]) Prisuppgifter hava meddelats även å följande fisksorter, som kostat per kg.: för Ystad under 160 långa 200, makrill 150, piggvar 300, rödtunga 150, sjötunga 275, skrubba 125, tonfisk 160 och vitling skrubba 170, tonfisk 150, vitling 60 och ål 475 öre samt under sept. flundra 75, kolja 130, makrill 150, piggborg under juli och aug. makrill 15 öre; för Lysekil kolja under juli 55, under aug. 50 samt under under aug. kolja 100, sik 300, siklöja 140 och sjötunga 215 öre samt under sept. kolja 130 och sik 300 för bokved 89·50 och för ribbved 48·40 samt under sept. för bokved 92·00 och för ribbved 48·80 kr. per

66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	
Göteborg			Lysekil			Vänersborg			Borås			Tidaholm			Karlstad			
Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	
Medelpris (öre)																		
50	50	50	40	47	47	44	44	45	45	45	45	40	38	38	45	45	45	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
22	22	22	—	—	25	18	18	18	23	23	23	20	17	17	23	23	23	3
717	678	640	738	725	683	708	715	683	712	676	650	708	685	670	709	735	663	4
677	668	617	700	763	650	625	658	644	684	668	585	668	655	650	705	744	666	5
700	625	600	700	675	650	700	650	625	607	615	590	575	530	540	683	663	650	6
500	425	375	—	—	—	—	—	—	420	408	400	433	425	420	550	—	450	7
—	—	200	—	—	—	—	—	—	—	200	200	317	—	292	—	300	350	8
435	395	395	450	400	380	445	398	383	442	396	396	450	448	438	418	415	420	9
537	590	600	500	500	500	497	530	540	535	565	586	450	479	506	542	588	616	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11
50	—	55	—	—	59	50	—	43	50	—	48	35	—	60	50	—	66	12
—	—	—	—	—	—	1000	—	800	700	—	—	—	—	—	—	—	1000	13
97	41	—	133	78	—	125	46	—	131	48	—	185	75	—	163	75	—	14
80	80	80	85	85	85	80	80	80	80	82	90	82	82	82	80	80	90	15
200	200	200	250	200	—	175	175	175	200	200	200	—	—	—	250	—	250	16
72	72	76	73	73	78	73	73	78	72	72	77	72	72	72	73	73	80	17
55	55	55	53	53	57	56	56	56	55	55	56	55	55	55	56	56	57	18
72	72	73	73	73	73	73	73	73	72	72	75	72	72	72	73	73	75	19
90	100	100	105	90	90	100	97	97	100	90	90	102	104	101	100	100	100	20
80	80	—	85	—	—	80	80	170	90	90	152	82	—	82	80	—	175	21
90	90	90	80	85	100	90	95	100	86	86	98	88	90	93	105	105	105	22
110	111	111	77	77	80	93	90	95	96	96	106	91	93	95	118	118	115	23
68	68	68	66	66	68	—	—	—	66	66	75	—	61	71	—	—	—	24
191	192	192	200	200	200	300	300	300	300	300	300	200	202	221	—	250	250	25
127	128	128	90	90	92	103	103	103	108	108	109	—	—	—	125	125	125	26
198	198	198	180	155	155	144	147	150	185	185	189	170	171	179	—	150	150	27
650	613	575	550	550	500	600	600	550	625	573	542	644	640	590	628	625	538	28
600	544	475	500	500	450	500	500	500	532	491	468	558	569	507	568	553	488	29
730	694	625	510	533	525	700	675	625	606	586	580	650	660	625	630	595	589	30
450	438	400	290	300	307	325	325	325	350	341	353	266	290	340	340	312	361	31
700	694	608	650	650	575	682	638	625	615	606	550	658	653	630	679	688	651	32
—	—	—	—	—	—	—	—	—	500	488	433	—	—	—	—	—	500	33
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34
620	619	617	550	550	550	593	556	638	547	550	572	620	638	633	565	598	600	35
600	600	600	600	600	600	638	638	688	588	600	600	600	600	600	—	617	625	36
290	313	308	—	—	—	150	150	—	215	200	225	200	250	250	258	278	261	37
420	413	450	—	—	—	250	250	258	336	314	325	—	—	283	382	400	400	38
91	113	121	95	104	86	138	108	142	134	121	131	130	120	126	132	150	150	39
178	184	167	—	—	—	—	—	—	—	150	—	125	128	125	149	147	150	40
81	89	121	59	52	55	105	88	117	77	88	97	108	103	120	164	167	187	41
218	222	208	195	200	192	200	183	196	201	225	227	200	—	225	188	271	244	42
125	125	125	140	140	130	175	165	150	140	134	144	140	150	144	148	154	158	43
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	44
150	130	100	150	150	110	150	150	110	126	127	131	—	—	—	250	225	200	45
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	46
286	323	348	300	350	350	320	337	345	313	330	344	300	325	350	320	320	350	47
*129	129	129	*130	130	132	*131	132	135	*130	130	130	*130	133	133	*129	131	132	48
35	35	35	35	30	30	35	33	35	30	30	30	35	35	35	37	30	30	49
18	18	18	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	19	19	20	50
42	40	40	45	45	40	45	45	43	45	45	45	60	50	50	45	45	43	51
11600	11500	1200	10200	9800	943	8250	8750	8250	7570	7740	8250	5480	5170	5860	8820	8820	8950	52
9000	9000	10000	7800	7800	8370	5500	5750	6350	5700	6050	6080	4100	3910	4220	7560	7560	7560	53
1000	917	1000	750	750	750	—	—	—	800	800	—	—	—	—	—	—	—	54
1800	1350	1500	—	—	1300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1650	1350	1350	55
1283	1200	1400	1500	1500	1100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1350	1150	1150	56
710	710	710	—	—	—	775	713	850	—	700	—	700	—	1100	700	650	650	57
833	750	850	—	—	—	1100	775	850	855	750	750	—	—	—	750	725	738	58

juli dansk spätta 300 öre; för Halmstad under juli flundra 85, hälleflundra 375, kolja 115, kotlettfisk 85 öre, under aug. flundra 90, hälleflundra 375, kolja 125, kotlettfisk 200, makrill 155, rödtunga 155, var 250, röutunga 165, skrubba 140, slätvar 225, tonfisk 150, vitling 95 och ål 400—500 öre; för Göteborg sept. 55 öre; för Tidaholm under juli gråsej 100, kolja 100, röding 480, sik 300 och sjötunga 200 öre, sept. 200 öre. — [2]) I Halmstad har betalats för bokved under juli 90·20 och för ribbved 52·00, under aug. famn. — [3]) T. o. m. aug. 75 % utmalning. — × Maximipris (se noten sid. 1044—1045). — * Kortransonering.

	1	2	84	85	86	87	88	89	90	91	92
	Varuslag	Kvantitet	Örebro			Kopparberg			Västerås		
			Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.
			Medelpris (öre)								
1	Mjölk: oskummad	l.	45	45	45	47	48	49	45	45	45
2	handskummad	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	separerad	»	20	20	20	22	23	24	18	18	18
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	698	650	646	740	713	700	699	700	651
5	mat- (lands-)	»	690	700	648	705	688	650	694	698	670
6	Ost: helfet, okryddad	»	700	685	683	700	650	635	733	700	667
7	halvfet, »	»	485	485	500	600	500	—	—	—	—
8	skummjölks-, »	»	335	335	350	—	—	—	—	—	—
9	Margarin, växt-	»	420	395	388	445	430	415	432	400	390
10	Ägg: svenska, färska	tjog	495	527	602	575	594	592	571	594	597
11	» konserverade	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Potatis: gammal	5 l.	35	—	55	25	—	55	—	—	50
13	»	hl.	—	—	—	500	—	—	—	—	—
14	färsk	5 l.	123	45	—	169	77	—	114	47	—
15	Ärter, gula	kg.	80	80	80	81	80	81	80	80	75
16	Bruna bönor	»	—	—	—	250	—	—	240	240	240
17	Mjöl: vete-, svenskt, bästa sort[3]) ×	»	72	72	74	72	72	80	72	72	78
18	råg-, » » » ×	»	55	55	54	55	55	55	55	55	55
19	rågsikt-, » » » ×	»	72	72	69	72	72	72	72	72	72
20	Gryn: havre- (ångpreparerade)	»	100	95	85	100	100	98	100	100	100
21	ris-, bästa sort svenska	»	80	80	175	80	—	160	80	80	160
22	Rågbröd: hårt (spis-), grovt	»	87	87	87	90	92	92	91	90	100
23	mjukt, limpa, söt	»	98	98	98	98	98	98	108	108	100
24	» » sur	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	Vetebröd: skorpor, runda, ordinära	»	190	190	200	178	178	178	250	250	225
26	mjukt, bil- } bakat med vatten	»	125	125	125	101	101	101	114	114	100
27	ligaste sort } » » mjölk	»	170	170	133	—	—	—	180	175	158
28	Nötkött, färskt: stek	»	588	588	571	600	606	567	662	672	572
29	soppkött	»	475	475	467	525	519	483	579	594	501
30	Kalvkött, stek: gödkalv	»	580	650	600	615	619	600	667	670	616
31	spädkalv	»	475	475	425	344	333	317	348	370	351
32	Fårkött: färskt, stek	»	635	685	575	620	606	625	728	708	619
33	salt, svenskt	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
34	Renkött, färskt, stek	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35	Fläsk: färskt (sidfläsk)	»	625	622	600	550	575	600	625	650	633
36	salt, svenskt »	»	625	625	600	—	600	550	625	650	650
37	[1]) Fisk, färsk: abborre	»	187	154	129	200	200	200	195	201	200
38	gädda	»	345	271	300	300	300	300	333	332	332
39	sill	»	150	129	132	100	124	125	125	135	145
40	strömming	»	108	116	98	111	111	103	122	118	96
41	torsk	»	134	135	151	142	133	143	163	189	180
42	rödspotta (»spätta»)	»	191	215	208	188	215	—	—	—	210
43	salt: sill, prima	»	140	150	150	127	130	138	130	130	130
44	strömming	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
45	Kabeljo av långa med fenor o. stjärt	»	—	—	—	—	—	167	175	180	180
46	» » » rundskuren	»	—	—	—	240	—	—	—	—	—
47	Kaffe (obränt), prima Santos	»	300	300	300	300	346	350	293	300	350
48	Socker, bit- ×	»	*131	132	132	*136	140	140	*132	132	136
49	Salt (matsalt)	»	30	25	25	29	29	30	30	30	30
50	Svagdricka	l.	10	10	10	—	—	—	17	17	17
51	Fotogen, Water White	»	48	49	48	76	60	58	50	45	45
52	Ved: björk- { osågad, hemkörd (per »storfamn»: 2·5 × 1·6 × × 0·89 m. = 3·56 kbm.)	famn	8610	8510	9450	5340	5340	5700	9260	9610	9610
53	barr- }	»	5670	5990	6930	4650	4650	4650	7830	7830	7830
54	Bränntorv	100 kg.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
55	Kol: antracit- (»valnöt»)	hl.	1800	1800	1600	—	—	1400	—	—	1600
56	eng. hushålls- (fyrkol) hem-	»	—	—	—	—	750	—	—	—	—
57	Koks: gasverks- (okrossad) körd	»	565	565	580	750	—	—	830	—	858
58	eng. kamin- »	»	850	850	1100	800	800	850	—	—	—

[1]) Prisuppgifter hava meddelats även å följande fisksorter, som kostat per kg.: för Örebro under juli vitling 85 öre samt under sept. braxen 115, kolja 145, makrill 160 och vitling 105 öre; för Västerås 200, flundra 360, gös 330, havslax 190, kolja 135, kummel 190, makrill 160, tonfisk 170 och vitling 105 Falun under juli kolja 140 och vitling 130 öre, under aug. kolja 140 och vitling 70 öre samt under sept. under aug. kolja 125 och vitling 95 öre samt under sept. kolja 125 och vitling 100 öre; för Ludvika under vitling 90 öre; för Sundsvall staden under juli lax 550, kolja 200 och sjötunga 200 öre. — [2]) I Sundsfamn, för plankved under sept. 65·50 kr. per famn och för skogsved under sept. 72·70 kr. per famn. —

98	94	95	96	97	98	99	100	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	
Falun			**Domnarvet o. Borlänge**			**Ludvika**			**Gävle**			**Söderhamn**			**Sundsvall: staden**			
Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	
M e d e l p r i s (ö r e)																		
50	50	50	47	47	47	48	49	50	55	55	55	55	55	55	60	60	63	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
25	25	25	25	25	25	28	29	30	30	30	30	25	25	25	—	—	—	3
737	740	700	742	714	650	714	698	684	731	721	701	717	704	681	728	729	707	4
700	700	660	—	700	—	723	690	675	707	715	702	763	770	775	716	772	766	5
720	700	670	700	700	650	700	675	675	710	684	667	692	690	644	742	725	688	6
458	425	440	—	—	—	475	525	525	410	417	500	—	—	—	600	567	550	7
—	—	—	375	—	—	—	—	400	—	—	—	—	—	—	358	400	400	8
478	406	398	453	430	395	460	408	406	464	433	395	450	409	402	454	404	399	9
590	662	600	586	675	600	553	669	666	581	604	644	581	638	647	603	673	680	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	-	11
49	—	70	35	—	63	45	—	63	56	—	44	70	—	48	55	—	65	12
—	—	—	—	—	—	900	—	—	—	—	600	—	—	—	—	—	1068	13
42	84	—	70	80	—	105	70	—	184	48	—	243	77	—	234	84	—	14
80	80	80	80	80	80	80	77	78	80	80	78	80	80	81	87	86	80	15
245	240	200	240	—	200	250	238	240	233	226	212	217	190	175	200	175	175	16
74	75	80	74	74	78	74	74	79	74	74	78	75	75	80	75	74	75	17
57	58	58	57	57	57	57	58	58	57	57	57	58	58	58	58	57	58	18
74	75	75	74	74	74	74	74	74	74	74	74	75	75	72	75	74	75	19
100	100	100	100	89	85	100	100	100	100	99	100	100	100	100	100	100	100	20
80	100	157	80	100	153	80	—	160	80	80	161	82	80	80	88	87	133	21
95	100	100	95	95	95	100	100	100	95	95	105	90	91	90	100	101	102	22
109	109	109	109	109	108	108	108	108	119	121	116	115	120	120	118	118	123	23
—	—	—	—	—	—	77	77	77	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24
248	247	249	245	245	245	250	250	250	250	250	244	197	200	200	250	250	250	25
125	125	126	126	123	122	108	108	108	121	123	117	124	122	122	126	126	123	26
214	211	211	210	212	208	154	154	154	164	170	165	176	181	185	191	191	155	27
613	632	585	589	509	511	633	650	633	588	578	545	553	592	583	636	650	648	28
548	563	484	529	457	461	591	600	584	524	505	467	476	477	494	540	550	536	29
612	661	594	583	550	580	640	650	625	677	646	657	723	697	704	662	688	671	30
329	438	375	350	350	352	358	350	350	346	390	363	340	348	346	379	420	413	31
590	688	586	563	563	550	—	600	633	624	596	547	700	694	668	679	679	659	32
—	575	567	—	550	500	550	—	—	563	538	558	—	—	500	525	592	525	33
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34
550	600	600	550	563	598	598	600	606	605	624	626	625	632	628	616	647	656	35
576	550	600	550	550	600	600	600	600	575	533	650	525	—	—	613	675	668	36
200	231	250	192	215	215	213	222	200	164	219	188	140	181	—	—	250	200	37
420	400	392	388	385	384	380	400	—	383	397	363	270	338	300	294	392	338	38
—	125	129	—	—	129	—	120	145	—	100	—	—	—	—	—	—	—	39
100	100	108	99	94	100	100	100	100	59	84	65	56	53	54	61	65	83	40
150	175	167	145	150	167	171	169	182	217	200	233	150	150	125	—	200	—	41
243	238	217	—	—	217	150	200	250	250	204	217	250	213	233	219	250	225	42
144	154	157	130	150	150	130	140	150	136	140	141	140	143	147	144	175	162	43
124	110	127	110	100	103	—	—	100	—	90	65	—	—	—	150	127	100	44
223	243	213	167	200	175	200	150	150	—	250	200	—	—	150	200	225	250	45
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	350	275	300	46
300	325	350	—	325	325	307	322	328	—	303	331	322	328	321	330	331	330	47
*133	135	132	*132	135	132	*134	140	140	*135	135	135	*135	135	135	*135	137	137	48
25	26	25	28	30	29	27	30	29	23	27	26	40	40	40	29	27	28	49
—	—	—	—	—	—	12	12	12	16	16	16	—	—	—	15	15	15	50
69	68	60	75	75	60	75	67	60	44	44	43	50	50	49	64	59	58	51
6850	7030	6940	5700	—	—	7430	7430	7430	8540	7580	8170	6620	6620	6300	8820	9140	8820	52
5790	5960	5840	5000	—	6000	4660	4660	4660	6940	6410	7080	5360	5360	5040	³)6610	³)6320	³)7000	53
—	—		—	—	5200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	54
—	—	1500	—	—	—	—	1450	—	—	—	1450	—	—	—	—	—	—	55
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1350	1300	1350	56
945	867	967	900	825	—	—	1050	—	830	830	650	—	—	—	—	775	775	57
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1100	1100	800	—	—	—	775	775	800	58

braxen 140, kolja 120, makrill 150 och vitling 80 öre; under aug. braxen 130, kolja 120, makrill 135 och under juli braxen 190, flundra 350 gös 365, havslax 170, kolja 140, och makrill 165 öre, under aug. braxen öre samt under sept. flundra 380, gös 335, havslax 170, kolja 145, kummel 190 och vitling 95 öre; för kolja 140 och vitling 100 öre; för *Domnarvet* och *Borlänge* under juli kolja 115 och vitling 110 öre, juli kolja 150 och vitling 90 öre, under aug. kolja 100 och vitling 75 öre samt under sept. kolja 175 och vall staden har betalats för brädved under juli 59·90, under aug. 58·80 samt under sept. 59·20 kr. per

³) T. o. m. aug. 75 % utmalning. — × Maximipris (se noten sid. 1044—1045). — * Kortransonering

	1	2	111	112	113	114	115	116	117	118	119
	Varuslag	Kvantitet	Sundsvall: sågverksdistriktet			Nyland			Östersund		
			Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.
			Medelpris (öre)								
1	Mjölk: oskummad	l.	52	51	53	50	50	50	50	50	50
2	handskummad	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	separerad	»	25	25	25	26	26	26	25	25	25
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	728	716	697	750	750	742	749	738	696
5	mat- (lands-)	»	738	750	741	765	742	725	733	758	746
6	Ost: helfet, okryddad	»	730	715	677	750	725	700	650	620	640
7	halvfet, »	»	613	600	600	—	600	500	600	—	533
8	skummjölks-, »	»	438	400	450	—	—	—	—	—	—
9	Margarin, växt-	»	460	426	405	475	440	390	457	395	395
10	Ägg: färska	tjog	607	654	692	625	680	696	650	658	713
11	» konserverade	»	—	—	600	—	—	—	—	—	—
12	Potatis: gammal	5 l.	54	—	55	50	—	46	50	—	92
13	»	hl.	—	—	914	—	—	—	740	—	—
14	färsk	5 l.	207	88	—	231	88	—	267	100	—
15	Ärter, gula	kg.	81	82	81	85	85	85	82	77	76
16	Bruna bönor	»	—	200	175	—	—	—	225	200	190
17	Mjöl: vete, svenskt, bästa sort [4]) ×	»	76	75	75	76	76	76	74	74	80
18	råg-, » » » . ×	»	59	58	59	59	59	59	57	57	59
19	rågsikt-, » » » . ×	»	76	75	75	76	76	76	74	74	74
20	Gryn: havre- (ångpreparerade)	»	101	98	95	105	105	103	100	90	91
21	ris-, bästa sort svenska	»	81	82	144	95	92	90	82	81	145
22	Rågbröd: hårt (spis-), grovt	»	98	98	99	95	95	95	101	102	100
23	mjukt, limpa, söt	»	111	112	122	112	112	112	100	100	100
24	» » sur	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	Vetebröd: skorpor, runda, ordinära	»	250	250	244	224	224	224	250	250	250
26	mjukt, billi- } bakat med vatten	»	128	128	123	—	—	—	123	123	123
27	gaste sort } » » mjölk	»	186	186	154	176	176	176	153	153	153
28	Nötkött, färskt: stek	»	672	655	669	565	600	583	550	600	600
29	soppkött	»	535	558	556	500	544	500	500	538	500
30	Kalvkött, stek: gödkalv	»	615	640	633	550	—	—	—	783	750
31	spädkalv	»	304	368	363	310	325	325	350	400	400
32	Fårkött: färskt, stek	»	655	675	650	—	500	563	570	600	600
33	salt, svenskt	»	600	550	500	—	—	—	563	600	600
34	Renkött, färskt, stek	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35	Fläsk: färskt (sidfläsk)	»	567	590	600	580	575	588	570	600	600
36	salt, svenskt »	»	500	575	567	—	—	—	550	600	600
37	[1])Fisk, färsk: abborre	»	125	182	167	—	—	250	209	217	221
38	gädda	»	308	354	328	—	—	—	338	375	367
39	sill	»	—	—	—	—	—	80	138	138	130
40	strömming	»	62	58	66	81	71	—	125	125	125
41	torsk	»	—	—	—	—	—	—	188	200	200
42	rödspotta (»spätta»)	»	—	—	—	—	—	—	238	244	242
43	salt: sill, prima	»	128	138	147	130	130	133	134	150	160
44	strömming	»	100	100	91	100	100	—	—	120	—
45	Kabeljo av långa med fenor o. stjärt	»	200	—	250	—	—	—	—	260	250
46	» » » rundskuren	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
47	Kaffe (obränt), prima Santos	»	317	315	316	303	310	323	330	312	313
48	Socker, bit- ×	»	*135	137	136	*135	140	140	*134	135	136
49	Salt (matsalt)	»	27	25	27	25	25	25	35	35	35
50	Svagdricka	l.	15	13	13	15	15	15	15	15	15
51	Fotogen, Water White	»	65	53	50	65	65	55	60	60	60
52	Ved: björk- } osågad, hemkörd (per »storfamn»: 2·5 × 1·6 ×	famn	7350	7560	7810	5520	5520	5520	6780	6780	6780
53	barr- } × 0·89 m. = 3·56 kbm.)	»	5830	5590	5800	4810	4810	4810	5880	5880	5880
54	Bränntorv	100 kg	—	—	—	—	—	—	—	—	—
55	Kol: antracit- (»valnöt») } hem-	hl.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
56	eng. hushålls- (fyrkol) } körd	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
57	Koks: gasverks- (okrossad) }	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
58	eng. kamin- » }	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—

[1]) Prisuppgifter hava meddelats även å följande fiskslag, som kostat per kg.: för Umeå under juli för Luleå under juli sik 150 öre, under aug. sik 240 öre samt under sept. löja 135 och sik 280 öre; Gällivare under juli lax 525 öre. — [2]) Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag har tillhandahållit barrved till 21·00 kr. per famn, samt gasverkskoks till 10·00 kr. per hl. — [3]) Å de orter, där i samband uvse de meddelade priserna sådana brödslag, som närmast motsvara de i varulistan angivna kvaliteterna.

120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	
Umeå			Luleå			Boden			Malmberget o. Gällivare			Kiruna			Samtliga orter			
Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	
Medelpris (öre)																		
46	46	46	55	55	55	55	55	55	65	67	65	66	70	70	46	47	46	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
23	23	23	30	30	30	—	30	30	—	—	—	—	-	—	22	22	22	3
731	715	720	750	749	725	750	750	78	766	768	705	745	747	710	708	698	668	4
718	724	729	763	748	735	770	769	747	780	775	750	775	800	750	692	700	668	5
700	700	700	650	650	650	650	650	650	663	663	667	—	692	650	708	682	662	6
550	540	570	—	—	—	—	—	—	—	550	—	—	600	—	525	525	508	7
—	—	—	—	—	—	—	—	-	—	—	—	—	—	-	373	339	325	8
450	395	390	448	395	395	454	440	400	480	464	453	452	419	390	445	410	396	9
550	639	654	625	646	643	613	617	621	620	660	681	618	631	653	544	582	594	10
—	—	—	—	—	—	—	—	-	—	—	—	—	620	650	—	—	600	11
60	—	44	70	—	57	—	—	56	75	—	88	28	—	74	46	—	53	12
—	—	—	—	—	—	—	—	-	—	—	—	—	—	—	687	—	785	13
227	73	—	183	86	—	192	89	—	—	90	-	—	115	—	148	61	—	14
85	85	84	80	80	91	83	83	84	88	86	86	82	80	81	81	81	80	15
200	180	180	200	—	175	—	250	200	225	—	200	—	—	—	220	208	197	16
74	74	80	74	74	80	74	74	80	74	74	74	74	74	85	78	78	77	17
57	57	57	57	57	57	57	57	57	57	57	57	57	57	59	56	56	56	18
74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	80	78	78	78	19
100	100	100	100	100	100	102	100	100	104	105	104	100	95	87	100	98	97	20
90	—	180	90	90	158	85	88	175	93	93	94	90	80	90	84	85	151	21
100	100	100	105	105	105	105	105	105	100	100	100	110	110	110	97	99	101	22
107	109	108	108	110	110	105	110	110	108	108	108	108	108	116	97	97	99	23
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	63	63	64	24
300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	250	200	200	200	[3] 284	[3] 285	[3] 284	25
135	135	137	123	124	125	123	125	125	—	—	—	—	—	—	[3] 117	[3] 118	[3] 119	26
218	218	223	212	205	210	212	210	210	185	181	192	—	—	—	[3] 180	[3] 179	[3] 178	27
594	658	529	602	611	558	600	600	600	610	638	606	606	624	613	603	599	562	28
488	536	461	550	561	506	550	550	533	515	597	559	524	550	514	525	523	489	29
—	—	—	—	550	—	—	—	—	—	—	—	419	413	—	611	617	606	30
265	344	290	225	232	286	267	281	294	350	350	350	324	317	—	344	357	358	31
533	584	463	630	600	550	567	619	608	650	700	664	650	667	594	639	628	587	32
600	600	567	475	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	561	571	526	33
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34
531	573	577	575	581	575	567	538	525	550	600	596	581	551	557	568	579	592	35
588	588	—	600	633	638	—	550	550	625	575	600	700	—	500	585	592	602	36
98	94	—	—	142	125	—	166	179	75	150	150	118	101	111	187	200	197	37
239	—	350	—	250	250	—	275	251	—	275	275	225	210	217	333	338	332	38
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	140	140	122	108	139	131	132	131	39
96	97	100	82	79	83	95	100	108	100	98	99	94	102	100	102	107	99	40
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	136	144	141	41
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	225	235	224	42
130	125	150	140	145	150	138	150	150	147	148	152	145	150	148	142	146	147	43
90	100	130	113	108	—	113	117	100	121	100	100	115	118	113	111	104	101	44
200	200	200	—	—	—	-	—	—	200	250	250	—	—	—	195	193	180	45
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	280	265	268	46
292	350	350	298	300	330	303	300	305	312	345	333	306	313	334	305	323	336	47
*133	133	132	*135	135	135	*139	140	138	*139	139	139	*137	137	137	*132	133	133	48
20	25	30	27	28	27	25	27	27	34	37	37	35	33	30	31	31	31	49
20	20	20	20	15	15	16	15	15	20	20	20	18	20	18	16	16	16	50
60	60	60	65	60	60	75	75	60	75	50	50	—	—	70	54	49	48	51
5350	5800	5600	5800	5860	6700	5040	5040	6300	5700	5700	5700	[2] 6300	[2] 6300	[2] 6930	7980	8070	8200	52
4350	4600	4800	4960	5170	5590	4410	4488	5290	4980	4980	4980	[2] 5290	[2] 5290	[2] 5290	6320	6570	6750	53
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	775	781	829	54
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	55
—	—	-	—		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	56
950	950	950	—	—	—	—	—	—	—	—	—	[2] 1300	[2] 1300	[2] 1300	—	—	—	57
—	—	—	1175	1175	1175	1175	1175	1175	—	—	—	—	—	—	—	—	—	58

ax 500 och sik 215 öre, under aug. lax 700 och sik 295 öre samt under sept. lake 160 och sik 350 öre; för Boden sik under juli 175, under aug. 250 samt under sept. 275 öre; *för Malmberget och* sin personal bränsle till följande priser: i Kiruna under hela kvartalet björkved till 23·90 och med den statliga regleringen av brödsäd rena vetebrödstyper utan inblandning av rågmjöl ej saluföras, — [4]) T. o. m. aug. 75 % utmalning. — × Maximipris (se noten sid. 1044—1045). — * Kortransonering.

Kreaturs-

(per kg. le-

för Stockholm, Malmö och

Medelpris per år (1908—1918) och per månad

Kreatursslag	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917
	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre
Kor:										
Extra prima[1]	54	46	47	50	57	61	61	94	—	119
Kl. 1. Yngre, fullt feta, köttiga	46	40	41	42	49	55	58	77	100	106
» 2. Äldre, fullt feta, köttiga	43	36	37	36	43	50	48	71	91	95
» 3. Mindre feta[2]	35	27	28	25	34	41	36	58	76	76
Kvigor (och stutar):										
Extra prima[3]	59	52	55	58	63	66	66	93	115	129
Kl. 1. Fullt feta, köttiga	52	45	44	46	54	60	58	80	105	117
» 2. Mindre feta	44	36	36	36	44	50	47	65	87	91
Tjurar:										
Extra prima[4]	56	46	49	55	62	65	63	90	—	122
Kl. 1. Fullt köttiga (minst 700 kg.)	48	42	43	46	56	62	58	82	105	112
» 2. Fullt köttiga (500—700 kg.)	44	38	40	43	52	58	54	76	100	103
» 3. Mindre köttiga[5]	39	32	33	33	43	50	44	60	89	86
Oxar:										
Extra prima[6]	58	—	47	50	58	63	61	92	—	126
Kl. 1. Fullt feta, köttiga	49	43	43	44	52	57	54	78	104	115
» 2. Mindre feta[7]	43	34	36	38	44	48	45	66	89	92
Kalvar:										
Sötmjölkskalvar (90—100 kg.)[8]	63	60	61	60	63	73	67	87	105	104
» (70—90 »)[8]	56	55	55	52	60	67	62	79	99	96
Skummjölkskalvar	41	39	40	41	43	57	49	69	85	83
Får:										
Yngre, feta[9]	52	50	51	51	53	58	55	70	92	113
Äldre, » [9]	46	45	45	42	48	53	47	62	83	101
Svin:										
Slakterisvin (75—100 kg.)	56	69	77	64	73	82	74	129	163	167
Rena, större svin (100—170 kg.)	55	68	73	62	71	81	71	131	164	157
Suggor	46	58	67	53	60	68	58	122	151	160

[1]) Uppgifterna för år 1913 avse Stockholm och Malmö, för 1914 och 1915 endast Malmö, för 1917 Stockholm och Malmö. — [2]) Uppgifterna för år 1913 avse Stockholm och Malmö, för 1914—april 1918 1914 avse endast Malmö, för okt. 1914—dec. 1915 Stockholm och Malmö, för april 1917—april 1918 endast 1918 avse Stockholm och Malmö. — [3]) Uppgifterna avse för år 1910 Stockholm och Malmö, 1911 endast Malmö, maj 1918—juli 1919 Stockholm och Malmö samt aug. och sept. 1919 endast Stockholm. — [7]) Uppgifterna terna avse 1908—mars 1919 endast Malmö och för april 1919 Stockholm och Malmö. — [9]) Uppgifterna

priser

vande vikt)

Göteborg 1908—sept. 1919.

aug. 1918—sept. 1919) för alla tre orterna.

1918	Aug. 1918	Sept. 1918	Okt. 1918	Nov. 1918	Dec. 1918	Jan. 1919	Febr. 1919	Mars 1919	April 1919	Maj 1919	Juni 1919	Juli 1919	Aug. 1919	Sept. 1919
öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre
309	358	368	365	343	350	336	332	321	326	305	315	305	270	242
202	299	311	310	299	294	284	273	269	270	259	262	256	220	196
233	259	274	272	257	251	242	236	235	238	226	225	215	188	167
184	201	214	207	194	186	177	169	168	171	157	160	146	123	110
339	393	399	400	376	376	363	353	344	351	335	343	328	289	252
289	342	345	346	330	322	315	299	290	296	281	285	275	241	220
231	259	273	272	254	244	237	225	224	230	223	223	210	182	167
315	355	373	372	344	340	328	314	308	305	288	292	284	260	218
278	319	324	327	312	302	292	276	265	266	257	254	251	223	198
259	293	302	307	292	281	268	252	245	247	239	235	233	202	181
218	245	254	252	236	222	213	202	201	203	196	191	186	160	144
342	395	406	400	394	393	361	—	336	337	340	341	320	286	255
293	342	347	342	337	334	322	302	292	294	281	283	274	242	219
230	273	279	258	271	240	252	229	228	232	224	233	208	181	163
290	288	348	363	363	—	—	—	—	291	346	354	340	310	298
281	250	315	325	287	213	213	213	218						
243	278	305	311	281	198	198	197	193	228	267	292	257	231	222
299	337	339	349	342	342	333	295	310	320	298	295	271	244	204
278	318	321	324	318	325	322	277	282	290	274	269	250	231	190
220	241	241	262	304	301	381	437	456	382	312	325	319	340	372
172	186	186	202	227	227	323	428	448	369	300	320	314	334	369
221	241	241	268	306	306	272	396	402	327	247	249	230	239	276

—juni 1918 endast Malmö samt därefter Stockholm och Malmö. — [3]) Uppgifterna för åren 1912—1917 avse endast Malmö samt därefter Stockholm och Malmö. — [4]) Uppgifterna för år 1911 och för maj—sept. Malmö samt därefter Stockholm och Malmö. — [5]) Uppgifterna för åren 1912—1917 samt för april—aug. 1913 Stockholm och Malmö, 1914 Malmö och Göteborg, 1915 och sept. 1917—april 1918 endast Malmö, avse för jan., maj, juni och okt. 1918 samt för juli—sept. 1919 Stockholm och Malmö. — [6]) Uppgif- för åren 1908—1909 avse endast Göteborg.

Kreaturs-

(per kg. le-

samt tillförsel och konsum-

Tredje kvar-

Kreatursslag	Stockholm			Eskilstuna			Linköping		
	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.
Kreatурspriser. (Öre per kg. levande vikt.)									
Kor:									
Extra prima	305	269	243	—	—	—	275	266	221
Kl. 1. Yngre, fullt feta, köttiga	250	217	195	258	253	220	220	210	181
» 2. Äldre, fullt feta, köttiga	220	187	165	212	203	159	170	158	142
» 3. Mindre feta	140	107	90	155	163	125	128	119	110
» 4. Magra, simpla	—	—	—	—	—	—	—	90	88
Kvigor (och stutar):									
Extra prima	325	286	255	—	—	230	310	298	244
Kl. 1. Fullt feta köttiga	280	247	223	268	263	229	248	236	197
» 2. Mindre feta	180	147	130	178	176	169	175	166	148
» 3. Magra, simpla	—	—	—	—	—	—	—	110	105
Tjurar:									
Extra prima	285	252	225	—	—	—	300	270	238
Kl. 1. Fullt köttiga (minst 700 kg.)	245	212	188	—	—	—	230	214	192
» 2. Fullt köttiga (500—700 kg.)	225	192	168	257	263	190	170	164	155
» 3. Mindre köttiga	165	132	115	201	203	140	130	126	121
» 4. Magra, simpla	—	—	—	—	—	—	—	105	101
Oxar:									
Extra prima	325	286	255	—	—	—	310	298	263
Kl. 1. Fullt feta, köttiga	280	249	223	270	270	—	263	242	197
» 2. Mindre feta	180	147	130	200	240	224	220	184	148
» 3. Magra, simpla	—	—	—	—	—	—	165	132	105
Kalvar:									
Sötmjölkskalvar (90—100 kg.)	405	383	371	362	341	313	346	347	338
» (70—90 »)									
Skummjölkskalvar	345	323	311	325	306	251	230	234	217
Får:									
Yngre, feta	318	298	231	334	319	280	298	264	200
Äldre, »	308	288	219	319	304	255	264	216	166
Lamm	—	—	—	338	319	288	—	—	—
Svin:									
Slakterisvin (75—100 kg.)	340	366	404	352	371	395	322	343	369
Rena, större svin (100—170 kg.)	340	366	404	336	348	378	322	343	361
Suggor	220	240	281	311	323	356	285	313	324
Tillförseln till offentliga slakthus.[1]	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.		st.
Tjurar	242	199	134	9	12	21			
Kor	1 042	1 357	1 890	70	102	153	345	438	459
Övriga nötkreatur				10	8	25			
Gödkalvar	884	687	522	[2])189	[2])133	[2])170	130	129	91
Spädkalvar	270	157	190	[3])277	[3])257	[3])308	180	228	253
Får och lamm	367	672	465	63	61	103	96	217	291
Svin	725	849	808	182	120	164	318	447	298
Spädgrisar	11	7	47	4	4	—	—	—	—
Hästar och föl	87	75	109	15	12	21	17	23	39
Beräknad konsumtion av kött- och fläskvaror.									
Nötkreatur	2 377	3 372	5 070	176	132	203	—	—	—
Gödkalvar	3 109	3 093	4 565	[2])207	[2])143	[2])185	—	—	—
Spädkalvar	3 689	2 308	3 988	[3])326	[3])299	[3])349	—	—	—
Får och lamm	2 610	1 884	9 625	67	69	117	—	—	—
Svin*)	5 007	5 341	6 660	190	130	178	—	—	—
Spädgrisar	37	18	36	7	5	9	—	—	—
Hästar och föl	145	154	223	20	15	23	—	—	—

[1]) I Göteborg tillförseln till kreatursmarknaden och slakthuset. — [2]) Större kalvar. — [3]) Mindre

priser

vande vikt)

tion å vissa orter i riket.

talet 1919.

Norrköping			Karlskrona			Malmö			Hälsingborg			Göteborg		
Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug.	Sept.	Juli	Aug	Sept.	Juli	Aug.	Sept.
—	—	—	—	—	—	305	270	240	296	275	225	—	—	—
225	200	189	—	—	—	270	226	199	261	220	209	248	218	195
185	156	150	—	—	—	223	193	167	213	185	172	203	184	170
130	110	105	—	—	—	150	132	119	163	145	139	148	131	120
96	90	90	—	—	—	96	95	90	132	115	119	—	—	—
303	256	236	—	—	—	330	291	248	338	272	245	—	—	—
263	220	205	—	—	—	287	243	221	292	250	226	258	234	215
215	170	155	—	—	—	234	200	185	238	220	206	216	198	185
141	111	105	—	—	—	162	144	130	209	189	175	—	—	—
288	246	210	—	—	—	282	267	210	285	—	—	—	—	—
263	224	210	—	—	—	262	229	201	261	235	210	246	229	205
230	198	185	—	—	—	243	202	186	230	214	196	230	211	188
165	144	140	—	—	—	201	174	158	205	190	172	191	174	160
128	109	105	—	—	—	162	144	130	185	173	155	—	—	—
290	236	208	—	—	—	312	—	—	—	—	—	—	—	—
260	204	188	—	—	—	283	—	—	273	249	225	259	234	215
210	170	160	—	—	—	—	—	—	243	221	204	236	214	195
—	—	—	—	—	—	—	150	—	213	196	185	—	—	—
338	342	301	—	—	—	294	280	276	236	229	208	320	266	246
250	250	197	—	—	—	185	185	185	145	150	156	242	186	170
288	288	216	—	—	—	232	208	179	—	—	—	263	227	201
225	225	172	—	—	—	207	202	172	—	—	—	234	202	178
288	288	218	—	—	—	257	233	202	—	—	—	—	248	230
313	333	338	—	—	—	296	328	359	423	414	474	322	325	353
300	310	318	—	—	—	279	311	349	399	385	441	322	325	353
257	268	275	—	—	—	219	231	288	361	345	403	250	215	259
st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.
			18	25	29	23	34	43	6	7	14	205	298	411
240	238	355	55	74	64	218	188	153	—	—	—	909	956	1 392
			36	24	43	393	317	663	214	210	303	188	249	638
[2])564	[2])436	[2])448	20	11	11	657	437	496	93	47	31	684	692	786
[3])307	[3])199	[3])214	109	82	93	271	160	221	49	25	41	533	281	360
109	151	231	24	34	69	1 130	1 308	1 883	168	142	115	1 004	1 760	2 598
252	253	174	157	125	159	1 539	1 832	2 123	192	92	94	1 381	1 282	1 835
5	6	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	490	607	510
5	16	20	1	1	6	36	32	64	11	10	28	146	187	205
264	283	420	156	164	168	520	848	803	248	292	344	—	—	—
[2])621	[1])533	[2])515	110	105	73	666	457	498	309	306	197	—	—	—
[3]) 432	[3])296	[3])340	309	211	206	544	429	519	410	317	306	—	—	—
142	234	390	284	486	679	1 123	1 134	1 613	493	580	566	—	—	—
302	279	221	193	158	215	1 066	1 011	1 420	408	365	378	—	—	—
9	12	2	1	—	—	1	—	—	2	—	—	—	—	—
19	24	24	5	11	8	41	37	72	18	12	25	—	—	—

kalvar. — *) Ej amerikanskt fläsk.

Fiskpriser

(partipriser utan förbindelse).

Medelpriser i Stockholm *sept.* 1918—*sept.* 1919.

(Enligt veckonoteringar från Stockholms stads slakthus- och saluhallsstyrelses noteringskommission.)

Slag	Kvantitet	Sept. 1918	Okt. 1918	Nov. 1918	Dec. 1918	Jan. 1919	Febr. 1919	Mars 1919	April 1919	Maj 1919	Juni 1919	Juli 1919	Aug. 1919	Sept. 1919
		Medelpris (öre)												
Fisk och *fiskvaror:*[1]														
Abborre, stor	kg.	248	255	269	250	250	250	255	209	119	200	167	191	181
liten	»	175	190	200	160	140	—	160	119	54	124	83	103	130
Braxen	»	263	250	244	205	170	200	225	165	130	168	143	130	—
Gråsej	»	268	230	—	180	—	—	—	—	65	75	75	—	115
Gädda, levande	»	—	400	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
slaktad	»	379	398	408	418	375	366	405	275	164	312	353	334	349
Gös	»	450	454	450	500	550	528	510	375	285	360	349	285	361
Hälleflundra, stor	»	—	—	—	—	—	—	425	410	255	270	286	280	310
liten	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	173	201	175	250
Id	»	—	260	267	354	200	200	—	167	120	159	130	150	—
Kolja, svensk	»	195	181	181	172	150	175	175	134	78	120	86	94	104
norsk	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kummel	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kungsflundra	»	—	—	—	—	—	—	185	136	—	125	110	81	110
Lake, sjö- stor	»	—	263	263	270	230	229	255	164	137	125	—	—	—
Lake, sjö- liten	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lax, färsk	»	—	—	—	—	1200	1100	—	917	788	617	575	1000	—
Långa	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Piggvar	»	—	—	350	300	350	650	358	300	201	195	—	—	—
Röding	»	—	463	454	462	600	—	—	—	—	—	—	345	325
Rödspotta, stor	»	276	320	296	303	256	269	291	170	135	175	160	158	168
liten	»	—	—	—	—	150	139	192	140	95	—	—	90	120
Sik, stor	»	335	350	351	360	288	300	—	—	249	281	250	250	325
liten	»	—	—	250	250	—	—	—	—	160	160	—	—	—
Siklöja	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sill, färsk	låda[2]	14000	—	7500	10133	3825	3125	3200	5750	—	—	—	—	—
» »	kg.	228	166	—	—	55	—	—	100	100	—	103	102	105
Sjötunga, stor	»	298	350	—	—	—	700	285	256	104	179	148	204	237
liten	»	—	300	—	—	—	—	—	193	65	130	81	145	172
Slätvar	»	—	350	400	—	300	525	365	300	213	223	250	250	—
Strömming	låda[3]	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
»	kg.	120	142	153	179	106	80	85	120	50	75	73	70	76
Torsk, stor m. huvud	»	150	184	133	105	88	88	111	83	—	103	60	60	81
Torsk, svensk huvudlös	»	264	256	216	189	155	148	147	128	75	105	84	106	138
Torsk, norsk	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Uer, färsk	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vitling, stor	»	150	146	133	97	73	60	60	75	48	53	41	41	59
liten	»	138	—	—	84	49	38	42	53	—	—	20	29	53
Ål, levande, stor	»	—	—	—	—	750	—	—	—	550	—	—	—	—
liten	»	—	—	—	—	—	—	—	—	225	—	—	—	—
Skaldjur:														
Hummer	tjog	—	—	—	—	—	—	—	—	3300	3300	—	—	—
Krabbor	»	—	—	—	260	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kräftor, stora	»	201	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	259	250
små	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Räkor, stora	kg.	—	—	250	—	—	175	202	—	—	—	213	225	—
kokta små	»	—	—	200	—	—	—	130	—	360	—	—	190	—

Marknadens läge i fråga om fisk och fiskvaror:

Tillgång	*Efterfrågan*	*Tendens*	*Tillgång*	*Efterfrågan*	*Tendens*
3/7—9/7 riklig	medelmåttig	svävande	14/8—20/8 god	medelmåttig	fallande
10/7—16/7 god	dålig	»	21/8—27/8 riklig	»	stigande
17/7—23/7 riklig	»	fallande	28/8— 3/9 god	»	fast
24/7—30/7 »	medelmåttig	svävande	4/9—10/9 »	livlig	stigande
31/7— 6/8 god	livlig	fallande	11/9—17/9 »	medelmåttig	svävande
7/8—13/8 »	»	svävande	18/9—24/9 knapp	livlig	»
			25/9— 1/10 »	»	fast

[1]) Prisuppgifterna avse slaktad fisk av ordinär storlek, där ej annat uppgives.
[2]) Vikt omkring 85 kg.
[3]) Vikt omkring 50 kg.

Fiskpriser.

Medelpriser i Göteborg *sept.* 1918—*sept.* 1919.

(Enligt noteringar från Göteborgs fiskhamnsauktioner.)

Slag	Sept. 1918	Okt. 1918	Nov. 1918	Dec. 1918	Jan. 1919	Febr. 1919	Mars 1919	April 1919	Maj 1919	Juni 1919	Juli 1919	Aug. 1919	Sept. 1919
	Kr. per låda (c:a 85 kg.)												
Sill, stor	124·10	141·95	126·65	119·85	53·55	30·60	36·55	63·75	61·20	—	67·15	58·65	62·05
» blandad	91·80	115·60	102·00	94·35	40·80	19 55	17·85	38·25	—	—	45·90	22·95	22·10
» liten	—	—	—	46·75	22·95	18·70	14·45	21·25	—	—	—	15·30	—
	Öre per kg.												
Kolja, stor	192	195	159	160	151	185	156	133	57	86	54	63	83
» halvstor	175	181	148	138	122	143	128	101	42	67	42	51	73
» liten	142	148	116	105	86	80	69	62	26	43	25	33	44
Vitling	121	145	112	92	68	52	48	57	30	30	14	13	34
Torsk, stor	198	192	149	145	105	82	83	73	41	55	40	58	102
» liten	128	129	103	95	68	66	54	52	17	30	16	16	35
Långa	207	193	173	163	123	114	117	117	99	120	88	111	126
Gråsik	198	192	150	145	103	65	75	89	42	58	42	46	64
Tunga, röd	323	353	364	452	383	411	274	186	66	143	113	162	185
» äkta	910	784	628	736	577	1028	971	863	235	348	594	1139	1158
Rocka	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Piggvar	852	610	403	566	428	507	381	308	206	326	319	500	389
Slätvar	671	444	411	440	337	424	336	283	167	294	218	289	275
Rödspotta	296	306	287	309	283	338	272	188	114	168	141	151	144
Hällefiundra	589	512	568	484	416	364	345	331	285	275	272	325	290
Havskatt	—	—	—	—	—	32	88	54	34	—	71	70	—
Marulk	243	228	207	—	—	—	157	—	82	—	54	128	—
Kummel	253	245	234	122	—	—	—	—	86	125	85	109	120
Tonfisk	200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	47	30	84
Haj	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Stör	—	—	240	—	—	—	192	242	—	—	—	—	—
Tillförsel:													
Antal båtar	385	259	206	129	298	412	474	719	281	187	458	568	274
» lådor	36 370	40 242	40 346	48 249	104 935	130 794	92 376	26 613	28 376	25 318	40 158	40 305	33 514

Anm. Ovanstående noteringar avse de priser, som av fiskeriidkarna erhållits vid fiskhamnsauktionerna i Göteborgs stads fiskhamn, och äro sålunda att betrakta såsom förstahandspriser utan inräknande av några transport- eller distributionskostnader.

De från Stockholm erhållna noteringarna åter avse de priser, som av partihandlare i fisk betingats vid försäljning till minuthandlare. Ifrågavarande noteringar avse sålunda vara, som oftast passerat en eller flera mellanhänder.

Uppgifter rörande tillgången av vissa viktigare livsförnödenheter å olika orter i riket under *augusti* månad 1919.

(○ = god. ◑ = tillräcklig. ● = otillräcklig.)

	Mjölk	Smör	Ost	Ägg	Potatis	Kött	Fläsk	Sill, salt	Fisk, färsk	Fotogen	Ved	Kol	Koks
Stockholm	◑	◑	◑	[2] ◑	○	[2] ◑	◑	◑	[2] ◑	◑	◑	●	◑
Södertälje	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑
Uppsala	●	[1] ◑	◑	◑	○	◑	◑	○	◑	◑	◑	●	●
Nyköping	◑	◑	◑	◑	◑	○	◑	○	◑	◑	◑	●	◑
Eskilstuna	◑	◑	○	◑	○	○	○	○	◑	◑	◑	◑	◑
Linköping	○	○	◑	○	○	○	○	○	○	○	○	●	◑
Norrköping	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑	[2] ◑	◑	[2] ◑
Motala	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	◑	○
Jönköping	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	○	●	●
Växjö	◑	◑	◑	◑	◑	◑	—	◑	◑	◑	○	●	●
Kalmar	◑	◑	◑	◑	○	○	○	○	◑	○	○	●	●
Västervik	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	◑	●	◑
Visby	◑	◑	●	◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	◑	●	◑
Karlskrona	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	●	●
Kristianstad	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑
Malmö	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	●	◑
Lund	○	○	○	○	○	○	○	○	◑	○	○	●	●
Landskrona	○	○	◑	◑	○	○	○	○	○	○	○	●	◑
Hälsingborg	○	○	○	◑	○	○	○	○	◑	○	○	◑	◑
Ystad	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	●	◑
Halmstad	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	◑	◑
Göteborg	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	◑	○
Lysekil	◑	◑	◑	◑	◑	◑	●	◑	◑	◑	◑	●	●
Vänersborg	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	●	●
Borås	[2] ◑	[2] ◑	◑	◑	○	◑	◑	○	◑	◑	◑	●	◑
Tidaholm	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	○	●	●
Karlstad	○	○	◑	◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑
Örebro	○	◑	◑	◑	○	◑	◑	◑	○	◑	◑	●	◑
Kopparberg	●	◑	◑	●	◑	●	◑	◑	◑	◑	◑	●	◑
Västerås	◑	◑	◑	○	○	◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	◑
Falun och Domnarvet	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑
Ludvika	◑	◑	●	●	◑	●	●	◑	◑	◑	○	●	●
Gävle	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑	○	◑	○	○	◑	◑
Söderhamn	●	[2] ◑	◑	○	○	[2] ◑	○	○	●	○	○	●	●
Sundsvall	●	●	◑	◑	○	◑	◑	○	●	◑	◑	◑	◑
Nyland	○	○	◑	○	○	○	●	◑	●	○	○	●	●
Östersund	●	●	●	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	○	●	●
Umeå	◑	◑	○	◑	○	○	◑	○	◑	○	○	◑	◑
Luleå och Boden	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑
Malmberget och Gällivare	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑
Kiruna	●	●	●	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	●	●

[1] Under månaden var tillgången omväxlande tillräcklig och otillräcklig.
[2] » » » » » god och tillräcklig.

Uppgifter rörande tillgången av vissa viktigare livsfornodenheter a olika orter i riket under *september* månad 1919.

(○ = god ◑ = tillräcklig. ● = otillräcklig.)

	Mjölk	Smör	Ost	Ägg	Potatis	Kött	Fläsk	Sill, salt	Fisk, färsk	Fotogen	Ved	Kol	Koks
Stockholm . . .	◑	◑	◑	[2]◑	◑	[2]◑	◑	◑	◑	◑	◑	●	◑
Södertälje . . .	◑	◑	◑	○	○	○	○	○	○	◑	○	◑	◑
Uppsala	●	[1]◑	◑	◑	○	◑	◑	○	◑	—	◑	●	●
Nyköping . . .	◑	◑	◑	[1]◑	◑	○	◑	○	[1]◑	◑	◑	●	◑
Eskilstuna . . .	◑	◑	○	○	○	○	○	○	◑	○	○	◑	◑
Linköping . . .	○	○	◑	○	○	○	○	○	○	○	○	●	●
Norrköping . . .	◑	◑	◑	◑	◑	[2]◑	◑	○	◑	◑	○	◑	◑
Motala	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	◑	○
Jönköping . . .	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	●	●
Växjö	●	◑	◑	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑	○	●	●
Kalmar	◑	◑	◑	◑	○	○	○	○	◑	◑	◑	●	●
Västervik . . .	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	○	●	◑
Visby	◑	◑	●	◑	○	◑	◑	○	○	◑	◑	●	●
Karlskrona . . .	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	●	●
Kristianstad . .	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑
Malmö	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	●	◑
Lund	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	◑	●	●
Landskrona . .	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	●	◑
Hälsingborg . .	○	○	○	○	◑	○	○	○	◑	○	◑	◑	◑
Ystad	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	●	●
Halmstad . . .	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	●	●
Göteborg	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	◑	◑
Lysekil	◑	◑	◑	◑	◑	◑	[1]◑	◑	◑	◑	◑	●	●
Vänersborg . . .	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	◑	●	◑
Borås	○	◑	◑	◑	○	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑
Tidaholm . . .	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	○	●	●
Karlstad	◑	○	◑	◑	◑	○	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑
Örebro	○	○	◑	◑	○	○	○	◑	[2]◑	◑	◑	◑	◑
Kopparberg . .	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	●	●
Västerås	◑	○	◑	○	○	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑
Falun och Domnarvet	◑	○	◑	◑	○	◑	◑	○	◑	◑	○	◑	◑
Ludvika	◑	◑	●	●	◑	●	●	◑	◑	◑	○	●	●
Gävle	◑	◑	◑	◑	○	○	◑	○	◑	○	○	◑	◑
Söderhamn . . .	●	○	○	○	○	○	○	○	◑	○	○	●	●
Sundsvall . . .	●	●	◑	◑	○	◑	◑	○	●	◑	◑	●	◑
Nyland	○	○	●	○	○	○	◑	○	●	○	○	●	●
Östersund . . .	●	●	●	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	○	●	●
Umeå	◑	◑	○	○	○	○	◑	○	◑	○	○	◑	◑
Luleå och Boden	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑
Malmberget och Gällivare . . .	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	○	◑	◑	◑	●	●
Kiruna	●	●	●	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	◑	●	●

[1] Under månaden var tillgången omväxlande tillräcklig och otillräcklig.
[2] » » » » » god och tillräcklig.

Arbetsrådets beslut

angående tillämpningen av lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 och lagen om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete den 17 oktober 1919.

1. Arbetsrådets beslut den 17 november 1919 i anledning av en av Aktiebolaget Göteborgs Tvättanstalt Gloria gjord framställning ifråga om tillämpning av lagen angående arbetstidens begränsning.

I skrivelse den 14 november 1919 har aktiebolaget Göteborgs tvättanstalt Gloria anfört, att bolaget, som dreve tvättinrättnings- och därmed sammanhängande rörelse, hade hos sig anställda två kuskar, vilkas arbete bestode i att verkställa körning medelst hästfordon till och från bolagets kunder för avhämtning och återlämnande av kläder, ävensom i att ombesörja fodring, rykt och övrig skötsel av de för fordonen avsedda, bolaget tillhöriga hästar. Med hänvisning härtill har bolaget anhållit om Arbetsrådets avgörande *dels* huruvida det av bolagets kuskar utförda arbetet i sin helhet vore hänförligt till djurskötsel och sålunda icke underkastat begränsning enligt lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919, *dels och*, därest nyssnämnda fråga komme att besvaras nekande, huruvida den del av kuskarnas arbete, som bestode i fodring, rykt och annan skötsel av hästarna, skulle tagas i beräkning vid bestämmandet av kuskarnas högsta tillåtna arbetstid.

Arbetsrådet förklarar, att det av bolagets kuskar utförda arbetet icke i någon mån kan hänföras till sådan djurskötsel, som avses i 1 § h) lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919. På grund härav äger nämnda lag tillämpning å ifrågavarande arbete. Vid bestämmandet av kuskarnas högsta tillåtna arbetstid skall även tagas i beräkning den del av arbetet, som består i fodring, rykt och annan skötsel av de för vederbörande kuskars fordon avsedda hästarna.

2. Arbetsrådets beslut den 17 november 1919 i anledning av en av stadsträdgårdsmästaren i Örebro gjord framställning om avgörande, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 äger tillämpning.

I skrivelse den 10 november 1919 har stadsträdgårdsmästaren i Örebro anhållit om Arbetsrådets avgörande, huruvida arbete med skötsel av parker och planteringar i stad skall hänföras till de i 2 § h) lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 nämnda undantagen.

Arbetsrådet förklarar, med stöd av bestämmelserna i 1 § h) lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919, att arbete med skötsel av parker och planteringar icke är att hänföra till sådant arbete, varå nämnda lag äger tillämpning.

3. Arbetsrådets beslut den 17 november 1919 i anledning av en av 3:e Maskinistföreningen i Göteborg gjord framställning om avgörande, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 äger tillämpning.

I skrivelse den 10 oktober 1919 har 3:dje maskinistföreningen i Göteborg anhållit om Arbetsrådets avgörande, huruvida »åttatimmarslagen» är tillämplig för personalen å i trängre farvatten gående bogserångfartyg, vars nettodräktighet är under 20 ton.

Arbetsrådet finner, att det arbete, som utföres av den i sökandens skrivelse avsedda fartygspersonalen, måste hänföras till skeppstjänst, som omförmäles i lagen om arbetstiden å svenska fartyg. På grund härav förklarar Arbetsrådet, med stöd av bestämmelserna i 1 § f) lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919, att ifrågavarande arbete icke är att hänföra till sådant, varå nämnda lag om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 äger tillämpning.

4. Arbetsrådets beslut den 20 november 1919 i anledning av en av Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag (Korså bruk) gjord framställning om avgörande i fråga om tillämpningen av lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919

I skrivelse den 17 november 1919 har Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag (Korså bruk) anfört bland annat följande:

Sedan år 1915 sysselsättas de arbetare vid Korså bruk, som hava sitt arbete vid räckverket, under 11 timmar per dag, motsvarande 63 timmar per vecka. För räckverksarbetet erfordras, att ugnarna eldas dygnet om. Vid ugnarna pågår sålunda arbetet natt och dag. Lagen om arbetstidens begränsning träder i kraft, beträffande arbete, som vid tiden för lagens utfärdande bedrives såväl natt som dag, den 1 juli 1920 och beträffande annat arbete den 1 januari 1920. Med hänsyn till att det ugnsarbete, som erfordras för räckverksarbetet, bedrives natt och dag, har sökanden icke med säkerhet kunnat avgöra, huruvida sökanden är skyldig att införa åtta timmars arbetsdag vid räckverket redan den 1 januari 1920 eller först den 1 juli 1920.

Under åberopande av vad sålunda anförts har sökanden bland annat anhållit, att Arbetsrådet ville förklara sökanden berättigad att fortsätta sitt räckverksarbete såsom hittills med 11-timmars dagskift till den 1 juli 1920.

Arbetsrådet finner, att det av sökanden i räckverket vid Korså bruk bedrivna arbetet icke är hänförligt till sådant arbete, som vid tiden för utfärdandet av lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 bedrivits såväl natt som dag. På grund härav förklarar Arbetsrådet, att nämnda lag om arbetstidens begränsning enligt gällande bestämmelser skall beträffande det i räckverket vid Korså bruk bedrivna arbetet träda i kraft den 1 januari 1920.

Angående en av sökanden i sammanhang med förevarande fråga gjord framställning om anstånd med tillämpningen av lagen om arbetstidens begränsning kommer Arbetsrådet att efter vederbörlig utredning framdeles fatta beslut.

5. Arbetsrådets beslut den 24 november 1919 i anledning av en av G. H. Landin gjord framställning om undantag från bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

Sökanden har anfört, att han i staden Hjo bedriver bagerirörelse under firma G. H. Landins conditori & café. I nämnda rörelse sysselsätter sökanden vintertiden tre och sommartiden fyra arbetare, alla kvinnliga. Under vintern bedrives bakning tre eller fyra dagar i veckan, därvid arbetet börjar klockan 7 förmiddagen och slutar mellan klockan fyra och klockan sex eftermiddagen. Under badsäsongen på sommaren pågår arbetet längre tid, ehuru icke under natten. Att för en tid av sex eller sju veckor om året införa skiftarbete är enligt sökandens uppfattning nästan omöjligt på en plats av så ringa storlek.

Under hänvisning till vad sålunda anförts har sökanden anhållit, att sökanden måtte i sitt bageri »icke behöva tillämpa den nya åttatimmarslagen».

Arbetsrådet finner icke skäl bifalla den gjorda framställningen.

6. Arbetsrådets beslut den 24 november 1919 i anledning av en av Hjo Mek. Verkstad & Elektricitetsverk gjord ansökan om undantag från bestämmelserna i 4 § lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

Sökanden har anfört i huvudsak följande:

Sökanden bedriver, jämte mekanisk verkstadsrörelse, distribution av elektrisk energi från ett mindre elektricitetsverk, beläget i Hjo stad. För elektricitetsverkets skötsel äro hos sökanden anställda två maskinister, vilka i tur ombestyra vakthållningen. Maskinisternas arbete fortgår natt och dag i två skift. Enligt kontrakt med Hjo stad äger emellertid sökanden rätt att hava distributionsnätet strömlöst sön- och helgdagar från klocken tolv middagen till solnedgången. På grund härav och av andra skäl är nätet under sön- och helgdagar så obetydligt belastat, att kraftstationen icke tarvar vidare tillsyn, än att maskinisten en eller annan gång under dagens lopp besöker kraftstationen. Maskinisterna hava tillstånd att sova nattetid i kraftstationen samt kunna lämna sitt arbete under de tider, som erfordras för intagande av måltider och kaffe i sina hem. Införandet av åtta timmars arbetsdag skulle hava till följd, att sökanden nödgades anställa ytterligare en maskinist för nu ifrågavarande ändamål.

Under åberopande av, att maskinisttjänstens uppehållande är förenat med synnerligen ringa ansträngning samt att elektricitetsverket tillgodoser ett stort allmänt intresse, har sökanden anhållit om tillstånd att utan hinder av bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning fortfarande få för vakthållningen i kraftstationen betjäna sig av endast två maskinister.

Arbetsrådet finner icke skäl bifalla den av sökanden gjorda framställningen.

7. Arbetsrådets beslut den 4 december 1919 i anledning av en av fabrikören Carl Gillberg i Örebro gjord framställning om undantag från bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

Sökanden har anfört, att arbetstiden vid hans läderfabrik i Lindbacka, Örebro län, under de två senaste åren varit förlagd till de fem första arbetsdagarna i veckan, med hela lördagen fri. Arbetstiden har utgjort 48 timmar i veckan. Sökandens fabrik är belägen vid järnvägslinjen Örebro-Svartå. Tågförbindelserna på denna järnvägslinje äro så anordnade, att därest sökanden skulle nödgas fullständigt tillämpa lagen om arbetstidens begränsning, skulle sökandens arbetare varje dag få vänta två timmar på tåget på kvällarna och på lördagarna antingen arbeta endast fyra timmar eller också få gå till fots den sju kilometer långa vägen till Örebro.

På grund av vad sålunda anförts har sökanden anhållit om tillstånd att få såsom hittills bedriva arbetet vid sin förenämnda läderfabrik under 48 timmar i veckan, fördelade på veckans fem första arbetsdagar.

Arbetsrådet finner sig icke kunna emot bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning bifalla den gjorda framställningen.

8. Arbetsrådets beslut den 4 december 1919 i anledning av en av Industri-Aktiebolaget Viking i Örebro gjord framställning om undantag från bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

Sökanden har anfört, att arbetstiden vid sökandens kemisk-tekniska fabrik i Örebro under de senare åren varit förlagd till de fem första arbetsdagarna i veckan, med hela lördagen fri. Avsikten härmed har varit att bereda personalen en längre sammanhängande ledighet dels för rekreation, dels för sådana göromål i hemmet, som ej medhinnas under fristunderna på en arbetsdag. Då arbetspersonalen önskar, att denna

fördelning av arbetstiden skall bibehållas, har sökanden anhållit om tillstånd att få bedriva arbetet vid sin förenämnda kemisk-tekniska fabrik under 48 timmar i veckan, fördelade med 9 timmar 36 minuter på var och en av veckans fem första arbetsdagar.

Arbetsrådet finner sig icke kunna emot bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning bifalla den gjorda framställningen.

9. Arbetsrådets beslut den 4 december 1919 i anledning av en av Kristianstads Belysningsverk gjord framställning om utlåtande rörande tillämpningen av lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

I skrivelse den 27 november 1919 har Kristianstads Belysningsverk anfört i huvudsak följande:

Vid Kristianstads elektricitetsverk skall enligt belysningsverkets förmenande lagen om arbetstidens begränsning träda i kraft den 1 juli 1920 beträffande det arbete, som hänför sig till verkets drift. Arbetet pågår emellertid endast med två skift, och under en del av natten utföres intet arbete. Under större delen av året är skiftindelningen från kl. 6 f. m. till kl. 3 e. m. och från kl. 3 e. m. till kl. 12 m. n. Under belysningssäsongen måste arbetet fortgå under något längre tid, exempelvis från kl. 5·30 f. m. till kl. 1 à 2 f. m. Belysningsverket anhåller om Arbetsrådets uttalande, huruvida belysningsverkets uppfattning angående tiden för lagens tillämpande är riktig.

Arbetsrådet finner, att det vid Kristianstads elektricitetsverk bedrivna arbete, som avser verkets drift, icke kan anses utgöra sådant arbete, som vid tiden för utfärdandet av lagen om arbetstidens begränsning bedrivits såväl natt som dag. På grund härav förklarar Arbetsrådet, att nämnda lag enligt gällande bestämmelse skall beträffande nu ifrågavarande arbete träda i kraft den 1 januari 1920.

10. Arbetsrådets beslut den 8 december 1919 i anledning av en av Lars Svensson i Ulvåsa, Eslöv, gjord ansökan om avgörande, huruvida sökanden är att räkna såsom arbetare enligt lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

Sökanden har anfört, att han är anställd som tillskärare hos skrädderifirman Carl Johnsson i Eslöv. Ifrågavarande firma sysselsätter omkring fem arbetare. Sökanden har icke arbete såsom tillskärare mer än högst tre dagar i veckan. Under den återstående tiden verkställer sökanden sömnad på samma sätt som firmans övriga arbetare.

Under hänvisning till vad sålunda anförts har sökanden anhållit om Arbetsrådets avgörande, huruvida sökanden är att räkna såsom sådan arbetare, på vilken lagen om arbetstidens begränsning äger tillämplighet.

Över ansökningen har skrädderiidkaren Carl Johnsson i Eslöv yttrat sig.

Arbetsrådet förklarar, att sökanden Lars Svensson, med hänsyn till beskaffenheten av hans arbetsanställning hos skrädderifirman Carl Johnsson i Eslöv, är att räkna såsom sådan arbetare, på vilken lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 äger tillämplighet.

11. Arbetsrådets beslut den 8 december 1919 i anledning av en av Aktiebolaget P. Herzog & Söner i Stockholm gjord ansökan om avgörande, huruvida viss arbetstagare är att räkna såsom arbetare enligt lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

Sökandebolaget har anfört, att hos bolaget finnes anställd en portvakt, som har till åliggande *dels* att kontrollera, vilka personer som passera porten, *dels* att mottaga

ankommande varor, *dels* att före arbetets början tända gasapparater under limpannor i verkstäderna, *dels och* att efter arbetets slut inspektera arbetslokalerna samt släcka värmeapparater och belysning.

Under hänvisning till vad sålunda anförts har sökandebolaget anhållit om Arbetsrådets avgörande, huruvida nämnde arbetstagare är att räkna såsom sådan arbetare, på vilken lagen om arbetstidens begränsning äger tillämpning.

Arbetsrådet förklarar, att den i ärendet ifrågakomna arbetstagaren är att räkna såsom sådan arbetare, på vilken lagen om arbetstidens begränsning äger tillämpning.

12. Arbetsrådets beslut den 8 december 1919 i anledning av en av drätselkammaren i Borås gjord ansökan om utlåtande i fråga om tillämpningen av lagen om arbetstidens begränsning der 17 oktober 1919.

I skrivelse den 3 december 1919 har drätselkammaren i Borås anfört i huvudsak följande:

Till elektricitetsverket i Borås, som äges av Borås stad och förvaltas av drätselkammaren, höra tre vattenkraftstationer, den första belägen i Häggårda, Kinnarumma socken, den andra belägen i Haby, Örby socken, och den tredje belägen i Hulta, Berghems socken. Driften vid dessa kraftstationer uppehålles vid Häggårda av två maskinister, vid Haby av tre maskinister och vid Hulta av två maskinister. Vid särskilda tillfällen träder dessutom en hjälpmaskinist i tjänstgöring. Då drätselkammaren är oviss om, huruvida var och en av dessa kraftstationer är att betrakta som en särskild rörelse, i vilket fall lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 icke synes drätselkammaren behöva å dem tillämpas, eller om det i staden befintliga elektricitetsverket jämte de tre å landsbygden belägna kraftstationerna skola anses såsom en gemensam rörelse, i vilket fall nämnda lag torde böra äga tillämpning även å kraftstationerna, har drätselkammaren anhållit om Arbetsrådets uttalande i berörda fråga.

Arbetsrådet förklarar, att det i Borås stad belägna, staden tillhöriga elektricitetsverket jämte de till samma elektricitetsverk hörande tre kraftstationerna i Häggårda, Kinnarumma socken, Haby, Örby socken, och Hulta, Berghems socken, tillsammans utgöra en sådan rörelse, som avses i 1 § 1) lagen om arbetstidens begränsning den 17 okober 1919.

13. Arbetsrådets beslut den 8 december 1919 i anledning av en av Metallbolaget Granstrand & C:o gjord ansökning om avgörande, huruvida vissa arbetstagare äro att räkna såsom arbetare enligt lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

Sökanden har anfört följande:

H. A. Granstrand i Marieström jämte sju andra personer driva »i enkelt bolag» fabriksrörelse för tillverkning av möbelbeslag av metall m. m. i Gnosjö socken av Jönköpings län. Samtliga bolagsmännen arbeta i fabriken, varjämte Granstrand förer bolagets räkenskaper och i samråd med övriga bolagsmän sköter inköp och försäljningar. Bolagsmännen äga lika andel i bolaget och dela lika bolagets vinst. Bolagsmännen arbeta således åt sig själva samt hysa därför den meningen, att de äro att anse som arbetsgivare och följaktligen »stå utom» lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

Emellertid har sökanden anhållit om Arbetsrådets avgörande rörande förenämnda lags tillämpning i nu ifrågavarande avseende.

Av handlingar, som Arbetsrådet infordrat i ärendet, har inhämtats, *dels* att Granstrand jämte andra personer vid sammanträde i Marieström den 24 mars 1916 bildat

ett enkelt bolag med ändamål att driva fabrikation för tillverkning av metallvaror, huvudsakligast möbelbeslag, *dels ock* att den 28 juli 1916 i det hos länsstyrelsen i Jönköpings län förda handelsregistret intagits en av Granstrand jämte övriga delägare i bolaget gjord anmälan, att de ämnade i Gnosjö socken i bolag idka fabriksrörelse för tillverkning av möbelbeslag av metall m. m. under firma Metallbolaget Granstrand & C:o.

Arbetsrådet finner, att de i ärendet ifrågakomna åtta personer, vilka utföra arbete å den handelsbolaget under firma Metallbolaget Granstrand & C:o tillhöriga fabriken i Gnosjö, måste anses innehava arbetsanställning hos nämnda handelsbolag. Arbetsrådet förklarar, att den omständigheten, att ifrågavarande arbetstagare tillika äro bolagsmän i sagda handelsbolag, icke kan föranleda, att de undantagas från tillämpningen av de bestämmelser, som i lagen om arbetstidens begränsning äro meddelade angående arbetare.

14. Arbetsrådets beslut den 11 december 1919 i anledning av en av sysslomannen vid länslasarettet i Nyköping gjord framställning om avgörande, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 äger tillämpning.

Sysslomannen vid länslasarettet i Nyköping har anhållit, att Arbetsrådet måtte avgöra, huruvida det arbete, som utföres av den vid lasarettet anställda köks-, tvätt- och eldarepersonalen, är att hänföra till sådant, varå lagen om arbetstidens begränsning äger tillämpning.

Arbetsrådet finner, med stöd av bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 samt vad som förekommit under förarbetena till sagda lag, att det arbete, som utföres av den vid länslasarettet i Nyköping anställda kökspersonalen, tvättpersonalen och eldarepersonalen, icke kan anses utgöra sådant till hälso- eller sjukvård hänförligt arbete, som omförmäles i 1 § e) av nämnda lag. På grund härav förklar Arbetsrådet att det arbete, som utföres av ifrågavarande personal, icke är enligt sagda lagrum från lagens tillämpning undantaget.

15. Arbetsrådets beslut den 11 december 1919 i anledning av en av sysslomannen vid länslasarettet i Mora gjord framställning om avgörande, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 äger tillämpning.

Sysslomannen vid länslasarettet i Mora har anhållit, att Arbetsrådet måtte avgöra, huruvida det arbete, som utföres av den vid lasarettet anställda ekonomi- och maskinpersonalen, är att hänföra till hälso- och sjukvård, i vilket fall det enligt sökandens mening, skulle vara »oberoende av lagen om arbetstidens begränsning».

Arbetsrådet finner, med stöd av bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 samt vad som förekommit under förarbetena till sagda lag, att det arbete, som utföres av den vid länslasarettet i Mora anställda ekonomi- och maskinperonalen, icke kan anses utgöra sådant till hälso- eller sjukvård hänförligt arbete, som omförmäles i 1 § e) av nämnda lag. På grund härav förklarar Arbetsrådet, att det arbete, som utföres av lasarettets nu ifrågavarande personal, icke är enligt nämnda lagrum från lagens tillämpning undantaget.

16. Arbetsrådets beslut den 11 december 1919 i anledning av en av direktionen för lasarettet i Sala gjord framställning om avgörande, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 äger tillämpning.

Direktionen för lasarettet i Sala har anhållit, att Arbetsrådet måtte avgöra, huruvida det arbete, som utföres av köks- och tvättpersonalen samt drängen och eldaren vid lasarettet är sådant, varå lagen om arbetstidens begränsning äger tillämpning.

Av handlingar, som infordrats i ärendet, har inhämtats, *dels* att den vid lasarettet anställde drängens huvudsakliga arbete består i inforsling av ved till högtryckspannorna, eldning av samma pannor, huggning och inforsling av ved till köket och läkarbostaden samt uträttande av ärenden, *dels och* att eldarens huvudsakliga åligganden utgöras av inforsling av ved till lågtryckspannorna och eldning av nämnda pannor

Arbetsrådet finner, med stöd av bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 samt vad som förekommit under förarbetena till sagda lag, att det arbete, som utföres av kökspersonalen, tvättpersonalen, drängen och eldaren vid lasarettet i Sala, icke kan anses utgöra sådant till hälso- eller sjukvård hänförligt arbete, som omförmäles i 1 § e) av nämnda lag. På grund härav förklarar Arbetsrådet, att det arbete, som utföres av lasarettets nu ifrågavarande befattningshavare, icke är enligt nämnda lagrum från lagens tillämpning undantaget.

17. Arbetsrådets beslut den 11 december 1919 i anledning av en av stadsfiskalen i Tidaholm gjord ansökan om avgörande, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 äger tillämpning.

Stadsfiskalen i Tidaholm har, på tjänstens vägnar, anhållit om Arbetsrådets avgörande, huruvida lagen om arbetstidens begränsning äger tillämpning på städernas poliskårer.

Arbetsrådet finner, att den av städernas polisväsen utövade verksamheten icke kan anses hänförlig varken till sådan rörelse, som omförmäles i 1 § 1) lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919, eller till sådant arbetsföretag, som avses i 1 § 2) samma lag. På grund härav förklarar Arbetsrådet, att det av städernas poliskårer i tjänsten utförda arbetet icke är att hänföra till sådant arbete, varå nämnda lag om arbetstidens begränsning äger tillämpning.

Arbetsrådet.

Ämbetslokal: Stora Nygatan 40—42. Postadress: *Stockholm 2.* Telegramadress: *Arbetsrådet.* Rikstelefon: 219 33 och 219 34; Ordföranden personligen dessutom 218 73.

Ordföranden: generaldirektören Henning Elmquist, alla vardagar kl. 2—3 e. m. Ledamöterna: *byråchefen Sigurd Ribbing och civilingenjören E. W. Bosæus, måndagar, tisdagar, torsdagar och fredagar kl. 2—3 e. m.*; övriga ledamöter, måndagar och torsdagar kl. 2—3 e. m. Sekreteraren: försäkringsrådet Jacob Geijer, alla vardagar kl. 2—3 e. m.

Registratorskontoret öppet alla vardagar kl. 11 f. m.—3 e. m.

Statens Arbetslöshetskommission.

Postadress: K. Socialstyrelsen. Telegramadress: Socialstyrelsen. Rikstelefon: 83 76.

Arbetsutskott: f. d. generaldirektören F. V. H. Pegelow; byråchefen Gunnar Huss; fru Emilia Broomé; förste aktuarien Otto Järte och stadsfullmäktigen Viktor Karlsson.

Bränslekommissionen.

Postadress: *Stockholm 1*, Vasagatan 23. Telegramadress: *Statsbränsle.*
Rikstelefon: Namnanrop.

Folkhushållningskommissionen.

av juni 1919.

Lokaler: Lilla Nygatan 27 (Stora Nygatan 40). Postadress: *Stockholm 2.* Telegramadress: *Hushållning.* Rikstelefon: *Namnanrop: Folkhushållningskommissionen.* Annan lokal, post-, telefon- eller telegramadress angives nedan.

Generaldirektören Henning Elmquist (ordförande); byråchefen E. Insulander (vice ordförande); *f. d.* professorn H. Juhlin Dannfelt; ledamoten av riksdagens första kammare, redaktören C. E. Svensson; ingenjören B. Almgren och direktören Karl Eriksson.

Arbetsutskott: Ordföranden samt ledamöterna Juhlin Dannfelt och Svensson med vice ordföranden och ledamoten Eriksson som suppleanter.

Kommissionens sekreterare: Fil. d:r M. Marcus.

Kassadirektionen.

Kassadirektör: Auditören C. L. L. Hasselgren.
Kassakontoret: Föreståndare: Kamreraren C. H. Hedberg.
Avd. för personalärenden: Notarien R. Humble.
Intendenturavdelningen: Herr E. Wallin.

Juridiska avdelningen.

Ordförande: Hovrättsrådet C. H. I. Grönhagen.

Spannmålsimportbyrån.

Lokaler: Munkbrogatan 2. Telegramadress: *Royalcommission.* Rikstelefon: 163 54 och 160 88.

Föreståndare: Grosshandlaren Gustaf Du Rietz.

Spannmålsavdelningen.

Lokaler: Munkbrogatan 2.

Föreståndare: Ingenjören B. Almgren.

1. Spannmålssektionen (telegramadress: *Statsspannmål*): Föreståndare: Herr Birger Öhlin.
2. Mjölsektionen (telegramadress: *Statsmjöl*): Föreståndare: Kaptenen C. Ljungberg.
3. Fodersektionen lokal: Lilla Nygatan 27: (telegramadress: *Fodersektion*): Föreståndare: kaptenen H. Söderbom.
4. Utsädessektionen lokal: Lilla Nygatan 27: (telegramadress: *Utsäde*): Föreståndare: Statskonsulenten A. Elofson.
5. Räkenskapssektionen lokal: Lilla Nygatan 27: Föreståndare: Herr H. Egnell.

Varuförmedlingsbyrån.

(incl. förutvarande handelsavdelningen, potatisavdelningen, mejeriavdelningen och fruktavdelningen).

Lokaler: Västerlånggatan 16. Telegramadress: *Varuförmedling.* Rikstelefon: Namnanrop: *Varuförmedling.*

Ledamöter: Riksdagsmannen C. E. Svensson (ordförande); Fil. lic., jur. kand. Victor Johanson (föreståndare), grosshandlaren Lennart Larsson, stadsveterinären R. Ahlström. Sekreterare: Amanuensen K. G. Tham, notarien jur. kand. Hj. Werner och e. o. hovrättsnotarien Carl Cederblad.

Avdelningen för dyrtidsanslaget.

Lokaler: Övre Munkbron 1. Telegramadress: *Dyrtidsanslaget.* Rikstelefon: 20862.

Ordförande: Riksdagsmannen A. J. Berg. Föreståndare: Amanuensen G. Hilding Nordström.

Statens odlingskommitté.

Lokaler: Västerlånggatan 16. Rikstelefon: 16348.

Ordförande: Professorn Nils Hansson. Sekreterare: Andre kanslisekreteraren Joh:s Thygesen.

Sociala Meddelanden.
(f. d. Meddelanden från K. Kommerskollegii avdelning för arbetsstatistik).

Sakregister

till årgången 1919.

	Sid.
Allmänna sociala förhållanden	I
Arbetarskydd	II
Arbetsförmedling	II
Arbetslöner	II
Arbetsmarknad och arbetslöshet	III
Arbetstid	III
Bostadsförhållanden	IV
Fattigvård, välgörenhet m. m.	IV
Internationell reglering av sociala förhållanden	IV
Kollektivavtal, arbetsavtal m. m.	IV
Kooperation	IV
Levnadskostnader	V
Nykterhetsrörelsen	V
Olycksfallsförsäkring	VI
Sjukförsäkring	VI
Strejker, lockouter, medlings- och förlikningsförfarande	VI
Ut- och invandring	VI
Ålderdoms och invaliditetsförsäkring	VI

Allmänna sociala förhållanden.

Sverige:

Avgången ur statstjänst åren 1913—1918: s. 514, 627, 812.
Bränsleregleringens upphörande: s. 589.
Författningar rörande sociala frågor: s. 53, 186, 281, 374, 478, 582, 729 1002.
Förfoganderätts-, maximipris- och prisockerlagarna, Förlängd giltighet för: s. 589.
Industrien i Sverige år 1917: s. 993.
Inkomst- och förmögenhetsskatt: Socialstyrelsens utlåtande angående av särskilda sakkunniga uppgjort preliminärt förslag till ändring av förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt: s. 138.
Kristiden: Vissa statliga och kommunala åtgärder under kristiden (forts.):
1. Folkhushållningskommissionen: s. 9, 105, 216, 511.
2. Arbetslöshetskommissionen: s. 3, 103, 215, 313, 433, 509, 615, 811.
Kvinnors och minderårigas användande inom industrien i Sverige år 1917: s. 988.
Räntefria studielån, Statens: s. 54.
Rättegång, Lag om fri: s. 975..
Sjömansyrket i Sverige: s. 174.
Sociala frågor vid 1919 års riksdagar: s. 979
Socialattachéer: Förslag till anställande av socialattachéer vid vissa svenska beskickningar: s. 161.
Socialattachéer vid vissa svenska beskickningar: s. 732.
Socialdepartementet: s. 646.
Taxeringsavdrag för familjeförsörjare vid 1919 års taxering: s. 376.
Tilloppet till statstjänst under de senaste åren: s. 837.

Utlandet:

Danmark: De sociala ärendenas beredning: s. 732.
En dansk tjänstemannalag: s. 1003.
England: Industriråd och arbetarkommittéer: s. 282.
Meddelanden från socialattachéen:
1. Industrinämnder: s. 792.
2. Statlig reglering av arbetslöner: s. 797.
3. Bostadsfrågans läge: s. 802.
4. Kolkommissionens betänkande: s. 806.

Frankrike: Statlig adoption av minderåriga: s. 188.
Norge: Norska socialattachéer: s. 732.
Lag om tjänstemän i allmän tjänst: s. 1003.
Tyskland: Arbetsdepartement: s. 187.
Förordning rörande kollektivavtal, arbetar- och funktionärsnämnder samt skiljedom i arbetstvister: s. 694.
Sociala reformer i Tyskland efter revolutionen: s. 188.
Ungern: Arbets- och socialministerium: s. 187.
Österrike: Socialministerium: s. 187.

Arbetarskydd.

Sverige:

Besiktning och registrering av ångpannor, Bestämmelser rörande: s. 583.
Olycksfall vid lastning och lossning av fartyg år 1918: s. 719.
Olycksfall inom sjömansyrket år 1918: s. 711.
Rapporter från yrkesinspektörerna angående svårare olycksfall i arbete: s. 51, 184, 279, 371, 476, 580, 726, 999.
Yrkesinspektionens verksamhet: 1918: okt.—dec.: s. 182: 1919: jan.—mars: s. 473: april—juni: s. 723.

Utlandet:

Den internationella fackföreningsrörelsens program för internationellt arbetarskydd: s. 168.
Den internationella arbetarrörelsen och fredstraktatens arbetarskyddsprogram: s. 731.
Norge: Lag om ändring av och tillägg till lag den 18 september 1915 angående arbetarskydd vid industriellt arbete den 11 juli 1919: s. 679.

Arbetsförmedling.

Sverige:

Sveriges offentliga arbetsförmedling år 1918: s. 330; dec.: s. 58; 1919: jan.: s. 194; febr.: s. 292; mars: s. 388; april: s. 486; maj: s. 594; juni: s. 740; juli: s. 748; aug.: s. 1010; sept.: s. 1018.
Inkomster och utgifter, De offentliga arbetsförmedlingsanstalternas: 1917: s. 49; 1918: s. 898.
Statsbidrag till arbetsförmedlingsanstalterna under år 1918: s. 585.
Sjömän, Arbetsförmedlingen av, under år 1918: s. 46; 1919: 1:a kvart.: s. 380; 2:a kvart.: s. 736; 3:e kvart.: s. 1008.

Utlandet:

Norge: Den offentliga arbetsförmedlingen år 1917: s. 286.

Arbetslöner.

Sverige:

Arbetsgivareföreningens lönstatistiska årsbok 1917: s. 701.
Arbetslönernas stegring under kristiden: s. 871.
Dyrtidstillägg: Socialstyrelsens utlåtande över förslag rörande bestämmande av krigstidstillägg till befattningshavare i statens tjänst m. fl. under år 1919 med ledning av Socialstyrelsens beräkningar av levnadskostnadernas allmänna stegring: s. 217.
Dyrtidstillägg, Statstjänstemännens, under år 1919: s. 575.
Hantverk, transportverksamhet, restaurangrörelse och husligt arbete, Tidlöner för vissa yrkesgrupper inom, åren 1914—1918: s. 20.
Jordbruk: Arbetartillgång, arbetstid och arbetslön inom Sveriges jordbruk år 1917: s. 242.
Järnvägsbyggnadsarbeten, Löneförhållandena vid statens, under år 1918: s. 444.
Krigstidskommissionerna, Löne- och personalförhållanden inom: s. 325.
Lantarbetarnas löneförhållanden under åren 1913—1918: s. 13.
Skogsarbetarnas löneförhållanden under åren 1913—1918: s. 16.
Vattenfallsstyrelsens byggnadsarbeten, Löneförhållandena vid, under åren 1914—1918: s. 448.

Utlandet:

Danmark: Arbetslöner inom industrien: s. 192.
Lantarbetarnas löneförhållanden år 1918: s. 56.
Löneförhållanden bland tjänarinnor: s. 386.
England: Statlig reglering av arbetslöner: s. 797.
Norge: Löneförhållanden bland affärsanställda: s. 288.
Lag angående minimilön för affärsanställda: s. 270.
Tyskland: Arbetslönerna under kriget: s. 191.

Arbetsmarknad och arbetslöshet.

Sverige:

Arbetslösheten inom arbetarorganisationerna: 1918: 1 okt., 1 nov. o. 1 dec.: s. 115; 1919: 1 jan., 1 febr. o. 1 mars: s. 439; 1 april, 1 maj o. 1 juni: s. 622.

Arbetslöshetskommissionen: s. 3, 103, 215. 313, 433, 509, 615, 811.

Arbetsmarknaden: 1918: dec.: s. 1; 1919: jan.: s. 101; febr.: s. 213; mars: s. 311; april: s. 431; maj: s. 507; juni o. juli: s. 613; aug. o. sept.: s. 809.

Industrien: Arbetstillgången enligt uppgifter från industriidkare m. fl.: 1918: 4:e kvart.: s. 109; 1919: 1:a kvart.: s. 434; 2:a kvart.: s. 616.

Jordbruk: Arbetartillgång, arbetstid och arbetslön inom Sveriges jordbruk år 1917: s. 242.

Sjömansyrket, Arbetstillgången inom, under år 1918: s. 44.

Utlandet:

Danmark: Arbetslösheten under år 1918: s. 482.

England: Arbetsmarknaden 1918: nov.: s. 54; dec.: s. 190; 1919: jan.: s. 284; febr.: s. 377; mars: s. 481; april: s. 584; maj o. juni s. 733; juli o. aug.: s. 1006.

Norge: Arbetslöshetsförsäkringskommitté: s. 1006.

Tyskland: Arbetsmarknaden 1918: nov.: s. 54; dec.: s. 191; 1919: jan. s. 285; febr.: s. 377; mars: s. 481; april: s. 584; maj o. juni: s. 734; juli o. aug.: s. 1007.

Arbetstid.

Sverige:

Arbetsrådet: s. 1009.

Arbetsrådets beslut: s. 1064.

Bageriyrket, Arbetstidsförhållandena inom: s. 259.

Förslag till lag om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete: s. 35.

Lag om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete: s. 964.

Socialstyrelsens utlåtande över arbetstidskommitténs betänkande med förslag till lag om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete: s. 160.

Butikstängningslagen: Lag om begränsning av tiden för idkande av handel och viss annan rörelse: s. 558.

Fartyg: Förslag till lag om begränsning av arbetstiden å svenska fartyg: s. 37.

Lag om arbetstiden å svenska fartyg: s. 967.

Industri: Arbetstidens längd inom industri och hantverk: s. 251.

Förslag till lag om begränsning av arbetstiden: s. 28.

Lag om arbetstidens begränsning: s. 673.

Propositioner om arbetstidens begränsning: s. 287.

Socialstyrelsens utlåtande över arbetstidskommitténs betänkande med förslag till begränsning av arbetstiden: s. 147.

Jordbruk: Arbetartillgång, arbetstid och arbetslön inom Sveriges jordbruk år 1917: s. 242.

Utlandet:

Lagstiftningen angående arbetstidens begränsning i vissa europeiska länder: s. 678. (jfr. nedan Norge, Polen, Schweiz, Tyskland och Tysk-Österrike).

Skandinavisk konferens angående arbetstiden inom pappers-, cellulosa- och trämasseindustrierna: s. 383.

Danmark: Arbetstidskommission i Danmark: s. 190.

Avtal rörande arbetstidens begränsning inom industri och hantverk: s. 384.

Åtta timmars arbetsdag vid danska företag med kontinuerlig drift: s. 189.

Frankrike: Förbud mot nattarbete i bagerier: s. 733.

Lagstadgad åtta timmars arbetsdag: s. 484.

Norge: Arbetstiden inom industrien: s. 287.

Lag om ändring av och tillägg till lag den 18 september 1915 angående arbetarskydd vid industriellt arbete den 11 juli 1919: s. 679.

Lagförslag om åtta timmars arbetsdag: s. 287.

Lagstadgad reglering av arbetstiden å norska fartyg: s. 1009.

Polen: Förordning om åtta timmars arbetsdag den 23 november 1918: s. 683.

Schweiz: Förbundslag den 27 juni 1919 angående arbetstiden i fabriker: s. 683.

Spanien: Förbud mot nattarbete i bagerier: s. 733.

Lagstadgad åtta timmars arbetsdag: s. 484.

Tyskland: Förordning angående reglering av arbetstiden för yrkesarbetare den 23 november 1918: s. 687.

Tysk-Österrike: Lag angående införande av åtta timmars arbetsdag i fabriksmässigt bedriven rörelse den 19 dec. 1918: s. 688.

Bostadsförhållanden.

Sverige:

Bostadsproduktionen, Statsunderstöd till: s. 586.
Bostadstillgången i Stockholm: s. 290.
Byggnadsmaterial, Prisstegringen å, under krigstiden: s. 381.
Byggnadsverksamheten i rikets stadssamhällen åren 1916 och 1917: s. 229.
Byggnadsverksamheten i Sveriges större städer år 1918: s. 233.
Hyresnämndernas verksamhet under år 1918: s. 933.
Hyresstegringslagen år 1919: s. 562.
Hyresstegringsskatt för bostadsändamål, Betänkande angående: s. 381.
Hyresstegringsskatt för bostadsändamål, Socialstyrelsens utlåtande angående förslag till: s. 920.
Reformprogram å bostadsfrågans område, Socialstyrelsens utlåtande med förslag till: s. 354.
Statsåtgärder för främjande av ekonomiska byggnadsmetoder, Förslag till: s. 928.

Utlandet:

England: Bostadsfrågans läge: s. 802.

Fattigvård, välgörenhet m. m.

Sverige:

Kommunernas fattigvård under år 1917: s. 587.
Stockholms stadsmission: s. 291.

Internationell reglering av sociala förhållanden.

Fackföreningsrörelsens arbetarskyddsprogram: Den internationella fackföreningsrörelsens program för internationellt arbetarskydd: s. 168.
Fredsfördraget: Arbetsvillkorens reglering genom fredsfördraget i Versailles den 28 juni 1919: s. 648.
Tyska regeringens förslag till internationell arbetsrätt i fredsföredraget: s. 658.
Fredstraktatens arbetarskyddsprogram, Den internationella arbetarrörelsen och: s. 731.
Nordisk socialpolitisk konferens i Köpenhamn den 25—28 april 1919: s. 358.
Nordiskt socialpolitiskt samarbete: s. 583.
Det nordiska interparlamentariska förbundet och det nordiska socialpolitiska samarbetet: s. 731.
Olycksfall i arbete: Överenskommelse mellan Sverige, Danmark och Norge angående ömsesidighet med avseende å ersättning för olycksfall i arbete: s. 480.
Skandinavisk konferens angående arbetstiden inom pappers-, cellulosa- och trämassaindustrierna: s. 383.
Socialstyrelsens utlåtande rörande åtgärder för enhetlig internationell lagstiftning på det sociala området: s. 164.
Washingtonkonferensen: Den internationella arbetskonferensen i Washington: s. 663.
De nordiska ländernas ombud vid den internationella arbetskonferensen i Washington: s. 731.

Kollektivavtal, arbetsavtal m. m.

Sverige:

Jordbruket, Den kollektiva avtalsformen inom: s. 638.
Kollektivavtal i Sverige, träffade under år 1917: s. 246.
Kommunala kollektivavtal i Stockholm, Göteborg och Malmö: s. 1005.
Legostadgan, Lag om upphävande av vissa bestämmelser i: s. 483.

Utlandet:

Danmark: Avtal rörande arbetstidens begränsning inom industri och hantverk: s. 384.
Organisations- och avtalsförhållanden inom Danmarks jordbruk: s. 386.
Frankrike: Lag om kollektivavtal: s. 689.
Nederländerna: Kollektivavtal år 1918: s. 376.
Schweiz: Kollektivavtal mellan principaler och anställda: s. 189, 275.
Tyskland: Förordning rörande kollektivavtal, arbetar- och funktionärsnämnder samt skiljedom i arbetstvister: s. 694.
Kollektivavtal år 1917: s. 479.

Kooperation.

Sverige:

Kooperativa förbundets omsättning under år 1918: s. 55.

Kooperativa förbundets verksamhet under år 1918: s. 707.

Utlandet:

Tyskland: Kooperationen i Tyskland under krigsåren: s. 736.

Levnadskostnader.

Sverige:

Beklädnadsartiklar: Priser å vissa beklädnadsartiklar: 1919: 1:a kvart.: s. 404; 2:a kvart.: s. 765; 3:e kvart.: s. 1036.

Dyrortsgruppering: Ny dyrortsgruppering: s. 589.

Fiskpriser: Stockholm: dec. 1917—dec. 1918: s. 98; mars 1918—mars 1919: s. 428; juni 1918—juni 1919: s. 788; sept. 1918—sept. 1919: s. 1060.

Göteborg: dec. 1917—dec. 1918: s. 99; mars 1918—mars 1919: s. 429; juni 1918—juni 1919: s. 789; sept. 1918—sept. 1919: s. 1061.

Konsumtion: Beräknad konsumtion å vissa orter med offentligt slakthus 1918: 4:e kvart.: s. 97.

Kreaturspriser i Sverige: 1918: 4:e kvart.: s. 92.

Kreaturspriser samt tillförsel och konsumtion å vissa orter i riket: 1919: 1:a kvart.: s. 426; 2:a kvart.: s. 786; 3:e kvart.: s. 1058.

Kreaturspriser i Sverige. Sammandrag. 1907—dec. 1918: s. 90; 1908—jan. 1919: s. 210; 1908—febr. 1919: s. 308; 1908—mars 1919: s. 424; 1908—april 1919: s. 502; 1908—maj 1919: s. 610; 1908—juli 1919: s. 784; 1908—sept. 1919: s. 1056.

Levnadskostnaderna i Sverige 1913—1914: Eskilstuna s. 464.

Levnadskostnader och levnadsstandard under kristiden: s. 456.

Levnadskostnadernas allmänna förskjutning under kristiden: s. 405, 767, 1037.

Levnadskostnadernas allmänna stegring under kristiden: s. 10.

Livsmedelskostnadernas förändringar å vissa orter i riket: s. 76, 206, 304, 410, 498, 606, 770, 1042.

Livsmedelspriser i Sverige. Sammandrag. 1907—dec. 1918: s. 78; 1908—jan. 1919: s. 208; 1908—febr. 1919: s. 306; 1908—mars 1919: s. 412; 1908—april 1919: s. 500; 1908—maj 1919: s. 608; 1908—juli 1919: s. 772; 1908—sept. 1919: s. 1044.

Livsmedelspriser å olika orter i riket: 1918: 4:e kvart.: s. 80; 1919: 1:a kvart.: s. 414; 2:a kvart.: s. 774; 3:e kvart.: s. 1046.

Livsmedelspriser och levnadskostnader: 1918: 4:e kvart.: s. 66; 1919: jan.: s. 202; febr.: s. 300; 1:a kvart.: s. 396; april: s. 494; maj: s. 602; 2:a kvart.: s. 756; 3:e kvart.: s. 1026.

Sammanfattning av livsmedelsprisernas förändringar under kristiden: s. 401, 763, 1033.

Mjölkpriser å olika orter i riket under april månad 1919: s. 504.

Socialstyrelsens yttrande rörande beräkningen av levnadskostnadsökningen samt över behovet av förändrade beräkningsmetoder: s. 958.

Tillförseln till offentliga slakthus: 1918: 4:e kvart.: s. 97.

Tillgången av livsförnödenheter å olika orter i riket: 1918: dec.: s. 75: 1919: jan.: s. 212; febr.: s. 310; mars: s. 409; april: s. 505; maj: s. 612; juni o. juli: s. 790; aug. o. sept.: s. 1062.

Utlandet:

Levnadskostnader och livsmedelspriser under kristiden i vissa främmande länder: s. 361. (Danmark: s. 361: Norge: s. 362; Finland: s. 362; Nederländerna: s. 363; Schweiz: s. 364; Frankrike: s. 364; England: s. 365: Italien: s. 366: Portugal: s. 367; Förenta Staterna: s. 367; Canada: s. 368; Argentina: s. 369; Sydafrika: s. 369; Australien: s. 369.)

Danmark: Levnadskostnadernas stegring under kristiden: s. 56, 590.

England: Levnadskostnadernas stegring: s. 737.

Livsmedelsprisernas stegring; s. 57.

Nederländerna: Levnadskostnadernas stegring: s. 592.

Norge: Levnadskostnadernas stegring: s. 591.

Nykterhetsrörelsen.

Sverige:

Fylleriförseelserna och deras orsaker: 1918: 4:de kvart.: s. 120; 1919: 1:a o. 2:a kvart.: s. 532; 3:e kvart.: s. 901.

Medlemsantalet i de större svenska nykterhetssällskapen åren 1909—1918: s. 382.

Utlandet:

Norge: Folkomröstning om rusdrycksförbud: s. 587.

Olycksfallsförsäkring.

Sverige:

Riksförsäkringsanstaltens årsberättelse för 1917: s. 268.

Utlandet:

Överenskommelse mellan Sverige, Danmark och Norge angående ömsesidighet med avseende å ersättning för olycksfall i arbete: s. 480.

Sjukförsäkring.

Sverige:

Registrerade sjukkassor, Extra statsbidrag åt, år 1919: s. 578.
Sjukkassorna och spanska sjukan: s. 225.

Strejker, lockouter, medlings- och förlikningsförfarande.

Utlandet:

England: Förbud mot arbetsnedläggelse vid elektricitetsverk: s. 284.
Nederländerna: Arbetsinställelser 1917 och 1918: s. 283.
Norge: Utsträckt giltighetstid för den norska lagen om obligatorisk skiljedom vid intressekonflikter: s. 733.
Tyskland: Förordning rörande kollektivavtal, arbetar- och funktionärsnämnder samt skiljedom i arbetstvister: s. 694.

Ut- och invandring.

Emigrationen: 1918: s. 172; 1919: 1:a kvart.: s. 378; 2:a kvart.: s. 734.

Ålderdoms- och invaliditetsförsäkring.

Sverige:

Pensionsförsäkring: Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse angående sättet och tiden för utbetalning av pension och understöd jämlikt lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring: s. 177.
Pensionsnämnderna, Kungl. Maj:ts nådiga instruktion för: s. 178.
Pensionsstyrelsen: Årsberättelse för 1917: s. 469.

Stockholm 1920. P. A. Norstedt & Söner. 200102